ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קדמי הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בציורוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־
נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל
וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה
חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל:
יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי
יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם
אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת
הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה
וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה
הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף
לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז
לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד: **ב** ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ
לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי
מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל
כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ:
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: **ג** יז גְּמֹל
עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־
עֵת: כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים

המשך מזמור קיט בעמוד עו

נקודות משיחות קודש - מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

ה - מן המיצר קראתי י-ה עננני במרחב י-ה

"מן המיצר" מתוך הרחבה בגו"ר

ד. במאמר דר"ה האחרון של כ"ק מו"ח אדמו"ר[1] בעלמא דין, יש ענינים מופלאים ומבהילים, ש"אין איש שם על לב"[2], אבל כאשר מתבוננים ומתעמקים בהם, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר[3] "בהסתכלות חזקה", מבחינים בכמה וכמה ענינים נפלאים.

המשך בעמוד עח

---

1) ד"ה יו"ט של ר"ה ה'תש"י (סה"מ תש"י ע' 3).
2) ל' הפסוק ישעי' נז, א. ירמי' יב, יא.
3) סה"מ תר"פ ע' יז. תרפ"ט ר"ע 60. תרצ"ד ר"ע 232. ה'ש"ת ע' 151. תש"א ע' 99. תרצ"ד ע' 202. תרצ"ט ע' 310. אג"ק שלו ח"ג ע' תקכה. ח"ד ע' תלו. ח"ו ע' של. ח"ח ע' קצט.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואתה תצוה
שבת פרשת תצוה, יו״ד אדר-ראשון, ה׳תשמ״א ..... ה

ד) מאמר ד״ה ויקח קרח וגו׳
שבת פרשת קרח, ג׳ תמוז, ה׳תשכ״ה ..... כב

ה) שיחת ש״פ קרח, ג׳ תמוז ה׳תשכ״ה ..... כז

ו) משיחות יום ה׳ פ׳ קרח, בדר״ח תמוז
וש״פ קרח, ג׳ תמוז ה׳תנש״א .....לב

ז) שיחת ש״פ קרח, ג׳ תמוז ה׳תנש״א ..... מב

ח) לקוטי-שיחות פרשת קרח כרך יח ..... מד

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נב

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח ..... נד

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קרח .....נו

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח ..... עט

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קרח .....פ

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת קרח.....פח

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צא

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת קרח.....צד

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת קרח ..... קנה

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת קרח ..... קע

יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק טז, קהלת פרק ה ..... קעב

כ) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי.....קעד

כא) עין יעקב מסכת מגילה .....קפא

כב) מסכת ערכין עם ביאורים
מדף יד עד דף כ ..... קפב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....ריח

כד) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....ריט

כה) לקוטי תורה ד״ה והנה פרח מטה אהרן
אדמו״ר הזקן ..... רכא

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רכד

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכו

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכח

כט) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכח

ל) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רל

לא) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלג

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלה

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רלו

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רמד

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ד .....רמה

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת קרח.....רמו

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם ה'משה רבינו' שבכל דור ודור. מדובר אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.

מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור־המתחיל "וקבל היהודים" שנאמר על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ ב'פורים קטן' בשנת ה'תרפ"ז, בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה קצרה לפני מאסרו הידוע.

אודות הדלקת המנורה בבית המקדש אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו **וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד**[1], **וידועים הַדְּיוּקִים בָּלשונו** של פסוק **זֶה**[2] הדיוק הראשון הוא **דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר 'צו' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה** 'דבר אל בני ישראל' 'אמור להם' כלומר בדרך כלל בפניה של הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו לא מופיעה המילה 'אתה', **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. ולְהוֹסִיף, דְּהַדְּיוּק** במה **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשוֹן** כלומר השאלה איננה רק מכך שהתורה מאריכה בלשונה **אֶלָּא** היא **גַּם בְּהַתֹּכֶן**, הוספת המילה 'אתה' מדגישה את חשיבותו של משה רבינו **דִּלְשוֹן 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא** רק **הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה** ואיננו המְצַוֶּה בעצמו, **וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** דיוק נוסף בלשון הכתוב **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'**, שֶׁמשמעות מילים אלה היא שיָבִיאוּ **הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה**[3] **('אֵלֶיךָ'), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת** (=הדלקת) **הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן** ולא על ידי משה, **לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'שֶׁמֶן גוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר'**, מדוע התורה משתמשת במילה "מאור" ולא במילה 'להאיר' **דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** (=היה לו לומר) **'שֶׁמֶן גוֹ' לְהָאִיר'** שהרי תכליתה של הדלקת השמן במנורה היא 'להאיר'. **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**[4] **נֶאֱמַר** אודות משך זמן דליקת הנרות **'מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר'** ואכן משך זמן דליקתם בבית המקדש בכל יום איננו במשך היממה כולה אלא מערב עד בוקר **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד'.**

ב) וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים"[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּ'פּוּרִים קָטָן' תרפ"ז[6]), דְּמשמעותה הפנימית של המילה 'צִוּוּי' ('תְּצַוֶּה') הוּא יצירת **'צַוְתָּא' וְחִבּוּר**[7] בין המְצַוֶּה לבין המְצַוֶּה, כלומר בין ישראל לקדוש ברוך הוא. **וְזֶהוּ** ההסבר מדוע הפסוק מדגיש את חשיבותו של משה רבינו באומרו **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כיוון שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** זה שיוצר את

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר־ראשון ה'תשמ"א*

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד[1],

וידועים הַדְּיוּקִים בָּזֶה[2] דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְכָאן נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ולְהוֹסִיף, דְּהַדְּיוּק מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשוֹן אֶלָּא גַּם בְּהַתֹּכֶן, דִּלְשוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה[3] (אֵלֶיךָ), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר, דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁמֶן גוֹ' לְהָאִיר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[4] נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאן נֶאֱמַר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד.

ב) **וּמְבָאֵר** כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים"[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפּוּרִים קָטָן תרפ"ז[6]), דְּצִוּוּי (תְּצַוֶּה) הוּא צַוְתָּא וְחִבּוּר[7]. וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר

) יצא לאור בקונטרס פורים־קטן – תשנ"ב**, "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא, ה'תשנ"ב".

1) ריש פרשתנו (תצוה). 2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). 3) רמב"ן עה"פ. 4) פרשתנו כז, כא. 5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו' לוקבל היהודים גו' - ראה לקמן ס"ט ואילך. 6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. - ראה שם ס"ד. 7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (עה"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55.

*) קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מאנשים נשים וטף. **) על הדו"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויה"ר שיפעל הפעולה הרצוי' והזמ"ג ובדי מזלי' כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ה'צוותא', הוא זה **שמְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף**[8]. **וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל** (כלומר **שֶׁמְּקַשֵּׁר אוֹתָם עִם אוֹר אֵין־סוֹף**), **עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בְּדרגתו** של **מֹשֶׁה.** [הסיבה לכך שלמרות שדרגתו של משה רבינו היא למעלה מהעם, שלכן הוא זה שבכוחו להשפיע להם, אך דווקא על ידם נעשית בו רוממות יתירה, הרי זה נעוץ בקשר הנשמתי של משה רבינו עם בני ישראל.

דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דֵּגֶמֶת רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[9] על ידי משה רבינו 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', **דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם** בבחינת **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וּכְמוֹ שֶׁבָּגוּף אָדָם** עם היות שהראש הוא מעל הרגליים והוא זה שמנהיגם אך ביחד עם זה **הָרַגְלַיִם מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל** (שהם **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה**) דווקא על ידם **מִתְוַסֵּף עִלּוּי בְּמֹשֶׁה.** מהותה של עליה זו של משה רבינו הנגרמת על ידי השפעתו על בני ישראל רמוזה בלשון הפסוק **דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', שֶׁעַל יְדֵי 'רַגְלֵי הָעָם'** כלומר בני ישראל שהינם הרגלים של משה **נִמְשָׁךְ** ומתגלה **הַגִּלּוּי דְּ'אָנֹכִי' בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה** המילה 'אנכי' רומזת להתגלות עצמותו של הקדוש ברוך הוא כנאמר 'אנכי ה' אלוקיך'[10]. **וְזֶהוּ 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גוֹ', דְּעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, עַל יְדֵי זֶה יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶן זַיִת לְמֹשֶׁה** (**וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ**), **שֶׁיּוֹסִיפוּ תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.**

ג) **וּלְבָאֵר** זֶה, מַקְדִּים בְּהַמַּאֲמָר[11] **שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה. שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה. דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[12], אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה מְהֵימְנָא', דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה.** פירוש אחד הוא 'רועה נאמן'. רועה נאמן פירושו שאינו נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו אפילו עבור כבשה אחת ואיננו מוכן להחליפה באחרת. כמו כן משה רבינו **שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.** והפירוש השני הוא 'רועה אמונה' שמשמעותו היא, כשם שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך להאכיל את נשמות ישראל במרעה של 'אמונה' וזו עבודתו של משה רבינו **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה.** הטעם לכך שישנו צורך בפעולתו של משה רבינו להאכיל את נשמות ישראל ב'אמונה', בו בזמן שלכאורה האמונה כבר קיימת בהם שהרי הם קבלוה בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא **דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[12], ללא פעולתו של משה רבינו **אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.** הסברת המושגים 'מקיף' ו'פנימיות': הקשר בין שני דברים יכול להיות באופן 'פנימי' ובאופן 'מקיף'. כאשר האדם בא במגע עם דבר שביכולתו להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד עימו אזי קשר זה הינו 'פנימי'. מה־שאין־כן כאשר הדבר נשאר מחוץ ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה הינו בבחינת 'מקיף'. קשר 'פנימי' בא לידי ביטוי בכך שמציאות האדם משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר ומתאחד. מה־שאין־כן כאשר הקשר הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם נשארת כמקודם. דוגמה לדבר: אדם השומע רעיון רוחני הקשור בסברא שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו, להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי שכל האדם מתאחד עימה ועל־ידי־כך

---

8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. 9) בהעלותך יא, כא. 10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. 11) סעיף ד. 12) שבת צז, א.

ביאור בדרך אפשר

מתעדן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך, מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם. כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה׳ אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת ׳מקיף׳. תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים לאמונתו בה׳ אחד. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[13] ״הַהִיא אֱמוּנָה דִּלְעֵילָא יִתְזַן וְיִתְפַּרְנַס מִגֵּיהּ עַל יָדֶךָ״** (=אותה אמונה עליונה תהיה ניזונת ומכולכלת על ידך, כלומר **עַל יְדֵי מֹשֶׁה**), **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ** ומגלה **אוֹתָהּ בִּפְנִימִיּוּת. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר** של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא **גַּם לְאַתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דּוֹר**[14] (=להתפשטות של משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה נשמתו של משה רבינו והם גם כן בבחינת ׳רעיא מהימנא׳, **דְּרָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר הֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל (שֶׁבְּדוֹרָם), שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלָּהֶם תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת. וּכְמוֹ מָרְדְּכַי[15], שֶׁהָיָה הָאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[16] שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, שֶׁגַּם בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות אָז הָיָה קָשׁוּר עִם מְסִירוּת נֶפֶשׁ, הִקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים לְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּהַוָּיָ׳ וְלַעֲמֹד חָזָק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבַאֵר בַּאֲרֻכָּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] דִּיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר (לַמָּאוֹר וְלֹא לְהָאִיר), שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כָּתִית, עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַמָּאוֹר (הָעֶצֶם) שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר. וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּהַפְּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

ביאור בדרך אפשר

(=וההתפשטות שלו שבכל דור) **מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר״** (כאמור בסעיף א׳ הדיוק הוא בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא **׳לַמָּאוֹר׳ וְלֹא ׳לְהָאִיר׳**), המשמעות הפנימית של זה היא: המילה ׳כתית׳ רומזת על המצב בו נמצאים בני ישראל בגלות, והמילה ׳למאור׳ רומזת על ההתגלות לה הם זוכים דווקא בעקבות כך. **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאז כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא,** שזו משמעות המילה **׳כָּתִית׳** במובן של ׳שבירה׳, הרי דווקא **עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַ**התגלות של המדריגה הנקראת בשם **׳מָאוֹר׳** (שהוא **הָעֶצֶם**) שמעלתה היא בכך **שֶׁ**היא למעלה ממהות של ׳אור׳, היא המקור אשר **מִמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר.** הסברת הדברים: במילה ׳מאור׳ מכונה המקור של ה׳אור׳. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת בשם ׳מאור׳ היות והיא המקור של האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו לעומת האור שאינו אלא מציאות שחוצה הימנו, בדוגמת השמש עצמה לעומת האור שלה שהוא חוצה הימנה. לכן המושגים ׳מאור׳ ו׳אור׳ קשורים במושגים ׳עצם׳ ו׳גילויים׳, ׳עצם׳ פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת ה׳גילויים׳ הם בדוגמת אור השמש שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך איננו השמש עצמה. דברים אלה הם בבחינת משל כלפי התגלותה של הנשמה האלוקית. כאשר מדובר אודות הנשמה האלוקית, ישנה מצד אחד דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת רובד ה׳גילויים׳ שלה. לעומת זאת ישנה ׳עצם הנשמה׳, כלומר הנשמה כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק אלוקה ממעל ממש הרי איננה שייכת ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור, דווקא על ידי המצב של ׳כתית׳ זוכים להתגלות ה׳מאור׳, ׳עצם הנשמה׳. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את **הַשַּׁיָּכוּת** בין העניינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ. השייכות **דְּהַפְּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

13) ח״ג רכה, ב 14) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 15) ראה בד״ה הנ״ל תרפ״ז ס״ג וסט״ו. 16) אסת״ר פ״ו, ב. 17) בד״ה

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְהִנֵּה** הַבֵּאוּר בַּפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה בָּא (בְּהַמַּאֲמָר) בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַמְבֹאָר בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּפֵרוּשׁ בְּמַה שֶׁהֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת[18] הוּא שֶׁקִּבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּהַזְּמַן דְּמַתַּן תּוֹרָה[19]. דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיְתָה הַקַּבָּלָה, וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים. [וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[20] עַל הַפָּסוּק[21] קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, דְּזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַקַּבָּלָה, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ[22] קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ[23]]. וּמְדַיֵּק בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא דְּבַר פֶּלֶא[24], דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, וְהָיָה אָז אֶצְלָם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגָּא הֲכִי נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁגַּם קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ גִּלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה כ"ק אדמו"ר הריי"צ, דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה, הרי דווקא אז הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [ומסירות נפשם היתה גדולה ביותר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־

ביאור בדרך אפשר

האלוקי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר] אשר מכל זה מובן שבשעת מתן תורה היו ישראל בתכלית המעלה, ולעומת זאת בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר של אור ה' שֶׁקַּיִּים בְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה", עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה, דִּבְזְמַן הַגְּזֵרָה, הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־

הנ"ל תרפ"ז סט"ו. 18) אסתר ט, כג. 19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ - נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). 20) שבת פח, א. 21) אסתר ט, כז. 22) מהמשך הענינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני ענינים בזה - ראה לקמן ס"ט. 23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א דוקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" - אף שלכאורה הם שני ענינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. 24) הביאור בדיוק לשון זה - ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט ח"א ע' שיז). 25) ראה ב"ר פט"ז, ה "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". 26) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

חַס־וְשָׁלוֹם [כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[27], שֶׁבְּאֵם הָיוּ מְמִירִים דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל הַיְּהוּדִים וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ חַס־וְשָׁלוֹם], הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת[28], וְעַד שֶׁהִקְהִילוּ קְהִלּוֹת בָּרַבִּים לִלְמֹד תּוֹרָה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ[29]. וְהִתְעוֹרְרוּת הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה עַל יְדֵי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי, שכאמור הוא היה מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ. וְעל פי האמור אודות גודל המעלה שהיתה קיימת דווקא בעבודת ה׳ בזמן גזירת המן כיוון שהיא היתה מתוך מסירות נפש זֶהוּ ההסבר לכך ש׳וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת׳, דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה, וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אָז מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִתְעַלּוּ (בְּעִנְיָן זֶה) לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיוּ בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן אָז דַּוְקָא הָיְתָה הַקַּבָּלָה השלימה של התורה, וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים.

בסעיף הקודם למדנו שצריך להבין את הקשר בין הענייינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, הפירוש הפנימי במילים ׳כתית למאור׳ ותפקידו של משה רבינו בתור ׳רעיא מהימנא׳.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳, והוא שֶׁעַל־יְדֵי מצב של ׳כָתִית׳ (בו האדם נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא) דווקא על ידי כך מַגִּיעִים לְהתגלות הַ׳מָּאוֹר׳, הרי היה ניתן לומר שעניין זה איננו קשור עם הסברת תפקידו ועבודתו של משה רבינו בתור ׳רעיא מהימנא׳ אלא הוּא בָּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא דבר הנובע מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁכאמור בסעיף ג׳ היא דרגה כזו בנפש שלְמַעְלָה מִגִּלּוּי, אשר היא נקראת בשם ׳מָאוֹר׳ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בעקבות קושי הגזירה בְּמִצַּב דְּ׳כָתִית׳ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא), נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, ׳מָאוֹר׳. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״ שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ בָּא במאמר דווקא לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ שַׁיָּךְ גַּם לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.

ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין עבודתו של משה רבינו בהחדרת האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם הנשמה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה הוּא מִצַּד שְׁנֵי טְעָמִים.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ג׳, בנשמה האלוקית ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה הקשור בגוף האדם ובכוחותיו הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי. אך עצם הנשמה היא למעלה מכל

---

27) מג״א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנסמנו בסה״מ מלוקט ח״ג ע׳ סח הערה 12. 28) שזהו חידוש גדול יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פי״ח. ובכ״מ). 29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות. 30) ראה הערות הקודמות. 31) ראה המשך תער״ב ח״א פס״א (ע׳ קיד). וראה גם המשך הנ״ל ח״ב ע׳ א׳קפב ״האמונה כו׳ משום דמזלי׳ חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו׳, וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה״.

ביאור בדרך אפשר

הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה האלוקית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוקה ממעל ממש אך ביחד עם כך נאמר עליה שהיא בבחינת "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר במהותה הפנימית היא חלק אלוקה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של נברא בעל מציאות לעצמו.

הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוקית, זו שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוקית. הדרגה התחתונה כבולה במסך החומר של הגוף ולכן איננה רואה אלא את הגשמיות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה' אשר אין מקום פנוי ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר היא ואלוקות הינם דבר אחד ממש.

אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים. טעם אחד הוא **לְפִי שֶׁמַּזְּלֵיהוּ חָזֵי**[32] (=לפי שמזלם רואה). 'מזל' הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה מהגוף, כלומר **דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (וכאמור לקמן בסעיף הבא ש**רְאִיָּה** גורמת להתאמתות חזקה **שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוּ** הנגרמת על ידי **שֵׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר** מניין נובעת האמונה של היהודי, **דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה** גם **מִמַּזְּלֵיהּ חָזֵי**). **דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**). כלומר זו התקשרות הקיימת בה מצד עצמה להיותה חלק אלוקה ממעל ממש, כך שאלוקות זה היא והיא זו אלוקות).

הסברת הדברים האמורים לקמן:

כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות השונות של הנשמה, הרי זה בדומה לקשר הקיים בין חלקי האדם אשר מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו ונשמתו. הדבר יובן בבהירות באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות אדמו"ר ה'צמח צדק' ילד, ישב בחיקו של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא, סבא!". ויאמר לו סבו "איפה הוא סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא. אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?" וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?" אמר הילד "הנה, זהו סבא"

הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר ב'תבנית' מסויימת השונה מזו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם איננה איבר נוסף, היא מהותו הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם איננה קשורה ב'תבנית' כזו או אחרת של איבר מסויים, באותה מידה שאיננה מוגדרת בתבנית של 'רגליים' כך גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש' והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש ואיננו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא' זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך האיברים כולם. כל כולו של הסבא נמצא בכל אחת משתי ידיו, ברגליו וכו'.

כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות השונות הקיימות בה שהן בדוגמת האיברים שלה, וישנה 'עצם הנשמה' שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות. הדרגות השונות קשורות ב'תבניות' רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, חלק הנשמה שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא ב'תבנית' הקשורה ברוחניותם של עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא. אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא הנקודה הפנימית והיא בבחינת ה'נשמה' של הדרגות כולן.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמֵהַחִלּוּקִים וההבדלים **שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים** המסבירים את הטעם לאמונתו של היהודי) **הוּא, דְּהָאֱמוּנָה** הקיימת **בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה** כתוצאה **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה,** הרי הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף** כאמור בסעיף ג' בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות אמונה זו. **דְּכֵיוָן שֶׁרוּחֲנִיּוּתָהּ** של **הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא** קשורה ב'תבנית' כזו **שֶׁלְּמַעְלָה** מֶשייכות ל**הִתְלַבְּשׁוּת** בגוף **לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף** איננה יכולה להתקבל ב'תבניתם' המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה (בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת** כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל פעולותיו, **הוּא** דווקא **עַל יְדֵי גִּלּוּי** נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא **הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם היותה מצד מהותה

ביאור בדרך אפשר

1 **טְעָמִים. לְפִי שֶׁמַּזְּלֵיהוּ חָזֵי**[32]. **דְּהַנְּשָׁמָה**
2 **שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (**רְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה**
3 **מִשֵּׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה**
4 **בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר, דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא**
5 **מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חָזֵי**). **דְּזֶה**
6 **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת**
7 **עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן**
8 **הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**). **וְיֵשׁ לוֹמַר,**
9 **דְּמֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים**) **הוּא,**
10 **דְּהָאֱמוּנָה בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה**
11 **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף.**
12 **דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא לְמַעְלָה**
13 **מֵהִתְלַבְּשׁוּת לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת**
14 **בַּגּוּף הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה**
15 **(בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת,**
16 **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם**

32) לשון הגמרא - מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא **הִיא הָעֶצֶם** (=העצמיות והפנימיות) **שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף** שֶׁקיימת בה **מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בִּפְנִימִיּוּתָהּ.**

בסוף סעיף ד׳ למדנו שמוכרח להיות קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור ׳רועה אמונה׳ לבין מצב ה׳שבירה׳ הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר בדברים הקשורים ברבדים שונים לחלוטין של הנפש. תפקידו של ׳רועה אמונה׳, להחדיר את האמונה בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של האדם. לעומת זאת ה׳כתית׳ וה׳שבירה׳ שבזמן הגלות קשורים ב׳עצם הנשמה׳. אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר דווקא האמונה הנובעת מ׳עצם הנשמה׳ קשורה בפנימיות האדם יובנו הדברים.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״, שֶׁביאור **הָעִנְיָן דְּ(כָתִית) לַמָּאוֹר** שזו התגלותה של עצם הנשמה **בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳** דבר המוכיח שיש קשר ביניהם, **כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חֵזִי)**, אשר כאמור בסעיף ד׳ ״עצם הנשמה״ לעומת הכוחות הגלויים נקראת בשם ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. **וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק ״כָּתִית לַמָּאוֹר״, **וּמְבֹאָר** הרי **בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״** שֶׁקיים דווקא **בִּזְמַן הַגָּלוּת** ולא בזמנו של משה רבינו במדבר אשר אז לא היה מצב של ״כתית״, הביאור בכך **הוּא, כִּי** למרות שעצם הנשמה מתבטאת ביכולת להחדיר את האמונה בפנימיות אך **עִקַּר הַגִּלּוּי** והביטוי **דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (״מָאוֹר״) **הוּא** מתגלה **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.**

ביאור בדרך אפשר

1 הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם שֶׁל הַנְּשָׁמָה
2 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה
3 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא
4 בִּפְנִימִיּוּתָהּ.
5 **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר,
6 שֶׁהָעִנְיָן דְ(כָתִית) לַמָּאוֹר בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ
7 לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא, כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן
8 וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל
9 יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה
10 מִמַּזְּלֵיהּ חֵזִי), ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. וּמַה
11 שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמְבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי
12 לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״
13 שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי עִנְיַן הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם
14 הַנְּשָׁמָה (מָאוֹר) הוּא בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ
15 (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.
16 ו) **וְהָעִנְיָן** הוּא, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא
17 בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה,
18 הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.
19 דְּהָאֱמוּנָה מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֵזִי),
20 הֲגַם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת
21 שֶׁמִּצַּד הָרְאִיָּה הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]],
22 מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא מִצַּד סִבָּה
23 (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם
24 מְציאוּתוֹ, אֵינוֹ מֵכִרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְזֶה
25 שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ
26 עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם
27 שֶׁלּוֹ, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם.
28 **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר דְּזֶה
29 שֶׁמֹּשֶׁה הוּא רַעְיָא מְהֵימְנָא (שֶׁהוּא זָן
30 וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי

ו) **וְהָעִנְיָן הוּא,** הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש, **דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.** דְּכאשר מדובר אודות **הָאֱמוּנָה** התחתונה יותר, הנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֵזִי), הֲגַם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת** שֶׁנגרמת **מִצַּד הָרְאִיָּה**, שהאדם לא רק הבין בשכלו שכך הדבר אלא הוא גם ראה זאת בעצמו **הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ** באופן הזה **הִיא** נובעת **מִצַּד סִבָּה** חיצונית **(מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְציאוּתוֹ** מציאותו של האדם והאלוקות הינם שני דברים נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי שהם רואים זה את זה, לכן **אֵינוֹ מֵכִרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה** כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי בקשר שלו עם אלוקות, **וְאם כן זֶה** שֶׁבסופו של דבר **הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי** שֶׁהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר ברובד זה **הָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ** מבחינת עצם הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות, אלוקות זה היא והיא זה אלוקות, **וְלָכֵן** אמונה זו היא באופן כזה **שאי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם** וממילא הוא מוסר את נפשו. על פי האמור שתפקידו של משה רבינו הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין הצדיקים בדורות שלאחריו שהם בבחינת ״ההתפשטות שלו״, למרות שצורת עבודתם שונה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״ **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** ״רַעְיָא מְהֵימְנָא״ (כאמור בסעיף ג׳ **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר** (שהם

33) שלכן ״אין עד נעשה דיין״ (ר״ה כו, א). וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 121. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

נקראים בשם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא) שֶׁהֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעַמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות. דְּלְכְאוֹרָה** צורת עבודתו של משה רבינו וצורת עבודתם של הצדיקים שלאחריו שונה, שהרי **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[34] וְגַם בְּמַאֲמָר זֶה עַצְמוֹ[35]) עַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל דַּעַת בֶּאֱלֹקוּת** שתהיה להם הבנה בשכל והרגשה בלב באלוקות, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת,** זאת אומרת שעיקר התעסקותו של משה רבינו עם בני ישראל היא ברובד של הכוחות הגלויים שלהם. **וְלעומת** זאת **זֶה שֶׁרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר מְחַזְּקִים הָאֱמוּנָה (הַמְבוֹאָר בְּמַאֲמָר זֶה[36])** אין זה בכך שהם עוסקים בלהסביר את הדברים בשכל וליישבם ברגש הלב, אלא תפקידם **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** אשר מסירות נפש קשורה עם התעוררות עצם הנפש שלמעלה מהכוחות הגלויים. **וְעַל פִּי הַנַּ"ל** בסעיף ה' אשר גם היכולת להחדיר את האמונה בכוחותיו הגלויים של האדם קשורה בגילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה, **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִקַּר הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' הוּא זֶה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ,** כלומר **שֶׁהָאֱמוּנָה** שאצל בני ישראל **תִּהְיֶה לֹא רַק** דרגת האמונה **כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים** (כלומר **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֶלָּא** שתאיר בהם האמונה **שמִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְזֶה** שבפועל **מֹשֶׁה מַמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר התעסקותו בלהחדיר וליישב את הדברים **בְּדַעַת וְהַשָּׂגָה) הוּא תּוֹצָאָה מִזֶּה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (הַמְשָׁכַת הַגִּלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה). וְכַנַּ"ל** (סְעִיף ה), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת (בְּדַעַת) הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא], עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל.**

ז) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בְּפוּרִים

ביאור בדרך אפשר

וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (זו תוצאה של **הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה). וְכַנַּ"ל** (סְעִיף ה), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר **בְּדַעַת** ובהשגת השכל) **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין עבודתם של רועי ישראל שלאחריו, אלא שעיקר עבודתם היא אחת, גילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי ביכולתו להחדיר את האמונה בכוחות הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב. אצל רועי ישראל שלאחריו התגלותה של האמונה שבעצם הנשמה התבטאה בעניין המסירות נפש.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל, חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (שהם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** הרי בכך **נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא],** הרי למרות שהיא מתבטאת גם בעבודתו של משה בלמדו דעת את העם, אך **עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל** דבר שהיה קיים דווקא בדורות שבזמן הגלות.

ז) במאמר של כ"ק אדמו"ר הריי"צ, בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע לדורנו אנו. **וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל** ולא רק של חלק מהעם, **הָיְתָה**

---

34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפמ"ב. 35) סעיף יא. 36) משא"כ בתו"א שם "יורדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם". 37) ראה לקמן הערה 56.

ביאור בדרך אפשר

בְּפוּרִים (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהרי לעומת זאת, הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו, וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16] שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ חז"ל משווים את מרדכי דווקא למשה רבינו, דַּהֲגַם שֶׁהעניין של "אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה" הוּא קיים בְּכָל דּוֹר ולא רק בדורו של מרדכי, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא (=מובא) בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שבין הדברים שבהם דווקא מרדכי דומה למשה רבינו הוא, שֶׁאחת מֵהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ בכך שהוא עורר את המסירות נפש בכל אנשי הדור. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהמשיך וְהִמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39]. [אֶלָּא כאמור בסעיף ו' שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבִּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', שֶׁמשמעותו היא שמֹשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף) עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בְּ'כְתִית לַמָּאוֹר' הקשור בזמן הגלות (שֶׁמילים אלו כתובות בְּפָסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה למרות שֶׁהפסוק מְדַבֵּר לְכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ ולא בצדיקים שלאחריו), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה את בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר' דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא לא כל כך בדורו אלא בְּעִקָּר עַל יְדֵי אִתְּפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)

ביאור בדרך אפשר

1 בְּפוּרִים (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה
2 (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו,
3 וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל.
4 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16]
5 שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ
6 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, דַּהֲגַם שֶׁאִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה הוּא
7 בְּכָל דּוֹר, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי
8 (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ
9 לוֹמַר, שֶׁמֵּהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא
10 הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל
11 שֶׁבְּדוֹרוֹ. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהִמְשִׁיךְ
12 דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ
13 שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39].
14 [אֶלָּא שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא
15 מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת
16 לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל
17 יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ].
18 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה
19 שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל
20 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת
21 הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא'
22 (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

23 ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק
24 וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבִּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
25 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף)
26 עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל
27 שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי
28 (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה
29 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בְּ'כְתִית לַמָּאוֹר' (שֶׁבְּפָסוּק וְאַתָּה
30 תְּצַוֶּה שֶׁמְּדַבֵּר לְכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר'

38) סעיף ג. 39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ. 40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) - ע"פ דברי המשנה (שם מט"ד) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חבירו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.

בתחילת המאמר למדנו שבפסוק 'ואתה תצוה' ישנם שני חלקים. המילים 'ואתה תצוה את בני ישראל' מדברות אודות פעולתו של משה רבינו בבני ישראל. ובמילים 'ויקחו אליך שמן זית זך וגו' מדובר אודות היתרון והמעלה שבני ישראל מוסיפים אצל משה רבינו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית לַמָּאוֹר'** שַׁיָּךְ לְחלקו הראשון של הפסוק, למילים **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**, כלומר **לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף,** ואולם **בְּהַכָּתוּב נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ** לְחלקו השני של הפסוק, למילים **'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ'**, בו בזמן **דְּעִנְיָן 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְביאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).**

בסעיפים הבאים יבואר שישנו עומק נוסף ואופן נוסף במושג 'כתית למאור', והגילוי שלו הוא דווקא על ידי עבודתם של בני ישראל עצמם.

ט) וְהִנֵּה הַכָּתוּב "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" אשר כאמור מבטא את המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא בזמן הגלות, הרי פסוק זה **מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים** שהרי פסוק זה נאמר במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת המן. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר** של כ"ק אדמו"ר הריי"צ **דְּפוּרִישׁ** הפסוק **"וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה** כיוון שבתקופת אחשוורוש התעלו היהודים במעלה יתירה לגבי מעלתם שהייתה בזמן מתן תורה, הרי פירוש זה **הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב** שֶׁכאמור ה"**וְקִבֵּל גו'" הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס** כלומר ההתעלות היתירה שגרמה לשלימות קבלת התורה, הייתה לא רק בזמן של צרה וגזירה אלא גם בזמן של רווחה. **וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה** אשר קבלה זו הייתה **עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפוֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר** וכמו כן לעיל בסעיף ד'), **וְ**עניין שני הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה** שהייתה **בִּזְמַן הַגְּזֵרָה (כִּדְלְקַמָּן** סעיף י"). למדנו לעיל בסעיף ד' שההתעלות היתירה בזמן אחשוורוש כרוכה ב'שבירה' וב'כתית' אשר גרמו להתגלותה של עצם הנשמה כרמוז במילים "כתית למאור". מכך שגם בזמן של הרווחה ניתן להגיע להתעלות דומה, אם כן מוכרח הדבר שגם אז קיים עניין של 'כתית'. **וְאכן יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ** לעניין של **'כָּתִית לַמָּאוֹר'**, אשר משמעותו היא **שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה** הקשורים לשני סוגי תקופות. עניין אחד הוא **כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר** על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, מספר חדשים לפני מאסרו. ובמהלך ההתוועדות בה נאמר המאמר וכמו כן במאמר עצמו תבע אדמו"ר הריי"צ מסירות נפש), **וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם. וְעוֹד** עִנְיָן הקיים **בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם** עדיין **נִמְצָאִים בַּגָּלוּת[41] וְעַל־דֶּרֶךְ**

1 דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא בְּעִקָּר עַל יְדֵי
2 אִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)
3 שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם,
4 שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא (עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.
5 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית
6 לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לְוַאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל
8 דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין
9 ־סוֹף, וּבְהַכָּתוּב נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר בְּהֶמְשֵׁךְ
10 לְוִיקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ, דְּעִנְיָן וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'
11 (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְביאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל
12 מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל
13 סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).
14 ט) **וְהִנֵּה** הַכָּתוּב וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
15 לַעֲשׂוֹת מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן
16 שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב
17 בְּהַמַּאֲמָר דְּפוּרִישׁ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
18 לַעֲשׂוֹת הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ
19 בְּמַתַּן תּוֹרָה, הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב שֶׁוְּקִבֵּל
20 גו' הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס. וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי
21 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי
22 עִנְיָנִים. הַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה עַל יְדֵי
23 הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפוֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר),
24 וְהַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא
25 נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה
26 (כִּדְלְקַמָּן). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
27 כָּתִית־לַמָּאוֹר, שֶׁעַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן
28 הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה.
29 כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה
30 שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ
31 שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר), וְעַל יְדֵי זֶה
32 מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם.
33 וְעוֹד עִנְיָן בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל
34 נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת
35 וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם נִמְצָאִים

ביאור בדרך אפשר

הַמַּצָּב שֶׁאכן **הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[42], בכל המובנים **בְּפַשְׁטוּת** בגשמיות **וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת**[43] **[וְיִתֵּרָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר**[44], כלומר **שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּ"אִתְהַפְּכָא** חשוכא לנהורא" (=התהפכות החושך לאור)**], אֶלָּא** שֶׁמכל־מקום עדיין נמצאים בגלות, וכלשון הגמרא **"אַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן"**[45] (- עדיין עבדי אחשורוש אנו)**], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מִעצם זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְגם עַל יְדֵי הַ'כָּתִית'** והלב נשבר **דְּיִשְׂרָאֵל** הנגרם מִעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהתגלות הַ'מָּאוֹר'.**

וְהָעִנְיָן הוּא, הסיבה לכך שכשם שמסירות נפש בזמן הגזירות קשורה בגילוי עצם הנשמה, כך גם היות היהודי שבור ו'כתית' מהימצאותו בגלות מעורר את גילוי עצם הנשמה, **דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים** מִעצם **זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלוֹקוּת,** ישנם דברים שלמרות שהאדם חפץ בהם אך מציאותו אינה תלויה בהם, לעומתם ישנם דברים אשר בלעדם חייו אינם חיים. **וְכמו** כן רצונו של יהודי בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלוֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְציאוּתוֹ** דבר זה מתבטא בכך שכשחסר בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, **וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוֹקוּת כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת** בזמן שבית המקדש היה קיים **[וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[46] **"כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסְלְט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**[47]**, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוּכָח, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל,** הַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[48] דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים[49] (=שמובא בתיקוני זוהר) שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם.** הגאולה שתהיה בביאת משיח קשורה בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה בעולם שלא תיגאל]. **וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

ביאור בדרך אפשר

בַּגָּלוּת[41] **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁהָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[42]**, בְּפַשְׁטוּת וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת**[43] **[וְיִתֵּרָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר**[44]**, שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּאִתְהַפְּכָא], אֶלָּא שֶׁאַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן**[45]**], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מִזֶּה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְעַל יְדֵי הַ'כָּתִית' דְּיִשְׂרָאֵל מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר'.**

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים מִזֶּה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, וְעַד שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלוֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ, וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוֹקוּת כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת [וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[46] **"כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסְלְט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**[47]**, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, הַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[48] **דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[49] **שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

---

41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה"קיצור" - "זמן הגלות והגזירה". 42) אסתר ח, טז. 43) ראה מגילה טז, ב. 44) אסתר ח, א. 45) מגילה יד, א. 46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. 47) להעיר מהידוע ש"לפני . . רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלח הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). 48) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג. 49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי

ביאור בדרך אפשר

של **עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כְּתִית'.** [**וְעַל־דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ שֶׁחוֹלֶה** 'חולה' בְּגִימַטְרִיָּא מ"ט, ומשמעות הדבר הוא **שֶׁגַּם כְּשֶׁמַּשִּׁיג** בנפשו את הגילוי הרוחני של **מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה אֶלָּא שֶׁחָסֵר לוֹ** הגילוי של **שַׁעַר הַנּוּ"ן,** הרי שברון ליבו הנגרם מכך הוא עד כדי כך **שהוא** נעשה **חוֹלֶה**[50]. וידוע שמעלתו של שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר במדרגה אחת למעלה ממ"ט השערים, אלא הוא קשור בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול]. תשוקה זו לגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול הקשור בגילוי של עַצְמוּתוֹ ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו נשיאנו **וְיָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[51] **שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִמּוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן)** שהיה אומר בשעת דביקותו **"אֵיךְ וויל נִיט גאָר נִיסְט אִיךְ וויל נִיט דַאיְין גַּן־עֵדֶן אִיךְ וויל נִיט דַאיְין עוֹלָם הַבָּא כוּ' אִיךְ וויל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלַיין"** (=אינני רוצה דבר, אינני רוצה את הגן עדן שלך, אינני רוצה את העולם־הבא שלך, אינני רוצה מלבד אותך בלבד). **וְלמרות** שמי ישווה ומי ידמה לדרגתו של אדמו"ר הזקן, אך **עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נִשְׁמַע לָשׁוֹן זֶה מֵאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן [דְּפֵרוּשׁ** הביטוי **'הָיָה נִשְׁמַע' הוּא, שֶׁזֶּה הָיָה לֹא רַק בִּזְמַנִּים מְיֻחָדִים אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה דָּבָר הָרָגִיל],** ובפיו של אדמו"ר הזקן], **וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְפַּרְסֵם זֶה עַל יְדֵי הַ'צֶּמַח צֶדֶק', נִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת** שיהיה **גִּלּוּי** של ה', **וְעַד כְּדֵי כָּךְ,** יהיה נוגע לו הדבר, **שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאז אֵין מֵאִיר** לא רק דרגת ההתגלות שתהיה בביאת המשיח שהיא ההתגלות של עצמות ה'

ביאור בדרך אפשר

ממש אלא לא מאיר **אֲפִלּוּ** דרגת **הַגִּלּוּי** היותר תחתונה (אשר היא **גִּלּוּי** של **אוֹר** והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא, ולא של עצמותו ממש) **שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת,** הרי חושך זה גורם ליהודי ש**הוּא בְּמַצָּב** ד'כְּתִית', ומתוך כך הוא **מְבַקֵּשׁ** בתפילה **ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר)** אודות הגאולה **"וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת.** עד כאן הוסבר שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור ו'כתית' מעצם הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה'כתית' ושברון־לב הזה קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי הוא בגילוי אלוקות. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של **'כָּתִית לַמָּאוֹר', שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן** הקיים מעצם **דְּ'כָתִית' זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַתגלות** של **הַ'מָּאוֹר', כִּי** הסיבה **לְזֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלוקוּת וְרצונו** בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא (כָּתִית)** מִזֶּה **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֵשׁ גִּלּוּי אֱלוקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, 'מָאוֹר' שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בָּאֱלוקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** כאמור 'התקשרות עצמית' בין שני דברים פירושה קשר הקיים ביניהם מצד עצם מציאותם, כלומר שבעצם מציאותם הינם דבר אחד ממש. כך גם התקשרותה של עצם הנשמה באלוקות הרי זה כיוון שהיא ואלוקות הם דבר אחד ממש, היא זה אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך שאיננה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. 50) טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל"ז פס"ג (ע' צט). 51) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, סע"א).

יו״ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות כך היא מתגלה גם בתקופת רווחה על ידי ה׳כתית׳ ושיברון הלב הנובע מעצם ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה באמצעות מסירות הנפש בזמן הגזירות. **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ.**

ההבדל בין שתי הדרגות של עצם הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. עניין זה קשור בכל העניינים שהוזכרו בסעיפים הקודמים.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הַחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי קבלת התורה שהיתה על ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה כל כך מצידם אלא בגלל הארה עליונה שהאירה עליהם מלמעלה, שהרי **זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ** את אמירת **׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁהקדוש ברוך הוא כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52], ומשמעות כפייה זו היא שהאיר עליהם **גִּלּוּי** אור של אהבה גדולה **מִלְּמַעְלָה**[53] אשר לא יכלו לעמוד בפניו, **ו**לעומת זאת **בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה** של התורה **מִצַּד עַצְמָם** שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** שגם כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי **שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל** שנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (כאמור בסעיף ו׳ אמונה זו היא **אֱמוּנָה** שֶׁבאה **מִצַּד סִבָּה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחוץ הימנה, אמונה לא נובעת מתוך הנשמה עצמה) **הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ ׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ (בְּמַתַּן תּוֹרָה)** שהיה זה **מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה**[54] ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה למעלה זה הגילוי של אור ה׳ החופף עליה כל הזמן, **וְ**לעומת זאת **זֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,**

יו״ד) **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳ מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַמְּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52]**, גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה**[53]**, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת (אֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד סִבָּה) הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (בְּמַתַּן תּוֹרָה) מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה**[54]**, וְזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,**

כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית המייחדת אותו. לכל כח ישנה ה׳תבנית׳ הרוחנית המייחדת אותו. מה שמייחד את כח השכל היא ה׳תבנית׳ הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמייחד את כח החסד שבנפש, זו ה׳תבנית׳ הרוחנית של חסד. ׳תבנית׳ זו המגדירה את יחודיותו של כל כח נקראת בשם ה׳ציור׳ בו הוא ׳מצוייר׳. כאמור, עצם הנשמה הינה ה׳נשמה׳ של כל חלקי הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח היא מצד היותו חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. לגביה ה׳ציור׳ הפרטי של כל כח, איננו תופס מקום.

מציאותם הגלויה של כוחות הנפש הינה מוגבלת, לכן התגלותה של עצם הנשמה כרוכה בהתבטלותם של הכוחות הגלויים ויציאתם מגדרם.

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה, שכאמור בסעיף ו׳ זו **הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם** כאשר מדובר **בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,** הרי **יֶשְׁנָם** בזה **(דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל** עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה עם האדם עצמו.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ה׳, הקשר בין נשמת האדם לבין איברי גופו, משמש כמשל לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.

למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר אחר, היא ה׳נשמה׳ של הידיים והיא ה׳נשמה׳ של הרגליים.

כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו, היא קשורה בצורתו הגלויה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.

---

52) שבת פח, א. 53) תו״א מג״א צח, ד ואילך. ובכ״מ. וראה גם בד״ה הנ״ל תרפ״ז סוס״ב. 54) להעיר גם מהמשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו הגלויה של האדם, אם כן כל זמן שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה ביציאתם של הכוחות מגדרם, אין התגלות זו קשורה כל כך עם האדם עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה קשורה באמת עם האדם עצמו, יש צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים בכך.

על פי זה, יובן ההבדל בין התגלותה של עצם הנשמה בזמן הגזירה, לעומת התגלותה באמצעות ה'כתית' הקיים בזמן רווחה. **דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** הקשור **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ** בתקופה של גזירה, **יֵשׁ לוֹמַר,** שֶׁכיוון שהתגלות זו כרוכה בהתבטלות של מציאותם הגלויה של כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת פנימיותו של האדם עצם הנשמה קשורה עימו, אך **בְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** הגילוי של עצם הנשמה איננו קשור במציאותם המוגבלת, ולכן מבחינתם **הוּא** נחשב **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף** עליהם מלמעלה. **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים, שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר־כָּךְ לִמְדִינוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם**[55]. [דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם (גַּם) דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים (כַּנַ"ל סְעִיף ה), הוּא, שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם וְאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא מִזֶּה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ (הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד' עִם הָעֶצֶם**[56]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא מֻגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר, וְהַגֶּדֶר שֶׁלָּהּ נעשתה בעלת ממשות לעצמה. כמו כן מציאותה הגלויה של עצם הנשמה היא כזו שיש לה ממשות משל עצמה אלא שהיא דבוקה ומאוחדת לגמרי בקדוש ברוך הוא. אך מציאותה האמיתית בשורשה העליון היא כזו שאיננה דבר בפני עצמו אלא היא כלולה בקדוש ברוך הוא ממש. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** דְּהסיבה לְזֶה **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** כשלעצמה **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים** נפרדים אשר התגלותו של האחד דורשת את התבטלותו של השני, **הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם בכך ש**הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם** כלומר הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה **וְאולם אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְלעומת זאת** כאשר מדובר במצב של רווחה, רווחה גשמית הכרוכה בנינוחות של כל כוחות הנפש, וכמו כן רווחה רוחנית בעבודת ה', פתיחת המוח והלב, הגורמת את התגלותם במלוא עוצמתם של כל כוחות הנפש, וביחד עם זה תשוקתה של עצם הנשמה לגאולה ממלאה את כל כוחות הנפש עד כדי כך שאינם יכולים לשאת את עצם ההימצאות בגלות, הרי **הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** המתבטא **בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא** מעצם **זֶה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת** הרי גילוי זה **הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ** (לא רק מהותם הפנימית אלא גם **הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד'** (=אחד) **עִם הָעֶצֶם**[56].

הסברת הדברים האמורים לקמן: ההבדל בין האופנים האמורים בהתגלותה של עצם הנשמה קשור בדרגות שונות הקיימות בה. כאמור, הנשמה האלוקית היא "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא". בדוגמת בן הנוצר מטיפת הזרע של אביו, הרי תחילה היא הייתה כלולה במוחו של האבא והייתה חלק בלתי נפרד ממנו, לאחר מכן היא ירדה ממוחו של האבא

---

55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). 56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (בדעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה בדעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזלי' חזי (מקיף דחי'*), אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתינת כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) - הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם

---

*) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

היותה למעלה מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש אך סוף סוף גם **היא מַגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר** ו'תבנית' מסויימת, **וְהַגֶּדֶר** וה'תבנית' **שֶׁלָּהּ** הוא עצם זה שהיא מוגדרת בכך **שהיא לְמַעְלָה מֵהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת. אֲבָל מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת** של ה', הרי כשם שהקדוש ברוך הוא איננו מוגדר ב'תבנית' כל שהיא, לא ב'תבנית' מוגבלת ואף לא ב'תבנית' של 'בלי גבול', שהרי כאשר דבר מסויים הוא דווקא 'בלי גבול' ואיננו שייך ל'גבול' הרי גם זו סוף סוף 'תבנית' והגדרה, ואדרבה הקדוש ברוך הוא מאחד ו'נושא בתוכו' הכל, הן את מציאות ה'גבול' והן את מציאות ה'בלי גבול', כמו כן מבחינת דרגה זו של עצם הנשמה הרי **הַ'פְּשִׁיטוּת דְּהַנְּשָׁמָה'** כלומר היותה 'מופשטת' ובלתי בעלת גבול **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת שֶׁלָּהּ הֵם כּוּלָּא חַד**[57] (=כולם אחד). **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דִּבְחִינַת הַ'מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא** דרגת **עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻגְדֶּרֶת** עדיין **בְּעִנְיַן הַ'פְּשִׁיטוּת' שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר דְּכֹחוֹת,** ולעומת זאת **בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית'** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הוּא גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.**

יא) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר[58] "וקבל היהודים" **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ',** שהפירוש הפנימי של הפסוק הוא **דִּלְאַחֲרֵי שֶׁמֹּשֶׁה 'יְצַוֶּה' וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַזַי יָבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה (מְקַשֵּׁר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת) יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', כלומר **שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה.** לכאורה היה ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם מקבלים את השפעתו של משה רבינו **וְאולם יֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה** כיצד דבר זה קשור **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה (מְקַשֵּׁר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]** (=אחד). **וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל** המתאפשרת **לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל

הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס"נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים.

57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעח. 58) סעיף ד - הובא לעיל ס"ב. 59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי).

ביאור בדרך אפשר

היא להעמידם בצורה כזו שיִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם תחילה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שֶׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. כיוון שמבחינתם יש הבדל בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן **הִיא** אחדות זו נחשבת **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם** הגלויה של בני ישראל כשלעצמה. **וְלָכֵן**, דבר זה בא לידי ביטוי בכך ש**אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי** שֶׁבני ישראל **עוֹשִׂים** ומחשיבים את **נַפְשָׁם** כ**עֵקֶר** וְאת **גּוּפָם** כ**טֶפֶל**[60] באופן זה קשה לראות את שייכותו של יהודי אחד ליהודי אחר גם בדברים השייכים לגופו ומציאותו הפרטית. וְאולם **עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת,** שֶׁכאמור **עַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם,** אזי גם **הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא** לא רק בעצם נפשם אלא **בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].**

בתחילת המאמר בסעיף א' הוזכר הדיוק בפסוק 'ואתה תצוה' בכך שנאמר בו שנרות המנורה צריכים להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם בבית המקדש איננו במשך כל היממה אלא דווקא מערב עד בוקר. על כך מבואר במאמר "וקבל היהודים" של כ"ק אדמו"ר הריי"צ שהדבר קשור במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר הנרות הינם הנשמות, ככתוב "נר ה' נשמת אדם".

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שָׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית בָּהֶם הִיא כְּמוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם. וְלָכֵן, אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי שֶׁעוֹשִׂים נַפְשָׁם עִקָּר וְגוּפָם טָפֵל[60]. וְעַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם, הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה (נֵר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם[63]) הוּא תָּמִיד (בְּשָׁוֶה, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה ('וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, וּבְהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דֵּנֵר תָּמִיד הוּא עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּדֶרֶךְ מְלֶמְעָלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה', יֵשׁ חִלּוּק בֵּין עֶרֶב וּבֹקֶר. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ הוּא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים (עֶרֶב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (עֶרֶב) עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (בֹּקֶר), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאֲמִתִּית הָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי) שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאם כן, אֲמִתִּית הָעִנְיָן (=הענין האמיתי) דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי וממשיך להאיר גם בתקופה של 'בוקר') עַל־יְדֵי־זֶה דווקא יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה כלומר אור הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב "נר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם"[63]) הוּא יצליח להאיר תָּמִיד (כלומר למרות העליות והירידות בהם נתון האדם, אור הנשמה יאיר בְּאופן שֶׁוֶה בכל המצבים המשתנים, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא לא בכוחו של האדם עצמו אלא דווקא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ ומתגלה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (שזו עבודתו כאמור 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), כיוון שלעומת מציאותו הגלויה של האדם הנתונה תחת שינויים תמידיים הרי דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, ואולם בְּהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' הוּא דווקא קשור בפעולתם של בני ישראל עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הנעשה בְּדֶרֶךְ ובצורה של 'מְלֶמְעָלָה לְמַטָּה' כלומר לא מצידו של האדם אלא עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' כלומר על ידי משה רבינו, אכן יֵשׁ חִלּוּק והבדל בֵּין תקופה רוחנית של 'עֶרֶב' ובין כזו של 'בֹּקֶר'. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ של עצם הנשמה כשלעצמה הוּא דווקא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כלומר דברים המעלימים ומסתירים על מציאות ה' ומנסים למנוע מיהודי למלא את רצון ה' (זו תקופה של חושך 'עֶרֶב') שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, אך כאשר מגיעה תקופה של 'בוקר' נעלמת התגלותה של עצם הנשמה וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (זמן של 'עֶרֶב') עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (מצב של 'בֹּקֶר'), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ

[61] "וקבל היהודים", וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי

60) ראה תניא פרק לב. 61) סעיף ד. 62) משלי כ, כז. 63) ראה בהמאמר סט"ו.

הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהעבודה המוטלת עליהם היא
לגרום לכך שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים יִהְיוּ חַד (=אחד) עִם עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, שזו ההוספה הבאה על ידם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.
על פי הדברים האמורים יובן המוזכר בסעיף ח' שלכאורה המילים 'כתית
למאור' הקשורות בגילוי ה'מאור'
שבנשמה היו צריכות להיכתב בחלקו
הראשון של הפסוק 'ואתה תצוה'
המדבר על עבודתו של משה רבינו,
מדוע אם כן הן מופיעות בחלקו השני
של הפסוק המדבר על עבודתם של בני
ישראל.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר את זֶה
שֶׁהעניין של 'כָּתִית לַמָּאוֹר'
נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּמשמעות של
'כָּתִית לַמָּאוֹר' נִכְלָל לא רק
ה'כתית' הקיים בזמן של גזירה אלא גַּם
זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים
וְנִדְכָּאִים ('כָּתִית') מעצם זֶה
שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל
יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהם
פועלים שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים
שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה
הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהֶעְצְמוּת, וְכיוון שזה
קשור בעבודתם של בני ישראל לָכֵן
נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ
לִ'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
יב) בסעיף זה מבואר שגם העבודה
הבאה מצידם של בני ישראל עצמם
נעשית על ידי נתינת כח ממשה רבינו,
וכמו כן בדורינו אנו על ידי נתינת כח
מנשיא דורינו.
וְהִנֵּה המילים 'ויקחו אליך' הקשורות
בתפקידם של בני ישראל עצמם גם הן
שייכות למילים 'ואתה תצוה' הקשורות
בעבודתו של משה רבינו שהרי
הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת על פי פשוטו
של מקרא) בפסוק 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
גו' הוּא שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהם יִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
וּמִזֶּה מוּבָן שכך גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה'
וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לא רק באופן כזה שלאחר מכן הם
צריכים לעבוד את עבודתם לבד ללא כוחו של משה רבינו אלא זה בְּאֹפֶן
שֶׁהוא מַמְשִׁיךְ ונותן לָהֶם עבודתם הבאה
נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל
לאחר מכן הרמוזה במילים 'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו'. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ
לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת
מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא
דּוֹרֵנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר
וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן שהוא נותן
להם כח שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ
עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְהכח
שניתן על ידו הוא עַד כדי כך שהם
יצליחו שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין
שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד כֹּחוֹת
הַגְּלוּיִים.
וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב
מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז כשם שהתגלותה
של אור הנשמה הוא גם מצד מציאותו
הגלויה של האדם כך גם בכל העולם
יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד
הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת
הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת (וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר
תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, כלומר
הדלקת המנורה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

1 הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת
2 הַגְּלוּיִים יִהְיוּ 'חַד' עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְיִקְחוּ
3 אֵלֶיךָ.
4 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שֶׁ'כָּתִית לַמָּאוֹר'
5 נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ
6 אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר'' נִכְלָל גַּם זֶה
7 שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים ('כָּתִית') מִזֶּה
8 שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל
9 יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ
10 מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
11 דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
12 כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהֶעְצְמוּת, וְלָכֵן נֶאֱמַר
13 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
14 יב) וְהִנֵּה הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת) בְּוַאַתָּה תְּצַוֶּה
15 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' הוּא
16 שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
17 וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה
18 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּאֹפֶן
19 שֶׁמַּמְשִׁיךְ לָהֶם נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
20 וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד
21 קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ,
22 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
23 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן
24 שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְעַד
25 שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד
26 כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים.
27 וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי
28 אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת
29 (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
30 הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

בס"ד. שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'[1], וְאִיתָא בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל[2] (וְהוּבָא בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י) שֶׁהָרֵי אֶפְשָׁר טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ, זוֹ שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת - לֹא תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ (בִּתְמִיהָה).

וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[3] לְאַדְמו"ר הַזָּקֵן עִנְיַן מַחֲלוֹקֶת קֹרַח, לְפִי הַמִּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁלָּהּ, וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁחָלַק קֹרַח עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן וְטַעַן שֶׁהַכְּהוּנָה מֻגִּיעָה לוֹ לְמַה שֶׁחָלַק קֹרַח גַּם־כֵּן עַל מִצְוַת צִיצִית. דְּהִנֵּה, לֶעָתִיד בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִהְיוּ הַלְוִיִּם שֶׁשּׁוּרְשָׁם בְּבַחֲינַת הַגְּבוּרוֹת כֹּהֲנִים[4] שֶׁשּׁוּרְשָׁם בְּבַחֲינַת הַחֶסֶד, כִּי אָז בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת שֶׁכְּעַת מְקוּמָהּ בְּסֵדֶר הַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁל הַסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת לְמַטָּה מִמִּידַת הַחֶסֶד, וְיִהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִקָּר, וְהַחֲסָדִים יִהְיוּ טְפֵלִים לָהֶם[5], וְלָכֵן רָצָה קֹרַח לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר, כִּי קֹרַח הָיָה לֵוִי, וּלְוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, וְלָכֵן חָלַק עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁעִנְיַן הַכְּהוּנָה הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, כַּיָּדוּעַ שֶׁכֹּהֵן הוּא אִישׁ הַחֶסֶד[6]. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁטָּעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת צְרִיכָה לִהְיוֹת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, כִּי תְּכֵלֶת הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, וְאֵין צָרִיךְ לְחוּטִין, שֶׁהֵם הַמְּשָׁכוֹת מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, וְאַף חוּטֵי הַתְּכֵלֶת הוּא כְּעִנְיַן אוֹר הַחֶסֶד בִּכְלִי הַגְּבוּרָה, כִּי הַחוּט זֶהוּ הַהַמְשָׁכָה כו' [וּמְסַיֵּם בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[7], שֶׁבֶּאֱמֶת שָׁגָה בְּרוּאָה[8], כִּי הַנְּהָגָה זוֹ (שֶׁהַגְּבוּרוֹת עִקָּר) אֵי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם אַחַר

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע, אודות מחלוקת קורח ועדתו על משה רבינו: **וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'**[1], **וְאִיתָא** מובא **בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל**[2] **(וְהוּבָא בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י** על פסוק זה) **שֶׁ**קורח **חָלַק** על משה רבינו **גַּם עַל מִצְוַת צִיצִית, בְּאָמְרוֹ שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת פְּטוּרָה מִצִּיצִית,** היפך ההלכה שגם טלית שכולה תכלת חייבים להטיל בה ציצית של חוטי צמר ופתיל אחד של תכלת, וטענתו של קורח הייתה **שֶׁהָרֵי אֶפְשָׁר טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר** שאינו תכלת, **חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ** מחיוב ציצית, **זוֹ שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת - לֹא תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ (בִּתְמִיהָה).**

וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[3] לאדמו"ר הזקן **עִנְיַן מַחֲלוֹקֶת קֹרַח,** לפי המשמעות הפנימית שלה, **וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁחָלַק** קורח **עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן** וטען שהכהונה מגיעה לו **לְמַה שֶׁחָלַק** קורח **גַּם־כֵּן עַל מִצְוַת צִיצִית. דְּהִנֵּה,** לֶעָתִיד בביאת המשיח **יִהְיוּ הַלְוִיִּם** ששורשם בבחינת הגבורות **כֹּהֲנִים**[4] ששורשם בבחינת החסד, **כִּי אָז** בימות המשיח **תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת** שכעת מקומה ב'סדר השתלשלות' של הספירות העליונות למטה ממידת החסד, **וְיִהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִקָּר, וְהַחֲסָדִים יִהְיוּ טְפֵלִים לָהֶם**[5], **וְלָכֵן רָצָה קֹרַח לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו** עוד לפני ימות המשיח **מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר** ומהחסד טפל, **כִּי קֹרַח הָיָה** בן יצהר בן קהת בנו של **לֵוִי, וּלְוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, וְלָכֵן חָלַק** קורח **עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁעִנְיַן הַכְּהוּנָה הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, כַּיָּדוּעַ שֶׁכֹּהֵן** בקבלה וחסידות **הוּא אִישׁ הַחֶסֶד**[6]. **וְזֶהוּ גַּם** הביאור הפנימי על **מַה שֶׁטָּעַן** קורח **שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת צְרִיכָה לִהְיוֹת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, כִּי תְּכֵלֶת הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה** בשונה מהלבן המסמל את החסד, וכיוון שלפי תפיסתו הגבורות הן העיקר, והחסד טפל להן, **וְאֵין צָרִיךְ לְחוּטִין** של הציצית המסמלים השפעה, **שֶׁהֵם הַמְּשָׁכוֹת מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, וְאַף חוּטֵי הַתְּכֵלֶת** השייכים לגבורות ואם כן ראוי לכאורה שכן יהיו, אף לגביהם טען קורח שאין בהם צורך כי **הוּא** עניין הגבורות שבחוטי התכלת **כְּעִנְיַן אוֹר הַחֶסֶד בִּכְלִי הַגְּבוּרָה,** כלומר, אמנם מדובר בעניין הגבורות, אבל החוטים מסמלים חסד והשפעה **כִּי הַחוּט זֶהוּ הַהַמְשָׁכָה כו'** אלא שזו השפעה של חסד כפי שהיא באה באמצעות כלים של גבורה, מבואר בקבלה וחסידות שבהתלבשות האורות בכלים, בדרך כלל כל אור מתלבש בכלי הראוי לו, אור החסד בכלי החסד ואור הגבורה בכלי הגבורה, וכך בכל הספירות, אך לעתים יש מצב של 'אורות המתחלפים' (ובלשון הקבלה – "אחליפו דוכתייהו", החליפו את מקומם) ועל כך מבואר שהמשכה והשפעה שעל־ידי צמצומים נקראת "אור החסד בכלי הגבורה", כי מטרת הצמצומים היא שתהיה המשכה והשפעה לפי ערכו ויכולת הקליטה של מקבל השפע, ואם כן ענין הגבורה הוא ה"כלי" (החיצוניות) אבל ה"אור" (הפנימיות והמטרה) הוא חסד, וכיוון שבסופו של דבר זו השפעה של חסד, קורח סבר שטלית שכולה תכלת (גבורות) אינה זקוקה אפילו לחוטי תכלת **[וּמְסַיֵּם בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[7] במאמר הנזכר, **שֶׁבֶּאֱמֶת שָׁגָה בְּרוּאָה**[8], מליצה שמשמעותה טעות בדבר ברור הנראה לעין (על פי לשון הכתוב בנבואת ישעיהו: "וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו בשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר שגו ברואה פקו פליליה", ופירש ב'מצודת דוד': שגו ברואה - שגגו בדעתם בעניין הראייה כדרך השיכור שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה"), לאמיתו של דבר, קורח שטען שיש להעדיף לחלוטין את הגבורות על החסדים, והגבורות עיקר וחסדים טפלים, טעה בדבר ברור וגלוי **כִּי הַנְּהָגָה זוֹ (שֶׁהַגְּבוּרוֹת עִקָּר)**

---

1) ריש פרשתנו. 2) תנחומא קרח ב. 3) פרשתנו נד, סע"ב. 4) כמ"ש בלק"ת מהאריז"ל ביחזקאל (מד, טו) - לקו"ת שם. וראה תניא פ"נ. 5) כמ"ש הרמ"ז פ' עקב (בדף רע"א סע"א) - לקו"ת שם. 6) זח"ג קמה, ב. תניא שם. ובכ"מ. 7) שם, ג. 8) ע"פ ישעי' כח, ז.

ביאור בדרך אפשר

אי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם אַחַר שְׁלֵמוּת הַבְּרוּרִים שעניינם הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה, שֶׁאָז כאשר הבירור נשלם גַּם הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁמִּבְּחִינַת גְּבוּרָה שממנה יש חיות והשפעה גם להיפך הטוב (בגלל ריבוי הצמצומים ששורשם ממידת הגבורה שענינה הוא להגביל ולמנוע את ההשפעה) יִתְהַפֵּךְ לִהְיוֹת ״טוֹב מְאֹד״[9], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַכְשָׁו, כאשר עבודת הבירורים עדיין לא נשלמה לגמרי, מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יְנִיקָה השפעה לַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבולות הקדושה, וְלָכֵן עכשיו, בזמן הזה הַחֲסָדִים הֵם עִקָּר, וְהַגְּבוּרוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת טְפֵלוֹת לְגַבֵּי הַחֲסָדִים ולכן ההלכה היא שגם טלית שכולה תכלת – גבורות – חייבת בחוטי ציצית - חסדים].

וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁבִּגְלַל הֱיוֹתוֹ קורח שהיה לוי מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, טָעַן שֶׁאֵין צְרִיכִין חוּטִין שֶׁהֵם הַמְּשָׁכוֹת והשפעות מִבְּחִינַת חֶסֶד, חָלַק קורח עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ׳חוּטֵי צִיצִית׳, שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה מְצוּמְצֶמֶת ומועטת לְגַבֵּי הַטַּלִּית שממשיכה אור אלוקי רב, כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[10] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּלְּוִיִּם ״וְהֶעֱבִירוּ תַעַר״[11] ויגלחו את כל השערות שעל גופם, דְּמִפְּנֵי שֶׁהַלְּוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת ענין הצמצום וההעלם, לָכֵן צָרִיךְ שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶם הַהַמְשָׁכָה עוֹד בִּבְחִינַת שְׂעָרוֹת שהם חלק מגוף האדם שיש בו חיות מועטת ומצומצמת מאד (עד כדי כך שבזמן גזירת השערות אין האדם חש כאב), וכך גם למעלה באלוקות המשכה בבחינת ׳שערות׳ היא המשכה מועטת ומצומצמת ביותר עלולה להיות ׳יניקה׳ ותוספת השפעה ל׳חיצונים׳ שמחוץ לגבול הקדושה, וְלָכֵן אָמַר קורח שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית כי לפי טענתו יש להימנע לגמרי מהשפעות מצומצמות [וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ מֹשֶׁה, שֶׁכָּךְ הִיא הַמִּדָּה שנקבעה על פי הרצון העליון, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִלְּמַעְלָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה ואור אלוקי נעלה בלתי מוגבל יאיר בעולם מוגבל, אִי־אֶפְשָׁר כִּי־אִם עַל־יְדֵי חוּטִין וּשְׂעָרוֹת דַּוְקָא רק לאחר שהאור הבלי־גבול מתמעט ונעשה אור מוגבל ומצומצם ייתכן שיאיר למטה, ואם לא כן העולם התחתון איננו מסוגל לקלוט ולהכיל את האור העליון].

אָמְנָם עַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁמַּחֲלוֹקֶת קֹרַח על משה רבנו הָיְתָה בִּגְלַל שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו בזמן הזה, קודם שנשלמה ׳עבודת הבירורים׳ מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר והחסדים יהיו טפלים לגבורות, צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה חָלַק קורח והתנגד (לֹא רַק עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁמִּבְּחִינַת הַחֲסָדִים, אֶלָּא גַּם) עַל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ[12], הֲרֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה[13] שממנה נובע התוקף והממשלה והכוח לגזור על העם גזירות, ואם כן לכאורה קורח היה צריך לתמוך במלכותו של משה רבינו ומדוע חלק על מלכותו של משה רבנו?

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בְּטַעֲנַת קֹרַח בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, דִּלְכְאוֹרָה, הַטַּעֲנָה שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית, משום שיש חסרון בהשפעה מועטת ומצומצמת יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ לָבָן שגם היא לא תצטרך חוטי ציצית המסמלים השפעה מצומצמת, ומדוע טען קורח שאין צורך בחוטי ציצית דוקא לגבי טלית שכולה תכלת ולא טען כך גם לגבי טלית שכולה לבן שגם היא לא תהיה זקוקה לחוטי ציצית.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֵמוּת הַבְּרוּרִים, שֶׁאָז גַּם הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁמִּבְּחִינַת
2 גְּבוּרָה יִתְהַפֵּךְ לִהְיוֹת ״טוֹב מְאֹד״[9], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
3 עַכְשָׁו, מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים, וְלָכֵן
4 הַחֲסָדִים הֵם עִקָּר, וְהַגְּבוּרוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת
5 טְפֵלוֹת לְגַבֵּי הַחֲסָדִים]. וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁבִּגְלַל
6 הֱיוֹתוֹ מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, טָעַן שֶׁאֵין צְרִיכִין
7 חוּטִין שֶׁהֵם הַמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת חֶסֶד, חָלַק עַל
8 כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ׳חוּטֵי צִיצִית׳, שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה
9 מְצוּמְצֶמֶת לְגַבֵּי הַטַּלִּית, כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי
10 תּוֹרָה׳[10] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּלְּוִיִּם ״וְהֶעֱבִירוּ
11 תַעַר״[11], דְּמִפְּנֵי שֶׁהַלְּוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת,
12 לָכֵן צָרִיךְ שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶם הַהַמְשָׁכָה עוֹד בִּבְחִינַת
13 שְׂעָרוֹת וְצְמְצוּמִים, וְלָכֵן אָמַר שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל
14 לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית [וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ
15 מֹשֶׁה, שֶׁכָּךְ הִיא הַמִּדָּה, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה
16 עֶלְיוֹנָה מִלְּמַעְלָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה, אִי־אֶפְשָׁר כִּי־אִם
17 עַל־יְדֵי חוּטִין וּשְׂעָרוֹת דַּוְקָא].
18 אָמְנָם עַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁמַּחֲלוֹקֶת קֹרַח
19 הָיְתָה בִּגְלַל שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו
20 מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר, צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה חָלַק (לֹא רַק
21 עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁמִּבְּחִינַת הַחֲסָדִים, אֶלָּא גַּם)
22 עַל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ[12], הֲרֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ
23 הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה[13]. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בְּטַעֲנַת
24 קֹרַח בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, דִּלְכְאוֹרָה,
25 הַטַּעֲנָה שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת וְחוּטֵי
26 צִיצִית, יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ
27 לָבָן.

---

9) ראה ב״ר פ״ט, ז. 10) שם ריש ע״ב. 11) בהעלותך ח, ז. 12) רמב״ם הל׳ בית הבחירה פ״ו הי״א. 13) ראה לקו״ת בלק עב, ב. ובכ״מ.

ב) **וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[14] בְּעִנְיַן טַעֲנַת קֹרַח, "כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים גוֹ׳ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳"[15], שֶׁטַּעֲנַת קֹרַח לֹא הָיְתָה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַנְּשִׂיאוּת סְתָם (וּמַה גַּם שֶׁחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בְּמַחֲלוֹקֶת קֹרַח הָיוּ בְּעַצְמָם נְשִׂיאֵי עֵדָה), אֶלָּא רַק בְּנוֹגֵעַ לַהִתְנַשְּׂאוּת בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[16] וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְעַל זֶה הָיְתָה הַטַּעֲנָה "כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים", וְאֵין צוֹרֶךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא.

ג) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁקֹּרַח חָלַק (לֹא רַק עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֲסִדִים, אֶלָּא גַּם) עַל מֹשֶׁה, אַף שֶׁהָיָה מֶלֶךְ, שֶׁעִנְיָנוֹ גְּבוּרָה, כִּי הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁל קֹרַח עַל הַמַּלְכוּת שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה מִצַּד עֶצֶם עִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁבַּמַּלְכוּת, הִתְנַשְּׂאוּת סְתָם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת יֵשׁ הִתְנַשְּׂאוּת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא, כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁמּוֹשְׁחִין אֶת הַמֶּלֶךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[17], וַהֲרֵי מִשִּׁיחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה עִם עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, שֶׁלָּכֵן מָשְׁחוּ בּוֹ אֶת הַכֹּהֲנִים, כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ׳. וְלָכֵן, אַף שֶׁעִנְיַן הַמַּלְכוּת הוּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרָה, הֲרֵי מִצַּד הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת - הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ לִבְחִינַת הַחֲסָדִים, וְעַל זֶה חָלַק קֹרַח, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּבוּרוֹת עִקָּר.

ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁטַּעֲנַת קֹרַח הָיְתָה דַּוְקָא בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁל תְּכֵלֶת, וְלֹא שֶׁל לָבָן, כִּי חוּט תְּכֵלֶת בְּצִיצִית הוּא בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה (שֶׁדַּוְקָא עַל זֶה חָלַק קֹרַח), שֶׁלָּבָן בְּצִיצִית הֵם בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת סְתָם (שֶׁעַל זֶה הִסְכִּים גַּם קֹרַח). דְּהִנֵּה, הַחִלּוּק שֶׁבֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן הוּא, שֶׁתְּכֵלֶת הוּא דָּבָר יְקַר עֶרֶךְ, שֶׁלָּכֵן הָיוּ הָרַמָּאִים

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[14] בשיחות של הרבי גדולה וחשיבות **וַהֲרֵי מִשִּׁיחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה עִם עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, שֶׁלָּכֵן מָשְׁחוּ בּוֹ** בשמן מיוחד זה **אֶת הַכֹּהֲנִים, כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ׳** כמסופר בתורה באריכות לגבי חנוכת המשכן וכליו. **וְלָכֵן,** כיוון שהמלכות וההתנשאות של משה רבינו הייתה עניין שמצד הקדושה, **אַף שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת הוּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרָה** ולכאורה קורח לא היה אמור להתנגד לכך, מכל־מקום, **הֲרֵי מִצַּד הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת - הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ לִבְחִינַת הַחֲסָדִים** שעניינם הוא השפעה ונתינה, **וְעַל זֶה חָלַק קֹרַח, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּבוּרוֹת עִקָּר** ולמנוע ולצמצם את ההשפעה שמצד הקדושה.

ד) **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁטַּעֲנַת קֹרַח** שאין צורך בחוטי ציצית **הָיְתָה דַּוְקָא בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁל תְּכֵלֶת, וְלֹא שֶׁל לָבָן, כִּי חוּט תְּכֵלֶת בְּצִיצִית הוּא** הארה והשפעה **בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה (שֶׁדַּוְקָא עַל זֶה חָלַק קֹרַח** ולא על עצם עניין ההתנשאות, כמבואר לעיל), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חוּטֵי לָבָן בְּצִיצִית הֵם** הארה והשפעה (מצומצמת) **בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת סְתָם (שֶׁעַל זֶה הִסְכִּים גַּם קֹרַח** בגלל שהמלכות וההתנשאות סתם שייכות לגבורות), כפי שממשיך ומפרט.

דְּהִנֵּה, הַחִלּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן הוּא, שֶׁתְּכֵלֶת** שהוא צבע מיוחד ונדיר **הוּא דָּבָר יְקַר עֶרֶךְ** לעומת הלבן שהוא צמר רגיל ומצוי, **שֶׁלָּכֵן הָיוּ הָרַמָּאִים**

---

14) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 329. ח״ד ע׳ 1049. וראה גם בשיחה שלפני המאמר ס״ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ד ע׳ 39 ואילך). 15) פרשתנו טז, ג. 16) דברי הימים־א כג, יג. 17) ראה רמב״ם הל׳ מלכים פ״א ה״ז.

ביאור בדרך אפשר

מַחְלִיפִים תְּכֵלֶת בְּקָלָא אִילָן[18], וכפירוש רש״י בגמרא: ״קלא אילן - צבע הדומה לתכלת, ורחמנא אמר פתיל תכלת ותכלת דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה״ (וְכַמּוּבָא גַּם בְּפִרוּשׁ רַשׁ״י בְּבֵאוּר הַטַּעַם לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת צִיצִית[19] אֲנִי ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וּלְהִפָּרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בְּבִגְדוֹ וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הִיא כמאמר חכמינו ז״ל בגמרא ״אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים בריבית, יציאת מצרים גבי ציצית, יציאת מצרים במשקלות? אמר הקדוש־ברוך־הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל בריבית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא), וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהוּא צבע התכלת יָקָר עֶרֶךְ, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם קְדוּשָׁה מְיוּחֶדֶת, כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁהָיוּ מְכַסִּים אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּבֶגֶד תְּכֵלֶת[20]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לָבָן אֵינוֹ דָּבָר יָקָר אלא זול ומצוי, וְגַם אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה מְיוּחֶדֶת [וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם[21] לפי פנימיות הדברים שֶׁהַתְּכֵלֶת בחוטי הציצית אֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא רַק ציצית מחוטי לָבָן, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם כפי שהוא בזמן הזה, בדרגה רוחנית נחותה, אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל ולהכיל אֶת הַקְּדוּשָׁה הַמְּיוּחֶדֶת שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּלָבָן כו׳]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁצִּיּוּוּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית, אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ מַעֲלָה בְּחוּטֵי לָבָן, דִּכְשֵׁם שֶׁהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, כָּךְ גַּם חוּטֵי לָבָן (ציצית) אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת מִצַּד עַצְמָם, וְכָל זְמַן שֶׁהַחוּטִים הֵם בִּפְנֵי עַצְמָם (שֶׁלֹּא הוּטְלוּ בַּטַּלִּית), אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, וְכָל עִנְיַן הַמִּצְוָה הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית. וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ לִשְׁאוֹל שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ לָבָן תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, כִּי מַעֲלַת חוּטֵי לָבָן אֵינָהּ מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בְּגֶוֶן לָבָן. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לִתְכֵלֶת, הָיָה קֹרַח סָבוּר שֶׁהַצִּיּוּוּי לְהַטִּיל פְּתִיל תְּכֵלֶת בַּטַּלִּית הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה הַמְּיוּחֶדֶת שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹקֶר וּקְדוּשָׁה כו׳, וְלָכֵן טָעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּבָר הַיּוֹקֶר וְהַקְּדוּשָׁה המיוחדת שבצבע התכלת כו׳, תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לִפְתִיל תְּכֵלֶת שֶׁחוּץ הֵימֶנָּה.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּלָבָן כו׳ שהיא קדושה ברמה יותר נמוכה שהעולם יכול להכיל אפילו בזמן הזה]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁצִּיּוּוּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית, אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ מַעֲלָה מיוחדת בְּחוּטֵי לָבָן, דִּכְשֵׁם שֶׁהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, כָּךְ גַּם חוּטֵי לָבָן (צִיצִית) אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת מִצַּד עַצְמָם, וְכָל זְמַן שֶׁהַחוּטִים הֵם בִּפְנֵי עַצְמָם (שֶׁלֹּא הוּטְלוּ בַּטַּלִּית), אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, וְכָל עִנְיַן הַמִּצְוָה הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית. וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ לִשְׁאוֹל שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ לָבָן תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, כִּי מַעֲלַת חוּטֵי לָבָן אֵינָהּ מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בְּגֶוֶן לָבָן. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לִתְכֵלֶת, הָיָה קֹרַח סָבוּר שֶׁהַצִּיּוּוּי לְהַטִּיל פְּתִיל תְּכֵלֶת בַּטַּלִּית הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה הַמְּיוּחֶדֶת שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹקֶר וּקְדוּשָׁה כו׳, וְלָכֵן טָעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּבָר הַיּוֹקֶר וְהַקְּדוּשָׁה כו׳, תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לִפְתִיל תְּכֵלֶת שֶׁחוּץ הֵימֶנָּה.

---

18) ראה ב״מ סא, ב. ע״ז לט, א. 19) ס״פ שלח. 20) במדבר ד, ו ואילך. 21) פע״ח שער הציצית פ״ד־ה. וראה לקו״ת פרשתנו מה, ד. וראה גם אג״ק אדמו״ר מהורש״ב ח״א ע׳ שנא ואילך. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁטָּעַן ״מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ״, הֵינוּ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁעִנְיָנָהּ קְדוּשָׁה, חוּט תְּכֵלֶת, דַּי בְּכָךְ שֶׁ״כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים״, טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, וְאֵין צוֹרֶךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה[22].

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁטָּעַן ״מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ״, הֵינוּ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁעִנְיָנָהּ קְדוּשָׁה, חוּט תְּכֵלֶת, דַּי בְּכָךְ שֶׁ״כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים״, טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, וְאֵין צוֹרֶךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה[22] ולכן חלק קורח לא רק על הכהונה של אהרן (חסדים) אלא גם על המלוכה של משה [ראה הערה 22].

22) ע״כ נמצא ברשימה שתח״י (המו״ל). ושם, שבסיום המאמר דובר אודות דברי כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ בג׳ תמוז (שחל ביום ש״ק זה) תרפ״ז (סה״ש תרפ״ז ע׳ 169. וש״נ), יהי ה׳ אלקינו עמנו* גו׳ אל יעזבנו ואל יטשנו, השי״ת זאָל זיין מיט אונז און וועט זיין מיט אונז, היינו, שזהו גם לשון בקשה וגם לשון הבטחה כו׳.

*) ולהעיר מד״ה יהי ה׳ אלקינו עמנו תשכ״ח (סה״מ תשכ״ח ע׳ רמו), שמבאר שאבותינו הם חו״ב שבנפש, כללות ענין המוחין, והבקשה היא שהאור כפי שמאיר במוחין (אבותינו) יומשך ויתגלה גם במדות שבלב (עמנו), שעיקר האדם הוא בחי׳ המדות), ומקשר זה עם ענינו של קרח שרצה שהגבורות יהיו העיקר, כי קרח ראה את הגבורות כפי שהם בשרשם, למעלה מהחסדים, שלכן קדם הצמצום אל הגילוי, אבל האמת היא שכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי. וכן הוא בענין המוחין והמדות, שצ״ל תחילה ההעלם שע״י מיצר הגרון, אבל הכוונה בזה היא שעי״ז יומשך במדות גם אור המוחין.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום חמישי עמ׳ ב

שלוש תבואות. ודין זה שייך רק אם נאמר ששנתיים אלו הן מעת לעת, אבל אם בתשרי כבר נחשב שעברה שנה אחת, ובתשרי שאחריה נחשב שהסתיימה שנה שניה, לא יספיק לאכול שלש תבואות.

׳שֵׁשׁ שָׁבְעֶךָ עָבְרִי׳ הרי הן מעת לעת, דִּכְתִיב (שמות כא ב) ׳שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִית׳, ומשמע זִימְנִין דְּבַשְּׁבִיעִית נַמִּי יַעֲבוֹד – ישנם אופנים שאף בשנה השביעית יעבוד, כגון שנמכר לעבד באמצע שנה, שאף אחר שהגיעה השנה השביעית למנין העולם עדיין הוא עובד, כיון שעדיין לא הסתיימו שש שנים מעת לעת.

מבררת הגמרא: מה שאמרו בברייתא ׳וְשֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת, כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת׳, לְמַאי הִילְכְתָא – לענין מה נאמרה הלכה זו. מביאה בזה הגמרא שני ביאורים: אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, לַעֲרָכִין – לענין ערך של אדם שמשתנה כשהוא בן חמש ובן עשרים ובן ששים, שאין הולכים בזה אחר מנין שנות העולם, אלא מעת לעת מזמן לידתו של אותו אדם. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, לְפַרְקִין דְּיוֹצֵא דּוֹפֶן – לענין האמור בפרק יוצא דופן, במסכת נדה (מה:), שילד בן שתים עשרה שנה וילדה בת אחת עשרה שנה נדריהם נבדקים, שאם יודעים לשם מי נדרו נדריהם חלים, ובן שלש עשרה ובת שתים עשרה נדריהם קיימים. וכן נאמרו שם דינים רבים נוספים התלויים בשנותיהם של בן ובת, ולגבי כולם אין הולכים אחר מנין שנות העולם, אלא מעת לעת מזמן לידתם.

הגמרא מבררת האם יש כאן מחלוקת: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, מִי פְּלִיגִיתוּ – האם אתה ורב חולקים, שלדבריך בערכין אין מונים את השנים מעת לעת, ואילו לדברי רב בדינים שנאמרו בפרק יוצא דופן אין מונים את השנים מעת לעת.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, לָא – אין אנו חולקים, אלא אֲנָא אַמְרִי חֲדָא, וְהוּא אָמַר חֲדָא – אני אמרתי דין אחד שלגביו מונים את השנים מעת לעת, ורב אמר דין אחר שלגביו מונים את השנים מעת לעת, אך כל אחד מודה לדברי חבירו.

מוכיחה זאת הגמרא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר לומר, שאין כאן מחלוקת. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִיגִי – שאם תעלה בדעתך לומר שהם חולקים, וּמַאן דְּאָמַר – ורב שאמר ששנותיהם של בן ובת הן מעת לעת לַעֲרָכִין, לָא אָמַר שהן מעת מעת לְענין הדינים האמורים בפרק יוֹצֵא דּוֹפֶן. אם כך קשה, וְהָאמַר רַב – והרי רב עצמו אמר בפרק יוצא דופן (שם מז:), הִילְכְתָא כְּכוּלָּהּ פִּירְקָא – שההלכה בכל הדינים האמורים בפרק זה ששנות הבן והבת הן מֵעֵת לְעֵת.

הגמרא מבררת מדוע באמת נקטו רב ורב יוסף שני דינים שונים בביאור ׳שבבן ושבבת׳: וְאֶלָּא, לְמַאן דְּאָמַר – לרב, שאמר שכוונת הברייתא לַעֲרָכִין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר שכוונתה לְענין הדינים האמורים בפרק יוֹצֵא דּוֹפֶן, והרי הוא סובר גם שם שיש צורך שיהיו הזמנים מעת לעת. משיבה הגמרא: הסתבר לרב לפרש את השנים ׳שבבן ושבבת׳ דּוּמְיָא דְּהָנָךְ – בדומה לשאר השנים המוזכרות בברייתא, מַה הָנָךְ דִּכְתִיבָא, אַף הָנָךְ דִּכְתִיבָא – כשם ששאר השנים המוזכרות בברייתא כתובות בתורה, אף שנים ׳שבבן ושבבת׳ כתובות בתורה, והיינו לענין ערכין, שכן השנים שבפרק יוצא דופן אינן כתובות בפירוש בתורה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאִידָךְ – ורב יוסף, אינו מבאר השנים ׳שבבן ושבבת׳ לענין ערכין, כיון דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיבָא – אם תעלה בדעתך לבאר את הברייתא בשנים הכתובות בתורה, כלומר בערכין, אם כן תקשה לשון הברייתא, הַאי – וכי הלשון המתאימה היא ׳שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת׳,

בס"ד. שיחת שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ויקח קרח", וכותב: "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" (וממשיך לבאר פרטי הדברים).

ואינו מובן:

א) ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא - כפי שחוזרים ומדברים ("מ'האַלט אין איין רעדן") מידי שבת בשבתו - על־פי מה שכתב רש"י בעצמו בכמה מקומות, החל מספר בראשית: "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[1]. ואילו כאן כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש כו'", ומביא בפירושו את דברי המדרש?!

ואין לומר שרש"י מביא דרשה זו - אף שאינה פשוטו של מקרא - להיותה דרשה יפה ("יפה נדרשת"), כי בודאי יש במדרשים עוד דרשות יפות [שהרי לא יאומן כי יסופר שבכל מדרש תנחומא ובכל המדרשים שנתגלו בימיו, לא מצא רש"י דרשות יפות נוספות מלבד דרוש זה], ואם כן, היה לו לרש"י להביא בפירושו דרשות יפות במקומות נוספים. וכיון שבכל התורה לא הביא רש"י דרשות יפות, בהכרח לומר, שרש"י מפרש רק פשוטו של מקרא, ולא ענין של דרוש, גם אם הוא דרוש יפה. ומדוע בפרשתנו מביא ש"פרשה זו יפה נדרשת במדרש"?

ב) גם אם רש"י צריך להביא ענין של דרוש - מדוע צריך לציין את מקור הדברים: "במדרש רבי תנחומא"?

וכמדובר כמה פעמים[2] שאין דרכו של רש"י לציין מקורות לפירושו, גם כאשר כותב "אמרו רבותינו" או "דרשו רבותינו" וכיוצא בזה. ומה שמצינו בכמה מקומות ציוני מקורות בחצאי עיגול, אין זה מפירוש רש"י עצמו, אלא מה שניתוסף לאחרי זה (על־ידי המעתיקים כו'). וראיה לדבר - שבכמה מקומות צויינו דפי הש"ס, והרי חלוקת הדפים והעמודים בש"ס התחילה מאז שנדפס הש"ס, כמה דורות לאחרי רש"י!

ואם כן, מדוע בפרשתנו כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" [שהרי התיבות "במדרש רבי תנחומא" הם מפירוש רש"י עצמו, שלכן, בכל הדפוסים אינם בחצאי עיגול, אלא בפנים] - לכאורה היה מספיק לכתוב "פרשה זו יפה נדרשת במדרש" (סתם)?

ג) גם צריך להבין בנוגע לתיבות שמעתיק רש"י בהתחלת הפרשה (כמדובר כמה פעמים[3] שגם העתקת התיבות היא בדיוק) - "ויקח קרח":

בהעתקת התיבות "ויקח קרח" כוונת רש"י לציון כללות הפרשה, ולכן, לאחרי ההקדמה "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", מעתיק רש"י עוד הפעם את התיבות "ויקח קרח", ומפרשם: "לקח את עצמו לצד אחד וכו'", כי התיבות "ויקח קרח" שמעתיק לפני־זה הם (לא העתקת התיבות שבא לפרשם, אלא) ציון לכללות הפרשה.

ואם כן, היה רש"י יכול להסתפק בהעתקת תיבה אחת [כמו בפרשת בהעלותך: "בהעלותך - למה נסמכה פרשה המנורה וכו'", שגם כאן נעמד רש"י על כללות הפרשה, ומעתיק תיבת "בהעלותך" בלבד] - "ויקח" [דכיון שאין פרשה נוספת שמתחילה בתיבה זו, די בתיבה זו לציין לכללות הפרשה], ומדוע מעתיק "ויקח קרח"?

ומכל זה מוכרח אשר (א) בפרשה זו ישנם כמה ענינים שאינם מובנים בדרך הפשט, ואפשר לתרצם רק על־פי דברי המדרש, אלא שבזה גופא בוחר רש"י ב"מדרש רבי תנחומא", ששם "פרשה זו יפה נדרשת" על דרך (ועל־כל־פנים קרוב לדרך) הפשט, (ב) אף שהקושי בפרשה זו הוא בכמה ענינים (שלכן

---

1) ג, ח. וראה שם, כד. וישלח לג, כ.

2) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 198. ע' 200. חמ"ג ע' 118. ועוד.

3) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 182. וש"נ.

מביא רש"י כמה ענינים מדברי המדרש כדי לתרץ כל הקושיות), מכל־מקום, הקושיא העיקרית שבפרשה זו היא (לא בנוגע לעצם ענין המחלוקת, "ויקח", אלא) בנוגע לקרח עצמו, ולכן מעתיק בציון הפרשה "ויקח קרח", כדלקמן.

ב. הקושיא העיקרית ב'פשוטו של מקרא' היא - איזה תועלת היתה לקרח מכל המחלוקת:

קרח היה משבט לוי, שהובדל מכל שבטי ישראל, כמו שכתוב[4] "והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים", ובשבט לוי גופא - מבני קהת, ש"עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (שלכן לא ניתנו להם עגלות כמו לבני גרשון ובני מררי)[5], ובגלל זה היה אצלם עיקר הענין דנשיאות ראש[6], כמו שכתוב[7] "נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי", ואילו גבי בני גרשון נאמר[8] "נשא את ראש בני גרשון גם הם", "כמו שצויתיך על בני קהת"[9], "כמו" דייקא, בדוגמת הנשיאות ראש של בני קהת.

וכיון שכן, נשאלת השאלה: מדוע היה כדאי לקרח כל המחלוקת - אדרבה: אילו היתה מתקבלת טענתו "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו גו'"[10] - היה גורם רעה לעצמו, בכך שגם הוא היה יורד מגדלותו, ואם כן, מוטב לו שיהיו חילוקי דרגות בין בני ישראל, שאז ישאר גם הוא "מיוחס"?!

ובלשון רש"י בהמשך הפירוש - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה":

בשלמא בנוגע לדתן ואבירם, וכן החמשים ומאתיים איש, שלא היו משבט לוי - לא היה להם מה להפסיד אם תתקבל הטענה "מדוע תתנשאו", כיון שגם בלאו־הכי אין להם ענין של התנשאות;

[ואף שהחמשים ומאתיים איש היו "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם"[11], וכפי שפירש רש"י שהיו "ראשי סנהדראות", "שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד, ולהלן הוא אומר אלה קרואי העדה" - יש לומר, שבטענה "ומדוע תתנשאו" לא היתה כוונתם לשלול את הצורך בענין הנשיאות,

בהיותם נשיאי עדה, בודאי הבינו את הצורך במציאותם של נשיאים, שהרי אין זה מן הראוי שתהיה ההנהגה באופן ד"ותקרבון אלי כולכם"[12], כולם ביחד, אלא בהכרח שיהיו באי־כח שינהיגו את בני ישראל בנוגע לחלוקת הארץ, בנוגע לחלוקת המים מבארה של מרים[13], וכיוצא בזה, ומובן, שבשביל זה יש צורך שיהיה להם תוקף (לא רק של איש פרטי, אלא) של הכלל כולו שאותו הם מייצגים, אבל אין זה מחייב התנשאות בענין הקדושה; בענין הקדושה - שוים כולם.

טענתם היתה רק בנוגע להתנשאות בענינים של קדושה, כמו ההתנשאות של אהרן, שעל זה נאמר[14] "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ועל זה טענו: "כי כל העדה כולם קדושים גו'" - בבחינת "טלית שכולה תכלת"[15], ואם כן, "מדוע תתנשאו", מהו הצורך בהתנשאות בענין הקדושה.

ועל־דרך־זה בנוגע לנשיאות של משה שהיה מלך - שגם על זה חלק קרח - שאינה רק לצורך ההנהגה כו', כבנשיאי ישראל, אלא יש בה גם ענין של קדושה, כדמוכח מזה שמושחין את המלך בשמן המשחה, והרי משיחה בשמן המשחה קשורה עם ענין של קדושה, שלכן משחו את הכהנים, כלי המקדש וכו']. אבל קרח - אם תתקבל הטענה "ומדוע תתנשאו", ירד גם הוא מגדולתו, ואם כן, מוטב לו שאהרן ישאר כהן גדול, אף שיהיה למעלה ממנו, כדי שגם אצלו ישאר ענין של גדולה.

וכיון שקושיא זו היא בכל תוכן ועיקר הפרשה - מחלוקת קרח,

- דאף שגם החמשים ומאתיים איש (לא רק קרח) חלקו על משה ואהרן (ועל מחלוקתם אין קושיא, כנ"ל), הרי מובן מפשטות הכתובים, שעיקר המחלוקת היתה של קרח, ואילו החמשים ומאתיים איש

---

4) בהעלותך ח, יד.
5) נשא ז, ט (ובפרש"י).
6) ראה במדב"ר פ"ו, א - הובא ונתבאר בלקו"ת נשא כא, ב.
7) במדבר ד, ב.
8) ר"פ נשא.
9) פרש"י עה"פ.
10) פרשתנו טז, ג.
11) שם, ב.
12) דברים א, כב ובפרש"י.
13) ראה פרש"י חוקת כא, כ.
14) דברי הימים־א כג, יג.
15) ראה לשון התנחומא (לקמן ס"ה).

היו טפלים לקרח ששידל ופיתה אותם להצטרף אליו. וראיה לדבר, ממה שכתוב[16] "וידבר (משה) אל קרח ואל כל עדתו וגו' (ומסיים) רב לכם בני לוי", כיון שמשה ידע שעיקר המחלוקת באה מקרח, וכאשר קרח יחזור בו, תתבטל עיקר המחלוקת, ובמילא יתבטל גם הטפל -

לכן מעתיק רש"י (בציון הפרשה) התיבות "ויקח קרח" (ולא "ויקח גו'"), כיון שזהו עיקר הקושי בכל תוכן הפרשה.

ג. ועוד קושיא עיקרית בכללות הפרשה - בנוגע לזמן שבו נתעוררה מחלוקת קרח - דלכאורה, מצד הטענה "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו", היתה המחלוקת צריכה להתעורר משך זמן רב לפני זה:

לאחרי (חטא העגל שהיה בסמיכות ל)מתן תורה, ניטלה העבודה מן הבכורות וניתנה לשבט לוי. וגם בנוגע לאהרן ובניו - הנה מהקמת המשכן חינך משה רבינו את אהרן במשך שבעת ימי המילואים להיות כהן גדול, ובניו - כהנים.

ויתירה מזה: עוד לפני הקמת המשכן היה כבר אהרן מובדל משאר בני ישראל - כפי שמצינו בשעת מתן תורה ש"אתה (משה) מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו כו'"[17]. וגם לאחרי כן היה סדר הלימוד באופן ש"משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו", ואחר־כך בני אהרן, הזקנים, וכל העם[18].

ואם כן, למה המתין קרח זמן רב כל־כך עם מחלוקתו על משה?

יש מפרשים[19] שמחלוקת קרח היתה לפני כן, ונכתבה כאן שלא כפי סדר הזמנים, שהרי אין מוקדם ומאוחר בתורה[20].

[ועל־פי־זה מתרצים מה שכתוב בהמשך הפרשה בנוגע לשבט לוי "ונלוו עליך ושמרו את משמרת אוהל מועד וגו'"[21], אף שמינוי הלוים היה כבר לפני זה - כיון שכל פרשה זו אירעה לפני כן, ונכתבה שלא במקומה].

אבל, תירוץ זה אינו מספיק, כי בכל אופן, בהכרח לומר שהיה זה לאחרי הקמת המשכן, כדמוכח ממה שכתוב בהמשך הפרשה[22]: "וירם את המחתות גו' ועשו אותם גו' ציפוי למזבח". ואם כן, עדיין יוקשה, שהרי הבדלת אהרן מכל בני ישראל היתה עוד לפני הקמת המשכן, כנזכר לעיל.

ד. ובגלל שתי קושיות אלו, שהן קושיות כלליות בכללות הפרשה דמחלוקת קרח (נוסף על עוד קושיות בפרטי הענינים) - מקדים רש"י לומר "פרשה זו (דלכאורה: תיבות אלו מיותרות, ובמקום זה היה רש"י צריך להוסיף "ויקח קרח וגו'" - אלא כוונת רש"י להודיע שכיון שיש קושי בכללות הפרשה, לכן כל הפרשה צריכה להיות) יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":

אף־על־פי שהפירוש שלי - אומר רש"י - הוא על דרך הפשט, הנה בפרשה זו מוכרחים להגיע לפירוש על דרך הדרוש,

[ועל־דרך מה שנתבאר לעיל[23] בנוגע למה שכתב רש"י בסוף פרשת שלח: "מיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי כו'" - שהפשט גופא מכריח שזקוקים לדרך הדרוש],

אלא שבדרוש גופא הנני בוחר - אומר רש"י - הדרשה ש"במדרש רבי תנחומא", כיון שדרשה זו היא קרובה לדרך הפשט*.

---

*) מה־שאין־כן שאר הדרשות שבמדרש רבה, מסכת סנהדרין (קט, ב ואילך) ובעוד מדרשים - שלא הובאו במדרש תנחומא - אינן קרובות לדרך הפשט.

---

16) פרשתנו שם, ד־ז.
17) פרש"י יתרו יט, כד.
18) פרש"י תשא לד, לב - מעירובין נד, ב.
19) ראב"ע. וראה גם רמב"ן.
20) פרש"י בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד.
21) יח, ד.
22) יז, ב־ג.
23) שיחת ש"פ שלח בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 33 ואילך). וש"נ.

וזוהי הכוונה בדברי רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":

איתא בגמרא[24]: "כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה וכו'", כך, שלא שייך לומר שרק "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", ואילו שאר הפרשיות, או הדרשות שבשאר המדרשים (מלבד מדרש רבי תנחומא) אינן יפות חס־ושלום; בודאי ש"כולם אהובים כולם ברורים", וכולן יפות.

אלא כוונת רש"י באמרו "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" היא - ביחס לדרך הפשט, כי: (א) מצד דרך הפשט זקוקים לדרשה זו, (ב) דרשה זו קרובה לדרך הפשט.

ה. ומביא רש"י את הדרשה שבמדרש רבי תנחומא* - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על־פי הדבור. אמר קרח, אחי אבא ארבעה היו .. עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. מה עשה, עמד וכנס מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו .. והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת, התחילו לשחק עליו, אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה":

סיבת המחלוקת של קרח היתה (לא כהונת אהרן, אלא) בגלל ש"נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל"**, אלא, שטענתו על אליצפן לא היתה שייכת כלל למאתיים וחמישים איש דראובן, ולכן הוכרח לטעון על כהונת אהרן.

אבל, אם היה טוען מיד לאחרי מינוי אליצפן - פשיטא שכל אחד היה מקשה: למה המתין עד עתה, שמינו את אליצפן לנשיא על בני קהת, כולל גם על קרח - שמזה מוכח, שרק כבוד עצמו הוא דורש.

ולכן, הוכרח - בלית ברירה - להמתין עד שתהיה איזו טענה ותירוץ בידו על זה.

וזהו שממשיך רש"י: "מה עשה כו' הלבישן טליתות כו'" - שחיכה עד שנאמרה פרשת ציצית, וכיון שלדעתו יאמר משה - כמו שהוא על־פי שכל - שאין צריך חוט תכלת, מזה יביא ראיה לקושייתו: "למה תתנשאו".

והחשבון שלו היה, שאם תתקבל טענתו - תתבטל נשיאות אליצפן עליו, כי באמיתית - רק בזה נתקנא, ולא באהרן.

ו. ויש להוסיף בנוגע לענינים המופלאים שבפירוש רש"י - בנוגע לדיוק הלשון "פרשה זו יפה נדרשת", על־פי ענין ששייך להלכות שבת:

איתא במשנה[25]: "לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח, ואם יצא חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו. וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר[26] וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". ובגמרא שם: "תניא אמרו לו לרבי אליעזר, וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלין לימות המשיח, אמר להן,

*) ואף שדרשה זו הובאה גם במדרש רבה (פי"ח, ב־ג) - הרי יש כמה ראיות שמדרש תנחומא קדם למדרש רבה, ובפרט פרשת קרח שבמדרש רבה, לדעת בובער נעתקה ממד"ת כלשונו (ראה ב"מבוא" שלו למדרש תנחומא ס"ט ס"ד (לח, א ואילך)).

**) שהיה בה גם ענין של קדושה - החלוקה מי ישא הארון, מי השולחן וכו'.

24) עירובין סד, א.
25) שבת סג, א.
26) ישעי' ב, ד.

לפי שאינן צריכין, שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב. ותהוי לנוי בעלמא, אמר אביי, מידי דהוה אשרגא בטיהרא", ופירש רש"י: "שרגא בטיהרא - נר בצהרים, מתוך שאינו צריך, אינו נאה, אבל בזמן הזה שהוא עת מלחמה - תכשיטין הן".

כלומר: דבר שיש בו צורך עתה, או שיהיה בו צורך בעתיד - יש בו נוי (יופי), מה־שאין־כן דבר שאין בו צורך, אין בו נוי. ולכן, בזמן הזה שהוא עת מלחמה (כי גם אם היום אין מלחמה, הרי יתכן שמחר תהיה מלחמה), ויש צורך בכלי זיין - אזי תכשיטין הן; מה־שאין־כן לעתיד לבוא, שאז לא יהיה צורך בכלי זיין, כיון "שלא ישא גוי אל גוי חרב" - אין בהם ענין של נוי.

וזהו הרמז בלשון רש"י "פרשה זו יפה נדרשת" - יפה דייקא, לפי שדרשה זו יש בה צורך להבנת פשוטו של מקרא (ולא כמו דרשה שאין בה צורך להבנת פשוטו של מקרא).

* * *

ז. המשך הביאור בפירושי רש"י בפרשת שלח - נכלל בשיחת שבת פרשת שלח.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויקח קרח גו'.

(לאחרי המאמר אמר:)

בהמשך להמדובר אודות ה'לקוטי תורה' - הנה כיון שה'לקוטי תורה' דפרשת שבוע זה קצר יותר מאשר בפרשיות דהשבועות שלפני זה, הרי בודאי סיימו רבים ללמדו.

ולכן: כל אלו שסיימו לימוד ה'לקוטי תורה', וכן אלו שיסיימו עד הבדלה - יאמרו עתה "לחיים"[27], ויהיה זה נתינת־כח על המשך לימוד ה'לקוטי תורה' בשבועות הבאים.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ולא תשאו עליו חטא וגו'", "הא אם לא תרימו תשאו חטא", "ולא תמותו, הא אם תחללו תמותו" - דקאי במעשר הטבול לתרומה שאיסורו הוא מצד חלק תרומת מעשר שבו, ולכן נכפל האיסור בכתוב, כיון שיש בו שני איסורים: איסור גזילה, ואיסור חילול קדשים - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ל"ח עמוד 56 ואילך.

27) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 33. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מ"ש אודות האני'. הנה ה"ז ענין שבעלי' ישראלים במילא גם אם העובדים שם אינם יהודים וכיון שנעשה בפרסום גדול כ"כ צע"ג דאפשר הוא איסור דאורייתא או דרבנן עאכו"כ שהעובדים הם ישראלים, ומ"ש שאמרו שהכל נעשה אוטאמאטיש הנה בודאי אי אפשר הדבר וכידוע להשייכים למקצוע זה, והאריכות בדבר המכאיב אינה רצוי' ולפלא גם בהביא בחשבון העלמות והסתרים דעקבתא דמשיחא על שגם דבר פשוט כזה הרי כמה מהיראים וחרדים אינם שמים לב וד"ל.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

בס"ד. משיחות יום ה' פ' קרח, בדר"ח תמוז*
וש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א

תרגום מאידית

א. ג' תמוז הוא היום בו נשתחרר כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרפ"ז – פרז"ת) מהמאסר בבית האסורים ("שפאלערקע" בלנינגראד), בתנאי שיסע מיד לגלות, בעיר מקלטו[1] קאסטראמא למשך שלש שנים[2].

בשעתו עדיין לא נודע אם זהו דבר טוב[3] וכיצד ישתלשל הדבר (כיון שהגם שעיר מקלט הוא מאסר "קל יותר" מבית האסורים, אעפ"כ הרי זו גלות עם כל ההגבלות שבזה[4], ועדיין נותרה הסכנה שיכולים להתחרט וכו')[5]; אבל לאחר מכן, ביום י"ב תמוז[6], קיבל (בקאסטראמא) הודעה שמשחררים אותו, ותעודת החופש תינתן לו למחרת, י"ג תמוז, ואז – כאשר השתחרר לגמרי – נתגלה, איך שג' תמוז הי' ה"אתחלתא דגאולה": נוסף על כך שיצא אז מבית האסורים, והוגלה לעיר מקלט (עונש קל יותר) – נודע אח"כ שהגלייתו לקאסטראמא באה במקום העונש דהיפך החיים ר"ל שנפסק לו לפני־כן. דבר שהי' מעמיד בסכנה ונוגע – ר"ל – לכל המשך הענין דהרבצת התורה וחיזוק היהדות בכלל והפצת המעינות חוצה בפרט, ותמורת זה הקלו את העונש והגלו אותו[7], עד שדבר זה הוליך לכך ששחררו אותו לגמרי בי"ב־י"ג תמוז. ובגלל נס זה נקבע[8] יום זה כ"חג הגאולה" מדי שנה בשנה.

נשאלת השאלה: כיון שהגאולה הרי היתה נס מהקב"ה (שלכן צריך להיות "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"[9]) מדוע לא הי' זה מלכתחילה נס בתכלית השלימות, שהגאולה השלימה תבוא בבת אחת, ולא כפי שהי' בפועל, שזה השתלשל בשלבים: קודם התחלת הגאולה – היציאה מבית האסורים – בג' תמוז (אבל – מגלים אותו לגלות), ורק לאחר כמה ימים, שלימות הגאולה בי"ב־י"ג[10] תמוז?

יתירה מזה: גם לאחר י"ב־י"ג תמוז לא הי' הנצחון על הצד שכנגד (במדינה ההיא) בשלימות, וכפי שרואים בפועל שנותרו אז הגזירות השונות על בנ"י במדינה ההיא עד שבעל הגאולה הי' צריך (כביכול) לנסוע משם, והמניעות ועיכובים נותרו שם במשך כו"כ שנים לאחרי זה; ורק עתה, בשנים הכי אחרונות – למעלה מששים שנה לאחרי הגאולה (בשנת תרפ"ז) – רואים את ההשתלשלות מהגאולה – הגאולה דכל בנ"י ממדינה ההיא (וכדלקמן).

ובודאי הסדר בזה – שהגאולה באה בשלבים – בהשגחה פרטית, יש בו טעם[11], ובפרט שזה קשור עם המאסר והגאולה דנשיא בישראל, וגאולה כללית לכל בנ"י (כפי שבעל הגאולה כותב[8]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה").

---

*) להמסיימות ד"בית רבקה" ולהמדריכות דמחנות־קיץ תחיינה.

1) כן נקרא ע"י בעל הגאולה ("עיר מקלטי") – ראה מכתבו: ט"ו סיון תרפ"ח לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (נדפס באגרות קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ). י"ז אייר תרצ"ד (נדפס שם ח"ג ע' עט. וש"נ). ועוד.

2) פרשת המאסר והגאולה – ראה לקו"ד ח"ד תרי, א ואילך. ספר התולדות אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' 105 ואילך. ועוד.

3) ובפרט שבשעתו לא ידעו החסידים (משא"כ בעל המאסר והגאולה עצמו – ראה ספר השיחות תש"א ע' 39) שהשילוח לגלות הי' תמורת משפטו להיפך החיים ר"ל (כדלקמן בפנים).

4) ובלשונו במכתב ט"ו סיון הנ"ל: בו ביום (ג' תמוז) הוכרחתי לצאת בגולה אל עיר מקלטי כו'. – ולהעיר דגלות "שקול כמעט כצער מיתה" (חינוך מצוה תי).

5) ולכן לא בירך אז ברכת הגומל (עד לאחרי שהגיע לביתו בט"ו תמוז), כי "אין לברך עד שיצא מהסכנה לגמרי" (סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ס"ה).

6) יום הולדת בעל הגאולה (בשנת תר"ם).

7) בתחלה היתה הגזירה על עשר שנים גלות ב"סאלאווקי" (מקום גירוש בסיביר), ואח"כ שינו זה לשלש שנים בקאסטראמא (ס' השיחות שם).

8) מכתב שבהערה 4.

9) תהלים קז, טו. ברכות נד, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ח. טושו"ע או"ח ר"ס ריט. הל' ברה"נ לאדה"ז שם ס"ב.

10) וגם בי"ב תמוז רק נתבשר שחופשה ניתנה לו, אבל בהשגח"פ הי' משרד הממשלה סגור, עד למחרתו בי"ג תמוז, שבו ניתנה לו תעודת שחרור.

11) ראה שיחת בעל הגאולה בשמח"ת תרפ"ח (יום קודם נסיעתו ממדינה ההיא): נסיעתי מכאן אינה מצד ההכרח, אלא סדר מסודר ישנו כאן (סה"מ תרפ"ח ע' רטו).

ב. ביום דג' תמוז — שנים רבות ודורות רבים הרבה הרבה דורות לפנ"ז — הי' נס נוסף: ביום זה[12] אמר יהושע[13] "שמש בגבעון דום", ו"וידם השמש גו' עד יקום גוי אויביו"[14].

כיון שהכל הוא בהשגחה פרטית[15], ובכל שנה חוזרים על עצמם הענינים כפי שהיו בפעם הראשונה[16], צריכים לומר שבודאי ישנה שייכות בין שני הנסים שקרו בג' תמוז: "שמש בגבעון דום", והתחלת הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר (כדלקמן ס"ז)[17].

ע"ד שאלה הנ"ל בנוגע לג' תמוז (מדוע לא הי' זה מלכתחילה נס באופן דגאולה שלימה), נדרשת הסברה גם בנוגע להנס ד"שמש בגבעון דום":

כיון שקורה כאן נס, ונס גדול כזה כעצירת השמש (שהוא מהנסים הגדולים ביותר שקרו אי פעם[18], עד שהפסוק אומר[19] "ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו") בכדי שיהושע ובנ"י יוכלו להמשיך במלחמה ע"י ראיית האויבים ורדיפתם ("כי בעת ההיא עמד השמש נוכח גבעון וחשש פן ישקע בעונתו ולא יוכלו לרדוף אחרי האויב באישון הלילה, ולזה אמר להשמש שלא ילך מהלכו וימתין עוד נוכח גבעון, במקום שהוא עומד"[20]) — הרי הנס הי' יכול כבר להיות נס בשלימות, שבמקום לעצור את השמש בכדי שיוכלו להלחם (בדרך הטבע) לאור היום, הי' הנס צריך להיות (ז.א. שיהושע הי' יכול וצריך לבקש מהקב"ה) שמלכתחילה ינצחו במלחמה (ולא יצטרכו כלל להגיע לעצירת השמש, או באופן שגם בלילה יוכלו להלחם, ע"ד "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[21] כאשר הי' חושך אצל המצרים, וכיו"ב), וכמ"ש בפסוק שלפני זה[22] ש"וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים גו'"?

וגם בעצם הנס ש"ויעמוד השמש" — יש לחקור באיזה אופן הי' הנס: אם הי' זה רק בנוגע לפרט שנוגע למילוי תכלית הנס — שאור השמש (אור היום) ימשיך להאיר, שלזה נדרש רק ש(גלגל ה)שמש בעצמו ייעצר וימשיך להאיר על הארץ (ועד"ז "וירח בעמק אילון"[13]); או שהנס הי' בכל הסדר שלו (הקשור עם מהלך השמש), ז.א. שהנס עצר גם את כל הענינים הקשורים עם מהלך השמש — הסיבות לזה (מהלך גלגל היומי, ובמילא מהלך כל הגלגלים[23], שנמשך מסיבוב גלגל היומי, "המקיף ומסבב את הכל"[24]) וגם התוצאות מזה, וסיבוב הגלגלים הקטנים בגלגל השמש עצמו[25], וכיו"ב[26].

החילוק בין שני אופנים אלו הוא: אם זהו נס שמשדד — שובר — את הטבע, עי"ז שעוצרים רק את השמש (וירח); או נס שפועל בטבע השמש, ובמילא גם בכל סדר **המהלך הטבעי של השמש (הקשור עם** מהלך כל הגלגלים**).**

ויש לומר שזהו ע"ד שני הסוגים[27] בנסים[28]: (א) הנס אינו משנה טבע הדבר, כהנס דמכת דם, שכשהמים נתהפכו לדם נשארו במהות דמים, וכשהנס נפסק, נתבטל ממילא **שינוי המים לדם.**

---

12) סדר עולם רבה פי"א.

13) יהושע י, יב.

14) שם, יג.

15) כתר שם טוב הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

16) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

17) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1314 ואילך. ח"ח ע' 114 ואילך. חכ"ח ע' 260 ואילך.

18) ראה רלב"ג יהושע שם, יב (בתחלת פירושו): אם הי' שהשמש עמד ובטל מהתנועה הנראית לו הנה הי' זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מהמופתים שנעשו ע"י משה כו'.

19) יהושע שם, יד.

20) מצו"ד שם, יב.

21) בא י, כג.

22) פסוק יא.

23) ואעפ"כ, מפורש בקרא "וידם השמש וירח עמד" — כי פרטים אלו היו נוגעים ליהושע לנצחון המלחמה (ראה מצו"ד שם).

24) רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ג ה"א.

25) ראה רמב"ם שם ה"ב. ה"ד.

26) שקו"ט באופן תנועת הגלגלים, ואופן ההשפעה של גלגל א' על שאר הגלגלים (באם הם כולם כמו גוף אחד או כמו גופים מחולקים) — ראה ספר החקירה להצ"צ ו, ב. ח, ב ואילך. וש"נ.

27) ובפרטיות — יש בזה ג' סוגים: (א) שגם בעת הנס נשאר הדבר במהותו. (ולהעיר שבעת מכת דם הרי "גיגית מלאה מים . . ישראל שותה מים כו'" — שמו"ר פ"ט, י), (ב) ע"ד הנס דקרי"ס, שהנס פעל שינוי בטבע המים שיהיו "כחומת אבנים", אבל לא נשתנה המים במהותו ליבשה, ולכן "אילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים" (שעהיוה"א פ"ב). (ג) הנס פועל שינוי בטבע הדבר, כמו הנס דידו של משה מצורעת כשלג. [ולהעיר מהג' אופנים בביאור שמשה לא אכל ולא שתה ארבעים יום, ראה לקמן הערה 114].

ובנדו"ד — נס העמדת השמש — אפשר לומר בא' מג' אופנים הנ"ל. וע"פ המבואר לקמן בפנים (שנס זה פועל שינוי בטבע מהלך השמש), אפ"ל שזה הי' כאופן הב' או אופן הג' הנ"ל.

28) בהבא להלן, ראה לקו"ש ח"ה ע' 176. ח"ו ע' 89. חי"ח ע' 242 ואילך.

ובנדו״ד — ש״וידם השמש״ הי׳ רק נס ביחס להשמש עצמו, ואח״כ חזר הסדר הקבוע דמהלך השמש בתוך מהלך שאר הגלגלים. (ב) נס שמשנה את טבע ומציאות הדבר (כהנס ד״ידו מצורעת כשלג״[29], שלאחר הנס היתה הצרעת על היד באופן טבעי), ובכדי להחזירה לטבעה הקודם היו צריכים לנס נוסף.

ג. וי״ל שעד״ז הוא בביאור על שאלה דומה בפרשתנו — בנוגע להנס ד״פרח מטה אהרן״[30]:

בהמשך להערעור על הכהונה דקרח ועדתו ציוה הקב״ה למשה לקחת מטה מכל שבט, ״שנים עשר מטות איש את שמו תכתוב על מטהו, ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי״, ״והי׳ האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח״[31]. וכך הוה — שמשה הניח את כל המטות ״לפני ה׳ באוהל העדות״[32], ולמחרת — ״ויבוא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי, ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״[30], ומשה הוציא את כל המטות בכדי שכל בנ״י יראו זאת[33], והקב״ה אמר[34] ״השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות״, ״לזכרון שבחרתי באהרן הכהן כו׳״[35].

וצריך להבין: כיון ש״פרח מטה אהרן״ הי׳ נס בכדי להראות על בחירת הקב״ה בכהונת אהרן — הי׳ מספיק אילו היו נעשים שקדים מוכנים על המטה, שזה יהי׳ סימן לבנ״י, ז.א. שלכאורה הי׳ מספיק שהנס יהי׳ רק בהפרט שנוגע לכוונת הנס (״שבחרתי באהרן הכהן״) — מדוע הי׳ הנס דשקדים צריך להיות צמיחה וגידול בסדר טבעי — ״ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״ (ואת כל זה הראה משה לבנ״י[36]) ויתירה מזו — ״למשמרת״ שנשאר לא רק מטה אהרן והשקדים, אלא גם הפרחים, כדאיתא בגמרא[37] ״משנגנז ארון נגנז עמו כו׳ מקלו של אהרן בשקדי׳ ופרחי׳״[38]?!

ונקודת הענין בזה[39]: התכלית והחידוש בנס זה הוא, הגם שמטה מצד עצמו אינו שייך בטבעו לפריחה וצמיחת פירות, זה יכול להיות רק בכחו של הקב״ה (נס), אעפ״כ, נפעל נס זה במטה אהרן, וזה הי׳ ונשאר לא סתם ענין נסי שלמעלה לגמרי מטבע, אלא שמתקשר עם טבע המטה. ולכן הי׳ אופן הפריחה בסדר טבעי (אבל לא בהגבלת הזמן) דצמיחת פירות[40]: ״ויצא פרח (כמשמעו[41]) ויצץ ציץ (חנטת הפרי כשהפרח נופל[41]) ויגמול שקדים (כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים[41])״.

[וזה הראה לבנ״י, שבחירת הקב״ה באהרן הכהן היא באופן שהכהונה נעשית אצלו מעלתו הטבעית (שנשארת לעד אצל אהרן ובניו)].

ועד״ז הוא הביאור גם בהנס ד״שמש בגבעון דום״, ונס הגאולה דג׳ תמוז, כדלקמן.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

חז״ל אומרים[42] ש״כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו״. ז.א. שכל דבר בעולם — אע״פ שעולם הוא מלשון העלם והסתר[43] — נברא בכדי לגלות את כבודו של הקב״ה, וזה נפעל ע״י עבודת היהודי שמנצל את עניני העולם לכבודו של הקב״ה.

והטעם והכרח על זה מרומז גם בלשון המשנה ״(כל מה) שברא הקב״ה״: כיון שהקב״ה הודיע בתורתו ש״ברא הקב״ה״ — שהוא ברא את הדבר והודיע איך שברא אותו, שברא אותו באופן שנוטל כביכול מכחותיו וזמנו (ששת ימי בראשית) לברוא כל נברא בכח מיוחד — כח ההתהוות יש מאין שהוא דוקא בכח העצמות[44], ובפרט ע״פ תורת הבעש״ט[45] שהתהוות הבריאה מתחדשת בכל רגע ורגע מאין ואפס ממש — הרי זו הוכחה שהקב״ה

29) שמות ד, ו.
30) פרשתנו יז, כג.
31) שם יז־יח. כ.
32) שם, כב.
33) שם, כד.
34) שם, כה.
35) פרש״י עה״פ.
36) לקו״ש חכ״ג ע׳ 118.
37) יומא נב, ב. וש״נ.
38) ראה לקו״ש שם ע׳ 121. וש״נ.
39) בהבא להלן ראה גם לקו״ש שם ע׳ 119 ואילך.
40) וי״ל נפק״מ — שמותר ליהנות משקדים אלו ומהפירות הגדלים מהם, כי אינו מעשה נסים (ראה תענית כד, ב), דבפשטות משמע שהשקדים היו פירות טבעיים, שממנו אפשר לגדול עוד פירות (שקדים).
41) פרש״י עה״פ.
42) אבות ספ״ו.
43) ראה לקו״ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ״צ דברים ח״א ע׳ שג. ח״ג ע׳ נט. ועוד.
44) אגה״ק ס״כ (קל, ריש ע״ב).
45) שעהיוה״א פ״א.

רוצה שלנבראים תהי׳ שייכות עם (כח ה)בורא (הקב״ה) שלהם, עד ש(יוכלו) להוסיף כביכול בכבודו של הקב״ה,

כיון שאם־לא־כן נשאלת השאלה: מדוע ברא הקב״ה את העולם (לא באופן ״מובדל״, שהבריאה, למשל, אינה יודעת ש״ברא הקב״ה״, ואינה יודעת את האופן שברא, בעשרה מאמרות[46] וכיו״ב, אלא) באופן שהוא ״השקיע״ כח (העצמות) שלו ועשרה מאמרות שלו בהבריאה, ויתירה מזה: מדוע ברא את העולם באופן שהוא מהוה אותו בכל רגע מחדש — הרי הי׳ יכול לברוא אותו בכח חזק כזה, שע״י התהוותו בפעם הראשונה יהי׳ בכח העולם להתקיים שית אלפי שנין[47], ולא להצטרך להתהוות חדשה בכל רגע מדבר ה׳[48]?

וי״ל הטעם על זה, כיון שעלה ברצונו ית׳ שכל נברא ירגיש איך הוא פועל (או שעל ידו נפעל) הוספה וחידוש [שאז יש לנברא תענוג אמיתי ומושלם, כטבע הבריאה ש״אדם[49] רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו״[50]]. ז.א. שנוסף על זה שהוא מקיים מה שהקב״ה מצוה אותו, פועל הוא כביכול הוספה מעצמו: חידוש אמיתי הוא כאשר זה קשור עם הקב״ה, ה״ה מגלה כבודו של הקב״ה.

ולכן השקיע הקב״ה את כח הבריאה שלו בעולם, ובאופן שהוא בורא אותו בכל רגע מחדש — כיון שזה מקשר כל נברא כל רגע עם הקב״ה, בכל רגע ורגע — שבכל פרט ופרט ובכל רגע ורגע יש להנברא כח לגלות את כבודו של הקב״ה מחדש (הדבר ה׳ שהחי׳ אותו ברגע זה ממש מחדש)[51].

46) אבות רפ״ה.

47) ראה ר״ה לא, א.

48) שהרי הטעם וההוכחה שכלית לזה שההתהוות היא בכל רגע (כמבואר בשעהיוה״א פ״ב) וכל הטעמים שכליים בביאור אופן ההתהוות — הם ע״פ כללי השכל שנבראו ע״י הקב״ה, וכיון שהוא ית׳ אינו מוגדר בטעמים אלו, הי׳ יכול לברוא את העולם באופן אחר לגמרי. וטעמים אלו שייכים רק לאחרי שידענו שעלה ברצונו ית׳ שבריאת והנהגת העולם תהי׳ ע״פ כללי השכל (ראה ס׳ השיחות תשמ״ח ח״א ע׳ 134 ואילך. לקו״ש חכ״ז ע׳ 253).

49) ב״מ לח, א.

50) וראה מכתב י״א ניסן תשל״ב (הגש״פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים — קה״ת תשמ״ו ואילך — ע׳ תרמב).

51) ועד שהנברא נעשה כמו ״שלהבת עולה מאלי״״ (בנוגע לגילוי הקדושה וכבודו של הקב״ה שעל ידו) — ראה שיחת ש״פ בהעלותך שנה זו ובהערה 69.

אילו הבריאה היתה נבראת באופן שיש לו את כחו של הקב״ה, וזהו כח חזק שנשאר לתמיד או למשך זמן (ואינו מתחדש בכל רגע ורגע) — הי׳ גילוי כבודו של הקב״ה באופן כללי ודבר חד פעמי. על־ידי־זה שבכל רגע מתהוה כל נברא מחדש בדבר ה׳, מגלים בכל רגע מחדש את כבודו של הקב״ה. לדוגמא: ע״י שתיית מים — מברך יהודי ״שהכל נהי׳ בדברו״[52], ומגלה על־ידי־זה את ההוספה וחידוש שהמים פועלים [כיון שלולי המים הרי אינו אומר הברכה] בגילוי כבודו של הקב״ה, ״שהכל נהי׳ בדברו״ (דבר ה׳ שזה־עתה החי׳ את המים מחדש — ״שהכל נהי׳ בדברו״, זה מגלה את דבר ה׳ בכל הנבראים), וכאשר הוא שותה מים ומברך ברכה נוספת בזמן מאוחר יותר, הרי זה מגלה את דבר ה׳ (״דברו״) החדש שמתוסף אז בו (במברך) ובכל העולם[53] [ועד״ז ע״י ברכה פרטית, ״בורא פרי הגפן״[54] וכיו״ב — דבר ה׳ החדש בכל ״פרי הגפן״ בכל העולם], וכן הלאה[55].

52) משנה ברכות מד, א.

53) ויש לומר שזהו גם א׳ מהטעמים שהאדם נברא בטבע כזה שזקוק לאכילה ושתי׳ תמיד מחדש* (ולכן הנשבע ״שלא יאכל כלום שבעת ימים״ ה״ז שבועת שוא (רמב״ם הל׳ שבועות פ״ה ה״כ)) — כי עי״ז בכחו לגלות בכל אכילה ושתי׳ הדבר ה׳ החדש שמחי׳ האדם והמאכל וכל העולם (״שהכל נהי׳ בדברו״, וכיו״ב).

54) משנה ברכות לה, א.

55) ובדוגמת זה בברכות הראי׳ על מעשי בראשית (וכיו״ב) — ״ברוך עושה מעשה בראשית״, ״ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם״ — שעי״ז מגלים מעשי בראשית אלו כבודו של הקב״ה, ביחס לכל הבריאה כולה (מעשה בראשית). — ולהעיר שלאחרונה שמענו וראינו בעיר זו רעמים וברקים, עליהם מברכים ברכות הנ״ל (ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ערך ברכות הראי׳ (ע׳ שנו ואילך). וש״נ).

ולהעיר, שלאחרונה הי׳ גם התפרצות ״הר־געש״ ורעידת האדמה (חידוש ושינוי בטבע העולם) במקום רחוק בעולם, אשר, ע״י ברכתם של כמה יהודים שם ״שכחו וגבורתו מלא עולם״ (ראה ברכות נט, א. וראה אנציקלופדי׳ שם ר״ע שנז. וש״נ). מגלה ה״הר־געש״ כבודו של הקב״ה ובכל העולם כולו (״מלא עולם״). ובפרט בנוגע לאלו הגרים בארצות הברית, כיון שאנשי הצבא שלה נמצאים שם ועוסקים בהצלת הניזוקים כו׳.

*) ורק בנוגע למשה נאמר (תשא לד, כח) ש״ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה״ – שזה הי׳ חידוש ונס, וגם בנוגע למשה יש דיעה במדרש שנצטער מזה (שמו״ר פמ״ז, ז. וראה יפ״ת שם. וראה גם אוה״ת שה״ש ס״ע תשעה. ס״ע תשצא. סה״מ תרכ״ט ע׳ שנז. המשך וככה תרל״ז פפ״ח). [ולדיעה שני׳ (במדרש שם) משמע שנשתנה טבעו ולא נצטער, ראה בארוכה לקו״ש חל״ו תשא תש״נ. וראה לקמן הערה 114].

ה. כפי שהוא בנוגע לגילוי כבודו של הקב״ה בכללות הבריאה (טבע), עד״ז הוא גם בגילוי האלקות ע״י נסים: שלימות הכוונה ברוב הנסים הוא, שהנס לא ישאר דבר שלמעלה לגמרי מדרך הטבע, אלא שהנס יתקשר ויחדור בהטבע ובפרטי הטבע.

עד״ז הוא בנוגע להנס ד״פרח מטה אהרן״ — שהנס (שבא לגלות ״שבחרתי באהרן הכהן״) פעל במטה אהרן, שנעשה ונשאר קשור עם טבע המטה, כך שאופן הפריחה יהי׳ בסדר טבעי דצמיחת פירות, עם כל סדר השתלשלות שבזה, ״ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״.

ויש לומר — בלשון החסידות — השייכות עם כהונה דוקא: החידוש[56] דכהונה (ברכת כהנים) הוא, שזה ממשיך מלמעלה מסדר השתלשלות[57]. ולכן ה״ז קשור עם זריזות (״עד מהרה ירוץ דברו״[58]) שמטעם זה הסימן לבחירת הקב״ה בכהונת אהרן הוא בשקדים דוקא, כיון שהם ״ממהרים לגמור יותר מכל הפירות״[59] (בכ״א יום[60], מהר יותר משאר הפירות), ובנדו״ד היתה המהירות (לא בכ״א יום, אלא) בתוך לילה[30] — כיון שזריזות ומהירות מורה על המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות: המשכה שבסדר השתלשלות ה״ה ״מתעכב ושוהה עד שנמשך ובא למטה שהרי בכל השתלשלות מהיכל להיכל הוא ע״י משפט אם ראוי הוא כו׳״[61]. משא״כ בברכת כהנים נמשך השפע ״במהירות דרך כל העולמות באין מונע ומעכב כו׳״[61]. לאידך גיסא — ההמשכה (במהירות) שלמעלה מסדר השתלשלות נמשכת ״דרך כל העולמות״, כמודגש בהנס ד״פרח מטה אהרן״, שביחד עם זה שזהו נס ובא במהירות, הרי זה קשור ועובר דרך הטבע דצמיחת הפירות.

ואולי י״ל ולהוסיף, השייכות עם (פ׳) קרח דוקא. ובהקדים, ש״קרח״ ו״חקת״ מורכבים שניהם מהאותיות ״חק״, אלא שב״קרח״ מתוסף רי״ש, וב״חקת״ — תי״ו: אצל קרח (משבט לוי) הי׳ הגילוי ד״חק״, למעלה מטעם ודעת ולמעלה ממדידה והגבלה (כמבואר בחסידות[62] שטענת קרח באה בגלל מעלתו, ״פיקח הי׳״[63], והוא ראה את הגילוי שלמעלה ממדידה והגבלה כפי שיהי׳ לע״ל); טעותו (בערעור על אהרן הכהן) היתה בענין ד״ר״, ״רש״ (עניות[64]), שמורה שההמשכה (דמחשבה ודיבור) אינה יורדת בסדר השתלשלות (קרח רצה לחלק בין עליון ותחתון[65]), כבאות ר׳ שבה חסר הקו השלישי (דאות ה׳) כנגד[66] מעשה[67].

משא״כ ב״חקת״ — ״זאת חקת התורה״ — נמשך מ״חק״ (למעלה ממדידה והגבלה) באות ״ת״, סוף וסיום כל כ״ב אותיות התורה, ז.א. שנמשך בכל ודרך כל סדר השתלשלות (כל האותיות מאל״ף עד תי״ו), בכל שלשה הקוים (באות ת׳) דמחשבה דיבור ומעשה, ותורה עבודה וגמילות חסדים, ואדרבה: באופן שהם מתחברים כולם — כיון שבסיום ושלימות העבודה, כאשר ישנה המהירות דקדושה (מההמשכה שלמעלה מסדר השתלשלות בסדר השתלשלות), נעשה החיבור יחד דכל שלשה הקוים, שמהעליון (מחשבה ודיבור) באים מיד במהירות לתחתון (מעשה), ללא הפסק ביניהם (דלא כבאות ה״א[68]). ומזה באים לנקודה מתחתית ה(קו השמאלי ד)אות ת׳ — נקודת הביטול, ונקודה גדולה (בעלת אורך ורוחב), ז.א. שהביטול בא ביחד עם ההתפשטות לאורך ורוחב; וזה בא בסיום האות — שמורה על שלימות נקודת הביטול בסיום העבודה.

ועי״ז נפעל הענין ד״חקת״ — גם מלשון חקיקה[69], שמורה על המשכה נצחית (בלי שינוי),

---

56) בהבא להלן, ראה לקו״ת סוף פרשתנו (נה, ג ואילך). סהמ״צ להצ״צ מצות ברכת כהנים (דרמ״צ קיב, א־ב). ובכ״מ.

57) ראה גם סה״מ תרכ״ט בתחלתו. תרנ״ד ס״ע שטו ואילך. לקו״ש ח״י ס״ע 38 ואילך, ובהנסמן שם.

58) תהלים קמז, טו.

59) לקו״ת שם. וראה גם פרש״י פרשתנו יז, כג.

60) קה״ר (פי״ב, ז) — הובא בלקו״ת שם.

61) לקו״ת שם נה, ד.

62) שם נד, סע״ב ואילך. וש״נ. אוה״ת פרשתנו ע׳ תרסו. תרצד. סד״ה ויקח קרח העת״ר (המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳מג ואילך). סה״מ מלוקט ח״ג ע׳ רג ואילך.

63) תנחומא פרשתנו ה. במדב״ר שם פי״ח, ח.

64) ראה לקמן ס״ח. וש״נ.

65) ראה סה״מ מלוקט שם. וש״נ.

66) נסמן לקמן בהערה 68.

67) ראה בארוכה שיחת ש״פ קרח ג׳ תמוז תשמ״ח ס״ו (ס׳ השיחות ח״ב ע׳ 503). וש״נ.

68) ראה תו״א מגלת אסתר צה, סע״ב ואילך. לקו״ת ר״פ בלק (סז, א ואילך). סה״מ תר״ן ע׳ רעט ואילך. תרנ״ח ע׳ ריב. ה׳שי״ת ע׳ 122. סה״מ קונטרסים ח״א רמא, א ואילך. שיחת ש״פ ויגש שנה זו ס״ה.

69) לקו״ת ר״פ חוקת.

הקשור עם ת׳, כמאחז״ל[70] ״תי״ו — תחי״״ ששלימותו חיים נצחיים.

ו. ע״פ הנ״ל י״ל בהנס ד״שמש בגבעון דום״:

הכוונה בנס זה היתה — לא לצאת מדרכי הטבע לגמרי — אלא כברוב הענינים, שהנס יסייע לנצחון המלחמה[71] שקשור (עכ״פ במקצת) גם עם דרך הטבע. אפילו במלחמה זו — ש״ה׳ נלחם לישראל״[19] — היתה צריכה להיות ההתלבשות גם בדרך הטבע.

ולכן לא הי׳ נס ששלל לגמרי את המלחמה בדרך הטבע (ע״י יהושע), אלא נס שסייע למלחמה שלהם: ההכנה והכשרה לנצחון הי׳ ע״י הנס ד״שמש בגבעון דום״[72], אבל זה עצמו לא פעל את הנצחון. לאחרי שהאיר אור היום הטבעי (דאור השמש)[73], היו צריכים יהושע ובנ״י לרדוף ולהלחם עם האויבים בדרך הטבע.

ועפ״ז אולי יותר מסתבר לומר, שהנס עצמו (ד״שמש בגבעון דום״) הי׳ באופן שקשור יותר עם טבע מהלך השמש (אופן השני הנ״ל ס״ב) — וזה עצר לא רק את השמש והירח, אלא את כל הכוכבים ומזלות, ומהלך גלגל היומי בכלל, וכל הגלגלים הקשורים עם מהלך השמש.

[ויומתק ע״פ הביאור בחסידות[74] באמירת יהושע ״שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון״, שע״י עצירת מהלך השמש ולבנה (השתחוואה וביטול שלהם[75]), שזהו ע״י פעולה על השמש ״דום[76] מלומר שירה״[77] — רצה יהושע לבטל את ההשפעה לאומות העולם (שעמם נלחמו אז בנ״י) שעובדים את השמש והירח (וכוכבים ומזלות), ועל־ידי־זה — נפעל גם בנצחון המלחמה. ועפ״ז מסתבר יותר לומר שע״י ״שמש בגבעון דום״ נעצר לא רק מהלך השמש והירח אלא גם מהלכם של עוד כוכבים ומזלות (בשאר הגלגלים)].

ז. ועד״ז אולי י״ל גם ההסברה בנס הגאולה דג׳ תמוז (בשנת תרפ״ז):

ביחד עם זה שהנס דג׳ תמוז הי׳ נס שלמעלה מהטבע, היתה לו השפעה בהטבע גופא, שהוא ״הסכים״ להנס [ובפרט שמלכתחילה הי׳ זה נס המלובש בטבע, ובמיוחד בערך להנס ד״פרח מטה אהרן״ ו״שמש בגבעון דום״], כידוע שאותם אנשים שאסרו את בעל המאסר והגאולה, הם גופא (בעמדם בתקפם) נאלצו לשחררו, עד שהיו צריכים לסייע בשחרור וגאולה[78].

ויש לומר, שלכן לא בא הנס בבת אחת (בגאולה שלימה), אלא שהתחלק לשלבים בדרך הטבע — בהתאם למצב הצד שכנגד (שהי׳ בתקפו), שהם מצד מצבם (״טבעם״) יגיעו להכרה שצריכים לשחררו, החל מביטול הגזירה דהיפך החיים ר״ל להגלותו לעיר מקלטו בקאסטראמא, עד — ששחררו אותו לגמרי[79].

אבל גם אח״כ נשארה המדינה בתקפה, כולל — בשייכות להתנגדות לדת ישראל וכו׳, ולכן נמשכה שלימות הגאולה דבנ״י (במדינה ההיא) משך זמן, עד שהם עצמם (במשך השנים) יגיעו סו״ס להכרה ויתחילו משם להרשות לבנ״י להתנהג בחפשיות בכל עניני יהדות, וגם להתיר יציאת יהודים ממדינה ההיא (ואף לסייע להם בכך),

כולל גם — בימים אלו ממש — השקו״ט והרצון דכו״כ במדינה ההיא להחזיר את שם העיר ״לנינגראד״ (שבה הי׳ המאסר והישיבה בבית

70) שבת נו, א.

71) ראה רלב״ג שבהערה 18, ש״מה שאמר ולא הי׳ כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע בקול איש כי ה׳ נלחם לישראל, הורה בזה כי זה המופת הוא בענין המלחמה בעצמותה, ואם הי׳ זה המופת בעמידה מהתנועה לא הי׳ לו רושם בענין המלחמה כלל כו״״ עיי״ש.

72) ועד״ז הנס ש״וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים גו״״, אף שעי״ז ״ימותו רבים גו׳ מאשר הרגו בני ישראל בחרב״ (יהושע שם, יא).

73) וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 120, שגם ע״י עצם הענין דביטול תנועת השמש נתקיימה הכוונה דטבע השמש עצמו.

74) סידור שער המילה קמב, א ואילך. סהמ״צ להצ״צ מצות מילה (ה, א ואילך). אוה״ת שבועות ע׳ קט ואילך. נ״ך (כרך ב) ע׳ תשלח ואילך. וראה בארוכה לקו״ש חכ״ח ע׳ 261 ואילך.

75) ראה ב״ב כה, א.

76) פרש״י עה״פ.

77) ד״כל זמן שהוא דומם עומד ואינו מהלך, שבכל עת הילוכו הוא אומר שירה״ (פרש״י שם). וראה גם יל״ש יהושע רמז כב. מדרש תהלים יט, ה.

78) ראה גם לקו״ש ח״ח שם. חי״ח ע׳ 237 ואילך. חכ״ח ע׳ 256.

79) ובזה גופא — נתעכב נתינת תעודת השחרור בפועל עד י״ג תמוז (כנ״ל הערה 10), שבזה ניכר ומודגש שהפעולה רשמית דהחופש נעשית ע״פ חוק המדינה, כיון שנתעכב החופש עד לי״ג תמוז, שבו הי׳ המשרד הממשלתי פתוח באופן רשמי ע״פ חוק המדינה (ראה סה״ש תשמ״ט ח״ב ע׳ 568 ואילך).

האסורים) — השם שנתנו לה (על שם מנהיגם) — בחזרה לשם ״פעטערבורג״ (שם העיר בזמן המאסר והגאולה דאדמו״ר הזקן[80]) — השם שהצאר (בזמן בניית העיר) קרא לה (שמייצג את ההיפך הגמור מהקומוניסטים). והגם שאף תחת שלטון הצאר היו מניעות ועיכובים ליהדות — אין זה מגיע למה שנעשה ע״י אלו שאסרו את בעל המאסר והגאולה; ויש לומר, שבהשקו״ט ורצון להחליף בחזרה את שם העיר מ״לנינגראד״ ל״פעטערבורג״ — רואים בגלוי יותר את הפעולה נמשכת מהגאולה בי״ב־י״ג תמוז, הגאולה כללית דכל בנ״י ממנגדיהם בכלל, ובפרט במדינה ההיא.

ח. ואולי יש לקשר זה גם עם חודש הגאולה (חודש תמוז) — חודש הרביעי, שבא[81] לאחרי — ובכחו של — חודש השלישי (ירחא[82] תליתאי)[83], ע״ד אות ג׳ וד׳ ר״ת ״גמול דלים״[84], ההשפעה (גמול) דחודש הג׳, החודש דמתן תורה, בחודש הד׳, החודש דהמשך וסיום המאסר (ע״ד ענין ״דלים״), באופן שזה (בחי׳ דלים) מתהפך לחודש הגאולה[85].

ויש לומר שענין זה מרומז בצורת ה(אות) ד׳:

אע״פ[86] שאות ד׳ ואות ר׳ דומות בכך ששתיהן מורות על ענין העניות: דלי״ת מלשון דלות ור״ת דלים, ורי״ש מלשון רש (״ולרש אין כל״[87]), ושתיהן מורכבות משני קוים, אחד למעלה ברוחב ואחד באורך (מלמעלה למטה) — ישנו חילוק עיקרי ביניהם: אות ד׳ יש לה נקודה (י׳) מאחורי׳ (שמקשרת את שני הקוים), משא״כ אות ר׳.

אחד הענינים בזה: הנקודה מורה על ענין הביטול, וזה קאי על נקודת היהדות שישנה בשלימות אצל כל יהודי, אפילו כאשר הוא נמצא במצב ד״אחוריים״ (לא בפנים דקדושה), כמאחז״ל[88] ״אע״פ שחטא ישראל הוא״, כיון שנקודת היהדות היא למעלה מכל העלמות והסתרים, ולמעלה מכל הדרגות בסדר השתלשלות — הנקודה דיחידה שמקשרת את היהודי עם היחיד שלמעלה[89].

ונקודה זו (ביטול) מאחורי הד׳ מורה שהדלות ועניות של הד׳ הוא הביטול דקדושה — שמקשר אותו עם דרגות הכי נעלות, דלי״ת גם מלשון ״דליתני״[90] (הרמה), וע״ד המעלה ד״תפלה לעני״ שמגיעה ש״לפני הוי׳ ישפוך שיחו״[91], משא״כ אות ר׳ שאין לה נקודה של ביטול — העניות היא בכך שאין לה שום שייכות לקדושה.

ועפ״ז אפשר להסביר החילוק בין שני הקוים של הר׳ ושל הד׳: שני הקוים — ברוחב ובאורך — כוללים את כל הדרגות דסדר השתלשלות, שמתחלק בכללות לעליון ותחתון, רוחב ואורך: הקו למעלה (ברוחב) הוא שלימות בהרחבה, אבל בהדרגא עליונה עצמה (ע״ד איכות), והקו באורך מורה על ההמשכה מלמעלה למטה (לדרגות נחותות יותר).

שלימות העבודה מתבטאת בכך שיהיו שתי המעלות ביחד: נקודת הביטול וכפי שזה נמשך וחודר גם בסדר השתלשלות (שני הקוים): כאשר ישנם שני הענינים דעליון ותחתון, אבל חסרה נקודת הביטול (דהעצם) — הרי סו״ס חסר אז בהחיבור דשני הקוים (עד שחסר גם בשלימות דשני הקוים עצמם), עד שהפירוד ביניהם יכול להביא למצב של ״רש״, עניות היפך הקדושה (ע״ד כפי שהי׳ אצל קרח, אותיות ״חק ר״, כנ״ל ס״ה). אבל כאשר ישנו הביטול דנקודת היהדות (הנקודה

80) ועד שעל שם עיר זה (פעטערבורג) נקראת גם הגאולה שלו, ופעולת הגאולה — שעיקר הענין דהפצת המעינות חוצה התחילה ״נאָך פעטערבורג״ (כן הוא הלשון בס׳ השיחות תורת שלום ס״ע 112).
— ולהעיר שגם גאולת אדה״ז היתה קשורה בדרכי הטבע (של אוה״ע) — ראה אגרות קודש אדה״ז סל״ח וש״נ (וראה ס׳ השיחות שם. לקו״ש חכ״ה ע׳ 186 ואילך). וכמודגש גם בסיפור הידוע בנוגע לקידוש הלבנה שלו על הספינה בזמן היותו במאסר (לקו״ד ח״ד תשנב, ב. וראה גם לקו״ש ח״ה ע׳ 80. ס׳ השיחות תש״נ ח״א ס״ע 201 ואילך. שיחת ש״פ ויק״פ שנה זו).
81) ראה בארוכה שיחת ש״פ קרח תשמ״ז ס״ב ואילך. סה״ש תשמ״ח ח״ב ע׳ 494. 528. סה״ש תשמ״ט ח״ב ע׳ 549.
82) שבת פח, א.
83) ולהעיר שהתחלת המאסר היתה בט״ו סיון, קיימא סיהרא באשלמותא (זח״א קנ, רע״א. ח״ב פה, א. שמו״ר פט״ו, כו) דירחא תליתאי.
84) שבת קד, א.
85) ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 309 ואילך. וש״נ.
86) בהבא להלן, ראה ספר הערכים — חב״ד מערכת אותיות — רי״ש ס״ב (ע׳ שס ואילך). וש״נ.
87) שמואל־ב יב, ג. וראה גם משלי י, טו. ל, ח.

88) סנהדרין מד, א.
89) ראה לקו״ת ראה כה, א. כז, א. וש״נ.
90) תהלים ל, ב.
91) תהלים קב, א. וראה כש״ט סצ״ז. אור המאיר פ׳ וישלח. וראה קונטרס משיחת ש״פ במדבר ויום ב׳ דחה״ש שנה זו ס״ו.

מאחורי הד׳) — שהיא מחוץ ולמעלה משני הקוים [יותר מהמעלה דקרן זוית], וביחד עם זה שני הקוים (כבאות ד׳) — הרי אז ישנה שלימות העבודה דשני הקוים, וגם שלימות החיבור ביניהם.

וזהו התוכן דחודש הד׳, חודש הגאולה — גאולת ג׳ תמוז וי״ב־י״ג תמוז — שהנס שלמעלה מטבע (ע״ד הנקודה) יומשך ויהפוך את טבע העולם (שני הקוים דאורך ורוחב). עד שזה מגיע גם במצב ד״רש״, עניות דלעו״ז (ענין המאסר ע״י המנגדים לקדושה), ומהפך גם את זה[92]. ואדרבה: דוקא ע״י הירידה למטה במצב של צרה — מתגלה איך ש״עמו אנכי בצרה״[93], שקאי על עצמותו ית׳, שלמעלה מכל הגדרים דסדר השתלשלות עליון ותחתון, ולכן — אע״פ שהקב״ה הוא עליון שאין למעלה ממנו, וצרה היא בעולם תחתון שאין למטה ממנו — הרי ״עמו אנכי בצרה״ (היפך השתלשלות, דעליון ותחתון), וגם במצב זה — בחי׳ אחוריים — מתגלה היו״ד (נקודת היהדות), עד שנמשך ומקשר גם את העליון ותחתון דסדר השתלשלות.

ט. מהאמור לעיל ישנם כמה לימודים, הן בכללות עבודת האדם, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לעבודתו בעולם, והן בעניני תומ״צ והן בעניני רשות (באופן פרנסת האדם), וגם ובמיוחד — בקשר עם הגאולה דג׳ תמוז — בנוגע לעבודה דהרבצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה.

ובפרט שישנו הציווי שצריכים להניח את מטה אהרן ״למשמרת לאות״ (״שבחרתי באהרן הכהן״), ״משנגנז ארון נגנז עמו כו׳ מקלו של אהרן בשקדי׳ ובפרחי׳״ — מובן שמזה ישנה הוראה נצחית לדורות; וכיון שכל יהודי הוא חלק מ״ממלכת כהנים״[94], ״כהנים גדולים״[95] [וכפס״ד הרמב״ם[96], ש״לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו כו׳ הרי זה נתקדש קדש קדשים״] — מובן, שאצל כל יהודי צריך להיות מעין הענין ד״פרח מטה אהרן״, ״ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״.

92) ובפרט לאחרי מאתיים (ר׳) שנה להולדת אדמו״ר הצמח צדק.
93) תהלים צא, טו.
94) יתרו יט, ו.
95) ראה בעה״ט עה״פ. וראה גם אגדת בראשית פע״ט (פ).
96) סוף הל׳ שמיטה ויובל.

י. הלימוד מזה בכללות עבודת השם:

אע״פ שעבודת יהודי צריכה להיות מתוך קבלת עול — שלמעלה מטעם ודעת, ובאופן של זריזות שלמעלה ממדידה והגבלה, ״בכל מאדך״[97], ודוקא זה מגיע בה״מאד״ שלמעלה[98] — והי׳ מקום לסברא שבזה מתבטאת שלימות העבודה, ובלשון הידוע[99]: אילו נצטווינו לחטוב עצים —

ישנה ההוראה ד״פרח מטה אהרן״, שלאחרי היסוד דקבלת עול, יכולה וצריכה אח״כ הנקודה שלמעלה ממדידה והגבלה ״להתפשט״ בכל כחותיו הפנימיים, עד בכל מציאותו וטבעו, עד שזה יתן פירות — ״ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״, ובאופן כזה — שטבעו ומציאות עצמו נעשה באופן של זריזות (״טבע מהיר״) ושלמעלה ממדידה והגבלה, שכל מה שעושה בכחותיו הטבעיים הוא בזריזות הכי גדולה, זריזות דקדושה.

עד״ז ישנו גם הלימוד בעניני רשות של יהודי, ובפרט בנוגע לפרנסתו הגשמית: לכל לראש לומדים מ״פרח מטה אהרן״ (שנשאר ״למשמרת״) — ע״ד הלימוד מ״צנצנת המן״ שגם היא נשארה ״למשמרת לדורותיכם״[100] — שכאשר בנ״י טענו לירמיהו (שתבע מהם ״למה אין אתם עוסקים בתורה״): ״נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס״, הוציא ירמיהו את ״צנצנת המן״ ואמר להם: ״ראו בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו״[101]. עד״ז ישנו הלימוד מ״פרח מטה אהרן״, ששקדים (מזון גשמי) גדלים באופן נסי, ובזריזות, ועד״ז — בנוגע לפרנסת בנ״י.

לאידך גיסא נאמר ״וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה״[102], שההמשכה מפרנסה גשמית נפעלת ע״י סדר טבעי דצמיחת שקדים (״ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים״), שבא ע״י משא ומתן באמונה[103] (חרישה וזריעה), בהגבלות דטבע העולם, חדור

97) ואתחנן ו, ה.
98) תו״א מקץ לט, ד. ובכ״מ.
99) לקו״ת שלח מ, א.
100) בשלח טז, לג.
101) פרש״י עה״פ.
102) פ׳ ראה טו, יח. ספרי עה״פ. לקו״ש חי״ח ע׳ 294. וש״נ. וראה מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״ב ע׳ תרמח.
103) ועד שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, עוד קודם ששואלים לו עסקת בתורה (שבת לא, א).

באמונה בה׳ — ״שמאמין בחי העולמים וזורע״[104]; וזה נעשה הכלי לקבל את ברכותיו של הקב״ה לפרנסה באופן נסי, אבל נס כזה שמתלבש בטבע העולם, שרואים איך שטבע העולם ואוה״ע עצמם מסייעים בהשפעת פרנסה לבנ״י.

וכפי שרואים זאת במיוחד בדורות האחרונים, שהקב״ה ברך את בנ״י שיקבלו את פרנסתם ביגיעה פחותה יותר, מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף (יותר מכפי שהי׳ בדורות לפני זה), על־ידי־זה שהעולם עצמו מסייע לזה.

יא. מזה ישנו גם לימוד מיוחד בהעבודה דהפצת המעינות חוצה, שנתרחבה עד באופן שלא בערך ע״י ולאחר הגאולה דג׳ תמוז וי״ב־י״ג תמוז:

יש לומר ששלשת הענינים ד״יפוצו[105] מעינותיך חוצה״[106] הם ע״ד שלשה הענינים שבאות ד׳: יפוצו — נקודת הביטול, מעינותיך — הקו למעלה (רוחב), וחוצה — הקו באורך שמרמז על ההשפעה מלמעלה למטה.

לכל לראש צריך יהודי להיות במצב ד״יפוצו״ — מציאותו צריכה להיות מציאות ד״יפוצו״, מציאות שמפיצה אלקות, ובאופן שלמעלה ממדידה והגבלה (יפוצו ללא הגבלות[107]). לפני שאומרים לו מה (בפרטיות) הוא צריך להפיץ [מעינותיך], והיכן הוא צריך להפיץ [חוצה] — צריך הוא לדעת, שמיד כאשר הוא קם בבוקר (לפני שעושה את עבודתו בפרטיות) הרי הוא מציאות ד״יפוצו״ — ״מודה אני לפניך כו׳ רבה כו׳״, ״אני נבראתי לשמש את קוני״[108] אין הפשט שהוא מציאות לעצמו, ומציאות זו מתעסקת ב״יפוצו״ (לשמש את קוני), אלא כל מציאותו היא ״יפוצו״. ובלשון הידוע[109]: ״לכתחילה אריבער״, מיד מלכתחילה עומד הוא מלמעלה.

ואח״כ הרי הוא צריך להמשיך זאת בפרטים: ״מעינותיך — הוא צריך להפיץ דוקא את מעינות התורה, שמטהר בכל שהוא[110] [למעלה מדרגות המים שלמטה מזה, מי מקוה וכיו״ב[111]], והוא צריך להפיצם ״חוצה״, החל מחוצה בעצמו (מנקודת האמונה וקבלת עול בשכלו ומדות וכחות פנימיים), עד בחוצה כפשוטה — חוץ מהד׳ אמות דקדושה, דישיבה, ביהכנ״ס וביהמ״ד, עד ב״חוצה״ (עם ה״א שכולל חוצה[112]) שאין חוצה למטה ממנו.

וע״ד הסיפור הידוע אודות חסיד שהלך ברחוב במדינה ההיא — ללא התחשבות במדידות והגבלות, כהסדר דחסיד אמיתי — בזמן שזה הי׳ קשור עם סכנה. ושוטר עצר אותו ושאל ״קטאָ אידיאָט״ (מי הולך)? והשיב: ״ביטול אידיאָט״ (ביטול הולך)! הוא השיב מה שהי׳ מונח אצלו באמת — שכל מציאותו היא ״ביטול״, והמציאות ד״ביטול״ הולכת!

ביחד עם זאת הוא השיב לו דוקא ברוסית — כיון שביטולו נמשך גם בהמצב ושפת המקום — בהטבע ומציאות דרוסי׳ — ע״ד ״אזלת[113] לקרתא הלך בנימוסא״[114], באופן שטבע ולשון המקום עצמו אומר ומרגיש ש״ביטול אידיאָט״.

יב. אמנם עדיין נשאלת השאלה — כפי שכמה שואלים: אפילו כאשר אני בעצמי עושה את עבודתי בשלימות, עד שאני מגיע לדרגא שמציאותי היא ״יפוצו״ (תכלית הביטול) — מה התועלת בזה, כאשר ״אתם המעט מכל העמים״[115], ובעולם סביב ישנם שבעים אומות שהם ריבוי עצום בכמות בערך להכבשה אחת[116].

ובסגנון אחר: מה יאמר העולם ומה יאמרו האומות על כך שיהודי עושה את עבודתו ד״יפוצו

---

104) תוד״ה אמונת — שבת שם (בשם הירושלמי).

105) לשון הכתוב — משלי טז, ה.

106) ראה באגה״ק הבעש״ט (כש״ט בתחלתו. ובכ״מ): בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה.

107) ראה ״קובץ כ״ח סיון — יובל שנים״ ע׳ 38.

108) משנה ובריתא סוף קידושין.

109) אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״א ע׳ תריז. לקו״ש ח״א ע׳ 124. ועוד.

110) מקואות פ״א מ״ז. רמב״ם הל׳ מקואות פ״ט ה״ח. טושו״ע יו״ד סר״א ס״ב.

111) ריש מס׳ מקואות. רמב״ם שם רפ״ט.

112) ראת שיחת ש״פ תולדות שנה זו ס״ה.

113) שמו״ר שבשוה״ג להערה 53.

114) ולהעיר שזהו הטעם שמשה לא אכל ולא שתה ארבעים יום (שמו״ר שם) [ולהעיר שג׳ תמוז הוא בתוך הארבעים ימים הראשונים], וכמבואר במ״א (לקו״ש תשא תש״נ) שיש בזה ג׳ אפשרויות ודרגות: (א) שטבע משה לא נשתנה (ולכן נצטער משה על זה שלא אכל ולא שתה). (ב) שטבע שלו נשתנה (לפי שעה) ע״י נס של הקב״ה, נס שנמשך במשך כל הארבעים יום, (ג) הנס הי׳ רק פעם א׳ בתחלה, כי זה פעל שינוי בטבע שלו, שהטבע שלו עצמו נעשה כמו מלאך, שאינו זקוק לאכילה ושתי׳.

115) ואתחנן ז, ז.

116) תנחומא תולדות ה. אסת״ר פ״י, יא. פס״ר פ״ט, ב.

מעינותיך חוצה״, ובמיוחד — בקירוב הגאולה האמיתית והשלימה, הרי אין הם מבינים מה פירוש הדבר?! אמנם זוהי עבודה גדולה ונעלית — אבל צריכים לכאורה להתחשב — טוען הוא — עם העולם!

והמענה על־זה הוא: העולם כבר מוכן! כאשר יהודי יעשה את עבודתו כדבעי — באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, וביחד עם זה כפי שזה מלובש בכלים דלבושי הטבע — יראה איך שהעולם, טבע העולם ואומות העולם מסייעים לו בעבודתו.

אפילו, פעם (כאשר היו מניעות ועיכובים) הי׳ הסדר אצל החסיד, שמצבו ובמילא אמר ״ביטול אידיאָט״; עאכו״כ עכשיו, כאשר כו״כ מהמניעות ועיכובים אינם [וכאמור לעיל, שגם במדינה ההיא נעשו שינויים גדולים לטוב], ואדרבה — בעולם עצמו רואים את הנסים ונפלאות שמתרחשים בפרט בשנים האחרונות [שנת נסים, ושנת אראנו נפלאות] — כבר הגיע הזמן, שהגם שצריך להיות ענין שלמעלה ממדידה והגבלה — נסים ונפלאות, עד לנסים ונפלאות דגאולה האמיתית והשלימה — ה״ז חודר גם בטבע העולם, שהעולם עצמו מסייע לצמיחת הגאולה [כפי ש״פרח מטה אהרן״ פעל בטבע המטה, שתהי׳ צמיחת הפירות בדרך הטבע].

וע״ד כפי שהי׳ ביציאת מצרים — שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות[117] — שנוסף על הנסים שהיו אז, הרי הי׳ ״וינצלו את מצרים״[118], באופן כזה שהגם שזה התחיל בדרך נס, הביא זה לכך שהמצרים בעצמם סייעו בזה לבנ״י, ונתנו יותר מכפי שביקשו[119]. עאכו״כ בהגאולה האמיתית והשלימה כאשר יהיו נפלאות אפילו בערך להנפלאות דיצי״מ[120], יהי׳ זה גם כן באופן כזה שהעולם וטבע העולם עצמו יסייע לכך.

יג. ובנוגע לפועל:

בבואנו מג׳ תמוז עד לתוך ימי הגאולה די״ב־י״ג תמוז — שבכל שנה ושנה (שנה — כולל כל שינויי הזמן[121]) מתוספת בזה עלי׳ — צריך כאו״א להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, ובאופן של זריזות, ומתוך ההכרה — שהעולם עצמו יסייע ליהודי בעבודתו.

ובמיוחד — בעמדנו בזמן הקיץ — כאשר ילדים הולכים למחנות־קיץ, צריכים להשתדל שילדים יהודים ילכו למחנות קיץ שמיוסדים על חינוך הכשר ועל טהרת הקודש; ואלו המתעסקים בחינוך ילדים — צריכים לדאוג לנצל את זמן הקיץ בתכלית השלימות, ובתכלית הזריזות, לנצל כל רגע פנוי להוסיף בעצמו ולהוסיף אצל הילדים בכל עניני יהדות, בחיות ובשמחה.

ומענין לענין: ע״פ ה״יש נוהגין״[122] לומר[123] פרקי אבות בכל שבתות הקיץ (לאחר תפלת מנחה) — כאן המקום לעורר שוב ע״ד זה [ובפרט ששבת זו היא פעם העשירית[124] דאמירת פרקי אבות בשנה זו (ששת השבועות בין פסח ועצרת, וארבעה שבועות לאחר עצרת עד לשבת זו)], ומה טוב — בהיותם תורה שבעל־פה — שילמדו משנה אחת (עכ״פ) לעיונא.

וכמו״כ יש לעורר על המנהג טוב בכמה מקומות לחזור מאמר חסידות לאחר תפלת מנחה בשבת. — ויה״ר שיהי׳ זה באופן ד״חקת״ (כפי שיקראו עתה בתפלת מנחה), שיזכיר להשומעים ויפעל בהם שינוי עד לאופן דחקיקה, שזה נחקק בהם.

ותיכף ומיד ממש יביא זה כבר את הגאולה האמיתית והשלימה, והקרבת פרה העשירית, שיעשה מלך המשיח מהרה יגלה, אמן כל יהי רצון[125],

ובנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו[126] הולכים כל בנ״י לארץ הקודש, ירושלים עיר הקודש, בבית המקדש השלישי, וכאמור — תיכף ומיד ממש.

---

117) מיכה ז, טו.

118) בא יב, לו.

119) ראה פרש״י שם, ממכילתא עה״פ.

120) ראה אוה״ת נ״ך עה״פ (ע׳ תפז). וש״נ.

121) רמ״ז לזח״ג רעז, ב. שרש ישע ערך שנה. עבוה״ק ח״ד פ״ט. וראה אוה״ת מקץ שלח, סע״א. תתקעו, א.

122) סידור אדה״ז במקומו.

123) וי״ל הטעם על זה (אף שבתושבע״פ צ״ל לימוד והבנה — ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״ב) — כי אמירת פרקי אבות באה בהמשך לתפלה (תפלת מנחה), שענין התפלה אינו לימוד (ואדרבה, בלשון הידוע (שו״ת הריב״ש סקנ״ז. הובא ונת׳ בסהמ״צ להצ״צ שרש מצות תפלה פ״ח): אני מתפלל לדעת זה התינוק), ולכן גם אמירת הפרק אינה בגדר לימוד כ״כ — כנראה בפועל בהנהגת הרוב.

124) וגם ברפ״ד דאבות (הפרק דשבת זה) מרומז הענין דעשירי — כי הד׳ ענינים (דחכם, גבור, עשיר ומכובד) הם כנגד הד׳ אותיות דשם הוי׳, ששם הוי׳ במילואו הוא — עשר אותיות.

125) רמב״ם הל׳ פרה אדומה ספ״ג.

126) בא י, ט.

בס"ד. קטע משיחת ש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א.

– בקשר לחנוכת הבית של הבנין החדש
דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בקראון־הייטס –

דובר לעיל ע"ד החילוק בין תיבות "קרח" ו"חקת" (שתי הפרשיות שקורין בשבת זה – פ' קרח בקריאת היום, ופ' חוקת בקריאת תפלת המנחה) – ששתיהן כלולות מאותיות "חק", אלא שב"חקת" ניתוספה אות ת' (משא"כ ב"קרח" – אות ר'), הכוללת ג' קוים מחוברים (מלמעלה וב' הצדדים), ופתח (שער) למטה, ונקודה בצדה.

ובעבודת האדם: אות ת' (סיום כל הכ"ב אותיות התורה) מורה על סיום ושלימות העבודה בכל הג' קוין (כפי שהם מחוברים) יחד (כמו הג' קוין דאות ת' שמחוברים יחד ואין שם מקום לענינים צדדיים) – תורה עבודה וגמילות חסדים[1], ובכל שלשה לבושי הנפש יחד – מחשבה דיבור ומעשה[2]. דאף שצ"ל הפסק בין מחשבה דיבור ומעשה, כמרומז בההפסק בין רגל השמאלי והגג ורגל הימני דאות ה"א[3] – הרי, ע"י סיום ושלימות העבודה בקדושה, הנרמזת באות תי"ו (סיום כל הא"ב), נעשה החיבור של מעשה עם מחשבה ודיבור, שהמעשה באה בהמשך אחד עמהם, באופן של זריזות דקדושה (כנרמז גם ב"פרח מטה אהרן.. ויגמול שקדים"[4], הזריזות דגידול שקדים[5]);

וכיון שת' מורה על שלימות העבודה – יש בזה גם המעלה שע"י עבודת התשובה (שזהו"ע הפתח למטה[6]), ע"ד "לאתבא צדיקיא[7] בתיובתא"[8] – אשר, כל זה נעשה על ידי הנקודה (שבצדה) שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו"ע הביטול, שנמשך וחודר בכל הענינים והדרגות כולן.

ויש לקשר זה גם עם החגיגה המתקיימת מחר ביום א' פרשת חקת – חנוכת הבית של הבנין החדש דישיבת תומכי תמימים[9] ליובאוויטש:

ענינה[10] של ישיבת תומכי תמימים הוא – שלימות ("תמים") העבודה בכל הג' ענינים והקוין דתורה [נגלה דתורה ופנימיות התורה], עבודה [תפלה] וגמ"ח [כללות העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה"], וכולם ביחד, וע"י כל ג' לבושי הנפש (מחדו"מ) יחד. ונוסף לזה – גם המעלה שבעבודת התשובה ("לאתבא צדיקיא בתיובתא"), ע"י העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה" (החל מה"חוצה" שבהאדם עצמו) – אשר, כל זה נעשה על ידי גילוי הנקודה[11] (ביטול) שלמעלה ממדה"ג.

וענין זה מודגש במיוחד בבנין בית (חדש) של תומכי תמימים – שהבית מורה שהעבודה (דישיבת תומכי תמימים) נעשית באופן שמוקפת וסתומה מכל הצדדים, ללא אפשריות להשפעות מבחוץ ח"ו – בדוגמת הג' קוין המחוברים וסתומים שבאות ת' [והפתח למטה הוא כדי להוסיף מעלת התשובה]. ובפרט ע"י בנין בית חדש, כמ"ש[12] "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך גו' כי יפול הנופל ממנו". וי"ל שנרמז בזה רמז על פעולת התשובה שלמעלה מתורה שאפילו הנופל ע"י

1) ראה אבות פ"א מ"ב.
2) ראה תניא פ"ד.
3) ראה תו"א מג"א צה, סע"ב ואילך. לקו"ת ר"פ בלק (סז, א). ובכ"מ.
4) פרשתנו יז, כג.
5) ראה קה"ר עה"פ (פי"ב, ז). פרש"י עה"פ. לקו"ת פרשתנו נה, ג.
6) למטה דוקא – כי למעלה ומב' הצדדים הכל סתום ואין מקום לענינים צדדיים (ועאכו"כ – הפכיים), כיון שהאדם הגיע לשלימות העבודה, ודוקא למטה (בעולם הזה התחתון) יש פתח ואפשריות לענין של ירידה ח"ו (ראה מנחות כט, ב), וגם בצדיקים – הפתח הוא למטה, כי עבודת התשובה (באופן ד"והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, ז)) שייכת דוקא בעוה"ז התחתון.
7) ועי"ז נעשה הפתח למטה "שער" לצדיקים, כמ"ש (תהלים קיח, כ) "זה השער לה' צדיקים יבואו בו".
8) מאמר הזהר, הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תקלד. – וראה זח"ג קנג, ב.
9) להעיר שהראשי תיבות ד"תומכי תמימים" היא אות ת'. וכפליים (ל)ת(ושי').
10) בהבא להלן – ראה בארוכה לקו"ש חי"ד ע' 316 ואילך. ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 697. וש"נ.
11) ראה לקו"ש שם ע' 319.
12) תצא כב, ח.

מעקה בשלימותה יחו' מהקב"ה יעשה תשובה ולא יפלו.

ומזה מובן גם בנוגע לתלמידי הישיבה – אשר בקשר לחנוכת הבית של הישיבה, צ"ל אצלם הוספה בכל עניני העבודה דהישיבה באופן האמור לעיל, ולכל לראש – בלימוד התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, ובהקדמת עבודת התפלה, ו"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה"[13] – גמילות חסדים, וביחד עם עבודת התשובה, וכללות העבודה דהפצת המעינות חוצה, הן בהאדם עצמו, והן ב"חוצה" כפשוטה – להפיץ המעינות מחוץ לד' אמות הישיבה וד' אמות הקדושה, ועד ל"חוצה" שבעולם, עד ל"חוצה" שאין חוצה ממנו. וכל ענינים אלו – מיוסדים וחדורים בנקודת הביטול.

ועד – שעי"ז מביאים בזריזות את קיום הבטחתו של משיח להבעש"ט[14], שע"י יפוצו מעינותיך חוצה "אתי מר" דא מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

13) קידושין מ, ב. וש"נ.

14) אגה"ק הידועה דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

עלי', שבזה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר בשוק.

שנינו במשנה: 'השג יד בנודר, והשנים בנידר'. תמהה הגמרא: הרי דין **'הֶשֵּׂג יָד'**, שהעני משלם רק כפי הממון שיש לו, **בַּמַּעֲרִיךְ הוּא** – נאמר רק בעני שאמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', ואילו מלשון המשנה 'השג יד בנודר' משמע שמדובר בעני שאמר 'דמי עלי' שאינו נותן את שווי דמיו כפי שהוא נמכר בשוק, אלא כפי שתשיג ידו, ודין זה אינו נכון, שהרי הנודר דמים אינו נידון ב'השג יד', אלא משלם עתה מה שיש לו, וכשיהיה לו ממון נוסף ישלים את דמי כל נדרו. מתרצת הגמרא: אמנם המשנה עוסקת במעריך, אך התנא נקט לשון הדומה ללשון הפסוק, **כְּדִכְתִיב** בפרשת ערכין (ויקרא כז ח) 'על פִּי **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן**', הרי שכינה הפסוק את המעריך בלשון 'נודר', ולכן אף התנא במשנתנו כתב 'השג יד בנודר', אף שהיה ראוי לכתוב 'השג יד במעריך'.

ממשיכה הגמרא ומקשה על לשון המשנה: **'הַשְּׁנַיִם בַּנִּידָּר'**, והיינו שערך אדם נקבע על פי גיל הנערך ולא גיל המעריך, וקשה שהרי דין זה שהדמים נקבעים לפי גיל האדם, רק **בַּ'נֶּעֱרָךְ' הוּא**, שאם אמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', משלם לפי גיל האדם כאמור בתורה, אך בנדר, שאמר 'דמי פלוני עלי', אין השווי נקבע לפי הגיל, אלא חייב לשלם את שויו האמיתי להמכר בשוק, ומדוע נקטה המשנה לשון 'נידר'. מתרצת הגמרא: אכן היה ראוי לנקוט לשון 'נערך', אלא **אַיְּידֵי** – אגב **דְּאָמַר** התנא **'הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר'**, וכפי שהתבאר לעיל שנקט כן התנא כלשון הפסוק, **אָמַר נַמִּי** לגבי הנערך לשון זו **'הַשְּׁנַיִם בַּנִּידָּר'**.

שנינו במשנה: **'הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר כֵּיצַד, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר** – שהתחייב לשלם את מה שאמר העשיר 'ערכי עלי', **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָנִי'**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** של דין זה, מדוע 'השג יד' נאמד במעריך, והיינו בעני שהתחייב לשלם את הדמים שחייב העשיר את עצמו, ואינו נמדד בעשיר, שהוא שאמר 'ערכי עלי'. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (שם) 'וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ** הַכֹּהֵן', הרי **שבַּנּוֹדֵר תָּלָה רַחֲמָנָא** את דין 'השג יד', וכיון שהעני הוא שנדר לשלם את מה שהתחייב העשיר, ואין ידו משגת, אינו משלם אלא כפי שמשיגה ידו.

שנינו במשנה: **'אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, חֲרֵי שֶׁאָמַר קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי, הָיָה מְצוֹרָע עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי'**. תמהה הגמרא: וְכי דין זה, שאם היה המצורע עני מביא קרבן עני, הוא **אַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ** – אותו אדם שאמר 'קרבנו של מצורע זה עלי', **עָשִׁיר** הוא, כפי שמשמע מהמשנה, והרי **'וְאִם דַּל הוּא' אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא יד כא), שאז הוא נפטר בקרבן דלות, ואילו אדם זה שנדר להביא את קרבנות המצורע, **לֹא דַּל הוּא**, ואיך יפטר בקרבן של דל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, משנתנו אכן עוסקת **בְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי**, ולכן דינו כאותו מצורע עני שנפטר בקרבן דלות.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אף כשמדירו עני, מנין שהוא נפטר בקרבן דלות, **וְדִלְמָא עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ חָם רַחֲמָנָא** – שמא רק על המצורע עצמו חסה התורה ופטרה אותו בקרבן דלות, אבל **אַמַּדִּירוֹ** – על אדם אחר שנדר להביא את קרבנותיו של המצורע, **לֹא** חסה. והטעם לומר כן, **דְּהָכָתִיב** 'וְאִם דַּל **הוּא**', ומשמע שדווקא במצורע נאמר דין זה, ואילו המדיר חייב לעולם בקרבן עשיר, אף כשהוא עני. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה**, נאמר בפסוק 'וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת', ולכאורה לשון זו מיותרת שהרי כבר נאמר 'ואם דל הוא', אלא בא הפסוק **לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר**, שאם אין ידו משגת, מביא קרבן דלות.

הגמרא מקשה על עיקר תירוצו של רבי יצחק, שמדובר שהיה מדירו עני. תמהה הגמרא: לפי זה נמצא שהאמור במשנה שלגבי קרבנות מביא המדיר את הקרבנות שהמצורע עצמו היה חייב בהם, היינו דווקא בעני, **אֲבָל** אם היה **מַדִּירוֹ עָשִׁיר, הָכִי נַמִּי דְּמַיְּיתֵי בַּעֲשִׁירוּת** – האם אכן יהא עליו להביא קרבן מצורע של עשיר, הרי **אִם כֵּן** קשה **מַאי 'אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן'**, שמשמע שבקרבנות אין הולכים כלל אחר הנודר, אלא רק אחרי המחויב בהן, והרי לפי תירוץ רבי יצחק נמצא שאף בקרבנות הולכים אחרי הנודר, שאם הוא עשיר מביא קרבן עשיר, ואם הוא עני מביא קרבן עני.

לקוטי־שיחות פרשת קורח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

מהו הקשר שבין המעשר ללוי לבין מחלוקת קורח?

אודות סמיכות הפרשיות והקשר שבין "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל..."[1] — ענין מתנות כהונה — לבין מחלוקת קורח האמורה לפני כן בפרשה, נאמר ב"ספרי", ורש"י מציין זאת בפירושו[2], שלאחר ש"בא קורח וערער על הכהונה"[3] אמר הקדוש־ברוך־הוא, שאת כהונת אהרן הוא כותב וחותם ומעלה בערכאין, וזאת באמצעות מתנות כהונה[4].

וצריך להבין: זהו הסבר לקשר שבין מתנות כהונה לבין מחלוקת קורח, אך מה הקשר בין ענין המעשר[5] הניתן ללוי ("ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר..."), המוזכר מיד אחרי ובאותה אמירה של "אני חלקך, מתנן דייהבית לך אינון חולקך"[6] — מתנות כהונה[7]) — לבין מחלוקת קורח?

יותר מזה: לכאורה, לא זו בלבד שאין לכך שום קשר למחלוקת קורח, אלא זהו ענין הנוגד לזה: מחלוקת קורח היתה רק על הכהונה — "ובקשתם גם כהונה"[8] — ולא על לויה, שהרי קורח עצמו היה לוי, ומבין החשובים שבהם — בן יצהר בן קהת[9]?

לכאורה, ניתן היה לתרץ שאכן זו עצמה היא הסיבה: כיון שקורח היה משבט לוי, והמחלוקת נגרמה על־ידו ועל ידי עוד אנשים משבט לוי — הרי עצם היותם בני לוי[10] היה הגורם לטענתם ומחלוקתם, כפי שאמר להם משה[11]: "שמעו נא בני לוי המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל... לעבוד... ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהונה" — ניתן היה לטעות ולחשוב שעקב זאת נפגעה ח"ו חשיבותו של שבט לוי ותפקידו. לכן ציוה הקדוש־ברוך־הוא, ביחד עם הציווי על מתנות כהונה, גם על נתינת מעשר לבני לוי... ללמדנו שבני לוי נשארו בחשיבותם[12].

אך קשה לומר כך, כי מזה שהתורה מזכירה את ענין המעשרות בהמשך למתנות כהונה, ובתוספת וא"ו החיבור[13], מובן, שגם הקשר שבין ענין המעשר ללויים לבין מחלוקת קורח הוא באותו אופן כמו הקשר שבין מתנות כהונה לבין מחלוקת קורח, כלומר, כדי להדגיש מלכתחילה באופן חיובי את מעלת הלויה[14], ולא רק כדי למנוע את שלילת המעלה[15].

---

1) פרשתנו יח, ח ואילך.

2) עה"פ. ובספרי נשנה גם לקמן פסוק כ.

3) כ"ה בספרי ועד"ז בפרש"י (בא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו). אבל במדרש לקח טוב: לפי שערער קרח על מתנות כהונה בא הכתוב ללמד לקיים לאהרן ולבניו את המתנות, ללמדך כו'. וראה תנחומא פרשתנו ג. במדב"ר פי"ח ד: התחילו כו' להתגרות כו' כ"ד מת"כ כו'.

4) בספרי "לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח". אבל בפרש"י מסיים "ולכך נסמכה פרשה זו לכאן" (ועד"ז במדרש לקח טוב שם), ונתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ג ע' 124 ואילך. ואכ"מ.

5) המדובר בהמשך הפרשה שם כא ואילך.

6) ת"א שם (שהוא קרוב לפשט"מ יותר מתיב"ע — שתרגם "אנא חלקך").

7) בפשטות הי' אפ"ל (בהמשך להנ"ל) דמכיון דתרומת מעשר מן המעשר היא א' מכ"ד מתנות כהונה, הוצרך להקדים תחלה מצות נתינת מעשר ללוי. אבל לפי"ז קשה דמצות מעשר נאמרה בהמשך ובתוך הדיבור (לאהרן)* ע"ד מתנות כהונה (ובוא"ו המוסיף), ותרומת מעשר נאמרה בדיבור (ובפרשה) בפ"ע — ולמשה (יח, כה). וראה לקמן הערה 15.

8) טז, יוד.

9) ריש פרשתנו. ואדרבא זה גרם שבא "לחלוק עם משה" (פרש"י שם ד"ה ודתן).

10) (או ראשי סנהדראות) ע"ד טלית שכולה תכלת — שלדעתם א"צ לציצית — (ראה פרש"י ר"פ קרח ד"ה ודתן).

11) טז, ח ואילך.

12) להעיר משך"ת עה"ת פרשתנו יח, כו.

13) ולבני לוי גו' (יח, כא).

14) להעיר שגם שם נאמר "ולבני לוי הנה נתתי" ובספרי שם "אין הנה אלא שמחה" כבספרי ופרש"י שם, ח במתנות כהונה. וראה לקו"ש חכ"ג הנ"ל.

15) בפשטות י"ל שסמיכות מתנות כהונה וכן מעשר ללוי מובנת מעצמה, כי בא בהמשך לפרשה שלפנ"ז (יח, א ואילך) "אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש גו'" (שהוא מענה לבנ"י (יז, כז־כח) "הן גוענו גו' כל הקרב הקרב אל משכן ה'") "וגם את אחיך מטה לוי גו' הקרב אתך גו' ושמרו גו' לעבוד גו'". וכמפורש בהפסוק (יח, כא־ב), "ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל גו' חלף עבודתם גו' ולא יקרבו עוד בנ"י אל אוהל מועד גו'" ועד"ז הוא במתנות כהונה (כמ"ש במפרשי התורה — ספורנו יח, ח. אוה"ח שם. ועוד. ולהעיר מספרי שם, כא דעת ר' יאשי'). אלא שבספרי (ופרש"י) מתרצים האריכות הגדולה בפרטי מתנות כהונה ולא כללות הענין שניתנו לו מת"כ — שהביאור הוא משל למלך כו', לבטל ערעור קרח "ולכך נסמכה פרשה זו לכאן".

---

*) ולהעניר שבפסוק כ נאמר עוה"פ (נוסף על תחלת הפרשה בפסוק ח) ויאמר ה' אל אהרן.

כמו כן: כיון שכל עניני התורה מדוייקים לחלוטין, יש לומר, שהקשר שבין מתנות כהונה ולויה לבין מחלוקת קורח אינו רק באופן כללי, שמתנות כהונה הם סימן בלבד לחיזוק כהונת אהרן לאחר הערעור[16], אלא שמהותן של מתנות כהונה ולויה קשורה למחלוקת קורח[17] ומהווה מענה לטענת קורח.

ב.

טענת קורח: הכהן צריך להיות מובדל מן העם

כבר דובר בהרחבה[18] על הנאמר ב"נועם אלימלך"[19] שהענין של קורח, אשר בתרגום[20] נאמר "ואתפלג קורח", הוא בדומה לרקיע המבדיל בין מים למים[21], לחלק ולהבדיל בין עליונים לתחתונים. ועל כך התבססה מחלוקתו על כהונת אהרן:

כיון שהכהן מנותק לחלוטין מעניני העולם, הוא עסוק רק בעניני קדושה[22] – ובלשון הפסוק[23] "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו",

ובמיוחד אהרן, כהן גדול, שעליו נאמר[24] "ומן המקדש לא יצא" – אם כך "מדוע תתנשאו על קהל ה'"[25] – כיצד ומדוע צריכה להיות ההשפעה של התנשאות וקדושת אהרן על ישראל ("על קהל ה'") שגם הם יתעלו ויובדלו מעניני העולם, בעוד אשר עבודתם היא להתעסק עם דברים גשמיים ולעשות מהם כלים לאלקות.

ולפיכך טענתם "מדוע תתנשאו על קהל ה'" אינה סותרת לרצונם שהם עצמם יהיו כהנים – כי קורח חפץ בסוג אחר של כהונה, שאין לה קשר להשפעה על "כל העדה".

בדומה לענין שאנו מוצאים בקדושה, ששמאי[26] – מצד קפדנותו[27] – "דחפו באמת הבנין"[28], ו"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"[29], כי דרכם היא באופן של "ושם דרך... ששוקל דרכיו"[30].

דוגמא נוספת: רבי שמעון בר יוחאי וחבריו – אשר "הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם"[31], ורבי אלעזר בנו ("חבריו") אפילו לאחר השנה השלוש־עשרה במערה "הוי מחי"[32] (=היה מכה).

בכך מובן מדוע הציווי על מתנות כהונה נכתב לאחר מחלוקת קורח: מתנות כהונה מבטאות את הקשר שבין ישראל לכהנים – שישראל נותנים מרכושם לכהנים, המופרשים מעניני העולם. כלומר, הם מרוממים את הענינים הגשמיים שלהם, ההופכים למתנות כהונה, ואשר עליהם נאמר "אני חלקך", כדלעיל, שהם ניתנים לקדוש־ברוך־הוא.

אך, לכאורה, אין די בכך: אמנם, בפועל חלק קורח על הכהונה ובמיוחד על כהונת אהרן, אך כוונתו, ותפיסתו את ענין הכהונה, היתה שתהיה רק הפרדה[33], ולא יהיה חיבור בין "תחתונים", העולם, לבין "עליונים" – קדושה ואלקות. ובהתאם לכך, לכאורה, היה צריך להיות התיקון באופן שהענינים הגשמיים יימסרו לגמרי לקדוש־ברוך־הוא, כך שיווצר חיבור נצחי בין עליון לתחתון, כאשר דבר גשמי ייעשה קדוש לגמרי, כשם שקרבנות המוקרבים לה' על המזבח הם קדושים לחלוטין, אך לא מן כל מתנות כהונה, אשר נאכלים (להנאת) הכהנים, וחלק מהם הם חולין.

ג.

יש קשר בין מחלוקת קורח לבין שחרור הרבי הריי"צ בג' תמוז

פרשת קורח נקראת לפעמים בשבוע שחל בו ג' תמוז, או ביום ג' תמוז עצמו – היום שבו שוחרר כ"ק מו"ח אדמו"ר, ממאסר בשנת תרפ"ז[34].

---

16) ובפרט שע"ז כבר היתה ההוכחה מזה ש"פרח מטה אהרן" (יז, כג) וניתן "למשמרת לאות" – "לזכרון שבחרתי באהרן הכהן" (רש"י שם, כה).

17) להעיר ממדרש לקח טוב שבהערה 3.

18) ראה לקו"ש ח"ח ע' 116 ואילך, וש"נ.

19) הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו ע' תרצז, תשכג. ד"ה כל פטר רחם תרכ"ז. ועוד. ע"פ זח"א יז, א ואילך – הובא גם בצרור המור כאן.

20) הובא בפרש"י.

21) בראשית א, ז. וראה אוה"ת שם ח"ג תצו, ב ואילך.

22) ל' הפרשה והבדלה (ראה תו"כ ופרש"י ר"פ קדושים. תניא פמ"ו. אגה"ת פ"י. ועוד).

23) דה"א כג, יג.

24) אמור כא, יב.

25) טז, ג.

26) ששרשו מקו הגבורה (זח"ג רמה, א. וראה הקדמת התניא). וראה זח"א שם. לקו"ת פרשתנו נד, סע"ב ואילך. ובהנסמן בהערה 77.

27) וראה ב"ב (קס, ב) ע"ד כהנים קפדנין. ומבואר במ"א (וראה ביאוה"ז להצ"צ ע' תצא. לקלוי"צ חקת ע' שפט) איך שיכול להיות זה אף שמברכין את בנ"י באהבה, ותלמידיו (וכש"כ בניו) של אהרן: אוהב את הבריות כמאמר הלל והנהגתו (בשבת לא, א).

28) שבת שם.

29) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

30) לקו"ת שה"ש מח, ג.

31) ברכות לה, ב.

32) שבת לג, ב.

33) ע"ד השייכות דשלילה. וראה זבחים (ג, א) דמינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה.

34) פרשת המאסר והגאולה – ראה לקו"ד ליקוט לד־לז.

וכידוע, שהכל בהשגחה פרטית, ובמיוחד לפי דברי ה"של"ה[35] שכל המועדים נרמזים בפרשיות התורה הנקראות בסמוך להם, מובן, שמשמעות יום זה קשורה למשמעותה של פרשת קורח.

לפי ההסבר דלעיל על מחלוקת קורח, ניתן לכאורה להסביר בפשטות את הקשר ביניהם:

כשם שקורח לא התנגד לעצם ענין הכהונה, להבדלתם של הכהנים מן העם, אלא מחלוקתו היתה, כאמור, על כך שהם משפיעים ומעבירים קדושה זו אל "כל העדה",

כך גם היה אצל אלו שהרבי סבל מהם כל כך הרבה התנגדויות ורדיפות: הדבר שהפריע להם, ואשר בגללו הם אסרו אותו, לא היה עצם עבודתו בתורה ובמצוות לעצמו ובעצמו, אלא עבודתו למען "הרבצת[36] התורה בכל מרחבי מדינתנו", בין כל היהודים אשר חיו אז במדינה ההיא (=רוסיה).

ובדומה לכך היתה משמעות שחרורו בג' תמוז, שהקדוש־ברוך־הוא הוכיח בגלוי לעין כל, שהרבי יכול להמשיך בפעילות הרבצת התורה, כשם שהקדוש־ברוך־הוא הסיר וביטל את ערעורו של קורח בזה שהוא "כותב וחותם לך ומעלה בערכאין" את כהונת אהרן.

אך, לכאורה, אין זה בדומה לאמור לעיל: הרי ג' תמוז לא היה עדיין שחרורו המלא של הרבי, אלא שחרור ממאסר בלבד, שהרי הוא נשלח אז לגלות ל"קאסטראמא", שבה הוא לא יכול היה להמשיך בפעילות הרבצת התורה כראוי, והשחרור המלא התרחש רק מאוחר יותר, בי"ב־י"ג תמוז, אם כי גם אז היו עדיין קשיים, עד ליציאתו מן המדינה ההיא[37].

הכרחי לומר, שהדמיון שבין שחרור הרבי לבין הענין של "כותב וחותם לך ומעלה בערכאין" כהונת אהרן, קשור לחלק של השחרור והגאולה כפי שהוא היה (בחיצוניות לפחות) מוגבל עדיין בהגבלות הגלות אצל אלו שאסרו את הרבי.

ד.

מדוע נקבע שיעור למתנות כהונה ומעשר?

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהזכיר שאלה פשוטה, לכאורה, לגבי ענין מתנות כהונה בכלל, וכן לגבי מעשר:

מתנות כהונה[38], שיהודי נותן לכהן, הן רק חלק קטן ומסויים מנכסיו. אפילו תרומה, חלה וכדומה – הדברים שצריך לתת את ראשיתן לכהן – יש להן שיעור, צריך לתת רק את ה"ראשית", ואפילו מדרבנן נקבע שיעור לתרומה – עין יפה אחד מארבעים[39]. וכך גם בחלה[40]. אבל אין היהודי צריך לתת לחלוטין את כל תבואתו כתרומה וכדומה, אלא צריך להיות "שיריה ניכרין"[41], וכך גם לגבי מעשר, שהוא הרי עשירית בלבד מן הפירות והתבואה.

ולכאורה, מובן מדוע יש שיעור "למטה"[42], שאסור לתת פחות ממנו. אך מדוע יש שיעור "למעלה" – שאסור לתת ולהקדיש את כל נכסיו לה', ובחלק מהם אסור לתת יותר מן השיעור שנקבע[43], ואף פוסק הרמב"ם[44] "לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב... אלא כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש...".

ה.

לשיטת קורח נדרשת עבודה של "רצוא"

ההסבר לכל זה הוא: בתורת החסידות[45] מבואר ההבדל שבין כהנים לבין לויים, שמהותו של כהן היא היותו איש החסד[46], ומהותם של הלויים היא גבורה. וקורח שהיה לוי, חפץ במחלוקתו על כהונת אהרן

---

35) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

36) במכתב בעל הגאולה לחגיגת ימים אלה – טו סיון תרפ"ח (בסה"מ תרפ"ח ע' קמו – ועתה (תשל"ח) עוה"פ בקונטרס בפ"ע).

37) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהוריי"ץ (כפר חב"ד, תשל"ג) ח"ג.

38) כולן מנויות בגמרא וכו' (ב"ק קי, ב. חולין קלג, ב. תוספתא חלה פ"ב. ספרי פרשתנו יח, ב) וברמב"ם ריש הל' בכורים.

39) תרומות פ"ד מ"ג.

40) חלה פ"ב מ"ז. ספרי שלח טו, כא הובא בפרש"י שם, כ.

41) ראה תרומות פ"ד מ"ה. חולין קלו, ב. רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ה (בתרומה). רפ"ה מהל' בכורים (חלה). אבל בנוגע לראשית הגז פסק (שם פ"י ה"ח) כמ"ד (חולין שם) שדבריו שאמר כל גזיי ראשית קיימין, גם בבכורים נאמר שיעור מדרבנן אבל הרוצה לעשות כל שדהו בכורים עושהו (בכורים פ"ב מ"ד. רמב"ם שם פ"ב הי"ז).

42) מדרבנן עכ"פ, משא"כ מדאורייתא (ראה רמב"ם רפ"ה מהל' תרומות. הל' בכורים שם. רפ"ה שם. רפ"י). ולהעיר מהמבואר לעיל ע' 179 ואילך שלכמה דיעות יש שיעור בנתינת תרומה, חלה כו' גם מדאורייתא. וש"נ.

43) ואמחז"ל שלא לעשר אומדות (אבות א, טז. מנחות נד, ב).

44) סוף הל' ערכין וחרמין.

45) בהבא לקמן – ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרפו. תרצב. אחרי ע' תקמא. יהל אור ע' קצ. ד"ה כל פטר רחם שם. המשך תער"ב ח"ב ע' א'מג. ועוד. וראה לקו"ת פרשתנו נד, ב ואילך. ספר הליקוטים בערכו (קרח).

46) זח"ג קמה, ב. (וראה שם קעו, א. רמב, א. ח"א רמד, א). תניא רפ"ג.

להגביר את הגבורות על החסדים, שהלויים יהיו במקום הכהנים.

בעבודה הרוחנית של האדם, ההבדל בין חסד לבין גבורה הוא: חסד הוא השפעה מלמעלה למטה – "שוב" אל תוך העולם, וגבורה היא העלאה ממטה למעלה – "רצוא", יציאה מן העולם.

שרשה של טענת קורח היה, שהעיקר הוא ענין הגבורה, העבודה הרוחנית של "רצוא" ועליה.

קורח סבר שהתחתונים, כפי שהם במציאותם, אינם כלים לאלקות, ולכן צריכה להיות אצלם פעולה של רצוא – יציאה מהמצב של מטה, ועליה לאלקות.

דברים אלה אינם סתירה לנאמר לפני כן, ולמבואר במקום אחר[47], שמחלוקת קורח היתה על כך שהכהנים, ובמיוחד הכהן הגדול, מעוררים בכל ישראל הלך רוח של התרוממות על ידי עבודתם הרוחנית למטה בעולם[48] – שהרי כיון שהענין נובע מפעולתם של אהרן הכהן איש החסד המשפיע ו"ממשיך" אלקות מלמעלה למטה אל התחתון כפי שהוא במציאותו, הרי הוא מביא לידי כך, שההתעלות אצל ישראל אינה באופן של יציאה מן המטה, אלא שה"מטה" במצבו נעשה כלי לאלקות, בדומה ל"כל מעשיך", המעשים שלך, "לשם שמים", "בכל דרכיך", הדרכים שלך, "דעהו"[49].

ומסיבה זו, התשובה והתיקון למחלוקת קורח אינה באמצעות קרבנות וקדשים, הניתנים לגמרי לה', וצריך להקריבם על המזבח, אלא דוקא באמצעות מתנות כהונה:

בהקרבת הקרבנות, ובקדשים בכלל, כאשר היהודי מקדיש את נכסיו לה', אינו ניכר שכל הדברים התחתונים הגשמיים נעשים כלי לאלקות, כי הקרבנות הרי יוצאים מגדר החולין, משייכותם לאדם למטה, ונעשים ענין של קדושה – מקריבים אותם על המזבח.

אך לא כן במתנות כהונה שאדם נותן מנכסיו לכהן[50], והכהן אוכל זאת, ונעשה אצלו "לְמָשחה – לגדולה"[51], "כדרך שהמלכים – אף לא־יהודים – אוכלים"[52], עד כדי כך שחלק ממתנות הכהונה, הנוהגים גם בחוץ לארץ, נשארים חולין – ודוקא בכך ניכר ומודגש שגם במצבם של הדברים שלמטה, בהיותם חולין, הם שייכים לאלקות[53].

ו.

המעשר מדגיש את העלאת הגשמיות לקדושה יותר ממתנות כהונה

אך גם במתנות כהונה עדיין לא מודגש באופן מושלם, שגם דברים תחתונים יכולים להתקשר לאלקות, במצב שבו הם שרויים, ב"מטה", כי:

א) רוב מתנות כהונה[54], עשר במקדש וארבע בירושלים, נעשות תחילה קודש ורק לאחר מכן חלה החובה לתתן לכהן, והכהנים "משולחן גבוה קא זכו"[55]. כך גם תרומה, בכורים וחלה, יש בהם תחילה הרמה ונתינה לה', ורק לאחר מכן הם ניתנים לכהן, כפי שמדגישה התורה בפרשתנו[56] "ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתים", "בכורי כל אשר בארצכם אשר יביאו לה' לך יהיו"[57], "תתנו לה' תרומה"[58], ואפילו אצל גזל הגר מתקיים תחילה "קנאו ה'", ורק לאחר מכן הוא ניתן לכהן[59].

ב) גם יתר המתנות, עשר[60] בגבולין, הרי אלה הם דברים שעוד בהיותם ברשות ישראל הם כבר שייכים לכהן[61], כ"מתנות" זרוע לחיים וקיבה, שדה אחוזה, שדה חרמים[62],

---

47) לקו"ש ח"ח ע' 106 ואילך. ע' 116 ואילך. וש"נ.

48) וי"ל שהמבואר לעיל בפנים בטענה של קרח שתחתונים כפי שהם במציאותם אינם כלים לאלקות ולכן צ"ל התנועה דרצוא, הוא הסתעפות והשתל' (במדרי' נמוכה יותר), מטענתו שיש מעלה בכל העדה שעושים מעניני העולם כלים לאלקות, היינו ההבדלה בין עבודת הכהנים לכל העדה – המבואר בלקו"ש שם (הובא לעיל ס"ב).

49) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו.

50) הם נכסי כהן – ראה בכורים רפ"ב. מנחות עג, א. ובפרש"י שם. ועוד.

51) פרש"י בפרשתנו יח, ח.

52) זבחים צא, א. וש"נ.

53) להעיר מסהמ"צ להצ"צ מצות אכילת ק"ק לכהנים, ד"ה והוא עומד עליהם תרס"ג – שאכילת מזבח הו"ע הבירור והעלאה מלמטלמ"ע ואכילת כהנים המשכה מלמעלמ"ט. ראה לקמן בפנים.

54) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 72, וש"נ. ח"ח [המתורגם] ע' 33 ואילך.

55) ב"ק יג, א. וש"נ.

56) יח, יב (בתרומה).

57) שם, יג (בבכורים).

58) שלח טו, כא (בחלה). ושם לפנ"ז יט "תרימו תרומה לה'".

59) ב"ק קט, ב. פרש"י נשא ה, ח. משא"כ בפ' שופטים (יח, ג־ד) מפורש "וזה יהי' משפט הכהנים מאת העם גו' ראשית דגנך גו' וראשית גז צאנך תתן לו".

60) לחלוקה זו בגמ' ורמב"ם – גם תרומה וחלה שנזכרו לפנ"ז הם מהעשר בגבולין.

61) ראה שו"ת הרשב"א (ח"א סי' יח. אבודרהם שער ג' ועוד) דאין מברכין על מתנות כהונה משום דמשולחן גבוה קא זכו ולא משל הבעלים. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכת המצות.

62) להעיר מבכורות (לב, סע"א. רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ר ה"ה) חרמים כל זמן שהן בבית בעלים ה"ה כהקדש לכל דבריהם כו'.

[בנוסף לכך, ש"מתנות" ו"שדה אחוזה"[63] אינם נזכרים במפורש בפרשתנו[64]. וכדברי חז"ל[65], קשור ענין ה"מתנות" למעשה פינחס, שהיה מאוחר יותר[66]],

לפיכך מוזכר בהמשך לכך בפרשה גם המעשר ללויים, אשר: א) גם לאחר הבדלת המעשר ונתינתו ללוי[67] הוא נשאר חולין גמורים[68], ש"אין בו קדושה כלל" והוא מותר לזרים[69]. ב) אין זה חלק מסויים השייך ללוי גם לפני הפרשת היהודי.

וכך מודגש יותר שגם דבר שהוא חול לחלוטין, "תחתונים" ממש, קשור עם הקדוש־ברוך־הוא בכך שהוא ניתן ללוי, אשר "ה' הוא נחלתו"[70].

ז.

עבודת היהודי שמקורה מלמעלה אינה מספקת

אחת הטענות שבה פתח קורח את מחלוקתו על כהונת אהרן היתה: "טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית"[71]. בתורת החסידות[72] מבוארת טענתו: הטלית, לבוש, שכולה תכלת, מצביעה על בחינת "מקיף", והענין של מקיף אינו זקוק לציצית, חוטים הנמשכים ממנו – המשכה בפנימיות. בכך רצה קורח להביע את מחלוקתו על כהונת אהרן, כפי שמבואר בהרחבה בתורת החסידות.

בעבודת ה', בדקות, משמעות הדברים היא (גם): כאשר העבודה של זיכוך מציאותו הגשמית של היהודי נובעת מהמשכת האור מלמעלה, ולא מצד האדם העובד ממטה למעלה, הרי למרות שהוא מתאחד עם אלקות, הרי כיון שהענין בא מלמעלה, הרי זה ביחס למציאותו ענין של "מקיף" – חסרה ההמשכה בפנימיות, הנעשית מצד מציאותו של היהודי העובד.

ולפי זה יש לומר, שבדקות גם הענין של מעשר עדיין אינו תיקון מספיק למחלוקתו של קורח, אלא יש צורך גם בענין שמתנות כהונה ומעשר משפיעים למטה, והם מדגישים ומבטאים ביחס ליתר הנכסים, שנשארים אצל היהודי.

כיוון שאת מתנות הכהונה, וכן את המעשר, מקיים היהודי מפני שאלה הן מצוות ה', לכן באמצעותם בלבד לא מובע בשלמות, שגם דברים גשמיים, במצב שבו הם נמצאים לגמרי בהגבלותיהם שלהם למטה נעשים כלים לאלקות, וכפי שמובן גם מדברי חז"ל, אפילו לגבי צדקה, שלאחר הציווי על מעשרות הרי חלק זה ממונו ומנכסיו אינו שייך לאדם מלכתחילה, אלא הוא כפקדון אצלו[73],

אך כאשר ההפרשה והנתינה של מתנות כהונה ומעשר מדגישה, שלמרות שנשאר שייך לאדם, לצרכיו, להשתמש בהם, הרי זה משום שהקדוש־ברוך־הוא נתן אותם לו – ודוקא משום כך הם מנוצלים על־ידו למטה באופן שהקדוש־ברוך־הוא רוצה –

דוקא על־ידי־זה הוא מגלה שהדברים הגשמיים ממש כפי שהם נשארים רכושו של האדם לחלוטין, בבחינת "תחתונים", נעשים בפנימיותם קשורים לאלקות, באופן של "בכל דרכיך דעהו"[74].

ועל־ידי־זה מושגת השלימות של "דירה לו יתברך בתחתונים"[75].

ואפשר לומר, שזוהי הסיבה לכך שהן במתנות כהונה והן במעשר נקבע שיעור מסויים, ואסור לאדם לתת את כל נכסיו, כי ההתקשרות לאלקות בנכסים אלו היא באופן שונה מאשר בחלק שהוא חייב לתת. ולכן חסה התורה על ממונם של ישראל[76], כדי שממון זה "יתברר" ויזדכך באופן המתאים לו.

ח.

שלוש הדרגות באחדות ה' - בהתאם לשלושת הענינים דלעיל

מעין שלושת הענינים והדרגות הללו – קדשים

---

63) שחולין הם – רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"ו־ז. וראה בהנסמן בהערה שלפנ"ז.

64) ראה רמב"ן שופטים יח, ג. ושם כי (בפרשתנו) הזכיר כל אשר נתן לו בקודש, אבל הזרוע כו' הן חולין גמורים כו'.

65) ראה חולין קלד, ב. ספרי ופרש"י שופטים יח, ג.

66) וראה רמב"ן שופטים שם. מלבי"ם שם. ועוד.

67) ומש"כ ע"ז (יח, כד) "אשר ירימו לה' תרומה" – ראה פרש"י שם (מספרי) "הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר". ולהעיר מספרי יח, כא: אף זו קנאה השם כו'.

68) פרש"י פרשתנו יח, ל.

69) רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ב.

70) שופטים יח, ב.

71) במדב"ר פי"ח, ג. תנחומא פרשתנו ב. ועוד.

72) ראה לקו"ת שלח מו, ג ריש פרשתנו. אוה"ת שלח ע' תקעה בפרשתנו. ראה ספר הליקוטים להאריז"ל שם. המשך תרס"ו ע' רפ"ג. המשך תער"ב שם (א'מד). ובכ"מ.

73) ראה ד"ה א"ר שמואל בר נחמני תר"ץ פ"ג (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קיט, א).

74) עיין תניא ספ"ג.

75) ראה גם לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 76 ואילך. ח"כ ע' 335.

76) ראה רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמין (ר"ה כז, א. וש"נ). ולהעיר מכש"ט סי' רי"ח. צוואת הריב"ש סי' ק"ט. או"ת להה"מ קא, ד. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 245.

ממש, רוב ועיקר מתנות כהונה ומעשר, והנכסים שנשארים אצל האדם – ניתן למצוא בדרגות שבאחדות ה׳: הענין של יחוד ״הוי׳ אחד״ ממטה למעלה, הוי׳ אחד ממעלה למטה[77], איחוד בין ״יחודא עילאה״ ל״יחודא תתאה״[78].

הענין של הוי׳ אחד באופן של עליה ממטה למעלה הוא, שגם לאחר התהוות העולמות, בטלים העולמות לגמרי בדיוק כלפני התהוותם. כלומר, לאמיתו של דבר, הנבראים אינם מציאות כלל, ומציאותם האמיתית היא כפי שהם למעלה, בעולם האצילות.

מזה נוצרת עבודה רוחנית של פרישה מעניני העולם – חיי הצדיקים ועבודתם[79], אשר הם מובדלים מענינים גשמיים.

האופן השני של ״הוי׳ה אחד (בדרך המשכה) מלמעלה למטה״[80] הוא שהאלקות ״מתלבשת״ בתוך כל דבר. כלומר, העולם הוא מציאות קיימת, אך מציאות זו עצמה היא אלקות. מִדרגה זו של יחוד נוצרת עבודה רוחנית של התעסקות בדברים גשמיים, ולא של הינתקות מהם – האדם נהנה מהדבר הגשמי, אך הנאתו היא הנאה אלקית.

אך גם יחוד זה, למרות שהוא עם הדבר הגשמי, ניכר שאלה הם שני דברים שונים שהתאחדו – אלקות והגשמיות,

ואילו מצד האיחוד של ׳יחודא עילאה׳ ו׳יחודא תתאה׳ ניכר שהמציאות הגשמית והעשיה הגשמית, ההנאה, נעשים אלקות.

ט.

דוקא בג׳ תמוז מתבטאת השפעת האלקות על הגשמיות ממש

לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר את הקשר של ג׳ בתמוז במיוחד, לפרשת קורח:

בי״ב וי״ג תמוז, כאשר שחררו את הרבי לגמרי, גם מן הגלות בקאסטראמא, לא ניכר בגלוי שהפצת התורה והיהדות השפיעה גם על ה״תחתונים״ שאסרו אותו, שגם הם יסכימו לכך, שהרי אז יצא הרבי בגלוי מד׳ אמותיהם (גם אם במדינה ההיא בכלל הם פעלו נגד יהודים ויהדות).

דוקא בג׳ תמוז, כאשר הם שלחו אותו לגלות בקאסטראמא, ובנסעו לשם, אף לפני הגיעו לשם ארגן ששם יאספו ילדים ויפתחו ״חדר״, תיקן מקוה־טהרה[81], ואמר שם דברי חסידות[82], וכדומה –

דוקא בזה הודגש שגם ה״תחתונים״ ממש, בדרגתם הנחותה ביותר, בעוד הם מחזיקים את הרבי בגלות, ״מסכימים״ עם הפצת התורה והיהדות של הרבי –

בדומה לתיקון המושלם שהסיר וביטל את מחלוקת קורח, שגם דברים גשמיים, במצב שבו הם שרויים, של ״תחתונים״ ממש, הם בפנימיותם – אלקות.

י.

השאלות על דברי הרבי הריי״צ לפני יציאתו לקאסטראמא

לפי כל האמור לעיל, יש לומר, ששלושת הענינים הללו, אשר ביטלו ותיקנו את מחלוקת קורח, רומזים באופן כללי לדברי התורה שאמר הרבי בהשתחררו מן המאסר, לפני נסיעתו לקאסטראמא[83], ואלה דבריו (בתרגום חפשי):

״אנו מבקשים מה׳ יתברך, ״יהי ה׳ אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו״[84], שה׳ יתברך יהיה עמנו כאשר היה עם אבותינו, אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש למען תורה ומצוות וכו׳״.

ולכאורה, צריך להבין: א) מדוע לשון הבקשה היא ״יהי ה׳ אלקינו עמנו...״: מובנת הזכרת שם הוי׳, שמשמעותו שהקדוש־ברוך־הוא הוא הי׳ הווה ויהיה ברגע אחד[85], שם זה מורה על דרגת אלקות הנעלית מן העולם, ולכן יש צורך להוסיף ולציין שהוא ״עמנו״. אך לא כן שם אלקים שמשמעותו היא שהקדוש־ברוך־הוא הוא ״תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים

77) להעיר מאוה״ת פרשתנו ע׳ תרצז ״אבל קרח רצה שישאר ההבדלה וזהו מחלוקת והבדל שאינה לש״ש שלא יתייחדו זו״נ כו׳ אבל שמאי והלל מחלוקת לש״ש יחוד זו״נ רק ביחוד זה יש מלמעלמ״ט ומלמטלמ״ע כו׳״. וראה שם ד״ה להבין בסופו (ע׳ תשד ואילך).

78) בהבא לקמן – ראה המשך תרס״ו ס״ע קנג ואילך. ע׳ רכח. רמב. תורת שלום ע׳ 51 ואילך. 184 ואילך (וראה שם ע׳ 196 ואילך ב׳ אופנים אלו בעצמות). וראה ד״ה סמוכים לעד פר״ת פ״ב בהגה״ה.

79) ראה אגה״ק סכ״ז בהביאור.

80) ואופן זה הוא במדרי׳ נעלית יותר מאופן הא׳ (המשך שם ע׳ רמב).

81) ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1063.

82) ד״ה גפן ממצרים – נדפס בסה״מ קונטרסים ח״א ע׳ 352.

83) נדפס שם ע׳ 350.

84) מ״א ח, נז.

85) טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סי׳ נ׳ (ס״ג) – שער היחוה״א פ״ז.

ובתחתונים״[78], ומשמעות הביטוי ״אלקינו״ הוא שהקדוש־ברוך־הוא עמנו – ולכאורה לא הכרחי להוסיף את המילה ״עמנו״, או שצריך היה לומר ״יהי ה׳ עמנו״?

ב) הבקשה ״יהי ה׳ אלקינו עמנו״ נעלית לאין ערוך מן הבקשה ״אל יעזבנו ואל יטשנו״.

ג) הרבי אמר ״אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש למען תורה ומצוות״. ולכאורה: אצל הרבי היתה באותה תקופה מסירות נפש בפועל, ואף בהיותו במאסר ולאחר מכן. וגם אם נאמר שעקב ענותנותו של הרבי הוא סבר שמסירות הנפש שלו אינה כמסירות הנפש של ״אבותינו״, בכל זאת הוא לא היה צריך להתבטא בסגנון זה ״אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש״, שמשמעותו שוללת לגמרי את מסירות הנפש שלו בפועל ממש.

יא.

הרבי הריי״צ רצה להביא את ענין הגאולה לכל יהודי

ההסבר לכך הוא: הרבי רצה להביא את ענין הגאולה אל כל ישראל, ואף אל אלה אשר ״בשם ישראל יכונה״[86], ולכן הוא ציטט דוקא את לשון הפסוק ״יהי ה׳ אלקינו עמנו״ עם ההוספה ״אף שאין אנו כאבותינו...״. כלומר, שגם לגבי יהודים אשר אינם דומים לאבותינו, ואשר אצלם אין מסירות נפש בפועל עבור תורה ומצוות, יהיה ״הוי׳ אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו״.

ולפי האמור לעיל, שהרי רצה להביא את ענין הגאולה גם אל אלה אשר רק ״בשם ישראל יכונה״, בלי להתחשב במצבם בשמירת תורה ומצוות, ניתן לומר, שבהוסיפו ״על אף שאין אנו כאבותינו״ התכוון הרבי לרמוז לפירוש על המדרש[87] ״וכן שלמה אומר לפני הקדוש־ברוך־הוא, מלך שהוא שוכר פועלים והן עושין מלאכתן יפה ונותן להם שכרן, מה שבח יש למלך, ואימתי הוא משובח, כשישכור פועלים רעים שאין עושין מלאכתן ונותן להן שכרן וזו היא טובה גדולה, וכן הוא אומר ״יהי ה׳ אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו״. כלומר, הוא חפץ להביא את ענין הגאולה גם ל״פועלים רעים״.

יב.

שלוש הדרגות ב״יהי ה׳ אלקינו עמנו...״

לפי זה ניתן להסביר, שבענין של ״יהי ה׳ אלקינו עמנו...״ יש שלוש דרגות, ויש לומר שהן במקביל לשלוש הדרגות שהוזכרו לעיל:

א) ״הוי׳ (נהיה) אלקינו״ – שהקדוש־ברוך־הוא הוא כוחנו וחיותנו, כלומר, שכל מציאותו של האדם וכחו וחיותו בגלוי הם אלקות.

ב) ״ה׳ אלקינו עמנו״ – האדם הוא כמציאות בפני־עצמו, אלא שהקדוש־ברוך־הוא ״עמו״. אך עצם העובדה ש״אלקינו״ הוא ״עמנו״ מהוה הוכחה לכך שהוא קשור לאלקות.

ג) ״אל יעזבנו ואל יטשנו״: כדי לגרום לכך שגם אצל יהודים שהם בבחינת ״תחתונים״ ממש – בשם ישראל יכונה – שאין נראה אצלם כלל הקשר לאלקות[88], יהיה ענין הגאולה, מוסיף הרבי ״כאשר היה עם אבותינו, אף שאין אנו כאבותינו...״ – וכוונתו היתה לרמוז לפירוש המדרש כדלעיל[89], ובזה הוא גרם שגם אצל ה״פועלים רעים״ תהיה לפחות תחושה של ״אל יעזבנו ואל יטשנו״ – שגם במצב זה שבו הם נמצאים, ניכר שאין הם מנותקים ועזובים ח״ו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא.

ודוקא בזה מודגש שגם ה״תחתונים״ במציאותם הגלויה קשורים לאלקות. שבכל דרגה שיהודי שרוי בה, מהותו האמיתית והפנימית היא אלקות. ובלשונו של הרבי[79]: כל איש ישראל ״מבלי התחשב עם מצבו הפרטי בשמירת וקיום המצוות, לבו תמים עם ה׳ ותורתו״.

וזה השפיע גם על ה״תחתונים״ שבעולם, ואף על אלה אשר אסרו אותו, שגם במצבם שלהם הם יסכימו להפצת התורה על־ידי הרבי, ועד כדי סיועם לשחרורו וגאולתו כפשוטה.

---

86) מכתב הנ״ל דט״ו סיון. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 329 ואילך, וש״נ.

87) מדרש תהלים כו.

88) ראה לקו״ש שם.

89) וי״ל שלכן אמר מעלת אבותינו שהם היו ״בעלי מסירת נפש בפועל ממש״ – אף שאבותינו בכלל מורה על עבודת המוחין (ראה תניא רפ״ג. וראה ד״ה יהי ה״א תש״י בסופו) – כי ענין המסנ״פ הרי״ז דבר השוה בכאו״א מישראל (ראה תניא פי״ח. ואדרבה מעלה יתירה בדור דעקבתא דמשיחא שמקיימים התומ״צ במסנ״פ – ראה סה״מ קונטרסים ח״א ע׳ 106 ואילך. סה״מ תש״י ע׳ 237. תש״ט ע׳ 122. ועוד) – וגם זה לא נראה בהם.

כיוון שהימים האלו נזכרים (עד כדי) ונעשים[90], יש לכל אחד ולכולם – עמנו – הוראה ונתינת כח מיום ג׳ בתמוז, שלא להירתע עקב ההפרעות והעיכובים המונעים הפצת תורה ויהדות, ואף ניתנה ההבטחה – כמשמעות השניה של ״יהי״ ״אל יעזבנו ואל יטשנו״ – שיקויים ״יהי ה׳ אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו, ולכל בני ישראל יהיה אור ברוחניות ובגשמיות״[91].

(משיחות ש״פ קורח, ג׳ תמוז תשכ״ד.
י״ט כסלו, תשכ״ה. יום ג׳ פ׳ קורח תשל״ז)

90) כידוע פי׳ האריז״ל אשר כשהם ״נזכרים״ כדבעי הם ״נעשים״ (ראה רמ״ד בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד״א) פכ״ט).

91) סיום לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר בשיחתו ג׳ תמוז הנ״ל.

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ תמוז, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי מכתבו וכבקשתו אזכירו וב״ב שיחיו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להמצטרך להם כפי כתבו.

ובטח למותר לעורר אשר כיון שבית מלון לו שבמשך הקיץ עוברים שם כמה וכמה אנשים וכוונתם לשם הבראה ומנוחה ובמילא הרבה זמן פנוי להם, הנה כמו שמשתדלים בהטבת בריאות הנ״ל בגשמיות על אחת כמה וכמה שצריך להשתדל בהטבת בריאות הנ״ל ברוחניות, ובפרט שאצל איש ואשה הישראלים הגשמיות תלוי בהרוחניות,

ובודאי נמצאים בבית מלונו ספרים בכלל וספרים הנוגעים לחיי היום יומים היינו ספרי פסקי דינים והלכות הצריכות ספרי חסידות ומוסר וכו׳ בפרט, ובטח במדה האפשרית מעוררים שימת לב המתארחים בבית מלונו על כל זה, והשי״ת יצליחו.

בברכה.

ב״ה, ז׳ תמוז, תשכ״ב
ברוקלין.

האברך בנימין יוסף שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ״ז סיון.

בעת רצון יזכירוהו בתפלה למילוי משאלות לבבו, ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן יודיע בשורה טובה בהאמור.

והתקוה חזקה שלמותר להאריך [וע״פ הוראת הבעל שם טוב הידועה, שמכל ענין שאדם רואה ושומע - עליו ללמוד ממנו בעבודתו לקונו, הרי גם] עליו ללמוד במכש״כ וק״ו : ומה בנוגע לפקודת בשר ודם, הרי [בסביבה בה נמצא] מקיימים הפקודה מבלי להרהר אחרי׳ ומבלי לחפש טעמים ונמוקים וכו׳

עאכו״כ בנוגע - להבדיל - לפקודת מלך מה״מ הקב״ה והמעשה הוא העיקר, הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי׳ עליהן נאמר וחי בהם.

בברכה לבשו״ט בכל האמור ופ״ש חבריו שי׳.

בראשית מא, א - ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר

רמז מ"ש "שנתים ימים", יחוד שנת החמה (ז"א) ושנת הלבנה (מלכות), שזהו"ע התיקון ויהי יחוד השֵם כולו אותיות "יהו-ה" בתמידות ע"ד לעתיד לבוא וכו'

בזהר ע"פ[1] ויהי מקץ שנתים ימים מאי שנתים ימים דתב דרגא לדרגא דאית בי' זכירה, ופי'[2] בזהרי חמה שם דתב דרגא דמלכות לדרגא דיסוד.

והכוונה[3] שנתייחדו ונתחברו אלו הנק'[4] שנתים ימים.

השנה הא' שיש בו י"ב[5] חדש, הוא לנגד הי"ב חדשים[6] שבמלכות, עיין בזהר פרשת תצא[7] דף רע"ח א' ע"פ נקי יהי' לביתו שנה א', והוא לנגד הי"ב שבטים[8]

---

1) ספר הזהר חלק א דף קצג, ב וז"ל: שנתים ימים (ומפרש) מאי שנתים ימים (ואמר) דתֶב דרגא לדרגא דאית בי' זכירה (שחזרה מדרגה - שיש בו שכחה, למדרגה שיש בה זכירה). מובא לקמן סימן מד הערה 6, ע"ש הביאור.

2) וז"ל: ראה שם בזהר סוף עמוד קצג, ב "ברוך אדנ"י יום יום... יום יום אלו שנתים ימים", ובפירוש ניצוצי אורות אות ג' וז"ל: פירוש מלכות יסוד שכל א' מהם נקרא שנה, ונקרא יום דגם המלכות שהוא לילה נקרא יום כמ"ש בפרשת בשלח, ע"ש.

3) ראה הערות לקמן. וראה ביאור באור התורה פרשת מקץ עמוד 676-שלט וז"ל: ענין שנתים ימים י"ל כי יש ב' בחי' שנה. הא' בנוק' כמ"ש בזח"ג פרשת תצא דף רע"ח ב' ע"פ נקי יהי' לביתו שנה אחת והם י"ב ירחין י"ב בקר והשנה היא מל' ונק' שנה לשון שינוי שמשם ואילך מתחיל עולם הבירור שנראה העולם יש ודבר, וכמו ימי הלבנה הם שנ"ה ונק' יומין תתאין בזח"ג פינחס כי עד"מ הלבנה היא משנה אור החמה, וכמו הולד בבטן אמו כו'.

ויש שנה בדכורא יומין עילאין והיינו תפארת נק' שנה בחי' שמש או בינה. ואפ"ל שזהו גילוי בחי' אני הוי' לא שניתי. ולכן הל"ת הם שס"ה כמנין ימות החמה, גילוי שמש הוי' בחי' לא שניתי, וי"ב חדשים י"ב גבולי אלכסון דז"א. וא"כ התחברות שנתים ימים ר"ל התחברות ב' בחי' שנה הנ"ל וב' בחי' יומין הנ"ל ע"ד משכו יומין עילאין ליומין תתאין כימי השמים על הארץ. וע"ד ששם עלו שבטים שבטי י-ה שנתחברו י"ב שבטים דנוק' י"ב בקר בבחי' י"ב גבולי אלכסון דז"א. ע' ביאור יהודה אתה [תורה אור מה, ב], ובד"ה [לקוטי תורה פקודי ד, א] אלה פקודי המשכן. ובד"ה [תורה אור קב, א] ואני נתתי לך שכם אחד, ובדרוש קי"ס [לקוטי תורה פ' צו יז, א] שנקרע לי"ב גזרים לכל שבט, היינו כי קריעת ים סוף עלי' הבריאה באצי' והתחברות י"ב שבטים דבריאה בשרשן ומקורן שבאצי' כמו שכתוב בסידור בביאור על פ' ששת ימים תאכל מצות [סידור עם דא"ח עמוד קצ, א ואילך].

ולכן אז עלה זכרון יוסף כנ"ל. כי הנה מבמ"א ענין מלכיות וזכרונות זהו ע"ד שמור וזכור שהוא מלכות ויסוד. והנה פי' ענין זכרונות היינו כמ"ש וגם את נח זכרת כו' וזכרתי את בריתי יעקב שהוא ענין הנהגה שלמעלה מהטבע שבחי' זו נמשך מעלמא דדכורא, מבחי' יומין עילאין. משא"כ מבחי' נוקבא נמשך ההנהגה כפי טבע הבריאה ולכן נק' יומין תתאין. וגם הזכר איש דרכו לכבש כו'. לכן דוקא ע"י חיבור שנתים ימים המשכת יומין עילאין ביומין תתאין כי הוי' הוא האלקים עלה זכרונו של יוסף שיומשך ופרעה חולם כו' עד שנמשך לו הגאולה שלא לפי סדר והדרגה. ע"ש.

וראה בענין י"ב חודש תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ג עמוד קד.

4) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דמבאר כמה וכמה ענינים בשייכות ל"שנתיים ימים" המורה על עולם התיקון כגון זמן הנישואין הוא ב' שנים משנת י"ח, בן י"ח לחופה, ואם עבר כ' ולא נשא כו' (קידושין כט, ב), וכן "שנתיים" אחר המבול נולד ארפכשד שמורה על תיקון (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן עה), וימי יניקת הולד "שנתיים" (רמב"ם הל' אישות פכ"א הי"ג), וכן כאן ביוסף, וכן (גיטין פח, א), צדקה עשה הקב"ה שהקדים שתי שנים. ע"ש.

5) פירוש: מבאר, דכמו בגשמיות ביחוד השמש עם הלבנה, דיש בכל א' מהם מספר י"ב, בהלבנה יש הי"ב חודש, ובהשמש כנגד הי"ב גבולי אלכסון, ובלשון החסידות הוא, הלבנה הוא בחי' שֵם אדנ"י, ובשמש שֵם הוי', יחוד ז"א ומלכות.

ובחי' מלכות, שאין מלך בלא עם, עם מלשון עוממות, זהו שהעולם נראה כיש ודבר נפרד, זהו י"ב חדשים שנק' "שנה" מלשון שינוי, שהעולם נראה באופן שונה - ליש ודבר, והוא עבודת הבירורים.

ובחי' ז"א הוא המשפיע (השמש) ונק' "שנה" מלשון אני ה' לא שניתי, גילוי אלקות וכו'. ובלשון החסידות הוא יחוד שמש ולבנה, היינו התחברות עולמות בי"ע (לבנה) עם אצילות - ז"א (שמש). וכן נק' יחוד יסוד ומלכות, וזהו "שנתים" ימים דוקא, שנה א' כנגד שנת הלבנה - בחי' מלכות - השבטים, ושנה א' כנגד שנת השמש - בחי' ז"א - יוסף, וביחד הוא ענין גילוי אלקות בעולם. וזהו שאחר שנתיים ימים מֶלֶך "יוסף". וראה הערה 9.

6) ראה אור התורה בראשית עמוד טו ואילך.

7) וז"ל: כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא וגו', ושִׂמַּח את אשתו אשר לקח, פקודא דא חתן למחדי באתתי' שתא חדא (מצוה זו היא שחתן ישמח את אשתו שנה אחת), דכתיב (כמו שנאמר) נקי יהי' לביתו שנה אחת, ואינון תריסר ירחין אינון מדילה (ואלו הי"ב חדשים הם משלה), דהא שנה איהי כלה (כי הכלה נקראת שנה), ולית כלה בר בתריסר ירחין (ואין כלה נקראת אלא בי"ב חדשים), דכתיב (מ"א ז, כה ויעש את הים) עומד על שנים עשר בקר וכו' [ראה כאן הערות 3. 8], וכלָא איהו רזא דשנה (והכל הוא סוד השנה), בגין כך אצטריך לחתן למחדי באתתי' שנה אחת (ולכך צריך החתן לשמוח באשתו שנה אחת). כגוונא דא (כעין זה הוא בכלה שלמעלה שהיא המלכות), לאו חדו לכלה בר בגופא ותקונאה (אין שמחה לכלה אלא כשז"א בעלה משמחה בגופה בסוד היחוד, ובתיקוני' בסוד הלבושים והתכשיטים), ומאן חדי לון (ומי משמח את המלכות ונערותי'), צדיק (הוא* היסוד, שעל ידו נתקן גופה ופרצופה), ועל דא (ועל זה נאמר) נקי יהי' לביתו (ר"ל היסוד נקרא "נקי" כמ"ש נקי וצדיק אל תהרוג, והוא משפיע בה זרע נקי וברור מכל סיג). ע"ש.

*) ראה לעיל סימן יח הערה 4.

8) ראה אור התורה פרשת בראשית (השמטות) עמוד 852 וז"ל: צריך להבין ענין יוסף ואחיו השבטים מה הם..., אך הענין הוא כי אחיו השבטים היו מרכבתא תתאה שהיו בחי' אצילות שבבריאה [עמ"ש בספר הגלגולים כ"כ ועמ"ש בביאור [לקו"ת במדבר ג, ב. וע"ש ה, א] ע"פ במדבר סיני באהל מועד דרוש השני] והם המחברים את בריאה לאצילות. והיינו מה שמלכות דאצילות נשפלת להסתתר בבריאה היו השבטים מעלים אותה לחברה לאצילות..., כי הי"ב שבטים הם הי"ב בקר שהי' בים שעשה שלמה שהיו שלשה פונים צפונה כו' ושלשה פונים נגבה כו' במלכים א' ז' כ"ה. ומבואר בזהר פרשת ויחי דף רמ"א ע"א שהם בחי' הדגלים של השבטים תלת שבטין לכל סטר

כמו ששרשן במלכות.

ושנה הב׳ הוא לנגד ז״א, הי״ב שבטים כמו ששרשן בי״ב[9] גבולי אלכסון דז״א.

וזהו שכשנשלמו השנתים ימים - מלכות ויסוד - הי׳ גאולה ליוסף שהוא מקור[10] התיקון, והם ג״כ לנגד שמור[11] וזכור, מהיטבאל[12] והדר, שהו״ע התיקון, יחוד שמשא וסיהרא.

ובתורה אור[13] בדרוש דויהי מקץ שנתים כו׳ מבואר דהשנתים רומזים על חו״ב.

ג״כ אתי שפיר, כי הרי יחוד זו״נ תלוי ביחוד או״א כידוע, וגם הקיום לזו״נ[14] ו״ה הוא ע״י או״א י״ה. שזהו שאיש ואשה שקאי על זו״נ כשזכו[15] שכינה שרוי׳ ביניהם שהוא אותיות י״ה, י׳ באיש וה׳ באשה. והיינו שמתחזק ונקשר היטב הי״ה דחו״ב באיש ואשה דזו״נ. והכוונה הוא שיחוד דזו״נ יהי׳ ג״כ בתמידיות ע״ד יחוד או״א, שלא יתפרדו זו״נ זה מזה ח״ו, וע״ד לע״ל שיהי׳ השם[16] יהי׳ ב׳ פעמים י״ה, וכידוע.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רטו

כו׳ וגופא דשכינתא עלייהו הה״ד והים עליהם כו׳ והוא בחי׳ מלכות דאצילות..., ואינם בעצם בחי׳ בריאה אלא שרשן מאצילות ממש כי הם זרע האבות שהם מרכבתא עילאה דאצילות. אך שמ״מ הם נמשכו למטה בבריאה וזהו לשון שבט שהוא לשון המשכה כמו כוכבא דשביט והוא על שם המשכתן שנמשכו למטה בבריאה..., וזהו ששם עלו שבטים שעבודתם הוא להעלות הרפ״ח ניצוצים שנפלו בשבירה לבי״ע לבררן ולהעלותן לאצילות וכמ״ש בד״ה [תו״א כז, ג ואילך] והנה אנחנו מאלמים אלומים כו׳ ועי״ז מחברים שֵׁם אד׳ שהוא בחי׳ מלכות לשם הוי׳ שהוא ענין שילוב אד׳ בהוי׳. והמשכה זו משם הוי׳ זהו בחי׳ יוסף כי יוסף הוא מאצילות ממש וז״ש התחת אלקים אני, כי הי״ב שבטים שהם עצמן בבריאה הם תחת שֵׁם אלקים שהוא מלכות דאצילות, משא״כ יוסף הוא המשכת שֵׁם הוי׳ שלמעלה משֵׁם אלקים כו׳, ע״ש.

9) ראה גם אור התורה פרשת פנחס עמוד א׳קה-ו וז״ל: להעיר לענין שופר של איל ואילים בני שתים במשנה ספ״ק דפרה, וענין שני שנים יש להעיר ממ״ש בזוהר ר״פ מקץ בפי׳ מקץ שנתיים ימים דתב מדרגא לדרגא ר״ל זו״נ כי יש י״ב חודש דנוק׳ י״ב בקר ונק׳ שנה דלבנה, ויש י״ב גבולי אלכסון נק׳ ג״כ שנה וז״א מסוף העולמות א״ס ונק׳ מקור הנבראים, ע״כ חיבור ויחוד ב׳ בחי׳ שנה זהו יחוד אוא״ס בנבראים ועמ״ש בזה ע״פ מקץ שנתיים ימים ובענין ברכת השנים, ולכן להמשיך יחוד זה בר״ה שיהי׳ תב מדרגא לדרגא ועי״ז בא ההמשכה בימי קדם ושנים קדמוניות בחי׳ אשר נשבעת לאבותינו יב״ש מימי קדם י״ג ת״ד בזח״ג קל״ד ע״ב, זהו ע״י שופר של איל שהוא בן שתי שנים כו׳ ע״ש.

וראה ספר המאמרים תרכ״ט - תורת שמואל - עמוד שנ.

10) מקור התיקון . . מהיטבאל והדר: ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב סימן קמו ואילך. סימן צו ואילך. דהז׳ מלכי אדום (וישלח לו, א ואילך) הם הז׳ מלכי דתהו, והמלך השמיני ״הדר״ הוא מקור התיקון. ויוסף נק׳ ״הדר״, על שם שהי׳ (וישב לט, ו) ״יפת תואר ויפת מראה״, וכן יוסף בחי׳ יסוד, והוא נק׳ הדורא דגופא (זהר תצוה דף קפו ע״ב, מובא לעיל סימן לב הערה 4). ראה הערה 12.

וראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז״ל: הנה יוסף הי׳ מבחי׳ הד״ר שהוא מלך הח׳ שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המברר הז׳ מלכים דתהו ומתקנם שיוכללו בבחי׳ התיקון ולזה הי׳ יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ״כ הדר הי׳ לפני מלוך מלך לבנ״י והוא למעלה מהתהו והתיקון כו׳ ולכן הי׳ יוסף יפ״ת ויפ״מ וכן הדר הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונין יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א׳ אין כאן יופי כ״כ, וזה מרמז על בחי׳ התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו״ג יחד, ולפי שיוסף ובחי׳ הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכללו מג׳ גוונין משא״כ בתהו היו בבחי׳ פירוד זה תחת זה כו׳ לכך נז׳ בהם ל׳ יופי והידור, ע״ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) ״בכור שורו הדר לו״.

11) ראה לעיל הערה 3. סידור עם דא״ח קפח, א. ועוד.

12) כמ״ש (בראשית פרק לו פסוק לט): ״וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב״.

פירוש: כנ״ל בהז׳ מלכי דאדום, דהם ז׳ מלכי דתוהו כידוע, נזכר בהם ״וימלוך, וימת״, משא״כ בהמלך השמיני ״הדר - ומהיטבאל״ לא כתוב וימת. ובכל המלכים לא כתוב ״ושֵׁם אשתו״ רק ב״הדר ומהיטבאל״ דהם מקור עולם התיקון דלשבת יצרה. ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב סימן קמח. קמו ואילך.

13) מבאר שם (תורה אור לא, ב) המשך הפסוק ״ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ויהי מקץ״, יוסף פירושו שיוסף תענוג ונחת רוח ית׳ להיות מכון לשבתו להיות לו ית׳ דירה בתחתונים, והיינו ע״י אותיות התורה שהם כלים לאורו ית׳. וזהו שאמר הכתוב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ויהי מקץ פי׳ כי ע״י ולא זכר בחי׳ יוסף שהוא להרבות תענוג לפניו ית׳ נתהוה עי״ז ויהי מקץ לשון סוף ותכלה לבחי׳ שנתים ימים, פי׳ שיכלה ח״ו אצלו בחי׳ התורה שהיא בחי׳ שנתים ימים, כמ״ש ואהי׳ שעשועים יום יום אלפים שנה קדמה התורה לעולם, והיינו כמ״ש בתיקונים חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא, בחי׳ חכמה תשב״כ, בחי׳ בינה תורה שבעל פה, כי מחמת שכוונתו בשביל עצמו אינו חושש לגנוז האור בכלי ודי לו בהתגלות האור לבד בתפלה, ע״ש.

14) פירוש: מבואר בחסידות (ראה תניא - אגרת התשובה פרק ד׳. ועוד), דאותיות שֵׁם הוי׳ הם רמז, אות י׳ בחי׳ חכמה, אות ה׳ ראשונה בחי׳ בינה (השכל), אות ו׳ ז״א המדות, ואות ה׳ אחרונה בחי׳ מלכות (דיבור ומעשה), וקיום וחיות המדות ומעשה - בחי׳ זו״ן, הוא ע״י אב ואֵם - בחי׳ חכמה ובינה. (תניא פ״ג ופ״ד)

15) ראה סוטה יז, א ״דריש רבי עקיבא איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן״. ופרש״י: שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו״ד באיש וה״י באשה. לא זכו אש אוכלתן, שהקב״ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש אש.

16) ראה לקוטי תורה להאריז״ל זכרי׳ יד וז״ל: ביום ההוא יהי׳ ה׳ אחד וכו׳. הנה עתה בגלות נקרא ז״א ונוקבא דודים, ואב ואם רעים, דאב ואם לא מתפרשין, וזו״ן לזמנין מתחברין, אבל לעתיד לבוא יהי׳ ה׳ ז״א ושמו שהיא נוקבא יהי׳ ג״כ אחד פנים בפנים עמו כמו אב ואם, נמצא שהשם לא יהי׳ יהו״ה שהוא מורה על בחינת ו׳ קצוות, אלא השם יקרא יהי״ה, כי כשם שחכמה ובינה נקרא י״ה, כך יקראו זו״נ כי ז״א יהי׳ תמיד בן ו׳ ספירות שלם והנוקבא תהי׳ במדרגה הראשונה עכל״ה. ועיין הביאור לקמן סימן קנו סוף הערה 3. לקוטי תורה במדבר ז, ד. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קעז. ועוד.

טז, א – ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן

א. האר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, יג) צדי**ק** כתמ**ר** יפר**ח**[1], שכן שמו רש"ם בסופי תיבות אלה ללמד[2] שבסוף תיקון עולם גם הוא יתקן, ויפה אמר שהרי הוא וסיעתו במדור גיהנם משעה ראשונה שירדו שם התחילו להצדיק עליהם דין שמים וכך הם אומרים משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים, ואין בעולם קלקול גדול כל כך שוידוי זה לא יספיק לתקנו.

והנה ראשי תיבות אלה צדיק **כ**תמר **י**פרח הן בגי' ק"כ צרופים של שם אלקים כדאמור רבנן חמש אותיות ק"כ בתים ללמד שכל כתות הדין יגבו חובם תחלה ממנו ואחרי כן יפרח, וכן האותיות האמצעיות **ד"י ת"ם פ"ר** יש בהן רמז מפורש שהק"כ אלקים עתידים להכריז **ד"י** לצרותיו של קרח שהרי **ת"ם** ונשלם לפייס החמש גבורות שרשי הדינין שהן אותיות[3] מנצפ"ך מספרן **פ"ר**, וכמו שאמר הנביא (ישעי' ס, כ) ושלמו ימי אבלך, ע"ד מה שבארנו במאמרו חקור דין בריש חלק ה' בפירוש מלת גיהנם[4] ושם זכרנו מה יקר חסדו ית' אפי' עם המורדים והפושעים להוציא יקר חסדו מזולל, וכן אמר המלך החכם (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו ואמרו חכמים לקלוסו.

עשרה מאמרות – אם כל חי ח"ג פרק לד

ב. מבואר בחסידות[5] בטענת קרח[6] "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" – שעצם טענתו של קרח היא נכונה, כיון שראה את המעלה שישנה דוקא אצל המקבל – כי הכוונה (דנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים) נשלמת דוקא בתחתונים; אמנם הטעות שלו היתה, כי המעלה בגלוי תהי' רק **לעתיד לבוא** (כאשר נקבה תסובב גבר[7]), לאחרי שישנה הקדמת העבודה דהמשכה והשפעה מעליונים בהתחתונים, וגמר הבירור דהתחתון (לוי מבחי' גבורות) שבא על ידי זה שלפני זה הוא **מקבל** מהעליון (כהן איש החסד).

ועל פי זה יש לומר הפירוש הפנימי ("יינה של תורה") בפירוש רש"י הראשון בפרשתנו – "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא": חלק **הדרוש** (שבדרוש[8]) שבתורה – "מדרש (רבי תנחומא)" מגלה הטוב וה"יפה" ב"פרשה זו", פרשת קרח (משא"כ על דרך הפשט, בגלוי ובחיצוניות – מעשה קרח אינו "יפה") – כפי שטענת קרח היא למעליותא, מצד (שראה את) הסדר שיהי' **בפועל** בגאולה העתידה לבוא, כשיהי' הענין ד"תנחומא" מלשון תנחומין ונחמה על הגלות.

בסגנון אחר: "פרשה זו" (טענת קרח) כפי שהיא כתובה ב"(מדרש רבי) תנחומא" – בגאולה העתידה לבוא – הרי היא בענין "יפה (נדרשת)", שלימות ותכלית הטוב. משא"כ על דרך **הפשט** – כפי שהענינים הם בזמן הזה, והיום לעשותם (עולם העשי', עולם הפשט) – העולם עדיין אינו בסדר דתכלית השלימות, זה יהי' רק לעתיד לבוא, לאחרי **שלימות** בירור התחתון על ידי זה שהוא **מקבל** מלמעלה ממנו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ג, משיחות ש"פ קרח

יז, כ – והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם

ג. והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. במסורה יפרח ג'[9], דין. ואידך (תהלים עב, ז) יפרח בימיו צדיק. [ג] צדיק כתמר יפרח (שם צב, יג). על פי מה ששמעתי בשם הגאון החתם סופר זצ"ל על הכתוב (שמות לג, כג) וראית את אחורי (היינו שזהו ההסתר פנים אחרי המעשה הלז הידוע במדבר שנאמר שם זה בפרשת תשא, כי מה שרואים טובת השם יתברך וצדקתו הוא רק אחור"י לאחרי כן. אבל) ופני לא יראו (מלפנים בתחלה לא יכירו ולא ידעו זה, איך הוא הכל כן ראוי להיות שהוא טובה וחסדי השי"ת), עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן.

וזהו יש לומר על פי הנודע מהאר"י הקדוש זצ"ל (שער הפסוקים תהלים שם) כי צדי**ק** כתמ**ר** יפר**ח**, ס"ת **קר"ח**[10], **היינו שיפרח לעתיד, אבל זהו החסרון הי' שהוא רק בסופ"י תיב"ת קר"ח, שהכיר רק בסו"ף, כי משה אמת ותורתו אמת (תנחומא קרח יא), אבל בתחלה חלק עליו, מה שאין כן במש"ה נאמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת, ר"ת למש"ה** (כמבואר בסידור באותו מזמור בכתבי האריז"ל), היינו כי משה רבינו השיג מיד בראש"י תיבות בתחלה וראש האמת מראש ועד סוף, לא כמו קרח שהשיג רק בסופו כנזכר. וזה שכתוב **אשר אבחר בו מטהו יפר"ח** (בתחל"ה כדרך פר"ח החנטה לידע האמת).

---

1) **והאר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפרח:** עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח סימן ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. לו. קג. קה. (ועיין פרשת תזריע סימן קמט דפי' קרח הוא קַרֵחַ ע"ש).

2) ללמד שבסוף התקון גם הוא כתמר יפרח.

3) אותיות מנצפ"ך המורין על דין.

4) בפי' מלת גיהנ' שעל הנשמות שנטהרו בתוכ' אומרים הנם הא אתלבנו.

5) ראה לקוטי תורה פרשתנו נד, ב ואילך. ושם נתבאר. אור התורה פרשתנו עמוד תרפו. תרצב. סד"ה ויקח קרח העת"ר. ספר המאמרים – מלוקט חלק ג עמוד רג ואילך. ובכמה מקומות.

6) פרשתנו טז, ג.

7) ירמי' לא, כא.

8) כי במדרש עצמו ישנם פירושים על דרך הפשט (כמובן מזה שרש"י בכמה מקומות מביא פירוש ממדרש ואינו מזכיר שזהו ממדרש), וכן לאידך – ישנם דרשות שהובאו בספרי פשט (וגם בפירוש רש"י מובאים ענינים של דרש (ורש"י **מדגיש** שהוא דרש) אלא שהם קרובים לדרך הפשט); ואילו כאן כתב רש"י שפרשה זו **נדרשת במדרש** רבי תנחומא, היינו – דרש שבדרש.

9) **במסורה יפרח ג':** עיין ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן קב. קג.

10) **צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח:** עיין בזה ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן א, ובהנסמן שם.

וזה שכתוב המסורה **יפרח בימיו צדיק** (שנאמר על משיח צדקנו, שצריך להיות מזרע שלמה בן דוד [כמ"ש הרמב"ם בפרק חלק (פ"י מ"א בא"ד יסוד י"ב)], והיינו שצריכין לעבוד לכתחלה ולידע האמת, ורק זה הי' מגמתינו ביאת בן דוד ומלכותו במהרה בימינו. ולאפוקי מדברי קרח שנאמר עליו) **צדיק כתמר יפרח** (בסופי תיבות כנ"ל, היינו שרק לבסוף הכיר האמת לאמיתו) כנ"ל.

חיים ושלום[11]

11) האדמו"ר ר' חיים אלעזר ז"ל שפירא, בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

הגמרא מבארת עתה את הפסוק שהובא במשנה 'וְנִסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי': **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת נִיסּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** שהסתפקו בכוחו ולא בטחו בו, אלא ניסו אותו אם יושיעם, **שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, אַחַת בָּעֵגֶל וְאַחַת בְּמִדְבַּר פָּארָן.**

מבארת הגמרא את פרטי הנסיונות: **'שְׁנַיִם בַּיָּם'**, והיינו בים סוף, **אַחַת בַּיְרִידָה** – קודם שנקרע להם הים וירדו לתוכו, **וְאַחַת בָּעֲלִיָּה** – לאחר שנקרע להם הים ועברו בו ובאו לעלות ממנו. **בַּיְרִידָה, דִּכְתִיב** (שמות יד י–יא) 'וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר', הרי שלא האמינו בה' שיצילם מיד מצרים. **וּבַעֲלִיָּה** גם כן ניסו את ה', **כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, מִקַּטַּנֵּי אֲמָנָה הָיוּ** – אמונתם בה' היתה קטנה, והראיה לכך, **כִּדְרַבָּה בַּר מָרִי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר מָרִי, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירוש הפסוק (תהלים קו ז–ח) 'אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ', ופסוק זה מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים [–מורדים] **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאוֹמְרִים, כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים** מים סוף **מִצַּד זֶה** של הים, **כָּךְ מִצְרִים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר.** ואף שאמר להם הקדוש ברוך הוא (שמות יד יג) 'כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם', לא האמינו בו. **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל יָם, פְּלוֹט אוֹתָם** [–את המצריים] **לַיַּבָּשָׁה,** כדי שיראו ישראל שמתו. **אָמַר לְפָנָיו** שר של ים, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ,** וכיון שנתת לי את המצריים להיות מאכל לדגים, אל תתטלם ממני. **אָמַר לוֹ** הקדוש ברוך הוא, **אֲנִי נוֹתֵן לְךָ** בני אדם אחרים בשיעור של **אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶם,** כלומר כפול אחד וחצי משיעור המצריים שתפלוט עתה מהים. **אָמַר לְפָנָיו** שר של ים, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ,** והרי אין זו דרך ארץ, ולא אוכל לבקש זאת. **אָמַר** לוֹ הקדוש ברוך הוא, **נַחַל קִישׁוֹן יְהִיֶה עָרֵב** בדבר. **מִיָּד פְּלָטָן** הים **לַיַּבָּשָׁה, דִּכְתִיב** (שם יד ל) 'וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם'. ופרע לו הקדוש ברוך הוא בזמן בדורה הנביאה וברק בן אבינועם, שנלחמו בסיסרא שר צבא כנען, והיו לו תשע מאות רכב ברזל (שופטים ד יג), שהם כפול אחד ומחצה משש מאות רכביו של פרעה, וכל אותם תשע מאות רכבי ברזל של סיסרא גרפם נחל קישון והשליכם לים, שנאמר (שופטים ה כא) 'נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם'.

ממשיכה הגמרא ומבארת את הנסיונות: **'שְׁנַיִם בַּמַּיִם'**, והיינו **בְּמָרָה וּבְרִפִידִים. בְּמָרָה** ניסו את ה', **דִּכְתִיב** (שמות טו כג) 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מְרִרִים הֵם', **וּכְתִיב** בפסוק שאחריו '(וילן) [וַיִּלֹּנוּ] הָעָם עַל מֹשֶׁה', הרי שלא האמינו בה' שיספק להם את צרכיהם, והתלוננו על משה. **בְּרִפִידִים** ניסו את ה', **דִּכְתִיב** (שם יז א) 'וַיַּחֲנוּ בְּרִפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם', **וּכְתִיב** בפסוק שאחריו (שם יז ב) 'וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת ה'".

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'שְׁנַיִם בַּמָּן', דִּכְתִיב**

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

אחד דרש את הפסוק באופן אחר. נאמר לגבי מצורע עני (ויקרא יד לב) 'זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת אֲשֶׁר **לֹא תַשִּׂיג** יָדוֹ **בְּטָהֳרָתוֹ', רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר** שכיון שנאמר בפסוק הקודם 'וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי ה'', אף פסוק זה העוסק בהשג יד כוונתו שלא השיגה ידו בעת שהביא את **הַדָּבָר הַמְכַפֵּר, וּמַאי נִיהוּ** – ומה הוא הדבר המכפר, קרבן **חַטָּאת,** ולכן אמר שהכל הולך אחר החטאת. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר** שיש לדרוש מהלשון 'אשר לא תשיג ידו בטהרתו', דהיינו **דָּבָר הַמַּכְשִׁיר** – המטהרו ומכשירו לבא למקדש ולאכול קדשים, **וּמַאי נִיהוּ,** זה **אָשָׁם,** ולכן הכל הולך אחר האשם. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר,** ש'בטהרתו' היינו דבר **הַגּוֹרֵם** לוֹ **טָהֳרָה, וּמַאי נִיהוּ, צִיפָּרִים,** שקודם הבאתן אינו יכול לגלח ולהיטהר. ונמצא שלגבי מצורע יש טעם מיוחד לכך שאין דורשים מ'ואם דל הוא' שיהא בדלותו מתחילה ועד סוף, אבל לגבי ערכין יש לבאר שטעמו של רבי יהודה הוא מחמת דרשת הפסוק 'ואם מך הוא'.

מבררת הגמרא: **וְאֶלָּא** לשון 'וְאִם דַּל **הוּא'** האמורה לגבי מצורע **לָמָּה לִי,** ומה דורשים ממנה. מבארת הגמרא על פי הסוגיא לעיל: שהפסוק נדרש **לְרַבִּי כִּדְאִית לֵיהּ** – כפי שהוא דורשו, **וּלְרַבָּנַן כִּדְאִית לְהוּ** – כפי שהם דורשים אותו, שחכמים דורשים מפסוק זה שרק על המצורע עצמו חסה התורה, אבל לא על הנודר, ולכן עני שנדר להביא קרבן של מצורע עשיר, מביא קרבן עשיר. ואילו רבי דורש מהפסוק שאם הנודר היה עשיר והמצורע עני, מביא קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו אינו עני.

ממשיכה הגמרא ומקשה על ביאור דברי רבי יהודה: **אֶלָּא מֵעַתָּה** – לדבריך, שסברת רבי יהודה היא מחמת שדורשים מהפסוק 'ואם מך הוא' שיהא במכותו מתחילה ועד סוף, נדרוש כן אף מהאמור בפרשת עדות, **'וְהוּא עֵד** אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ' (ויקרא ה א), ונאמר שאינו כשר לעדות **עַד שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ,** ואם היה פסול באמצע, אף אם חזר והתכשר, יהא פסול. ממשיכה הגמרא את קושייתה: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי,** שאכן כן הוא הדין לגבי עדות, **וְהָא תַּנְיָא** בברייתא לא כך, וכך שנינו, **הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ** של בעל הדין, וקודם שהעיד **נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ** ונפסל לעדות, או שהיה העד **פִּקֵּחַ** [–שומע], **וְנִתְחָרֵשׁ** קודם שהעיד, ונפסל לעדות, או שהיה **פָּתוּחַ** [–רואה] **וְנִסְתַּמֵּא** ונפסל לעדות, או שהיה **שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטֶּה, הֲרֵי זֶה פָּסוּל,** כיון שבשעת הגדת העדות הוא פסול. **אֲבָל** אם **הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ,**

◆ יום ראשון כ"ז סיון ◆

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

רש"י ◄ **וַיִּקַּח קֹרַח•** פָּרָשָׁה זוֹ נִדְרֶשֶׁת בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **וַיִּקַּח קֹרַח•** לָקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נֶחֱלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס "וְאִתְפְּלֵג", נֶחֱלַק מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת. וְכֵן (איוב טו): "מַה־יִּקְחֲךָ לִבֶּךָ", לוֹקֵחַ אוֹתְךָ לְהַפְלִיגְךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקַּח קֹרַח" מָשַׁךְ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם בִּדְבָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אַהֲרֹן", (הושע יד): "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים". **בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי•** וְלֹא הִזְכִּיר "בֶּן־יַעֲקֹב", שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ עַל מַחְלֹקְתָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי". וְהֵיכָן נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל קֹרַח? בְּהִתְיַחְסָם עַל הַדּוּכָן בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים', שֶׁנֶּאֱמַר (דה"י א ו): "בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **וְדָתָן וַאֲבִירָם•** (תנחומא) בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן שָׁרוּי בַּחֲנָיָתָם תֵּימָנָה, שָׁכֵן לִקְהָת וּבָנָיו הַחוֹנִים תֵּימָנָה, נִשְׁתַּתְּפוּ עִם קֹרַח בְּמַחְלֹקְתּוֹ: אוֹי לָרָשָׁע, אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. וּמָה רָאָה קֹרַח לַחֲלֹק עִם מֹשֶׁה? נִתְקַנֵּא עַל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל אֱלִיצָפָן בֶּן עַזִּיאֵל, שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קְהָת עַל־פִּי הַדִּבּוּר. אָמַר קֹרַח: אַחֵי אַבָּא אַרְבָּעָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". עַמְרָם הַבְּכוֹר נָטְלוּ שְׁנֵי בָנָיו גְּדֻלָּה: אֶחָד מֶלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל; מִי רָאוּי לִטֹּל אֶת הַשְּׁנִיָּה? לֹא אֲנִי, שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְעַמְרָם? וְהוּא מִנָּה נָשִׂיא אֶת בֶּן אָחִיו הַקָּטָן מִכֻּלָּם! הֲרֵינִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו! מָה עָשָׂה? עָמַד וְכִנֵּס מָאתַיִם וְחֲמִשִּׁים רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, רֻבָּן מִשֵּׁבֶט רְאוּבֵן שְׁכֵנָיו, וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵאוּר וַחֲבֵרָיו וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר א): "אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה". וְהִלְבִּישָׁן טַלִּיתוֹת שֶׁכֻּלָּן תְּכֵלֶת, בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ שֶׁל תְּכֵלֶת, חַיֶּבֶת בְּצִיצִית אוֹ פְּטוּרָה? אָמַר לָהֶם: חַיֶּבֶת! הִתְחִילוּ לְשַׂחֵק עָלָיו. אֶפְשָׁר? טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ. זוֹ שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת, לֹא תִּפְטֹר אֶת עַצְמָהּ?. **בְּנֵי רְאוּבֵן•** דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

א וְאִתְפְּלֵג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח שֶׁהָיָה לֵוִי, בְּחֵינַת גְּבוּרָה, חָלַק עַל אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחֵינַת חֶסֶד, לְפִי שֶׁרָצָה לְהַגְבִּיר הַגְּבוּרוֹת עַל הַחֲסָדִים שֶׁיִּהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִיקָּר, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבוֹא שֶׁיִּתְעַלּוּ הַגְּבוּרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא גַּם עַכְשָׁו בִּבְחֵינַת עַתִּיק, שֶׁהַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁן הֵן לְמַעְלָה מֵהַחֲסָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 105)

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א) אונְקְלוּס תִּרְגֵּם "וַיִּקַּח" "וְאִתְפְּלֵג". וְכֵן כָּתַב רַשִׁ"י "**נֶחְלַק** מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת". וְקֹרַח הוּא מִלְּשׁוֹן "קָרְחָה", שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ פִּלּוּג – נִתּוּק וְהִתְחַלְּקוּת (כְּגוֹן תְּלִישַׁת הַשַּׁעַר מֵהָרֹאשׁ). וּלְהָעִיר מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" (לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת) לְ"וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה". וּב'פָּנִים יָפוֹת': קר"ח ר"ע - גִּימַטְרִיָּא מחלק"ת (578).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעורי לקו"ש ח"ח עמ' 102 – מתוך 'לקראת שבת')

הָרֶמֶז לְמַחְלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח בִּשְׁמוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

מַהוּת מַחְלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח ע"פ הַחֲסִידוּת וּבְדֶרֶךְ הָרֶמֶז: חֶטְאוֹ שֶׁל קֹרַח נִרְמָז בִּכְלָלוּת שְׁמוֹ: "קֹרַח" – מִלְּשׁוֹן קָרְחָה וּמַחְלֹקֶת, שֶׁרָצָה לִגְרֹם מַחְלֹקֶת בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּכְמ"ש הַ'נּוֹעַם אֱלִימֶלֶךְ' שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ 'רְקִיעַ הַמַּבְדִּיל', הֵפֶךְ הַתּוֹרָה "שֶׁנִּתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם".

בעל הטורים

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח.** סָמֵךְ מַחֲלוֹקֶת קֹרַח לְפָרָשַׁת צִיצִית, שֶׁעַל עִנְיַן צִיצִית חָלַק עַל מֹשֶׁה.

וַיִּקַּח קֹרַח. בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה **בְּמִקְּחָם רָע.** "עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ" (קֹהֶלֶת ה, יב). בְּגִימַטְרִיָּא: **לְעָשְׁרוֹ שֶׁל קֹרַח לְרָעָתוֹ הָיָה.** תורה ב

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, רְמוּזָה שִׁטָּתוֹ בְּאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ - ק' ר' ח':
שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ רוֹמְזִים לִשְׁלֹשֶׁת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. הַקַּו הָעֶלְיוֹן וְהַקַּו הַיְמָנִי רוֹמְזִים לְמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר, וְהַקַּו הַשְּׂמֹאלִי רוֹמֵז לְמַעֲשֶׂה.
בָּאוֹת ה' – מְמֻקָּם קַו הַמַּעֲשֶׂה בְּדִיּוּק בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי; אֵינָנּוּ עוֹבֵר מִתַּחַת לִגְבוּלוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר, וְכֵן רָוַח מַפְסִיק בֵּינוֹ אֲלֵיהֶם. בְּשׁוֹנָה מֵהָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ח' – בָּהֶם הַקַּו הַשְּׂמֹאלִי, קַו הַמַּעֲשֶׂה, אֵינוֹ בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי:
בָּאוֹת ק' – הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר מֵהַקַּו הַיְמָנִי, רָמֵז לְהוֹסָפָה בִּלְתִּי רְצוּיָה בְּקַו הַמַּעֲשֶׂה מֵעֵבֶר לִגְבוּלוֹת הַשּׁוּ"ע. בָּאוֹת ר' – הוּא לֹא קַיָּם, דָּבָר הָרוֹמֵז לְחִסָּרוֹן בְּקַו הַמַּעֲשֶׂה, בְּנִגּוּד לִכְלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. בָּאוֹת ח' – הוּא מְחָבֵּר לִשְׁנֵי הַקַּוִּים הָאֲחֵרִים, הָרוֹמֵז עַל עֲמִידָתָם שֶׁל אַנְשֵׁי הַ'מַּעֲשֶׂה' מִבְּלִי רָצוֹן לָצֵאת מִמַּצָּבָם וּלְהִתְעַלּוֹת כְּבַעֲלֵי הַתּוֹרָה.

אָמְנָם, מִקּוֹמוֹ שֶׁל הַקַּו הַשְּׂמֹאלִי בָּאוֹת ה', מְיַצֵּג אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי וְהַדָּרָךְ הַנְּכוֹנָה בָּהּ יֵלֵךְ הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲשֶׁר דַּוְקָא בָּזֶה יַמְשִׁיךְ אֶת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה. הָאוֹת ה' מַרְאָה כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת קַו הַמַּעֲשֶׂה וּכְפִי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, אַךְ יַחַד עִם זֶה יֶשְׁנוֹ הֶפְסֵק בֵּין הַמַּעֲשֶׂה לְדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה – כִּי תָּמִיד הוּא מַרְגִּישׁ רְחוּקוֹ מֵהַתּוֹרָה, וּמִצַּד זֶה שׁוֹאֵף לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגְתָּם שֶׁל בַּעֲלֵי־הַתּוֹרָה. (וְעַל־כֵּן אָמְרוּ רַז"ל "הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּ[אוֹת] ה'" (מנחות כט, ב)).
אַךְ קֹרַח בְּטַעֲנוֹתָיו רָצָה לַחְלֹק עַל דֶּרֶךְ זוֹ, וּלְשַׁנּוֹת אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל קַו הַמַּעֲשֶׂה (ק' ח') אוֹ לִשְׁלֹל אוֹתוֹ לְגַמְרֵי (ר'), וּבְכָךְ לִגְרֹם 'קְרִחָה' וּמַחְלֹקֶת בֵּין "עֶלְיוֹנִים" לְ"תַּחְתּוֹנִים".
[בִּמְקוֹרוֹ מְקַשֵּׁר זֶה לִשְׁלֹשֶׁת פְּרָטֵי הַמַּחֲלֹקֶת: א) טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת. ב) בַּיִת מָלֵא סְפָרִים. ג) כְּהֻנַּת אַהֲרֹן.]

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קְרָאָם אַנְשֵׁי שֵׁם, עַל שֵׁם שֶׁאָמְרוּ בְּעֵת דּוֹר הַפַּלְגָּה "וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשְׁמִירָה לַתּוֹרָה – אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)
וַיִּקַּח קֹרַח . . קָפַץ קֹרַח וְאָמַר לְמֹשֶׁה . . בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה (במדב"ר פי"ח)
וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: טַעֲנַת קֹרַח הָיְתָה, "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים", הַיְינוּ אָדָם שֶׁמָּלֵא וְגָדוּשׁ בְּתוֹרָה, יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בִּהְיוֹתוֹ בַּעַל תּוֹרָה וּ"פָטוּר מִמְּזוּזָה" מֵאַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, דְּפָרְשִׁיּוֹת "שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁבַּמְּזוּזָה עִנְיָנָם אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע" נָאֱמַר "וְאָהַבְתָּ", וּפָרָשַׁת "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - עִנְיָנָהּ יִרְאָה.
וְעַל זֶה עָנָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, "חַיָּב בִּמְזוּזָה" שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה מְכָרָחִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, דִּכְמוֹ שֶׁהַמְּזוּזָה שׁוֹמֶרֶת עַל כָּל מַה שֶׁבַּבַּיִת, כֵּן "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" אָדָם הַמָּלֵא בְּתוֹרָה צָרִיךְ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל תּוֹרָתוֹ וּכְמַארז"ל (אבות ג, ט) "כָּל שֶׁיִּרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח וַעֲדָתוֹ לֹא רָצוּ בְּחִיבּוּר שֶׁל 'שֵׁם' (מְצִיאוּת הַיֵּשׁ) עִם 'שָׁמַיִם' (אֱלֹקוּת), אֶלָּא רָצוּ שֶׁיִּשָּׁאֵר הַיֵּשׁ דָּבָר נִפְרָד, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאוּ אַנְשֵׁי שֵׁם. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

מַה שֶּׁכָּתוּב וְאִתְפְּלַג, הוּא עַל־דֶּרֶךְ רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם, שֶׁזּוֹהִי הַמַּחֲלוֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה, וְהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְכָל עִנְיָן שֶׁל מַחֲלוֹקֶת, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ לָמָּה אֵין כְּתִיב בַּשֵּׁנִי "כִּי טוֹב" כּוּ', שֶׁבּוֹ נִבְרֵאת מַחֲלוֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהִתְחַלְּקוּת בֵּין מַיִם לָמָיִם הוּא הַשֹּׁרֶשׁ לְ(חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וְ)דּוֹר הַפַּלְגָּה, וְעַד לְמַחֲלוֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ.

(ב) **וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:**

ב **וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְאָתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא מְעָרְעֵי זְמַן אֲנָשִׁין דִּשְׁמָא:**

בעל הטורים

(ב) **וַיָּקוּמוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **לַחֲלֹק.**
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם. "נֵ"ר רְשָׁעִים יִדְעָךְ" (מִשְׁלֵי כד, כ).
קְרֻאֵי. חָסֵר יוֹ"ד. שֶׁעָבְרוּ עַל יוֹ"ד הַדִּבְּרוֹת.
אַנְשֵׁי שֵׁם. בְּחָכְמָה וּבְעֹשֶׁר. וְנִתְחַיְּבוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל, "אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם" (בְּרֵאשִׁית ו, ד). תורה ג

(ג) **וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה:**

ג וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵין אַתּוּן מִתְרַבְּרִבִּין עַל קְהָלָא דַיְיָ:

רש"י◄ **רַב־לָכֶם•** הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. **כֻּלָּם קְדֹשִׁים•** (תנחומא) כֻּלָּם שָׁמְעוּ דְּבָרִים בְּסִינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ•** אִם לָקַחְתָּ אַתָּה מַלְכוּת, לֹא הָיָה לְךָ לִבְרֹר לְאָחִיךָ כְּהֻנָּה, לֹא אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אַחַר בִּיאַת מְרַגְּלִים הָיְתָה בְּלִיעַת קֹרַח (סדר עולם רבא פ"ח)

פָּרָשַׁת קֹרַח אֲרֻעָה לְאַחַר שׁוּבָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עִנְיַן הַמַּחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח הִתְעוֹרֵר וְעָלָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר הַמְרַגְּלִים:

הַמְרַגְּלִים רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וּלְהִתְמַסֵּר לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּמְנוּחָה וּבְשַׁלְוָה, הַרְחֵק מִטִּרְדוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא רָצוּ לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּפִי הַמִּתְחַיֵּב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר הוּכַח לִכֹּל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁצְּרִיכִים בְּכָל זֹאת לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם שָׁם אֶת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכֵּן "הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר", עָמַד קֹרַח וְטָעַן: לוֹ הָיָה הָעִקָּר לִמּוּד תּוֹרָה - הֲרֵי שֶׁאֵין אָדָם הַיָּכוֹל לְהִדָּמוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְקַבֵּל הַתּוֹרָה; אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָעִקָּר הוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"?

עַל כָּךְ עָנָה לוֹ מֹשֶׁה "בֹּקֶר וְיֹדַע ה'". כְּלוֹמַר: "בֹּקֶר" - מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת מוּאָר בְּאוֹר וְחַיּוּת פְּנִימִיִּים שֶׁל אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, "וְיֹדַע ה'" - כָּךְ שֶׁיָּבִיאוּ לִידֵי יְדִיעַת וְגִלּוּי אֱלוֹקוּת. וּבְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת הֲרֵי יֵשׁ הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְזוֹ שֶׁל כָּל שְׁאָר יִשְׂרָאֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 329)

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)

כָּךְ טָעַן קֹרַח: מִילָא בְּדוֹרוֹת רְגִילִים, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַנְהִיגוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה נִשְׁמָה דַּאֲצִילוּת. אַךְ בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכַּיָּדוּעַ הָיָה 'דּוֹר דֵּעָה' וּלְכֻלָּם הָיוּ נִשְׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, דּוֹר כָּזֶה אֵינוֹ זָקוּק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ; אִם־כֵּן - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"! וּבְכָךְ הָיְתָה טָעוּתוֹ, שֶׁכֵּן הַכֹּל זְקוּקִים לְנִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

(ד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו:**

ד וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי:

רש"י◄ **וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו•** (תנחומא. מ"ר) מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, שֶׁכְּבָר זֶה בְּיָדָם סִרְחוֹן רְבִיעִי: חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שמות לב): "וַיִּחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְּרַגְּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בִּמַּחֲלֹקֶתוֹ שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו. מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי.

(ה) **וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו:**

ה וּמַלִּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וְיִהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵב לָקֳדָמוֹהִי וְיָת די יִתְרְעֵי בֵּהּ יְקָרֵב לְשִׁמּוֹשֵׁהּ:

רש"י◄ **בֹּקֶר וְיֹדַע וְגוֹ'•** עֵת שִׁכְרוּת הִיא (במדבר רבה) עַתָּה לָנוּ וְלֹא נָכוֹן לְהֶרָאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִדְחוֹתָם שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם. **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ•** לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה. **וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ•** לִכְהֻנָּה. **וְהִקְרִיב•** אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן: וִיקָרֵב לָקֳדָמוֹהִי, יְקָרֵב לְשִׁמּוֹשֵׁיהּ. וּמִדְּרָשׁוֹ: בֹּקֶר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לַהֲפֹךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א): "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר... וַיַּבְדֵּל". כָּךְ (דה"א כג): "וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וְגוֹ'".

בעל הטורים

(ד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מִכָּאן כִּי חֲשָׁדוּהוּ בְּאִשָּׁה.** תורה ה

(ו) זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתֹּת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ:

ו דָּא עִבִּידוּ סָבוּ לְכוֹן מַחְתִּין קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּה:

רש"י◄ **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתֹּת** • מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בְּדַרְכֵי הָעַכּוּ"ם יֵשׁ נִימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמָרִים הַרְבֵּה, וְכֻלָּם (ס"א: וְאֵין כֻּלָּם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד — וְאַתֶּם ר"נ אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה? אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ, הֵא לָכֶם תַּשְׁמִישׁ חָבִיב מִכֹּל, הִיא הַקְּטֹרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶם: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כְּבָר הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, שֶׁמִּי שֶׁיִּבָּחֵר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תִּתְחַיְּבוּ: מִי שֶׁיִּבָּחֵר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים (במדבר רבה). **מַחְתֹּת** • כֵּלִים שֶׁחוֹתִין בָּהֶם גֶּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 187 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רְצוֹן קֹרַח וַעֲדָתוֹ לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה

זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתֹּת

אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד כּוּ' וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד, וְאַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ

(טז, ו. ובפרש"י)

לִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ נָחְלְקוּ עַל כְּהֻנָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְאֵיךְ מַתְאִים שֶׁכָּלַל מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹ עִמָּהֶם אֲפִי' בְּדִבּוּר, בְּאָמְרוֹ "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדִּים תְּמִיהָה בְּעִקַּר מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח, הֲרֵי הַקָּבָּ"ה הִבְטִיחַ לְמֹשֶׁה שֶׁ"גַּם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" (יתרו יט, ט), וְאֵיךְ חָלְקוּ עָלָיו "ר"ן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת" (רש"י טז, א ד"ה ודתן)?

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם קֹרַח וַעֲדָתוֹ הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה, וְטָעוּתָם "וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהוּנָה" – "אַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָה גְּדוֹלָה" נָבְעָה מֵרְצוֹנָם לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת הַכְּהוּנָה.

וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵבִינוּ אֶת גֹּדֶל הַמַּעֲלָה בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁ"עוֹמֵד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ", "וַיַּבְדֵּל גּוֹ' לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (דה"י א כג, יג) הִנֵּה גַּם הֵם נִשְׁתּוֹקְקוּ לְזֶה. וְחָשְׁבוּ דִּכְמוֹ שֶׁתְּפִלָּה יְכוֹלָה לִפְעֹל אֵצֶל הַקָּבָּ"ה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין וְכַיּוֹ"ב, כְּמוֹ"כ יְכוֹלִים הֵם לִפְעֹל שֶׁיִּזְכּוּ לִכְהוּנָה גְּדוֹלָה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ". דִּתְשׁוּקָתָם וּרְצוֹנָם לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה, רָצוֹן טוֹב הוּא. וְרַק שֶׁבְּפֹעַל אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, דִּכְמוֹ שֶׁ"אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת" כְּמוֹ"כ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יוֹתֵר מִ"כֹּהֵן גָּדוֹל אֶחָד".

(ז) וּתְנוּ־בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:

ז וְהָבוּ בְהוֹן אֶשְׁתָּא וְשַׁוּיוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֻדָּם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַּבְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי:

רש"י◄ **רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי** • דָּבָר גָּדוֹל אָמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טִפְּשִׁים הָיוּ, שֶׁכָּךְ הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרַב, אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לִשְׁטוּת זֶה? עֵינוֹ הִטְעָתוּ, רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמַר: בִּשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְלָט! וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת לִבְנֵי בָּנָיו, כֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה א כה): "כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן". אָמַר: אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי, וַאֲנִי אָדָם? לָכֵן נִשְׁתַּתֵּף לָבֹא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלָט: "אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ" — טָעָה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ. וְלֹא רָאָה יָפֶה, לְפִי שֶׁבָּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹאֶה יָפֶה. (תנחומא). **רַב־לָכֶם** • דָּבָר גָּדוֹל נִטַּלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם לַחֲלֹק עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי** • הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ דְּבָרִים רַכִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ קָשֶׁה עֹרֶף, אָמַר: עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְיֹאבְדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר גַּם אֶל כֻּלָּם. הִתְחִיל לְזָרֵז בָּהֶם: "שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי".

(ט) הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:

ט הַזְעֵר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ וּלְמֵקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן:

רש"י◄ וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה • לָשִׁיר עַל הַדּוּכָן.

(י) וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה:

י וְקָרֵב יָתָךְ וְיָת כָּל אַחָיךָ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּבְעַן אַתּוּן בָּעָן אַף כְּהֻנְּתָא רַבְּתָא:

רש"י◄ וַיַּקְרֵב אֹתְךָ • לְאוֹתוֹ שֵׁרוּת שֶׁהִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁאָר עֲדַת יִשְׂרָאֵל.

(יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו:

יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמְּנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלוֹהִי:

רש"י◄ לָכֵן • בִּשְׁבִיל כָּךְ, אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים אִתְּךָ עַל־ה', כִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ עָשִׂיתִי לָתֵת כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחֲלֹקֶת הַזֶּה.

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה:

יב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא נְסָק:

רש"י◄ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ' • (סנהדרין קי) מִכָּאן, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחֲלֹקֶת, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם לְהַשְׁלִימָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. לֹא נַעֲלֶה • פִּיהֶם הִכְשִׁילָם, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא יְרִידָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

הַהוֹרָאָה עַד כַּמָּה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד (שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם) לִפְעוֹל וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ מִדָּה זוֹ – לָדוּן אֶת חֲבֵירוֹ לְכַף זְכוּת, וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁהַנְּהָגַת חֲבֵירוֹ הִיא בְּאוֹפֶן הַשּׁוֹלֵל לְכָאוֹרָה כָּל לִימוּד זְכוּת, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ, וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה – הֲרֵי גַּם יַעֲשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

(יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

יג הַזְעֵר אֲרֵי אַסְקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ לְקַטָּלוּתָנָא בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא:

◆ יום שני כ"ח סיון ◆

(יד) אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה:

יד בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ אַעֲלַתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחֲסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הַעֵינֵי גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוְּרָא לָא נְסָק:

בעל הטורים

(י) **וּבִקַּשְׁתֶּם.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה", "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דְּבָרִים ד, כט), "וּבִקַּשְׁתֶּם אֹתִי" בְּיִרְמְיָה (כט, יג), עַל הַגָּלוּת. כְּשֶׁתְּבַקְּשׁוּ אוֹתִי בַּגָּלוּת בִּתְשׁוּבָה וְתִגָּאֲלוּ, אָז "וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה", שֶׁהִיא בָּטְלָה מִכֹּם כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם בַּגָּלוּת. תורה יא

(יא) **תַּלִּינוּ עָלָיו.** 'תַּלּוּנוּ' כְּתִיב. יַי לָהֶם שֶׁהִרְהֲרוּ עַל רַבָּם. תורה יב

(יד) **הַעֵינֵי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם", וְאִידָךְ: "הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ" (אִיּוֹב י, ד). מְלַמֵּד שֶׁדָּתָן וַאֲבִירָם הִטִּיחוּ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, אֶלָּא שֶׁשִּׁינָּה הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם. וּלְפִי הַפְּשָׁט, "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר", שֶׁאַתָּה

רש"י ◄ **וַתִּתֶּן־לָנוּ •** הַדָּבָר מוּסָב עַל "לֹא" הָאָמוּר לְמַעְלָה, כְּלוֹמַר לֹא הֲבִיאוֹתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, אָמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְגוֹ'" — מִשָּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאוֹתָנוּ, אֶלָּא גָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם". **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר וְגוֹ'•** אֲפִלּוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לְנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלֶה. **הָאֲנָשִׁים הָהֵם•** כְּאָדָם הַתּוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵרוֹ.

(טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֵרַעְתִּי אֶת־אַחַד מֵהֶם:

טו וּתְקֵף לְמֹשֶׁה לַחֲדָא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ לָא תְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנְהוֹן לָא חַמָּרָא דְחַד מִנְּהוֹן שְׁחָרִית וְלָא אַבְאֵשִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן:

רש"י ◄ **וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד • נִצְטַעֵר עַד לִמְאֹד. אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ מָחָר, אַל תֵּפֶן אֲלֵיהֶם. וּמִדְּרָשׁוֹ: אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר, אַף חֶלְקָם לֹא יְקֻבַּל לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן, תַּנִּיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹּאכְלֵנוּ. **לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי •** לֹא חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נָטַלְתִּי, (תנחומא) אֲפִלּוּ כְּשֶׁהָלַכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לִטֹּל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשֶּׁלָּהֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מִשֶּׁלִּי. וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "שְׁחָרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כָּךְ נִקְרֵאת אַנְגַּרְיָא שֶׁל מֶלֶךְ שַׁחֲרוּר (ב"ב מ"ז).

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר:

טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱווֹ זְמִינִין לָקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מְחָר:

רש"י ◄ **וָהֵם •** עֲדָתְךָ.

(יז) וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ:

יז וּסְבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וּתְשַׁוּוּן עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ מָאתָן וְחַמְשִׁין מַחְתִּין וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ:

רש"י ◄ **וְהִקְרַבְתֶּם וְגוֹ' אִישׁ מַחְתָּתוֹ •** הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁבָּכֶם.

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ עֲלֵיהוֹן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

(יט) וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

יט וְאַכְנַשׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא:

בעל הטורים

רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת אוֹתָנוּ עִוְרִים וְעֵינַיִם לָנוּ, שֶׁכְּבָר אָמַרְתָּ לְהָבִיא אוֹתָנוּ אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, וְעַתָּה אַתָּה אוֹמֵר לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר. תורה טו

(טו) **אַל תֵּפֶן.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם", "אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה" (דברים ט, כז), "אַל תֵּפֶן אֶל אָוֶן" (איוב לו, כא). פֵּירוּשׁ: הֵם קְשֵׁי עָם, וְדִבְרֵיהֶם דִּבְרֵי אָוֶן, לְפִיכָךְ אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם. **אֶחָד מֵהֶם.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם", וְאִידָךְ: "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם" (דברים כה, ה), "יְהִי נָא דְבָרְךָ כִּדְבַר אַחַד מֵהֶם וְדִבַּרְתָּ טוֹב" (מלכים א' כב, יג), "כָּעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת נַפְשְׁךָ כְּנַפֶּשׁ אַחַד מֵהֶם" (שם יט, ב) בְּאֵלִיּוּהוּ. פֵּירוּשׁ, שֶׁמֹּשֶׁה פִּיְּסוֹ לְקֹרַח שֶׁיְּדַבֵּר לְטוֹבָה וְיִחָזוֹר בּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא רָצָה, רָמַז לוֹ שֶׁיְּמוּת כָּעֵת מָחָר. תורה טז

(יט) **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח.** כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לְאַהֲרֹן כְּשֶׁנִּמְשַׁח, "וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל" (ויקרא ח, ג). תורה כ

רש"י◄ **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח •** (תנחומא) בְּדִבְרֵי לַצָּנוּת; כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא הָלַךְ אֵצֶל הַשְּׁבָטִים וּפִתָּה אוֹתָם: "כִּסְבוּרִין אַתֶּם שֶׁעָלַי לְבַדִּי אֲנִי מַקְפִּיד? אֵינִי מַקְפִּיד אֶלָּא בִּשְׁבִיל כֻּלְּכֶם! אֵלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלּוֹת: לוֹ הַמַּלְכוּת וּלְאָחִיו הַכְּהֻנָּה! עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כֻּלָּם. **וַיֵּרָא־כְבוֹד ה' •** בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

◆ יום שלישי כ"ט סיון ◆

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(כא) הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע:

כא אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 146)

הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא) **דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יְהֵא פָּחוּת מֵעֲשָׂרָה, כְּתִיב . . וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב . . הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת** (ברכות כא, ב) כָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "אֵלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד . . תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד . . מִשֶּׁכִּינְתָּא דְּשַׁרְיָא עֲלֵיהוּ, עַד שֶׁהָיָה **מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי**". בְּמַעֲמַד עֶשֶׂר נְפָשׁוֹת אֲלֵקִיּוֹת יֵשׁ הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה. וּמַלְאָךְ, שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַמַּעְלִים, רוֹאֶה זֹאת וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ס

כב וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֵחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רָגְזָא:

רש"י◄ **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת •** יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת. אֵין מִדָּתְךָ כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס נִפְרָע מִכֻּלָּם, אֲבָל אַתָּה לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיוֹדֵעַ אַתָּה מִי הַחוֹטֵא. **הָאִישׁ אֶחָד •** הוּא הַחוֹטֵא, וְאַתָּה עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יָפֶה אָמַרְתָּ, אֲנִי יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם:

כד מַלֵּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר אִסְתַּלָּקוּ מִסְּחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְּקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם:

רש"י◄ **הֵעָלוּ וְגוֹ' •** כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּ" מִסְּבִיבוֹת מִשְׁכַּן קֹרַח.

(כה) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כה וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ בַּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַיָּקָם מֹשֶׁה •** (מדרש רבה) כְּסָבוּר שֶׁיִּשְׁאוּ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

בעל הטורים

(כא) **כְּרָגַע.** ג' בַּמְּסוֹרָה. שְׁנַיִם בְּהַאי פָּרָשָׁה (הִכָּא וּלְהַלָּן יז, י), וְאִידָךְ: "אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְּרָגַע" (תְּהִלִּים עג, יט). רָמֵז לְמָאן דְּאָמַר (סַנְהֶדְרִין קט, ב) עֲדַת קֹרַח אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "הָיוּ לְשַׁמָּה כְּרָגַע, סָפוּ תַּמּוּ". סָפוּ – בָּעוֹלָם הַזֶּה. תַּמּוּ – לָעוֹלָם הַבָּא. תורה כב

(כו) וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם:

כו וּמַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְּעַן מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דִּלְמָא תִּלְקוּן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן:

(כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם:

כז וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפָקוּ קַיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְּלְהוֹן:

רש"י◄ **יָצְאוּ נִצָּבִים•** (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחָרֵף וּלְגַדֵּף, כְּמוֹ (שמואל א יז) : "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגָלְיָת. **וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם•** בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחֲלֹקֶת: שֶׁהֲרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָאן אָבְדוּ אַף יוֹנְקֵי שָׁדַיִם.

(כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי:

כח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְּעוּן אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוֹבָדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי:

רש"י◄ **לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה•** שֶׁעָשִׂיתִי עַל־פִּי הַדִּבּוּר לָתֵת לְאַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּבָנָיו — סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וֶאֱלִיצָפָן — נְשִׂיא הַקְּהָתִי.

(כט) אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי:

כט אִם כְּמוֹתָא דְכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין וּסְעָרָא דְכָל אֱנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא יְיָ שַׁלְחַנִי:

רש"י◄ **לֹא ה' שְׁלָחָנִי•** אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעְתִּי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

(ל) וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

ל וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיֵחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי אַרְגִּיזוּ גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְאִם בְּרִיאָה•** חֲדָשָׁה. **יִבְרָא ה'•** לְהָמִית אוֹתָם בְּמִיתָה שֶׁלֹּא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הֵנָּה, וּמַה הִיא הַבְּרִיאָה? "וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ" וְתִבְלָעֵם, אָז "וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ" הֵם אֶת ה', וַאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמַרְתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ פִּירְשׁוּ (סנהדרין קי) : "אִם בְּרִיאָה" פֶּה לָאָרֶץ מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית — מוּטָב, וְאִם לָאו "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הַפֶּה לְכָאן).

בעל הטורים

(כו) **תִּסָּפּוּ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "פֶּן תִּסָּפוּ בְּכָל חַטֹּאתָם", "וְאִם הָרֵעַ תָּרֵעוּ, גַּם אַתֶּם גַּם מַלְכְּכֶם תִּסָּפוּ" (שמואל א' יב, כה). שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁאִם לֹא יַחְזִרוּ בָּהֶם שֶׁיָּמוּתוּ הֵם וְקֹרַח גְּדוֹלָם. תורה כז

(כט) **יְמֻתוּן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן", "וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה, וְיוֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ כֵן יְמוּתוּן" (יְשַׁעְיָה נא, ו). פֵּירוּשׁ, אָמַר שֶׁתִּבְלֶה וְיוֹשְׁבֶיהָ יְמוּתוּן, שֶׁיִּבְלְעוּ הֵם תַּחְתָּם.

וּפְקֻדַּת. ג' בַּמְּסוֹרָה. "וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם", "וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת" (לְעֵיל ג, לז), "וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן" (לְעֵיל ד, טז). בִּשְׁבִיל שֶׁרָצוּ לִיכָּנֵס בִּפְקוּדַּת אֶלְעָזָר, שֶׁבִּקְשׁוּ כְּהוּנָּה, עַל כֵּן "וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם" וגו'.

וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם. אָמַר מֹשֶׁה: (אם) [אֵין] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה לְאֵלּוּ כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לְכָל הָאָדָם, שֶׁהוּא "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וגו' עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים" (שְׁמוֹת כ, ה) אֶלָּא שֶׁיְּעַנְּיֵשֵׁם מִיָּד. תורה ל

(ל) **בְּרִיאָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה מִתְּרֵי לִישָׁנֵי. "וְאִם בְּרִיאָה", "וּמַאֲכָלוֹ בְּרִאָה" (חֲבַקּוּק א, טז). שֶׁהֲאֵכִיל קֹרַח לַעֲדָתוֹ עַד שֶׁהִמְשִׁיכָם אַחֲרָיו, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק 'אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין' (סַנְהֶדְרִין נב, א).

כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה. רַאשֵׁי תֵּיבוֹת: **הַכֹּהֵן.** עַל שֶׁבִּקְשׁוּ כְּהוּנָּה. תורה לא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י"ד בסיוון)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה (טז, ל)
גַּם מִי שֶׁמָּצוּי בַּ'שְׁאוֹל' חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חַי.
אַף גַּם בְּרָכָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְהִיא, שֶׁגַּם בַּ'שְׁאוֹל' יִהְיוּ חַיִּים, וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חַי). זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם" (רַשִׁ"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 329)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה (טז, ל) כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, כְּגוֹן כְּדֵי לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם, הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד יוֹרֶדֶת לַגֻּלּוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת (עַד שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁאָז גַּם תּוֹרָתוֹ שֶׁבָּה עִמּוֹ). הַדָּבָר נִרְמָז בִּפְסוּקֵנוּ – הַתּוֹרָה, תּוֹרַת חַיִּים, יוֹרֶדֶת לִשְׁאוֹל תַּחְתִּית.

(לא) וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

לא וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְבְּזָעַת אַרְעָא דִּי תְחוֹתֵיהוֹן:

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ:

לב וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנַשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּי לְקֹרַח וְיָת כָּל קִנְיָנָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם בְּלִיעַת בְּנֵי קֹרַח בָּאֲדָמָה

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: . . וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: (טז, לב־לג)
כָּאן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֹרַח שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (שם): "הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבִשְׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם".
וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאִם לֹא – בַּמָּה זָכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.
וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:
אָכֵן יָדַעְתִּי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שֶׁבּוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם".

(לג) וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:

לג וּנְחָתוּ אִנּוּן וְכָל דִּי לְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וַחֲפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבָדוּ מִגּוֹ קְהָלָא:

בעל הטורים

(לא) **וַתִּבָּקַע.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה", וְאִידָךְ: "וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ בְּקוֹלָם" (מְלָכִים א' א, מ), "וַתִּבָּקַע הָעִיר" בְּיִרְמְיָה (נב, ז) וּבְמִלָּכִים (ב' כה, ד) עַל יְרוּשָׁלַיִם. "וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ בְּקוֹלָם", וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם", וְרָמַז לְהָא דְּאִיתָא בְּעֵירוּבִין (יט, א) שֶׁפִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם בִּירוּשָׁלַיִם, "וַתִּבָּקַע הָעִיר", פֵּירוּשׁ: בִּירוּשָׁלַיִם, שָׁם "וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה" וְיָרְדוּ שְׁאוֹלָה. תורה לב
(לב) **הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **חֵרֶם.** מִלַּמֵּד שֶׁעֲשָׂאָן חֵרֶם עַל שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לְקֹרַח. תורה לג
(לג) **וַיֹּאבְדוּ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל", וְאִידָךְ: "וַיֹּאבְדוּ כְּלֵי מִלְחָמָה" (שמואל ב' א, כז). כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱבְדוּ, נֶאֱבַד כְּלֵי מִלְחָמָה. תורה לד

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃

לד וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְּסַחֲרָנֵיהוֹן עָרְקוּ לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמָרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּנָא אַרְעָא׃

רש"י ◄ נָסוּ לְקֹלָם • בִּשְׁבִיל הַקּוֹל הַיּוֹצֵא עַל בְּלִיעָתָן.

(לה) וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת׃ ס

לה וְאֶשָּׁתָא נְפְקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ׃

ב אֱמַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַפְרֵשׁ יָת מַחְתְּיָתָא מִבֵּין יְקִידַיָּא וְיָת אֶשָּׁתָא יַרְחֵיק לְהָלָא אֲרֵי אִתְקַדָּשׁוּ׃

רש"י ◄ וְאֶת־הָאֵשׁ • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת. זְרֵה־הָלְאָה • לָאָרֶץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת. כִּי קָדֵשׁוּ • הַמַּחְתּוֹת. וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאוּם כְּלֵי שָׁרֵת.

(ג) אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ג יָת מַחְתְּיַת חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּבוּ בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן וַיַּעְבְּדוּן יָתְהֵן טַסִּין רַדִּידִין חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרְבָּנוּן קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדָּשׁוּ וִיהֶוְיָן לְאָת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◄ הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם • (יומא לו) שֶׁנַּעֲשׂוּ פּוֹשְׁעִים בְּנַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. רִקֻּעֵי • רְדִידִין. פַּחִים • טַסִּין מְרֻדָּדִין טינבי"ש בְּלַעַז. צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ • לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וְיִהְיוּ לְאוֹת • לְזִכָּרוֹן, שֶׁיֹּאמְרוּ: אֵלּוּ הָיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַכְּהֻנָּה וְנִשְׂרְפוּ.

(ד) וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתֹּת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ׃

ד וּנְסִיב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת מַחְתְּיָתָא דְּנְחָשָׁא דְּקָרִיבוּ יוֹקִידַיָּא וְרַדִּידֵנוּן חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא׃

רש"י ◄ וַיְרַקְּעוּם • אינטינדר"ש בְּלַעַז.

(ה) זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ

ה דְּכָרְנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דִּי לָא יִקְרַב גְּבַר חִלּוֹנַי דִּי לָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְּקֹרַח וְכִכְנִשְׁתֵּהּ כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה לֵהּ׃

בעל הטורים

יז (ג) **אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם.** שֶׁנִּתְחַיְּבוּ עַל עִסְקֵי נַפְשׁוֹתָם, כִּדְרִישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ (סנהדרין נב, א) מַאי דִּכְתִיב (תהלים לה, טז) "בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרַק עָלַי שִׁנֵּימוֹ", בְּשְׁבִיל חֲנוּפָּה שֶׁהֶחֱנִיפָם קֹרַח עַל עִסְקֵי לְגִימָה חָרַק עֲלֵיהֶם שֵׁר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שִׁנֵּימוֹ. **חָרַק** אוֹתִיּוֹת **קֹרַח.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם", "הַחַטָּאִים אֶת עֲמָלֵק" (שמואל א' טו, יח). לוֹמַר לְךָ, כְּמוֹ שֶׁאֵלֶּה חָטְאוּ בְּנַפְשׁוֹתָם, כֵּן חָטָא עֲמָלֵק

רש״י◄ **וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח•** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקֹרַח. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ•** כְּמוֹ ״עָלָיו״, עַל אַהֲרֹן דִּבֵּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ ״לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ׳״. וְכֵן כָּל ״לִי״ וְ״לוֹ״ וְ״לָהֶם״ הַסְּמוּכִים אֵצֶל ״דִּבּוּר״ — פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ ״עַל״. וּמִדְרָשׁוֹ: עַל קֹרַח. וּמַהוּ ״בְּיַד מֹשֶׁה״, וְלֹא כָּתַב אֶל מֹשֶׁה? רֶמֶז לַחוֹלְקִים עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁלּוֹקִין בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד): ״וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג״. וְעַל כֵּן לָקָה עֻזִּיָּה בְּצָרַעַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חי״ח עמ׳ 204 – מתוך ׳לקראת שבת)

בִּטּוּל הַמַּחְצוֹת מְפַלֵּג

וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: אַחְדוּת. הוּא דָּרַשׁ שֶׁכָּל הָעָם יִהְיוּ שָׁוִים בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, כְּאָמְרוֹ ״כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה׳ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳״.

אַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא עַצְמוֹ נַעֲשָׂה סֵמֶל לְמַחְלֹקֶת וּלְפֵרוּד. וּכְפִי שֶׁמְּתֻרְגָּם אוּנְקְלוֹס: ״וַיִּקַּח קֹרַח״ – ״וְאִתְפְּלַג״. וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל ״כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ״ (סַנְהֶדְרִין קי׳).

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבִּטּוּל הַמַּחְצוֹת שֶׁקָּבְעָה הַתּוֹרָה בֵּין הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁבְּעַם־יִשְׂרָאֵל (כֹּהֲנִים, לְוִיִּים, יִשְׂרְאֵלִים, ״רָאשֵׁיכֶם״, ״שׁוֹאֵב מֵימֵיכֶם״) לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם לְאַחְדוּת, אֶלָּא גּוֹרֵם לְפִלּוּג וּפֵרוּד בֵּינֵיהֶם.

דַּוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד מְבַצֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ הָרָאוּי לוֹ, בָּזֶה הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלֵמוּת כִּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁלִּשְׁמָהּ בְּרָאוֹ הַקָּבָּ״ה. וְלֹא – גּוֹרֵם הוּא לְבִלְבּוּל סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

(ו) **וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה:**

ו וְאִתְרַעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימָר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ:

(ז) **וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:**

ז וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ:

(ח) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס**

ח וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

◆ יום רביעי ל׳ סיון ◆

(ט) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) **הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:**

י אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֶשֵּׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

(יא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף:**

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְכְנִשְׁתָּא וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רְגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא:

בעל הטורים

בְּנִפְשׁוֹ, שֶׁרָאָה כָּל הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל וְנִזְדַּוֵּג לָהֶם, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תַּנְחוּמָא תֵּצֵא ט) מָשָׁל לְמִי שֶׁרָאָה אַמְבַּטִּי רוֹתַחַת וְקָפַץ בְּתוֹכָהּ. תורה ד

(י) **וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם.** וְלֹא הִתְפַּלְּלוּ כְּמוֹ לְמַעְלָה (טז, כב), שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּפִלָּה שְׁגוּרָה בְּפִיהֶם. עַל כֵּן אָמַר (פסוק יא) ״כִּי יָצָא הַקֶּצֶף״, כִּדְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא (בְּרָכוֹת לד, ב) כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים: ׳אִם אֵין תְּפִלָּתִי שְׁגוּרָה בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטוֹרָף׳. תורה יא

רש״י◄ **וְכִפֶּר עֲלֵיהֶם•** רָז זֶה מָסַר לוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כְּשֶׁעָלָה לָרָקִיעַ, שֶׁהַקְּטֹרֶת עוֹצֶר הַמַּגֵּפָה (ר״ל כְּשֶׁנּוֹתֵן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אָז אֵין מַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל מַה שֶׁמּוֹסִיף מִדִּילֵיהּ יֵשׁ תִּקּוּן בַּקְּטֹרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶדְיָא אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה. וּבָזֶה מְתוּרָץ מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר־כָּךְ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַמַּלְאָךְ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בַּקְּטֹרֶת, וַהֲלֹא הוּא מָסַר לוֹ רָז זֶה? אֶלָּא שֶׁהָיָה גְּזֵרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְדוֹ״ק) כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט).

(יב) וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם:

יב וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא די מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא:

(יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצֵר הַמַּגֵּפָה:

יג וְקָם בֵּין מֵתַיָּא וּבֵין חַיָּיָא וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא:

רש״י◄ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ׳•** אָחַז אֶת הַמַּלְאָךְ וְהֶעֱמִידוֹ עַל כָּרְחוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: הַנַּח לִי לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתִי! אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה צִוָּנִי לְעַכֵּב עַל יָדְךָ! אָמַר לוֹ: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שְׁלוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה! אָמַר לוֹ: אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מִלִּבּוֹ, אֶלָּא מִפִּי הַגְּבוּרָה. אִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, חֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, בֹּא עִמִּי וּשְׁאַל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֵּשֶׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה״ (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לָמָּה בַּקְּטֹרֶת? לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלִיזִין וּמְרַנְּנִים אַחַר הַקְּטֹרֶת, לוֹמַר: סַם הַמָּוֶת הוּא, עַל־יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, עַל־יָדוֹ נִשְׂרְפוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תִּרְאוּ שֶׁעוֹצֵר מַגֵּפָה הוּא, וְהַחֵטְא הוּא הַמֵּמִית!.

(יד) וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח:

יד וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל פְּלֻגְתָּא דְקֹרַח:

(טו) וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

טו וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי:

◆ יום חמישי א׳ תמוז ◆

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ:

יז מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֵטְרָא חֵטְרָא לְבֵית אַבָּא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֵטְרִין גְּבַר יָת שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֵטְרֵהּ:

(יח) וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם:

יח וְיָת שְׁמָא דְאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֵטְרָא דְלֵוִי אֲרֵי חֵטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהָתְהוֹן:

רש״י◄ **כִּי מַטֶּה אֶחָד•** אַף־עַל־פִּי שֶׁחִלַּקְתִּים לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת – מִשְׁפַּחַת כְּהֻנָּה לְבַד וּלְוִיָּה לְבַד, מִכָּל־מָקוֹם שֵׁבֶט אֶחָד הוּא.

בעל הטורים

(יב) **וַיָּרָץ.** בְּא״ת ב״ש אוֹתִיּוֹת **מַגֵּפָה.** שֶׁרָץ לְהַעֲצִיר הַמַּגֵּפָה. תורה יג

(יט) וְהִנַּחְתֶּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה:

יט וְתַצְנְעוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם:

כ וִיהֵי גַּבְרָא דְּאִתְרְעֵי בֵּהּ חֵטְרֵהּ יִנְבֵּעַ וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן:

רש״י ◄ **וַהֲשִׁכֹּתִי** • כְּמוֹ (בראשית ח) ״וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם״, (אסתר ז): ״וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה״.

(כא) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם:

כא וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהָבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבֵיהוֹן חֵטְרָא לְרַבָּא חַד חֵטְרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֲטָרִין וְחֵטְרָא דְּאַהֲרֹן בְּגוֹ חֵטְרֵיהוֹן:

רש״י ◄ **בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם** • הִנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּצַד שְׁכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת:

כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חֲטָרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

(כג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדֻת וְהִנֵּה פָרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים:

כג וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וְעָל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וְהָא נְבָעָא חֲטָרָא דְּאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וְאַפִּיק לַבְלְבִין וְאָגַן גֵּין וְכָפֵת שִׁגְדִּין:

רש״י ◄ **וַיֹּצֵא פֶרַח** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **צִיץ** • הוּא חֲנָטַת הַפְּרִי כְּשֶׁהַפֶּרַח נוֹפֵל. **וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים** • כְּשֶׁהֵכַּר הַפְּרִי, הֵכַּר שֶׁהֵן שְׁקֵדִים, לְשׁוֹן (בראשית כא): ״וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל״, וְלָשׁוֹן זֶה מָצוּי בִּפְרִי הָאִילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח): ״וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה״. וְלָמָּה שְׁקֵדִים? הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת, אַף הַמְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֶּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֻזִּיָּה (ד״ה ב כו): ״וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ״. וְתַרְגּוּמוֹ: ״וְכָפֵת שִׁגְדִּין״, כְּמִין אֶשְׁכּוֹל שְׁקֵדִים יַחַד כְּפוּתִים זֶה עַל זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש״פ קרח, א׳ דר״ח תמוז ה׳תשל״ג)

וְהַטַּעַם שֶׁגְּמַל שְׁקֵדִים דַּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת [וּמוֹסִיף בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מַקֵּל שָׁקֵד גו׳ כִּי שׁוֹקֵד אָנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבִּשְׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָּה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא

בעל הטורים

(כ) **יִפְרָח.** ד׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח״, וְאִידָךְ: ״צַדִּיק כַּתָּמֶר יִפְרָח״ (תְּהִלִּים צב, יג), ״יִפְרָח כַּשּׁוֹשַׁנָּה״ (הוֹשֵׁעַ יד, ו), ״יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק״ (תְּהִלִּים עב, ז). ״מַטֵּהוּ יִפְרָח״ – זֶהוּ ״צַדִּיק כַּתָּמֶר יִפְרָח״, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּטֵּהוּ יִפְרַח יֵצֵא צַדִּיק בְּדִינוֹ. וְזֶהוּ ״יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וִיהִי כְּזַיִת הוֹדוֹ״, וְזֶהוּ ״כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן״ (תְּהִלִּים קנג, ב). וְכֵן ״יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק״ שֶׁנֶּאֱמַר עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁבְּיָמָיו תַּחֲזוֹר הַכְּהוּנָּה וְיִפְרַח מַטֵּה אַהֲרֹן. תורה כא

(כג) **פֶּרַח. צִיץ. שְׁקֵדִים.** כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה שֶׁעֵרְעֲרוּ עַל הַכְּהוּנָּה, קֹרַח וְיַרְבְּעָם וְעֻזִּיָּהוּ.

שְׁקֵדִים. בְּגִימַטְרִיָּא: **חַשְׁמוֹנִים.** רָמֵז לַחַשְׁמוֹנִים שֶׁהֵם מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְתִתְקַיֵּים הַכְּהוּנָּה בְּיָדָם. תורה כד

בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים. הֲגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֹּשֵׁא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י וַיְבָרֲכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים בִּמְהִירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתּוֹסֵף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גו׳ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעֵרְעוּר עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת שְׁטָר שֶׁיָּצָא עָלָיו עֵרְעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹקֶף יוֹתֵר מִשְּׁטָר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עֵרְעוּר. וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ.

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ

כד וַאֲפִיק מֹשֶׁה יָת כָּל חֵטְרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֵטְרֵהּ׃

◆ יום שישי ב׳ תמוז ◆

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אָתֵב יָת חֵטְרָא דְּאַהֲרֹן לְקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא וִיסוּפַן תֵּרְעֵמַתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן׃

רש"י ◄ לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת• לְזִכָּרוֹן שֶׁבָּחַרְתִּי בְּאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלּוֹנוּ עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה. וּתְכַל תְּלוּנֹתָם• כְּמוֹ וְתִכְלֶה תְּלוּנֹתָם. לָשׁוֹן זֶה שֵׁם מִפֹּעַל יָחִיד לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ תְּלוּנָתָם מרמורי"ש בְּלַעַז. וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין תְּלוּנוֹתָם לִתְלֻנָּתָם; תְּלֻנָּתָם – תְּלוּנָה אַחַת, תְּלוּנוֹתָם – שֵׁם דָּבָר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וַאֲפִלּוּ הֵם תְּלוּנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃

כו וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד׃

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃

כז וַאֲמָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לֵימֵר הָא מִגְּוָעָא קְטָלַת חַרְבָּא הָא מִגְּוָעָא בְּלַעַת אַרְעָא וְהָא מִגְּוָעָא דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא׃

(כח) כָּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס

כח כֹּל דְּקָרֵב מִקְרַב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סַיְפִין לְמִמָּת׃

רש"י ◄ כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳• אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת זְהִירִין בְּכָךְ, כֻּלָּנוּ רַשָּׁאִין לְהִכָּנֵס לַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶחָד שֶׁיַּקְרִיב עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, יָמוּת. הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ• שֶׁמָּא הֵכִּקַּרְנוּ לְמִיתָה.

יח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אָבוּךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן׃

בעל הטורים

(כד) **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּטֹּת.** חָסֵר וָי"ו, שֶׁהָיוּ יְבֵשִׁים כְּמוֹ שֶׁהִכְנִיסָם. תורה כה

(כה) **לִבְנֵי מֶרִי.** מִכָּאן לָמַד מֹשֶׁה שֶׁקָּרָאם 'מַמְרִים'. תורה כו

(כח) **הַאִם.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ". וְאִידָךְ בְּאִיּוֹב (ה, יג) "הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִּי וְתֻשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי". שֶׁמִּי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, כְּדִכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, יח) "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה, כְּדִכְתִיב וְתֻשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי", חָשׁוּב כְּמֵת, דִּכְתִיב "הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ". תורה א

רש״י ◄ **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־אַהֲרֹן •** (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקָּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ •** הֵם בְּנֵי קְהָת אֲבִי עַמְרָם. **תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ •** עֲלֵיכֶם אֲנִי מַטִּיל עֹנֶשׁ הַדָּרִים שֶׁיֶּחְטְאוּ בְּעִסְקֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים הַמְסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ – אַתֶּם תֵּשְׁבוּ וְתַזְהִירוּ עַל כָּל זָר הַבָּא לִגַּע. **וְאַתָּה וּבָנֶיךָ •** הַכֹּהֲנִים. **תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם •** שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה לַלְוִיִּם. וְתַזְהִירוּ הַלְוִיִּם הַשּׁוֹגְגִים, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אֲלֵיכֶם בַּעֲבוֹדַתְכֶם.

(ב) וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת:

ב וְאַף יָת אַחָיךְ שִׁבְטָא דְּלֵוִי שִׁבְטָא דְּאָבוּךְ קָרֵב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשֻׁנָּךְ וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש״י ◄ **וְגַם אֶת־אַחֶיךָ • בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. וְיִלָּווּ •** וְיִתְחַבְּרוּ אֲלֵיכֶם לְהַזְהִיר גַּם אֶת הַדָּרִים מִלְּהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם. **וִישָׁרְתוּךָ •** בִּשְׁמִירַת הַשְּׁעָרִים וּלְמַנּוֹת מֵהֶם גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין (זבחים כז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כח, עמ׳ 115)

וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי... הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ (יח, ב)

'לֵוִי' מוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה (כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי"). מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים הִיא רַק לְסַיֵּעַ לַכֹּהֲנִים, וְאִילוּ הֵם עַצְמָם אֵינָם מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ; אֵיךְ מִתְיַשְּׁבִים שְׁנֵי הַדְּבָרִים?

אֶלָּא הִיא הַנּוֹתֶנֶת: מִכֵּיוָן שֶׁהַלְוִיִּים רַק עָזְרוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם יוּכְלוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן - לֹא הִרְגִּישׁוּ אֶת עַצְמָם 'מְצִיאוּת' כְּלָל, אֲפִילוּ לֹא מְצִיאוּת דִּקְדוּשָׁה (מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ); דַּוְקָא הִתְבַּטְּלוּת מֻחְלֶטֶת זוֹ מְבִיאָה לִדְבֵקוּת אֲמִתִּית בַּקָּבָּ"ה.

(ג) וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם:

ג וְיִטְרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטְּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן:

(ד) וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם:

ד וְיִתּוֹסְפוּן עָלָךְ וְיִטְרוּן יָת מַטְּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנֵי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן:

רש״י ◄ **וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם •** אִתְּכֶם אֲנִי מַזְהִיר עַל כָּךְ.

(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וְתִטְרוּן יָת מַטְּרַת קוּדְשָׁא וְיָת מַטְּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף •** (ספרי) כְּמוֹ שֶׁהָיָה כְּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): "כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף".

בעל הטורים

יח (ד) **וְנִלְווּ.** ד׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְנִלְווּ עָלֶיךָ", וְאִידָךְ: "וְנִלְווּ עֲלֵיהֶם רַבִּים בַּחֲלַקְלַקּוֹת" (דְּנִיאֵל יא, לד), "וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה׳ בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם" (זְכַרְיָה ב, טו), "צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְּנֵיהֶם בֹּאוּ וְנִלְווּ" וגו׳ (יִרְמְיָה נ, ה). פֵּירוּשׁ: "וְנִלְווּ עֲלֵיהֶם רַבִּים בַּחֲלַקְלַקּוֹת" לְהָצַר לְיִשְׂרָאֵל, כְּדִכְתִיב (דְּנִיאֵל שָׁם, לה) "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ וגו׳ עַד עֵת קֵץ"; אֲבָל כְּשֶׁיָּבֹא הַקֵּץ, "וְנִלְווּ גוֹיִם אֶל ה׳" וגו׳. וְהַיְינוּ "וְנִלְווּ עָלֶיךָ" וִישָׁרְתוּךָ (פסוק ב), כְּדִכְתִיב (יְשַׁעְיָה סא, ה) "וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֶיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם". תורה ה

(ו) **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:**

ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ **לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים** • יָכוֹל לַעֲבוֹדַתְכֶם שֶׁל הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לַה׳״, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַעְלָה, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין.

(ז) **וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ**

ז וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תִּטְרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן לְכָל פִּתְגַם מַדְבְּחָא וּלְמִגּוֹ לְפָרוֹכְתָּא וְתִפְלְחוּן פֻּלְחַן מַתְּנָא אֵיהַב יָת כְּהוּנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנֵי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל:

רש״י◄ **עֲבֹדַת מַתָּנָה** • בְּמַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לז עמ׳ 233)

עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם (יח, ז) גַּם דָּבָר שֶׁבָּא מִלְּמַעְלָה בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָאָדָם הוּא רַק מְקַבֵּל וְתוּ לֹא מִידִי, אֶלָּא גַּם בָּזֶה דְּרוּשָׁה עֲבוֹדָתוֹ (״**עֲבֹדַת מַתָּנָה**״). הָעֲבוֹדָה הִיא – לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַדָּבָר בִּפְנִימִיּוּת.

(ח) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם:**

ח וּמַלִּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ יָת מַטְרַת אַפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ וְלִבְנָיךְ לִקְיָם עָלָם:

רש״י◄ **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ** • (ספרי) בְּשִׁמְחָה. לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): ״הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ״. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבוֹ, וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְכָּאִין. בָּא אֶחָד וְעִרְעֵר (עָלָיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וִיעַרְעֵר לְנֶגְדְּךָ? הֲרֵינִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לְךָ וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאִין. אַף כָּאן, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעִרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַכְּהֻנָּה, בָּא הַכָּתוּב וְנָתַן לוֹ (חולין קלג) עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה בִּבְרִית מֶלַח עוֹלָם, וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן. **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי** • שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמָרָן בְּטָהֳרָה. **לְמָשְׁחָה** • לִגְדֻלָּה (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 219)

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: הַכֹּהֲנִים מְנֻתָּקִים מֵהָעוֹלָם וַעֲסוּקִים רַק בַּקֹּדֶשׁ, וְאִלּוּ כָּל הָעֵדָה עוֹסְקִים עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כֵּלִים לֶאֱלוּקוּת. וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ צְרִיכִים אֶת הַשֵּׁפֶעת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שֶׁגַּם הֵם יִתְעַלּוּ מֵהָעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְאַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי הֵן מְבַטְּאוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים: יְהוּדִי מַפְרִישׁ מֵרְכוּשׁוֹ הַגַּשְׁמִי לַכֹּהֵן, וּבָזֶה מְרוֹמֵם רְכוּשׁ זֶה.

(ט) **זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ:**

ט דֵּין יְהֵי לָךְ מִקּוּדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא מוֹתַר מִן אֶשָּׁתָא כָּל קָרְבָּנֵיהוֹן לְכָל מִנְחַתְהוֹן וּלְכָל חַטָּאתְהוֹן וּלְכָל אַשְׁמָהוֹן דִּי יְתִיבוּן קֳדָמַי קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין דִּי לָךְ הוּא וּלְבָנָיךְ:

רש״י◄ **מִן־הָאֵשׁ** • לְאַחַר הַקְטָרַת הָאֵשִׁים. **כָּל־קָרְבָּנָם** • כְּגוֹן זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. **מִנְחָתָם חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי** • זֶה גֶּזֶל הַגֵּר.

בעל הטורים

(ח) **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי.** כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתְנִים שְׁטַר מַתָּנָה בְּדַעַת שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חֶפְצָה. תורה ט

(ט) **מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **שֵׁמֶן**, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲז״ל (זבחים מד, ב) לְרִבּוֹת לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע. תורה י

(י) בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ׃

י בְּקֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תֵּכְלֵנֵּהּ כָּל דְּכוּרָא יֵיכוּל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ׃

רש״י ◄ בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגוֹ׳ • לִמֵּד עַל קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה וּלְזִכְרֵי כְּהֻנָּה.

(יא) וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃

יא וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנָתְהוֹן לְכָל אֲרַמְּוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיְךָ וְלִבְנָתָיְךָ עִמָּךְ לִקְיַם עָלָם כָּל דְּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכוּל יָתֵהּ׃

רש״י ◄ תְּרוּמַת מַתָּנָם • הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמֵהַשְּׁלָמִים וְאֵיל נָזִיר. לְכָל תְּנוּפֹת • שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ טְעוּנִין תְּנוּפָה.

כָּל־טָהוֹר • (ספרי) וְלֹא טְמֵאִים. דָּבָר אַחֵר: כָּל־טָהוֹר, לְרַבּוֹת אִשְׁתּוֹ.

(יב) כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירֹוש וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים׃

יב כָּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וְעִבּוּר רֵאשֵׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן׃

רש״י ◄ רֵאשִׁיתָם • הִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ב עמ׳ 326)

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה׳ (יח, יב)

וְהוּא־הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵ־ל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב... וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה׳ (רמב״ם סוֹף הִלְכוֹת אִסּוּרֵי־מִזְבֵּחַ).

כְּשֶׁהִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלַת סֵדֶר הַלִּמּוּדִים בַּיְּשִׁיבוֹת וּבָתֵּי־הַסֵּפֶר הַדָּתִיִּים בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית, עָמַד אַדְמוֹ״ר הָרַיֵּי״צ עַל כָּךְ שֶׁלִּמּוּדֵי הַקֹּדֶשׁ יִתְקַיְּמוּ בַּבֹּקֶר, שֶׁאָז הָרֹאשׁ צָלוּל, וְאֵלּוּ לִמּוּדֵי הַחֹל יִתְקַיְּמוּ אַחַר הַצָּהֳרַיִם.

וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: אֶת הַזְּמַן הַמְּבֹרָר וְהַמְשֻׁבָּח, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'חֵלֶב', יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ לְגָבוֹהַּ.

(יג) בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃

יג בִּכּוּרֵי כָּל דִּי בְּאַרְעָהוֹן דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי לָךְ יְהֵי כָּל דְּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלֶנֵּהּ׃

(יד) כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃

יד כָּל חֲרָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ יְהֵי׃

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃

טו כָּל פָּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי יְקָרְבּוּן קֳדָם יְיָ בְּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם מִפְרַק תִּפְרוּק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסַאֲבָא תִּפְרוּק׃

(טז) וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא׃

טז וּפִרְקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוּק בְּפִרְסָנֵהּ כְּסַף חֲמֵשׁ סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא׃

בעל הטורים

(יא) **וְזֶה לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם.** וְכֵן לְמַעְלָה (פסוק ט) "זֶה יִהְיֶה לְּךָ". **ב׳** פְּעָמִים **זֶה** עוֹלֶה **כ״ד.** רָמֵז לְכ״ד מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה. תורה יב

(טו) **אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", וְאִידָךְ: "אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה" (תהלים מט, ח). הַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (בכורות יז, א) רָחֵל שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה ב׳ זְכָרִים – שְׁנֵיהֶם לַכֹּהֵן, וְאֵין הָאֶחָד פּוֹטֵר אֶת חֲבֵירוֹ. וְהַיְינוּ "אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה". תורה טז

(יז) אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

יז בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְאִמְּרָא אוֹ בּוּכְרָא דְעִזָּא לָא תִפְרוּק קוּדְשָׁא אִנּוּן יָת דְּמְהוֹן תִּזְרוּק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבֵּיהוֹן תַּסֵּק קֻרְבַּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כג עמ׳ 139)

אַף בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם... כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה (יח, יז־יח)

שֶׁלֹּא תֹּאמַר כַּחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה (רש״י)

בְּ׳סִפְרִי׳ יֵשׁ קָא־סָלְקָא־דַעְתָּךְ לְהַשְׁוּוֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם („מַה חַטָּאת וְאָשָׁם לְיוֹם וָלַיְלָה, אַף בְּכוֹר לְיוֹם וָלַיְלָה״), וְאִלּוּ רַשִׁ״י אֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא תּוֹדָה בִּלְבַד.

הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ, עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז בְּרַשִׁ״י:

׳בְּכוֹר׳ רוֹמֵז לְעַם־יִשְׂרָאֵל, כַּנֶּאֱמָר (שמות ד) „בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל״. בְּכוֹר אָדָם - הֵינוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית; וּבְכוֹר בְּהֵמָה - הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. לָכֵן אֵין אֲפִילוּ סָלְקָא־דַעְתָּךְ לְהַשְׁוּוֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁכֵּן אֲפִילוּ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת כְּלָל לְחֵטְא וְעָוֹן, וְהִיא אֵינֶנָּה מִתְאַוָּה אֶלָּא לִדְבָרִים הַמֻּתָּרִים בִּלְבַד.

אַף רַשִׁ״י שׁוֹלֵל אֲפִילוּ אֶת הַהַשְׁוָאָה בֵּין בְּכוֹר לְתוֹדָה. הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל קָרְבָּן זֶה הִיא שֶׁהָאָדָם הָיָה בְּסַכָּנָה רוּחָנִית, עָמַד בִּפְנֵי נִסָּיוֹן גָּדוֹל וְנִצַּל מִמֶּנּוּ בַּעֲבוֹדָה ׳נִסִּית׳, עֲבוֹדָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ. רַשִׁ״י מְלַמְּדֵנוּ אִפּוֹא, כִּי אֵין כָּאן שׁוּם דִּמְיוֹן לְתוֹדָה, שֶׁכֵּן אֵצֶל יְהוּדֵי מְשֻׁלֶּלֶת לַחֲלוּטִין הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל פִּרוּד מֵהַקָּבָּ״ה, וְאֵין צֹרֶךְ בְּ׳נֵס׳ כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן. יְהוּדִי אֵינוֹ זָקוּק לְ׳נֵס׳ זֶה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִקְלָט בְּתוֹכוֹ מִבְּחִינַת ׳אֵינוֹ יְהוּדִי׳.

(יח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה:

יח וּבִשְׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַדְיָא דַאֲרַמּוּתָא וּכְשׁוֹקָא דְיַמִּינָא לָךְ יְהֵי:

רש״י ◄ **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין•** (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. **לְךָ יִהְיֶה•** (ספרי) בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב ״הֲוָיָה״ אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כָּחֲזֵה וָשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה.

(יט) כָּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ:

יט כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דִּי יִפְרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהָבִית לָךְ וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לְקַיָּם עָלָם קְיָם מְלַח עָלָם הוּא קֳדָם יְיָ לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ:

רש״י ◄ **כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים•** מֵחִבָּתָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ, כְּלָלָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף וּפֵרֵט בָּאֶמְצַע. **בְּרִית מֶלַח עוֹלָם•** כָּרַת בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא וּמִתְקַיֵּם וּמַבְרִיא אֶת אַחֵרִים. **בְּרִית מֶלַח•** כַּבְּרִית הַכְּרוּתָה לַמֶּלַח, שֶׁאֵינוֹ מַסְרִיחַ לְעוֹלָם.

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעָהוֹן לָא תִנְחַסִּין וְחֵלַק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנַן דִּי יְהָבִית לָךְ אִנּוּן חֻלְקָךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם•** (ספרי) אַף בַּבִּזָּה.

בעל הטורים

(יט) **תְּרוּמֹת.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים״, ״הָרֵי בִגְלִבְעַ אַל טַל וְאַל מָטָר עֲלֵיכֶם וּשְׂדֵי תְרוּמֹת״ (שמואל ב׳ א, כא), ״וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֱרָסֶנָּה״ (משלי כט, ד). וְהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ״ל (כתובות קה, ב) אִם דּוֹמֶה הַדַּיָּן לְמֶלֶךְ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם – יַעֲמִיד אָרֶץ. וְהַיְינוּ ״וּשְׂדֵי תְרוּמֹת״ שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי שָׁאוּל. וְאִם דּוֹמֶה לְכֹהֵן שֶׁמְּחַזֵּר עַל הַגְּרָנוֹת, וְהַיְינוּ ״כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים״, יֶהֱרָסֶנָּה. תורה כ

◆ שבת קודש ג׳ תמוז ◆

(כא) וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כא וּלְבְנֵי לֵוִי הָא יְהָבִית כָּל מַעֲשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלַף פָּלְחַנְהוֹן דִּי אִנּוּן פָּלְחִין יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(כב) וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת:

כב וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבָּלָא חוֹבָא לְמִמָּת:

(כג) וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה:

כג וְיִפְלְחוּן לֵוָאֵי אִנּוּן יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש״י◄ **וְהֵם** • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזָּרִים מִגֶּשֶׁת אֲלֵיהֶם.

(כד) כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה: פ

כד אֲרֵי יָת מַעֲשְׂרָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרַשְׁתָּא יְהָבִית לְלֵוָאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמָרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש״י◄ **אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה** • (ספרי) הַכָּתוּב קְרָאוֹ ״תְּרוּמָה״ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרִמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר:

כו וּלְלֵוָאֵי תְּמַלֵּל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִּסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעֲשְׂרָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחֲסַנְתְּכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּהּ אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעֲשְׂרָא מִן מַעֲשְׂרָא:

(כז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב:

כז וְתִתְחַשַּׁב לְכוֹן אַפְרָשׁוּתְכוֹן כְּעִבּוּרָא מִן אִדְרָא וְכַמְּלֵאָתָא מִן מַעְצַרְתָּא:

רש״י◄ **וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן** • תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וַחֲמֵשׁ כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרֵאת ״רֵאשִׁית דָּגָן״ מִן הַגֹּרֶן. **וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב** • כִּתְרוּמַת תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר הַנִּטֶּלֶת מִן הַיְקָבִים. **מְלֵאָה** • לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְמַלֵּאת. **יֶקֶב** • הוּא הַבּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגַּת, שֶׁהַיַּיִן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קַרְקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד): ״יִקְבֵּי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם״ — אוֹקְיָנוֹס חֲפִירָה שֶׁחָפַר מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

בעל הטורים

(כו) **וַהֲרִמֹתֶם מִמֶּנּוּ.** קְרֵי בֵּיהּ **מִמִּינוֹ.** שֶׁאֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן. תורה כז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 63)

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם (יח, כז) מִכָּאן לָמְדוּ חֲז"ל שֶׁ"בְּמַחֲשָׁבָה בִּלְבַד תִּהְיֶה תְּרוּמָה". וְגַם לַדְּעוֹת שֶׁאֵין תְּרוּמָה בְּמַחְשָׁבָה, מוֹעִילָה הַמַּחְשָׁבָה לְהַתִּיר אֶת הַטֶּבֶל, דְּנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה (וְגַם זֶה נִלְמָד מִ"וְנֶחְשַׁב"). וּמִכָּאן הוֹרָאָה עַד כַּמָּה יֵשׁ לִיזָּהֵר מִמַּחֲשָׁבָה רָעָה, כִּי נוֹסָף עַל חֹמֶר הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ בּוֹ נֶזֶק לְעוֹלָם שֶׁמִּסָּבִיב. וְכֵן - גֹּדֶל הַנַּחִיצוּת שֶׁל מַחֲשָׁבָה טוֹבָה, לַחְשֹׁב טוֹב עַל הַזּוּלַת, כִּי גַּם מַחֲשָׁבָה טוֹבָה מוֹעִילָה הַרְבֵּה.

(כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

כח כֵּן תַּפְרִישׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעֲשַׂרְתֵּיכוֹן דִּי תִסְּבוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּהּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא:

רש"י ◄ **כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם** • כְּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגָּרְנָם וּמִיִּקְבֵיהֶם, תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי הוּא נַחֲלַתְכֶם.

(כט) מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ:

כט מִכֹּל מַתְּנָתְכוֹן תַּפְרִשׁוּן יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דַיְיָ מִכָּל שׁוּפְרֵהּ יָת מַקְדְּשֵׁהּ מִנֵּהּ:

רש"י ◄ **מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת ה'** • בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי וְקִבֵּל מַעֲשְׂרוֹתָיו קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל כֹּהֵן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִן הַכְּרִי, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַלֵּוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּחִלָּה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וְיַחֲזֹר וַיַּפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(ל) וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב:

ל וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיִתְחַשַּׁב לְלֵוָאֵי כַּעֲלַלַת אִדְרָא וְכַעֲלַלַת מַעְצַרְתָּא:

רש"י ◄ **בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ** • לְאַחַר שֶׁתָּרִימוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. **וְנֶחְשַׁב** • הַמּוּתָר לַלְוִיִּם חֵלִין גְּמוּרִין. **כִּתְבוּאַת גֹּרֶן** • לִישְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב "תְּרוּמָה", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה". יָכוֹל יְהֵא כֻּלּוֹ אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן". מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל חֵלִין, אַף שֶׁל לֵוִי חֵלִין.

(לא) וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

לא וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּכָל אֲתַר אַתּוּן וְאֶנֵּשׁ בָּתֵּיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֲלַף פָּלְחַנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◄ **בְּכָל־מָקוֹם** • אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

(לב) וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ:

לב וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן: פ פ פ

רש"י ◄ **וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וְגוֹ'** • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תָּרִימוּ, תִּשְׂאוּ חֵטְא. **וְלֹא תָמוּתוּ** • (בכורות נו) הָא אִם תְּחַלְּלוּ, תָּמוּתוּ:

צ"ה פסוקים, דניא"ל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמג

בִּי נִדְבְּרוּ עַבְדֶּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אַנְשֵׁי עֲצָתִי: **ד** כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ:
כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ
הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה
קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי
תַרְחִיב לִבִּי: **ה** לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה
עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב:
לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי
אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא
בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: **ו** מא וִיבֹאֻנִי
חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי
דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: מה וְאֶתְהַלְּכָה בֶרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ
דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדְתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי
אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ: **ז** מט זְכָר־
דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי
כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֵלִיצָנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם | יְהוָה
וָאִתְנַחָם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ:
נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה
שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: **ח** נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ: ס חַשְׁתִּי
וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ: סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים
עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם
לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר
יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ
חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: **ט** סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: סט טָפְלוּ

עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אָנֹכִי בְּכָל־לֵב | אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ
כַּחֵלֶב לִבָּם אָנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי
כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ
מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: **י** עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי
וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ:
עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ
לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ
לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: **כ** פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ:
פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כִּמְעַט
כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח חַסְדְּךָ חַיֵּנִי
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: **ל** פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב
בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד:
צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי
תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ
מְאֹד: **מ** צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי:
ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלַי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן
שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: **נ** קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת פִּי
רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד
וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: ק נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ

לְעוֹלָם עֵקֶב: **ס** קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהֵבְתִּי:
קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי
מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ
כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ
לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְּשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: **ע** קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עָרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי
זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ:
קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־
אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה
הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז:
קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר
שָׂנֵאתִי: **פ** קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ: **צ** קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי
קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד
וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת:
קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: **ק** קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ
בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ
חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב
אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי
מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: **ר** קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי
כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי
לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ
לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי:
קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה
כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ
אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי
חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ
כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ
אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי
פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: **ת** קסט תִּקְרַב
רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי
לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי
תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־
מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־
נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעְזְרֵנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד
בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בודאי עוסק בעניני פרנסתו ככל הצריך כי הרי לפרנס את ב״ב וגם את עצמו זוהי מצות הבורא יתי׳ ובמילא צריך לעשות בזה באמונה, ניט נאר פון יוצא וועגען אליין, ועאכו״כ לא לחפוץ לרמות את הציווי וברכך ה״א בכל אשר **תעשה** ומובן שצריך להיות זה בלא דאגה ובהלא השתקע בזה אבל לאידך גיסא שלא חסר המעשה בפועל והשי״ת יצליחו.

ובהקדמה, בדרך כלל מבואר בדרושי חסידות[4] שהעבודה בר"ה צריכה להיות באופן של "מן המיצר קראתי", וככל שהקריאה היא יותר "מן המיצר", כך נעשה יותר הענין ד"עננו במרחב י-ה".

ע"ד מארז"ל[5] "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", שאין הפירוש בזה, שצריך להמתין שנה שלימה על מנת להגיע ל"מתעשרת", אלא מיד לאחרי שהי' אצל האדם הענין ד"רשה", שהיא ההחלטה על העבודה בקבלת עול, נעשה הענין ד"מתעשרת".

אבל במאמר הנ"ל מבואר ש"הקבלת עול מלכות שמים דר"ה הוא כאילו מתוך הרחבה". וענין זה נזכר לא רק בדרך אגב, אלא זהו ענין עיקרי, שלכן גם בקיצור של האות (וכמדובר במ"א[6] שבקיצורים מובאים רק ענינים עיקרים ולא ענינים שבדרך אגב), מובא שה"קבלת עול דר"ה מתוך הרחבה".

ה. והענין בזה, עה"פ[7] "בחודש השביעי באחד לחודש יהי' לכם שבתון זיכרון תרועה גו'", מובא במדרש[8] "בחדש השביעי - שהוא משובע בכל, גתות בתוכו, ברכות בתוכו, כיפור בתוכו, סוכה בתוכו, לולב וערבה בתוכו". היינו, שביחד עם זה ש"בחודש השביעי באחד לחודש" הוא יום דין לכל באי עולם[9], יש בו שובע והרחבה לא רק בנוגע לענינים רוחניים, אלא גם בנוגע לענינים גשמיים, "דגתות הם אוצרות תבואה ופירות, דאז הוא זמן אוסף התבואה והפירות, וישראל שרויים בנחת ברוב טוב, ואז מקבלין עליהם עול מלכות שמים וכו'".

כלומר, אף שהזמן ד"אוסף התבואה והפירות" הוא בחג הסוכות, "חג האסיף"[10], מ"מ מובא ענין זה במאמר בנוגע לר"ה, כי מה שבחג הסוכות בא בהתגלות[11] נמצא בר"ה באופן ד"בכסה"[12], וכיון שברור שלאחרי ר"ה זה יומשך בגילוי (הרי זה על דרך העלם שישנו במציאות), זה פועל שכבר בר"ה נעשה הענין דקבלת עול מתוך הרחבה.

ענין זה בא לא רק בדיבור, ולא רק בכתב, אלא גם בדפוס, וידוע[13] פתגם הצמח צדק שדברים שבדפוס הם נצחיים לדורי דורות, וא"כ מובן, שעל ידי שכ"ק מו"ח אדמו"ר כתב את זה במאמר שבא בדפוס לדורות, הוא פסק דין על כל הראשי שנים של כל השנים שלאח"ז, עד ביאת משיח צדקנו, שגם עבודה של קבלת עול צריכה להיות מתוך הרחבה למטה. ובמילא גם מלמעלה תבוא השפעה מתוך הרחבה, מבחי' מרחב העצמי, ותומשך למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה[14].

---

4) הובא בביאורים הקודמים.
5) ר"ה טז, רע"ב.
6) ראה שיחת ש"פ מקץ ה'תשכ"ב.
7) אמור כג, כד.
8) ויק"ר פכ"ט, ח.
9) ראה ר"ה טז, א.
10) משפטים כג, טז.
11) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
12) תהלים פא, ד. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.
13) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שפב.
14) משיחת ש"פ האזינו ה'תשכ"ד.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ז סיון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום רביעי - ל' סיון** פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ח סיון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום חמישי - א' תמוז** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ט סיון מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום שישי - ב' תמוז** מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' תמוז פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, וממלא כל עלמין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" - **הִיא בְּחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת** בפנימיות, **תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא** – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", **מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ** – של הנברא, **בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֶרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא,** – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: **שֶׁהוּא** – הנברא, **בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ** – המשמעות של "איכותו" היא **מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ** – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, **כְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ,** – בגודל השמש, **שֶׁהוּא כְּמוֹ קְסוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ**[22], **וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ,** – של השמש, **הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְבִלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא** – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. **וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כוּ'.** – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך חמש־מאות שנה. **וְאִם כֵּן** – שלנבראים יש גבול ותכלית, **הַחַיּוּת הַמִּלְבֶּשֶׁת בָּהֶם** – בפנימיותם, **הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ** – של חיות זו, **עֶצֶם הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית** – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

שער היחוד והאמונה

וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

יום שני כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' 168, שהן מדותיו.

כִּי מְקוֹר הַחַיּוּת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – בהם נבראו כל הנבראים, **וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם עָדֵי עַד,** – לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, **וְלֹא הָיָה נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל** – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (**שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו,** – הן אין־סוף, **דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** – הוא ומדותיו הם דבר אחד, **הַיְנוּ** – כלומר, **הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד**

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות

---

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

שער היחוד והאמונה

הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו

1 וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן
2 עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו –
3 בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך,
4 ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" - עַל־יְדֵי - "חֶסֶד
5 יִבָּנֶה"[24], – שהעולם נבנה
6 על־ידי מדת החסד. כיצד,
7 איפוא, זה בא משניהם –
8 מחסד ומדבר ה' (מלכות)?
9 – אלא הכוונה היא שמדת
10 החסד מתלבשת בדבר ה'
11 ו"רוח פיו" – שההתהוות
12 היא, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו
13 הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ
14 לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא
15 העולם, כְּהַדִּין קַמְצָא
16 דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ)[25].
17 – כאותו צב, שלבושו הוא
18 ממנו ובו עצמו. כך "רוח
19 פיו" הוא לבוש וכלי
20 המאוחד עם מדת החסד,
21 שממנה מתהווה העולם –
22 הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי
גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר 23
וְהַחַיּוּת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי 24
אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי 25
וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף 26
וּתְמוּרָה – של האותיות, 27
מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר 28
וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה 29
לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל – 30
האור והחיות, לִבְרֹא 31
וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים – 32
כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת 33
אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא 34
פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת 35
אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים 36
הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת 37
וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבָּעֲשָׂרָה 38
מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן – 39
ב"עשרה מאמרות", 40
מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־ 41
הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ 42
שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר 43
אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו". 44

יום שלישי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 168, והחשבון מורה על... עד עמ' פה, האותיות עצמן:

שער היחוד והאמונה

והחשבון מורה

על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה

45 וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של
46 האותיות, מוֹרֶה עַל מִעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט,
47 עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה,
48 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת
49 כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת
50 הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה
51 שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה
52 שנשאר מזה – על כך
53 מורה החשבון – הרי שזו
54 ירידה אחר ירידה ומיעוט
55 אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל
56 הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה
57 וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, כַּאֲשֶׁר
58 גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, –
59 כמה ואיזה צמצומים יהיו,
60 הוּא שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר
61 וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם
62 בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים
63 וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם
64 אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים
עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ 65
– שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן, 66
מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא 67
מאופן מילוי מסויים של שם הוי', וְעוֹד אָלֶף – במלה "אבן", 68
נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר[26], 69
(לישעם) [נְרָאֶה דְּצָרִיךְ 70
לִהְיוֹת: "לְטַעַם"] הַיָּדוּעַ 71
לְיוֹצְרָהּ. – מדוע נוסף 72
למלה "אבן" האל"ף, 73
למרות ששרשה הוא 74
משום ב"ן, בלי אל"ף. 75
וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ 76
הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים 77
מְאֹד, – כיצד, איפוא, 78
מתהווה ממנו אבן 79
גשמית? רַק שֶׁעַל־יְדֵי 80
צִמְצוּמִים רַבִּים 81
וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה – 82
עליונה יותר, לְמַדְרֵגָה, – 83
תחתונה יותר, יָרַד מִמֶּנּוּ – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים, 84

---

23. תהלים לג, ט. 24. שם פט, ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד)

שער היחוד והאמונה

ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

חַיּוּת מוּעָט בִּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם – החיות המצומצמת, הַמְחַיָּה וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ – את האבן, מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וְזוֹ – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – ממלא כל העולמות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת – אותם, עֲדֵי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל – ומופרש, מֵרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כּוֹ', – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן: – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

יום רביעי ל' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק ח. והנה... עד עמ' פו, ומקור החיות:

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה – ידיעת הנבראים – הנה באמת אין הדבר כך, כי הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם וְזִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת פְּשׁוּטָה וְלֹא מְרֻכֶּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעִנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, כְּגוֹן – מה שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: "חַנּוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, – מדות בהן מכנים את הקב"ה, וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא – הקב"ה, "חָכָם", דִּכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן – גם, רְצוֹנוֹ – כמו שכתוב[2]: "כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו" וְ"חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[3] – לעשות חסד עם נבראים, וְ"רוֹצֶה בְּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא רוצה ומה שהוא לא רוצה ו"טְהוֹר

מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)". **1.** ישעי' לא, ב. **2.** תהלים קמז, יא. **3.** מיכה ז, יח. **4.** ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה.

שער היחוד והאמונה

אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב

1 **עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע**"[5] – דבר שאין הוא רוצה בו. הרי
2 שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון – אך
3 **אֵין רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו**
4 **מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ,**
5 **אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ**
6 **וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ**
7 **וְדַעְתּוֹ, וּמִדַּת חַסְדּוֹ**
8 **וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ,**
9 **וְתִפְאַרְתּוֹ הַכְּלוּלָה**
10 **מֵחַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן**
11 **שְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת**
12 – הרי עצמותו ומהותו
13 וכל כוחותיו, רצון
14 וספירות, חב"ד ומדות, הם
15 **הַכֹּל אַחְדוּת פְּשׁוּטָה**
16 **מַמָּשׁ, שֶׁהִיא הִיא**
17 **עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ**
18 **שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,**
19 **שֶׁדָּבָר זֶה** – שדעתו
20 וכדומה של הקב"ה, הם
21 דבר אחד אתו, **אֵין כֹּחַ**
22 **בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָּאֹזֶן**
23 **לִשְׁמֹעוֹ, וְלֹא בְּלֵב**
24 **הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל**
25 **בּוּרְיוֹ.** – וכל כך למה? **כִּי**
26 **הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל**
27 **הַמְּשֻׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה**
28 **לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין - הַכֹּל**
29 **כְּמוֹת שֶׁהֵם בּוֹ,** – כל
30 רעיון והבנה שהוא רוצה
31 להבין הוא מצייר אותו
32 לעצמו כפי שהוא בו
33 עצמו, **כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה** –
34 האדם, **לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ**
35 **מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת**
36 **חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ**
37 **דַּעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת**
38 **חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיוֹצֵא**
39 **בָּהֶן** – שאר המדות, **הוּא**
40 כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה
41 האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה
42 להשיג אותם על־ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם
43 **בו. אֲבָל בֶּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא וְקָדוֹשׁ**
44 **שְׁמוֹ, כְּלוֹמַר:** שֶׁהוּא – הקב"ה, **קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל רִבּוֹא רְבָבוֹת**
45 **עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַדְרֵגוֹת הַבְדָּלוֹת, לְמַעְלָה מַעְלָה**
46 **מֵעֶרֶךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ**
47 **הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם.** – לכן הוא נקרא "הקדוש
48 ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר
49 השגתו של נברא; **כִּי הַמַּעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אֵצֶל**
50 **הַנִּבְרָאִים הִיא הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת** – החכמה, **"רֵאשִׁית",**
51 – "ראשית חכמה"[6], ועל
52 "בראשית (ברא אלקים)"
53 אומר תרגום יונתן:
54 "בחכמתא" – משמעות
55 המלה "ראשית" היא לא
56 רק ראשונה, אלא –
57 הנעלית ביותר והמקור
58 של כל השאר, ובגלל כך
59 נקראת חכמה "ראשית",
60 **כִּי בֶּאֱמֶת הִיא** – חכמה,
61 **רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל**
62 **הַחַיּוּת בַּנִּבְרָאִים, כִּי**
63 **מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה**
64 **וָדַעַת, וּמֵהֶן** – מ(חכמה)
65 בינה ודעת, **נִמְשָׁכוֹת כָּל**
66 **הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ**
67 **הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּמוֹ אַהֲבָה**
68 **וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיוֹצֵא**
69 **בָּהֶן,** – כל המדות באות
70 מהשכל – חכמה, בינה
71 ודעת. **וְכַנִּרְאֶה** – כפי
72 שרואים, **בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן**
73 **שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא**
74 **בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם**
75 **אַהֲבָתוֹ הִיא לְדְבָרִים**
76 **קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי**
77 **לְאַהֲבָם,** וכל כך למה?
78 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת**
79 **לֶאֱהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים**
80 **לְאַהֲבָם, שֶׁהַאַהֲבָה כְּפִי**
81 **הַדַּעַת.** – כשיש לאדם
82 יותר דעת, מתבטאת גם
83 אהבתו לדברים יקרי ערך
84 יותר; ואם דעתו פחותה,
85 גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות
86 בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. **וּמֵהַמִּדּוֹת**
87 **שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – מן המדות
88 נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, **שֶׁהַנֶּפֶשׁ**
89 **מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן**
90 **בִּשְׁאָר מִדּוֹת.** – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו
91 של אדם קשורה במדות. **וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבְּעוֹלָם - מְלֻבֶּשֶׁת**
92 **בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא**

---

5. חבקוק א, יג. **6.** תהלים קיא, א.

חִיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ. – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, **וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** – שהאדם חושב, **נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – שהאדם מדבר, **וְהֵן** – האותיות שבמחשבה, **חִיּוּתָן מִמֶּשׁ.** – של אותיות הדבור שהאדם דובר. **וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה לַעֲבָדָיו לִיתֵּן.** – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על־ידי דיבורו במעשה בפועל, **וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר** – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, **הֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** – בעשיית הדבר, **הוּא כְּאַיִן מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשַׁל הַגּוּף לַנְּשָׁמָה,** – כשם שאין שום השוואה בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֶרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, **וְכֵן עֶרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמָהוּת הַמִּדָּה הַמִּלְבֶּשֶׁת בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ,** – כאמור לעיל, שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, **וְכֵן עֶרֶךְ מָהוּת וְחַיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת, שֶׁבְּלָלוֹתָן הוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכָה מִדָּה זוֹ** – הרי, שבכל סדר ירידת המדריגות מלמעלה למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכֻלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת:** – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום חמישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

פֶּרֶק ט. אֲבָל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מִדְרֵגַת הַחָכְמָה שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, – ומקורה, **הִיא סוֹף מַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנֶּחֱשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמִדְרֵגַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "**עשית**" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, **וְהַיְנוּ לוֹמַר, שֶׁכְּעֶרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית וְגַשְׁמִית לְעֶרֶךְ חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא** – החכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל הַבְּרוּאִים גַּשְׁמִיִּים,** – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, **שֶׁהוּא** –

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית וגשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור

---

1. תהלים קד, כד.

שער היחוד והאמונה

שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

1 החיות של עשיה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,**
2 **שֶׁהוּא** – החיות של אותיות הדיבור, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת**
3 **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא** – החיות שמאותיות המחשבה,
4 היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁמֵּהֶן נִמְשְׁכָה מַחֲשָׁבָה**
5 **זוֹ** – כפי שהוסבר לעיל,
6 שכל האותיות שבמחשבה
7 באות מאיזו מדה שהיא
8 הגורמת שהנפש תהרהר
9 באותיות מחשבה אלו.
10 הרי ברור הדבר, שהחיות
11 של אותיות המחשבה,
12 היא כאפס לגבי החיות
13 של המדות, **שממנה**
14 באות אותיות מחשבה
15 **אלו, שֶׁהוּא** – החיות של
16 המדות, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי**
17 **חַיּוּת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת**
18 **הַחָכְמָה בִּינָה וְדַעַת**
19 **מְקוֹר הַמִּדּוֹת** – הרי,
20 שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל
21 אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי
22 על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון
23 ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – **כֵּן מַמָּשׁ עֶרְךְ**
24 **מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת**
25 **שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת,** – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה
26 של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא
27 העולם העליון ביותר,
28 וממילא מקור שאר
29 העולמות שלמטה מעולם
30 האצילות – לחכמה זו אין
31 כל ערך, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־**
32 **בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ**
33 **וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם**
34 **וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת**
35 **מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר**
36 **מֵרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת**
37 **הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת**
38 **חַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא** –
39 רוממות החכמה לגבי
40 עשיה, היא **רוֹמְמוּת** –
41 של, **חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד,**
42 **שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל.**
43 **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה**
44 **רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כָּאֵלּוּ עַד אֵין קֵץ.**

יום שישי ב' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל וההכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה

45 **רַק** – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה
46 היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה
47 בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה **מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
48 **בַּנִּבְרָאִים כֹּחַ לְהַשִּׂיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה,**
49 **שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָם,** – איך
50 שהיא יורדת **לְמַדְרֵגַת**
51 **עֲשִׂיָּה הַשְּׁפָלָה, לְכָךְ אָנוּ**
52 **אוֹמְרִים שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־**
53 **בָּרוּךְ־הוּא נֶחֱשֶׁבֶת**
54 **מַדְרֵגַת הַחָכְמָה**
55 **כְּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה מַמָּשׁ,** –
56 שמחכמה עד עשיה
57 בנבראים היא הירידה
58 הגדולה ביותר של
59 מדריגות שבאפשרותם
60 להשיג, **דְּהַיְנוּ לוֹמַר** –
61 כלומר, **שֶׁהוּא** – יתברך,
62 **רָם וְנִשָּׂא וְנַעֲלֶה עֲלוּי**
63 **רַב מְאֹד מְאֹד מִמַּדְרֵגַת**
64 **הַחָכְמָה. וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
65 **לְיַחֵס אֶצְלוֹ שׁוּם עִנְיָן**
66 **הַמִּתְיַחֵס לְחָכְמָה, אֲפִלּוּ**
67 – לא **בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעֲלוּי רַב,** – אפילו התייחסות לחכמה כדי
68 לציין איך הוא ברוך־הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים,
69 **כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו** – על הקב"ה, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא**
70 **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ מָהוּתוֹ,** – כאן הרי
71 משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי־
72 אפשר להבין את הקב"ה –
73 ובכל זאת לא שייך לומר
74 כך אודות הקב"ה, **כִּי עִנְיַן**
75 **הַהַשָּׂגָה מִתְיַחֵס וְנוֹפֵל** –
76 רק **עַל דְּבַר חָכְמָה**
77 **וְשֵׂכֶל, לוֹמַר שֶׁאֶפְשָׁר**
78 **לְהַשִּׂיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר**
79 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק**
80 **הַמֻּשָּׂג; אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־**
81 **בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא**
82 **לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל**
83 **וְהַחָכְמָה - לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
84 **לוֹמַר בּוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
85 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק**
86 **הַמֻּשָּׂג,** – וזאת מפני **כִּי** –
87 הקב"ה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת**
88 **הַשָּׂגָה כְּלָל, וְהָאוֹמֵר**
89 **עָלָיו** – על הקב"ה, **שֶׁאִי**
90 **אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמֻקָה,**

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשֵּׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עֹמֶק הַמֻּשָּׁג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ – דברים אלה, **יִצְחַק לוֹ, לְפִי שֶׁחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ אֵינוֹ מִתְיַחֵס וְנוֹפֵל אֶלָּא עַל עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית הַנִּתְפֶּסֶת בַּיָּדַיִם,** – דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל־כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה **בידים. וְכָכָה מַמָּשׁ נֶחֱשֶׁבֶת לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַדְרֵגַת הַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ, וַאֲפִלּוּ הַשָּׂגַת שְׂכָלִים** – נמצאים בעלי הבנה גדולה, **שֶׁבְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים, וַאֲפִלּוּ מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה** – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, **הַמְחַיָּה אֶת כֻּלָּם,** – כל הנבראים וכל עניני שכל, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף־על־פי־כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשיה לגבי הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי־אפשר להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל־ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. **וּמַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חָכָם" בַּכָּתוּב,** – הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, **וְגַם חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה כִּנּוּ לוֹ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה,** – שהוא יתברך חכם, **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחָכְמָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ וְנֶאֱצָל** – לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדריגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדריגה **זו** ונאצל **זה, מָהוּת מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה** – עליונה, **שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן** – מה שקוראים לקב"ה בשם: **"רַחוּם" וְ"חָסִיד",** – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני **עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים. וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת,** – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, **שֶׁכֻּלָּן** – כל המדות, **נִמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְדֶרֶךְ וְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה וְהָאֲצִילוּת,** – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, **אֵיךְ** – נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין־סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, **וּמַה** – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה **יָדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים**[2].

שער היחוד והאמונה

רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

יום שבת קודש ג' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, הגה"ה (סוד... עד עמ' פז, מן השכל:

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין־סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: **סוד הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שלפני הצמצום האיר האור הבלי־גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין־סוף, **וְצִמְצוּם "אָדָם קַדְמוֹן",** – היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת את כל סדר ההשתלשלות, **וְסוֹד** – הצמצום של **הַדִּיקְנָא,** – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים[3], **שֶׁסּוֹד כָּל הַצִּמְצוּמִים** – הוא, **לְצַמְצֵם הָאוֹר** – כדי

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי־מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי'

שיוכל, שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינוֹת כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת. – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. וְהִנֵּה, אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת כֵּלִים דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, אָז שַׁיָּךְ לוֹמַר מַה שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם: – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמֵּדָע, וְהוּא הַיָּדוּעַ, – הכל זה "הוא", הוא יתברך, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ וְכוּ'", – יודע כל הנבראים. לְפִי שֶׁבְּחִינַת כֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשִׂים נְשָׁמָה וְחַיּוּת לְ – עולמות בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וּלְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם. – לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על־ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. אֲבָל בְּלִי צִמְצוּם וְהַלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל – כאמור לעיל, של האור בכלים, לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמֵּדָע וְכוּ'", – כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", כִּי – הקב"ה, אֵינוֹ בִּבְחִינַת וְגֶדֶר דַּעַת וּמַדָּע כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא – הוא, לְמַעְלָה מַעְלָה עֲלוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת וְגֶדֶר חָכְמָה, – שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית): על־כל־פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין־סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין־סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" – דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת, – כיצד נאצלו הספירות מאור אין־סוף, וּבְאופן זה שהן דבר אחד עם אור אין־סוף. אַךְ "הַנִּגְלוֹת לָנוּ", – הוא, לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וּגְרָמוּהִי חַד, – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, דְּהַיְנוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ – הם דבר אחד עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ רוֹמְמוּת אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה וְשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה. וְלָכֵן, – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, גַּם יְחוּדוֹ שֶׁמִּתְיַחֵד עִם מִדּוֹתָיו שֶׁהֶאֱצִיל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם־כֵּן אֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה – שיוכלו לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִתְיַחֵד בָּהֶן. – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. וְלָכֵן נִקְרָאוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת - בַּיּוֹתֵר הַקָּדוֹשׁ: "רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא", – סוד האמונה, שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל: – שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ם ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ם בבחי' כלים דחב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... נראה ממכתבו, שסדר קבוע אצלו **להתחיל** התפלה בש"ק בוקר - בחצות היום! ולא נ"ל כלל סדר כזה (אף שבודאי אומר ק"ש לפני זה וכן שמע ברכו וכו'). ושאני אם מתחילים במוקדם ומאריכים בתפלה. ומה טוב להתחיל עם הצבור לערך, ומב"ש ואילך לאחר גמר תפלת הצבור.

יום ראשון

יום רביעי — כז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב ״וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״. הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנְאָה כוּ׳, הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לִבְרָכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

יום שני

יום חמישי — כח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ״צ בספרו לבנו אאזמו״ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו״ר כל הנ״ל לאאמו״ר והוסיף: מ׳באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּסִפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] מְאֹרָע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסַיְּעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים ״קָאָפִּיקֶעס״ (מַטְבֵּעַ קָטַנָּה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום שלישי

יום שישי — כט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עֲבוֹדַת הָאָדָם עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִרְאוֹת עִנְיַן הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אֵיךְ כִּי בְּטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אַךְ זֶה הוּא מְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם.

יום רביעי

שבת — ל סיון, שר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.

הַעֲבָרַת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תִּרְגּוּם - פָּסוּק פָּסוּק. וְקוֹרִין גַּם הַהַפְטָרָה, אוֹ שְׁתֵּי הַהַפְטָרוֹת אִם הוּא שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְאַבְרֵךְ עִלּוּי מְצֻיָּן וּבַעַל כִּשָּׁרוֹן מְפֻרְסָם, כְּשֶׁנִּכְנַס לִיחִידוּת שֶׁלּוֹ הָרִאשׁוֹנָה - בִּשְׁנַת תקנ"ה בְּלִיאָזְנָא: רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם. מַה שֶּׁהוּא מַעֲלָה בַּגַּשְׁמִיּוּת, הוּא חִסָּרוֹן בָּרוּחָנִיּוּת.

בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא בַּעַל מַעֲלָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְעַל יְדֵי 'עֲבוֹדָה' יַגִּיעַ אֶחָד כָּזֶה לַמַּדְרֵגוֹת הַגְּבֹהוֹת בְּיוֹתֵר. אֲבָל בְּרוּחָנִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא הַחִסָּרוֹן הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְהוּא נִהְיָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, יוֹרֵד וְנוֹפֵל.

יום חמישי

יום ראשון — א תמוז, ב דר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מְסִירוּת נֶפֶשׁ הָרְאוּיָה לִבְנֵי תּוֹרָה הוּא כִּדְרָשַׁת רַז"ל "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", לְהָמִית אֶת כָּל הַתַּעֲנוּגִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם. כִּי אֲפִלּוּ דְּבָרִים קַלֵּי הָעֶרֶךְ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם, מוֹנְעִים הֵמָּה מִלְּהִיוֹת מָסוּר וְנָתוּן בְּאָהֳלָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

יום שישי

יום שני — ב תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י
תהלים: י־יז.
תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן כּוֹתֵב בְּסִדּוּרוֹ: נָכוֹן לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה "הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ".

זֹאת אוֹמֶרֶת, אֲשֶׁר מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא שַׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ יָכוֹל הָאָדָם לָבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' אֱלֹקִים לְהִתְפַּלֵּל, בִּזְכוּתָהּ תְּקַבֵּל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.

שבת קודש

יום שלישי ג תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנידער אין א מעמד טוב.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] אָמַר: אֲנָחָה יְהוּדִית הַבָּאָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּסִבַּת לֹא טוֹב גַּשְׁמִי – גַּם הִיא תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, בִּמְיוּחָד אֲנָחָה בְּעִקְּבוֹת לֹא טוֹב רוּחָנִי – הִיא וַדַּאי וּוַדַּאי תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה. הָאֲנָחָה מְחַלֶּצֶת מֵעֹמֶק רַע, וּמְצִיבָה בְּמַעֲמָד טוֹב.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

בית המקדש וגלות ישראל, 'כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים' (הושע ג ד), כלומר, מחמת שאין הכהן לובש את האפוד, יש עון של תרפים, והיינו עבודה זרה.

מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרָע, לפי שכך **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל**, וזהו המעיל שיש בו פעמונים המשמיעים קול, **וְיִכַּפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הַקּוֹל** – לשון הרע, שנעשה על ידי קול הדיבור.

צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֲוֹן פָּנִים, כְּתִיב הָכָא, לגבי הציץ, 'וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן' (שמות כח לח), **וּכְתִיב הָתָם**, כשמוכיח הנביא את ישראל על עזותם, 'וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם' (ירמיה ג ג), והסירוב להיכלם הוא סימן לעזות פנים. ועל כל פנים מבואר בדברי רבי עניני שהמעיל מכפר על לשון הרע, ואילו רבי יוחנן אמר שבעון לשון הרע באים נגעים על האדם.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא** – אין סתירה בין הדברים, **הָא** – מימרא אחת נאמרה באופן **דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** – שהועילו מעשיו של אותו שדיבר לשון הרע, והתקוטטו מחמתו אותו שסיפר לו ואותו שסיפרו עליו. **וְהָא** – והמימרא האחרת נאמרה באופן **דְּלֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** – שלא הועילו מעשיו, ולא התקוטטו מחמתו.

ומבארת הגמרא: **אִי אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** והתקוטטו מחמתו, **אָתוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ** – באים עליו נגעים, **וְאִי לֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, מְעִיל מְכַפֵּר.**

הגמרא מקשה ממקום אחר על דברי רבי עניני. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה**, אבל **בְּדָבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה**, והם **שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרָע. שְׁפִיכוּת דָּמִים** מצאנו לה כפרה לכל ישראל **בְּהבאת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרָע** מצאנו לה כפרה **בְּקִטֹּרֶת. דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא, לְמַדְנוּ לְקִטֹּרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת** על חטא, **דִּכְתִיב** (במדבר יז יב) 'וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם', **וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל מָה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל לָשׁוֹן הָרָע**, שהרי הפסוק (שם) עוסק במחלוקת קרח ועדתו שהיתה בלשון הרע שדיברו על משה ואהרן, שנאמר שם שישראל התלוננו על משה ואהרן לאחר שקרח ועדתו מתו ואמרו להם 'אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה'' (במדבר יז ו), ולאחר שהחל בהם הנגף כיפרה עליהם הקטורת. והטעם לכך שהקטורת מכפרת על לשון הרע, כיון **שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא דָּבָר שֶׁנעשה בַּחֲשַׁאי** – בצינעא ובשקט, וזו קטורת שבזמן הקטרתה בבית המקדש אין שום אדם בהיכל, **וְיִכַּפֵּר עַל מַעֲשֵׂה חֲשַׁאי**, וזהו לשון הרע, שמספרים אותו בצינעא. מסיימת הגמרא את קושייתה: **קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים** – יש סתירה בין דברי רבי עניני, שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים לבין דברי רבי יהושע בן לוי שעגלה ערופה היא המכפרת על שפיכות דמים, **וְקַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע**, שרבי עניני אמר שהמעיל מכפר על לשון הרע, ואילו רבי יהושע בן לוי אמר שהקטורת מכפרת על לשון הרע.

מתרצת הגמרא: **שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים לֹא קַשְׁיָא**, כיון שכל אחד דיבר על אופן אחר, **הָא** – דברי רבי עניני שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים, היינו באופן **דִּידֵיעַ מַאן קָטְלֵיהּ** – שידוע מי הוא הרוצח, **וְהָא** – דברי רבי יהושע בן לוי, שעגלה ערופה היא המכפרת, היינו באופן **דְּלֹא יְדֵיעַ מַאן קָטְלֵיהּ** – שאין ידוע מי הרוצח.

תמהה הגמרא: **דִּידֵיעַ מַאן קָטְלֵיהּ** – אם ידוע מי הוא הרוצח, הרי **בַּר קְטָלָא הוּא** – חייב מיתה הוא, וכל זמן שלא יהרגוהו לא יתכפר גם לכל ישראל, שנאמר (במדבר לה לג) 'וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ'. מתרצת הגמרא: מדובר ברוצח **בְּמֵזִיד, וְלֹא אַתְּרוּ בֵּיהּ** – ולא התרו בו קודם רציחתו, ולכן אינו חייב מיתה, ומכל מקום ישראל צריכים כפרה, ועל זה הכתונת מכפרת.

ממשיכה הגמרא ומתרצת: **לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע לֹא קַשְׁיָא** – אף הסתירה לגבי העונש של לשון הרע אינה קשה, **דְּהָא בְּצִינְעָא** – מה שאמר רבי יהושע בן לוי שהקטורת מכפרת על לשון הרע היינו באופן שנאמרה בשקט ובחשאי, וכעין מעשה הקטורת הנעשה בחשאי, שהרי אין אדם רשאי להיות בהיכל בעת הקטרתה.

ערבות בכל תנאי

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ג: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב - אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרֵב מִשֶּׁעָבַד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה.

הרשב"א (שו"ת, סי' אלף וחמישים, הובא במשל"מ כאן) דן בשאלה הבאה:

המשאיל חפץ לחברו והשואל התחייב שאם לא יחזירנו לו עד זמן פלוני יתן לו סכום כסף גדול, והעמיד לו ערב לתשלום זה אם לא ישלמנו השואל, ובהגיע הזמן השואל לא החזיר את החפץ, וכיון שהשואל לא צריך לשלם כי זו 'אסמכתא' (שסמך בלבו בעת ההתחייבות שיוכל להחזיר את החפץ בזמן) ולא גמר בלבו להקנות, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פי"א ה"ב) יש לעיין: האם הערב יהא חייב לשלם את הסכום שערב לו?

לכאורה אין לחייב את הערב, כי הוא יכול לטעון: ההתחייבות שקיבלתי על עצמי היתה רק במקרה שמצד הדין השואל חייב לשלם ומסיבה כל שהיא אינו יכול, אבל אם מצד הדין אי אפשר לתבוע זאת ממנו (כי 'אסמכתא' אינה קונה), הרי גם ממני אי אפשר לתבוע.

אבל הרשב"א מחדש שהערב כן חייב לשלם, כי בשעה שהתחייב להיות ערב ידע שאי אפשר יהיה לתבוע ולחייב את השואל, ואם כן קיבל על עצמו את הערבות בכל תנאי.

ובכך יבוארו גם דברי המדרש (שהש"ר פ"א, ד):

בשעה שעמדו ישראל לקבל את התורה, אמר להם הקב"ה: הביאו לי ערבים טובים... אמרו לו: בנינו ערבים אותנו.

ולכאורה, מה התועלת והתוקף בערבות הבנים, הרי אין תובעים את הערב אלא אם הלווה אינו יכול לשלם, וכאן הקב"ה יכול להיפרע מהחוטאים עצמם?

אלא שבשעה שקיבלו את הערבות, ידעו שהקב"ה יכול להיפרע מן האבות ובכל זאת קיבלו את הערבות כדי שתהיה אפשרות לתבוע תחילה את הערב, ולכן יש תוקף לערבות הבנים.

(משנה למלך)

מתי אדם 'חשוד על השבועה'?

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען פרק ב, הלכות א־ב: כָּל חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ... אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שְׁבוּעַת בִּטּוּי, אוֹ שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא - הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה.

חשוד על השבועה אין משביעים אותו בבית דין, שמא ישבע לשקר.

ונחלקו ראשונים במי שעבר על 'שבועת ביטוי' להבא, כגון שנשבע שלא יאכל ואכל.

לדעת רש"י (שבועות מו, ב ד"ה שבועת) אינו חשוד להישבע לשקר כי בשעה שנשבע היתה זו שבועת אמת והיה בדעתו לקיימה אלא שאחר כך גבר עליו יצרו ועבר על השבועה, אך אינו חשוד להוציא מפיו שבועת שקר.

אך התוספות (שם ד"ה אבל) ועוד ראשונים סוברים שגם העובר על שבועת ביטוי להבא נעשה חשוד על השבועה, כי אף שאין זו שבועת שקר, הרי מכל־מקום עבר על 'לא יחל דברו' ודינו כמלוה בריבית וכסוחרי שביעית החשודים על השבועה (ריטב"א ור"ן שבועות שם). וזו גם דעת הרמב"ם שבדין 'חשוד על השבועה' שאין משביעים אותו, כלל גם את הנשבע לשקר שבועת ביטוי (מגיד משנה).

וכתב הריב"ש (סי שדם): העובר על שבועת ביטוי להבא פסול רק אם קבע זמן שבתוך זמן זה חייב לקיים את שבועתו ולא קיימה, אבל אם לא קבע זמן, אף שעליו לקיימה מיד כי יש לחוש שמא ימות – אם לא קיימה אינו נפסל, כי עדיין אפשר לקיימה.

והוסיף הריב"ש (סי' שיא, הובא בבית יוסף חו"מ סי' לד, ו):

לדעת הרמב"ם כאן ש"הפסול לעדות משום עבירה... הרי הוא חשוד על השבועה ואין משביעין אותו", היות שרק העובר עבירה שחייבים עליה מלקות נפסל לעדות (הל' עדות פ"י ה"ב), אם נשבע שלא לאכול ואכל שפסול לעדות כיון שחייב מלקות, הרי הוא פסול לשבועה, אבל אם נשבע לאכול ולא אכל, כיון שלא עשה מעשה ואינו חייב מלקות ('לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו'), אינו נפסל לעדות ולשבועה.

ולפי זה כתב ב'שער המשפט' (סי' לד סק"ג) שאם נשבע שלא לומר אמירה מסוימת והיפר שבועתו ואמר, אף שעבר על שבועתו ב'קום ועשה', אינו נפסל לשבועה כי היפר את שבועתו בדיבור, ו'עקימת שפתיים' אינה חשובה מעשה (ראה מ"מ הל' שכירות פי"ג ה"ב).

חיוב המזיק - תיקון או תשלום?

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה ב: וְכֵן הַחוֹפֵר בְּשָׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידָהּ... טָעֲנוּ שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא אַחַת'... הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל הַכֹּל.

המקלקל חפץ של חברו – האם עליו לשלם רק את דמי התיקון או שהוא נדרש לתקנו בעצמו?

והנה, הרמב"ם כותב שהתובע את חברו על שקלקל לו קרקע והלה מודה במקצת התביעה, עליו להישבע שבועת

היסת (שבועה מדרבנן) כדי להיפטר מן השאר. ואינו חייב שבועת התורה כדין כל מודה במקצת, כי מדין תורה אין נשבעים על קרקעות.

והראב"ד כותב שיש לחלק בין סוגי התביעה: אם תובעו לתקן את הקרקע (כגון למלא את החפירות שחפר בה) — הרי זו אכן תביעת קרקע ופטור עליה משבועת התורה, אך אם התביעה היא לשלם את דמי הנזק, הרי זו תביעת ממון שנשבעים עליה מהתורה. ומדבריו נראה שהניזק יכול לבחור אם לתבוע מהמזיק תיקון או תשלום.

אך ה'מגיד משנה' משיג על דברי הראב"ד וכותב שאין הניזק יכול לתבוע תיקון אלא רק תשלום דמים.

וה'משנה למלך' מבאר שכוונת הראב"ד למקרה שהמזיק חפר בקרקע והעפר שהוציא עדיין קיים ואז חובתו לסתום את הבור בחזרה, אך כאשר העפר אינו קיים, אין לחייב אותו לרכוש עפר אחר אלא רק לשלם דמים.

ונמצא לדבריו, שכל קלקול שאפשר לתקנו ללא צורך בחלק נוסף, צריך המזיק לדאוג לתיקון בעצמו, אך כאשר נדרשים חלקי חילוף אינו חייב לרכוש אותם בעצמו אלא רק לשלם את מחירם.

ולהלכה, הש"ך (חו"מ סי' צה, סי"ח) נוטה לפסוק שבכל מקרה יכול הניזק לדרוש את תיקון הנזק, ואילו לדעת ה'תומים' (שם, ס"ז) וה'נתיבות המשפט' (שם, ו) המזיק יכול לבחור אם לתקן את הנזק בעצמו ולהיפטר מתשלום או לשלם את דמי הנזק ולא לתקן.

בין בהמה לחיטים

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען פרק ט, הלכה ז: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֻמָּה שֶׁל חִטִּים הַמֻּנַּחַת בְּסַמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם - זֶה אוֹמֵר 'הַכֹּל שֶׁלִּי', וְזֶה אוֹמֵר 'הַכֹּל שֶׁלִּי' - כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֵחֶצְיוֹ, וְיַחֲלֹקוּ.

מדוע נוקט הרמב"ם דווקא 'ערימה של חיטים' ולא ממשיך בדוגמא של כלי או בהמה שבה התחיל?

מבאר ה'אור שמח':

בהלכה זו מבואר שחלוקת החפץ מותנית בכך שכל אחד מהצדדים ישבע על נכונות דבריו, אך להלן (הלכה ט) פסק הרמב"ם: 'היו שנים אדוקין בטלית... זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשווה אחר שנשבעין', הרי שהשבועה היא רק על החלק שאינם אוחזים בו, ואילו החלק שביד כל אחד ניתן לו ללא שבועה, כי עצם התפיסה מעידה על כך שהוא שלו ושוב אין צורך בשבועה, ורק לגבי השאר שלגביו אין בירור צריך שבועה.

ולכן לא נקט כאן הרמב"ם 'שנים שהיו יושבים בצד בהמה בחצר של שניהם', כי באופן זה קיימת הוכחה שהבהמה שייכת לשניהם ולא יצטרכו שבועה, כפי שנפסק בהלכות שכנים (פ"ה ה"ג): "אחד מן השותפים (בחצר) שביקש להעמיד בה בהמה... חבירו מעכב עליו". ואם כן, כאשר רואים בהמה עומדת בחצר השותפים מסתבר שהיא של שניהם, כי אם היתה של אחד מהם היה חברו מונע ממנו להכניס את הבהמה לחצר המשותפת, וכאמור לעיל, כאשר קיימת הוכחה שהחפץ של שניהם אין נשבעים.

ולפיכך בהלכה זו, בה מדובר על חלוקה בשבועה, נקט הרמב"ם שנים היושבים בצד ערימה של חיטים שאין בזה הוכחה למי היא שייכת ויתכן שהיא של אחד מהם (שהרי חברו אינו יכול לעכב עליו להכניס חיטים לחצר המשותפת), וצריכים להישבע.

(אור שמח)

חזקת שלש שנים באכילת איסור

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען פרק יב, הלכה יב: אֲכָלָהּ עֲרֵלָה שְׁבִיעִית וְכִלְאַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁנְּהֲנָה בַּעֲבֵרָה, הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

אמרו בגמרא (בבא בתרא לו, א) לפי גרסתנו: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים - אינה חזקה". כלומר, המחזיק שדה שלש שנים ואכל מפירותיה כשהם ערלה או שביעית (באופן שהגידולים אסורים - סמ"ע חו"מ סי' קמא סקי"ח) או כלאים - אין אכילה זו משלימה 'חזקת שלש שנים', כי היות והפירות אסורים באכילה אין זו 'אכילה' כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו רואה צורך למחות במחזיק בשדה, ולכן העובדה ששתק ולא מחה אינה קובעת חזקה (רשב"ם שם).

אך גירסת רבינו חננאל והרמב"ם (והתוספות כתבו ש"כן נראה לר"י עיקר") היא: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים - הויא חזקה", וכך הגירסא גם במסכת כתובות (פ, א). ופירשו התוספות (ב"ב שם), שהאכילה היתה באופן המותר, שלא קצר פירות אלא זמורות (ענפים) שדיני ערלה ושביעית לא חלים עליהם (ואף בכלאים יש להתיר לפעמים את הזמורות) ומותר להאכילם לבהמה. ואף שאין זו 'אכילה' גמורה וכשיש פירות מותרים באכילה, אכילת זמורות אינה יכולה לקבוע חזקה (כמו אכילת שחת, בהלכה הקודמת, שאינה מועילה לחזקה) אך כשאין פירות מותרים - מועילה 'אכילה' כזו לחזקה (וראה ראב"ד כאן).

והרמב"ם כתב שאכילת "ערלה, שביעית וכלאים" היא חזקה "אף על פי שנהנה בעבירה", היינו שמדובר באכילת אדם. ואף שאסורים באכילה, אי מחאתו של המערער מועילה לחזקה.

ומדוע מועילה אכילה כזו לקבוע חזקת שלש שנים, והרי אין היא כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו חושב שצריך למחות עליה?

מבאר ה'תומים' (סי' קמא סק"ז):

פירות ערלה, שביעית וכלאים אסורים בהנאה וטעונים שריפה, וכל הנשרפים אפרן מותר (הל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ג).

וכיון שיכול ליהנות מהם היה על המערער למחות, ולכן אי מחאתו מועילה לקביעת 'חזקת שלש שנים'.

ועוד יש לומר:

גם באכילת איסור מועילה שתיקת המערער לקבוע חזקה, כיון שיש לטעון כנגדו: מדוע לא מחית נגד הימצאות אדם זר בשדך כאשר אתה יכול לזרוע בו פירות מותרים?!.

'כל דאלים גבר'?

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען פרק טו, הלכה ד: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר "שֶׁלִּי" וְזֶה אוֹמֵר "שֶׁלִּי", וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה... מַנִּיחִין אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ; וְיִהְיֶה הָאַחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ, וְעָלָיו הָרְאָיָה.

מדברי הרמב"ם משמע כי לאחר שאחד מבעלי־הדין התגבר וירד לשדה, שוב לא יכול השני לחזור ולתפוס ממנו ללא ראייה שהיא שלו, שהרי כתב "וכל המתגבר ירד בה ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראיה". ונמצא שאפשרות התפיסה נתונה רק לראשון שיצליח לממש אותה.

אך יש ראשונים החולקים על כך (תוס' ב"מ ו, א ד"ה והא, רשב"א בשם הראב"ד שם, ועוד) ולדעתם אף לאחר שאחד הצדדים גבר, יכול השני לחזור ולתפוס ממנו. וכשם שבית דין לא התערבו מלכתחילה ולא מנעו מהראשון לתפוס, כך לא ימנעו מהשני לתפוס בחזרה.

וטעמו של הרמב"ם שאין השני יכול לחזור ולתפוס, משום שלדעתו הפסק 'כל דאלים גבר' אינו הסתלקות של בית הדין מהנושא אלא מהווה פסיקה הקובעת כי התופס את השדה הוא הבעלים עליה, ולכן אם יחזור השני ויתפוס ממנו, יוציאו אותה מידו.

והרא"ש (ב"מ פ"א, א) הוסיף טעם בדבר, כי עצם התפיסה של הראשון מהווה ראיה שהקרקע שלו, כי מי שהאמת אתו יתאמץ יותר להציל את שלו מיד הבא לגוזלה.

ומכך נובעת השלכה למעשה, במקום שבעלי הדין עצמם אינם יודעים למי שייכת השדה, כגון בספק הנובע ממחלוקת הלכתית שלא הוכרעה בין הפוסקים. יש אומרים שגם במקרה זה פוסקים 'כל דאלים גבר' ויש אומרים שאין אומרים בזה 'כל דאלים גבר' אלא חולקים את הדבר בין שניהם. והטעם לכך מובן לפי דברי הרא"ש שמי שהדין עמו יתאמץ יותר כדי להעמיד את שלו בידו וזה אינו שייך אם הוא עצמו אינו יודע שהאמת אתו (ראה משנה למלך הלכה ה. לבוש חו"מ קלט, ד).

וב'שבות יעקב' (ח"ב סי' קסז) חידש שבזמן הזה אין פוסקים 'כל דאלים גבר', כי "בדורות הללו רבו המתפרצים והגזלנים שמוסרין נפשם גם כן על ממון שאינו שלהם" ושוב אין התפיסה מהווה ראיה שהצדק עם התופס, ויש להעדיף חלוקה על 'כל דאלים גבר'.

ירושת הבעל כשאשתו נתגרשה ספק גירושין

שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ט

הלכות נחלות פרק א, הלכה ט: וּמִי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין, וּמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ.

כתב ה'מגיד משנה':

הרמב"ם למד הלכה זו שאשה שנתגרשה ספק גירושין (ראה לדוגמה הל' גרושין פ"ג ה"ו ופ"ה ה"ג) ומתה, אין הבעל יורשה, מדברי הגמרא (קדושין מה, ב) לגבי קטנה שנתקדשה והלך אביה למדינת הים ונישאת שלא מדעת אביה והרי היא ספק נשואה (כי אם אביה יתנגד, הנישואין אינם חלים) שאם מתה, אין בעלה יורשה. והטעם הוא כי יש להסתפק אם האב נתרצה לנישואיה ונעשית נשואה ובעלה יורשה או לא נתרצה ודינה כארוסה שאין הבעל יורשה (עד שיתברר שהאב הסכים לנישואין בחייה – ראה הל' אישות פכ"ב ה"ה), כי מעמידים את ממון הירושה בחזקת קרוביה היורשים. וכך גם באשה שנתגרשה ספק גירושין, אין הבעל יורשה. והביא שכן כתב בספר העיטור (קידושין ח"ג) שמכאן למדים כי בכל ספק קידושין וספק גירושין ומתה, אין הבעל יורשה.

אך לדעת הראב"ד, מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה, הבעל יורשה. וביאר ה'מגיד משנה' שאין להקשות על הראב"ד מכך שבספק נישואין אין הבעל יורשה (כמבואר בגמרא הנ"ל), כי יש לחלק:

בספק נישואין, הרי קודם הנישואין הירושה היא בחזקת האב, ומספק נישואין אין מוציאים אותה מחזקתו. אבל משנישאת הירושה היא בחזקת הבעל, ומספק גירושין אין מוציאים אותה מחזקתו.

וה'בית יעקב' (אהע"ז סי' צ, סק"ה) ביאר:

הרמב"ם נקט כדעת האומרים שאם כופים את הבעל להוציא את אשתו (כשנהג שלא כהוגן וקידשה ברמאות ותחבולות), אם מתה קודם שגירשה, אינו יורש אותה (רמ"א אהע"ז סי' עז, ח"מ שם סקכ"ח). וכאשר יש ספק בגירושין, כופים את הבעל לתת לה גט שני כשר. והבעל שכופים אותו להוציא את אשתו, אינו יורשה.

כאשר האדם הוא בהתפעלות המידות, אזי אינו יכול לדבר דברי שכל.

ממאמר פרשת חוקת, ה'תשכ"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ז סיון־ג' תמוז תשע"ט

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁהִלְוָהוּ אָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁתְּבַע אֶת הַלּוֶה בַּדִּין, וְאָמַר לוֹ אַחֵר: הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁהָיָה חוֹנֵק אֶת חֲבֵרוֹ בַּשּׁוּק לִתֵּן לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב - אֵין הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם[3], וַאֲפִלּוּ אָמַר 'אֲנִי עָרֵב' בִּפְנֵי בֵּית דִּין[4]. אֲבָל אִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מָמוֹן זֶה - כָּל אֵלּוּ הַפָּנִים, בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין בֵּין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּלְוֶה, נִשְׁתַּעְבֵּד[5].

2) בבא בתרא קעו: 3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. 4) שלא על פי התערבות בית הדין. 5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

ב. אָמַר לוֹ[6] בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[7], וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְכֵן אִם בֵּית דִּין עָשׂוּ אוֹתוֹ עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין רוֹצִין לִגְבּוֹת מִן הַלּוֶה, וְאָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ וַאֲנִי עָרֵב לָכֶם. הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הֲנָאָה שֶׁהֶאֱמִינוּהוּ בֵּית דִּין, בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה שֵׁעְבֵּד עַצְמוֹ[8].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב... וכן אם בית־דין עשו אותו ערב... אע"פ שלא קנו מידו... הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית־דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית־דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמינוהו בית־דין,

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבארה ב'רבינו גרשום' וב'נמוקי יוסף' (סוף בבא בתרא) שהנאה זו אין כוחה יפה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב שחייב לו ובא חברו ואמר "הנח לו ואני אשלם" מכיון ש"לאו מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווהו" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלווה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חנוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 הע' 23)

6) שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. 8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

ג. הַמַּלְוֶה[9] אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה; אִם לֹא נָתַן לוֹ - חוֹזֵר אֵצֶל הֶעָרֵב וְנִפְרָע מִמֶּנּוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין נְכָסִים לַלּוֶה[10]; אֲבָל אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב כְּלָל[11], אֶלָּא מִן הַלּוֶה. הָיָה הַלּוֶה אַלָּם וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בָּא לַדִּין - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִן הֶעָרֵב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הֶעָרֵב דִּין עִם הַלּוֶה; אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ - יוֹצִיא, אוֹ יְשַׁמְּתוּהוּ בֵּית דִּין[12] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ.

9) שנינו (שם קעג.): "המלוה את חבירו על ידי ערב לא ייפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא ייפרע מן הערב תחילה. 10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. 11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. 12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

ד. הִתְנָה[13] הַמַּלְוֶה עַל הֶעָרֵב וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב[14]. אָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה תְּחִלָּה[15], אוֹ שֶׁהָיָה קַבְּלָן[16] - הֲרֵי זֶה יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב הַזֶּה אוֹ אֶת הַקַּבְּלָן[17] תְּחִלָּה, וְיִפָּרַע מֵהֶן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים[18] לַלּוֶה.

13) שם קעג: 14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן

מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו]. 15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". 16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. 17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". 18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

1 **ה. אֵיזֶהוּ עָרֵב[19] וְאֵיזֶהוּ קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי**
2 **נוֹתֵן לְךָ - זֶהוּ קַבְּלָן, שֶׁיֵּשׁ לַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ**
3 **תְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מְנָת**
4 **שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי**
5 **עָרֵב, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי חַיָּב, הַלְוֵהוּ**
6 **וַאֲנִי נוֹתֵן, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן**
7 **לוֹ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וַאֲנִי חַיָּב, תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב -**
8 **כֻּלָּן לְשׁוֹן עַרְבָּנוּת הֵן[20], וְאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ תְּחִלָּה, וְלֹא**
9 **נִפְרָע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה, עַד שֶׁיִּפָּרֵשׁ**
10 **וְיֹאמַר: מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה אֶפָּרַע[21].**

19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאביי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). 20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. 21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

11 **ו. עָרֵב[22] שֶׁל כְּתֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - פָּטוּר**
12 **מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עֲשָׂהּ[23], וְלֹא חִסֵּר מָמוֹן[24].**
13 **וְאִם הָיָה הָאָב עָרֵב[25] לִכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ -**
14 **חַיָּב[26]. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה - חַיָּב[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חייב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב.) אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 150 הע' 41)

22) שם עמוד ב. 23) עזר לקיים הנישואין. 24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווהו, משום שיש שם חיסרון כיס (מגיד משנה). 25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". 26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסברת עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. 27) שם.

15 **ז. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וּבָא לֵוִי וְקִבֵּל**
16 **אַחֲרָיוּת עָלָיו[28] - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד לֵוִי, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
17 **הִיא[29]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב לְשַׁלֵּם דְּמֵי מֶכֶר**
18 **זֶה כָּל עֵת שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְשִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה**
19 **חַיָּב[30]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. 29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווהו על אמונתו. 30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

20 **ח. וְכֵן הֶעָרֵב אוֹ הַקַּבְּלָן שֶׁחִיְּבוּ עַצְמָן עַל תְּנַאי, אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
22 **אַסְמַכְתָּא[31]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי אֶתֵּן**
23 **לְךָ אִם יִהְיֶה כָּךְ וְכָךְ אוֹ אִם לֹא לֹא יִהְיֶה. שֶׁכָּל**

הַתּוֹלֶה שֶׁעְבּוּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ בְּאִם יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה - לֹא גָּמַר וְהִקְנָה קִנְיָן שָׁלֵם, וּלְפִיכָךְ לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד.

31) כשתלה בפירוש את השתעבדותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שְׁנַיִם שֶׁלָּוּ[32] בִּשְׁטָר אֶחָד אוֹ שֶׁלָּקְחוּ מֶקַח אֶחָד, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלָּוָה אֶחָד מֵהֶן אוֹ לָקַח בְּשֻׁתָּפוּת - הֲרֵי הֵן עַרְבָּאִין זֶה לָזֶה[33], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ.

32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. 33) כל אחד דינו כלווה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נזדמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

י. שְׁנַיִם שֶׁעָרְבוּ לְאֶחָד, כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לִפְרַע מִן הָעֲרֵב - יִפְרַע מֵאֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה[34]. וְאִם לֹא הָיָה לְאֶחָד כְּדֵי הַחוֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשֵּׁנִי בִּשְׁאָר הַחוֹב.

34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמהו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

יא. וְאֶחָד שֶׁעָרַב לִשְׁנַיִם, כְּשֶׁיִּפְרַע לַמַּלְוֶה - יוֹדִיעוּ[35] עַל חוֹב אֵיזֶה מִשְׁנֵיהֶם פּוֹרֵעַ, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר עָלָיו[36].

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[37]: עֲרֹב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וַאֲנִי עָרֵב לְךָ־הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב; וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב לַמַּלְוֶה, כָּךְ נִשְׁתַּעְבֵּד עָרֵב לְעָרֵב רִאשׁוֹן[38]. וְדִין הָעָרֵב עִם הַמַּלְוֶה וְדִין עָרֵב רִאשׁוֹן עִם הַשֵּׁנִי דִּין אֶחָד הוּא.

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה).
38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

יג. מִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ קֶצֶב הַדָּבָר שֶׁעָרַב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁתִּתֵּן תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב, אוֹ מְכֹר לוֹ וַאֲנִי עָרֵב, אוֹ הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה: אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אוֹ הִלְוָהוּ מֵאָה אֶלֶף - נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב בַּכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין זֶה הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשִּׁעְבֵּד עַצְמוֹ בּוֹ - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ וְלֹא שִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[39]. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם לַמֵּבִין.

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

יד. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב לְגוּפוֹ שֶׁל לָוֶה זֶה, לֹא עָרַב לְעַצְמוֹ שֶׁל מָמוֹן[40], אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאֶנּוּ לְךָ[41], וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ וּתְבָעוֹ: הַנִּיחֵהוּ, כָּל זְמַן שֶׁתִּתְבָּעֶנּוּ אֲבִיאֶנּוּ לְךָ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ[42] עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלָּוֶה - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[43]; וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ הִתְנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אוֹ שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּרַח אֶהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא, וְלֹא נִשְׁתַּעְבֵּד. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה.
41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין.
43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבארו בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאַחַר שֶׁהֶעִידוּ[3] הָעֵדִים בַּשְּׁטָר בָּא עָרֵב וְעָרַב אֶת הַלָّוֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעְבֵּד לְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִנִּכְסֵי הֶעָרֵב הַזֶּה - אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[6]. הָיָה הֶעָרֵב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר קֹדֶם חֲתִימַת הָעֵדִים: אִם כָּתְבוּ: פְּלוֹנִי עָרֵב[7], שֶׁהֲרֵי

אֵינוֹ מְעָרֵב[8] עִם הַלּוֶה בַּמִּלְוָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִים[9]; אֲבָל אִם כָּתוּב בַּשְּׁטָר: פְּלוֹנִי לָוֶה מִפְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וּפְלוֹנִי[10] עָרֵב, שֶׁהֲרֵי עֵרְבוּ לְוֶה עִם עָרֵב בַּשְּׁטָר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁל עָרֵב, וְאַחַר כָּךְ חָתְמוּ עֵדִים בַּשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִנִּכְסֵי עָרֵב הַמְשֻׁעְבָּדִים[11].

2) משנה בבא־בתרא קעה: וגמרא שם קעו: 3) שחתמו. 4) וכתב ערבותו בשטר־החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). 5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. 6) של הערב. 7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמִלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. 8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר־כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". 9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד־משנה). 10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. 11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד־משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיין שם, ובלחם־משנה).

ב. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרַע מִן הֶעָרֵב עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיֵּב[12] הֶעָרֵב לְשַׁלֵּם. לֹא יִהְיֶה כֹּחַ זֶה פָּחוּת מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ[13]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ - הַכֹּל לְפִי הַתְּנַאי[14].

12) על־ידי בית־דין. 13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לווה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית־הדין, שייכות גם בערב. 14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים[15] - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ[16] וְלוֹמַר: לֵךְ אֵצֶל הַקַּבְּלָן, הֲרֵי יֵשׁ לְךָ[17] לִתְבֹּעַ אוֹתוֹ תְּחִלָּה[18]; אֶלָּא תּוֹבֵעַ כָּל מִי שֶׁרָצָה תְּחִלָּה[19]. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְּלָן הַמָּעוֹת מִיַּד הַמַּלְוֶה וּנְתָנוֹ בְּיַד הַלּוֶה - אֵין לַמַּלְוֶה בְּיַד הַלּוֶה כְּלוּם[20]. הָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[21], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לֵילֵךְ אֵלָיו, אוֹ שֶׁמֵּת הַלּוֶה וְהִנִּיחַ יְתוֹמִים קְטַנִּים, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן - הֲרֵי זֶה תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין הַלּוֶה מָצוּי[22].

15) ידועים. 16) שם קעד. "לא מיפטר לווה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". 17) הזכות. 18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. 19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משובחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללווה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פי"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. 20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו־תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאשר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו־תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. 21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו – בית־דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף־משנה בשם 'בעל התרומות'). 22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה וּמְצָאוֹ שֶׁהוּא עָנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרַע מִן הֶעָרֵב עַד שֶׁיִּשָּׁבַע הַלּוֶה[23] בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[24] שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[25] עַל נְכָסָיו שֶׁל עָרֵב[26].

23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. 24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. 25) מעשה רמאות. 26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עָרֵב לַחֲבֵרוֹ בְּמִלְוָה עַל פֶּה, וּבָא הַמַּלְוֶה לִתְבֹּעַ אֶת הֶעָרֵב, וַהֲרֵי הַלּוֶה בִּמְדִינַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הֶעָרֵב: הָבֵא רְאָיָה שֶׁלֹּא פְּרָעֲךָ[27] הַלּוֶה, וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ.

27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על־פה, כמבואר למעלה פי"א ה"א (מגיד־משנה).

ו. עָרֵב שֶׁקִּדֵּם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלּוֶה[28] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֵדִים כְּלָל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֶה בָּעֵת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עָרֵב: עָרְבֵנִי וְשַׁלֵּם; אֲבָל אִם עָמַד בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה לוֹ עָרֵב אוֹ קַבְּלָן, אוֹ שֶׁאָמַר

לוֹ הַלְוֶה: עֲרֵבֵנִי, וְלֹא הִרְשָׁהוּ שֶׁיִּתֵּן וְיִפְרַע הַחוֹב[29] - אֵין הַלְוֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ כְּלוּם[30]. וְכֵן הַפּוֹרֵעַ שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[31], אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב עַל הַמַּשְׁכּוֹן[32] - אֵין הַלְוֶה חַיָּב כְּלוּם, וְנוֹטֵל מַשְׁכּוֹנוֹ בְּחִנָּם, וַהֲרֵי אִבֵּד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מְעוֹתָיו; שֶׁמָּא הָיָה הַלְוֶה מְפַיֵּס אֶת הַמַּלְוֶה וּמוֹחֵל לוֹ[33]. מֵת הַלְוֶה[34], וְקָדַם הֶעָרֵב וּפָרַע הַחוֹב קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים, אִם נוֹדָע לָנוּ שֶׁלֹּא פָּרַע הַלְוֶה שְׁטַר חוֹבוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בּוֹ קֹדֶם[35], אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[36] וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַן הַמַּלְוָה לְהִגָּבוֹת - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין[37] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע[38]. הָיָה הַמַּלְוֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[39] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[40]; שֶׁמָּא אֲבִיהֶן נָתַן לְיַד הֶעָרֵב כָּל הַחוֹב שֶׁהָיָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה[41], וּלְפִיכָךְ פָּרַע זֶה מִדַּעְתּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ הַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם הוֹדִיעָן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וַהֲרֵי הוּא נוֹתֵן - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.

28) כן משמע מברייתא בבא־בתרא קעד: 29) שלא אמר: "ושלם". 30) במגיד־משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר־חובו של חבירו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד־משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית־דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). 31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפי"ב מהל' אישות הי"ט. 32) ירושלמי, שם פי"ג ה"ב. 33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. 34) מעשה שהיה, הובא בבבא־בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם". 35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. 36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. 37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב'טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. 38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף־על־פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צררי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד־משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו.

39) שם קעד: מעשה שהיה. 40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. 41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלווה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

ז. כָּל עֵרֵב[42] שֶׁבָּא לִטֹּל מַה שֶּׁפָּרַע, בֵּין שֶׁבָּא לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לִוֶה בֵּין מִלִּוֶה עַצְמוֹ[43] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁפָּרַע[44]. וְאֵין מְצִיאַת שְׁטַר הַחוֹב[45] שֶׁעָלָיו בְּיַד הֶעָרֵב רְאָיָה, שֶׁמָּא נָפַל הַשְּׁטָר מִיַּד הַמַּלְוֶה וְלֹא פָּרַע זֶה כְּלוּם[46].

42) ברייתא, שם. 43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללווה עצמו. 44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על־פה. 45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. 46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואינני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב'טור' שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע וש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָרַבְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָרַבְתִּי; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב לַלּוֶה: אַתָּה הִרְשִׁיתַנִי לַעֲרֹב אוֹתְךָ וְלִתֵּן, וְהוּא אוֹמֵר: מִדַּעְתְּךָ עָרַבְתָּ, אוֹ לֹא עָרַבְתָּ כְּלָל; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב: פָּרַעְתִּי הַמִּלְוָה בְּפָנֶיךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: כֵּן פָּרַעְתָּ, וְנָתַתִּי לְךָ מַה שֶּׁפָּרַעְתָּ[47]; אוֹ שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: עָרַבְתָּ לִי מָאתַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָרַבְתִּי אֶלָּא מָנֶה - מִכָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אוֹ יִשָּׁבַע[48] הַנִּתְבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כִּשְׁאָר כָּל טַעֲנוֹת הַמָּמוֹן[49].

47) ומסיים רבינו: ש"ישבע הנתבע שבועת היסט". אף־על־פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד־משנה). 48) נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסת או שבועת התורה. 49) שכופר הכל נשבע היסת ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אִישׁ שֶׁלָּווּ, אוֹ שֶׁעָרְבוּ אֶת אֲחֵרִים

וְנִתְחַיְּבוּ לְשַׁלֵּם[50] - כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד וְתִתְגָּרֵשׁ הָאִשָּׁה אוֹ תִּתְאַלְמֵן יְשַׁלְּמוּ[51].

50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. 51) מקור הדין, במשנה בבא־קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאין להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד־משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גזלה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד־משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבבא־בתרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

י. קָטָן שֶׁלָּוָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּגְדַּיל[52]. וְאֵין כּוֹתְבִין עָלָיו שְׁטָר[53], אֶלָּא הֲרֵי הִיא מִלְוָה עַל פֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם.

52) אף־על־פי ששנינו (בבא־קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד־משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). 53) זה נלמד ממה שאמרו בבבא־בתרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא־אם־כן נעשה בגדול.

יא. קָטָן שֶׁעָרַב אֶת אֲחֵרִים - הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם אַף כְּשֶׁיִּגְדַּיל. וְזֶה שֶׁנָּתַן אֶת מְעוֹתָיו עַל פִּי הַקָּטָן - אִבֵּד אֶת מְעוֹתָיו. שֶׁאֵין לְקָטָן דַּעַת כְּדֵי לְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ[54] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, וְלֹא בְּעַרְבָנוּת וְלֹא בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְדִין אֱמֶת הוּא, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

יב. הָאִשָּׁה[55] שֶׁלָּוְתָה בִּשְׁטָר אוֹ עָרְבָה בִּשְׁטָר וְנִשֵּׂאת - חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם[56] אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת[57]. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה - אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ שֶׁתִּתְאַלְמֵן; שֶׁרְשׁוּת בַּעַל כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ[58] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59] בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיוּ אוֹתָן מְעוֹת הַהַלְוָאָה עַצְמָן קַיָּמִין - יַחֲזִירוּ אוֹתָן לַמַּלְוֶה[60].

55) פנויה. 56) בבא־בתרא קלט. 57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. 58) וכשם שמלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל. 59) בפי"ב מהל' זכיה ומתנה הי"ב. 60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדיו גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

א. שְׁטָר[2] שֶׁכָּתוּב בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב: אִם הָיָה עָשׂוּי כְּתִקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִזְדַּיֵּף[3] וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, וְהָיוּ עֵדָיו יִשְׂרָאֵל, וְיוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין. אֲבָל[4] כָּל הַשְּׁטָרוֹת שֶׁחוֹתְמֵיהֶן[5] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשִּׁטְרֵי מֶקָּח וּמִמְכָּר וְשִׁטְרֵי חוֹב[6]. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם, וְיִכְתְּבוּ בַּשְּׁטָר: לְפָנֵינוּ מָנָה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ דְּמֵי הַמֶּכֶר אוֹ מְעוֹת הַחוֹב. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשׂוּיִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם; אֲבָל בִּמְקוֹם קִבּוּץ פְּלִילֵיהֶן[7] בְּלֹא קִיּוּם הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶם - לֹא יוֹעִילוּ כְּלוּם[8]. וְכֵן צְרִיכִין עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִידוּ עַל אֵלּוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵן עֵדֵי הַשְּׁטָר וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶן שֶׁקִּיֵּם עֵדוּתָן, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין בְּקַבְּלָנוּת שׁוֹחַד[9]. וְאִם חָסְרוּ שִׁטְרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרֵס. וְכֵן שִׁטְרֵי הוֹדָאוֹת[10] וּמַתָּנוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת[11] שֶׁהֵן בְּעֵדִים שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרָסִים[12]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ שִׁטְרֵי חוֹב שֶׁלָּהֶן שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם - פְּסוּלִין[13], וְלֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא שִׁטְרֵי מֶקָּח וּמִמְכָּר שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם. וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה בָּזֶה[14]. אִם לֹא יָדְעוּ[15] דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת שְׁטָר זֶה הַנַּעֲשָׂה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - נוֹתְנוּ לִשְׁנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה וְקוֹרִין לוֹ, שֶׁנִּמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּמֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ[16]. וְגוֹבֶה בּוֹ מִבְּנֵי חוֹרִין[17], אֲבָל אֵין טוֹרְפִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת בַּמֶּה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: 3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. 4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. 5) העדים החתומים עליו. 6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד־משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות

של גוים (ערכאות = בית־משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתרץ שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותירוץ אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעוניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד־משנה)]. 7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על־פי הוראותיהם. 8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. 9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. 10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי־חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. 11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל־פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל־פה מועילה. 12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. 13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על־פה אף־על־פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. 14) אלא שטרי־חוב דינם כשטרי מכר. ואף־על־פי־כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי־חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פי"א ה"ה) ומשום שבית־הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד־משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). 15) כרב פפא, שם יט: 16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. 17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם־כן מוציאים קול. [במגיד־משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

1 **ב. שְׁטָר[18] שֶׁעֵדָיו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁמְּסָרוֹ הַלּוֶה לְיַד**
2 **הַמַּלְוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר לְיַד הַלּוֹקֵחַ בְּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים**
3 **מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל**
4 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי**
5 **זֶה גּוֹבֶה מִבְּנֵי חוֹרִין[19]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים שֶׁמָּסַר**
6 **בִּפְנֵיהֶם יוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ, וּקְרָאוּהוּ כְּשֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶן,**
7 **וְיִהְיֶה כְּתִקּוּן שְׁטַר יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף וְלֹא**
8 **לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ. וְלָמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן**
9 **הַמְשֻׁעְבָּדִים? מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.**

18) שם י: יא. 19) משום שסומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף־משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים – פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותירץ, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים - לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

10 **ג. תִּקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא: כָּל הַשְּׁטָרוֹת כֻּלָּן[20]**
11 **צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזֹר[21] מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה[22].**
12 **[אֶלָּא] שֶׁאֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא[23] הָיוּ**
13 **הָעֵדִים[24] מְרֻחָקִין מִגּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר בִּכְדֵי הַשִּׁיטָה,**
14 **וּבָא זֶה הַמְזַיֵּף וְכָתַב בְּאוֹתוֹ הָרֶוַח שִׁיטָה זוֹ.**

20) בבא־בתרא קסא: 21) לכתוב שנית. 22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. 23) נימוק למה אין למדים משיטה אחרונה. 24) חתימת העדים. במגיד־משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

15 **ד. עֵדִים[25] שֶׁהָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב שְׁתֵּי שִׁיטִין -**
16 **פָּסוּל[26]; פָּחוֹת מִכָּאן - כָּשֵׁר[27]. שְׁתֵּי שִׁיטִין שֶׁאָמְרוּ**
17 **- בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים, וְלֹא בִּכְתַב יְדֵי סוֹפֵר[28]; שֶׁכָּל**
18 **הַמְזַיֵּף - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַסּוֹפֵר, אֶלָּא אַחַר הָעֵדִים.**
19 **וּשְׁתֵּי שִׁיטִין אֵלּוּ - הֵן וַאֲוִירָן[29], כְּגוֹן לָמֶ"ד עַל**
20 **כָּ"ף[30]. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב יָתֵר עַל שְׁתֵּי**
21 **שִׁיטִין, וְהָיָה הָרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים מָלֵא בְּעֵדִים**
22 **פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[31], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל**
23 **לְהִזְדַּיֵּף. וְאִם מִלְּאָהוּ בִּשְׁרִיטוֹת[32] שֶׁל דְּיוֹ - פָּסוּל;**
24 **שֶׁמָּא הָעֵדִים עַל הַשְּׂרִיטוֹת חָתְמוּ[33], וְלֹא עַל גּוּפוֹ**
25 **[שֶׁל שְׁטָר]. הָיָה הַשְּׁטָר[34] כֻּלּוֹ עִם עֵדָיו בְּשִׁיטָה אַחַת**
26 **- הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[35].**

25) ברייתא שם. 26) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. 27) שהרי אין למדים משיטה אחרונה. 28) הסופר רגיל בכתיבה, וידיו מאומנות, וכתב־ידו אינו גס ככתב־יד העדים שאינם מאומנים. 29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין חתימות העדים. 30) כף סופית, היינו שלושה אוירים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה; ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. 31) שם קסב: כתב הרשב"א בחידושיו בשם רבינו יונה, שהמדובר כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול. וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם מילאהו המלוה בהסכמת הלווה – כשר. ומה שאמר פסול, הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל: כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין המלוה יכול לשעבד את הלווה על־ידי מילוי בקרובים שלא מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד בית־דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה, מכיון שנפסל על־ידי בית־דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין בו קנין. ונתבארו ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך' ובסמ"ע וש"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].

32) גמרא שם קסג. 33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. 34) שם קסג: 35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא במגיד־משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא רוצה בקלף החלק שמימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

1 **ה. הָיָה הַשְּׁטָר[36] בְּשִׁיטָה זוֹ וְהָעֵדִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה -**
2 **פָּסוּל; שֶׁמָּא אֵלּוּ הָעֵדִים הָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַשְּׁטָר**
3 **כָּשֵׁר שִׁיטָה אַחַת, וְחָתַךְ כָּל הַשְּׁטָר, וְכָתַב זֶה הַשְּׁטָר**
4 **בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה, וְנִמְצָאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ.**
5 **וְכֵן[37] אִם הָיָה הַשְּׁטָר וּשְׁנֵי עֵדִים בְּשִׁיטָה אַחַת, וּשְׁנֵי**
6 **עֵדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְאָמַר[38]: אֲנִי נִתְכַּוַּנְתִּי**
7 **לְרַבּוֹת הָעֵדִים[39] - אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה מֵעֵדִים שֶׁל**
8 **מַטָּה בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁל מַעְלָה; שֶׁמָּא**
9 **בַּשִּׁיטָה שֶׁהָיְתָה בֵּין הָעֵדִים שֶׁל מַטָּה וּבֵין הַשְּׁטָר**
10 **שֶׁחָתַךְ כָּתַב שְׁטָר זֶה וּשְׁנֵי עֵדָיו[40].**

36) שם עמוד ב. 37) שם. 38) לבית־דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. 39) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. 40) זייף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

11 **ו. קִיּוּם בֵּית דִּין[41] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לְכָתַב יְדֵי**
12 **עֵדִים אוֹ סָמוּךְ לְצַד הַשְּׁטָר[42] אוֹ מֵאֲחוֹרָיו[43] כְּנֶגֶד**
13 **הַכְּתָב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשְּׁטָר רֶוַח שִׁיטָה אַחַת**
14 **- פָּסוּל[44]; שֶׁמָּא יַחְתּוֹךְ הַשְּׁטָר שֶׁנִּתְקַיֵּם, וִיזַיֵּף בְּאוֹתָהּ**
15 **שִׁיטָה שְׁטָר וּשְׁנֵי עֵדָיו[45], וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שְׁטָר**
16 **מְזֻיָּף.**

41) שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף. 43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. 44) כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. 45) יזייף חתימתם.

17 **ז. הִרְחִיק[46] אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשְּׁטָר יָתֵר[47] עַל שְׁתֵּי**
18 **שִׁיטִין, וּמִלֵּא כָּל הֶרֶוַח שְׁרִיטוֹת דְּיוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי**
19 **אֵינוֹ יָכוֹל לְזַיֵּף[48]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיְּקַיְּמוּ**
20 **קִיּוּם עַל הַשְּׁרִיטוֹת, אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר.**

46) שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל־שכן פחות משתי שורות. 48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמא אישרו את השריטות, אבל בקיום בית־דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית־דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

21 **ח. כָּל הַמְּחָקִין[49] כֻּלָּן - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף**
22 **הַשְּׁטָר, וְיֹאמַר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מִלָּה פְּלוֹנִית אוֹ**
23 **שִׁיטָה פְּלוֹנִית עַל מְחָק, אוֹ תְּלוּיָה[50], וְהַכֹּל קַיָּם. וְאִם**
24 **הָיָה הַמְּחָק בִּמְקוֹם שָׁרִיר וְקַיָּם, וּבְשִׁעוּר שָׁרִיר**
25 **וְקַיָּם[51], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְקִיְּמוֹ[52] - פָּסוּל; שֶׁמָּא**
26 **מְחָקוֹ[53], וְכָתַב דָּבָר שֶׁזִּיֵּף, וְחָזַר וְקִיְּמוֹ בְּרֶוַח שֶׁבֵּין**
27 **הַכְּתָב וְהָעֵדִים[54].**

49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: 50) בין שורה לשורה. 51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל שריר וקיים. 52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח שלמעלה. 53) את השריר וקים. 54) שריחקו חתימתם שיטה אחת. [מלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד־משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב'טור' שם סי' מד אות ו, שחוששים שמא היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סעי' ה פסק כרבינו].

28 **ט. שְׁטָר[55] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - כָּשֵׁר. וְאִם**
29 **תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק[56] - אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי**
30 **שֶׁנִּמְחַק פַּעַם אַחַת לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים[57]. וְאִם**
31 **תֹּאמַר: שֶׁמָּא נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים מְקוֹם הָעֵדִים[58],**
32 **וְאַחַר שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ וְכוֹתֵב כָּל מַה**

שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא וְעֵדָיו כֻּלּוֹ שָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְחַק הַכֹּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּבָר תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל שְׁטָר מָחוּק, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחַק בִּפְנֵיהֶם[59].

55) שם קסג: וקסד. 56) שמא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. 57) והזיוף ניכר. 58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. 59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שְׁטָר[60] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק, וְהַקִּיּוּם מִלְּמַטָּה עַל הַגֵּוִר - אֵין מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדֵי הַקִּיּוּם[61] אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁלְּמַעְלָה; שֶׁמָּא הַקִּיּוּם הָיָה רָחוֹק מִן הַשְּׁטָר הַרְבֵּה, וְהָיָה הָרֶוַח מָלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל דְּיוֹ[62], וְחָתַךְ גּוּף הַשְּׁטָר, וּמָחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתַב הַשְּׁטָר וְעֵדָיו[63] עַל הַמְּחָק.

60) שם. 61) אם בא לבית־דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. 62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. 63) שזייף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף־על־פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד־משנה).

יא. שְׁטָר[64] הַבָּא עַל הַנְּיָר, וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - פָּסוּל; שֶׁמָּא יִמְחַק הַשְּׁטָר וִיזַיֵּף[65], וְנִמְצָא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק[66]. וְאִם כָּתְבוּ[67] הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַמְּחָק, וְהַשְּׁטָר עַל הַנְּיָר - כָּשֵׁר. וְכוֹתְבִין כֵּן בֵּין עַד לְעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַיֵּף[68].

64) שם קסד. 65) יזייף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. 66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. 67) שם. 68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחוק. כל זה מבואר בגמרא שם.

יב. שְׁטָר[69] הַבָּא עַל הַמְּחָק, וְעֵדָיו עַל הַנְּיָר - פָּסוּל. וַאֲפִלּוּ כָּתְבוּ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ עֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַנְּיָר, וְהַשְּׁטָר עַל הַמְּחָק. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְכֵיוָן שֶׁכֻּלּוֹ נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינוֹ נִכָּר; שֶׁאִלּוּ הָיָה בּוֹ מָקוֹם הַנִּמְחַק פַּעַם אַחַת וּמָקוֹם הַנִּמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים - הָיָה נִכָּר[70]. וּמִתִּקּוּן הַשְּׁטָרוֹת: לְהִתְבּוֹנֵן[71] בַּשְּׁטָר בְּוִוי"ן וְזַיְנִי"ן שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יְהוּ דְּחוּקִין בֵּין הַתֵּבוֹת, שֶׁמָּא זֵיף וְהוֹסִיף זוֹ[72]. וְלֹא יִהְיוּ מְרֻחָקִין[73], שֶׁמָּא מָחַק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן הֵ"א אוֹ חֵי"ת, וְהִנִּיחַ רַגְלָהּ הָאַחַת[74] מְקוֹם וָ"ו. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מְדַקְדְּקִין בּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב.

69) שם. 70) ראה למעלה ה"ט. 71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. 72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שה'ואו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). 73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". 74) הימנית.

יג. מִשָּׁלֹשׁ[75] וְעַד עֶשֶׂר אֵין כּוֹתְבִין בְּסוֹף שִׁיטָה, שֶׁמָּא יְזַיֵּף[76] וְיַחֲזִיר הַשָּׁלֹשׁ לִשְׁלֹשִׁים וְהָעֶשֶׂר עֶשְׂרִים. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ בְּסוֹף שִׁיטָה - מַחֲזִיר הַדִּבּוּר[77] בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹא בְּאֶמְצַע הַשִּׁיטָה[78].

75) אביי, שם. 76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"מם". 77) כותב שנית את השטר או את הקטע. 78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזייף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

יד. שְׁטָר[79] שֶׁכָּתְבוּ מִלְּמַעְלָה מָנֶה[80] וּמִלְּמַטָּה מָאתַיִם, מִלְּמַעְלָה מָאתַיִם וּמִלְּמַטָּה מָנֶה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחַר הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם?[81] לְפִי שֶׁאֵין הָאֶחָד תָּלוּי בַּחֲבֵרוֹ. שֶׁאִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ: מֵאָה שֶׁהֵן מָאתַיִם, אוֹ מָאתַיִם שֶׁהֵן מֵאָה - הָיָה נוֹטֵל מֵאָה[82]; אֲבָל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאַחֲרוֹן תָּלוּי בָּרִאשׁוֹן - הַלֵּךְ אַחַר אַחֲרוֹן. הָיָה בּוֹ מִלְּמַעְלָה שֵׁם, וּלְמַטָּה שֵׁם קָרוֹב לוֹ - הַלֵּךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן[83]. אִם כֵּן, לָמָּה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן? שֶׁמָּא תִּמְחֵק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן, וְיִלָּמֵד מִן הָעֶלְיוֹן[84]. כְּגוֹן שֶׁהָיָה[85] בָּעֶלְיוֹן חֲנָנִי אוֹ עֲנָנִי, וּבַתַּחְתּוֹן חָנָן אוֹ עָנָן - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל לֹא יִלָּמֵד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[86].

79) משנה, שם קסה: 80) מאה דינרי כסף. 81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. 82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. 84) כל זה במשנה הנ"ל.

85) ברייתא שם קסו: 86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. כָּתוּב בּוֹ[87] מִלְּמַעְלָה סֵפֶל[88], וּמִלְּמַטָּה קֵפֶל[89] - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהַקֵּפֶל פָּחוּת מִן הַסֵּפֶל. כָּתוּב בּוֹ מִלְּמַעְלָה קֵפֶל, וּמִלְּמַטָּה סֵפֶל - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְבוּב הֵסִיר רֶגֶל הַקּוּף וְנַעֲשֵׂית סָמֶ"ךְ[90], וְאֵינוֹ גוֹבֶה אֶלָּא בְּמִדַּת קֵפֶל הַקְּטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[91]. מַעֲשֶׂה בִּשְׁטָר[92], שֶׁהָיָה כָּתוּב בּוֹ: שֵׁשׁ מֵאוֹת זוּז וְזוּז אֶחָד, וַהֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם שֵׁשׁ מֵאוֹת זוּז וְזוּז אֶחָד אוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא[93] וְזוּז; אָמְרוּ חֲכָמִים[94]: יִטֹּל שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא וְזוּז, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטָה וְזוּז?[95] לְפִי שֶׁהַפְּרוּטוֹת כּוֹלֵל אוֹתָן הַסּוֹפֵר זוּזִין[96] וְאַחַר כָּךְ כּוֹתְבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, לְפִי דַּרְכָּם הַיָּדוּעַ - עַל פִּיו עוֹשִׂין.

87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. 88) ראשי־תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. 89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. 90) בכתב־יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. 91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. 92) שם. 93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף־משנה]. 94) אביי, שם. 95) המטבע הפחות ביותר. 96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שְׁטָר[97] שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אַסְתִּירָא מְאָה מָעֵי[98], אוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ: מְאָה מָעֵי אַסְתִּירָא - הֵלֵךְ אַחַר פָּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא אַסְתִּירָא אַחַת[99]. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שֶׁמָּא כָּךְ אוֹ שֶׁמָּא כָּךְ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן; וְאִם תָּפַס בָּעֶלְיוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[100] אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[101].

97) שם קה: 98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד מששה בזוז = 32 פרוטות). 99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "איסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף־על־פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). 100) שהרי הוא המוחזר. 101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד־משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. כָּתוּב בּוֹ[102]: מַטְבֵּעַ זָהָב - אֵין פָּחוּת מִדִּינַר זָהָב[103]. זָהָב דִּינָרִין, אוֹ דִּינָרִין זָהָב - אֵין פָּחוּת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. זָהָב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוּת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מִן הַזָּהָב[104]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

102) ברייתא שם קסה: 103) שהוא 25 דינרי כסף.
104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תַּמּוּ הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת הִיא. וָהִיא: דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הַטּוֹעֵן[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִטַּלְטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה[3]. וְכֵן[4] אִם כָּפַר בַּכֹּל וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד [שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. וְכֵן לָמְדוּ[7] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁעֵד אֶחָד לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת אֵינוֹ קָם[8], אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה.

2) משנה שבועות לח: 3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). 4) גמרא שם מ. 5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. 6) ברייתא שם. 7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. 8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עוון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אֵין לְךָ מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה:

מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַמַּטַּלְטְלִין, וּמִי שֶׁחִיְּבוֹ עֵד אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין בְּהִלְכוֹת שְׁכִירוּת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁבָּע וְנִפְטָר מִלְּשַׁלֵּם[9]. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[10], כְּגוֹן שָׂכִיר[11] וְנֶחְבָּל[12] וּפוֹגֵם אֶת שְׂטָרוֹ[13] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14], וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּגוֹן הַשִּׁתָּפִין[15] וְהָאֲרִיסִין[16] - כֻּלָּן נִשְׁבָּעִין בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17]. וְכָל אֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הֲרֵי הֵן כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[18] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[19].

9) משנה שם מד: 10) שם. 11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משביעים את בעל הבית וייפטר? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). 12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. 13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. 14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. 15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. 16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. 17) בגמרא שם מח: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משביעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. 18) רי"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. 19) הנשבע אוחז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוחז תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

ג. הַטּוֹעֵן[20] מִטַּלְטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בַּכֹּל וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וּנְתָנוֹ מִיָּד וְאָמַר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא זֶה וְהֵילַךְ[21]; אוֹ שֶׁאָמַר: אֶמֶת שֶׁהָיָה לְךָ אֶצְלִי, אֲבָל מָחַלְתָּ לִי אוֹ נָתַתָּ לִי אוֹ מָכַרְתָּ לִי אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ; אוֹ שֶׁטְּעָנוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים - בְּכָל אֵלּוּ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[22]. אֲבָל חַכְמֵי הַגְּמָרָא[23] תִּקְּנוּ, שֶׁיִּשָּׁבַע הַנִּתְבָּע בְּכָל אֵלּוּ[24] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[25] וְיִפָּטֵר. וְאֵינָהּ כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נְקִיטַת חֵפֶץ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדֶרֶךְ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[26].

20) משנה שם לח: 21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. 22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד.) כפי הכרעתו של הרי"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמִלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונותנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). 23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. 24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח:) מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הרי"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משביעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. 25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). 26) פרק י"א, הלכה ד.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנִפְטָר[27]. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרִדִין לִנְכָסָיו[28] וְגוֹבִין מֵהֶם כָּל מַה שֶּׁתָּבַע חֲבֵרוֹ עָלָיו[29]; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי זָז מִדִּין תּוֹרָה, אוֹ הִשָּׁבַע אוֹ תֵּן לִי. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[30] עַל מִי שֶׁטָּעַן עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כֵּן, וְנוֹתֵן[31]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶן[32], אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַכִּפּוּ אֶת הַשְּׁבוּעָה[33]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: הִשָּׁבַע וָטֹל, כְּמוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לְךָ. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יֵלֵךְ לוֹ. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים[34], אֶלָּא הֲרֵינִי

כִּשְׁאָר הַתּוֹבְעִים[35] - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעַ אֶת הַנִּתְבָּע הֶסֵּת[36]. וְאִם רָצָה לְהַפְּכָה עַל הַתּוֹבֵעַ - מְחַיְּבִין אֶת הַתּוֹבֵעַ לְהִשָּׁבַע[37], אוֹ יֵלֵךְ לוֹ.

27) משנה שבועות לח: 28) שם מא. 29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכינן. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכינן. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותו]. 30) לנתבע יש זכות. 31) ומשלם. 32) מתקנת חכמים. 33) לעניין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). 34) שאשבע ואטול. 35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. 36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר אינני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסת. 37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסת מהפכים.

ה. הָיָה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת סָפֵק[38] אוֹ מִן הַנִּשְׁבָּעִין הֶסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ[39] שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא בָּא וְלֹא תָּבַע נִדּוּיוֹ[40] - מַלְקִין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41]. וְכָל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שַׁמְּתָא שְׁלֹשִׁים יוֹם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת וְאַחַר כָּךְ מַתִּירִין נִדּוּיוֹ[42]. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[43], לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה[44].

38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). 39) שם. 40) לא ביקש להתיר לו את הנידוי. 41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". 42) כרב אשי שם. 43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". 44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגובים מהם.

ו. כָּל הַמְחֻיָּב[45] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אִם רָצָה לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל מֵחֲבֵרוֹ. וְאֵין לְךָ[46] מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו שְׁבוּעַת הֶסֵּת. וְאֵין לְךָ שְׁבוּעָה שֶׁתֵּהָפֵךְ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת בִּלְבַד; אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[47] - אֵין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.

45) שם אמרו: "בדרבנן מפכינן". 46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכינן" הכוונה לשבועת היסת בלבד. 47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

ז. אֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת אֶלָּא עַל טַעֲנַת וַדַּאי; אֲבָל עַל טַעֲנַת סָפֵק - פָּטוּר[48]. כֵּיצַד? כִּמְדַמֶּה לִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה; אוֹ שֶׁאָמַר: מָנֶה הִלְוִיתִיךָ, וְכִמְדַמֶּה לִי שֶׁלֹּא פִּרַעְתַּנִי; אָמַר לִי אַבָּא[49] שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה, אוֹ צִוָּה לִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה; דָּבָר פְּלוֹנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא אַתָּה, קָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁאַתָּה גְּנַבְתּוֹ; חִשַּׁבְתִּי מָעוֹת וּמָצָאתִי חָסֵר, שֶׁמָּא אַתָּה הִטְעִיתַנִי בַּחֶשְׁבּוֹן; וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסת את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). 49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

ח. כּוֹר חִטִּים[50] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא יֵשׁ לְךָ שֶׁמָּא אֵין לְךָ - הֲרֵי הַנִּתְבָּע יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר[51], לְפִי שֶׁלֹּא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּוַדַּאי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חִטִּים הוּא אוֹ שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ[52], וּמְשַׁלֵּם שְׂעוֹרִין[53]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. 51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסת, שאם לא נטיל עליו שבועה תתבטל שבועת היסת בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). 52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים אינני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). 53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסת על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון

לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי בך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסת שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

1 **ט. מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ[54] בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כֵּן**
2 **הָיָה לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אוֹ**
3 **עֲדַיִן לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְלֹא יִשָּׁבַע**
4 **הַתּוֹבֵעַ כְּלָל, אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת. מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ**
5 **בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב, וַהֲרֵי זֶה[55] טוֹעֵן[56] אוֹתוֹ טַעֲנַת**
6 **וַדַּאי, וְנִסְתַּפֵּק אִם נִפְטַר אוֹ לֹא נִפְטַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
7 **בָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[57], וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר:**
8 **גְּזַלְתִּיךָ אוֹ הִלְוִיתַנִי מָנֶה, אֲבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מָנֶה,**
9 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּיו אוֹ לֹא הֶחֱזַרְתִּיו - אֵינוֹ חַיָּב**
10 **לְשַׁלֵּם. וְאִם בָּא לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[58] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.**

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלויתני. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלויתני או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

11 **י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[59], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם; הִשָּׁבַע הֶסֵּת[60]**
12 **וָלֵךְ, הִשָּׁבַע אַתָּה הֶסֵּת[61] וָטֹל[62]; וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי**
13 **רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע - הֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: הִשָּׁבַע וָטֹל,**
14 **אוֹ תֵּלֵךְ בְּלֹא כְּלוּם. וְאֵין שָׁם הִפּוּךְ אַחֵר[63]. וְיֵשׁ לוֹ**
15 **לְהַחֲרִים סְתָם[64] עַל מִי שֶׁהוּא חַיָּב לִי וְלֹא יִתֵּן לִי.**

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסת מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

16 **יא. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל**
17 **תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אֲפִלּוּ הֶסֵּת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים**
18 **סְתָם קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מִי שֶׁיִּטְעַן עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
19 **חַיָּב בּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ בְּחִנָּם, וְיַעֲנֶה הַמַּשְׁבִּיעַ**
20 **אָמֵן[65], וְאַחַר יִשָּׁבַע. וְתַקָּנָה טוֹבָה לְבַעֲלֵי דִינִין, כְּדֵי**
21 **שֶׁיִּמָּנְעוּ מִטַּעֲנַת שֶׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם**
22 **לְבַטָּלָה[66], וְלֹא יַשִּׁיאוּ שֵׁמַע שָׁוְא[67].**

65) עניית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא־תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאין מי שיסתור דבריו במקום.

23 **יב. כָּל מִי[68] שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
24 **דִּבְרֵיהֶם - מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמַּשְׁבִּיעַ[69] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה**
25 **מִדְּבָרִים שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מָמוֹן. וְעַד הֵיכָן כֹּחַ**
26 **גִּלְגּוּל? עַד שֶׁיֹּאמַר: וּבִכְלַל שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִמְכַּרְתָּ**
27 **לִי[70] בְּעֶבֶד עִבְרִי[71] וַעֲדַיִן עַבְדִּי אַתָּה[72]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[73]**
28 **שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עַל הַשָּׁכִיר[74].**

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. 70) שם כח. 71) שמחוייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבע השכיר וייטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסת ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיסתר עימו].

29 **יג. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[75], אֲפִלּוּ הֶסֵּת, וְהִתְחִיל**
30 **הַתּוֹבֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא טָעַן אוֹתָם,**
31 **וְרָאָה הַנִּתְבָּע כָּךְ וְאָמַר: אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע, אֶלָּא**
32 **הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי עַל**
33 **כְּפִירָתָהּ שְׁבוּעָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[76]; אֶלָּא אוֹמְרִים**
34 **לַנִּתְבָּע: אוֹ תֵּן לוֹ כָּל מַה שֶּׁגִּלְגֵּל עָלֶיךָ מִטְּעָנוֹת**
35 **הַוַּדָּאִיּוֹת אוֹ הִשָּׁבַע[77] וְהִפָּטֵר.**

75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. 76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. 77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע וייטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע וייטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

1 **יד. הַטּוֹעֵן[78] אֶת חֲבֵרוֹ טְעָנוֹת הַרְבֵּה - אֵין מַשְׁבִּיעִין**
2 **אוֹתוֹ עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[79], אֶלָּא שְׁבוּעָה אַחַת עַל**
3 **הַכֹּל[80]. נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל שְׁתֵּי טְעָנוֹת, קַלָּה[81]**
4 **וַחֲמוּרָה[82] - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּרָה, וּמְגַלְגְּלִין**
5 **בָּהּ שְׁאָר דְּבָרִים.**

78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. 79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. 80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. 81) שבועת היסת. 82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

6 **טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנָה שֶׁאִם הוֹדָה אֵינוֹ חַיָּב**
7 **לְשַׁלֵּם מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
8 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם סְתָם. כֵּיצַד? אָמַרְתָּ שֶׁתִּתֵּן לִי**
9 **מָנֶה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
10 **הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב**
11 **כְּלוּם[83]. אַתָּה קִלַּלְתָּ אוֹתִי, אַתָּה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע,**
12 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[84] - אֵין מַחֲרִימִין עַל זֶה. וְכֵן**
13 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים אֵלּוּ.**

83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". 84) תשובת הנתבע.

14 **טז. אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי**
15 **זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל**
16 **פִּי עַצְמוֹ[86], מְשַׁלֵּם שֶׁבֶת וְרִפּוּי וּבֹשֶׁת. אַתָּה בִּיַּשְׁתָּנִי,**
17 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹבִין בּוֹ**
18 **קְנָסוֹת, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - הָיָה**
19 **מְשַׁלֵּם הַבֹּשֶׁת.**

85) ככל כופר הכל. 86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שוויו של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממונו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

20 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר?**
21 **כְּשֶׁהוֹדָה בַּדָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו קְנָס, כְּגוֹן שֶׁאָמַר:**
22 **חָבַלְתִּי בְּזֶה; אֲבָל אִם אָמַר: חָבַלְתִּי בְּזֶה, וְהֵבִיא עָלַי**
23 **עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיְּבוּנִי לִתֵּן כָּךְ וְכָךְ בְּנִזְקִי - הֲרֵי**
24 **זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[87]. לְפִיכָךְ[88], אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: שֶׁבֵּית**
25 **דִּין חִיְּבוּךָ לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִינָרִין מִשּׁוּם שֶׁחָבַלְתָּ בִּי,**
26 **וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
27 **הֶסֵּת[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

87) אחר שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. 88) מפני שהודאה מחייבת אותו. 89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

28 **א. כָּל חָשׁוּד[2] עַל הַשְּׁבוּעָה[3] - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
29 **לֹא שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וְלֹא שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם[4] וְלֹא**
30 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת[5]. וַאֲפִלּוּ רָצָה הַתּוֹבֵעַ - אֵין שׁוֹמְעִין**
31 **לוֹ[6].**

2) משנה, שבועות מד: 3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. 4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. 5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. 6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף־על־פי־כן אמרו, שאין משביעים את החשוד שבועת היסת.

32 **ב. אֶחָד[7] הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שְׁבוּעַת בִּטּוּי[8], אוֹ שְׁבוּעַת**
33 **עֵדוּת[9], אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], אוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[11] -**
34 **הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[12]. וְכֵן כָּל הַפָּסוּל**
35 **לְעֵדוּת מִשּׁוּם עֲבֵרָה, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן**

1 **בַּעֲלֵי רִבִּית וְאוֹכְלֵי גְּבֵלוֹת וְגַזְלָנִין, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל**
2 **דִּבְרֵיהֶם[13], כְּגוֹן מְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים[14] -**
3 **חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.**

7) אחד . . . או = בין . . . ובין. 8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. 9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משביעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). 10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידי". 11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם]. 12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על־ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. 13) חכמים פסלו אותם לעדות. 14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

4 **ג. אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה חָשׁוּד עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו עֵדִים**
5 **שֶׁהוּא עָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ; אֲבָל הַמּוֹדֶה מִפִּי**
6 **עַצְמוֹ[15] שֶׁהוּא חָשׁוּד[16] וְשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ, אַף**
7 **עַל פִּי שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ עֵד בַּתְּחִלָּה,**
8 **אִם נִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[17]. שֶׁהֲרֵי**
9 **אוֹמְרִים לוֹ: אִם אֱמֶת אַתָּה אוֹמֵר - הִשָּׁבַע, וְלֹא**
10 **מִפְּנֵי שֶׁעָבַרְתָּ עֲבֵרָה אָסוּר לְךָ לְהִשָּׁבַע בֶּאֱמֶת; וְאִם**
11 **שֶׁקֶר אַתָּה אוֹמֵר - הוֹדֵה לְבַעַל דִּינְךָ. אֲבָל הַנֶּחְשָׁד**
12 **בְּעֵדִים - אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע.**

15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב"שער שבועות". 16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. 17) ב"טור" חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל־דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה־שאין־כן בנתבע העומד וצווח: אינני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

13 **ד. תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[18]: שֶׁכָּל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן**
14 **הַתּוֹרָה עַל טַעֲנַת וַדַּאי, אִם הָיָה חָשׁוּד - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ**
15 **נִשְׁבָּע מִדִּבְרֵיהֶם וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן. הָיוּ שְׁנֵיהֶם**
16 **חֲשׁוּדִין[19] - חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמְחֻיָּב לָהּ, שֶׁהוּא הַנִּתְבָּע,**
17 **וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע מְשַׁלֵּם[20]. הָיָה הֶחָשׁוּד**
18 **שׁוֹמֵר, וְטָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן אוֹ נִגְנַב - שֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ**
19 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֲנוֹ וַדַּאי**
20 **שֶׁאֲכָלוֹ[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם טָעַן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְאָמַר:**
21 **בְּפָנַי שָׁלַח יָד[23] בְּפִקְדוֹנִי אוֹ פָּשַׁע בּוֹ[24] - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ**
22 **נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים וְנוֹטֵל.**

18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". 19) משנה, שם מה: 20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שברי"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוקו", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוקו. וקבע הלכה למעשה - יחלוקו, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:) ורב האי גאון ב"שער שבועות" (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והרי"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא שם, וכן גם אביי (שם לב:) הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כרי"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן־משפט סי' צב, אות יוד). 21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע – משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. [ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. וב'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו]. 22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). 23) השתמש בו לצרכו. 24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

23 **ה. נִתְחַיֵּב הֶחָשׁוּד שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם, אִם הָיָה מִן**
24 **הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[25] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, אֶלָּא**
25 **הַנִּתְבָּע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ יִשָּׁבַע הֵסֵת וְיִפָּטֵר[26]. וְכֵן פּוֹגֵם**
26 **שְׁטָרוֹ[27] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28] שֶׁהָיָה חָשׁוּד, וְטָעַן הַלּוֶה**
27 **שֶׁפָּרָעוֹ, וְאָמַר[29]: יִשָּׁבַע לִי - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע**
28 **הֵסֵת וְיִפָּטֵר[31] מִן הַשְּׁטָר.**

25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על־ידי רבינו כל אחד במקומו. 26) נלמד מקל־וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל־שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד־משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. 27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפי"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. 28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. 29) הלווה. 30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית־דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותירץ בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסת ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף־משנה ולחם־משנה). 31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שיישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשאי־אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

1 **ו. הָיָה הֶחָשׁוּד מִן הַנִּשְׁבָּעִין[32] בְּטַעֲנַת סָפֵק[33] - אֵינוֹ**
2 **נִשְׁבָּע, וְאֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב זֶה**
3 **שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת**
4 **וַדַּאי[34] כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע עַל טַעֲנָתוֹ.**

32) ונפטרים. 33) כגון שותפים ואריסים. 34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל־שכן הוא מדין שבועת התורה].

5 **ז. נִתְחַיֵּב[35] הֶחָשׁוּד שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ**
6 **נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. שֶׁשְּׁבוּעַת הֶסֵּת עַצְמָהּ תַּקָּנָה הִיא, וְלֹא**
7 **עָשׂוּ לָהּ תַּקָּנָה אַחֶרֶת[36] שֶׁיִּשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֲרֵי**
8 **הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבוּעָה.**

35) שבועות מא. 36) תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן (אין אנו עושים)".

9 **ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[37] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חָשׁוּד**
10 **- אֵין הַנִּתְבָּע יָכוֹל לַהֲפֹךְ עָלָיו הַשְּׁבוּעָה[38], שֶׁהֲרֵי אֵין**
11 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[39], אֶלָּא יְשַׁלֵּם אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאֵין**
12 **שׁוֹמְעִין לָזֶה לִתְלוֹת בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר. וַהֲרֵי זֶה כְּמִי**
13 **שֶׁהָפַךְ שְׁבוּעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא**
14 **אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת אוֹ יְשַׁלֵּם.**

37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. 38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסת מהפכים. 39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

15 **ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[40] שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
16 **דִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבַּע וְנָטַל אוֹ נִשְׁבַּע וְנִפְטַר, וְאַחַר כָּךְ**
17 **בָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא חָשׁוּד - אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע**
18 **כְּלוּם, וְיֵשׁ לְבַעַל דִּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מַה שֶּׁנָּטַל[41], אוֹ**
19 **יִשָּׁבַע זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ[42].**

40) גם דין זה סברת עצמו. 41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. 42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

20 **י. לְעוֹלָם[43] כָּזֶה דָּנִין לֶחָשׁוּד, עַד שֶׁיִּלְקֶה בְּבֵית דִּין.**
21 **אִם הָיוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁלָּקָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[44] - יַחֲזֹר**
22 **לְכַשְׁרוּתוֹ בֵּין לְעֵדוּת בֵּין לִשְׁבוּעָה.**

43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס וינציא. 44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפי"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית־דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחיך"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם־משנה כאן כתב: ושמא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

23 **יא. מִי שֶׁטָּעַן[45] עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין**
24 **שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ**
25 **עֵדִים וְהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעַל שֶׁקֶר נִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה**
26 **מְשַׁלֵּם[46], וְהֶחְזַק חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**

בִּשְׁבוּעוֹת[47], שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע עַל מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - חַיָּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].

45) בבא־קמא קו. 46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י): "שבועת ה' תהיה בין שניהם . . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. 47) פ"ז ה"א. 48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

יב. טְעָנוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב אֶצְלוֹ בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר: כֵּן הָיָה וּפָרַעְתִּיךָ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם, וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדֵי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשְּׁטָר וְנִתְקַיֵּים[49] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[50] וְאֵינוֹ חָשׁוּד; שֶׁהֲרֵי לֹא הֵעִידוּ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[51], וְלֹא אָמַר הַנִּתְבָּע: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[53].

49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. 50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. 51) אף־על־פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. 52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על־ידי העדים ונעשה חשוד. 53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית־דין מקבלים טענתו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

א. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[2] חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְרוּטָה אוֹ יָתֵר וְיִכְפֹּר בִּשְׁתֵּי מָעִין כֶּסֶף[3] אוֹ יָתֵר. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? מִשְׁקַל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף נָקִי[4]. וְכַמָּה הֵם שְׁתֵּי מָעִין? מִשְׁקַל שְׁתַּיִם וּשְׁלִשִׁים שְׁעוֹרוֹת[5] כֶּסֶף מְזֻקָּק.

2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: 3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בדיני ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הרי"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משביעים, כמבואר לקמן בה"ג. 4) בלי תערובת מתכת אחרת. [ברי"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. 5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב'בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הרי"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כָּל כֶּסֶף[6] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עֶשְׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - מִמַּטְבֵּעַ יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיָה הַסֶּלַע שֶׁלָּהֶן אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בּוֹ כֶּסֶף וְהַשְּׁאָר נְחֹשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7], אֲבָל הַמָּעָה הִיא הָיְתָה כֶּסֶף נָקִי אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וּלְפִי שֶׁזֶּה שֶׁהִצְרִיכוּ לִהְיוֹת כְּפִירַת הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדִּבְרֵיהֶם[8], עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. זֶהוּ הַדָּבָר הַנִּרְאֶה בְּשִׁעוּר כְּפִירַת הַטַּעֲנָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁכְּפִירַת הַטַּעֲנָה הִיא מִשְׁקַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת וַחֲצִי שְׁעוֹרָה[9] מִן הַכֶּסֶף. וְיֵשׁ לִי כַּמָּה רְאָיוֹת לִסְתּוֹר אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁתָּפְסוּ עַד שֶׁיָּצָא לָהֶם זֶה הַחֶשְׁבּוֹן, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא טָעוּת.

6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). 7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. 8) במגיד־משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש־עשרה מדות (ראה "יד מלאכי" כללי הרמב"ם אות ז). 9) [בכסף־משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששנינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשארו 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם־משנה].

ג. שְׁתֵּי מָעִין[10] וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה - חַיָּב; אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי מָעִין. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲצִי פְּרוּטָה - פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - כְּאִלּוּ לֹא הוֹדָה כְּלוּם.

10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מֵאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא

תִּשְׁעִים - רוֹאִים: אִם הָיוּ שָׁוִין שָׁם הָעֶשֶׂר שֶׁכָּפַר בָּהֶן שְׁתֵּי מָעִין - נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו - פָּטוּר[11]. חֲמִשָּׁה אוֹ שִׁשָּׁה[12] אֲגוֹזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְּיָדִי] אֶלָּא אֶגוֹז אֶחָד - רוֹאִין: אִם שָׁוֶה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו - פָּטוּר[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ:) שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. 12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה־למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבונו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. 13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינציא כתוב: מאה אגוזים].

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִינֵי סְחוֹרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים - אֵין מְשַׁעֲרִין אֶת דְּמֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר מְחָטִין בִּפְרוּטָה, וּטְעָנוֹ שְׁתֵּי מְחָטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת - חַיָּב[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף אוֹ כֵלִים - כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף[16]. טְעָנוֹ כֶּסֶף וְכֵלִים[17], וְהוֹדָה בַּכֵּלִים וְכָפַר בַּכֶּסֶף: אִם יֵשׁ בַּכְּפִירָה שְׁתֵּי מָעִין - חַיָּב; וְאִם לָאו - פָּטוּר[18]. הוֹדָה בַּכֶּסֶף וְכָפַר בַּכֵּלִים, אִם הוֹדָה בִּפְרוּטָה - חַיָּב[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) שם. 15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן – חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים כבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. 16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. 17) מימרא של רב פפא, שם. 18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. 19) אף־על־פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

ו. הֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד[20], אֲפִלּוּ לֹא כָּפַר אֶלָּא פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁכָּל מִי שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִים אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה[21]. כֵּיצַד? פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע. וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים, אֲפִלּוּ הִפְקִיד אֶצְלוֹ פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְטָעַן שֶׁאָבְדָה - נִשְׁבָּע[22]. וְכָל פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה וָמַעְלָה[23].

20) מימרא של שמואל, שם מ. 21) ראה למעלה פ"א ה"א. 22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא־הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). 23) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על־פי לחם־משנה כאן).

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[24]: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צְרִיכִין טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶסֶף[25]. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁצָּרִיךְ הַנִּתְבָּע שֶׁיִּכְפֹּר בִּשְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים וְיִטֹּל[26]. שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע מִסָּפֵק.

24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירוש: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. 25) הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת התורה, ואף־על־גב דלית ביה (שאין בה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על פרוטה. 26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פי"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על־פי הלחם־משנה), והרי הר"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הר"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן־משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית־דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאין

כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית־דין משביעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר־כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

1 **ח. אֵין[27] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁתְּהֵיֶה**
2 **הוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. כֵּיצַד? כּוֹר[28] חִטִּים יֵשׁ לִי**
3 **בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ[29] חִטִּים - חַיָּב. אֲבָל**
4 **אִם אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים -**
5 **פָּטוּר[30]; שֶׁהַמִּין שֶׁטָּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ בּוֹ, וְהַמִּין**
6 **שֶׁהוֹדָה לוֹ בּוֹ לֹא טָעָנוֹ. דִּינַר זָהָב[31] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ**
7 **פִּקָּדוֹן, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא דִּינַר כֶּסֶף; מָעָה כֶּסֶף**
8 **הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא פְּרוּטָה -**
9 **פָּטוּר[32]; שֶׁטָּעָנוֹ מִין אֶחָד, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִין אַחֵר. וְכֵן**
10 **אִם אָמַר לוֹ: עֲשָׂרָה דִינָרִים מִצְרִיּוֹת הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ,**
11 **לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא עֲשָׂרָה צוֹרִיּוֹת[33] - פָּטוּר[34].**
12 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

27) שם לח: 28) שלשים סאה. 29) חצי כור. 30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. 31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. 32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם לט:) מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם־משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר בפקדון]. 33) של מדינת צור. 34) כשתבע "מצריות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף־על־פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים.

13 **ט. מְנוֹרָה[35] גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא**
14 **מְנוֹרָה קְטַנָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם טָעָנוֹ מְנוֹרָה**
15 **בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין, וְהוֹדָה לוֹ בִּמְנוֹרָה בַּת חָמֵשׁ לִיטְרִין**
16 **- הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[37], מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְגָרְרָהּ**
17 **וּלְהַעֲמִידָהּ עַל חָמֵשׁ[38]. וְכֵן אִם טָעָנוֹ אֵזוֹר גָּדוֹל,**
18 **וְאָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא אֵזוֹר קָטָן - פָּטוּר[39].**
19 **אֲבָל אִם טָעָנוֹ יְרִיעָה בַּת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוֹדָה לוֹ**
20 **בִּירִיעָה בַּת עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל**
21 **לְהִתְכָּהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל עֶשֶׂר[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

35) ברייתא שם מג. 36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. 37) שם. 38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. 39) שאם יחתוך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה, וממנה נלמד איזור]. 40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם־משנה).

22 **י. כּוֹר חִטִּים[41] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר**
23 **שְׂעוֹרִים - פָּטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר**
24 **לוֹ: אֵין לִי בְּיָדְךָ שְׂעוֹרִים[42], וְנִמְצָא זֶה דּוֹמֶה לְמִי**
25 **שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין: מָנֶה לְךָ בְּיָדִי, וְאוֹמֵר לוֹ**
26 **הָאַחֵר: אֵין לִי בְּיָדְךָ - שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
27 **לִתֵּן לוֹ כְּלוּם. וְאִם תָּפַס הַתּוֹבֵעַ דְּמֵי הַשְּׂעוֹרִים - אֵין**
28 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43].**

41) בבא־קמא לה: 42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). 43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל־דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתיך חיטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חיטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר־כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסת? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד

וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסת, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"י].

יא. הַטּוֹעֵן[44] אֶת חֲבֵרוֹ שְׁנֵי מִינִין, וְהוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַהוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה וְנִשְׁבָּע. כֵּיצַד? כְּגוֹן כּוֹר חִטִּין וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר חִטִּין - חַיָּב. הִתְחִיל הַטּוֹעֵן וְאָמַר: כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְקֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים דְּבָרָיו וְיֹאמַר: כּוֹר שְׂעוֹרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים, אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁהַנִּטְעָן הֵעֵרִים[45] - חַיָּב שְׁבוּעָה[46]; וְאִם לְפִי תֻּמּוֹ - פָּטוּר.

44) שבועות לט: מימרא של שמואל. 45) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. 46) שם מ:

יב. כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, וְכוֹר שְׂעוֹרִים, אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי שְׂעוֹרִין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּבַת אַחַת[47]: כּוֹר חִטִּים וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְיֹאמַר לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור". והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת־אחת על מה שטען התובע.

יג. מְלוֹא עֲשָׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן[48] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כַּדִּין בְּלֹא שֶׁמֶן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ שֶׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בַּחֲרָסִים. עֲשָׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כַּדִּין רֵיקָנִין - חַיָּב שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ הַכַּדִּין וְהַשֶּׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בַּכַּדִּין[49]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). 49) והרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:) נגד דעת חכמים, משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חיטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראיה מדבריו להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

יד. מָנֶה לִי אֶצְלְךָ הַלְוָאָה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[50] וְלֹא לָוִיתִי מִמְּךָ, אֲבָל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן אוֹ מִשּׁוּם נֶזֶק וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁזֶּה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע. שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מֵאָה, וְהוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב חֲמִשִּׁים, וּמַה לִּי נִתְחַיֵּב לוֹ מִשּׁוּם הַלְוָאָה אוֹ מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ מִשּׁוּם נֶזֶק? וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[51].

50) טענת הנתבע. 51) חלקו עליו הראב"ד והרשב"א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא־מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאיל: שאולה מתה ושואל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:) "ישבע ששכורה מתה". ושאלו בגמרא: "ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?". מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. וב'ספר התרומות' (שער שביעי ח"ב אות כז) דחה ראיה זו, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיין שם). והביא עוד כמה ראיות של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב"ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. וב'בית יוסף' חו"מ ס' פח מבאר בשם הרשב"א, שאין זה דומה לטענו חיטים ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחיטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שוים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתיהן כתביעה אחת].

טו. מָנֶה וּכְלִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא הַכְּלִי וְהֵא לְךָ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[52], וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: אֵין זֶה הַכְּלִי - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[53] שֶׁזֶּה כְּלִיוֹ. הוֹדָה הַנִּטְעָן שֶׁאֵין זֶה כְּלִיוֹ וְנִתְחַלֵּף לוֹ בְּאַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[54]. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וְחַיָּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים.

52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה). 53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א הי"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. 54) מדין טענו חיטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף־על־פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אֵין[2] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְעָנֶנּוּ[3] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[4] וְיוֹדֶה לוֹ[5] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה דִינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשָּׁה; כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ; שְׁתֵּי לִיטְרִין שֶׁל מֶשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא רוֹטֶל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. 3) שיתבע. 4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. 5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. 6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. 7) הטענה מסויימת וההודאה לא. 8) כנראה נתת בי אימון מלא.

ב. בַּיִת מָלֵא תְּבוּאָה מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כּוֹרִין; עֲשָׂרָה כּוֹרִין מָסַרְתִּי לְךָ, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מְדַדְתָּם בְּפָנַי, אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - פָּטוּר[9].

9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

ג. בַּיִת זֶה[10] מָלֵא עַד הַזִּיז[11] מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: עַד הַחַלּוֹן - חַיָּב[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) משנה שם. 11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. 12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

ד. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[13] חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בּוֹ. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מֵאָה דִינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ, חֲמִשִּׁים שֶׁבִּשְׁטָר זֶה וַחֲמִשִּׁים בְּלֹא שְׁטָר, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שֶׁבַּשְּׁטָר - אֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְּׁטָר לֹא תּוֹעִיל בּוֹ כְּפִירָתוֹ, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּפַר בּוֹ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[14] עַל הַחֲמִשִּׁים[15].

13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. 14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטרו משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשההלוואה היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לוויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לוויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

ה. שְׁטָר[16] שֶׁכָּתוּב בּוֹ סְלָעִים, וְלֹא הִזְכִּיר מִנְיָן, מַלְוֶה אוֹמֵר: חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ הֵם הַכְּתוּבִים בּוֹ, וְהַלּוֶה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ וְהֵם הַכְּתוּבִים בַּשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בִּשְׁטָר זֶה אֶלָּא בִּשְׁתַּיִם[17], וַהֲרֵי הוֹדָה בְּסֶלַע שֶׁאֶפְשָׁר לִכְפֹּר בָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[18]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא: שֶׁכֹּל שֶׁיָּשִׁיב אֲבֵדָה - לֹא יִשָּׁבַע[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[20]. וְכֵן[21] הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ מָנֶה, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מֵשִׁיב אֲבֵדָה[22], וּפָטוּר[23] אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת[24]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: מָנֶה הָיָה לְאָבִיךָ בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים דִינָרִין, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים - שֶׁזֶּה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטָּעַן וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְאָבִי בְּיָדְךָ אוֹ בְּיַד אָבִיךָ מָנֶה, וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים,

אוֹ אֵין לוֹ בְּיַד אָבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע[25].

16) ברייתא בבא מציעא ד. 17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). 18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. 19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. 20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. 21) משנה שבועות לח: 22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). 23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). 24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). 25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מָנֶה[26] לִי בְּיָדְךָ עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[27], וְאִם אֵין הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים אוֹ פָּחוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן[28]. הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה מֵאָה אוֹ יָתֵר, הוֹאִיל וְהַמַّלְוֶה יָכוֹל לִטְעֹן עָלָיו עַד כְּדֵי דָּמָיו[29] - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[30] מִדְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן. הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים, וְנוֹטְלָן מִן הַמַּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבָּע הַלּוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֶשְׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[31]. כָּפַר בַּכֹּל וְאָמַר: אֵין זֶה מַשְׁכּוֹן אֶלָּא פִּקָּדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים[32], וְנִשְׁבָּע הַלּוֶה הֶסֵּת עַל הָעֶשְׂרִים[33].

26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולווה תובע את ההפרש בין שוויו ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. 27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. 28) פשוט. 29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. 30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. 31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. 32) כמו בבבא הקודמת. 33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבע היסת.

ז. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[34], וְהַלָּה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים יַדַּאי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיָּב בָּהֶן אוֹ לָאו - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בַּמִּקְצָת שֶׁכָּפַר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם הַמָּנֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[36] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ[37].

34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. 35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). 36) מתקנת הגאונים. 37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מָנֶה[38] לִי בְּיָדְךָ, וַהֲרֵי עֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָנֶה - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[39]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע? שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁהֵעִיד בּוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בְּהַעֲדָאַת עֵד אֶחָד נִשְׁבָּע עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרָעוֹ[40]; וְכֵן כַּפְרָן[41] שֶׁבָּא עָלָיו עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרַע אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַפִּקָּדוֹן - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[42], שֶׁחָטַף לְשׁוֹן כֶּסֶף מֵחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאָמַר אַחַר כֵּן: חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[43]: הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". 39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע

משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לווה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגוזל בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. 40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. 41) כגון שטען לא לוויתי ובא אחד והעיד שלווה וחזר הלווה וטען: לוויתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). 42) שם. 43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

1 **ט. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ[44], לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, הֵבִיא**
2 **עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם**
3 **הָיָה מֵחֲזָק כַּפְּרָן וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45] - הֲרֵי זֶה**
4 **נִשְׁבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין**
5 **אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. חָזַר וְאָמַר:**
6 **פָּרַעְתִּי - מְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה[46], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47].**

44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. 45) לקמן פרק ו הלכה א. 46) התובע אינו מחוייב שבועה. 47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

7 **י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[48], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים**
8 **מְעִידִין עָלָיו שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ**
9 **כָּל הַגְּאוֹנִים הֲלָכָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים וְיִשָּׁבַע עַל**
10 **הַשְּׁאָר; שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹדָיַת פִּיו גְּדוֹלָה מֵהַעֲדָאַת**
11 **עֵדִים[49].**

48) בבא מציעא ג. 49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

12 **א. וְאִלּוּ דְבָרִים[2] שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה[3]:**
13 **הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל**
14 **פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ**
15 **שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[4] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.**

16 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ[5];**
17 **כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים - פְּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֶקְּשׁוּ[6]**
18 **לְקַרְקָעוֹת[7]; וְכֵן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן**
19 **כְּכֶסֶף וּכְכֵלִים, וְאֵינָן אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[8]. וְעַל כֻּלָּן**
20 **נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[9], אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי; חוּץ**
21 **מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם**
22 **שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶם**
23 **כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת[11].**

2) משנה, שבועות מב. 3) כל שבועה שהיא. 4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. 5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. 6) הושוו. 7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. 8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על־ידי אבידת השטר - פטור. 9) ראה לקמן ה"ו. 10) בנקיטת חפץ. 11) בבא־מציעא נח. [ב'טור' חו"מ סי' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

24 **ב. שְׁתֵּי שָׂדוֹת[12] מָכַרְתָּ לִי, לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת;**
25 **שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ**
26 **בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
27 **הֶסֵּת. וְכֵן אִם טָעַן[13] וְאָמַר: חָצֵר זוֹ אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ**
28 **שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי,**
29 **וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, בֵּין שֶׁהֵבִיא**
30 **הַטּוֹעֵן עֵד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת**
31 **וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוֹפֵר[14] בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׂיחִין**
32 **וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידוּהָ, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[15], בֵּין**
33 **שֶׁטָּעְנוּ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטָּעְנוּ**
34 **שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא**
35 **אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר:**
36 **לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל הַכֹּל[16].**

12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. 13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. 14) שם ה. 15) מה שהפסיד. 16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד־משנה).

37 **ג. טָעָנוּ[17] כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל**
38 **הַקַّרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים[18], בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל**
39 **הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת**
40 **הַקַּרְקָעוֹת[19] וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים - בְּכָל אֵלּוּ**

1 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כֵּלִים וְכָפַר**
2 **בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב**
3 **שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[20], נִשְׁבָּע אַף**
4 **עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוּ עִמָּהֶן, שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת[21].**
5 **וְכֵן הַדִּין בִּטְעָנוּ כֵּלִים וַעֲבָדִים אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת,**
6 **הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.**

17) משנה, שבועות לח: 18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן – בית־דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירוש: "מגלגל עליו המשביע". וב'טור' חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

7 **ד. טָעָנוּ עֲנָבִים[22] הָעוֹמְדוֹת לִבְצֵר וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה**
8 **הָעוֹמֶדֶת לְהִקָּצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן -**
9 **הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶם כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[23]. וְהוּא**
10 **שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - הֲרֵי**
11 **הוּא כְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה; אֲבָל אִם הָיוּ**
12 **צְרִיכִים לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר[24], וְאֵין**
13 **נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֶסֵּת.**

22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד־משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

14 **ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֲדָשִׁים שָׁכַנְתָּ**
15 **בַּחֲצֵרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֲדָשִׁים, וְהוּא**
16 **אוֹמֵר: לֹא שָׁכַנְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה**
17 **בְּמִקְצָת, וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּפַר בּוֹ שָׁוֶה שְׁנֵי**
18 **כֶּסֶף[25] - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע, אֶלָּא**
19 **בִּשְׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מִטַּלְטְלִין[26].**

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. 26) אף־על־פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה־שאין־כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על־מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד־משנה).

20 **ו. שְׁטָר[27] מָסַרְתִּי לְךָ וַעֲשָׂרָה דִינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ**
21 **רְאָיָה[28], לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם[29] - יִשָּׁבַע הֶסֵּת[30].**
22 **הָפַךְ עָלָיו[31] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה**
23 **לַעֲשָׂרָה דִינָרִים וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשֶּׁטָר[32], וְיִטֹּל. וְאִם**
24 **אָמַר הַנִּתְבָּע: אֱמֶת מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד[33] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
25 **אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר,**
26 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[34].**

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבארו. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. 29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. 34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית־דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד־משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד־משנה וכל ההולכים בעקבותיו

נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחיוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף־על־פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא־קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי־תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם־משנה ובמשנה־למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

1 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ זְכוּת יֵשׁ לִי**
2 **בּוֹ[35], וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ**
3 **אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ[36].**

35) כתוב בו משהו לזכותו. 36) להביא את השטר לבית־דין.

4 **ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ חֵרֶם סְתָם[37].**
5 **טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ**
6 **זְכוּת אֶצְלוֹ - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אֶצְלוֹ**
7 **וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ[38]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים, וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. 38) כשאינו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

8 **ט. אֵין[39] נִשְׁבָּעִין[40] עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,**
9 **אֶחָד הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ[41] אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו[42]; לְפִי**
10 **שֶׁזֶּה הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֵשִׁיב**
11 **אֲבֵדָה[43]. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד**
12 **לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ,**
13 **שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה[44]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר:**
14 **קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אוֹ אַבָּא הָיָה לוֹ**
15 **בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ**
16 **אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - חֲרֵי**
17 **זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[45]. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקָטָן**
18 **וְטָעַן שֶׁאָבַד - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי**
19 **שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה[46]. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה**
20 **שֻׁתָּף לְקָטָן אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין**
21 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**
22 **בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא.**

39) משנה, שבועות לח: 40) שבועת מודה במקצת. 41) לקחת ממני מנה. 42) מנה לאבא בידך. 43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ה. 44) ודינה כטענת 'שמא'. 45) נראה, שביורש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). 46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף־על־פי־כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. 47) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' צו].

23 **י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[48]: שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן**
24 **שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה[49], אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת - נִשְׁבָּעִין[50].**
25 **וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְעִנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן -**
26 **נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ[51]. שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל**
27 **מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה,**
28 **וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל**
29 **הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין**
30 **שֶׁהָיָה שָׁם עֵד בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם עֵד - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
31 **הֶסֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין**
32 **אֶת הַקָּטָן כְּלָל, וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי**
33 **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה[52].**

48) הר"י מיגש. 49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. 50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור' שם. 51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. 52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משביעים אשת איש, אלא מוסרים פסק־דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות כ).

34 **יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוֹ הַגָּדוֹל[53]: אִם טָעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
35 **הֲנָיָה לַקָּטָן, כְּגוֹן עֵסֶק מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן -**

1 נִפְרָעִין מִנִּכְסָיו[54]. וְאִם אֵין לוֹ - יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ
2 וִישַׁלֵּם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין עַד שֶׁיִּגְדַּיִל,
3 וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאִם טָעָנוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן הֲנָיָה,
4 כְּגוֹן נְזָקִין וְחֲבָלוֹת[55], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה וְאַף עַל פִּי
5 שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמַּה יְשַׁלֵּם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל.
6 וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׂכִיר -
7 וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ הֲנָיָה לַקָּטָן שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר -
8 הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנֻנִּי שֶׁנִּשְׁבָּע
9 עַל פִּנְקָסוֹ[56] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שֶׁאֵין
10 לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי חַיָּב לִתֵּן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁבָּעִין
11 וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנֻנִּי הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן
12 מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. 54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט.) תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. 55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא־קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות. 56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

13 יב. הַחֵרֵשׁ[57] וְהַשּׁוֹטֶה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן[58] לְכָל
14 טַעֲנָה, לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים
15 עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה
16 חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין[59]. אֲבָל הַסּוּמָא - הֲרֵי הוּא
17 כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר[60] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי
18 שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.

57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. 58) בית־דין אינו נכנס לדיון. 59) ואף־על־פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט הי"ב. 60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט הי"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני בך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

19 א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר:
20 מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה, שֶׁהִלְוִיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ,
21 אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׂכָרִי, וְכֵן כֹּל
22 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם,
23 אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ
24 תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה; אֶלָּא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: הָשֵׁב
25 עַל טַעֲנָתוֹ, וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה[2] כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ,
26 וֶאֱמֹר אִם לְוִיתָ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לְוִיתָ, הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ
27 לֹא הִפְקִיד, גְּזַלְתּוֹ אוֹ לֹא גְּזַלְתּוֹ, שְׂכַרְתּוֹ אוֹ לֹא
28 שְׂכַרְתּוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטְּעָנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים
29 מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא
30 לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן,
31 וְהֶחֱזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ
32 בְּמַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וּיְדַמֶּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב.
33 לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם,
34 שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ;
35 אֶלָּא הוֹדַע לַדַּיָּנִין פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם
36 אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל[3],
37 אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לְךָ הֶפְסֵד שֶׁתָּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ,
38 וְתוֹדִיעֵנוּ כֵּיצַד אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ
39 דְּבָרִים מֵעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחֱזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי אָנוּ
40 דָּנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם[4]. וְכֵן אִם טָעַן
41 הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיָּב לִי מָנֶה, אוֹ מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ
42 - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלְוִיתָ אוֹתוֹ, אוֹ
43 הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֱמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב
44 לְךָ. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיְּדַמֶּה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא
45 אֵינוֹ חַיָּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁגָּנַבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שֶׁאֶתֵּן
46 לְךָ מָנֶה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עָלָיו[5] שֶׁהִלְוָהוּ
47 מָנֶה, וְהֵשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם,
48 וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְחָזַר
49 הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלָוִיתִי וּפָרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין
50 מִמֶּנּוּ[6], אֶלָּא הֶחֱזַק כַּפְרָן[7] וּמְשַׁלֵּם[8]. אֲבָל אִם הֵשִׁיב:
51 אֵינִי חַיָּב, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֶר אַתָּה
52 טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים
53 שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל
54 הֶחֱזַרְתִּי לוֹ פִּקְדּוֹנוֹ אוֹ פָּרַעְתִּיו חוֹבוֹ - לֹא הֶחְזַק
55 כַּפְרָן[9], וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר.

2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט.) שבית־דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל־שכן שבעל־דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימין]. 3) ויודע לפסוק הלכה. 4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם־משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית־הדין לא

יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגו'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. 5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא־מציעא יז. 6) אין מאמינים לו כלל. 7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. 8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על־ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. 9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד־משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית־הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית־הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלווה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלווה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית־דין לשלם - נאמן (על־פי ביאורו של הלחם־משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם־משנה מסביר דעתו של המגיד־משנה, שאין אדם נעשה כפרן על־פי עצמו אלא על־ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רָאוּהוּ עֵדִים[10] שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וּתְבָעוֹ בַּדִּין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וְאָמַר: מַתָּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פֵּרְעוֹן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם - הֻחְזַק כַּפְרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם מֻחְזָק כַּפְרָן עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּבֵית דִּין[11] וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְיַכְחִישׁוּהוּ בַּמֶּה שֶׁכָּפַר.

10) שבועות לד: 11) בבא־בתרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית־דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית־דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית־דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית־דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר־כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית־דין.

ג. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ[12], כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפְרָעוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר לֹא פֵּרַעְתִּי דָּמַי[14], וְנִמְצָא הַלּוֶה אוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרָעוֹ - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[15], שֶׁהֲרֵי הֻחְזַק זֶה[16] כַּפְרָן. וְכֵן[17] אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הֻחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הֲרֵי זֶה הֻחְזַק כַּפְרָן וּמְשַׁלֵּם[18].

12) שבועות מא: 13) כרבא, שם. 14) שאם לא לוה - למה פרע. 15) שלא נפרע. 16) הלווה. 17) רי"ף סוף בבא־בתרא אות תתקסב. 18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם־משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם־משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד. מָנֶה[19] הִלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: וַהֲלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֵדִים[20] וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֻחְזַק כַּפְרָן; שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ[21]. לְפִיכָךְ לֹא הֻחְזַק כַּפְרָן, וְיִשְׁבַּע הַלּוֶה הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. כֵּיוָצֵא בּוֹ[22]: תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עָמַדְתָּ בְּצַד

1 עַמּוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה
2 מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזַק כַּפְּרָן; שֶׁאֵין
3 אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל
4 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

19) שבועות, שם. 20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. 21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזוכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל־כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). 22) שם לד: [במגיד־משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

5 ה. תֵּן לִי[23] מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְאָמַר
6 הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלָּוֶה:
7 הֲבִיאֵם וְהִפָּטֵר[24]. לֹא בָּאוּ אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ
8 לִמְדִינָה אַחֶרֶת - יִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. שֶׁאֵין אָנוּ
9 מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהִפָּטֵר
10 אַף מִשְּׁבוּעָה; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ
11 צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

23) בבא־בתרא קע. 24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד־משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף־משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה).
25) בפי"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

12 ו. אָמַר לוֹ[26] בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ:
13 הֵן, לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהֵבִיא עֵדִים, וְאָמַר: מְשַׁטֶּה
14 הָיִיתִי בְּךָ[27] וְאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת
15 שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים
16 מֵעוֹלָם[28]. שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֵדַי[29], וְדָבָר
17 שֶׁאֵינוֹ עֵדוּת אֵין אָדָם זוֹכְרוֹ[30], וּלְפִיכָךְ אִם אָמַר: לֹא
18 הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפְּרָן[31].

26) סנהדרין כט. 27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. 28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על־ידי עדים. 29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. 30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

19 ז. וְלֹא עוֹד[32], אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי
20 הַגָּדֵר[33], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן,
21 רְצוֹנְךָ שֶׁיָּעִידוּ בְּךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁמָּא
22 תִּכְפְּנֵי בַּדִּין לְמָחָר וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ, וּלְמָחָר
23 תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים, בֵּין שֶׁטָּעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה
24 הָיִיתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי
25 זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר
26 הַלְוֶה: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בִּפְנֵי הַלְוֶה
27 וְיִשְׁתֹּק הַלְוֶה, אֲבָל בָּעֵדוּת הַזֶּה לֹא הֶחְזַק כַּפְּרָן.
28 מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[34], שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קַב רְשׁוּ[35].
29 כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא
30 שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא פְּלוֹנִי. וּבָא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ,
31 וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים:
32 יִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְכֵן[36] אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו
33 שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן[37]. בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אֵלּוּ הָיָה
34 לִי מָמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרְעוֹ לִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי?[38] וְאַחַר
35 מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לִתְבֹּעַ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין
36 לָהֶם כְּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ[39] שֶׁאֵינוֹ
37 בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן[40]. וְכֹל
38 כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

32) שם. 33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. 34) שם עמוד ב. 35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא־קמא מו:) "ממרי רשוותך פארי אפרע". 36) שם. 37) עשיר גדול.
38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. 39) נימוק לדין קב רשו. 40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

39 ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין עֵדִים - אֵינָהּ עֵדוּת, וְכֵן
40 הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר
41 לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן -
42 בְּכָל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁיְּבוֹאוּ לְבֵית דִּין,
43 אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: לָמָּה לֹא תִתֵּן מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ?
44 אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלוֹא אַתָּה
45 אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלּוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ! אִם

עָמַד וְשִׁלֵּם - מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[41]. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, אוֹ לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי נִתְכַּוַּנְתִּי - פָּטוּר וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

41) אין בית־דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות בך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה, וְאָמַר לָהֶן בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה[2], לֹא דֶּרֶךְ שִׂיחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר: אַתֶּם עֵדַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה עֵדוּת[3]. תְּבָעוֹ בַּדִּין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[4], וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם. וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע[5]. הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה[6]. טָעַן כְּשֶׁבָּאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים וְאָמַר: שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדֵיתִי[7]; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנָּתַן[8] - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת.

2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. 3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). 4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי בך. 5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). 6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הוו עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). 7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת". ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). 8) פרעתי.

ב. כָּל הַמּוֹדֶה[9] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הוֹדָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[10], אֲבָל מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדָיַת פִּיו. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: אַתֶּם עֵדַי. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין[11], אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ[12]. וּצְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחַר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[15] - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִין[16] אֶת שְׁנֵיהֶם[17], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.

9) נתבאר בהלכה הקודמת. 10) שלושה הם כבית דין. 11) שטר הודאה. 12) שם כט: 13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. 14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 15) בהלכה הבאה. 16) משנה בבא בתרא קסז: 17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בֵּית דִּין[18] שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶן, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל לִפְנֵיהֶם[19], וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אֵצֶל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ קְבוּעִין וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ, אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב הַשְּׁלִשָּׁה וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הֱווּ עָלַי דַּיָּנִין, וּבָא אַחַר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין[20]; שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ[21] וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּשְּׁטָר[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל[23] אִם הוֹדָה בַּקַּרְקָעוֹת[24], אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וּתְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[25].

18) סנהדרין שם. 19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. 20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה

שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). 21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. 22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. 23) שם. 24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). 25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

1 **ד. שְׁטַר הוֹדָיָה[26] שֶׁיָּצָא[27], וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ: אָמַר**
2 **לָנוּ כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁחֲזָקָה**
3 **הִיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ - לֹא**
4 **הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בְּפָנַיְנוּ**
5 **בֵּית דִּין, אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים**
6 **שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכְּלָלָן[28] שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא**
7 **שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדִמּוּ שֶׁהַהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית**
8 **דִּין[29], וּלְפִיכָךְ אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר[30].**

26) שם. 27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. 28) שיש להבין מהם. 29) במסקנא שם (ל.): "חיישינן לבית דין טועין". 30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

9 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוּת בְּבֵית**
10 **דִּין - כְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר[32], וּלְפִיכָךְ כּוֹתְבִין**
11 **וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא**
12 **קִבֵּל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וְהֶבִיאוּהוּ, כְּמוֹ**
13 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]; אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן**
14 **אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע:**
15 **הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן**
16 **לוֹ[35], בֵּין שֶׁאָמְרוּ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא[36] וְאָמַר: פָּרַעְתִּי[37]**
17 **- נֶאֱמָן[38], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הַתּוֹבֵעַ**
18 **חָזַר לַדַּיָּנִים[39] וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין**
19 **לוֹ, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[40]. וְכֵן[41] מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית**
20 **דִּין, וְיָצָא וְאָמַר: נִשְׁבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין**
21 **אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[42]. הָיוּ הָעֵדִים[43] מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא**
22 **נִשְׁבַּע - הֶחֱזַק כַּפְּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן**
23 **לְעוֹלָם לוֹמַר נִשְׁבַּעְתִּי, עַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ אוֹ**
24 **יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׁבַּע בִּפְנֵיהֶם.**

31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. 33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. 34) בהלכה ג. 35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. 36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). 37) אחר שחוייבתי בבית הדין. 38) כרב זביד בבבא מציעא יז. 39) ואין הנתבע עימו. 40) וכן פסק הרי"ף כאן. 41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. 42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונוטלים - צריכים להביא ראייה שנשבעו. 43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

25 **ו. שְׁנַיִם[44] שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ**
26 **לוֹ[45]: צֵא וְתֵן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים**
27 **מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[46] - הֶחְזַק כַּפְּרָן לְאוֹתוֹ**
28 **מָמוֹן[47]. אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ[48], וְיָצָא, וְחָזַר**
29 **וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא**
30 **הֶחְזַק כַּפְּרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט מֵהֶן[49] עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ[50].**
31 **לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ זֶה הַמָּמוֹן**
32 **שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין**
33 **אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ,**
34 **וְנִפְטָר. לְפִיכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה**
35 **הַלָּוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי**
36 **בֵּית דִּין: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע**
37 **לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים[51].**

44) גמרא שם. 45) בית הדין לנתבע. 46) מעידים, שלא זזה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. 47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. 48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. 49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. 50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכוהו. 51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

38 **ז. מִי שֶׁהוֹדָה[52] בְּבֵית דִּין: שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ**
39 **מָנֶה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפָּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה**
40 **שֶׁהוֹדֵיתִי בּוֹ, וַהֲרֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוֹעֶלֶת**
41 **וְעוֹשִׂין עַל פִּיהֶם[53]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו[54], וְאֵינוֹ**
42 **כְּאוֹמֵר: לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם[55].**

52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). 53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. 54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. 55) ובאו עדים שלווה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה

מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. יֵשׁ[56] לַטּוֹעֵן[57] בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמַתְלָא[58] לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה[59]. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל הַטְּעָנוֹת שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיַכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיאוֹ[60] לְטַעֲנָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֲמַתְלָא לַטַּעֲנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ[61], וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ[62] כְּמוֹ שֶׁהִשִּׁיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֶרֶת. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) רשאי. 57) בבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. 59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירוש: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. 60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). 61) כרי"ף שהבאנו למעלה. 62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי.
63) גמרא שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין[2] בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמַּטַּלְטְלִין הַלָּלוּ יְדוּעִין לוֹ[3]. כֵּיצַד? בֶּגֶד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיהוּ אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ[4] לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בִּרְשׁוּתִי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא אַתָּה מְכָרְתוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[5].

2) שבועות מז: 3) ידוע הדבר שהם שלו. 4) או טען השאלתיהו. 5) בהלכות הבאות תתבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טָעַן[6] שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו[7], וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

6) המחזיק בחפץ. 7) שוויו של המשכון. 8) בפי"ג מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסת? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[9] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן[10]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: אַתָּה מְכָרְתוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַתָּה מִשְׁכַּנְתּוֹ בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[11]; אֶלָּא רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל טַעֲנַת שִׁמְעוֹן. וַאֲפִלּוּ מֵת שִׁמְעוֹן - הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו[12]. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים: שֶׁיִּשְׁבַּע הֶסֵּת[13], שֶׁטּוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ.

9) שם. 10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". 11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ומה שאמרו (בבא־בתרא מה.): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). 12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". 13) אף־על־פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה וְעוֹמֵד[15] בְּיַד שִׁמְעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׂכוּר הוּא, הוֹצִיאוֹ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: אַתָּה מְכָרְתוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[16] וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם[17], נֶאֱמָן לוֹמַר: שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֶצְלִי וְאַתָּה מְכָרְתוֹ לִי.

14) בבא־בתרא מה: 15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. 17) שאלתי והחזרתי. לקמן

פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

1 **ה. אֵין[18] כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל**
2 **הַכְּלִי טוֹעֵן: אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ**
3 **אֶצְלְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ**
4 **אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה**
5 **שֶׁתַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[19], אֲבָל אַחֵרִים מְכָרוּהוּ**
6 **לִי אוֹ נְתָנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים**
7 **שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד**
8 **זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ[20], וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ**
9 **טוֹעֵן[21].**

18) משנה בבא־קמא קיד: 19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. 21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה).

10 **ו. יָצָא לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים חֲזָקָה מִכְּלֵיהֶן שֶׁנִּגְנְבוּ[22]**
11 **- יִשְׁבַּע זֶה[23] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[24] כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל[25],**
12 **וְיַחֲזֹר הַכְּלִי לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
13 **בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[26]. טָעַן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי**
14 **בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה, אִם לֹא הָיָה**
15 **מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[27] - הֲרֵי זֶה**
16 **נִשְׁבָּע חֵסֶת, וְיַעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל**
17 **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר:**
18 **שֶׁלְּקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְיִשְׁבַּע חֵסֶת וְיִפָּטֵר, אִם אָמַר[28]:**
19 **שֶׁלְּךָ הֵן, אֲבָל חַיָּב אַתָּה לִי כָּךְ וְכָךְ - יִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת**
20 **חֵפֶץ[29] וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.**

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23) הנתבע. 24) ככל נשבע ונוטל. 25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26) פ"ה ה"ב. 27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף־על־פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד־משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. 28) לא טען כך, אלא אמר. 29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

21 **ז. מִי שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ[30] דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל**
22 **וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי**
23 **שֶׁהֵם שֶׁלְּךָ[31], אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי אוֹ נְתָנָם לִי**
24 **בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[32]. אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה**
25 **עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ. שֶׁאָדָם עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת**
26 **כֵּלָיו[33].**

30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. 31) שהיו שלך. 32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. 33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכרו כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד־משנה).

27 **ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: שֶׁאֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ אוֹ**
28 **הִשְׁאַלְתִּים לְךָ[34] - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[35]. וְאִם הָיוּ**
29 **מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי**
30 **זֶה[36] נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׁכִּיר לוֹ,**
31 **אֶלָּא מִפְּלוֹנִי לָקַח, וְיַעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ[37].**

34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. 35) זה פשוט, וכל־שכן הוא, מטוען: ממך קניתים שבהלכה ג. 36) הנתבע. 37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

32 **ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל**
33 **וּלְהַשְׁכִּיר לִדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[38], כְּמוֹ**
34 **שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל**
35 **וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמַצָּעוֹ**
36 **וּמִטָּתוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין**
37 **לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה**
38 **עוֹשִׂין אוֹתָן מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן**
39 **וּלְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן[39], וַהֲרֵי הֵן לְבַעְלֵיהֶן. כְּמוֹ**
40 **קַרְקַע, שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם, כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים**
41 **עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהָנוֹת בִּשְׂכָרָן. כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת**
42 **הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית**
43 **הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן כְּלֵי נְחֹשֶׁת הַטּוּחַ בְּזָהָב שֶׁשּׂוֹכְרִין**
44 **אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ. שֶׁעַשִּׂיַּת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן**
45 **לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת**
46 **בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לֵהָנוֹת כְּנֶגְדָּן,**

1 **אוֹ לְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר**
2 **הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכִּירוֹ תָּמִיד**
3 **וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֶחֱזַק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר -**
4 **הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.**

38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא - דרכם להשאיל ולהשכיר. 39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

5 **י. וּכְלִי שֶׁהֻפְסַדוֹ מְרֻבֶּה מִשְׂכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין**
6 **עָלָיו[40] שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּהוּ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ**
7 **עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה.**
8 **לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהֵעִידוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ**
9 **הִשְׁכִּירוֹ זֶה[41] - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶן חֶזְקָתָן[42], אֶלָּא הֲרֵי**
10 **הֵן כְּכָל הַכֵּלִים[43]. רְאָיָה לִדְבָרֵינוּ[44]: שֶׁהֲרֵי רָבָא**
11 **הוֹצִיא[45] זוֹג שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל[46] וְסֵפֶר הַגָּדָה**
12 **בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[47], וְלוּלֵי**
13 **שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל**
14 **לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוֹמִים. הָא שְׁאָר הַזּוּגוֹת**
15 **וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
16 **רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין,**
17 **וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ,**
18 **וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ**
19 **לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יְלוֹז.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ודבר זה עיקר גדול בדין... כו'".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים: "עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם, לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זה שאין לו שום מראה־מקום בש"ס.

ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב - "**עיקר גדול בדין**".

ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "**דבר של טעם**" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.

ג. לאחרי אריכות השקלא וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין - "**ברור הוא למוצאי הדעת**" - שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.

ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל־דרך־זה גם בקיום הדברים בפועל - "**ולא ילוז**".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל־פי־זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה־שאין־כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא־וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על־דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו, ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל־לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית עד שמגיעים למוזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך, שקודם צריכה להיות האמונה - "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טו)

40) בבבא־מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאיל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. 41) כמה פעמים. 42) החזקה שאין משאילים אותם. 43) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. 44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. 45) שם. 46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). 47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד־משנה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

1 **א. הָאֻמָּן[2] - אֵין לוֹ חֲזָקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד**
2 **כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר**
3 **כֵּלִים[3]. כֵּיצַד? רָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֻמָּן, וְהֵבִיא עֵדִים**
4 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכֵּלִי זֶה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
5 **לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא**
6 **בִּמְכִירָה אוֹ מַתָּנָה, אוֹ שֶׁטָּעַן: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אַתָּה**
7 **מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ**
8 **לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - בַּעַל הַכֵּלִי נֶאֱמָן[4], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
9 **מִיַּד הָאֻמָּן, וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ**
10 **גְּאוֹנִים[5] שֶׁדָּנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת**
11 **עֵדִים שֶׁזֶּה הַכֵּלִי שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֻמָּן,**
12 **וַהֲרֵי הָאֻמָּן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָן[6].**
13 **אֲבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[7], וְשֶׁלִּי הוּא**
14 **הַכֵּלִי - נֶאֱמָן הָאֻמָּן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל**
15 **הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכֵּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֻמָּן נֶאֱמָן.**
16 **וְדִין זֶה[8] פֶּלֶא הוּא בְּעֵינַי[9].**

2) משנה בבא־בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו. 3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון. 4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על־פי דעת רבו הר"י מיגש]. 5) הרי"ף בהלכותיו בבא־בתרא שם. 6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. 7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. 8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. 9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

17 **ב. לֹא רָאָה הַכֵּלִי בְּיַד הָאֻמָּן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי**
18 **פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לוֹ לְתַקֵּן, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: חָזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ**
19 **אוֹ נְתַתּוֹ לִי - הָאֻמָּן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל**
20 **לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[10]. וַאֲפִלּוּ מְסָרוֹ לְתַקֵּן**
21 **בְּעֵדִים - הָאֻמָּן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֶחֱזַרְתִּי;**
22 **שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר**
23 **לוֹ בְּעֵדִים[11]. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הָאֻמָּן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין**
24 **מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכֵּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ, הוֹאִיל**
25 **וְנִרְאָה - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ**
26 **וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֻמָּן וְאָמַר: שְׁתַּיִם**
28 **קָצַצְתָּ לִי בִּשְׂכָרִי[13], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי**
29 **לְךָ אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַכֵּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם[14] -**
30 **הוֹאִיל וְהָאֻמָּן אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן**
31 **שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת**
32 **חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׂכִירוּת[15], וְנוֹתֵן;**
33 **וְאִם אֵין הַכֵּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֻמָּן נֶאֱמָן**
34 **לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו,**
35 **וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין**
36 **וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].**

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף־על־פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על־פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). 12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

37 **ג. אֻמָּן[17] שֶׁיָּרַד מֵאֻמָּנוּתוֹ[18], וּבֶן הָאֻמָּן[19] - הֲרֵי הֵן**
38 **כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין,**
39 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

17) ברייתא בבא־בתרא מז. 18) הפסיק לעסוק באומנותו. 19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיורד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובבן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שבן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

1 ד. מִי שֶׁנִּכְנַס[20] לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת,
2 וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין
3 אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר
4 לִי כֵּלִים שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר:
5 לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת
6 הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נְתָנָן, וַיַּחֲזִירוּ בֵּית
7 דִּין הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל
8 הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא
9 הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ[21], וְאוֹתָן
10 הַכֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב
11 לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן[22]. אֲבָל
12 בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
13 זֶה צָנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת
14 הַכְּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן
15 אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
16 בַּעַל הַבַּיִת עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן
17 לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי[23]; שֶׁמָּא נִצְטָרְכוּ לוֹ מָעוֹת
18 וּמָכַר. וּבִלְבַד[24] שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים
19 לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל
20 וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן[25], כְּמוֹ
21 שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי
22 שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי[26] לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ
23 לוֹ עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר
24 בִּלְבַד[27] יָדוּעַ הוּא לוֹ[28] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל
25 כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ
26 בְּמַתָּנָה, כְּדִין קַרְקָעוֹת[29].

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. 21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. 22) כתב במגיד־משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. 23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. 24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. 25) על־פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). 26) רצוי לגרוס: העשוי. 27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. 28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד־משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו]. 29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פי"א.

27 ה. אֲפִלּוּ[30] מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ
28 מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו
29 לִטְעֹן[31] שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה[32] יָכוֹל
30 לְהַשְׁבִּיעוֹ[33]. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת יְדֵאי וְאָמַר:
31 בְּפָנַי נְתָנוֹ לְאָבִי אוֹ מְכָרוֹ לוֹ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע
32 הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין[34]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[35], שֶׁיֵּשׁ מִי
33 שֶׁהוֹרָה: שֶׁיִּשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר
34 כְּלִיוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ[36]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". 31) טענתו לא תתקבל. 32) היורש. 33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. 34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבארו במקומם. 35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל־שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד־משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. 36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

35 ו. מִי שֶׁלָּקַח[37] קַרְדֹּם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דִּקְלוֹ
36 שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי, וְכָרַת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה
37 בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ
38 שֶׁלּוֹ[38]. וְאִם טָעֲנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה
39 הַכּוֹרֵת הֶסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר[39]. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְרַת -
40 הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הַמַּטַּלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד[40] לִשְׂדֵה
41 חֲבֵרוֹ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים
42 טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגַזְלָן הוּא וְאָכַל, וַהֲרֵי
43 הָעֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לֶאֱכֹל
44 פֵּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל כָּךְ;
45 חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן
46 שֶׁלּוֹ[41]. אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן, אֵין
47 הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת
48 שֶׁדֵּדוּ בִּשְׁטָר כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל: הָבֵא שְׁטָרְךָ[42].
49 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת[43] -
50 שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[44], נֶאֱמָן
51 לוֹמַר: לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

37) בבא־בתרא לג: 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל

ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא־קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל־כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יוודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. 39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). 40) שם. 41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושיו (מובא בלחם־משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל־כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). 42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. 43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. 44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנַיִם[45] שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים וּמְנַחוֹת בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[46], זֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֵחֶצְיוֹ, וְיַחֲלֹקוּ[47]. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנים שהיו אוחזין בכלי אחד".

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על־ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טז)

45) משנה בבא־מציעא ב. 46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. 47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא־בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא־מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד־משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). 48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

ח. זֶה אוֹמֵר[49]: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי[50] - הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַי[51], וְזֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיע. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל,

בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל מַה שֶּׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.

49) משנה, שם ב. 50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. 51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר־כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

ט. הָיוּ[52] שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין[53]. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ[54], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנָּטַל[55] - כַּדִּין נָטַל.

52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. 53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. 54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א הי"ב. 55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית־הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על־פי דרישה מפורשת של בעל־הדין.

י. הָיָה[56] זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבִּשְׂפַת הַטַּלִּית, וְזֶה בַּחוּטִין שֶׁבַּשָּׂפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֲלָקָה הָאֲמוּרָה כָּאן - בְּדָמִים, לֹא שֶׁיִּפְסִידוּ עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית אוֹ שֶׁיָּמִיתוּ הַבְּהֵמָה.

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. הָיָה אוֹחֵז הָאֶחָד[57] אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.

57) גמרא שם.

יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ[58], וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ[59], וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְצָוַח[60] - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק בַּתְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ[61]. חָזַר הַשֵּׁנִי[62] וּתְקָפָהּ מֵרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן (לֹא) צָוַח[63] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[64] - חוֹלְקִין[65].

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. 59) בפני בית־הדין. 60) לפני שיצאו מבית־הדין. 61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד־משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם־תמצי־לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם־תמצי־לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית־דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל־שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית־דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית־דין. 62) זה ששתק ולבסוף צווח. 63) כך היא גירסת המגיד־משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. 64) כלומר, לא צווח כלל. 65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד־משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם ב'שולחן ערוך' שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר־כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם[66] אֲדוּקִין בַּטַּלִּית, וְאָמְרוּ לָהֶם: צְאוּ וְחַלְּקוּ אֶת דָּמֶיהָ, יָצְאוּ וְחָזְרוּ וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, זֶה[67] טוֹעֵן הוֹדָה[68] וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְּכַרְתִּיו לוֹ[69], אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלַי[70] וַחֲטָפָהּ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[71]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו

מדעתו. 7) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד־משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

1 **א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת**
2 **בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ[3],**
3 **מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ**
4 **עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[4], וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן:**
5 **אַתָּה נְתַתָּהּ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין**
6 **הֵיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא[5] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ**
7 **וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר**
8 **הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשָּׁבַע[6] הֵסֵת עַל טַעֲנָה זוֹ.**

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

9 **ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[7] אוֹ מְסוּרָה לְרוֹעֶה[8], אַף**
10 **עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[9] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא**
11 **בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ**
12 **אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשְׁבַּע הַתּוֹפֵס הֵסֵת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ**
13 **וְיִפָּטֵר[10].**

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

14 **ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה**
15 **אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצְאַת מֵעַצְמָהּ**
16 **וּבָאָה אֵצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא**
17 **לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה**
18 **חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ,**
19 **אוֹ הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל**
20 **לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה**
21 **הִיא בְּיָדִי[11]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[12] וְיִטֹּל.**

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

22 **ד. וְכֵן הָעֲבָדִים[13] שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה**
23 **שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה**
24 **יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי,**
25 **אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וַיַּחֲזֹר הָעֶבֶד**
26 **לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[14] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא**
27 **זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֶצְלוֹ**
28 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מְשַׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**
29 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה**
30 **בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[15], וּמַעֲמִידִין**
31 **אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע הֵסֵת שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נְתָנוֹ**
32 **לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן[16], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל**
33 **רַגְלָיו מִפְּנֵי קַטְנוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין,**
34 **וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ,**
35 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

36 **ה. הַטּוֹעֵן[17] אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בֶּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד**
37 **זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שָׁאוּל אוֹ גָזוּל, אוֹ**
38 **הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׁכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי,**

אֶלָּא זֶה מְמוֹנִי וִירֵשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יֵרֵשָׁתִי - לֹא שֶׁיֵּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יֵרַשְׁתִּיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[19].

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. סְפִינָה[20] וְכַיּוֹצֵא בָהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי[21], וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמַר[22] אֶחָד: תְּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים[23] - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ[24]. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בֵּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[25]; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[26].

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר"]. 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת[2] הַיְדוּעוֹת לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת[3] וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ[4]. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נְתָנָהּ לְךָ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

2) מימרא של רב נחמן (בבא־מציעא קב:) "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא־בתרא (כח.): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5] שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[6], וְהוּא[7] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת[8] שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נְתָנָהּ לוֹ וְיִפָּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ[9]. טָעַן וְאָמַר[10]: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר[11], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לִמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[12], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה

1 וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין
2 הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[13], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר
3 שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן,
4 מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ
5 בְּקַרְקָעִי[14].

5) משנה וגמרא שם. 6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. 7) וזה נאמר (בתנאי). 8) כתב במגיד־משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). 9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. 10) משנה וגמרא שם לח. 11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. 12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. 13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. 14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

6 ג. הֵבִיא[15] רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה
7 וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת[16] - אוֹמְרִים
8 לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אִבַּדְתָּ
9 זְכוּתְךָ[17]. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק[18],
10 וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[19] בְּתוֹךְ חֲצָרִי[20] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה;
11 שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[21] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם
12 עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ.
13 וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם
14 טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

15) שם ל. 16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. 17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. 18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. 19) ראובן. 20) כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. 21) מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

15 ד. וּמִפְּנֵי מָה[22] אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר
16 שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר
17 שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל
18 יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ
19 שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב
20 אֵינוֹ נִזְהָר.

22) רבא, שם כט.

21 ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה[23] שִׁמְעוֹן בִּמְדִינָה רְחוֹקָה[24], מִפְּנֵי מָה
22 לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי
23 שֶׁאֶזְהַר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[25]: חֲבֵרְךָ יֵשׁ לוֹ
24 חָבֵר[26], וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ
25 הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים,
26 אִם בֶּאֱמֶת[27] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אַתָּה
27 הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

23) שם לח: 24) שראובן לא היה בה כלל. 25) שמעון יכול לטעון. 26) וכל אחד מספר לחברו. 27) אם אמת הדבר.

28 ו. לְפִיכָךְ[28], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר
29 לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָּבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מֶחָאָה[29].
30 אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא
31 מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה
32 עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[30]. וְכֵן אִם צִוָּה לְעֵדִים
33 וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ[31], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן:
34 אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ[32] - גַּם זוֹ מֶחָאָה הִיא; אַף
35 עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים,
36 וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. 29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. 30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה־שאין־כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. 31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. 32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

37 ז. כֵּיצַד הַמֶּחָאָה? אוֹמֵר[33] בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא
38 מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ בְּשָׂדִי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי
39 תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא
40 בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי,
41 אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ
42 מֶחָאָה[34]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק
43 בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי
44 גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר:
45 כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אָמַרְתִּי שֶׁמָּא חֵרֵף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ
46 לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.

33) מימרא של רב זביד, שם לח: 34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם סי' קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלאו דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

1 **ח. מֶחָאָה[35] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה[36]; וְכוֹתְבִין[37], אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כְּתֹבוּ[38]. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה[39] בְּשָׁנָה**
3 **רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.**
4 **אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ**
5 **שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ**
6 **שָׁנִים[40]. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר**
7 **כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.**

35) שם לט - מ. 36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. 37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. 38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית־דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף־על־פי שכלל בידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. 39) כרב, שם לט: 40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

8 **ט. הֵבִיא[41] רְאוּבֵן[42] עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה**
9 **קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד**
10 **רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ**
11 **הַיּוֹם[43]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת**
12 **רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ[44].**

41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד־משנה גורס "רבינא"). 42) המחזיק. 43) ולא החזיק שלש שנים. 44) שם.

13 **י. טָעַן[45] שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֶמֶת הָיָה הַדָּבָר[46], וּלְפֵרוֹת**
14 **הוֹרַדְתִּיו[47], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[48] לֹא**
15 **מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ**
16 **רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].**

45) כרב זביד, שם. 46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. 47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. 48) השדה עצמה. 49) למעלה ה"א וה"ב.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

18 **א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[2] שֶׁאָמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אֲפִלּוּ הָיוּ**
19 **חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחֱזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה.**
20 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[3] בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת**
21 **תָּמִיד[4], כְּגוֹן הַבָּתִּים[5] וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׂיחִין**
22 **וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנֻיּוֹת וְהַפַּנְדְּקוֹת[6] וְהַמְּרְחָצָאוֹת,**
23 **וְהַשּׁוֹבָכוֹת[7] וּבָתֵּי הַבַּדִּין[8], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין**
24 **שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגַּנּוֹת**
25 **וְהַפַּרְדֵּסִין[9], וְכֵן עֲבָדִים הַמְהַלְּכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**
26 **אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְשָׁמִים בְּלָבַד[11],**
27 **וּשְׂדֵה אִילָן[12] - אֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָכְלוּ**
28 **שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[13] מִמִּין אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים.**
29 **כֵּיצַד? הָיְתָה שְׂדֵה תְּמָרִים וְגֶדֶר[14] שָׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, אוֹ**
30 **שְׂדֵה עֲנָבִים וּכְרַם שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים**
31 **וּמָסַק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[15],**
32 **וְהֶחֱזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה**
33 **בֵּינֵיהֶן הַרְחָקָה כָּרָאוּי[16], שֶׁהֲרֵי סוֹפָן לִיבַשׁ[17], הוֹאִיל**
34 **וְאוֹכְלָן שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הֶחֱזִיק[18].**

2) משנה, שם כח. 3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". 4) ולא תקופות מסוימות בלבד. 5) שמכניסים שכר דירה. 6) אכסניות, מלונות. 7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. 8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. 9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. 10) למעלה פ"י ה"ד. 11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. 12) שפירות אילנותיה

נקטפים בפרק אחד. 13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". 14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. 15) ואף־על־פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. 16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. 17) ויעקור אותם. 18) כרבא, שם.

1 **ב. הֵבִיא עֵדִים[19] שֶׁהָיָה דָר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ**
2 **שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל**
3 **הֶחָצֵר[21] וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[22],**
4 **אוֹ שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם**
5 **וּבַלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחֲזִיק: אוֹ תָּבִיא**
6 **עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הִסְתַּלֵּק.**
7 **אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הִשְׁכִּיר וְאָנוּ דַּרְנוּ בָּהּ**
8 **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: יָבִיאוּ עֵדִים**
9 **שֶׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשּׂוֹכְרִין**
10 **לְהָבִיא רְאָיָה[23] שֶׁדָּרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי**
11 **בָּהֶן, וְאֵין תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחֲזִיק כְּדֵי שֶׁיָּעִידוּ לוֹ[24].**

19) שם כט. 20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. 21) כמר זוטרא, שם. 22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית־דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). 23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל־שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם־משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף־על־פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

12 **ג. הָיָה[25] זֶה הַמַּחֲזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן**
13 **הָרוֹכְלִין הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין**
14 **אוֹתוֹ[26] לְכַתְּחִלָּה, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ[27]:**
15 **הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחֲזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן**
17 **עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת[28]**
18 **שֶׁל תַּגָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם**
19 **- כֵּיוָן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף־על־פי שאמר שאין בית־דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. 27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

20 **ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[29] שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ**
21 **אַחַר זוֹ. הֲרֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּשָׂדֶה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[30]**
22 **שָׁנָה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה**
23 **שָׁנִים[31] - לֹא הֶחֱזִיק. הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם**
24 **לְהוֹבִיר[32], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה**
25 **וּמִקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הֲרֵי זֶה**
26 **הֶחֱזִיק; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ אֶלָּא**
27 **כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה[33].**

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים. 32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד־משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

1 ה. שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[34] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד
2 אֲכָלָהּ רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ
3 שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד
4 מֵהֶם; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי
5 וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה,
6 מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי[35]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ
7 הַשֻּׁתָּפִין שְׁטָר בֵּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה
8 - כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה[36];
9 שֶׁהַשְּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל[37], וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה - אִבֵּד
10 זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם,
11 וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שְׁטָר בֵּינֵיהֶן
12 - הֲרֵי הֶחֱזִיקוּ.

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראיה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

13 ו. אֲכָלָהּ[38] שָׁנָה זֶה הַמַּחֲזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ
14 שָׁנָה וּמָכַר[39] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וַאֲכָלָהּ שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה
15 לָזֶה בִּשְׁטָר - שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה,
16 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה[40]; וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁטָר - אֵינָהּ
17 חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: כֵּיוָן שֶׁלֹּא
18 עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֵצְרַכְתִּי
19 לִמְחוֹת[41].

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח. 40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. 41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

20 ז. אֲכָלָהּ הָאָב[42] שָׁנָה, וְהַבֵּן[43] שְׁתַּיִם; הָאָב שְׁתַּיִם,
21 וְהַבֵּן שָׁנָה; הָאָב שָׁנָה, וְהַבֵּן שָׁנָה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן
22 שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[44]. וְהוּא שֶׁלָּקַח בִּשְׁטָר[45].

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד־משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

23 ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב[46], שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה,
24 וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם, וּבִפְנֵי הַבֵּן
25 שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי
26 לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[47]. וְהוּא[48] שֶׁמָּכַר[49]
27 הַבֵּן זוֹ הַשָּׂדֶה בְּכֹלַל שְׂדוֹתָיו[50], שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר
28 הַמַּחֲזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה[51] וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׁטָרוֹ; אֲבָל
29 אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵין לְךָ מֶחָאָה
30 גְּדוֹלָה מִזּוֹ[52].

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף־על־פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף־על־פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה).

31 ט. נָרָהּ[53] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, הוֹאִיל
32 וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ - אֵינָהּ חֲזָקָה[54]. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ[55]

שְׁבִילֵי הַמַּיִם[56] וּפִתַּח וְשִׁדֵּד[57] בִּלְבַד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פֵּרוֹת - אֵינָהּ חֲזָקָה.

53) חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. 55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. 56) להשקות את השדה. 57) פרר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זְרָעָהּ[58] וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֶחֱזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.

58) שם.

יא. אֲכָלָהּ[59] שַׁחַת[60] - לֹא הֶחֱזִיק[61]. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לִזְרֹעַ לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין[62] - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

59) מימרא של רב יוסף, שם. 60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. 61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולפיכך לא מיחה. 62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אֲכָלָהּ[63] עָרְלָה[64] שְׁבִיעִית[65] וְכִלְאַיִם[66], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[67].

63) ברייתא שם. 64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. 65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. 66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. 67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד־משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמָּקוֹם[68] שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[69], שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֵהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הֶחֱזִיק.

68) שם כט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הָיָה מַעֲמִיד[70] בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[71] מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד שָׁם מְחִיצָה[72] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[73].

70) משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. 72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. 73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שָׂדֶה[74] שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר וְנֶהֱנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: כֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶׁזָּרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה תֹּאכְלֶנּוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ[75] חוּץ מִבֵּית רֹבַע[76] - הֶחֱזִיק בְּכֻלָּהּ

חוּץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ[77]. אֲפִלּוּ הָיָה חַלָּמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[78], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[79] - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

75) מימרא של רבא, שם כט: 76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. 77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). 78) ואינו ראוי לזריעה. 79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הֶחֱזִיק[80] אֶחָד בָּאִילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָהּ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי וַאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּאִילָנוֹת וַאֲכָלָן שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאִילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְהוּא כִּמְלוֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[81] חוּצָה[82] לְכָל אִילָן וְאִילָן, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

80) שם לז. 81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא־הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). 82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לז: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן[83] הָאוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת אִילָן[84] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ[85] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כָּעֲבִי הָאִילָן[86] עַד הַתְּהוֹם[87].

83) שם לז: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׁדֵה אִילָן[88] שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[89], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[90], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזַק בַּכֹּל. וְהוּא[91] שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[92], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת וְלֹא אֲכָלָן - לֹא הֶחְזַק אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָכַל[93].

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). 90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[94] בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת הַפֵּרוֹת וּבָזְזוּ הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[95]; אֲבָל אִם מַנִּיחַ פֵּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אִילָן מִכָּאן וְאִילָן מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחֱזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[96].

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה

בהלכה זו, אף־על־פי שנטה מפירושם. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. וְאֵלּוּ[2] שֶׁאֵין מַעֲמִידִין הַקַּרְקַע בְּיָדָן אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּם שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֻמָּנִין[3] וְהָאֲרִיסִין[4] וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בְּנִכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בְּנִכְסֵי הַבֵּן[5]. שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶן הַבְּעָלִים. אֶלָּא תַּחֲזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁזֹּאת הַקַּרְקַע יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת[6] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וְכֵן[8] רָאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן[9] וְהַגִּזְלָן וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי זְרוֹעַ[10]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה[11] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָן, אֶלָּא תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[12] - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים ממנק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שֶׁאָכַל שְׂדֵה שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[13]. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֵׁתֶף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שֶׁתָּפִי וּמָכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיָה שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[14] כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. הָאֻמָּנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן[15], אִם אָכְלוּ אוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה[16].

15) ברייתא שם מז. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאֲרִיסִין[17] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו[18] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת[19], אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ[20]. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה אָרִיס תְּחִלָּה[21], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ.

17) שם מו: 18) אריס קבוע במשך שנים רבות. 19) משפחות. 20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתרץ רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. 21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס[22] שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחַת יָדוֹ[23] - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִים אֲחֵרִים[24] לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ[25]. וְאָרִיס[26] שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ[27] וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחֱזִיק[28].

22) מימרא של רב נחמן שם. 23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. 24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. 25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. 26) ברייתא שם מז. 27) הפסיק מלהתעסק באריסות. 28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שְׂאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[29] בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים[30], וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן[31], בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּרְשׁוּת - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[32]. עָבְרוּ הָאַפּוֹטְרוֹפִּין מִמִּנּוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[33].

29) על נכסי יתומים. 30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). 31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. 32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). 33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים וארסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשַּׁתָּפִין[34] כֵּיצַד? אִם הָיָה שֻׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[35], אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶן כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם[36]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[37]; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לְשֻׁתָּפוֹ: אִם בֶּאֱמֶת שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אֲכַלְתִּי אֶת כֻּלָּהּ וְאַתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מִחִיתָ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ[38] שֶׁאָכַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בִּנְכָסֶיהָ[39], וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[40], וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס[41] וְעָשָׂה כָּל מַה שֶׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה[42] שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים, אַף עַל פִּי[43] שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[44]. וְכֵן הַבֵּן[45] שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנֶחְשָׁב בִּכְלַל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[46].

34) בבא בתרא מב: 35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). 36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. 37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. 38) משנה שם מב. וגמרא מט. 39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. 40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). 41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. 42) משנה שם מב. 43) גמרא שם נא. 44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר מזה שקצב לה. 45) משנה שם מב. 46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

ט. וּבֵן[47] שֶׁפֵּרֵשׁ[48] מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין[49] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם[50].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל־מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יז)

47) שם מז. 48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). 49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". 50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת[51] שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִרְדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה. וְכֵן אַחֵר שֶׁהֶחֱזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֲפִלּוּ אָכַל כַּמָּה שָׁנִים - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָן מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ מְסַלְּקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֲבָל נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[52] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ. וְאִם הֵן הֶחֱזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

51) נתבאר בהלכה ב. 52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד[53]? מִי שֶׁהֶחְזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, אוֹ מִי שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו[54] שֶׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל עִסְקֵי מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים - לֹא הֶחֱזִיק, וְתַחֲזֹר שָׂדֶה לַבְּעָלִים.

53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאוה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). 54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרווייהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. כָּל[2] אֵלּוּ[3] שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ אוֹ נְתָנוּהָ לָהֶן בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָן רְאָיָה[4], חוּץ מִן הַגַּזְלָן[5] וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[6]. בְּאֵי זֶה נְכָסִים אָמְרוּ?[7] בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[8], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[9], וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מִשְׁלוֹ; אֲבָל בְּנִכְסֵי מְלוֹג[10] - יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[11].

2) בבא־בתרא מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. 4) ומעמידים השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. 5) יבואר בהלכה הבאה. 6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. 7) שאין ראיית הבעל ראיה. 8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. 9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי־כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם־משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתיהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. 10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). 11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגז הבעל כל־כך על סירובה למכור.

1 **ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן[12] אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּיוָן שֶׁהֶחְזַק גַּזְלָן**
2 **עַל שָׂדֶה זוֹ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוּדָה הַבַּעַל**
3 **בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[14],**
4 **וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מָכַרְנוּ לְךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה**
5 **הוֹדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ**
6 **כְּלוּם[15]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ כָּךְ**
7 **וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[16], וּמַחֲזִירִין לוֹ**
8 **הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[17].**

12) שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. 14) כלומר, הודה שלקח דמים. 15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. 16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. 17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם־משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

9 **ג. בֶּן הָאֵמָן[18] וּבֶן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ**
10 **שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה: אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶן**
11 **אוֹ נָתְנוּ לָהֶן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא**
12 **יְרֻשָּׁה לָהֶן מֵאֲבִיהֶם שֶׁאָכָלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין לָהֶן**
13 **חֲזָקָה[19]. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים, שֶׁהוּדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶן**
14 **שֶׁמְּכָרוּהָ לָהֶן אוֹ נְתָנוּהָ - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה**
15 **בְּיָדָן[20].**

18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. 19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן וריס ואפוטרופוס – גם־כן אין להם חזקה)". 20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו־תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

16 **ד. בֶּן הַגַּזְלָן[21], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוּדוּ**
17 **הַבְּעָלִים לְאָבִיו שֶׁמָּכַר - אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**
18 **אֲבָל[23] בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן, אֲפִלּוּ בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ**
19 **חֲזָקָה[24]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[25] - אֵין לוֹ חֲזָקָה.**

21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. 22) בהלכה הקודמת. 23) שם. 24) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. 25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

20 **ה. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[26], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ כַּמָּה שָׁנִים[27] - אֵין**
21 **אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[28]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה**
22 **לַבְּעָלִים[29] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ שְׁבוּעַת**
23 **הֶסֵּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל[30] הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים[31] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים[32] שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ**
25 **רְאָיָה[33].**

26) שם לה: 27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. 28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. 29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. 30) שם. 31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. 32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד־משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. 33) אפילו אכלה הישראל שלש

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

ו. טָעַן[34] זֶה הַיִּשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָמַר: בְּפָנַי לְקָחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לִי מִזֶּה הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעַרְעֵר עָלַי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ וַהֲרֵי אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, יָכוֹל לוֹמַר: מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ.

34) כרבא, שם לו.

ז. אֵין מַחֲזִיקִין[35] בְּנִכְסֵי קָטָן וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[36]. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[37].

35) בבא־מציעא לט. 36) שם "אמר רבא, שמע־מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי הקטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי־זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם־משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית־דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע־מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם.
37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר־כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף־על־פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק[38] בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת[39], וְטָעַן וְאָמַר: מַשְׁכּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כָּךְ וְכָךְ, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי[40] - נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מֻחְזֶקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה[41]; וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ[42] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזֹר לַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוֹמִים[43] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן[44]; וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[45] וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶן דִּין[46].

38) בבא־בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום.
39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על־פי פירושו של הר"י מיגש שם). 40) מאביו. 41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל־דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45) יגיעו לגיל שלש־עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית־דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית־דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש־עשרה.
46) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[47] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: חוֹב לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמָן לוֹמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת[48]. וְגוֹבֵהוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[49], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הֵן.

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד־משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבארה דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרֵחַ[50] שֶׁבָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[51], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ אָכַל הַמַּחֲזִיק כַּמָּה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מִחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת מָמוֹן - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[52], וְאִם לֹא מִחָה - מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו.

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. 52) כשחייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מַחֲזִיקִין[53] בִּנְכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ מִקְצָת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכַרְתָּהּ לִי אַתְּ וּבַעֲלִיךְ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: מִמְּךְ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעֲלִיךְ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחָת בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[54].

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה[55] שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה - אֵינָהּ חֲזָקָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הוּא! הֶשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לִי אָדָם כְּלוּם יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ וְלֹא שֶׁיָּרְשָׁהּ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[57], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאֵין פּוֹתְחִין[58] לְזֶה הַמַּחֲזִיק תְּחִלָּה, וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד, עַד שֶׁיִּטְעַן מֵעַצְמוֹ[59]; וְאִם לֹא טָעַן - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ שְׁטָר בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[60] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה[61], וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד. 57) קניתיה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על־ידי עדים ולא יצא מבית־דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא־בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבָּא[62] מֵחֲמַת יֵרֵשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[63], וְכֵיוָן שֶׁאֲכָלָהּ הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת לַמְעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו[64] - אֵינָהּ כְּלוּם[65], שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קְנָאָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הֲרֵי שֶׁאָכַל[66] שָׂדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ[67], וְאָמַר לוֹ הַמְעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לְךָ גַּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְשֶׁלֹּא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת[68] לַמְעַרְעֵר[69], אַף עַל פִּי

1 שֶׁאֵין לָזֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[70]. וְכֵן כֹּל
2 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲבִיא זֶה הַמַּחֲזִיק עֵדִים, שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר
3 לוֹ דָּר בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לָקַח
4 מִמְּךָ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ[71];
5 שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה[72] עִם חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה טָעַן
6 וְאָמַר: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה[73].

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל־דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם־כן מה היא זכותך נגדי? לֵךְ ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף־על־פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד־משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית־דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מִי שֶׁעָרְעֵר[2] עַל שָׂדֶה זוֹ[3], וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא
8 יְדוּעָה לוֹ, וְהֵבִיא זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁטָר שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ,
9 וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[4] - אוֹמְרִים לוֹ
10 בַּתְּחִלָּה: קַיֵּם שְׁטָרְךָ[5]. אִם נִתְקַיֵּם - הֲרֵי טוֹב, וְיִדּוֹן
11 בַּשְּׁטָר[6]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ[7] - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי
12 חֲזָקָה[8], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת[9] שֶׁלְּקָחָהּ.

2) בבא־בתרא קסט: - קע: 3) שנמצאה בידו של אחר. 4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע.): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד־משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. 5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית־דין. 6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. 7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. 8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות – וכל־שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית־דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן־משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר־כך: אבד השטר - אינו נאמן). 9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פי"א ה"ב).

13 ב. עֵדֵי הַחֲזָקָה[10] שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁאֲכָלָהּ
14 חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שְׁעוֹרִים -
15 עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה[11]. הֵעִיד
16 הָאֶחָד[12] שֶׁאֲכָלָהּ זֶה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית
17 וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי מֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית
18 וְשִׁשִּׁית - אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[13]; שֶׁבַּשָּׁנָה שֶׁמֵּעִיד בָּהּ
19 זֶה לֹא הֵעִיד בָּהּ זֶה[14]. וְתַחֲזֹר הַקַּרְקַע וְהַפֵּרוֹת[15].

10) מימרא של רב יהודה, שם נו: 11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חיטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. 12) שם. 13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פי"ב ה"ד). 14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשתא (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על־פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. 15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם־משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם־משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם־משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 **ג. מִי שֶׁיָּרַד[16] לִשְׂדֵה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאָכַל**
2 **פֵּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קָרוֹב מִמֶּנּוּ וְרָאוּי**
3 **לִירָשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שֶׁהוֹדָה לוֹ זֶה שֶׁיָּרַד**
4 **תְּחִלָּה - חַיָּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[17].**

16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. 17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר־כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלימות, "שהוא יורש" ואף־על־פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית־דין.

5 **ד. שְׁנַיִם[18] שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי,**
6 **וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא**
7 **כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ**
8 **שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה,**
9 **וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם עַצְמָן שֶׁהֵעִידוּ**
10 **בָּהֶן אֵלּוּ[19] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד**
11 **בָּהּ[20], וְיִהְיֶה הָאַחַר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם**
12 **בָּא שְׁלִישִׁי וְתָקַף עֲלֵיהֶן[21] וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין**
13 **אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[22].**

18) שם לד: 19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. 20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". 21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. 22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גזלן של רבים - אין בית־דין מוציאים מידו.

14 **ה. הֵבִיא הָאֶחָד[23] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֲכָלָהּ**
15 **שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהֵבִיא הָאַחֵר עֵדִים**
16 **שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצֵאת**
17 **עֵדוּת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מֻכְחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ**
18 **בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל**
19 **אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ[24]. חָזַר הַשֵּׁנִי[25] וְהֵבִיא**
20 **אַף הוּא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי נִמְצֵאת גַּם**
21 **עֵדוּת זוֹ מֻכְחֶשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמְסַלְּקִין מִמֶּנָּה**
22 **אַף הָרִאשׁוֹן[26], וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם[27], וְכָל**
23 **הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.**

23) שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית־דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). 25) גם זה שם. 26) ואין חוששים שמא ילגלגו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. 27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית־דין, ובית־הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית־הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר־כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל־שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 **ו. זֶה אוֹמֵר[28] שֶׁל אֲבוֹתַי[29], וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי,**
25 **זֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים**
26 **שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא**
27 **שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן**
28 **כְּלוּם[30], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ**
29 **טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָהּ כְּלוּם[31]. חָזַר[32] זֶה הַמַּחֲזִיק**
30 **וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי, וְזֶה**
31 **שֶׁטָּעַנְתִּי תְּחִלָּה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתַי - כְּלוֹמַר, שֶׁאֲנִי**
32 **סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וַהֲרֵי הִיא שֶׁלִּי כְּשֶׁל אֲבוֹתַי, אוֹ שֶׁאָמַר:**
33 **שֶׁל אֲבוֹתַי שֶׁלְּקָחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ[33] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה**
34 **נְכוֹנָה, שֶׁהֲרֵי נָתַן אֲמַתְּלָא[34] לִדְבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים[35],**
35 **וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טָעַן בַּתְּחִלָּה וְאָמַר: שֶׁל**
36 **אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ**
37 **הָאַחֶרֶת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

28) שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. 30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על־ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. 31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא.) ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית־דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד־משנה מתרץ, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותירוץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. 32) שם. 33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. 34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

לשקר. 35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על־ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. 36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 **ז. רְאוּבֵן[37] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְעֵרְעֵר**
2 **עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: שָׂדֶה זוֹ מִלְּוִי קְנִיתִיהָ וְאָכַלְתִּי**
3 **אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: וַהֲלוֹא שֶׁטֶר זֶה**
4 **מְקַיָּם בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִלְּוִי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים,**
5 **חָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלֹשׁ שָׁנִים**
6 **בִּלְבַד יֵשׁ לִי מִשֶּׁקְּנִיתִיהָ? שְׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי**
7 **מִשֶּׁלְּקַחְתִּיהָ, וַאֲנִי קְדַמְתִּיךָ - הֲרֵי טַעֲנַת רְאוּבֵן**
8 **טַעֲנָה; שֶׁאָדָם קוֹרֵא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה[38].**
9 **לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים,**
10 **שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה קֹדֶם שֶׁלְּקָחָהּ שִׁמְעוֹן -**
11 **מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשֶּׁבַע**
12 **שָׁנִים[39] - תַּחֲזֹר לְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה**
13 **מִזּוֹ[40], שֶׁהֲרֵי מְכָרָהּ קֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק רְאוּבֵן.**

37) שם ל: 38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל־דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על־ידי עדי השטר של שמעון המערער. 39) ואם־כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. 40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קניתיה ממך ואכלתיה בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קניתיה, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד־משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חייא (שם מא:) וצ"ע].

14 **ח. זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְהֵבִיא עֵדִים, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל**
15 **אֲבוֹתַי וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים[41].**
16 **וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל פֵּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאֲכָלָן, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
18 **שֶׁמֶּחֱצַת אֲבוֹתָיו אָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁל**
19 **אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל־שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. 42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

20 **ט. הֵבִיא[43] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה**
21 **שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַהֲרֵי שְׁטָרִי, וְהוֹצִיא**
22 **שְׁטָר מְקַיָּם[44], טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מְזַיָּף, וְהוֹדָה**
23 **בַּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: כֵּן הוּא[45], אֲבָל הָיָה לִי שְׁטָר**
24 **כָּשֵׁר וְאָבַד, וְלָקַחְתִּי זֶה שֶׁבְּיָדִי כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו**
25 **שֶׁיּוֹדֶה שֶׁמָּכַר לִי בֶּאֱמֶת, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הָיָה**
26 **אוֹמֵר[46] בִּשְׁטָרוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַיָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[47],**
27 **וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ[48], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.**

43) שם לב: מעשה שהיה. 44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. 45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. 46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. 47) ב'מיגו'. 48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזוייף והודאת בעל־דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פי"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו).

28 **י. הֵבִיא[49] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[50], וְזֶה**
29 **שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה,**
30 **וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר**
31 **וְאָמַר: הֵיאַךְ תִּטְעַן שֶׁלָּקַחְתָּ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים,**
32 **וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא הָיִיתִי בִּמְדִינָה זוֹ[51] - מַצְרִיכִין זֶה**
33 **שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהָבִיא רְאָיָה, שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי שֶׁמַּעַרְעֵר הָיָה**
34 **עִמּוֹ בַּמְּדִינָה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁמָּכַר לוֹ בּוֹ, אֲפִלּוּ**
35 **יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְכֹּר. וְאִם לֹא הֵבִיא**
36 **- מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.**

49) שם כט: מעשה שהיה. 50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. 51) בגמרא: בשכוני גואי הואי", ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על־ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפי"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי־אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמו].

1 **יא. מִי שֶׁהָלַךְ[52] לִמְדִינַת הַיָּם וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׁדֵהוּ[53],**
2 **בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבָּעָה**
3 **אֲנָשִׁים[54], בֵּין שֶׁהָיוּ הָאַרְבַּע שָׂדוֹת קְנוּיוֹת מֵאֶחָד[55] -**
4 **הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא דֶּרֶךְ שֶׁלְּךָ**
5 **עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה[56] אוֹ**
6 **יִפְרַח בָּאֲוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד**
7 **שֶׁקָּנָה אוֹתָן מֵאַרְבָּעָה[57] - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי**
8 **אוֹמֵר לוֹ: עַתָּה אִם אַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין**
9 **אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וַאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד**
10 **מֵהֶן כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ[58]. אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל אַרְבַּע**
11 **שָׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בַּעַל הַמָּצָר שֶׁלָּהּ**
12 **מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מָקוֹם**
13 **דַּרְכִּי עָלֶיךָ; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה בְּאֵי זוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּרְצֶה**
14 **בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הֶחֱזִיק בְּדֶרֶךְ**
15 **וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא דַּרְכִּי[59] - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[60]**
16 **אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[61].**

52) משנה וגמרא כתובות קט: 53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. 54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. 55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. 56) בכל מחיר שידרשו ממנו. 57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. 58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. 59) אני מכיר אותה. 60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. 61) במגיד־משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף־משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 **א. רְאוּבֵן[2] שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מַעֲדֵי**
18 **הַשְּׁטָר, וּבָא לֵוִי לְעָרְעֵר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן**
19 **גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין**
20 **עַל רְאָיוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וַהֲרֵי אִבֵּד כָּל**
21 **זְכוּתוֹ[3]; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד עַל הַמֶּכֶר וְתָבוֹא**
22 **וּתְעָרְעֵר. וְכֵן[4] אִם הֵעִיד לֵוִי בִּשְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ:**
23 **הַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרָח אוֹ מַעֲרָב,**
24 **הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחֵר וְהֵעִיד בַּשְּׁטָר -**
25 **אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעָרְעֵר; שֶׁאוֹמְרִים**
26 **לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֹּאת**
27 **מִצַּד פְּלוֹנִי וְתַחֲזֹר וּתְעָרְעֵר עָלֶיהָ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על־פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראיה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל־פי־זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראיה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על־ידי עבודתם במסירות נפש

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יח)

2) משנה כתובות קט. 3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. 4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובזה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

1 **ב. טָעַן[5] הָעֵד וְאָמַר: תֵּלֵם אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִימָן**
2 **וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֵּלֵם הַסָּמוּךְ לַמֶּצֶר בִּלְבַד**
3 **הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת[6], וְיֵשׁ לוֹ[7]**
4 **לְעַרְעֵר עַל כָּל הַשָּׂדֶה חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֵּלֵם[8]. וְאֵין כָּל**
5 **הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר שֶׁבָּא**
6 **לְעַרְעֵר; אֲבָל הַדַּיָּן[9] שֶׁקִּיֵּם הַשְּׁטָר[10] - יֵשׁ לוֹ לְעַרְעֵר,**
7 **מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מֶה הָיָה כָּתוּב**
8 **בַּשְּׁטָר. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַדַּיָּנִין לְקַיֵּם הַשְּׁטָר אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ[11], אֲבָל הָעֵדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר**
10 **אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כֻּלּוֹ וִידַקְדְּקוּ בּוֹ[12].**

5) שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. 7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. 8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). 9) כאביי שם. 10) שאישר את חתימת העדים. 11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. 12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

11 **ג. בָּא שִׁמְעוֹן[13] וְנִמְלַךְ בְּלֵוִי וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי קוֹנֶה**
12 **שָׂדֶה פְּלוֹנִית מֵרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר**
13 **לוֹ לֵוִי: לֵךְ וּקְנֵה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְלֵוִי**
14 **לְעַרְעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אִבֵּד זְכוּתוֹ[14]; שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂהּ**
15 **מַעֲשֶׂה[15], וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר: רְצוֹנִי הָיָה שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יַד**
16 **רְאוּבֵן, שֶׁהוּא אַלָּם, כְּדֵי שֶׁאֶתְבָּעֶנָּה בַּדִּין וְאֶקַּח שָׂדִי.**

13) בבא בתרא ל: 14) רבא שם. 15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

17 **ד. רְאוּבֵן[16] שֶׁעֵרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי**
18 **יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח, אֶלָּא שָׂדֶה זוֹ מִלֵּוִי לְקַחְתִּיהָ[17],**
19 **וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן:**
20 **וַהֲלוֹא עֵדִים יֵשׁ לִי שֶׁבָּעֶרֶב בָּאתָ אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִי:**
21 **מְכֹר לִי שָׂדֶה זוֹ - אֵין זוֹ רְאָיָה; וְיֵשׁ לוֹ לְשִׁמְעוֹן**
22 **לוֹמַר: רָצִיתִי לִקְנוֹת מִמְּךָ[18], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַרְעֵר וְלֹא**
23 **תַּטְרִיחֵנִי בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה שֶׁלְּךָ**
24 **אוֹ אֵינָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא טָעַן שִׁמְעוֹן**
25 **טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[19].**

16) שם. 17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). 18) בדמים מועטים. 19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

26 **ה. רְאוּבֵן שֶׁעֵרְעֵר[20] וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁלּוֹ,**
27 **וְשִׁמְעוֹן שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי וַאֲכַלְתִּיהָ**
28 **שְׁנֵי חֲזָקָה, וּרְאוּבֵן אָמַר: בִּגְזֵל אֲכַלְתָּ, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ**
29 **עֵדִים שֶׁאָכַל כְּלָל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁאֲכָלָהּ**
30 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים[21] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל;**
31 **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי אֲכַלְתִּי, וְאֵין עָלָיו עֵדִים**
32 **שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בַּפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי מְעַצְּמוֹ הוֹדָה[22]; וְזֶה**
33 **הָעֵד שֶׁהֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל**
34 **אוֹכֵל הוּא בָּא[23], וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ אַחֵר - הָיְתָה הַשָּׂדֶה**
35 **עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ[24]. לְפִיכָךְ: יִשְׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר**
36 **וְתַחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וְיִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ**
37 **כְּלוּם בַּפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[25] וְיִפָּטֵר.**

20) שם לג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בידינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. 22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קניתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. 23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. 24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. 25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

1 **ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים[26] מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאָכַלְהּ**
2 **פָּחוֹת מִשְּׁנֵי חֲזָקָה - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל. וַאֲפִלּוּ**
3 **הָיָה עֵד אֶחָד - חַיָּב לְהַחֲזִיר עַל פִּיו; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
4 **מַכְחִישׁ הָעֵד[27], אֶלָּא אוֹמֵר: אֶמֶת הֵעִיד וְאָכַלְתִּי שְׁתֵּי**
5 **שָׁנִים[28] וְשֶׁלִּי אָכַלְתִּי, נִמְצָא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[29] וְאֵינוֹ**
6 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[30].**

26) שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. 28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). 29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). 30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

7 **ז. כָּל הַמְחֻיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין**
8 **וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעֵר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים**
9 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוּא יָדוּעַ, אֶלָּא הָיוּ פֵּרוֹת אֵילָן אוֹ**
10 **פֵּרוֹת שָׂדֶה שֶׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאן טַעֲנָה**
11 **וַדָּאִית - יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיּוֹדֶה בּוֹ שֶׁאָכָלוֹ. וּמַחֲרִימִין[31]**
12 **עַל מִי שֶׁאָכַל יוֹתֵר וְלֹא יְשַׁלֵּם.**

31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסת על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

13 **ח. כָּל הַמַּחֲזִיר[32] קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָהּ**
14 **לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מַחֲזִיק בָּהּ, וְהָיוּ הַשּׂוֹכְרִין קַיָּמִין -**
15 **מוֹצִיאִין מֵהֶן הַשָּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל**
16 **הַקַּרְקַע[33], וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מָקוֹם**
17 **שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

32) בבא בתרא כט. 33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

18 **ט. אָסוּר לְאָדָם[34] לִטְעוֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין**
19 **אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה -**
20 **לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב**
21 **שְׁבוּעָה[36]. הָיָה נוֹשֶׁה מָנֶה[37] וּטְעָנוֹ מָאתַיִם[38] - לֹא**
22 **יֹאמַר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמָנֶה בֵּינִי**
23 **לְבֵינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה[39].**

34) שבועות לא. 35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. 36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. 37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. 38) טענת שקר. 39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו חכמים שבועת היסת לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

24 **י. הָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] נוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶן - לֹא**
25 **יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ**
26 **יַחֲלֹקוּ[41]. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הִזְהִיר הַכָּתוּב**
27 **וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק.**

40) שם. 41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

28 **מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.**
29 **וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין סדר נחלות.

30 **א. סֵדֶר נְחָלוֹת[2] כָּךְ הוּא: מִי שֶׁמֵּת[3] - יִירָשׁוּהוּ בָּנָיו[4],**
31 **וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת.**

2) משנה בבא־בתרא קטו. 3) בין איש בין אשה. 4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן נלמד בקל־וחומר מבת.

32 **ב. בְּכָל מָקוֹם[5] אֵין לַנְּקֵבָה עִם הַזָּכָר יְרֻשָּׁה[6]. אִם אֵין**
33 **לוֹ בָּנִים - יִירָשֻׁנוּ אָבִיו[7]. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת**
34 **בָּנֶיהָ[8]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9].**

5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. 6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. 7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". 8) רבא (שם קט:) מבאר: אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". 9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש־ברוך־הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

1 **ג. וְכָל הַקּוֹדֵם[10] בְּנַחֲלָה - יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ[11] קוֹדְמִין[12].**
2 **לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הִנִּיחַ בֵּן**
3 **- יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן[13] בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין**
4 **בְּזַרְעוֹ שֶׁל בֵּן: אִם נִמְצָא לִבְנוֹ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין**
5 **נְקֵבוֹת, אֲפִלּוּ בַּת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא**
6 **תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל[14]; לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֵּן[15] - חוֹזְרִין**
7 **אֵצֶל הַבַּת. הָיְתָה לוֹ בַּת - תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל; לֹא**
8 **נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת: אִם**
9 **נִמְצָא לָהּ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, עַד סוֹף**
10 **הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זֶרַע בַּת -**
11 **חוֹזֶרֶת הַיֹּרֶשֶׁת לְאָבִיו[16]. לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם - מְעַיְּנִין**
12 **עַל זֶרַע הָאָב, שֶׁהֵן אֲחֵי הַמֵּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע**
13 **אָח - יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[17]; וְאִם לָאו - חוֹזְרִין אֵצֶל**
14 **אֲחוֹת. נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; וְאִם**
15 **לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע אַחִים וְלֹא זֶרַע אָחוֹת, הוֹאִיל וְאֵין**
16 **לָאָב זֶרַע - תַּחֲזֹר הַיֹּרֶשֶׁה לַאֲבִי הָאָב[18]. לֹא הָיָה אֲבִי**
17 **הָאָב קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע שֶׁל אֲבִי הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי**
18 **אָבִיו שֶׁל מֵת. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, וְזַרְעָן שֶׁל**
19 **זְכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל**
20 **מֵת עַצְמוֹ[19]. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא**
21 **זַרְעָן - תַּחֲזֹר הַיֹּרֶשָׁה לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ**
22 **הַזֹּאת נַחֲלָה מִמִּשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת[20] עַד רְאוּבֵן[21].**
23 **נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[22]: הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל**
24 **בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת. וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל**
25 **יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם**
26 **לַאֲחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ. וְהָאָח קוֹדֵם**
27 **לָאֲחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאֲחוֹת.**
28 **וְאָחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין**
29 **לַאֲבִי אָבִיהָ. אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב שֶׁל מֵת.**
30 **וַאֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל**
31 **אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו. וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת**
32 **לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ שֶׁל**
33 **אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
34 **הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ אֵין לְךָ אָדָם**
35 **מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין.**

10) משנה, שם קטו. 11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי יריכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. 12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. 13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. 14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. 15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. 16) משנה, שם קטו. 17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. 18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז:) יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. 19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. 20) לשון הגמרא (שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. 21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. 22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

36 **ד. מִי שֶׁמֵּת[23] וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן, וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת**
37 **הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת, וְתִירַשׁ הַכֹּל,**
38 **וְאֵין לַבַּת כְּלוּם[24]. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאָחוֹת,**
39 **וּלְבַת בֶּן אַחִי אָבִיו עִם אַחוֹת אָבִיו[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
40 **בָּהֶן.**

23) משנה, שם קטו. 24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. 25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

41 **ה. מִי שֶׁהָיוּ[26] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וּמֵתוּ הַשְּׁנֵי בָנִים בְּחַיָּיו,**
42 **וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָנִים, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת**
43 **אַחַת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן - נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בָנָיו**
44 **יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה, וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֲצִי; שֶׁכָּל**
45 **אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[27] יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
46 **חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים וּבְנֵי אַחֵי הָאָב עַד רֹאשׁ**
47 **הַדּוֹרוֹת[28].**

26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: 27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. 28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

1 **ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם[29] אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יֵרֵשָׁה**
2 **אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב[30]. לְפִיכָךְ: הָאַחִים מִן הָאֵם -**
3 **אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה**
4 **אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בִּלְבַד אוֹ[31] אָחִיו**
5 **מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ[32].**

29) שם קט: 30) ואף־על־פי־כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז.) מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד מקל־וחומר מבת. 31) בין . . . ובין. 32) חולקים בשוה.

6 **ז. כָּל הַקְּרוֹבִין[33] בַּעֲבֵרָה[34] יוֹרְשִׁין כַּכְּשֵׁרִים. כֵּיצַד?**
7 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר אוֹ אָח מַמְזֵר - הֲרֵי אֵלּוּ**
8 **כְּשֶׁאֵר בָּנִים וְכְשֶׁאָר אַחִים לְנַחֲלָה[35]. אֲבָל[36] בְּנוֹ מִן**
9 **הַשִּׁפְחָה[37] אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן**
10 **הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל[38].**

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "ליורשו". 36) במשנה, שם. 37) שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. ובן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

11 **ח. הָאִשָּׁה[39] אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת בַּעְלָהּ כְּלָל[40], וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ**
12 **אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], וְהוּא קוֹדֵם**
13 **לַכֹּל[42] בִּירֻשָּׁתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו[43],**
14 **כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן**
15 **הֶדְיוֹט[44], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה[45], וְאַף עַל פִּי**
16 **שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ[46] - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ[47].**

39) משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף־משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:) מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית־דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושיו מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על־ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). 47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על־ידי אחרים.

17 **ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[48], שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ**
18 **אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ[49], וְשֶׁאֵין הַפִּקֵּחַ יוֹרֵשׁ**
19 **אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת[50], אֲפִלּוּ**
20 **נִתְפַּקְּחָה[51]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ**
21 **שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ וְהֶחֱזִקוּ[52], בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ**
22 **בִּנְדוּנְיָתָהּ[53] בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי**
23 **שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סִפֵּק גֵּרוּשִׁין וָמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ[54].**

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן הי"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד־משנה).

24 **י. בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן[55] - אֵינוֹ**
25 **יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שׁוּם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה**
26 **שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ,**
27 **שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשּׂוּאִין[56].**

55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתים־עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקו אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף־על־פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. 56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

28 **יא. בַּעַל[57] שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ**
29 **אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל**
30 **יוֹרֵשׁ אוֹתָן[58]; אֶלָּא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זַרְעָהּ, אִם הָיָה לָהּ**
31 **זֶרַע, אוֹ תַּחֲזוֹר הַיֹּרֶשֶׁת לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שֶׁאֵין**
32 **הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֶלָּא**
33 **לִנְכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִיֹּרֶשֶׁת קֹדֶם שֶׁתָּמוּת.**

57) בבא־בתרא קכה: 58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

יב. וְכֵן[59] אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בַּקֶּבֶר, כְּשְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב[60]. כֵּיצַד? בַּעַל שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ, כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקְדְּמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ.

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף־על־פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן[61] אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּדֵי לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הָיָה קוֹדֵם, אַף יוֹרְשֵׁי שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה[62]; אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזֹר יְרֻשָּׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל[63] אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו[64], הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת - הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ וּמַנְחִיל הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו[65].

61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מ'גזירה שוה'. 62) והוא־הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). 63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". 64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). 65) במגיד־משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלו לו חדשיו (ראה מגיד־משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד?[2] הִנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן[3], וְכָל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוּת. הִנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים - הֲרֵי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית[4], וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלֻקָּה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

2) ברייתא בבא־בתרא קכב: 3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. 4) היינו, שתי עשיריות.

ב. בְּכוֹר[5] שֶׁנּוֹלַד אַחַר מִיתַת אָבִיו[6] - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו וגו', כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר[7]. וְאִם יָצְאַת פַּדַּחְתּוֹ[8] בְּחַיֵּי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם[9].

5) שם קמב: 6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. 7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). 8) המצח. 9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו:, ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכוֹר[10] שֶׁנִּקְרַע[11] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וּפָשׁוּט[12] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מְמַעֵט[13] בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְׁעַת לֵדָה.

10) מימרא של רב אמי, שם קכו: 11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. 12) שם קמד. 13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. כֵּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטֻּמְטוּם[14] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רְבִיעַ הַמָּמוֹן בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה[15], וּכְאִלּוּ אֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בִּלְבַד, וַחֲצִי וּרְבִיעַ הַנִּשְׁאָר[16] חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁוֶה[17].

14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. 15) כאילו היו רק שלשה אחים. 16) היינו, שלשה רבעים. 17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן[18] בֶּן יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל לֹא הָעֻבָּר[19]. וּבֵן שֶׁנּוֹלַד[20] אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה.

18) שם קמב: 19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף־על־פי

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. 20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל־שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֵּן שֶׁנִּסְתַּפֵּק[21] לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פָּשׁוּט, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין?[22] אִם הֵכִּרוּ[23] וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[24] זֶה לָזֶה[25] וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם אֲחֵיהֶם; וְאִם לֹא הֵכִּרוּ, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדוּ בְּמַחֲבוֹאָה[26] אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[27], וְאֵין כָּאן חֵלֶק בְּכוֹרָה[28].

21) ברייתא, שם קכז. 22) שם, אמרו בשם רב ינאי. 23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. 24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. 25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. 26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. 27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. 28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שֶׁהָיוּ[29] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, בְּכוֹר וּפָשׁוּט, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּיו וְהִנִּיחוּ בָנִים, הַבְּכוֹר הִנִּיחַ בַּת[30] וְהַפָּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן - הֲרֵי בֶּן הַפָּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיו[31], וּבַת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין[32] בִּבְנֵי הָאַחִין[33] וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁלּוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מֵחֲמָתוֹ.

29) משנה, שם קטז: 30) וכל־שכן אם הניח בן. 31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). 32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. 33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר־כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו כנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אֵין הַבְּכוֹר[34] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכְסֵי הָאֵם. כֵּיצַד? בְּכוֹר וּפָשׁוּט שֶׁיָּרְשׁוּ אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[35], בֵּין שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה[36] בֵּין שֶׁהָיָה פֶּטֶר רֶחֶם[37].

34) שם קיא: 35) אביי שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. 36) הבן הראשון של האב. 37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

ט. בְּכוֹר לְנַחֲלָה[38] הוּא הַנּוֹלָד לָאָב רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאֵם. אֲפִלּוּ יָלְדָה כַּמָּה בָנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם.

38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא־בתרא פ"ח.

י. הַבָּא[39] אַחַר נְפָלִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה[41]. וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה[42] שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית אֹנוֹ, הוּא שֶׁלֹּא נוֹלַד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וָלָד שֶׁיָּצָא חַי לַאֲוִיר הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ, בֶּן תִּשְׁעָה[43] שֶׁהוֹצִיא רֹב רֹאשׁוֹ חַי - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר[44].

39) משנה, בכורות שם. 40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. 41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. 42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. 44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. יוֹצֵא דֹּפֶן[45] וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹרִים. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלַד[46], וְנֶאֱמַר: וָלָד לוֹ בָנִים; וְהַשֵּׁנִי - שֶׁהֲרֵי קְדָמוֹ אַחֵר.

45) משנה, שם מז: 46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. הָיוּ לוֹ בָנִים[47] כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה[48]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ קָרוּי בְּנוֹ[49] - הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית בְּכוֹר לְנַחֲלָה[50] וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

47) שם מז. 48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אונו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. 49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. 50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד־משנה). וב'בית יוסף' חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב., שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. הָיָה הַבְּכוֹר[51] מַמְזֵר - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר - זוֹ שֶׁשְּׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ[52]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[53].

51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל־מקום - לרבות ממזר". 52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. 53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם־משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא־תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

יד. שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין[54] עַל הַבְּכוֹר[55]: חַיָּה[56], וְאִמּוֹ, וְאָבִיו. חַיָּה - מִיָּד[57]; שֶׁאִם אָמְרָה: זֶה יָצָא רִאשׁוֹן[58] - נֶאֱמֶנֶת. אִמּוֹ - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: זֶהוּ הַבְּכוֹר[59]. אָבִיו - לְעוֹלָם[60]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאָב עַל מִי שֶׁלֹּא הֶחְזַק בְּנוֹ כְּלָל: הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא - נֶאֱמָן[61]. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמֻּחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ: אֵינוֹ בְּכוֹר - נֶאֱמָן[62].

54) קידושין עד. 55) להעיד שזהו בכור. 56) מיילדת. 57) סמוך ללידה. 58) ביולדת תאומים. 59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). 60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירנו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. 61) שנינו (ב"ב קלד.) "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). 62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהוחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. הָאָב[63] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[64] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ[65] כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[66]. אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

63) גיטין עא. 64) ניטל ממנו כוח הדיבור. 65) אם שכלו אינו לקוי. 66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. הֵעִידוּ[67] שְׁנַיִם שֶׁהֵן שָׁמְעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים כָּךְ וְכָךְ[68], שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַדְּבָרִים[69] יוֹדֵעַ מִכְּלָלָן שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאָב בְּפֵרוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.

67) ב"ב קכו: 68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. 69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יוודע שזה בנו בכורו.

יז. שָׁמְעוּ[70] מִן הָאָב שֶׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא, וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן הָאָב[71]. עַד שֶׁיֹּאמַר[72]: בְּנִי בְּכוֹרִי.

70) שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. 72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ז סיון־ג' תמוז תשע"ט

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר למה נאמר בתורה משכב ומושב ומה בין מרכב למושב, ודין מדף, והזב והזבה והנידה והיולדת ומצורע או נכרי שמתו, ודין כל מקום שאתה שומע טומאת מרכב ומושב אם צריך שיגע בהן הזב, ודין אוכלין ומשקין וכלים שאינם עשויים למשכב ומושב שישב עליהם הזב למעלה, כל שהוא למעלה מן הזב ואינו נוגע בו או למטה ממנו.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא. וְלָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְהַמּוֹשָׁב - הָרָאוּי לִישִׁיבָה. וּבֵין שֶׁיָּשַׁב עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ שֶׁשָּׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב - טִמְּאָהוּ[3]. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר בְּכָל מָקוֹם מִשְׁכָּב לְבַד, וְהוּא הַדִּין לְמוֹשָׁב. וְאֵי זֶהוּ מֶרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לִרְכִיבָה[4], כְּגוֹן מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר[5] וְטַפֵּיטַן[6] הַסּוּס.

2) למעלה פ"א ה"א. 3) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב ה"ז, שנינו: "אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, מנין שב על המושב וישב על המשכב? ת"ל יטמא – ריבה". 4) מיוחד לרכיבה. 5) מניחים אותה על גב החמור. 6) מין שטיח שרגילים להניחו על גב הסוס כשרוכבים עליו (כלים פכ"ג מ"ב). דעת רבינו,

שכל דבר שיושבים עליו בפיסוק רגליים נקרא מרכב ולא מושב (ראה 'תוספות יום־טוב' כלים פ"א מ"ג, ד"ה מרכב). וכן כתב בפירושו למס' כלים פ"א מ"ג. ואפילו אותו חלק שהאדם יושב עליו ממש אינו מטמא משום מושב, אבל דעת רש"י (עירובין כז, א ובפירושו על התורה פרשת מצורע), שמרכב פירושו הדברים המסייעים לרכיבה, כגון החגורה, שמכניסים בטבעות שבאוכף וקושרים אותה תחת בטן הסוס ומחזיקה את האוכף, או העץ שהרוכב אוחז בו, או משעין עליו גבו, אבל המקום שהוא יושב עליו ממש בשעת רכיבה טמא משום מושב, וכן דעת הר"ש והרא"ש. (ויש לתמוה על רבינו שמנה (בפירושו למשנה הנ"ל) אוכף בין המטמאים טומאת מרכב, הלא התוספתא מס' כלים בבא־בתרא פ"ב אומרת: "האוכף טמא מושב, והתפוס שלו טמא מרכב". אולי מדובר באוכף המיוחד לנשים שדרכן לירכב, כששתי רגליהן נמצאות בצד אחד של הסוס, וסובר רבינו שדינו כמושב).

1 **ב. הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָב מֵאֲבוֹת**
2 **הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע,**
3 **וּמְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא[7]. וּמַה בֵּין מִשְׁכָּב**
4 **לְמֶרְכָּב? שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב, אִם הָיָה אָדָם וְנָגַע**
5 **בִּבְגָדִים וּבִשְׂאָר כֵּלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו -**
6 **הֲרֵי זֶה טְמְאָם[8] וַעֲשָׂאָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְהַנּוֹגֵעַ**
7 **בְּמֶרְכָּב - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת**
8 **מַגָּעוֹ. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּשְׁכָּב אוֹ אֶת הַמֶּרְכָּב - הֲרֵי**
9 **זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ עַד**
10 **שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו. וּמִנַּיִן שֶׁבְּטֻמְאַת מֶרְכָּב חִלֵּק**
11 **מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ וּבְמִשְׁכָּב לֹא חִלֵּק? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
12 **בְּמִשְׁכָּב: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו.**
13 **וּבְמֶרְכָּב הוּא אוֹמֵר: וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו**
14 **וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד הָעָרֶב,**
15 **וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו. מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא**
16 **בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְנֶאֱמַר: וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס**
17 **בְּגָדָיו. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב אוֹ הַנּוֹשֵׂא מִשְׁכָּב**
18 **מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַזָּב**
19 **וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת, וּמִשְׁכָּבָן וְרֶקֶן וּמֵימֵי**
20 **רַגְלֵיהֶן, וְדַם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וְזוֹבוֹ שֶׁל זָב - כָּל**
21 **אֶחָד מֵאֵלּוּ אָב. וְאָדָם שֶׁנָּגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ**
22 **נְשָׂאָן - מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְגִיעָתוֹ אוֹ**
23 **בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי**
24 **חֶרֶשׂ[9]; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא אָדָם - מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ[10], וְכֹל**
25 **שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם - אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ. הִנֵּה**
26 **לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי זֶה**
27 **מְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶם[11] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ**
28 **מִמְּטַמְּאָיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה כָּמוֹהוּ.**
29 **וּמְטַמֵּא שְׂאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵינוֹ**
30 **מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
31 **פֵּרֵשׁ. וְכָל טָמֵא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי**
32 **הוּא עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כְּאַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא**
33 **בְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ**
34 **מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ. וּלְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב[12]**
35 **אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב**
36 **מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

7) אע"פ שלא נגע, כגון שהרים קרש שטומאה מונחת עליו, וכן אם הניח כלי כבד על קצה הקרש מזה, ומפני כובדו עלה למעלה קצהו השני, שהטומאה עליה. ראה לקמן פ"ח ה"ב. 8) משנה, כלים שם. 9) 'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב פרשתא ב הי"א: "בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס". כלים אחרים למדו שם מהכתוב, שמיטמאים כבגדים שעל הזב. 10) זבים פ"ה מ"א. 11) ולא רק את הבגדים שהוא לבוש, ואע"פ שהנוגע הוא ראשון לטומאה, וראשון אינו מטמא כלים, גזרה התורה שיטמא "בחיבורים", פירוש, בשעה שהוא נוגע בטומאה וגופו מחבר את הטומאה ואת הכלים. 12) שלא נאמר בו "יכבס בגדיו".

37 **ג. כָּל הַכֵּלִים[13] שֶׁיִּנָּשְׂאוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב - הֵם**
38 **הַנִּקְרָאִין מַדָּף[14], וְהֵם כֻּלָּם כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶם,**
39 **שֶׁהֵם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא אָדָם וְלֹא**
40 **כֵּלִים אֲבָל מְטַמְּאִין אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, כִּשְׂאָר וַלְדוֹת**
41 **הַטֻּמְאָה. וְטֻמְאַת מַדָּף מִדִּבְרֵיהֶם[15].**

13) בהלכות הקודמות, מדובר בדברים שהם תחת הזב, אפילו מאה בגדים זה על זה ושכב על העליון, כולם אב הטומאה, ובהלכה זו מדובר בדברים שהם למעלה מן הזב, בלשון התלמוד: "עליונו של זב"). מן התורה טמא רק הבגד שנגע בזב ונעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את הבגדים שעליו שלא נגעו בזב עצמו. 14) זבים פ"ד מ"ו. ופירש רבינו שם מלשון "ריחו נודף". והכוונה, כמו שריח נודף מרחוק, כך גם כאן מטמא את הבגדים המרוחקים מן הזב. 15) דברי חכמים, גזירותיהם. נדה ד, ב. וסובר רבינו, שהדרשה בגמרא שם לב, ב מהכתוב (ויקרא טו, י): "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" היא אסמכתא, כלומר, חכמים הסמיכו גזירתם על המקרא הזה (כסף־משנה).

42 **ד. הַזָּב[16] וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע שֶׁמֵּתוּ -**
43 **הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן כְּשֶׁהָיוּ**
44 **כְּשֶׁהֵן חַיִּין עַד שֶׁיִּמּוֹק הַבָּשָׂר. וְטֻמְאָה זוֹ**
45 **מִדִּבְרֵיהֶם[17], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ וִידַמּוּ**
46 **שֶׁמֵּת וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת. נִמְצָא מִשְׁכָּבוֹ וּמֶרְכָּבוֹ[18]**
47 **שֶׁל אַחַר מִיתָה אַב טֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל**
48 **נָכְרִי שֶׁמֵּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב[19], שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי**
49 **אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[20], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[21].**

16) משנה, נדה סט, ב. 17) גמרא, שם. 18) שלא נגע בהם, אבל כשנגע בהם טמאים טומאת מת מן התורה. 19) פירוש, אינו מטמא משכב שאינו נוגע בו. שם. 20) ואין גוזרים גזירה לגזירה, ברייתא שם. 21) למעלה פ"ב ה"י.

50 **ה. כָּל מָקוֹם[22] שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב**

- אֵינוֹ שֶׁיִּגַּע הַטָּמֵא בַּמִּשְׁכָּב אוֹ בַּמֶּרְכָּב כְּשֶׁיִּנָּשֵׂא עֲלֵיהֶן, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמַעְלָה מִן הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב וְנִשָּׂא הַזָּב עַל הָאֲבָנִים מִלְּמַעְלָה[23] - נְטָמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נְטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בִּשְׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן עַל גַּבָּיו, וַאֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

22) כלים פ"א מ"ג. 23) ומפני כובדן הרב, אין כובדו של הזב מורגש על המשכב. 24) טומאת זו נקראת "אבן מסמא" (שם). ופירש רבינו שם: כמו (דניאל ו, יח): והיתית אבן חדה ושמת על פום גובא (ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר טהרות, אות ו). 25) באבן. פיסקא זו באה ללמדנו, שלא תטעה לומר: כשם שאבן אינה חוצצת בפני הטומאה והיא חודרת לכל המשכבות שתחתיה, כך אויר אינו חוצץ וכשהזב שוכב על גבי סדין תלויה באויר למעלה מהם – נטמאו. ורבינו מוסיף וכותב "בשעת שכיבתו" להשמיענו, שהכוונה לנגיעה דרך שכיבה או ישיבה, אבל נגיעה באחד מאיבריו אינו מטמא אלא זה שנגע בו ונעשה ראשון. 26) זבים פ"ה מ"ב: כל הנישא על גבי הזב – טמא. 27) כדין עליונו של זב. (ראה למעלה ה"ג, וראה 'תוספות יום־טוב' זבים פ"ה מ"ב, שמקיים את הגירסה: "מלמעלן, מטמאים אחד ופוסלים אחד". פירוש, אלה שהיו למעלה מן הזב מטמאים אוכלין ועושים אותם שני, והם פוסלים את התרומה שנעשית שלישי). 28) למעלה ה"ב.

ו. הָאֲכָלִים וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיוֹצֵא בּוֹ[29] עֲלֵיהֶם לְמַעְלָה וְלֹא נָגְעוּ בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין[30]. אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב[31], כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[32]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב - טָמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים הֶעָשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אֲכָלִים בֵּין מַשְׁקִין. הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הֶעָשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב אַב הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].

29) זבה, נדה ויולדת. 30) שבת נט, א: יכול כפה סאה וישב עליה וכו' יהא טמא? תלמוד־לומר (ויקרא טו, ו): "אשר ישב עליו הזב וכו' יטמא" מי שמיוחד לישיבה. 31) אבל כלים אינם מיטמאים במשא. 32) אם פירש מן הטומאה, אבל כל זמן שלא פירש - דינו כאב הטומאה ומטמא כלים (ראה למעלה ה"ב). 33) כמה פעמים בפרק זה.

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שבחמישה דברים הזב מטמא מרכב משכב ומושב, וכיצד. שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים, וכיצד. זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב משכב ומושב.

א. הַזָּב[2] מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב וְהַמֶּרְכָּב בְּחָמֵשׁ דְּרָכִים: עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְלָה וְנִשְׁעָן[3]. כֵּיצַד? כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב, אֲפִלּוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן, אִם עָמַד אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן אוֹ יָשַׁב עָלֶיהָ אוֹ שָׁכַב אוֹ נִשְׁעַן עָלֶיהָ אוֹ נִתְלָה בָּהּ, הוֹאִיל וְנִתְנַשֵּׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה מִכָּל מָקוֹם - נְטְמָא וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. וְכָל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הוּא הַנִּקְרָא מִדְרָס[4] בְּכָל מָקוֹם.

2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "יטמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "יטמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. 3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מנין? תלמוד לומר "יטמא יטמא" - ריבה. 4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם הכולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב[5] מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים: בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ, וּבְמַגָּע וּבְמַשָּׂא. כֵּיצַד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁדָּרַס[6] עָלָיו הַזָּב וְנִטְמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשֵׂאוֹ טָמֵא. וְכֵן הַיּוֹשֵׁב עָלָיו אוֹ הָעוֹמֵד אוֹ הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַנִּתְלֶה אוֹ הַנִّשְׁעָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֶבֶן מַבְדֶּלֶת בֵּין הַטָּהוֹר וּבֵין הַמִּדְרָס - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁמָּקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמְטַמֵּא[7], אִם יָשַׁב שָׁם הַטָּהוֹר

- נִטְמָא[8]. מָה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁתַּחַת הָאֶבֶן, אַף הַטָּהוֹר מִתְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַזָּב שָׁם[9] עַל הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס מְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. 6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. 7) את הכלי שישב, ששכב או שרכב עליו. 8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". 9) שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם).

ג. אֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ[10] עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמּוֹשָׁב אוֹ עַל הַמֶּרְכָּב. וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁדָּרַס עַל מִדְרַס הַזָּב אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמִּדְרָס עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ[11], הוֹאִיל וְלֹא נָגַע[12] - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? מִקְצָת טָמֵא עַל הַמִּשְׁכָּב[13] וּמִקְצָת הַטָּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב[14] - הַמִּשְׁכָּב טָהוֹר, וְהַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טָהוֹרִין. הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּשְׁכָּב[15] אוֹ הַמֶּרְכָּב - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ אוֹ הַמֶּרְכָּב כֻּלּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּדְרָס - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלָּא מִקְצָת הַמּוֹשָׁב[16].

10) רוב גופו. 11) מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. 12) כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין המשכב או בין הטהור ובין המשכב. 13) שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. 14) על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. 15) המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. 16) חסר: על.

ד. זָב שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מֻנָּחִין לְאָרְכָּן[17] - טְמֵאִים, שֶׁחֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[18]. הָיוּ מֻנָּחִין לְרָחְבָּן[19] - טְהוֹרִין, שֶׁחֲרֵי לֹא נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[20]. וְאִם יָשֵׁן עֲלֵיהֶם - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְמֵאִים, שֶׁמָּא נִתְהַפֵּךְ[21] עֲלֵיהֶם וְנִמְצָא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד. הָיָה מֻטָּל עַל שִׁשָּׁה כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב, שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל אֶחָד, וְגוּפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב[22] אֶלָּא זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שֶׁחֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עָלָיו. עָמַד עַל שְׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת, רַגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרַגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשֵּׁנִי - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[23].

17) והוא שוכב לרוחבן. 18) שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. 19) והוא שוכב לאורכן. 20) אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. 21) ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של ישן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפיסקא: "ונמצא רובו על כל אחד". 22) אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. 23) שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים.

ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ[24].

24) ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת בזה השגת הראב"ד שם.

ו. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה[25] וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֶיהָ - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית מְסַיַּעַ, וּמְסַיַּעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[26]; וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לִהְיוֹת מְסַיַּעַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים[27] אֵי זוֹ יָד וְאֵי זוֹ רֶגֶל הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה נִשְׁעֶנֶת עָלֶיהָ - חֲרֵי לֹא הֶחֱזִקָה טֻמְאָה בְּאַחַת מֵהֶן, וּלְפִיכָךְ כֻּלָּן טְהוֹרוֹת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מִשְׁכָּב אֶחָד תַּחַת שְׁתֵּי יְדֵי הַבְּהֵמָה אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרַגְלָהּ - חֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁחֲרֵי וַדַּאי נִשָּׂא הַזָּב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שְׁתַּיִם.

25) בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. 26) וכל רגל נידונה כמסייע. ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת צג, א. 27) מלשונו משמע שאנו מטהרים מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. 28) אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש].

ז. יָשַׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרַת בֵּית הַבַּד[29] - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּעֵקֶל[30] טְמֵאִים, שֶׁחֲרֵי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה[31]. אֲבָל אִם יָשַׁב עַל מַכְבֵּשׁ[32] שֶׁל כּוֹבֵס - חֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת לוּחַ הַמַּכְבֵּשׁ[33] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָפוּי, וְנִמְצֵאת מִשְׁעֶנֶת הַמַּכְבֵּשׁ עַל רַגְלָיו[34], לֹא עַל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו; שֶׁאִם יִרְצֶה אָדָם לְהַכְנִיס סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בֵּין הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הַמַּכְבֵּשׁ וּבֵין הַמַּכְבֵּשׁ - מַכְנִיס, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.

29) מעבדה לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבידה. 30) סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט קצת שמן. 31) והזב נישא עליהם. 32) שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. 33) הכסף משנה מפרש, שהכובס מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא ישב על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. 34) רגלי המכבש.

1 **ח. זָב שֶׁדָּרַס[35] עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב**
2 **אוֹ לְמֶרְכָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, הוֹאִיל וְלֹא**
3 **נָגַע בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה**
4 **מְלַאכְתֵּנוּ בִּכְלִי זֶה. כֵּיצַד? כָּפָה סְאָה[36] וְיָשַׁב עָלֶיהָ,**
5 **כָּפָה עֲרֵבָה[37] וְיָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁיָּשַׁב עַל פָּרֹכֶת אוֹ עַל**
6 **קֶלַע[38] שֶׁל סְפִינָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים.**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו - הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, לֹא**
8 **שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה**
9 **לֹא נַעֲשָׂה לִישִׁיבָה. הָיָה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה עִם**
10 **מְלַאכְתּוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לָהּ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.**
11 **כְּגוֹן הָרְדִיד[39] וְהֶחָלוּק[40] וְהַטַּלִּית[41] וְהַתֶּרְמִיל[42]**
12 **וְהַחֵמֶת[43], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא נַעֲשָׂה**
13 **מִתְּחִלָּה לְמִשְׁכָּב - הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב עִם**
14 **מְלַאכְתּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וּבְהִלְכוֹת כֵּלִים[44]**
15 **אֲבָאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּטַּמְּאִין בְּמִדְרָס וְכֵלִים שֶׁאֵין**
16 **מִטַּמְּאִין בְּמִדְרָס. וְאֵי זֶה כְּלִי רָאוּי לִישִׁיבָה, וְאֵי זֶה**
17 **רָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְאֵי זֶה רָאוּי לִרְכִיבָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"זב שדרס על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או למרכב, הרי זה טהור שהרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו".

הנה יש בזה הוראה ועצה נפלאה בעבודת ה': כשבא היצר הרע אל יהודי "אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו" כי הרי הוא טוען שבא בשליחותו של הקב"ה ולהיותו "ירא שמים" הרי הוא ממלא את תפקידו, אומרים לו הן אמת שיש לך תפקיד ושליחות, אבל מכיון שגם לנו יש תפקיד ושליחות "אני נבראתי לשמש את קוני", אומרים אנו לך "עמוד ונעשה מלאכתנו" ואינך יכול להפריענו. כי כשיהודי חי עם הרגש תמידי ש"אני נבראתי לשמש את קוני" אין היצה"ר יכול להפריע לו, שהרי אומר לו "עמוד ונעשה מלאכתנו" וכפסק הדין "הרי זה טהור". ויש להוסיף שאין אומרים לו "רד" או "הסתלק" וכד' אלא "עמוד" כי שלילה זו היא באופן של עמידה ועליה גם אצל היצה"ר עצמו, שהרי תכליתו אינו לבלבל את היהודי מעבודתו אלא שיתגבר עליו וינצחו וזוהי העליה בשבילו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן לד)

35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו הלכה ו. כאן הוסיף ביאור והדגשה, שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם כך אינו מטמא משום משכב. 36) כלי מיוחד למדוד בו תבואה וקטניות. 37) עשוייה ללוש בה בצק. 38) מפרש. 39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורדידו". ובהלכות סנהדרין פרק כ"ג הלכה ג כותב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של עוף מעל רדיד הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון נשאו את רדידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה, יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. 40) בגד עם שרוולים. 41) כמו טליתות של מצוה שלנו. 42) ילקוט גדול מחזיק חמשה קבים (הקב אחד מששה בסאה) והרועה נותן שם חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. 43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. 44) מפרק כב ואילך.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר אם הסיטה הטומאה את האדם וחומר בהיסט הזב ממגעו, ודין זב שהכניס ידו לאויר כלי חרס, ואם היה קנה אחוז בקמטו והסיט, אם היה הקנה בקמטו של טהור והסיט, הזב בכף מאזנים וכלי משכב ומושב בכף שנייה, הזב והטהור שישבו על הספסל או עלו באילן או שהגיפו שניהם הדלת, ודין העלו זה את זה מהבור או שהיו מפשילים בחבלים, וטהור שהיכה זב או איפכא, זב שנישא מקצתו על הטהור או בהיפך.

18 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה, שֶׁאִם הִסִּיט[3] הָאָדָם**
19 **אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא - נִטְמָא מִשּׁוּם**
20 **נוֹשֵׂא; אֲבָל אִם הִסִּיטָה הַטֻּמְאָה אֶת הָאָדָם - לֹא**
21 **נִטְמָא[4].**

2) בהלכות טומאת מת פ"א ה"ו. 3) הזיז ממקומו. 4) בכל הטומאות חוץ לזב וחבריו. ראה הלכה ב.

22 **ב. אֵין בְּכָל אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן טֻמְאָה, שֶׁאִם תָּסִיט**
23 **אֶת הָאָדָם הַטָּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטָּהוֹר תְּטַמֵּא אוֹתָן,**
24 **אֶלָּא הַזָּב אוֹ חֲבֵרָיו[5] בִּלְבַד. וְזוֹ הִיא הַטֻּמְאָה הַיְתֵרָה**
25 **בַּזָּב שֶׁלֹּא מָצִינוּ כְּמוֹתָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה[6], שֶׁאִם הֵסִיט**
26 **אֶת הַטְּהוֹרִין - טְמֵאִין. כֵּיצַד? הָיְתָה קוֹרָה מֻטֶּלֶת**
27 **עַל רֹאשׁ הַגָּדֵר, וְאָדָם טָהוֹר אוֹ כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי**
28 **חֶרֶס[7], עַל קְצָתָהּ, וְהֵנִיד הַזָּב אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי, הוֹאִיל**
29 **וְנִתְנַדְנְדוּ מֵחֲמַת הַזָּב - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּגַע בָּהֶן**
30 **וּטְמֵאִין וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיךְ**
31 **לוֹמַר, שֶׁאִם נָשָׂא הַזָּב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכֵּלִים -**
32 **שֶׁטְּמֵאָן. וְאֶחָד זָב וְזָבָה נִדָּה וְיוֹלֶדֶת בְּכָל הַדְּבָרִים**
33 **הָאֵלּוּ. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר שֶׁהֵסִיט אֶת הַזָּב**
34 **- נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב; וְהַזָּב שֶׁהֵסִיט אֶת הַטָּהוֹר,**
35 **בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶס - טְמֵאִין, מִפְּנֵי**
36 **שֶׁהֲנָדַת הַזָּב לַאֲחֵרִים כְּאִלּוּ נָגַע בָּהֶן[8].**

5) זבה, נדה ויולדת מן התורה. וגוי וגויה מדרבנן. שבת פג, א. 6) שם: "שלא מצינו לו חבר בכל התורה". 7) שאינו

מטמא בנגיעה בדפנו החיצון, אלא בנגיעה בתוכו באוירו, אע"פ שלא נגע בדופנו כלל. ב'תורת כהנים' פרשת זבים פרק ד פרשתא ג ה"ב, שנינו: מאחר שלמדנו שאין מטמאים אותו (את כלי חרס) אלא מאוירו, מה תלמוד לומר (ויקרא טו, יב): "וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר"? מגע שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו. והטעם, שכל הכלי, לרבות תוכו, זז ממקומו. 8) כלומר, אע"פ שהסיטו בלי נגיעה, דינו כאילו נגע והסיט ומטמא כנושא.

1 ג. חֹמֶר בְּהֶסֵּט הַזָּב מִמַּגָּעוֹ: שֶׁאִם נָגַע בִּכְלִי חֶרֶס
2 הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[9] - טָהוֹר[10], וְאִם הֶסִיטוֹ - טִמְּאָהוּ.
3 וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהוּא נָבוּב[11] כְּכַדּוּר וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה
4 לוֹ פֶּה, כְּמוֹ אִלְּפָסִין אִירָנִיּוֹת[12], אִם הֶסִיטָן הַזָּב -
5 טְמֵאִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁהֲרֵי
6 הֵן כִּכְלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁפִּתְחוֹ סָתוּם. וְכֵן
7 מַחַט שֶׁהָיְתָה בְּלוּעָה[13] בְּתוֹךְ הָעֵץ וְטַבַּעַת הַבְּלוּעָה
8 בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה, וְהֵסִיט הַזָּב אֶת הָעֵץ אוֹ הַלְּבֵנָה -
9 נִטְמְאוּ הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
10 בָּזֶה.

9) כיסוי מצומד, ואין בו מקום פתוח לאויר. 10) שם. 11) חלול באמצעו. 12) עדיות פ"ב מ"ה: "שהן טהורות באוהל המת, ומטמאות במשא הזב". ופירש שם רבינו: מחבתות כפולות, וכך הן נעשות: עושים כדור חלול מטיט, ואחרי שריפתו חותכים אותו באמצעו ומתחלק לשתי מחבתות. והמדובר כאן לפני שנחתכו ואינן פתוחות לאויר. 13) כלים פ"ט מ"ו. הכסף־משנה מעיר, שאלה טמאים גם באוהל המת, ורק בלוע בגוף חי בלבד אינו מיטמא, ואם־כן אין דינו דומה לדין אלפסין אירניות.

11 ד. זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ[14] אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס,
12 הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֱנִידוֹ - הֲרֵי זֶה
13 טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְטַמְּאִין לְאֵיבָרִים.

14) הכסף־משנה מציין מקור דין זה בשבת פב, ב: "נדה אינה מטמאה לאיברים" (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ו ה"ג, והשגת הראב"ד כאן).

14 ה. זָב[15] שֶׁהָיָה קָנֶה אָחוּז בְּתוֹךְ קֻמְטוֹ[16], וְהֵסִיט
15 וְהוֹצִיא בִּקְצֵה הַקָּנֶה אָדָם אוֹ כְּלִי - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.
16 שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם.
17 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה מְדַבֵּר בְּהֶסֵּט
18 הַזָּב[17], וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה[18] לוֹמַר: מַה נְּגִיעָה -
19 בְּיָדָיו וְהַדּוֹמֶה לְיָדָיו מְשָׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֵצֶל
20 הַנְּגִיעָה, אַף הֶסֵּטוֹ - עַד שֶׁיָּסִיט בַּגָּלוּי שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא
21 שֶׁיָּסִיט בְּבֵית הַסְּתָרִים. הָיָה הַקָּנֶה בְּקֻמְטוֹ שֶׁל טָהוֹר
22 וְהֵסִיט בּוֹ אֶת הַזָּב - טָמֵא; שֶׁהַמֵּסִיט אֶת הַטְּמֵאָה
23 כְּנוֹשֵׂא אוֹתָהּ, וּכְשֶׁם שֶׁהַנּוֹשֵׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים -
24 טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[19], כָּךְ הַמֵּסִיט
25 בְּבֵית הַסְּתָרִים - טָמֵא.

15) מימרא של ריש לקיש, נדה מג, א. 16) בקמטים שבעור הגוף, במקום שאינו מגולה לאויר. 17) שלא נגע בטהור אלא הזיזו ממקומו באמצעות משהו אחר. 18) שהרי אי־אפשר לנגוע במקומות הבלתי גלויים. 19) בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ח.

26 ו. הַזָּב[20] בְּכַף מֹאזְנַיִם, וּכְלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ
27 לְמֵרְכָּב בְּכַף שְׁנִיָּה כְּנֶגְדּוֹ: כָּרַע[21] הַזָּב - הֲרֵי הֵן
28 כְּכֵלִים שֶׁנָּגַע בָּהֶן[22], שֶׁהֲרֵי הֶסִיטָן; כָּרְעוּ הֵן -
29 טְמֵאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב וְנַעֲשׂוּ אָב, שֶׁהֲרֵי נָשְׂאוּ הַזָּב
30 וּכְאִלּוּ עָמַד עֲלֵיהֶן. הָיָה בְּכַף שְׁנִיָּה שְׁאָר הַכֵּלִים[23]
31 אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין אוֹ אָדָם, בֵּין שֶׁכָּרְעוּ הֵן בֵּין
32 שֶׁכָּרַע הַזָּב - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].

20) זבים פ"ג מ"ה. 21) הכריע, ומתוך כך עלתה הכף שהכלי עליה. 22) ולא כמשכב ומושב, שהם אב הטומאה. והנימוק, מפני שהם למעלה מן הזב (ראה למעלה פ"ז ה"ג). במשנה שם, כתוב: "טהורים". ופירש רבינו, וכן כל מפרשי המשנה שהם טהורים מטומאת מדרס, אבל טמאים כעליונו של זב. 23) שאינם ראויים למשכב ומושב (ראה למעלה פ"ו ה"ו). 24) מדין היסט או מדף, במשנה (שם מ"ז) כתוב רק "אוכלין ומושקין", ויובן שהוא־הדין לאדם וכלים.

33 ז. הַזָּב וְהַטָּהוֹר[25] שֶׁיָּשְׁבוּ עַל הַסַּפְסָל אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר[26]
34 בִּזְמַן שֶׁהֵן מַחְגִּירִין[27], אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן שֶׁכֹּחוֹ רַע,
35 וְהוּא הָאִילָן שֶׁאֵין בָּעֲבִי עִקָּרוֹ כְּדֵי לָחֹק רֹבַע הַקָּב[28],
36 אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֻכָּה[29] שֶׁכֹּחָהּ רַע, וְהוּא שֶׁנֶּחְבָּא בָּהּ[30]
37 וְדוֹחֵק אוֹתָהּ תָּזוּז בּוֹ, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֻלָּם מִצְרִי[31] שֶׁאֵינוֹ
38 קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּבֶשׁ[32] וְעַל הַקּוֹרָה
39 וְעַל הַדֶּלֶת בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט - הֲרֵי זֶה
40 טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְנְדִין בָּהֶן, וּכְאִלּוּ הֵסִיט הַזָּב
41 אֶת הַטָּהוֹר[33] שֶׁעִמּוֹ. אֲבָל אִם יָשְׁבוּ[34] בִּסְפִינָה גְּדוֹלָה
42 שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהָסֵיט בְּאָדָם[35], אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר אוֹ עַל
43 הַסַּפְסָל בִּזְמַן שֶׁאֵינָם מַחְגִּירִין, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן
44 וּבְסֻכָּה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ בְּסֻלָּם מִצְרִי הַקָּבוּעַ בְּמַסְמֵר,
45 אוֹ בְּכֶבֶשׁ וּבְקוֹרָה וּבְדֶלֶת שֶׁמְּחֻבָּרִים בְּטִיט, אֲפִלּוּ
46 עָלוּ מִצַּד אֶחָד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

25) שם פ"ג מ"א. 26) קרש. 27) מתנדנדים כאדם חיגר. 28) אם יחקקו תוכו עד שיישאר דופן דק מאוד, לא יגיע חללו לגודל רובע הקב (בבא מציעא קה, ב). 29) ענף, מלשון הכתוב (שופטים ט, מט): איש שוכה. 30) בגמרא שם אמרו: שנחבאת באחוזיונה (הגהות הב"ח שם), ופירשו רש"י ו'תוספות' כשאוחזים אותה בכף היד כולה נחבאת בה ואינה נראית. ורבינו מפרש "כשאוחז בה והיא נחבאת בתוך ידו וכופף אותה, היא מזזת אותו" (לשון הכסף־משנה), פירוש, היד מזיזה את הענף. 31) סולם קטן, ואם אינו קבוע במסמר הוא מתנועע אילך ואילך. 32) קרש שמניחים ראשו אחד על הספינה וראשו השני נוגע בחוף, והוא משמש גשר לעבור עליו מן הספינה ליבשה. 33) כלומר, אפילו אם הכריע הזב ומתוך כך התרומם הצד

שהטהור יושב עליו, גם כן טמא משום היסט, ומכל־שכן אם כרע הטהור, שאז בגדיו נעשו אב הטומאה כמדרס הזב, כמבואר בהלכה ו. [בזה מסולקת תמיהת בעל החזון־איש שהקשה למה כתב רבינו: "וכאילו הסיט הזב את הטהור" ולא להיפך, ולא מצא יישוב מניח דעתו]. 34) זבים פ"ג מ"ג. 35) כלומר, ע"י אדם, אינה זזה כשאדם עולה עליה.

1 **ח. זָב וְטָהוֹר[36] שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מְגִיפִין[37] אֶת**
2 **הַדֶּלֶת אוֹ פּוֹתְחִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[38]. הָיָה אֶחָד מֵגִיף**
3 **וְאֶחָד פּוֹתֵחַ - נִטְמָא[39]. הֶעֱלוּ זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר:**
4 **אִם הַטָּמֵא הֶעֱלָה אֶת הַטָּהוֹר - טִמְּאָהוּ מִפְּנֵי**
5 **שֶׁהֶסִיטוֹ[40]; וְאִם הַטָּהוֹר הֶעֱלָה אֶת הַטָּמֵא - נִטְמָא**
6 **בְּמַשָּׂאוֹ[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

36) שם מ"ב. 37) סוגרים. 38) כחכמים שם, ונימוקם: מפני שהגפת הדלת או סגירתה היא מלאכה קלה, אין האחד נתלה בחבירו (הרא"ש בפירושו למשנה). 39) מפני שזה מושך לכאן והשני לכאן, נתלים זה על זה. 40) הזיז את הטהור. 41) סתם טומאת משא היא כשהטהור נושא את הטומאה, ואפילו לא הזיזה ממקומה, אלא היתה מנוחת עליו (כך היא דעת רבינו, אולם רש"י ור"ש חולקים עליו), או כשהגביה אותה אפילו כל שהוא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ו), והיסט פירושו הזזה ממקומו, ובשניהם חמור זב משאר טומאת המטמאות במשא, שהן מטמאות רק אם הטהור הסיט את הטמא ולא להיפך, וזב מטמא גם כשהוא הסיט או נשא את הטהור.

7 **ט. זָב וְטָהוֹר[42] שֶׁהָיוּ מַפְשִׁילִין[43] בַּחֲבָלִים, אִם הָיָה**
8 **זֶה מוֹשֵׁךְ אֵילַךְ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֵילַךְ - נִטְמָא[44]. הָיוּ**
9 **אוֹרְגִין[45], בֵּין בְּעוֹמְדִין בֵּין בְּיוֹשְׁבִין, אוֹ טוֹחֲנִין, אוֹ**
10 **פּוֹרְקִין מִן הַחֲמוֹר אוֹ טוֹעֲנִין: בִּזְמַן שֶׁמַּשָּׂאָן כָּבֵד -**
11 **הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה מַשּׂוֹי קַל - טָהוֹר[46].**

42) שם. 43) שוזרים. 44) ובגדיו טמאים טומאת מדרס, שהרי הטמא נשען על הטהור. 45) שם. 46) כשהמשא קל אין האחד נשען על השני, אבל כשהמשא כבד הם נשענים זה על זה באמצעות המשא.

12 **י. טָהוֹר[47] שֶׁהָיָה מַכֶּה אֶת הַזָּב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[48], וְזָב**
13 **שֶׁהִכָּה אֶת הַטָּהוֹר - טִמְּאָהוּ; שֶׁאִם יִמְשֹׁךְ[49] הַטָּהוֹר**
14 **- וַהֲרֵי הַטָּמֵא נוֹפֵל[50], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נִשְׁעָן עָלָיו[51].**
15 **וּלְפִיכָךְ אַף בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִין.**

47) שם. 48) פירוש, טהור מטומאת מדרס, אבל הוא עצמו ובגדיו נעשו ראשון לטומאה מדין משא (הרא"ש בפירושו שם). ראה לקמן הערה מט. 49) יעזוב את מקומו, והמכה לא תגיע לגופו. 50) מעוצמת תנופת ידו. 51) על הטהור העומד ומקבל את המכה. וכשהטהור מכה את הטמא, הרי הטהור נשען על הטמא, ודינו כנושא את הזב שאין בגדיו טמאים.

16 **יא. זָב שֶׁנִּשָּׂא[52] מִקְצָתוֹ עַל הַטָּהוֹר אוֹ טָהוֹר שֶׁנִּשָּׂא**
17 **מִקְצָתוֹ עַל הַזָּב - נִטְמָא[53]. כֵּיצַד? אֶצְבָּעוֹ שֶׁל זָב**
18 **שֶׁהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מִן הַטָּהוֹר אוֹ הַטָּהוֹר שֶׁהִנִּיחַ**
19 **אֶצְבָּעוֹ לְמַעְלָה מִן הַזָּב, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֶבֶן**
20 **אוֹ קוֹרָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם - הֲרֵי זֶה טָמֵא[54]. וְכֵן חִבּוּרֵי**
21 **הַזָּב[55] שֶׁנִּשְׂאוּ עַל הַטָּהוֹר אוֹ חִבּוּרֵי טָהוֹר שֶׁנִּשְׂאוּ**
22 **עַל הַזָּב - הֲרֵי זֶה טָמֵא, וּכְאִלּוּ נָשָׂא כָּל אֶחָד מֵהֶם**
23 **עַצְמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵלּוּ הֵם הַחִבּוּרִים: הַשְּׁנַיִם**
24 **הַצְּפָרְנַיִם וְהַשֵּׂעָר שֶׁלָּהֶן[56]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָה זוֹ**
25 **מִדִּבְרֵיהֶם.**

52) שם פרק ה, מ"ב. 53) למדנו למעלה בפרק ז הלכה ג, שמשכב ומושב אינם מיטמאים ואינם מטמאים אלא כשנישא עליהם רוב גופו של האדם. ומשמיענו רבינו כאן, שאדם מיטמא, אפילו בחלק קטן מן הגוף של הזב ושל הטהור. 54) טומאת אבן מסמא. 55) הדברים המחוברים לגוף. לקמן מבואר מה הם חיבורים. 56) תוספתא זבים פ"ה ה"ג.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים והקיש עליו הזב והניד כלי, ודין כל דבר שנפל מכח הסיטו או מכוח הרעדה, ושאין מרכב ומושב מטמא אלא בנגיעה, ודין הזב והטהור שישבו בספינה או רכבו על החמור, הנדחק ברחיים שהגוי בתוכה.

26 **א. דָּבָר שֶׁהָיָה מְחֻבָּר[2] בָּאָרֶץ אוֹ מְסֻמָּר בְּמַסְמְרִים:**
27 **אִם הָיָה כֹּחוֹ[3] יָפֶה וְחָזָק, וְהִקִּישׁ[4] עָלָיו הַזָּב, וּבְעֵת**
28 **שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כְּלִי אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין מִכֹּחַ הַכָּאָתוֹ אוֹ**
29 **שֶׁהִפִּילָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים[5]; וְאִם לֹא הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה**
30 **וְחָזָק אֶלָּא מִתְנַדְנֵד, וְהִקִּישׁ עָלָיו הַזָּב, וְהִפִּיל אוֹ**
31 **הֵנִיד בְּכֹחַ הַכָּאָתוֹ כֵּלִים אוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין - הֲרֵי**
32 **אֵלּוּ טְמֵאִין, וּכְאִלּוּ הֶסִיטָן, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ נָפְלוּ[6]. זֶה**
33 **הַכְּלָל[7]: כֹּל שֶׁנָּפַל מִכֹּחַ הֶסֵּטוֹ - טָמֵא; מִכֹּחַ הִרְעָדָה**
34 **- טָהוֹר. כֵּיצַד? הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ סֶכָּה[8] שֶׁכֹּחָן רַע,**
35 **אוֹ עַל סֶלֶם מִצְרִי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ עַל קוֹרָה**
36 **וְדֶלֶת וָכֶבֶשׁ שֶׁאֵינָם מְחֻבָּרִים בְּטִיט, אוֹ שֶׁהִקִּישׁ עַל**
37 **הַגֶּגֶר[9] עַל הַמַּנְעוּל[10] וְהַמָּשׁוֹט[11], וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ**
38 **הִפִּיל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אוֹ כֵּלִים, אֲפִלּוּ הֵנִידָן וְלֹא נָפְלוּ**
39 **- הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. אֲבָל אִם הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ עַל**
40 **סֶכָּה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ עַל סֶלֶם מְסֻמָּר, אוֹ עַל כֶּבֶשׁ אוֹ**
41 **עַל דֶּלֶת אוֹ קוֹרָה הַמְחֻבָּרִין בְּטִיט, אוֹ עַל הַמָּרִישׁ[12],**
42 **אוֹ עַל הַתַּנּוּר, וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין**
43 **וּמַשְׁקִין, אֲפִלּוּ הִפִּילָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל**
44 **כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ.**

2) זבים פ"ד מ"ב. 3) של הדבר המחובר ואינו מתנדנד. 4) דפק. 5) מפני שההנדה נגרמה בעקיפין ע"י רעידת הקרקע, וזה נקרא כוח כוחו ואינו מטמא (רש"י עירובין לה, א. ראה פירוש רבינו למשנה שם, ויש להניח שגם הוא התכוון לדברי רש"י). 6) הדפיקה הנידה ישירות את

הכלים שלא היו מחוברים יפה. 7) תוספתא, זבים פ"ד ה"ה. 8) ראה למעלה פ"ח הערה כז. 9) יתד התקועה באסקופה אחורי הדלת. 10) של הדלת. 11) של ספינה. כל אלה אינם מחוברים יפה, ודפיקה קלה מרעידה אותם ישירות. 12) קורה עבה שעליה מונחים ראשי קורות הבית.

ב. תַּנּוּר[13] שֶׁהָיְתָה הַפַּת דְּבוּקָה בּוֹ, וְהִקִּישׁ עַל הַתַּנּוּר וְנָפַל כֻּלּוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה תְּרוּמָה[14] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[15]. וְאִם הָיָה חֶרֶס מִן הַתַּנּוּר מְדֻבָּק בַּכֻּלּוֹ[16] שֶׁנָּפַל, אֲפִלּוּ הָיָה חֵלִין - הֲרֵי זֶה טָמֵא[17].

13) תוספתא, שם. התנורים שבזמניהם היו עשויים כעין סיר חרס גדול, ומסיקים אותם בפנים ואח"כ מדביקים שם את הפת. 14) שמחמירים בטהרתה. 15) מפני שהתנור כבד, לא הונד הככר ישר מן הדפיקה. 16) הגר"א בתוספתא שם, שהחרס היה מודבק בתנור, והזב דפק בחרס זה, וזה לא כפירוש רבינו כאן. 17) במקרה זה, הרי נפל החרס, וביחד עמו גם הככר, מכוח הדפיקה.

ג. אֵין הַמִּשְׁכָּב[18] אוֹ הַמֶּרְכָּב מְטַמֵּא כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֶלָּא בְּמַגָּע בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים אוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס[19] אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּדְרָס לְמַעְלָה מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶלָּא נְיָר, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[20]. וְכֵן אִם הֵסִיט[21] הַמִּשְׁכָּב אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הָאֳכָלִים וְהַמַּשְׁקִין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

18) בזבים פ"ה מ"ג, שנינו: "כל הנושא ונישא על המשכב טהור, חוץ מן האדם". 19) מונח כולל משכב מושב ומרכב. 20) שם מ"ה. 21) כגון שהמדרס והטהור היו על כפי המאזניים והכריע המדרס. ראה פ"ח ה"ו. נתבאר כבר, שמסיט דינו כנושא.

ד. הַזָּב וְהַטָּהוֹר[22] שֶׁיָּשְׁבוּ בִּסְפִינָה קְטַנָּה הֵיכוֹלָה לְהָמִיט בְּאָדָם אֶחָד[23], אוֹ בְּאַסְדָּא[24], אוֹ שֶׁרָכְבוּ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה[25], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הֲרֵי בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִים מִדְּרָס, וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק, שֶׁמָּא דָרַס[26] הַזָּב עֲלֵיהֶן. וְכֵן נִדָּה שֶׁיָּשְׁבָה עִם הַטָּהוֹר[27] בְּמִטָּה - בְּגָדִים טְמֵאִין מִדְּרָס[28], חוּץ מִכַּפָּה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ[29]. וְכֵן הַבְּגָדִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַנֵּס[30] שֶׁבַּסְּפִינָה טְהוֹרִין[31].

22) שם פ"ג מ"א. 23) כשאדם אחד עולה עליה, הוא מטה אותה ונכפפת תחתיו. 24) רפסודה (קורות מחוברות יחד, ומשיטים אותן בנהרות). 25) דרכה של בהמה לכופף את גבה תחת רוכביה. 26) פירוש, שמא הכריע הטהור והגביה את הזב. ראה למעלה פ"ח ה"א וה"ב. 27) צ"ל "הטהורה" (כת"י תימן). 28) שמא דרסה עליהם. 29) של הטהורה, שאין לחשוש שמא דרסה עליה. 30) התורן. 31) מדובר בזב וטהור שישבו בספינה קטנה, שאמרנו למעלה שבגדי הטהור טמאים מדרס מספק, אבל אלה שבראש התורן אין הזב יכול לדרוס עליהם, ולפיכך טהורים. מקור דין זה במשנה שם בראש פרק ד: "רבי יהושע אומר, נדה שישבה עם הטהורה במיטה, כיפה שבראשה טמאה מדרס, ישבה בספינה, כלים שבראש הנס שבספינה טמאין מדרס". וסובר רבינו, שרבי יהושע חולק על המשנה שבפ"ג מ"א, שאינה מטמאת אלא את הבגדים הנמצאים בצידו של הטמא בלבד, אבל לא את הנמצאים במקום גבוה, ופסק כ'סתם משנה' (כסף־משנה).

ה. הַנִּדְחָק[32] בְּרֵחַיִם שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּתוֹכָם[33] אוֹ זָב[34] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[35] - הֲרֵי בְּגָדָיו טְמֵאִין מִדְּרָס. בְּאֵי זֶה רֵחַיִם אָמְרוּ? בְּרֵחַיִם שֶׁמְּנַדְנְדִין אֶת הַקַּרְקַע עַד שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד כָּאן[36] וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁטֻּמְאָה זוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא נֶעֱקַר הַטָּמֵא[37] וְדָרַס עַל בִּגְדֵי הַטָּהוֹר.

32) תוספתא, טהרות פ"ו ה"ח. הלכה זו שנויה גם בתוספתא, אהלות פ"ט ה"ג, אבל שם הגירסה "שאין עוקרים". 33) וחכמים גזרו שגויים מטמאים כזבים. 34) בתוספתא שם, הגירסה: והנדה בתוכה. 35) זבה, נדה ויולדת. 36) האדם העומד על יד הריחיים. 37) מכוחו של הנדנוד.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות. ועם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ, ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד או חבר שנחשד על הטהרות.

א. עַם הָאָרֶץ[2], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וְיֶשְׁנוֹ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת[3] - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וּבְגָדָיו מִדְּרָס לִטְהָרוֹת[4]. וְאִם נָגְעוּ בְּגָדָיו בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. וְאִם נָגַע בִּכְלִי חֶרֶס מֵאֲוִירוֹ[5] - טִמְּאָהוּ. וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל מַגְּעָן, אַף עַל פִּי שֶׁטֻּמְאָתָן בְּסָפֵק[6]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַטְּהָרוֹת[7], לְפִי שֶׁאֵינָן בְּקִיאִין בִּדְקְדּוּקֵי טְהָרוֹת וְטֻמְאוֹת. וּלְעוֹלָם הוּא בַּחֲזָקָה זוֹ וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת[8]. וּמָה הֵן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו? שֶׁיְּהֵא נִזְהָר בְּטֻמְאוֹת שֶׁלֹּא יִטַּמָּא בָּהֶן[9], וּבִטְהָרוֹת שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אוֹתָם[10], וְיִזָּהֵר בִּנְטִילַת יָדַיִם וּבִטְהֲרָתָן, וְשֶׁלֹּא יִקַּח מֵעַם הָאָרֶץ דָּבָר לַח[11], וְלֹא יִתְאָרַח אֶצְלוֹ[12], וְלֹא יְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ בִּכְסוּתוֹ[13].

2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירושו לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים מתורה שלא נזהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו להם "עם הארץ". 3) מקיים כל המצוות אפילו אותן

שנחשדו עליהן עמי הארץ. 4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" (שנזהרים מלאכול חולין שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב נימקו: שמא ישבה עליהם אשתו נידה. 5) כלומר, מתוכו (ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא טימאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון). 6) וכלל בידינו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמאה מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נידה. 7) לומר שלא נטמאו. 8) להיזהר בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נזהר בהם. 9) שלא לצורך. 10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. 11) שהוכשר לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא נתלחלחו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא ימכור לעם הארץ לח ויבש. ורבינו השמיט דין זה מפני שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו משנה ו) שמותר. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזו היא משנה אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת אוכלים הלכה ט. 12) שמא יגע בו או בבגדיו ויטמאהו. 13) שלפעמים יושבים עליה ושמא ישבה עליה אשתו נידה, כאמור למעלה.

ב. הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד מֵהֶן - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג[14] בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[15] - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ עִסְקֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה; וְאִם לֹא רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִנְעָה בְּבֵיתוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וּמְקַבְּלִין אוֹתוֹ תְּחִלָּה לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם[16], וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לִטְהָרוֹת[17]. וְאִם אָמַר: אֵינִי מְקַבֵּל אֶלָּא לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם[18] - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קִבֵּל לִטְהָרוֹת וְלֹא לַיָּדַיִם - אַף לִטְהָרוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. כְּשֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ[19] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּלְמַד וְיִהְיֶה רָגִיל בִּטְהָרוֹת; וְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁיְּקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת הֲרֵי בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְכָל אָכְלָיו וּמַשְׁקָיו טְהוֹרִין, וְנֶאֱמָן עַל כָּל הַטְּהָרוֹת, כִּשְׁאָר כָּל הַחֲבֵרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

14) מנהגי חבירות. 15) במקום שאנשים מן החוץ אינם מתבוננים במעשיו ואין לחשוד בו שכוונתו לרמות. 16) שיטול ידיו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם ידים הן שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. 17) להחזיק כל טהרותיו כטהרות של חברים. 18) מפני שעיקר אכילת חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שייר דבר אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששייר דבר שלם. 19) אין סומכים עליו מפני שטרם התרגל לשמור כהלכה.

ג. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, נֶאֱמָנִין וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת. אֲבָל מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִלְסוּל[20] בְּעַצְמָן, שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹסְרִין טְהָרוֹת אֲפִלּוּ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת.

20) מעלה יתירה.

ד. זָקֵן[21] וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה[22] אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל, שֶׁכְּבָר קִבֵּל בְּשָׁעָה שֶׁיָּשַׁב[23].

21) תלמיד חכם. 22) בישיבת חכמי תורה. 23) שאין מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה.

ה. הַמְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת - צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים. וּבְנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמְּדָן וּמַרְגִּילָן בְּדֶרֶךְ טָהֳרָה. וְאִשֶּׁת חָבֵר וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו - הֲרֵי הֵן כֶּחָבֵר. וְחָבֵר שֶׁמֵּת - אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּחֶזְקַת חֲבֵרִים עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ[24].

24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות.

ו. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה[25]. אֲבָל אִשֶּׁת חָבֵר אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ - אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה[26].

25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה "בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל דברי חבירות, שהרי מעולם לא נזהרו בזה. 26) גם כאן הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסתיימת הלכה זו: "הרי הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר שמת ובניו ועבדיו.

ז. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְהָיוּ לוֹ טָהֳרוֹת כְּשֶׁהָיָה עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ, בִּזְמַן שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים[27] - הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת כְּמִקֹּדֶם[28]; וְאִם הוּא בְּעַצְמוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶן - הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת לוֹ[29] וַאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם[30]. וְנִשְׁאָל הֶחָבֵר עַל טָהֳרוֹתָיו וּמוֹרֶה בָּהֶן טָהֳרָה לְעַצְמוֹ, וְאֵין חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְּכָךְ[31].

27) לא חברים והוא סומך על דבריכם שלא נטמאו. 28) אינו יכול לסמוך עליהם. 29) לעצמו נאמן. 30) אינו נאמן להתיר לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי חבירות. 31) שיטהר את הטמא.

ח. חָבֵר שֶׁנַּעֲשָׂה גַּבַּאי[32] לַמֶּלֶךְ אוֹ מוֹכְסָן[33] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵרוּתוֹ. פֵּרֵשׁ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְצָרִיךְ לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה[34].

32) לגבות מסים. 33) גובה מכס. 34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם".

1 **ט. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת וְנֶחְשַׁד לְדָבָר**
2 **אֶחָד - אֵינוֹ חָשׁוּד אֶלָּא לְאוֹתוֹ דָּבָר. וְכָל הֶחָשׁוּד**
3 **לֶחָמוּר - נֶחְשָׁד עַל הַקַּל; לַקַּל - לֹא נֶחְשָׁד לֶחָמוּר.**

4 **י. חָבֵר שֶׁנֶּחְשַׁד[35] עַל הַטְּהָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אָכָלִין**
5 **טְמֵאִין בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן**
6 **לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה[36].**

35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר שהוא כשר. 36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה: "שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב".

7 **יא. הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית אוֹ עַל הַתְּרוּמָה שֶׁמִּכָּרָן**
8 **לְשֵׁם חֵלִין - הֲרֵי זֶה חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת; שֶׁהֶחָשׁוּד**
9 **עַל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל דִּבְרֵי**
10 **סוֹפְרִים, וְהָאֲכָלִין הַטְּמֵאִין אֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים אֶלָּא**
11 **מִדִּבְרֵיהֶן[37], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר -**
12 **נֶאֱמָן לְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים וְלָדוּן בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֶזְקָה**
13 **הִיא, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ בּוֹ אֲחֵרִים.**

37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שבתוכו קודש, דין כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

14 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים הֵן עַל טָהֲרַת**
15 **פָּרַת הַחַטָּאת. מִפְּנֵי חֲמָרָתָהּ אֵין מְזַלְזְלִין בָּהּ. וְכֵן**
16 **נֶאֱמָנִים הֵן עַל טָהֲרַת יַיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסָכִים[3]. אִם**
17 **אָמַר: טָהוֹר הוּא[4] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[5]. מִפְּנֵי**
18 **חֲמָרָתוֹ נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל הַתְּרוּמָה**
19 **בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת[6] וְהַבַּדִּים[7], מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מְטַהֲרִין**
20 **עַצְמָן וּכְלֵיהֶן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשַׁמְנָם בְּטָהֳרָה.**
21 **עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים - אֵינָן נֶאֱמָנִים.**

2) בפי"ג מהלכות פרה הי"ב. 3) יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. 4) לנסכים. 5) משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בדין זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא (כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, וצ"ע). 6) בזמן דריכת הענבים בגת. 7) כתישת הזיתים בבתי הבד להוציא שמנם.

22 **ב. כֹּהֵן[8] שֶׁהֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית יַיִן אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל**
23 **תְּרוּמָה[9] - לֹא יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת**
24 **טֻמְאָה. הִנִּיחָהּ עַם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה**
25 **וְהֵבִיאָהּ לוֹ[10] - יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ**
26 **שֶׁהִיא שֶׁל אֶשְׁתָּקֵד; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה בִּשְׁעַת**
27 **הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים.**

8) שם. 9) לא בשעת הגיתות. 10) בשעת הגיתות.

28 **ג. עַם הָאָרֶץ[11] שֶׁנַּעַל בֵּית בַּדּוֹ אוֹ גִתּוֹ בִּשְׁעָה שֶׁגָּמְרוּ**
29 **הָעָם לִדְרֹךְ[12] וְהוֹלִיךְ אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִיָּד לַכֹּהֵן, אַף עַל**
30 **פִּי שֶׁשָּׁהָה[13] כַּמָּה יָמִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ הַגִּתּוֹת - הֲרֵי**
31 **הַכֹּהֵן בָּא וּפוֹתֵחַ בְּפָנָיו וּמַטְבִּילוֹ[14] וְדוֹרֵךְ וְנוֹטֵל**
32 **תְּרוּמָה בְּטָהֳרָה[15]. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן - לֹא יִטֹּל תְּרוּמָה**
33 **מֵעַם הָאָרֶץ אֶלָּא זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[16],**
34 **שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.**

11) טהרות פ"ט, מ"ד. 12) ואז היה עדיין נאמן על טהרת היין. 13) הכהן. 14) את עם הארץ. 15) אבל אם לא הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. 16) אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחלחו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

35 **ד. הֵבִיא לוֹ[17] עַם הָאָרֶץ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר**
36 **יְמוֹת הַשָּׁנָה וְאָמַר: הִפְרַשְׁתִּי בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ**
37 **רְבִיעִית[18] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמָן עַל**
38 **הַכֹּל[19]. אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ**
39 **נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה, אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכְּלֵי הֲרֵיקָם[20]**
40 **לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לִתְרוּמָה. וְכֵן אֵין נֶאֱמָנִין לְעוֹלָם**
41 **עַל כְּלֵי רֵיקָם לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[21].**

17) משנה חגיגה כד, ב. 18) חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. 19) בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסויימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). 20) פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמינוהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמינוהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקנים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כך]. 21) דקדק רבינו בלשונו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי

שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף־משנה על רבינו.

ה. כְּלִי שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְרָאִינוּ עַם הָאָרֶץ יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסָכִים - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן עַל טָהֳרַת הַכְּלִי, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם לַגִּתּוֹת וְלַבַּדִּים בְּשִׁבְעִים יוֹם[22]; אֲבָל קֹדֶם לְשִׁבְעִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בִּירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִים[23] עַל כְּלִי חֶרֶס הָרֵיקָם לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ לְעוֹלָם, בֵּין כֵּלִים דַּקִּים[24] בֵּין כֵּלִים גַּסִּים, בֵּין מְלֵאִין בֵּין רֵיקָנִים[25] - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן עַל הַכְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ[26] טְמֵאִין. אֲפִלּוּ הָיָה בִּגְדוֹ, שֶׁהוּא מִדְרָס[27], בְּתוֹךְ הַכְּלִי - הֲרֵי הַכְּלִי בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְקֹדֶשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הֵקַלּוּ בָּהֶם?[28] מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת[29] בִּירוּשָׁלַיִם[30].

22) שנינו שם כד, ב "כדי יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. 23) משנה שם כו, א. 24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקודש" וכל־שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפנים (ראה ה"ו). 25) כר' יוחנן שם. 26) משקין חולין. 27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"י ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו (ראה רש"י שם). 28) סיום הברייתא הנזכרת. 29) לייצור כלי חרס. 30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

ו. מִן הַמּוֹדִיעִית[31] וְלִפְנִים - נֶאֱמָנִים עַל כְּלֵי חֶרֶס[32]; מִן הַמּוֹדִיעִית וְלַחוּץ - אֵינָן נֶאֱמָנִין. וְהַמּוֹדִיעִית עַצְמָהּ[33] - פְּעָמִים כְּלַחוּץ וּפְעָמִים כְּלִפְנִים. כֵּיצַד? הָיָה חָבֵר נִכְנָס[34] וְעַם הָאָרֶץ יוֹצֵא[35] וּכְלִי חֶרֶס בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן בַּמּוֹדִיעִית לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר[36] לְקֹדֶשׁ[37]; הָיוּ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין[38] אוֹ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין[39] - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַד שֶׁיְּהֵא לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִית.

31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). 32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרום מן המודיעים ולפנים, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף־משנה. [החזון־איש כותב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפנים מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראיה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה ו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפנים - כירושלים. ומוכח מזה שמחולקים בדין כלים גסים]. 33) ברייתא שם. 34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על־מנת להמשיך וללכת לירושלים. 35) מצד ירושלים. 36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. 37) אבל לא לתרומה. 38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפנים מן המודיעים ולקנותם שם. 39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף־משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל־שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

ז. קַדָּר[40] שֶׁהֵבִיא קְדֵרוֹת וְהִנִּיחָן לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִית, וּבָאוּ הַלּוֹקְחִין וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן שֶׁטְּהוֹרוֹת הֵן: לָקַח קְדֵרָה וְנִכְנַס בָּהּ - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה לְקֹדֶשׁ אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[41]; לָקַח קְדֵרָה וְיָצָא בָּהּ חוּץ לַמּוֹדִיעִית - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵם הַקְּדֵרוֹת וְהוּא הַקַּדָּר עַצְמוֹ, אֵינוֹ נֶאֱמָן אֶלָּא לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִית.

40) משנה שם כה, ב. 41) כמה פעמים בפרק זה.

ח. הַלּוֹקֵחַ[42] כְּלֵי חֶרֶס מִן הַכִּבְשָׁן בְּכָל מָקוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא נָגַע בָּהֶן עַם הָאָרֶץ. וַאֲפִלּוּ לָקַח מִן הַסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכִּבְשָׁן פָּתוּחַ וּכְבָר נִלְקַח חֶצְיוֹ; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל כֵּלִים שֶׁבַּכִּבְשָׁן[44].

42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף־משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף־משנה). 43) השורה הראשונה. 44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

ט. טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ[45] בָּרֶגֶל[46] כִּטְהוֹרָה הִיא חֲשׁוּבָה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים הֵן בָּרְגָלִים[47], וּכְלֵיהֶם כֻּלָּם וְאָכְלֵיהֶם וּמַשְׁקֵיהֶן טְהוֹרִים בָּרֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְטַהֲרִין עַצְמָן וְעוֹלִים לָרֶגֶל. לְפִיכָךְ הֵן נֶאֱמָנִים כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל בֵּין עַל הַקֹּדֶשׁ בֵּין עַל הַתְּרוּמָה. מִשֶּׁעָבַר הָרֶגֶל חוֹזְרִין לְטֻמְאָתָן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טומאת עם הארץ ברגל כטהורה היא חשובה שכל ישראל חברים הם ברגלים... מפני שהכל מטהרים עצמן ועולים לרגל...משעבר הרגל חוזרין לטומאתן".

כוונתו ב"משעבר הרגל חוזרין לטומאתן" שכל מה שנגע בו עם־הארץ בשעת הרגל טמא למפרע, כמו שכתב בפירוש בהלכה שלאח"ז "הפותח חביתו ברגל כו' ועבר הרגל הרי שאר החבית כו' בחזקת טומאה ואע"פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר, אינה טהורה אלא בזמן הרגל בלבד".

ותמוה, שהרי טעמו של הרמב"ם הוא "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" ואם הוא טהור, מדוע אחרי הרגלים טמאים האוכלין שנגע בהן למפרע? ובמה שונה הדין מנאמנות עמי הארץ "על התרומה בשעת הגיתות והבדים" ששם אין אומרים שאחרי זמן זה חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע.

ובשלמא לרש"י שכתב הטעם "דכל ימות הרגל אישתרי שלא לביישם" מובן מדוע טמאין למפרע כי בעצם אינם טהורים רק שחכמים ביטלו גזירתם כדי שלא לביישם, אבל לטעם הרמב"ם הרי "הכל מטהרין עצמן" ומדוע אחרי הרגל חזרו לטומאתן.

וב'משנה למלך' תירץ שגם לרמב"ם עיקר הטעם הוא שחכמים לא רצו לגזור עליהם שלא יבואו למריבה ויהיה כל אחד ואחד עושה במה לעצמו. אבל תירוצו קשה שאם זהו טעמו של הרמב"ם, הרי ש"עיקר הטעם" חסר מן הספר. ועוד שהרמב"ם לא נקט טעם זה גם בדין נאמנות עמי הארץ על טהרת יין ושמן של נסכים, והביא שם טעם אחר ש"מפני חומרתו נזהרין בו" ולא הזכיר כלל הטעם "משום חשש איבה".

ויש לומר הביאור: במקורו של דין זה במסכת חגיגה הובא הלימוד מהפסוק "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים".

ובירושלמי נלמד מפסוק אחר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שעושה כל ישראל לחברים כו'". ובהבדל שבין שני הביאורים יש לומר, שלירושלמי הטעם ש"כל ישראל חברים" הוא מפני שנמצאים בירושלים שמכיון ששם מקום המקדש והשכינה, הרי שנזהרין בה ביותר ולכן אפילו עם־הארץ טהור.

אבל לשיטת הבבלי אין זה מצד קדושת העיר ירושלים אלא מצד התאספות עם ישראל שאז מתבטלת מציאות היחיד ויש כאן מציאות הציבור בלבד וכל הציבור כולו "חברים". אבל משעבר הרגל פקעה מציאות הציבור וממילא האוכלין שנגע בהן עם־הארץ שעתה הוא טמא חזרו גם הם להיות טמאין למפרע.

ומדוייק הדבר בלשון הרמב"ם שכתב כאן "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" היינו שלא כל יחיד ויחיד בודאי טיהר את עצמו אלא שכל הציבור טהור. ולכן שינה מלשונו בעניין טהרת עמי הארץ בשעת הגיתות והבדים, ושם כתב "שכל העם מטהרין עצמן וכליהן".

ועל פי זה מובן מדוע אחר הרגל חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע, שהרי כל אחד מן הציבור חזר להיות יחיד, ואם הוא עם־הארץ הרי שאוכלין שנגע בהן טמאין.

(על פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 20)

45) משנה חגיגה כו, א. 46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. 47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשאן כולם חברים.

י. הַפּוֹתֵחַ[48] חָבִיתוֹ[49] בָּרֶגֶל וְהַמַּתְחִיל בְּעִסָּתוֹ[50] וְעָבַר הָרֶגֶל - הֲרֵי שְׁאָר הֶחָבִית וּשְׁאָר הָעִסָּה בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[51], שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בּוֹ עַמֵּי הָאָרֶץ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא כְּחָבֵר[52] - אֵינָהּ טְהוֹרָה אֶלָּא בִּימֵי הָרֶגֶל בִּלְבַד[53].

48) משנה שם. 49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעונות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. 50) למכור לכל הבא. 51) פסק כחכמים. 52) כלומר, ברגל. 53) ולאחר הרגל, טמאים למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף־משנה כאן].

יא. אַחַר הָרֶגֶל[54] בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָיוּ מַטְבִּילִין כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל בִּשְׁעַת הֶחָג[55]. וּלְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶן: אַל תִּגְּעוּ בַּשֻּׁלְחָן, בְּשָׁעָה שֶׁמַּרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים[56], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָמֵא בְּמַגָּעוֹ אַחַר הָרֶגֶל, וְנִמְצָא צָרִיךְ טְבִילָה[57] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים: לְפָנַי תָּמִיד[58]. וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת[59], מִפְּנֵי שֶׁצִּפּוּיֵיהֶן כִּבְטֵלִין לְגַבֵּיהֶן[60].

~ נקודות משיחות קודש ~

"היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש... חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שצפוייהם כבטלין לגביהם".

בסיום מסכת חגיגה למד ר"א שהטעם לכך שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני שהן כקרקע, דכתיב מזבח אדמה תעשה לי, והוקשו המזבחות זה לזה. אבל חכמים סוברים שהטעם הוא "מפני שהן מצופין". ובפירוש דברי חכמים נחלקו רש"י והרמב"ם, לדעת רש"י אמרו חכמים לר"א האם מפני שהמזבחות מצופין אתה צריך להגיע לטעם "מפני שהן כקרקע" והלא ציפויין בטל אליהם.

אבל הרמב"ם סבר בדעת חכמים ש"מיבטל בטיל צפויין גבייהו" הכוונה שהציפוי אינו סיבה לטמא את הכלי כי הכלי עצמו אינו מקבל טומאה מפני שהוא מצופה והציפוי אינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל למזבח, ולכן אין המזבחות צריכין טבילה. ויש לומר הסיבה לדעת הרמב"ם כי ר"א היה מתלמידי בית שמאי שבכמה וכמה עניינים מצינו שהביטו אל הדבר כמו שנראה בהסתכלות ראשונית. ונמצא שהפירושים השונים שנתנו רש"י והרמב"ם לתשובת חכמים לר"א "מיבטל בטיל ציפויין גבייהו" מבטאים גדר אחר בציפוי הזהב של המזבח. לדעת רש"י ציפוי הזהב הוא לכאורה סיבה לטמא אלא שבטל למזבח שהוא כלי עץ העשוי לנחת. אבל לשיטת הרמב"ם ציפוי הזהב הוא סיבה לטהר ולכן פסק כאן שמה שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני ש"צפוייהם כבטלין לגביהם".

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 309)

54) משנה שם. 55) ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. 56) בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירוש, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום שסידרוהו על השולחן לפני שבוע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד שישראל חביבים אצל הקדוש־ברוך־הוא ועושה להם נסים. 57) וצריך להוריד ממנו את הלחם. 58) ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן". ופירש"י, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי לוים וישראלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלאו־הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). 59) שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואע"פ שהמזבחות היו מצופים מתכת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. 60) גמרא שם כז, א.

1 **יב. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר[61]: טָהוֹר אֲנִי מִטֻּמְאַת מֵת, אוֹ**
2 **שֶׁאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת - נֶאֱמָן[62],**
3 **וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ בִּלְבַד,**
4 **וְצָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַזָּאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים**
5 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׁאֵלוֹ וְאָמַר טָהוֹר הוּא; אֲבָל הַלּוֹקֵחַ**
6 **כְּלִי סְתָם מֵרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא טְמֵא**
7 **מֵת הוּא, וּמַזִּין עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי כְּכָל הַכֵּלִים**
8 **הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁלֹּא גָזְרוּ**
9 **טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ**
10 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[63] בְּטֻמְאַת הַסְּפֵקוֹת.**

61) חגיגה כב, ב. 62) לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. 63) בפי"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שכח כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשתות.

11 **א. הַמַּפְקִיד[2] כֵּלִים אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[3] אוֹ שֶׁנָּתַן כְּלִי**
12 **לְאֻמָּן עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים טָמֵא מֵת[4]**
13 **וּטְמֵאִין מִדְּרָס. וְאִם מַכִּירוֹ[5] שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה -**
14 **טְהוֹרִים מִטֻּמְאַת מֵת[6] אֲבָל טְמֵאִים מִדְּרָס, מִפְּנֵי**
15 **שֶׁאִשְׁתּוֹ נִדָּה יוֹשֶׁבֶת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין**
16 **נִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת בְּבָתֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ.**

2) טהרות פ"ח מ"ד. 3) תוספתא, שם. 4) ואינם נטהרים עד שיזו עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו – נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. 5) הנפקד מכיר את המפקיד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. 6) מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת. ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום – טמאים. וצ"ע).

17 **ב. הַמַּנִּיחַ[7] כֵּלָיו בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ וְאָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי**
18 **אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין מִדְּרָס וּטְהוֹרִין מִטֻּמְאַת**
19 **מֵת[8]. הִנִּיחָן עַל כְּתֵפוֹ[9] - טְמֵאִין מִדְּרָס וּטְמֵא מֵת.**
20 **שָׁכַח כֵּלָיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁאֵינוֹ**
21 **רְשׁוּת עַם הָאָרֶץ גְּמוּרָה. הִנִּיחַ כֵּלָיו בַּמֶּרְחָץ וּבָא**
22 **וּמְצָאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן - טְהוֹרִין. וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא**
23 **יַעֲשֶׂה כֵּן. הִנִּיחַ גִּתּוֹ וּבוֹרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס לָעִיר**
24 **וּבָא וּמָצָא עַם הָאָרֶץ בְּצִדּוֹ - טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
25 **לוֹ רְשׁוּת שֶׁיִּכָּנֵס.**

7) כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. 8) כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וכסף־משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם־הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. 9) הרי מסרם לרשותו.

26 **ג. הַמּוֹסֵר[10] מַפְתֵּחַ בֵּיתוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת**
27 **טָהוֹר, שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ.**

10) משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

ד. הַמַּנִּיחַ[11] כֵּלָיו בְּחַלּוֹנוֹת שֶׁל מֶרְחָץ[12] וְנָעַל עֲלֵיהֶם[13], אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַמַּפְתֵּחַ לְעַם הָאָרֶץ - כֵּלָיו טְהוֹרִין[14]. וְכֵן אִם חָתַם עַל הַחַלּוֹן אוֹ עָשָׂה לוֹ סִימָן, אֲפִלּוּ מָצָא הַחוֹתָם מְקֻלְקָל - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ טְהוֹרִין[15].

11) שם, מ"ז. 12) במרחצאות שלהם היו כעין חלונות סתומות מבחוץ, ולהם דלתות מבפנים, והבלן מסר לכל מתרחץ חלון להניח שם בגדיו. 13) במפתח. 14) ואפי' אם מסרו לבלן, לא יעיז לפתוח ולנגוע בבגדי המתרחצים, שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת, אבל אם לא נעל במפתח, הרי סמך על שמירתו של הבלן שהוא עם־הארץ ולפיכך כליו טמאים. פסק כחכמים במשנה, שם. 15) תוספתא, שם פ"ח ה"ו.

ה. הַמַּנִּיחַ[16] עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ וְיָשַׁב הוּא מֵרָחוֹק: בִּזְמַן שֶׁהוּא[17] רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצְאִין - הֲרֵי כֹּל שֶׁבַּבַּיִת מִן הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ מַקֵּף צָמִיד פָּתִיל טְמֵאִין[18], אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת[19] וּכְלֵי חֶרֶס הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל[20] טְהוֹרִין[21]; וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה לֹא אֶת הַנִּכְנָסִין וְלֹא אֶת הַיּוֹצְאִין - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא. אֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת אוֹ כְּרוּת יָדַיִם וְרַגְלַיִם[22] - הַכֹּל טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ[23].

16) שם, מ"ה. 17) השומר. 18) כדין מוסר לעם־הארץ שמירת כליו (ראה ה"ב), ואפילו כלי חרס שאינו מיטמא מגבו, שמא הכניס ידו לתוכו, ומובן שכל־שכן כלי שטף המיטמאים מגבם. 19) שנעשים אב הטומאה, אם ישב עליהם זב וכיוצא בו. 20) מהודק יפה. 21) המשכבות והמרכבות טהורים מטומאת משכב ומושב, שלא גזרו על עם־הארץ שיטמא טומאה חמורה זו, ואין חוששים שמא נכנסה אשה נדה וישבה עליהם, אבל טמאים משום נגיעת עם־הארץ בכלים האחרים שבבית (ראה הי"ג והערות שם). וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורים ממש, מפני שאי־אפשר לו לנגוע בתוכם והם אינם מיטמאים מגבם. ואע"פ שהזב מטמא כלי חרס מוקפים צמיד פתיל (ראה למעלה פ"ח ה"ג) טומאת היסט, לא גזרו על עם־הארץ טומאה זו (ראה 'תפארת ישראל' שם 'כיון' אות כא). 22) במשנה כתוב: ואפילו היה "מובל", פירוש, אדם שמובילים אותו. 23) ולא חילקו חכמים בין אדם שיכול לנגוע לשאינו יכול.

ו. חָבֵר[24] שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָיוּ כֵּלִים[25] מְקֻפָּלִים וּמֻנָּחִין תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְסַנְדָּלוֹ וְחָבִיתוֹ לְפָנָיו - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת בַּעֲלֵיהֶן, וְלֹא יִגַּע בָּהֶן עַם הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַתָּה יֵעוֹר וְיַבִּיט בִּי.

24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. 25) של החבר.

ז. עַם הָאָרֶץ[26] שֶׁשָּׁאַל מֵחָבֵר מִטָּה שֶׁיִּישַׁן עָלֶיהָ וְיָשֵׁן עָלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר - אֵין טָמֵא אֶלָּא אוֹתָהּ הַמִּטָּה וְעַד מָקוֹם שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ הַמִּטָּה וְלִגַּע[27].

26) שם. 27) ואין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את המיטה הזו, ירא הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים.

ח. חָבֵר[28] שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: שְׁמֹר לִי פָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לַבַּיִת אוֹ שֶׁלֹּא תְּשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - הֲרֵי הַבַּיִת וְהַכֵּלִים טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַפָּרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי בַּיִת זֶה שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס בּוֹ הַפָּרָה, וְכֵלִים אֵלּוּ שֶׁלֹּא תְּשַׁבְּרֵם - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[29].

28) תוספתא, שם. 29) מפני שמסר לעם־הארץ את שמירתם.

ט. הַמַּנִּיחַ[30] עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא: הִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ עֵר, יָשֵׁן וּמְצָאוֹ יָשֵׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ יָשֵׁן - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר[31]; הִנִּיחוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ עֵר - כָּל מָקוֹם הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע בּוֹ טָמֵא[32]. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֻמָּנִין[33] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶן וְלִגַּע[34], וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא עָלוּ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא אוֹ עַל סֻלָּם וְנָגְעוּ בַּכֵּלִי אוֹ בָּאֳכָלִין הַתְּלוּיִין לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל[35].

30) משנה, שם פ"ז מ"ב. 31) ואפילו הדברים שיכול לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם אחרי שהתעורר. [ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו ישן ומצאו ישן אין חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. 32) יש לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. 33) שם, מ"ג. 34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"י). 35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.

י. אֵשֶׁת חָבֵר[36] שֶׁהִנִּיחָה אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אֲפִלּוּ פְּסָקָה[37] הָרֵחַיִם וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁתַּיִם[38] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יָדָן וְלִגַּע, וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא הָאַחַת טוֹחֶנֶת וְהַשְּׁנִיָּה בָּלְשָׁה כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְשֶׁמָּא נִתְלָת וְעָלְתָה בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהוֹת.

36) שם, מ"ד. 37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין שמא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי לעלות על כסא, משא"כ באומנים. 38) שתי נשים טוחנות.

יא. הָאִשָּׁה[39] שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פַּת לְעָנִי, יָצָאת

וּמְצָאתוּ[40] עוֹמֵד בְּצַד כִּכָּרוֹת[41], אֲפִלּוּ תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לִגַּע שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְכֵן הָאִשָּׁה[42] שֶׁיָּצְאָה וּמָצְאָה אִשֶּׁת עַם הָאָרֶץ חוֹתָה גֶּחָלִים מִתַּחַת הַקְּדֵרָה - הֲרֵי הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה[43].

39) שם, מ"ט. 40) את עם־הארץ שהיה לפני כן במקום מרוחק מן הכיכרות. 41) ששינה את מקומו. 42) שם. 43) ואפילו היא של תרומה. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים שם, ופסק כרבים.

יב. גַּבָּאֵי[44] מַלְכוּת[45] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת לְמַשְׁכֵּן - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא[46]. אִם יֵשׁ עִמָּהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים - נֶאֱמָנִים לוֹמַר לֹא נָגַעְנוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עֲלֵיהֶן[47]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[48] בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹ שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדָם; אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: נִכְנַסְנוּ אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ - נֶאֱמָנִין, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[49] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[50].

44) שם, פ"ז מ"ו. 45) גובי מס, ואפילו חברים שביניהם דינם כעמי־הארץ (ראה למעלה פ"י ה"ח). 46) מפני שרגילים למשמש כל מה שאפשר למשכן. 47) תוספתא, שם פ"ח ה"ד. במשנה שם מפרש רבינו, שהגבאים מפחדים למשמש כשהגוי עמהם, וגם כאן הוא מקיים פירושו זה, אבל קשה מאוד להבין למה מפחדים מפני הגוי (ראה השלמות). 48) נמשך לבבא ראשונה "כל שבבית טמא". 49) שאמר נכנסנו. 50) באמרו לא נגענו, כי אלמלא אמרו לא נכנסנו היו נאמנים. בלשון התלמוד והפוסקים "מיגו" (מתוך, מפני).

יג. הַגַּנָּבִים[51] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם רַגְלֵי הַגַּנָּבִים[52], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְפַחֲדִין מִלִּבְלֹשׁ אֶלָּא (דָּבָר) שֶׁנּוֹטְלִין בִּמְזֻמָּן. וּמָה הֵן מְטַמְּאִין בִּמְקוֹם הֲלִיכָתָן? הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס הַפְּתוּחִים[53]; אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת וּכְלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּפִין צָמִיד פָּתִיל - טְהוֹרִין[54]. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[55] אוֹ אִשָּׁה - הַכֹּל טָמֵא[56].

51) משנה, שם. 52) הרא"ש מפרש: בחדר שממנו גנבו הכל טמא, אבל אין חוששים שמא נכנסו לחדרים אחרים, מפני שהם מפחדים שמא יש שם אדם. 53) והוא־הדין בכלי שטף בין פתוחים ובין מוקפים צמיד פתיל. 54) משכבות ומושבות טהורים מטומאת מדרס. ראה ה"ה ובהערות שם. 55) שטמא מדרבנן כזב. 56) משכבות ומושבות נעשו אב הטומאה. ואין זה דומה לגנב משכב וישב עליו שאינו מטמא (רבינו בפכ"ד מהל' כלים ה"ז, ומקורו בבבא־קמא סו, ב) מפני שכאן לא גנב את המשכב, והתורה מיעטה רק גנוב וגזול, אבל שאינו שלו לא מיעטה (ראה משנה־למלך שם, ו'תפארת ישראל' 'בועז' אות ו).

יד. הַגַּבָּאִים[57] וְהַגַّנָּבִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהֶחֱזִירוּ מֵעַצְמָן, לֹא מֵחֲמַת יִרְאָה, וְאָמְרוּ: לֹא נָגַעְנוּ בְּכָל מַה שֶׁהָיָה בַּבַּיִת כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים וַאֲפִלּוּ עַל מְקוֹם רַגְלֵיהֶן.

57) משנה וגמרא, חגיגה כו, א.

טו. הַמַּנִּיחַ[58] אֶת בֵּיתוֹ פָּתוּחַ וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ נָעוּל, אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ נָעוּל וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ, וְלֹא נִגְנַב מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר[59]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הַגַּנָּבִים פִּתְּחוּהוּ וְנִמְלְכוּ וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ.

58) משנה, טהרות פ"ח, ד. 59) בנעול ומצאו פתוח, מטמא רבי מאיר, ורבינו פסק כחכמים.

טז. קֵרְדֹּם[60] שֶׁאָבַד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּבָא וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְשָׁם וּנְטָלוֹ.

60) פסחים י, ב. כתב 'כסף משנה' ששאלו את רבינו, מה בין זה לכיכר של תרומה (במס' נדה ד, א) שהניחו למעלה ומצאו במקום אחר (ואפילו אם דבר טמא מונח למטה ממנו) טהור, שאני אומר טהור נכנס לשם והעביר את הכיכר למקום אחר, כדי שלא יפול על הטמא המונח תחת הדף. והשיב, שבקורדום אנו אומרים שאדם נכנס ולקח את הקורדום והשתמש בו והחזירו למקומו, ושואל שלא מדעת, דינו כגזלן ואין לתלות שחבר עשה זאת, אבל שם אין דרכו של אדם לקחת כיכר ולהחזירו, ולפיכך אנו תולים שטהור עשה זאת כדי שלא יפול (השאלה ותשובת רבינו, נדפסו במילואן ב'תשובות רבינו', הוצאת פריימן סי' קמט).

יז. הַדֶּר[61] עִם עַם הָאָרֶץ בְּחָצֵר וְשָׁכַח כֵּלִים בְּחָצֵר, אֲפִלּוּ חָבִיּוֹת מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל אוֹ תַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[62], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתַּנּוּר מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[63], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ.

61) שם פ"ח מ"א. 62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שכאן דירתו הקבועה של עם־הארץ ומעיז להסיר את הכיסוי ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי־אפשר להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש גם ה'ברטנורא'. 63) פסק כרבי יוסי.

יח. חָבֵר[64] שֶׁהָיְתָה לוֹ מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה שֶׁל עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל חָבֵר - כֵּלִים שֶׁבַּסֵּכָּה אוֹ כֵּלִים שֶׁבַּמְּחִיצָה טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְעַם הָאָרֶץ בְּסֵכָּה זוֹ אוֹ בְּמְחִיצָה זוֹ רְשׁוּת[65].

64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. 65) להיכנס שם, ושמא נגע בכלים.

יט. חָבֵר[66] שֶׁהָיָה גָּגוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ -

הֲרֵי זֶה שׁוֹטֵחַ שָׁם כֵּלִים וּמַנִּיחַ טְהָרוֹת וְהֵן בְּחֶזְקָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁעַם הָאָרֶץ יָכוֹל לִפְשֹׁט יָדוֹ וְלִגַּע[67]. וְכֵן בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה וְלֹא מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ[68]. הָיוּ הַגַּגּוֹת זֶה בְּצַד זֶה אוֹ שֶׁהָיָה גַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ לְמַעְלָה, וְשָׁטַח הֶחָבֵר כֵּלִים אוֹ הִנִּיחַ טְהָרוֹת בְּגַגּוֹ - הֲרֵי כָּל מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל עַם הָאָרֶץ לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[69].

66) שם. 67) מפני שאם יפשוט ידו ויגע, ייתפס כגנב. 68) עבודה זרה ע, ב. 69) שאם ייתפס, יאמר שנפל לו משהו והתגלגל לגג החבר והושיט ידו, כדי לחפש אותו ולקחתו.

כ. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[70] זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, הַפְּנִימִית שֶׁל חָבֵר וְהַחִיצוֹנָה שֶׁל עַם הָאָרֶץ - חָבֵר מַנִּיחַ שָׁם כֵּלִים וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פֵּרוֹת אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת לְשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפָּשׂ עָלָיו כְּגַנָּב[71].

70) עבודה זרה, שם. 71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם.

כא. חָצֵר[72] הַחֲלוּקָה בִּמְסִיפָס[73], וְחָבֵר בְּצַד זֶה וְעַם הָאָרֶץ בְּצַד זֶה - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְשׁוּת הֶחָבֵר[74].

72) שם. 73) מחיצה נמוכה. 74) ועם־הארץ ייתפס כגנב כשיושיט ידו לשם.

כב. חָבֵר[75] שֶׁנָּפַל דָּלְיוֹ לְתוֹךְ בּוֹרוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ[76] וְהָלַךְ לְהָבִיא בַּמֶּה יַעֲלֶנּוּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[77], מִפְּנֵי שֶׁהֲנַח בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ שָׁעָה אַחַת.

75) טהרות פ"ח מ"ג. 76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין עם־הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עם־הארץ (רבינו, שם). 77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

כג. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ[78] שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר לְהוֹצִיא בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל חָבֵר - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנְסָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[79]. קַדָּר חָבֵר[80] שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לִמְכֹּר וְיָרַד לִשְׁתּוֹת - הֲרֵי הַפְּנִימִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְהַחִיצוֹנוֹת טְמֵאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחָן[81] סָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים נוֹגְעִים בַּחִיצוֹנוֹת בִּשְׁעַת הֲלִיכָה[82]; אֲבָל הָיוּ רְחוֹקוֹת מִרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הָיוּ כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ[83] - הַכֹּל טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָיו מוֹכִיחִין שֶׁהֲנִחוּ לִמְכֹּר וְיַד הַכֹּל[84] מְמַשְׁמֶשֶׁת בָּהֶן; אֵין כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ - הַכֹּל טְהוֹרוֹת, חֶזְקָתָן שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן אָדָם[85]. חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ[86] אֲכָלִין וּמַשְׁקִין עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ וְנִכְנַס - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן[87].

78) שם, מ"ה. 79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". 80) שם פ"ז מ"א. 81) כתובות כד, ב. 82) שלא בכוונה. 83) כגון המחק למחוק את המידות. 84) שמעוניינים לקנות. 85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, וייזהרו מלנגוע בהם. 86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. 87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז סיון־ג' תמוז תשע"ט

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

מצות עשה קצח.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַקֵּשׁ רִבִּית מִן הַגּוֹי וְאָז נַלְוֵהוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲזוֹר לוֹ וְלֹא נְחָנֵהוּ אֶלָּא נַזִּיקוֹ, אֲפִלּוּ בְּהַלְוָאָה בְּרִבִּית שֶׁנִּתְּנָה עָלָיו כָּזֶה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ" (דברים כג, כא), לְפִי שֶׁבָּא לָנוּ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁזֶּה צִוּוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ —— זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ —— זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוָה זוֹ יֵשׁ תְּנָאִים (הגבלות) מִדְּרַבָּנָן, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת (בבא) מְצִיעָא (ע:).

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה —— עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו. רמח.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו נדפסה בשיעור הקודם.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפַּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְּרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

אגרות קודש

[כ"א תמוז, תשכ"ב]

... הרי רואים **בעליל** חסדי השי"ת ונפלאותיו בעניניהם הפרטים וגם בעניני ישיבת קרית גת. ובודאי כן יתן, ויה"ר שגם יוסיף בעתיד ויתקדש ש"ש. ואשרי חלקם שזכו להיות בראשית המפעל הק'. ויה"ר שימשיכו ויוסיפו בזה מתוך שמחה ובריאות.

ירמיה פרק־טז יד־כא

יד לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
טו כִּי אִם־חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדִּיחָם שָׁמָּה
וַהֲשִׁבֹתִים עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם: טז הִנְנִי שֹׁלֵחַ (לדוגים) לְדַיָּגִים רַבִּים נְאֻם־יְהוָה וְדִיגוּם
וְאַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁלַח לְרַבִּים צַיָּדִים וְצָדוּם מֵעַל כָּל־הַר וּמֵעַל כָּל־גִּבְעָה וּמִנְּקִיקֵי הַסְּלָעִים: יז כִּי עֵינַי
עַל־כָּל־דַּרְכֵיהֶם לֹא נִסְתְּרוּ מִלְּפָנָי וְלֹא־נִצְפַּן עֲוֹנָם מִנֶּגֶד עֵינָי: יח וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנָם
וְחַטָּאתָם עַל חַלְּלָם אֶת־אַרְצִי בִּנְבֵלַת שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מָלְאוּ אֶת־נַחֲלָתִי: יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעֻזִּי
וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל:
כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי
וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה:

רש"י

(יד) לכן. לשון שבועה אף על פי שבגדתם בי שבועה היא בידי שאגאול אתכם: **ולא יאמר עוד** וגו'. רבותינו דרשו (ברכות יב) לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפל לה: **(טז) ודיגום.** מה הדייג שולהו מתוך מקום גידולו אף אלו ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג משנלכד הוא מת כך אביא עליהם הורגים ואח"כ אשלח צידים לנשארים ולבורחים מן החרב על ההרים והגבעות וצדום להגלותם בשבי: **(יח) משנה עונם.** את ששנו על עוונם לעשות עוונות אבותיהם ויונתן תירגם כן ואשלם לתניינין כקדמאין על חד תרין: **(יט) ה' עוזי ומעוזי ומנוסי.** אנטיפויימאנ"ט בלעז, ומנחם חברו ל' פלא כמו נתת ליראיך נס להתנוסס (תהלים ס) וכן ה' נסי (שמות ז) ודונש פתר אותו ל' מנוס ממש: **אליך גוים יבאו.** סוף האומות לשוב אליך ולעבדך שכם אחד, ועמך איך עשו להם אלהים והמה לא אלהים: **מאפסי.** כמו מקצה: **נחלו.** ל' נחלה: **מועיל.** ל' תועלת: **(כא) כי שמי ה'.** כמשמעו מושל ושליט לקיים גזרתי:

מצודת דוד

(יד) לכן. ר"ל הואיל והצרות יהיו מרובות כ"כ לכן תהיה גאולת בבל חשובה עד מאד כי אז לא יאמר עוד מי בשבועתו חי ה' אשר העלה וכו' מארץ מצרים: **(טו) כי אם.** כי אז יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפון ומשאר ארצות אשר הדיחם שמה כי הגאולה ההיא תהיה חשובה יותר ויזכירו יותר בזה הגאולה: **והשיבותים.** כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' ואשר השיבותי אותם על אדמתם (וזהו מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וכו' וכמדברים בעדם): **(טז) הנני שולח.** חזר לדבריו לומר הנה הצרות ירבו מאוד ובתחלה אשלח לדיגים רבים וכו' ר"ל ציידי הדגים: **ודיגום.** יצוד הדגים ור"ל בתחלה יקחו האומות בשבי את הנמצאים בתוך העיר כדייגים האלה הצדים הדגים במקום גידולם ומאסף כולם ברשתו: **צידים.** הם ציידי החיות: **מעל כל הר.** ר"ל ילכדו גם הבורחים על ההרים כדרך הצייד הרודף בהרים לצוד החיות: **ומנקיקי.** הבורחים על שני הסלעים: **(יז) כי עיני.** משגיח אני כל דרכיהם: **לא נסתרו וכו'.** כפל הדבר במ"ש וכפל עוד ואמר ולא נצפן וכו' וזה לחוזק הענין: **(יח) ושלמתי ראשונה.** טרם בוא הגאולה אשלם להם בתחלה על מה ששנו בעוון אבותם לכפלם שוב: **בנבלת.** במה שהעמידו בה עכו"ם: **ותועבותיהם.** עם תועבותיהם מלאו את נחלתי וכפל הדבר במ"ש: **(יט) ה' עוזי ומעוזי.** אמר הנביא אתה ה' חזקי, וכפל המלה לחוזק הענין: **ביום צרה.** כשבא צרה אני נס אליך להמלט והוא ענין מליצה לומר אז אבטח בך: **אליך.** הן ידעתי שסוף הדבר יהיה שהגוים מקצות הארץ יבואו אליך להאמין בך ויאמרו האלילים אשר נחלו אבותינו להיות להם לאלהים אך המה שקר והבל ואין בהם תועלת: **(כ) היעשה.** וכי ראוי שאדם במעשה ידיו יעשה לעצמו אלהים הלא בני אדם עצמם אינם אלהים ואיך יהיו מעשה ידיהם טובים מהם: **(כא) לכן.** אמר במקום ה' אודיעם את כח ידי ואת גבורתי ואז ידעו אשר שמי ה' המורה על היכולת המוחלט ולא יהיו עוד נבוכים בדבר כמו שהיו לשעבר:

מצודת ציון

(יד) העלה. מל' עליה: **(טו) הדיחם.** מל' דחיה: **והשיבותים.** מלשון השבה: **על אדמתם.** אל אדמתם: **(טז) לדיגים.** הצדים את הדגים: **ודיגום.** ר"ל יצודו דגים וכן עולל יעוללו (לעיל ו) ור"ל ילקטו העוללות: **ומנקיקי.** כן יקרא שם הסלע הבולט וכן בנקיק הסלע (לעיל יג): **(יז) נצפן.** ענין הסתרה כמו יצפון לישרים (משלי ב): **(יח) משנה.** מל' שנים וכפל: **חללם.** מלשון חילול: **שקוציהם.** מלשון שקץ ושרץ: **(יט) עוזי ומעוזי.** ענין חוזק: **ומנוסי.** מלשון ניסה ובריחה: **מאפסי.** מקצות כי בקצות הארץ כאילו אפס וכלה: **מועיל.** מלשון תועלת:

קהלת פרק־ה ז־י

ז אִם־עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל־הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים
עֲלֵיהֶם: ח וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל (היא) הוּא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד: ט אֹהֵב כֶּסֶף לֹא־יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־אֹהֵב
בָּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הֶבֶל: י בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי אִם־(ראית)
רְאוּת עֵינָיו:

רש"י

(ז) אם עושק רש וגזל משפט וצדק וגו'. אם תראה במדינה שהם עושקים את הרשים וגוזלים את המשפט ואת הצדק: אל תתמה. על חפצו של מקום כשיביא עליהם רעה: כי גבוה מעל גבוה שומר. ורואה את מעשיהם וגבוהים יש עליהם העושים שליחותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם: וגזל משפט. גזל של משפט לפי שהוא דבוק הוא נקוד גזל פתח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גזל קמץ, עניין אחר אם תראה שהם עושקים רשים וגוזלים משפט ורואה אתה צדק בא לעיר שהקב"ה משפיע להם טובה ואינו נפרע מהם אל תתמה על חפצו של מקום כי כן דרכו להאריך אפו: כי גבוה מעל גבוה שומר. ממתין עד שתתמלא סאתם: וגבוהים. יש לו עליהם ליפרע מהם בבא עת פקודתם כמו (איוב יד) ולא תשמור על חטאתי (ישעיה כז) שומר אמונים (בראשית לז) שמר את הדבר: (ח) ויתרון ארץ בכל היא. ויתרון של יושבי הארץ שהם מתגאים ומכעיסים למקום: בכל הוא. בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפילו על ידי יתושין כדרך שעשה לטיטוס: מלך לשדה נעבד. הקב"ה נעשה פועל לציון לתבוע עלבונה ממחריבה ולשלם שכרה לבוניה: (ט) אוהב כסף לא ישבע כסף. אוהב מצות לא ישבע מהם: ומי אוהב בהמון. מצות רבות: לא תבואה. ואין באחד מהם מצוה מסויימ' וניכרת כגון בנין בית המקדש ובית הכנסת וספר תורה נאה: גם זה הבל. כך נדרשים שני מקראות הללו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שסמכן הכתוב יחד, ד"א ויתרון ארץ בכל היא, שכר עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפי' הוא מלך צריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב: אוהב כסף לא ישבע כסף. לא יאכל כסף: ומי אוהב בהמון. בממון: לא תבואה. שאינו אוסף לו פירות גם זה הבל. דבר אחר, ויתרון ארץ בכל הוא, שכרן של ישראל בכל דברי תורה הוא בין במקרא בין במשנה בין בגמרא: מלך לשדה נעבד. מלך במקרא ובמשנה עודנו צריך להיות נעבד לבעל גמרא שהוא מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין: אוהב כסף. אוהב תורה אינו שבע בה: והאוהב בהמון. תורה: לא תבואה. שיש לו מקרא ומשנה ואין לו גמרא מה הנאה יש לו, כל אלו בויקרא רבה: (י) ברבות הטובה. כשישראל מטיבין מעשיהם: רבו אוכליה. מתן שכר המצוות: ומה כשרון לבעליה. להקב"ה בכל הטבת מעשיהם: כי אם ראות עיניו. שרואה שהם כפופים לו ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו וכן לעניין הקרבנות: ברבות הטובה רבו אוכליה. שמביאים נדבות הרבה רבו הכהנים אוכליה: ומה כשרון לבעליה. לפני הקב"ה: כי אם ראות עיניו. שאמר ונעשה רצונו:

מצודת דוד

(ז) אם עושק רש. אם יש במדינה בפרסום עשיקת הרש וגזלת המשפט כי אינם עושים משפט ורואה אתה אשר הצדק בא שמה, רוצה לומר שהקב"ה עשה עמהם צדקה, אל תתמה על חפצו של המקום מה שמאריך אף ואינו משלם גמול המפעל: כי גבוה. כי המקום ברוך־הוא הגבוה למעלה מעל כל הגבוהים למשול עליהם בכל עת ממתין הוא עד שתתמלא הסאה ואז ישלם הגמול: וגבוהים עליהם. יש לו שלוחים הרבה הגבוהים על אנשי המדינה ההיא למשול עליהם, ועל ידם ישלם להם גמול המפעל: (ח) ויתרון ארץ. יתרון הטובה שהיה בכל אנשי הארץ איש לא נעדר אף בין הפחותים והשפלים כשתתמלא הסאה יקבלו אז הגמול משלם ויתהפך הדבר מן ההיפך אל ההיפך, שאפילו המלך יחסר לחמו עד שיהיה נעבד לבעל שדה לעשות מלאכתו למען יכלכלו מתבואת שדהו: (ט) אוהב כסף. מי שאוהב לאסוף כסף לא ישבע ממנו, כי לעולם אין די לו במה שקבץ ורוצה להרבות עוד: ומי אוהב בהמון. מי שאוהב להרבות המון עם מעבדים ושפחות ובני בית, לא יהיה לו תבואה לכלכל עצמו, כי צרכי ההמון מרובים ואוכלים את הכל: גם זה הבל. עם כי מטיב הוא לאחרים בתת להם די הסיפוק, עם כל זה להבל יחשב, כי אין מהראוי לבזבז ביותר: (י) ברבות הטובה. בעת שהטובה מתרבה בבן אדם והצלחתו מרובה, הדרך הוא אשר רבים באים לאכול מן הטובה ההיא ונשאר אם כן חסר טובה כשהיה: ומה כשרון לבעליה. ומהו הטובה הבאה לבעל הטובה המוצלח, רק מראה עיניו אשר ראה את הטובה ולא עוד, הואיל ולא נשאר בידו:

מצודת ציון

(ז) עושק. גזל: שומר. ממתין. כמו ואביו שמר את הדבר (שם לז יא): (ט) בהמון. מלשון המיה. ורוצה לומר מרבית אנשים שגדלה קול המייתם. וכן על ההמון הזה (דה"ב יד י): (י) כשרון. מלשון כשר וטוב:

ד כָּל הַחוּצָלוֹת טְמֵאוֹת טֻמְאַת מֵת; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִדְּרָס. כָּל הַקְּלִיעוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל גַּלְגִּילוֹן; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כֻּלָּם טְמֵאוֹת, חוּץ מִשֶּׁל צַמָּרִים.

ה הַקֶּלַע שֶׁבֵּית קִבּוּל שֶׁלָּהּ אָרוּג — טְמֵאָה. וְשֶׁל עוֹר — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ — טְהוֹרָה; בֵּית הַפְּקִיעַ שֶׁלָּהּ — טְמֵאָה.

ו הַשְּׁבוּיָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ שְׁבוּיָה אוֹכֶלֶת, וְיֵשׁ שְׁבוּיָה שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת. כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: נִשְׁבֵּיתִי וּטְהוֹרָה אֲנִי — אוֹכֶלֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר; וְאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית, וְהִיא אוֹמֶרֶת: טְהוֹרָה אֲנִי — אֵינָהּ אוֹכֶלֶת.

פירוש ברטנורא

ד חוצלות. מחצלאות עשויות מגמי וכיוצא בו, ויש להם שפה סביב: **טמאות טמא מת.** שהרי יש להן בית קבול. אבל לא טומאת משכב ומושב, לפי שאין ראויות לשכיבה ולא לישיבה: **וחכמים אומרים מדרס.** דחזו נמי לשכיבה: **הקליעות.** חוטין מעשה עבות: **טהורות.** שאינן חשובות אריג ואין זה בגד: **חוץ משל גלגילון.** הקליעות של אבנט שחוגרים בו, שבגד הוא חשוב: **כולם טמאות.** דכולם חשובים בגד, חוץ מן הקליעה שעושים מוכרי הצמר לקשור בה אגודות של צמר:

ה קלע. שזורקים בו האבנים. כמה דאת אמר(שופטים כ׳) קולע באבן. (שמואל א כ״ה) יקלענה בתוך כף הקלע: **בית קיבול שלה.** המקום שמשימין בו האבן שרוצים להשליך: **בית אצבע שלה.** כמין נקב קטן שמכניסין בו האצבע: **בית הפקיע.** הבית יד שאוחז בו כשמסבב הקלע באויר ורוצה להפקיע ולהשליך האבן:

ו השבויה. אשת כהן שנשבית: **אוכלת בתרומה.** ולא חיישינן שמא הנכרי בא עליה ועשאה זונה ופסלה מן התרומה: **שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.** כשם שהאמינוה כשאמרה נשביתי, כך יש להאמינה כשאומרת וטהורה אני:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה במחלוקת רבי דוסא וחכמים, והיא עוסקת בענייני טומאה.

כָּל הַחוּצָלוֹת – מחצלות, שהן עשויות מקלעת של קני קש או גומא, ויש להן שפה סביב, **טְמֵאוֹת טֻמְאַת מֵת** – אם נגעו במת או בטמא מת, הרי הן טמאות, שהואיל ויש להן בית קבול על ידי השפה, תורת כלי עליהן, והן מקבלות טומאה; **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא** – הסובר, שנטמאות הן בטומאת מת וכן בטומאות אחרות, אבל לא בטומאת מדרס, אם ישב או שכב או עמד עליהן הזב, לפי שאינן מיוחדות לשכיבה או לישיבה (בענין ״מדרס״ עיין הקדמתנו לבאור המשנה א, יא). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִדְּרָס** – בגמרא (**סוכה כ, א**) מבואר: אף מדרס, שכל המיטמא מדרס מיטמא טמא מת; וסוברים חכמים שמקבלות החוצלות אף טומאת מדרס, הואיל וראויות הן לשכיבה. כן אמרו בגמרא (**שם**): ״לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות של אושא שהן טמאות (אף מדרס, שמיוחדות לשכיבה הן – **רש״י**), ושל טבריא שהן טהורות (שהמחצלות בטבריא קשות הן, ואין לך אדם שוכב עליהן – **רש״י**). על מה נחלקו? על שאר מקומות, רבי דוסא סובר: הואיל ורוב בני אדם אינם רגילים לייחדן לישיבה או לשכיבה, דינן כמחצלות של טבריא, ואינן מקבלות טומאת מדרס; וחכמים סוברים: הואיל ולפעמים יושבים או שוכבים עליהם, דינן כמחצלות של אושא, ומיטמאות במדרס. **כָּל הַקְּלִיעוֹת** – חוטים שנקלעו ונשזרו לכעין רשתות, **טְהוֹרוֹת** – אינן מקבלות טומאה, שהואיל ועשויות הן חורים חורים, אין עליהן תורת בגד, **חוּץ מִשֶּׁל גַּלְגִּילוֹן** – אבנט קלוע, שחוגר בו את בגדו, ודינו כבגד לקבל טומאה (נראה שנקרא האבנט ״גלגילון״ על שם שמגלגל אותו על גופו – **״מלאכת שלמה״**); **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא** – הסובר, שכל הקליעות אינן בכלל ״בגד״, ואינן נטמאות. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כֻּלָּם טְמֵאוֹת** – כל הקליעות מקבלות טומאה, שכולן בכלל ״בגד״ הן, **חוּץ מִשֶּׁל צַמָּרִים** – חוץ מקליעות של מוכרי צמר, שכן מוכרי צמר קושרים בהן את אגודות הצמר, והרי הן כחבלים בלבד. ויש מפרשים, שמוכרי צמר עושים קליעות להכניס בהן הצמר, שלא יתפזר, והואיל ועשויות חורים גדולים הרבה, אינן חשובות בגד (**הראב״ד**), ולכן אף לדעת חכמים אינן נטמאות.

באור משנה ה

משנה זו מוסיפה לעסוק בטומאת כלים.

הַקֶּלַע – שזורקים בה אבנים למרחק, **שֶׁבֵּית קִבּוּל שֶׁלָּהּ** – המקום ששמים בו את האבן לקליעה, **אָרוּג** – מחוטים של פשתים, **טְמֵאָה** – כלומר שהקלע נחשבת כלי ומקבלת טומאה לדברי הכל. **וְשֶׁל עוֹר** – אבל אם בית הקיבול עשוי עור, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** – שאין עור מקבל טומאה אלא אם כן יש בו שיעור של חמישה טפחים על חמישה טפחים, ואין תשמיש הקלע עושה אותה כלי, שהואיל ואינה עשויה אלא לזרוק בה אבנים, הרי זה כמקל בלבד, ולפיכך הקלע אינה מקבלת טומאה. **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שלדעתם, הקלע כשלעצמה כלי הוא, ומקבלת טומאה. **נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ** – נפסק הנקב שמכניסים בו את האצבע בשעת הקליעה, **טְהוֹרָה** – שהואיל והקלע אינה ראויה יותר לתשמישה, שוב אינה מקבלת טומאה. **בֵּית הַפְּקִיעַ שֶׁלָּהּ** – היינו הרצועה שהקולע אוחז בידו בשעה שמסבב את הקלע באויר, כדי שהאבן תיזרק למרחק, וכשמוציאה מידו נזרקת האבן מהקלע, ואם רצועה זו נפסקה, **טְמֵאָה** – שעדיין לא יצאה הקלע מכלל תשמישה, הואיל ויש בה בית האצבע, ולכן מקבלת טומאה.

הערה: נקטנו לשון נקבה ביחס לשם ״קלע״, כפי לשון המשנה.

יום שני

באור משנה ו

משנתנו המסיימת את המחלוקות של רבי דוסא וחכמים, עוסקת באשת כהן שהיתה שבויה לבין הגויים, ויש חשש עליה שמא נבעלה לנכרי ופסולה מלאכול בתרומה.

הַשְּׁבוּיָה – אשת כהן, שהיתה שבויה ונפדתה, **אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה** – ואין חוששים שמא נבעלה לנכרי ונפסלה מלאכול בתרומה, **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא** – הסובר, ששבויה שנפדתה, הרי היא בקדושתה, שאין הנכרים נוהגים הפקר בשבויות לאנסן בבעילה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ שְׁבוּיָה אוֹכֶלֶת** – בתרומה, **וְיֵשׁ שְׁבוּיָה שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** – בתרומה. **כֵּיצַד** – כלומר איזו אוכלת ואיזו אינה אוכלת? **הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: נִשְׁבֵּיתִי וּטְהוֹרָה אֲנִי** – שלא נבעלתי לנכרי, **אוֹכֶלֶת** – בתרומה, **שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר** – מי שאסר דבר על ידי עדותו, נאמן בהמשך עדותו להתיר את הדבר, כלומר מאחר שרק מפיה נודע לנו שהיתה שבויה, נאמנת היא לומר שהיא טהורה, ולכן אוכלת בתרומה. **וְאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית** – אבל אם עדים העידו עליה שהיתה שבויה, **וְהִיא אוֹמֶרֶת:** אמנם נשביתי, אבל **טְהוֹרָה אֲנִי** – שלא נבעלתי, **אֵינָהּ אוֹכֶלֶת** – בתרומה, שלדעת חכמים סתם שבויה בחזקת שנטמאה היא (**עיין כתובות ב, ה**).

ז אַרְבָּעָה סְפֵקוֹת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. כֵּיצַד? הַטָּמֵא עוֹמֵד וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר, הַטָּהוֹר עוֹמֵד וְהַטָּמֵא עוֹבֵר, טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְטַהֲרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, טַהֲרָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְטֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; סָפֵק נָגַע, סָפֵק לֹא נָגַע, סָפֵק הֶאֱהִיל, סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל, סָפֵק הֵסִיט, סָפֵק לֹא הֵסִיט — רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

ח שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי צָדוֹק מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין: מַסְמֵר הַשֻּׁלְחָנִי, וְאָרוֹן שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן שָׁעוֹת — רַבִּי צָדוֹק מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

ט אַרְבָּעָה דְּבָרִים רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין: כִּסּוּי טֶנִי שֶׁל מַתְּכוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, וּתְלוּי הַמַּגְרֵדוֹת,

פירוש ברטנורא

ז הטמא עומד. מצורע עומד תחת האוהל או תחת האילן: **וטהור עובר.** דרך שם. ספק נגע ספק לא נגע, או ספק האהיל האילן והאהיל על שניהם ונטמא הטהור, ספק לא האהיל ולא נטמא, הרי ספק אחד. או שהיה הטהור עומד והמצורע עובר, זה ספק שני: **טומאה ברשות היחיד וטהרה ברשות הרבים.** כגון חנות הפתוחה לרשות הרבים ספק נכנס ספק לא נכנס: **או שטהרה ברשות היחיד והטומאה ברשות הרבים.** הרי שני ספיקות אחרות: **רבי יהושע מטמא.** דסבר הואיל ורשות היחיד משותפת בספק טומאה זו, הוי ספק טומאה ברשות היחיד וספיקו טמא: **וחכמים מטהרין.** דסברי הואיל וספק טומאה ברשות הרבים משותפת בה, הוי ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור. ואין הלכה כרבי יהושע:

ח מסמר השולחני. שהשולחני תולה בו כף המאזנים. ורבותינו פירשו, מסמר קבועה בעמוד שלפני השולחני להעמיד בו תריסי החנות. ומטהרין רבנן משום דתשמישו עם הקרקע: **אבן השעות.** אבן שיש בה קוים ורשומים עליהם שמות השעות ותחוב בה מסמר ובו מכוונים את השעות. וקורין לו בלע"ז אירליי"ר, ובערבי אלבלאט"ה: **וארון של גרוסות.** העושים גרסים של פול בריחיים שלהם, יש להן כמין ארון של עץ: **ר' צדוק מטמא** אותו ארון, דתורת כלי עליו: **וחכמים מטהרין.** דכלי עץ העשוי לנחת הוא ואינו עשוי לטלטל. ורבי צדוק סבר, פעמים מתקנים אותו לטלטלו. ואין הלכה כרבי צדוק:

ט טני. כלי של מתכת שבעלי בתים משימים בו גרוטאות ושברי כלי מתכות. ורבן גמליאל מטמא הכיסוי, דסבר הוא נמי חשוב כלי, משום דכיסוי נמי

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

לביאור משנתנו יש להקדים שני דברים: א. מצורע מוחלט ומוסגר מטמא בביאתו לאוהל את כל מה שבאוהל, ובין אדם בין כלים הנמצאים באוהל עם המצורע, אף על פי שהמצורע לא נגע בהם, נטמאים ונעשים ראשון לטומאה. במה דברים אמורים? כשהמצורע עמד תחת האוהל, אבל אם רק עבר תחת האוהל, אינו מטמא באוהל. ברם, אם עמד המצורע תחת האוהל, ועבר טהור תחת אוהל זה, הרי הוא טמא (רמב"ם הל' טומאת צרעת י, יב). ב. ספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור, וספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא. משנתנו דנה בספק טומאה, שספקו קשור ברשות הרבים וברשות היחיד כאחד. – המשנה שנויה כולה במסכת טהרות (פרק ו משנה ב).

אַרְבָּעָה סְפֵקוֹת – של טומאה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** – אותם, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – ספקות אלו. **כֵּיצַד** – כלומר אילו הם הספקות הללו? א. **הַטָּמֵא עוֹמֵד** – המצורע עומד תחת אוהל, כגון תחת אילן שענפיו עושים תחתם "אוהל", **וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר** – על יד אילן זה, ויש ספק אם עבר תחת האילן ונטמא באוהל שעמד בו המצורע, אם לא עבר תחת האילן, ולא היה עם המצורע תחת אוהל אחד. ב. **הַטָּהוֹר עוֹמֵד** – תחת האילן, **וְהַטָּמֵא עוֹבֵר** – והמצורע עבר תחת האילן, ויש ספק אם המצורע עמד לרגע תחת האילן וטימא את הטהור שהיה עמו תחת האילן, או שהמצורע לא עמד אלא עבר ולא נטמא הטהור שעמד שם. ג. **טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְטַהֲרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – היה דבר טמא, המטמא במגע או במשא, ברשות היחיד, ודבר טהור כיוצא בו ברשות הרבים, הסמוך לאותה רשות היחיד, ונגע אדם טהור באחד מהם או נשא אחד מהם, ואינו יודע איזה מהם נגע או נשא, אם הדבר הטמא או הדבר הטהור. ד. **טַהֲרָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְטֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – כלומר שהיה להיפך, הדבר הטהור ברשות היחיד, וסמוך לו ברשות הרבים היה דבר טמא כיוצא בו, והתעסק אדם באחד הדברים, ואינו יודע באיזה מהם, והספקות הם: **סָפֵק נָגַע** – בדבר הטמא, **סָפֵק לֹא נָגַע** – בו; **סָפֵק הֶאֱהִיל** – האילן על המצורע ועל הטהור, **סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל** – עליהם, **סָפֵק הֵסִיט** – כלומר נענע או נשא הטהור דבר טמא, **סָפֵק לֹא הֵסִיט** – דבר טמא, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** – בכל הספקות הללו, הואיל ורשות היחיד משותף בהם, מחמיר רבי יהושע ומטמא, כדין ספק טומאה ברשות היחיד שספקו טמא. **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שסוברים הם, הואיל ויש כאן גם ספק טומאה ברשות הרבים, לפיכך יש להקל כדין ספק טומאה ברשות הרבים בלבד שספקו טהור.

בארנו את המשנה לפי הרמב"ם. ברם יש מקשים על פירוש זה, ומפרשים בדרכים אחרות (הראב"ד; הרא"ש; והר"ש).

יום שלישי

באור משנה ח

משנתנו שנויה במסכת כלים (פרק יב משנה ה), והיא עוסקת בשלושה דברים, שלדעת רבי צדוק כלים הם, ולדעת חכמים אין עליהם תורת כלי.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – המנויים להלן במשנתנו, **רַבִּי צָדוֹק מְטַמֵּא** – שהוא סובר, שמקבלים טומאה, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שלדעתם, אינם מקבלים טומאה: **מַסְמֵר הַשֻּׁלְחָנִי** – השולחני מחליף ופורט מטבעות, ויש לו מסמר בתיבתו שתולה בו את המאזניים **(רמב"ם)**; ויש מפרשים: דרך שולחני פותח חנותו ומוריד את הדלת על גבי ספסלים לפני החנות ועליו הוא נותן את מעותיו, ונועץ מסמר בשולחן (היינו בדלת) כדי שלא ימוט **(ראב"ד)**. **וְאָרוֹן שֶׁל גְּרוֹסוֹת** – ארון של מוכרי גריסים, והיינו פולים טחונים, והיו מוליכים אותו לשוק על גבי עגלה; רבי צדוק סובר, שארון זה כלי בפני עצמו הוא, ואף כשאין לו עדיין עגלה, כלי גמור הוא ומקבל טומאה. וחכמים סוברים, כיון שצריך להושיבו על עגלה, כל זמן שלא תוקנה לו העגלה, לא נגמרה מלאכתו, ואינו מקבל טומאה; ויש מפרשים: מסמר הארון של גרוסות, היינו המסמר שמחזק בו את הארון בעגלה, כשמוליכו לשוק **(עיין ראב"ד; "תפארת ישראל")**. לפי פירוש זה עוסקת משנתנו בשלושה מיני מסמרים: מסמר השולחני, ומסמר הארון של גרוסות. **וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן שָׁעוֹת** – אבן המשמשת שעון שמש, שבמרכזה תקוע מסמר, ולפי תנועת צלו על לוח האבן, נרשמים קוים סביבו בעיגול, שמסמנים אותם במספרים המכוונים לשעות היום, – בכל אלו **רַבִּי צָדוֹק מְטַמֵּא** – שלדעתו, המסמרים הללו חשובים כלים ומקבלים טומאה. **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שסוברים הם, שאין על המסמרים תורת כלי, ואינם מקבלים טומאה. הלכה כחכמים.

באור משנה ט

משנה זו שנויה במסכת כלים, אחרי המשנה הקודמת (כלים יב, ו), והיא ממשיכה בדברים, שנחלקו בהם תנאים, אם תורת כלי עליהם אם לאו.

אַרְבָּעָה דְּבָרִים רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין – ואלו הם: **כִּסּוּי טֶנִי שֶׁל מַתְּכוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים** – "טני" הוא כלי גדול העשוי כטנא, ויש הבדל בין כיסוי הטני של בעלי בתים, היינו אנשים סתם, ובין כיסוי הטני של רופאים, שכן הרופאים משתמשים הרבה בכיסוי הטני לצרכיהם השונים, ולדברי הכל מקבל

וְגָלְמֵי כְּלֵי מַתְּכוֹת, וְטַבְלָא שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, בְּטַבְלָא שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן — הַגָּדוֹל טָמֵא, וְהַקָּטָן טָהוֹר.

י שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַחְמִיר, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי: אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת; וְאֵין זוֹקְפִין אֶת הַמְּנוֹרָה בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין אוֹפִין פִּתִּין גְּרִיצִין, אֶלָּא רְקִיקִין. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִימֵיהֶן שֶׁל בֵּית אַבָּא, לֹא הָיוּ אוֹפִין פִּתִּין גְּרִיצִין, אֶלָּא רְקִיקִין. אָמְרוּ לוֹ: וּמַה נַּעֲשֶׂה לְבֵית אָבִיךָ, שֶׁהָיוּ מַחְמִירִין עַל עַצְמָן, וּמְקִלִּין עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת אוֹפִין פִּתִּין גְּרִיצִין וָחֹרִי!

פירוש ברטנורא

יש לו בית קיבול. וחכמים מטהרין, דסברי כיון דלא נעשה אלא לכסות אינו חשוב כלי: **ותלוי המגרדות.** מסמרים שתולים בהם המגרדות בבתי מרחצאות, והנכנסים שם כל אחד לוקח מגרדת ומגרד בה רגליו וגופו: **וגולמי כלי מתכות.** שצריכים לשוף לגרד להקיש בקורנס, או שמחוסר אוגן או אוזן, אינן טמאים לדברי חכמים עד שתגמר מלאכתן: **טבלא שנחלקה לשנים.** טבלא של חרס שיש בה לבזבזין, ונעשית שתי חתיכות שוות שאין אחת מהן גדולה מחברתה, בהא פליגי רבן גמליאל וחכמים. והלכה כחכמים:

י אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת. דסברי בית שמאי אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלין אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד: **אין זוקפין.** מנורה של חוליות שנתפרקו חוליותיה, אין מחזירין אותן, דהוי כבונה, ויש בנין בכלים. ובית הלל סברי אין בנין בכלים: **גריצין.** ככרות עבות: **אלא רקיקין.** ככרות דקות. דסברי בית שמאי אין אופין פת מרובה ביו"ט משום טרחא. ובית הלל אומרים אופין פת מרובה ביו"ט, שבזמן שהפת מרובה יפה היא נאפת: **וחרי.** עיסה גדולה הנאפת על גבי גחלים. ואין הלכה כרבן גמליאל בכל מה שמחמיר כדברי בית שמאי:

משניות מבוארות – קהתי

טומאה; אבל בכיסוי הטני של בעלי בתים נחלקו רבן גמליאל וחכמים, שרבן גמליאל סובר, הואיל ויש לו בית קיבול ואפשר להשתמש בו לצרכים שונים, הרי הוא חשוב כלי ומקבל טומאה. וחכמים סוברים, שהואיל ואינו אלא כיסוי, דינו ככל הכיסויים ואינו מקבל טומאה. **וּתְלוּי הַמַּגְרֵדוֹת** – "מגרדת" מין מסרק של ברזל, שהיו משתמשים בו לגרד את הגוף בבית המרחץ. ואמנם המגרדת כשלעצמה לדברי הכל מקבלת טומאה, לא נחלקו אלא בתלוי המגרדת, והיא שרשרת קטנה של מתכת שתולים בה את המגרדת, שלדעת רבן גמליאל אף התלוי כלי הוא ומקבל טומאה, ולדעת חכמים אינו נחשב כלי ואינו מקבל טומאה. **וְגָלְמֵי כְּלֵי מַתְּכוֹת** – כלי מתכת שעדיין לא נגמרה מלאכתם, וטעונים עדיין שפשוף, גירוד, החלקה וכיוצא בזה; רבן גמליאל סובר שהואיל ועיקר מלאכתם נגמרה, תורת כלי עליהם לקבל טומאה; וחכמים סוברים, שכל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, אינם מקבלים טומאה. **וְטַבְלָא שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם** – טבלא של חרס שיש לה מסגרת סביב, אם נחלקה לשני חלקים שוים, לדעת רבן גמליאל כל חלק כלי הוא ומקבל טומאה; ולדעת חכמים, שברי כלי הם ואינם מקבלים טומאה. אלו הם ארבעת הדברים, שרבן גמליאל מטמא וחכמים מטהרין. **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, בְּטַבְלָא שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן** – שנשברה לשתי חתיכות, ואחת מהן גדולה בהרבה מחברתה, **הַגָּדוֹל** – החלק הגדול, **טָמֵא** – שעדיין תורת כלי עליו, **וְהַקָּטָן טָהוֹר** – אף לדעת רבן גמליאל.

יום רביעי

באור משנה י

שלוש המשניות האחרונות בפרקנו (י-יב), שנויות במסכת ביצה (פרק ב משניות ו-ח), והן עוסקות בהלכות יום טוב. משנתנו באה להשמיע שרבן גמליאל (השני), שהיה מצאצאי הלל הזקן, החמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – בענייני יום טוב, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַחְמִיר** – פוסק בהם לחומרא, **כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי** – ואלו הם: א. **אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת** – במסכת ביצה **(פרק ב משנה א)** **שנינו:** "יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחילה מיום טוב לשבת (כלומר שלא יהא תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת), אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר – הותיר לשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב (לצורך שבת) וסומך עליו לשבת" (על סמך תבשיל זה הוא מוסיף לבשל ביום טוב בשביל השבת). תבשיל זה נקרא "עירובי תבשילין", כלומר שמערבבים בערב יום טוב את התבשילים של יום טוב ושל שבת ורואים אותם כתבשיל אחד שמכינים ליום טוב. כיצד מועיל עירוב תבשילין? נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל (**בדייתא בגמרא ביצה יז, ב**): "בית שמאי אומרים: אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלים אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב אדם בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו" – מכאן, שלדעת בית הלל, מניחים עירוב תבשילין פת ותבשיל, וזה מועיל לכל דבר, היינו שמותר לאפות ולבשל ואף להטמין חמין מיום טוב לשבת. אבל לדעת בית שמאי צריכים לערב מערב יום טוב על כל מין ומין, ואין עירוב פת ותבשיל מועיל אלא לאפיה ולבישול בלבד, אבל לא להטמנת חמין. ואף רבן גמליאל פסק להחמיר כבית שמאי, שעל סמך "עירוב תבשילין" של פת ותבשיל אין טומנים את החמין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טמונים מערב יום טוב. ב. **וְאֵין זוֹקְפִין אֶת הַמְּנוֹרָה בְּיוֹם טוֹב** – בגמרא **(ביצה כב, א)** מבואר, שמדובר כאן במנורה של חוליות שנתפרקה ביום טוב, וסוברים בית שמאי, שאסור להחזיר את החוליות למקומן ולזקוף את המנורה ביום טוב, משום שנראה כבונה. ברם, בית הלל סוברים שאין בנין בכלים. והרי זה דבר שני, שהחמיר רבן גמליאל כדברי בית שמאי. ג. **וְאֵין אוֹפִין** – ביום טוב, **פִּתִּין גְּרִיצִין** – ככרות עבות וגדולות, **אֶלָּא רְקִיקִין** – עוגות דקות, שסוברים בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב, משום טירחה יתירה. ברם, בית הלל אומרים: אופים פת מרובה ביום טוב, שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא. וזה הדבר השלישי שהחמיר רבן גמליאל כבית שמאי. **אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִימֵיהֶן שֶׁל בֵּית אַבָּא, לֹא הָיוּ אוֹפִין פִּתִּין גְּרִיצִין, אֶלָּא רְקִיקִין** – כסיוע לדבריו בא רבן גמליאל להעיד שגם בבית אביו, רבן שמעון בן גמליאל הזקן, היו מחמירים למעשה לא לאפות ביום טוב ככרות עבות אלא דקות. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים: **וּמַה נַּעֲשֶׂה לְבֵית אָבִיךָ, שֶׁהָיוּ מַחְמִירִין עַל עַצְמָן, וּמְקִלִּין עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת אוֹפִין פִּתִּין גְּרִיצִין וָחֹרִי!** – שאף על פי שהיו מחמירים על עצמם הקלו לאחרים, שמותר לאפות ביום טוב ככרות עבות, ואפילו חורי, היינו חררות גדולות הנאפות על גבי גחלים, וטרחתן מרובה. והלכה כבית הלל בכל שלשת הדברים, ולא כדעת רבן גמליאל.

יא אַף הוּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהָקֵל: מְכַבְּדִין בֵּין הַמִּטּוֹת, וּמַנִּיחִין אֶת הַמֻּגְמָר בְּיוֹם טוֹב, וְעוֹשִׂים גְּדִי מְקֻלָּס בְּלֵילֵי פְּסָחִים. וַחֲכָמִים אוֹסְרִים.

יב שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין: פָּרָתוֹ יוֹצְאָה בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ, וּמְקָרְדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין בָּרַחַיִם שֶׁלָּהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְקָרְדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חַבּוּרָה, אֲבָל מְקַרְצְפִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְקָרְדִין, אַף לֹא מְקַרְצְפִין.

פרק רביעי

א אֵלּוּ דְּבָרִים מִקֻּלֵּי בֵית שַׁמַּאי וּמֵחֲמֻרֵי בֵית הִלֵּל: בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תֵּאָכֵל; וּבֵית

פירוש ברטנורא

יא מכבדין בין המטות. שאוכלין שם. ורגילין היו להסב על גבי מטות ולאכול: **מוגמר.** לבונה על גבי גחלים כדי להריח בה. אבל לגמר את הכלים, דברי הכל אסור: **מקולס.** כרעיו ובני מעיו תלויין בצדו חוצה לו כשצולהו. והיו עושים זכר לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס, כגבור זה שכלי זייניו עמו. תרגום וכובע נחושת, וקולסא דנחשא: **וחכמים אוסרים.** בשלשתן. כיבוד, משום אשוויי גומות. ומוגמר, משום דלאו צורך לכל נפש הוא, שאינו אלא למעונגים ביותר או למי שריחו רע. גדי מקולס, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים:

יב פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי. ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה, אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: **ומקרדין ביום טוב.** כמין מגירה קטנה של ברזל ששיניה דקות ומחככין ומגרדין בה את הבהמה, ואע"ג דעביד חבורה: **ברחים שלהן.** קטנות העשויות לכך: **מקרצפים.** במגירה של עץ ששיניה גסות ואין עושין חבורה: **אף לא מקרצפים.** דגזרינן קרצוף אטו קירוד. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה אלא במקרדים את הבהמה בלבד, משום דבהא קם ליה בשטתיה דר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וקיי"ל כוותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

ד א ביצה שנולדה ביום טוב. ביום טוב של אחר שבת עסקינן. וטעמייהו דבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יא

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שרבן גמליאל היה מחמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי, מוסיפה משנתנו שלושה דברים, שהיה רבן גמליאל מקל בהם, וחולק על דברי חכמים.

אַף הוּא – רבן גמליאל, **אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהָקֵל** – ואלו הם: א. **מְכַבְּדִין בֵּין הַמִּטּוֹת** – שהיו רגילים להסב בסעודה על המיטות, וסובר רבן גמליאל, שמותר לטאטא את פירורי האוכל שנפלו בין המיטות; שכן חכמים אסרו לטאטא את הבית בשבת וביום טוב, גזירה שמא ישווה גומות, והרי זה כבונה; אבל רבן גמליאל סובר, שאין לאסור אלא בטיטוא הבית כולו, אבל בין המיטות, הואיל וזה מקום מועט, ומטאטאים שם כל יום שלא יעלה אבק למסובים, מן הסתם אין שם גומות, ומותר לטאטא שם משום כבוד סעודת יום טוב (**המאירי**). ברם, חכמים אוסרים לטאטא גם בין המיטות, שלא יבוא לטאטא כל הבית. ב. **וּמַנִּיחִין אֶת הַמֻּגְמָר בְּיוֹם טוֹב** – נוהגים היו להניח לבונה (ממיני הבשמים) על גחלים, כדי להעלות למסובים ריח נעים של הבשמים; עשן הבשמים העולה מן הגחלים נקרא "מוגמר"; והתיר רבן גמליאל לעשות כן אף ביום טוב, משום שיש בזה הנאת הגוף, והרי זה כצורך אוכל נפש שמותר ביום טוב. אבל חכמים אוסרים להניח את המוגמר ביום טוב, מאחר שאינו צורך לכל נפש, אלא לעשירים ומפונקים. ג. **וְעוֹשִׂים גְּדִי מְקֻלָּס בְּלֵילֵי פְּסָחִים** – גדי מקולס היינו גדי שהוא כולו צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ובני מעיו תלויים לו חוצה לו, כדרך שהיו צולים את קרבן הפסח בירושלים ("מקולס – פירש הרמב"ם: מכובד. ויש מפרשים: לפי שהמעיים היו תלויים ככובע על גוף הגדי והיה נראה כגבור שנשקו עליו, שכן "כובע נחושת" הכתוב בגליית – שמואל א יז, ה – תרגומו: וקולס דנחש), וסובר רבן גמליאל, שעושים גדי מקולס בליל חג הפסח אף בזמן הזה, זכר לקרבן פסח. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִים** – בכל שלשת הדברים: בשני הדברים הראשונים – כמו שבארנו הטעם למעלה; ו"גדי מקולס" אוסרים חכמים, משום שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה יב

משנתנו שנויה במסכת ביצה (פרק ב משנה ח), כפי שכבר הזכרנו קודם, והיא מוסיפה להשמיע "שלושה דברים", כהמשך למשניות הקודמות.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין – ואלו הם: א. **פָּרָתוֹ יוֹצְאָה בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ** – לרשות הרבים בשבת. בגמרא (**ביצה כג, א; שבת נד, ב**) מובאת ברייתא: "לא שלו היתה (לא היתה זו פרתו של רבי אלעזר בן עזריה), אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו". ואמנם האדם מצווה מן התורה על שביתת בהמתו, ואסור שתצא הבהמה בשבת לרשות הרבים בדבר שהוא משא על גופה, אלא שרבי אלעזר בן עזריה התיר שתצא הפרה ברצועה שבין קרניה, העשויה לה לנוי. ברם, חכמים אסרו בה גם רצועה שהיא לנוי, משום שאין כל הפרות רגילות בכך, והרי זה נחשב כמשא. ב. **וּמְקָרְדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב** – מותר לגרד את הבהמה במגרדת של ברזל ששיניה דקות, אף על פי שהמגרדת עושה בה לפעמים חבורה, שדבר שאינו מתכוון הוא. ג. **וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין** – ביום טוב, **בָּרַחַיִם שֶׁלָּהֶן** – המיוחדות לשחיקת פלפלים, אף על פי שהן גדולות ויש טורח מרובה. וחכמים אינם מתירים שחיקת פלפלים ביום טוב אלא במדוכה קטנה של אבן או של עץ וכדומה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְקָרְדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חַבּוּרָה** – רבי יהודה סובר, שדבר שאינו מתכוון אסור, ולכן אין לגרד את הבהמה במגרדת של ברזל, לפי ששיני הברזל עושות בה חבורה, **אֲבָל מְקַרְצְפִין** – מגרדים אותה במגרדת של עץ, ששיניה רחבות, ואין בהן חשש חבורה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְקָרְדִין, אַף לֹא מְקַרְצְפִין** – שגוזרים הם בקירצוף משום קירוד, שאם יתירו לקרצף, יש חשש שמא יבואו לקרד. הרמב"ם מפרש: "קירוד" הוא הסרת הזבובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה, והם מניחים המקומות פצועים כשעוקרים אותם. "קירצוף" הוא הסרת הזבובים הגדולים, שאין פוצעין המקום שהן אוחזים בהם". והלכה בקירוד הבהמה כרבי אלעזר בן עזריה. שכן הלכה היא כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר. ברם, ברצועת הפרה ובשחיקת פלפלים הלכה כחכמים.

באור משנה א

ברוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקלים. פרק זה מונה עשרים ושלוש הלכות, שבהן בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים. – משנתנו שנויה בתחילת מסכת ביצה, והיא כוללת שתי הלכות שונות. לבאור ההלכה הראשונה נקדים דברים אחדים: (שכבר הבאנו בפתיחה למסכת ביצה): כתוב בתורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" – מכאן,

הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תֵאָכֵל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁאוֹר בְּכַזַּיִת וְחָמֵץ בְּכַכּוֹתֶבֶת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה בְּכַזַּיִת.
ב בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב — הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. וְאֶפְרוֹחַ שֶׁיָּצָא מִן הַבֵּיצָה — הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא אָסוּר.
הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחְפֹּר בַּדֶּקֶר וִיכַסֶּה; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחֹט, אֶלָּא אִם

פירוש ברטנורא

גמרה לה, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, והתורה אמרה (שמות ט"ז) והיה ביום הששי והכינו, וסתם ששי חול הוא, חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, דיום טוב נמי איקרי שבת, ואין יום טוב מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב. והכנה דביצה אע"ג דבידי שמים היא מקריא הכנה: **שאור בכזית.** לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית, מדפתח הכתוב בשאור, שאור לא ימצא בבתיכם (שם י"ב), וסיים בחמץ, כי כל אוכל מחמצת, לומר לך זהו שאור זהו חמץ, כזה כן זה. כי פליגי לענין ביעור, בית שמאי סברי מדכתב רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ, שמע מינה שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ולא ילפינן ביעור מאכילה. ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה:

ב הכל מודים שהיא מותרת. והוא שיודע בעובר שכלו לו חדשיו: **ואפרוח שיצא.** הכל מודים שהוא אסור, משום שרץ העוף: **השוחט חיה ועוף.** הבא לשחוט חיה ועוף ביום טוב, ונמלך בבית דין כיצד יעשה: **בית שמאי אומרים.** בית דין מורים לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר נעוץ שיש לו מבעוד יום, כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי לכסות, שאינו מחוסר כתישה: **דקר.** יתד שנועצין

משניות מבוארות – קהתי

שמצוה להכין ביום הששי כל צרכי השבת, והוא הדין ביום טוב שמצוה להכין מערב יום טוב את צרכי יום טוב. ואין כוונת הכתוב להכנה במעשה, כגון שיאפו ויבשלו מערב שבת, שהרי על כך נאמר במפורש (שמות טז, כג): "שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו", אלא הכוונה היא להכנה בדיבור, כגון שיאמר: מדברים אלו ואלו אני אוכל בשבת זו. – אמנם סעודת חול אינה טעונה הכנה, משום שאין לה חשיבות כל כך שתיעשה לה הכנה מיוחדת. אבל סעודות שבת ויום־טוב שסעודות מצוה הן, מחייבות הכנה והזמנה, ועל כך אמרה התורה: "והיה ביום הששי והכינו"... – ההכנה צריכה להיות ביום הששי וסתם יום ששי יום חול הוא, כלומר שמצוות ההכנה היא ביום חול לשבת או ביום חול ליום טוב, וזהו שאמרו בגמרא (ביצה ב, ב): "חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". – מכאן, כל דבר שלא נתקיימה בו מצוות הכנה, או שלפי עצם טבעו אין הכנה שייכת בו, אסור להשתמש בו בשבת וביום טוב, לפי "שאינו מן המוכן", והרי זה נקרא "מוקצה". היינו: מופרש ומובדל מכל שימוש בשבת או ביום טוב, כגון פירות שנשרו מהאילן בשבת או ביום טוב, "מוקצה" הם, ואסור לאכלם ואף לטלטלם. אמנם הרמב"ם פוסק, שהמוקצה אינו אסור אלא ביום טוב, שהואיל ויום טוב קל משבת, אסרו בו המוקצה, שלא יבוא לזלזל בו. "כיצד? תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדים לסחורה, כל אלו וכיוצא בהם – מוקצה הם, ואסור לאכול מהם ביום טוב עד שיכין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה; אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה" (הל' יו"ט א, יז–יח). – משנתנו דנה בתרנגולת העומדת לאכילה, שהטילה ביצה ביום טוב; ואמנם בכגון זה אין הביצה "מוקצה" כלל, שהרי התרנגולת עצמה מוכנה היא, ומותר לשחטה ולבשלה ביום טוב, שכל אוכל נפש מותר ביום טוב, ואף הביצה שנולדה ביום טוב, בידוע שנגמרה בגוף התרנגולת עוד מאתמול, ומכאן שלפי הדין מותר לאכול את הביצה ביום טוב. במה דברים אמורים? כשערב יום טוב היה יום חול, אבל ביום טוב שחל למחרת השבת, הרי הביצה שנולדה ביום טוב, נגמרה בשבת, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, וכפי שאמרנו לעיל אין הכנה אלא ביום חול. מכאן – נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם גוזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת.

אֵלּוּ דְבָרִים – המפורטים בפרקנו, שהם **מִקֶּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחֲמִרֵי בֵּית הִלֵּל** – מן ההלכות שבית שמאי מקלים בהן, ובית הלל מחמירים: **בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב** – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמבואר לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תֵּאָכֵל** – מותר לאכול את הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתרנגולת מוכנה, ואף הביצה מוכנה בגוף התרנגולת מערב יום טוב. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תֵאָכֵל** – אסור לאכול ביצה זו ביום טוב, שהואיל ואסור לאכול אותה ביום טוב שחל להיות אחר השבת, משום שאין שבת מכינה ליום טוב, כמו שבארנו בהקדמה, לפיכך גוזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב. ברם, בית שמאי אינם גוזרים משום יום טוב אחר השבת. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁאוֹר בְּכַזַּיִת וְחָמֵץ בְּכַכּוֹתֶבֶת** – "כותבת" היא פרי תמר שהחל להתייבש, וגדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. ובאה המשנה ללמד לענין איסור חמץ בפסח, שבית שמאי סוברים: שיעור איסורו של שאור, שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה בְּכַזַּיִת** – אף חמץ שיעורו בכזית. בגמרא (**ביצה ז, ב**) מבואר, שלענין איסור אכילת חמץ אף בית שמאי מודים שזה וזה בכזית, שכתוב (**שמות יב, יט**): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל" – פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר לך: זהו שאור זהו חמץ, כשיעורו של זה כן שיעורו של זה. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין ביעור, שכתוב בתורה (**שמות יג, ז**): "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וסוברים בית שמאי, שהואיל וכתוב בענין ביעור גם שאור וגם חמץ, הרי זה בא להשמיענו, שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה; ואף על פי שהישווה אותם הכתוב לענין אכילה, לא הישווה אותם לענין ביעור; ואמנם שאור שמחמיץ את העיסה, שיעורו בכזית, אבל בחמץ הקלו בית שמאי, שאין עוברים על "לא יראה" אלא בשיעור ככותבת. ובית הלל סוברים, שלמדים ביעור מאכילה, ואף לענין ביעור זה וזה בכזית.

יום ששי

באור משנה ב

שני עניינים הם במשנתנו: א. תוספת למשנה הקודמת, שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל בדין "ביצה שנולדה ביום טוב"; ובאה המשנה להשמיענו שיש "נולד" שלדברי הכל מותר, ויש "נולד" שלדברי הכל אסור. ב. מחלוקת בית שמאי ובית הלל בענין "השוחט חיה ועוף ביום טוב", שיש בהם מצוות כיסוי הדם, כמו שכתוב (ויקרא יז, יג): "ואיש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו וכסהו בעפר"; והמחלוקת היא, אם מתירים לאדם לשחוט חיה ועוף ביום טוב, כשאין לו עפר מוכן מערב יום טוב לכיסוי הדם. מחלוקת זו שנויה גם במסכת ביצה (פרק א משנה ב). יש נוסחאות שאין גורסים במשנתנו את הענין הראשון, דהיינו מהתחלת המשנה עד "שהוא אסור", ומבואר ב"תוספות יום טוב", שגירסתם היא נכונה. ונראה, שזו תוספת מן הברייתא.

בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת – אף בית הלל הסוברים, שביצה שנולדה ביום טוב לא תיאכל, מודים הם בבהמה שנולדה ביום טוב, שהיא מותרת באכילה ביום טוב, ואין בה משום "מוקצה", שכן מדובר כאן שאמה עומדת לאכילה, והרי היא מוכנה אגב אמה בשחיטה, כלומר הואיל והאם מוכנה מערב יום טוב לשחטה ולאכלה ביום טוב, הרי גם עוברה מוכן הוא, שהשוחט את הבהמה ומצא בה עובר, מותר לאכלו בלי שחיטה (**משנה חולין ד, ה**). אמנם דין הוא שאסור לאכול בהמה שנולדה אלא לאחר שמונה ימים להיוולדה, אבל מדובר כאן בבהמה שנולדה לאחר שכלו לה חדשיה (תשעה חדשים לבהמה גסה וחמישה לדקה). ובכגון זה מותרת היא באכילה ביום שנולדה (**רמב"ם הל' מאכלות אסורות ד, ד**). **וְאֶפְרוֹחַ שֶׁיָּצָא מִן הַבֵּיצָה** – ביום טוב, **הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא אָסוּר** – ביום טוב משום "מוקצה", ואף בית שמאי מודים בזה, הואיל ולא היה מוכן לאכילה מערב יום טוב, שהרי בערב יום טוב עדיין היה בקליפתו, ו"אינו מוכן אגב אמו" (**גמרא ביצה ו, ב**). **הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב** – בגמרא (**ביצה ז, ב**) מבואר: הרוצה לשחוט חיה או עוף ביום טוב, והוא בא לבית דין לשאול, כיצד יעשה בענין כיסוי

כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן; וּמוֹדִים, שֶׁאִם שָׁחַט, שֶׁיַּחְפֹּר בַּדֶּקֶר וִיכַסֶּה; שֶׁאֵפֶר כִּירָה מוּכָן הוּא.
ג בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶבְקֵר לָעֲנִיִּים הֶבְקֵר; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבְקֵר, עַד שֶׁיְּבַקֵּר אַף לָעֲשִׁירִים כַּשְּׁמִטָּה.
כָּל עָמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קַב קַב, וְאֶחָד שֶׁל אַרְבָּעָה קַבִּין, וּשְׁכָחוֹ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה.
ד הָעֹמֶר שֶׁהוּא סָמוּךְ לַגָּפָה וְלַגָּדִישׁ וְלַבָּקָר וְלַכֵּלִים וּשְׁכָחוֹ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הִלֵּל

פירוש ברטנורא

בארץ. לשון וידקור את שניהם [במדבר כ"ה]: **שאפר כירה מוכן הוא.** לאו אמלתייהו דבית שמאי ובית הלל קאי, אלא מלתא באנפה נפשיה היא. והכי קאמר, ואפר כירה מוכן הוא, ולא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביום טוב, אסור, דליכא למימר מאתמול דעתיה עליה. ואם ראוי לצלות בו ביצה, שעדיין הוא רמץ חם, מותר לכסות בו. איידי דחזו להפוכי בו לצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומכסה בו:

ג הפקר לעניים הפקר. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים, דין הפקר יש לו, ואינו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעשרות, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם, מה תלמוד לומר תעזוב אותם, לימד על עזיבה אחרת, דהיינו הפקר שהיא כזו, מה זו לעניים ולא עשירים, אף הפקר לעניים: **עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה.** דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונטשתה, מה תלמוד לומר ונטשתה, לימד על נטישה אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים: **כל עומרי השדה של קב קב.** אם היו כל עומרי השדה כל אחד מהן קב ואחד של ארבעת קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יותר על כן אינו שכחה. וכן אם היו כל העומרים שני קבין ואחד משמונה קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יתר על כן אינה שכחה:

ד לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא טיט: **ולכלים.** כלי המחרישה: **בית שמאי אומרים אינו שכחה.** פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל בעומר

משניות מבוארות – קהתי

הדם (כמבואר בהקדמה למשנתנו), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחְפֹּר בַּדֶּקֶר וִיכַסֶּה** – בגמרא מבואר: אם יש לו דקר (מין מעדר לחפירה בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחוח, ואינו צריך אלא לעוקרו מן האדמה, כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר, כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחֹט** – אין מתירים לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן** – מערב יום טוב. **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, **שֶׁאִם שָׁחַט** – בדייעבד, ואין לו עפר מוכן, **שֶׁיַּחְפֹּר בַּדֶּקֶר וִיכַסֶּה** – כדרך שבארנו לעיל, שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחוח. וכן מודים כולם, **שֶׁאֵפֶר כִּירָה מוּכָן הוּא** – אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. ברם, האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו ביצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש כגון לצלות בו ביצה, מותר לו גם לקחת ממנו לכיסוי הדם.

באור משנה ג

משנה זו שנויה במסכת פאה (פרק ו משנה א). והיא עוסקת בשני עניינים: א. בענין הפקר ("הבקר" בנוסח המשנה – **בי"ת במקום פ"א** – שאותיות אלו מתחלפות זו בזו); שהלכה היא, שהפקר (תבואה ופירות שאין להם בעלים) פטור ממתנות עניים, מתרומה וממעשרות, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי שהפקיר פירותיו לעניים ולא לעשירים, אם יש להם דין הפקר. ב. בענין שכחה, שכתוב בתורה (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי ששכח עומר גדול פי ארבעה משאר העומרים שבשדה, כפי שיבואר במשנה, אם יש לו דין שכחה.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶבְקֵר לָעֲנִיִּים הֶבְקֵר – המפקיר תבואתו לעניים ולא לעשירים, הרי היא הפקר, ופטורה מן המעשרות; ומבואר טעמם בירושלמי, שכתוב בלקט ופאה (**ויקרא יט, י**): "לעני ולגר תעזוב אותם", מה תלמוד לומר "תעזוב אותם"? לימד הכתוב על "עזיבה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כזו: מה זו לעניים ולא לעשירים ופטורה מן המעשרות, אף הפקר לעניים ולא לעשירים, כלומר שאף המפקיר לעניים בלבד, הרי זה הפקר, ופטור מן המעשרות. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבְקֵר, עַד שֶׁיְּבַקֵּר אַף לָעֲשִׁירִים** – המפקיר לעניים בלבד אינו הפקר, עד שיופקר לכל אדם, בין לעניים ובין לעשירים, **כַּשְּׁמִטָּה** – שכתוב בה (**שמות כג, יא**): "והשביעית תשמטנה ונטשתה", ומבואר בירושלמי: מה תלמוד לומר "ונטשתה"? לימד הכתוב על "נטישה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית: מה שביעית, תבואתה הפקר לכל אדם, לעניים ולעשירים, אף הפקר לעניים ולעשירים. מכאן, שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד, אינה הפקר, וחייבת במעשרות. **כָּל עָמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קַב קַב** – אם היו כל העומרים שבשדה קטנים, שלא היה בכל אחד מהם אלא קב אחד בלבד (1/6 הסאה), **וְאֶחָד שֶׁל אַרְבָּעָה קַבִּין** – וביניהם היה עומר אחד גדול של ארבעה קבים, **וּשְׁכָחוֹ** – ובעל השדה שכח את העומר הגדול הזה, כשאסף את העומרים לגורנו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה** – אין לו דין שכחה, ומותר לבעל הבית לחזור וליטלו; הטעם הוא, שלדעת בית שמאי, ארבעה עומרים ביחד אינם שכחה (**פאה ו, ה**), וסוברים הם, שרואים את העומר הגדול כאילו הוא חלוק לארבעה עומרים של קב קב. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה** – אף על פי שהוא גדול פי ארבעה מהעומרים האחרים, יש לו דין שכחה, שבית הלל אינם סוברים, שרואים אותו כאילו הוא חלוק. ברם, אם היה גדול יותר מכפי ארבעה, אף לבית הלל אין לו דין שכחה (**לפי הרמב"ם, הל' מתנות עניים ה, יז**).

שבת קודש

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין שכחת עומר בשדה, ואף היא שנויה במסכת פאה (פרק ו משנה ב).

הָעֹמֶר שֶׁהוּא סָמוּךְ לַגָּפָה – גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט, **וְלַגָּדִישׁ** – או סמוך לערימת העומרים, **וְלַבָּקָר** – או אצל המקום שעומדות שם בהמות העבודה (ויש קוראים "בֶּקֶר" בשני סגלים, ומפרשים: בית הבקר – **"מלאכת שלמה"**), **וְלַכֵּלִים** – או על יד כלי המחרישה, **וּשְׁכָחוֹ** – כשאסף את העומרים לגורנו שכח את העומר הזה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה** – אין לו דין שכחה, ומותר לו לחזור וליטלו, שהואיל והעומר מונח על יד דבר המסויים, עתיד בעל השדה להיזכר בו, ולפיכך אינו שכחה, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה** – הואיל ועכשיו שכחו, דין שכחה לו, והוא שייך לעניים. בירושלמי (**פאה ו, הל' ב**) מובא, שכך שנה רבי יהושע משנה זו (כמו שבארנוה), אבל רבי אליעזר אמר: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו, שהוא שכחה. ועל מה נחלקו? על העומר שנטלו (על מנת להוליכו לעיר) ונתנו בצד הגפה, בצד הגדיש, בצד הבקר, בצד הכלים, ושכחו, שבית שמאי אומרים: אינו שכחה, מפני שזכה בו; ובית הלל אומרים: שכחה". ואף רבי אלעזר

אוֹמְרִים: שִׁכְחָה.

ה כֶּרֶם רְבָעִי – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֹמֶשׁ וְאֵין לוֹ בִּעוּר; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ חֹמֶשׁ וְיֶשׁ לוֹ בִּעוּר. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֶשׁ לוֹ עוֹלְלוֹת, וְהָעֲנִיִּים פּוֹדִים לְעַצְמָן; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כֻּלּוֹ לַגַּת.

פירוש ברטנורא

שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם, שב"ש אומרים אינו שכחה, שהרי זכה בו, וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר, ב"ש אומרים אינו שכחה, אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה, דהואיל והניחו אצל דבר המסוים עתיד לזכרו. וב"ה אומרים שכחה, כל זמן שלא החזיק בו. ומודים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה:

ה כרם רבעי. שהוא צריך פדיון אם בא לאכלו חוץ לירושלים. והוא הדין לכל עץ מאכל: **אין לו חומש.** דלא כתבה תורה בו שהבעלים מוסיפין את החומש כדרך שכתבה במעשר שני: **ואין לו ביעור.** אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כ"ו) ביערתי הקודש מן הבית: **יש לו חומש ויש לו ביעור.** בית הלל ילפי קודש קודש ממעשר, מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ובית שמאי לא ילפי קודש קודש ממעשר: **יש לו פרט ויש לו עוללות.** דכחולין חשבי ליה: **והעניים פודין לעצמן** הפרט והעוללות שלקטו, ואוכלין אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: **ובית הלל אומרים כולו לגת.** משום דילפי ממעשר, וסבירא להו מעשר שני ממון גבוה הוא, הלכך אין לעניים חלק בו, ודורכים העוללות עם שאר היין, והבעלים מעלין הכל לירושלים:

משניות מבוארות – קהתי

בן עזריה הסכים לדברי רבי אליעזר (גם בתוספתא פאה ג, ו מובאים הדברים בקצת שינוי לשון, ומפרשים שונים נושאים ונותנים הרבה בפירושה של משנתנו. עיין "משנה למלך" על הרמב"ם הל' מתנות עניים ה, ג).

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא יט, כג-כד): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל... שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה'" – מכאן, כל עץ מאכל בשנה הרביעית להינטעו נקרא בלשון חכמים "נטע רבעי", וכן כרם בשנה הרביעית להינטעו נקרא "כרם רבעי"; ולימדה התורה, שפירות נטע רבעי או כרם רבעי קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם כפירות מעשר שני; ואם קשה להעלות את הפירות לירושלים, צריך לחלל אותם על מעות, כלומר שמוציאים אותם מקדושתם לחולין על ידי פדיון, ומעלים את המעות לירושלים ומוציאים אותן שם על דברי מאכל ומשקה, כמו שנוהגים בכסף מעשר שני. בגמרא (ברכות לה, א) מובאת מחלוקת רבי חייא ורבי שמעון ברבי (בן רבי יהודה הנשיא): אחד מהם שונה בכל מקום "כרם רבעי", שלדעתו לא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, ואחד שונה "נטע רבעי", שלדעתו תורת רבעי נוהגת בכל האילנות. לפי הרמב"ם (הל' מעשר שני פרק ט) רבעי נוהג בכל האילנות שחייבים בערלה, וגירסתו היא "נטע רבעי". מכאן "כרם רבעי" שבמשנתנו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין ל"נטע רבעי", ולא נקטה המשנה "כרם" אלא משום סיפא, שמדובר בה בפרט ועוללות, שאינם נוהגים אלא בכרם בלבד ("פרט" – גרגרים בודדים של ענבים שנפרטו בשעת הבציר ונשרו מאשכלותיהם; "עוללות" – אשכולות בלי כתף ובלי נטף. עיין משנה פאה ז, ג-ד). מכל מקום דינו של כרם רבעי כדין מעשר שני, שצריך להעלות את הפירות לירושלים או לפדותם ולהעלות את דמיהם לירושלים; ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אם דינו כמעשר שני גם לענין חומש וביעור, שכן במעשר שני כתוב (ויקרא כז, לא): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו", ומכאן למדו (משנה מעשר שני ד, ג): הפודה מעשר שני שלו, מוסיף עליו חמישית (חומש מבחוץ, דהיינו רבע). כן יש במעשר שני דין ביעור, שכתוב (דברים יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך"... כלומר שאסור להשהות את המעשרות יותר בבית וחייבים לבערו; ושנינו (מעשר שני ה, ו): "ערב יום טוב הראשון של פסח של (שנה) רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעליו (לכהנים), ומעשר ראשון לבעליו (ללויים), ומעשר עני לבעליו (לעניים), ומעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום" (צריך לבערם ולאבדם מן העולם). – משנתנו שנויה במסכת פאה (פרק ז משנה ו), וגם במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ג).

כֶּרֶם רְבָעִי – כרם בשנה הרביעית להינטעו, והוא הדין לכל עץ מאכל, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֹמֶשׁ** – הבא לפדות פירותיו לעצמו, כדי להעלות דמיהם לירושלים, אינו צריך להוסיף חומש על הקרן כבמעשר שני, **וְאֵין לוֹ בִּעוּר** – אין חייבים לבערו מן הבית בערב הפסח של השנה הרביעית והשביעית לשמיטה, שלדעת בית שמאי, אין כרם רבעי שווה בכול למעשר שני. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ חֹמֶשׁ וְיֶשׁ לוֹ בִּעוּר** – שלמדים בית הלל כרם רבעי ממעשר שני בגזרה שווה של "קודש, קודש", שכן בכרם רבעי כתוב: "קודש הלולים לה'", ובמעשר שני כתוב **(ויקרא כז, ל)**: "וכל מעשר הארץ... קודש לה'" – מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ברם, בית שמאי אינם למדים גזירה שווה זו **(גמרא קידושין נד, ב).** **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֶשׁ לוֹ עוֹלְלוֹת** – כתוב בתורה **(ויקרא יט, י)**: "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", וסוברים בית שמאי, שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי כמו בשאר כל כרם, שאף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא, **וְהָעֲנִיִּים פּוֹדִים לְעַצְמָן** – פודים בעצמם את הפרט והעוללות שלקטו בכרם רבעי, ומעלים את דמיהם לירושלים. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כֻּלּוֹ לַגַּת** – הבעלים דורכים בגת את כל ענבי הכרם, ואף הפרט והעוללות, ומעלים את היין או פדיונו לירושלים, שסוברים בית הלל: כרם רבעי הרי הוא כמעשר שני. שממון גבוה הוא ולא ממון בעלים, הלכך אין לעניים חלק בו.

אגרות קודש

[ג' תמוז תשכ"ב]

... לכתבו ע"ד עירוב בעיר, כיון שהלכות רבות בזה - הרי מבלי השתתפות רב **בקי** בהל' אלו **ביחוד** אין לעשות בזה.

בנוגע לתקנות חברה קדישא וכו' - יפנה לח"ק דאגודת חב"ד.

רש"י

אורה זו תורה — שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה. **זהו יום טוב** — קיימו עליהם ימים טובים. **זו מילה** — ועל כל אלה גזר. **אמרתך** — זו מילה, שניתנה במאמר ולא בדיבור, "ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז). ומצינו שדוד שמח עליה, שנאמר "למנצח על השמינית" (תהלים ו), כשהיה בבית המרחץ וראה עצמו בלא תורה ובלא מצות, כיון (שנסתכל) במילה — שמח. **עשרת בני המן ועשרת** — הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן, כלומר נשמתן נפלו כאחד. **זקיפא** — פורק"א בלעז, בצד אחד, זה למטה מזה. **אריח** — הוא הכתב. **לבינה** — הוא חלק, שהוא כפליים מן הכתב. והאריח חצי לבינה. **שלא תהא להם תקומה** — שלא יהא להם מקום להרחיב צעדיו תחתיו. **מלמד שבא מלאך כו'** — שהרי התחיל לדבר בלשון כעס, וסופו אמר "מה שאלתך".

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טו ע"ב: שואלת הגמרא: מדוע נחשב יוסף כלפי אחיו **תַּעֲלָא** - שועל, כלומר שנחות הוא מהם, **מַאי בְּצִירוּתֵיהּ מֵאֲחַוֵּוהּ** - במה הוא פָּחוּת מאחיו, שניתן לכנותו כשועל לעומתם. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** - דברי רבי אלעזר נאמרו על פסוק אחר, שנאמר כשהגיע יוסף ליעקב קודם מיתתו (שם מז לא), **'וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה'**, ועל כך **אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תַּעֲלָא בְּעִידְּנֵיהּ סָגִיד לֵיהּ**, ויוסף כלפי אביו ניתן לכנותו שועל.

נאמר (שם נ כא) **'וְיַנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם'. אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לָהֶם דְּבָרִים שֶׁמִּתְקַבְּלִין עַל הַלֵּב.** אמר להם בדרך משל, **וּמָה עֲשָׂרָה נֵרוֹת** שמעלים הרבה עשן, ובדרך הטבע הם מכבים נר יחידי שעומד מעליהם, ומכל־מקום **לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת נֵר אֶחָד, קל־וחומר נֵר אֶחָד, הֵיאַךְ יָכוֹל** בעשן העולה ממנו **לְכַבּוֹת עֲשָׂרָה נֵרוֹת.** והנמשל הוא, שאם עשרת האחים שרצו להרע ליוסף לא הצליחו, קל־וחומר שיוסף לא יוכל להרע לעשרת אחיו.

הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: **'לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר'. אָמַר רַב יְהוּדָה, 'אוֹרָה' זוֹ תּוֹרָה,** והיינו שהמן גזר שלא יעסקו בתורה, ולאחר מפלתו עסקו בתורה ללא פחד, **וְכֵן** מצינו שהתורה נקראת אור, **שהוּא אוֹמֵר** (משלי ו כג) **'כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר'. 'שִׂמְחָה' זֶה יוֹם טוֹב,** שגזר עליהם שלא יקיימו מצות יום טוב, ולאחר מפלתו קיימו את הימים טובים, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (דברים טז יד) **'וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ'. 'שָׂשׂוֹן' זוֹ מִילָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (תהלים קיט קסב) **'שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ',** ופסוק זה אמרו דוד על מצות מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור. **'וִיקָר'** שפירושו כבוד, **אֵלּוּ תְּפִלִּין,** שהם כבודן של ישראל, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (דברים כח י) **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ'** - יהיה להם יראת כבוד ממך, **וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר,** 'שם ה' הנקרא עליך' **אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ,** שהם מביאים כבוד לישראל, ויראה מן העמים אליהם.

'וְאֵת פַּרְשַׁנְדָּתָא וְגוֹ' עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ'. אָמַר רַב אַדָּא דְּמִן יָפוֹ – מהעיר יפו, שמותם של **עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן,** וְכן את התיבה **'עֲשֶׂרֶת'** שנאמרה אחר שמותם, **צָרִיךְ** הקורא **לְמֵמְרִינְהוּ** [-לקרוא אותם] **בְּנִשְׁימָה אַחַת** - ללא הפסק נשימה בינתיים. **מַאי טַעְמָא,** כדי לרמז **דְּכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי נָפְקוּ נִשְׁמָתַיְיהוּ** - כולם יצאה נשמתם בבת אחת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, האות **וָי"ו דְּוַיְזָתָא** [-שהוא הבן האחרון הנמנה בעשרת בני המן], **צָרִיךְ לְמִימְתְּחָהּ בִּזְקִיפָא** - צריך למתחה ביותר כעץ פשוט וארוך, **כְּמוֹרַדְיָא** - כמשוט הספינה דְּמשתמשים בו בנהר **לִבְרוֹת,** להרחיק את הספינה מן האבנים והמכשולות המעכבים אותה מלעבור. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא,** כדי לרמז **דְּכוּלְּהוּ בְּחַד זְקִיפָא אִזְדַּקִּיפוּ** - שכל בני המן נתלו על עץ אחד ארוך זה למטה מזה.

הגמרא מבארת את סדר כתיבת השירות האמורות בתנ"ך: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, כָּל הַשִּׁירוֹת** שנאמרו בתנ"ך, **כּוּלָּן נִכְתָּבוֹת אָרִיחַ עַל גַּבֵּי לְבֵינָה וּלְבֵינָה עַל גַּבֵּי אָרִיחַ.** כלומר, המשילו את הכתב שהוא קצר לאריח, ואת החֶלֶק שהוא ארוך ללבינה, שכל השירות נכתבות באופן שהכתב עומד על גבי החלק שבשורה מתחתיו, **חוּץ מִשִּׁירָה זוֹ** - הריגת עשרת בני המן, **וְשִׁירַת** שלשים ואחד **מַלְכֵי כְּנַעַן** שנהרגו בכיבוש ארץ ישראל (יהושע יב), שֶׁנכתבות **אָרִיחַ עַל גַּבֵּי אָרִיחַ וּלְבֵינָה עַל גַּבֵּי לְבֵינָה** - כתב על גבי כתב, וחלק על גבי חלק. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שירות אלו נכתבות כך, כדי לרמז **שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּקוּמָה לְמַפַּלְתָּן** של צוררי ישראל. שקצר העומד על הארוך, אינו חושש להרחיב צעדיו, לפי שיש לו מרחב תחתיו, אבל כשעומד על מקום כמדתו, חושש לזוז ממקומו, וכן כאן לא יוכלו להתרחב ולקום ממפלתם, ואם היה נכתב אריח על גבי לבינה, היה מקום לכתב להתרחב.

'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וגו' וּמַה שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ'. התחיל לדבר בכעס, וסיים בלשון רכה, ושאל את אסתר 'מה שאלתך'. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד** שֶׁאחרי שדיבר בכעס, **בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו,** ולכך המשיך בלשון רכה.

מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן – לימדנו דין בדרך אגב, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאמַר כַּמָּה נָאָה כְּנַעֲנִי זֶה, שנאמר (דברים ז ב) ״לא תְחָנֵּם״, שפירושו לא תתן להם חן. ולפיכך שנה התנא ״נאה שבישראל״, ולא ״נאה״ סתם, להשמיע שאין להזכיר נוי על עובד כוכבים.

מקשה הגמרא: וְלִיתְנֵי – שישנה התנא אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר ״שֶׁבַּכְּנַעֲנִים״, וכיון ששנינו ״כעור שבישראל״, משמע שסוברת משנתנו שעובד כוכבים אינו נערך, ולא כרבי מאיר.

מתרצת הגמרא: לא שנה כך התנא כי בְּחַד אוּמָּה קָמְיִרְיִ – דרכו לעסוק בעם אחד, בִּתְרֵי אוּמֵּי לָא מְיִרְיִ – אין דרכו לעסוק בשתי אומות, וכיון שהוצרך לנקוט בישראל ללמד את דינו של רב, נקט בכל דבריו ״ישראל״.

הגמרא מקשה על זה: וְלָא – וכי אין המשנה עוסקת בשתי אומות, וְהָא קָתָנֵי להלן (יד:), שהאונס ומפתה נערה, משלם חמישים סלעים לאביה, בין אם היתה הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה – ממשפחה חשובה שבכהונה, ובין אם אנס או פיתה אֶת הַקְּטַנָּה – ממשפחה שפלה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, ומוכח שהמשנה עוסקת בשתי אומות, ששנתה כהנים וישראלים.

מתרצת הגמרא: הָתָם חַד אוּמָּה הוּא – כהנים וישראלים הם אומה אחת, אֶלָּא מִקְּדִישׁ הוּא דִּקְדִישֵׁי כֹּהֲנִים טְפֵי – שהכהנים קדושים יותר, ואין להוכיח שהתנא שונה שתי אומות.

הגמרא דוחה בעוד אופן את ההוכחה שעובד כוכבים אינו נערך: וְאִיבְּעֵית אֵימָא – אם תרצה תיישב, שהתנא לא בא למעט עובד כוכבים אלא אֲיִדֵּי דְּקָא כָּעֵי לְמִתְּנֵי סֵיפָא – אגב שרצה לשנות בסיפא דין שֶׁדֶה אַחוּזָה, דְּבִישְׂרָאֵל הוּא דְּמַשְׁכַּחַת לַהּ – אפשר שימצא דין זה, אבל בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לָא מַשְׁכַּחַת לַהּ, דְּלָאו בְּנֵי אֲחוּזָה נִינְהוּ – כי אין להם ירושה בארץ ישראל, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי לַהּ גם ברישא דווקא בְּיִשְׂרָאֵל.

משנה

המקדיש שדה אחוזתו שירשה מאבותיו, נתנה התורה שיעור קבוע בפדיונה מהקדש, שנותן הפודה חמישים שקל כסף לקרקע הראויה לזריעת כור שעורים, ואם המקדיש עצמו פודה, מוסיף עוד חומש. ואם הקדיש שדה שקנאה מאחר, אין פדיונה כשל שדה אחוזה, והחילוקים יבוארו בסוגייתנו. ואם פדאה אדם אחר, אם היא שדה אחוזה, בשנת היובל ניתנת לכהנים, ואם היא שדה מקנה, חוזרת ביובל לבעליה הראשונים שמכרוה לזה שהקדישה.

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בְּפִדְיוֹן שָׂדֶה אֲחוּזָה פעמים הדין לְהָקֵל ופעמים לְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד [–בין] הַמַּקְדִּישׁ קרקע בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז – סביבות העיר, שאינה משובחת, בגלל דריסת רגלי בני העיר, וְאֶחָד [–ובין] הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סְבַסְטִי [–שם מקום] שמעולים הם מאד, נוֹתֵן הפודה אותם מחיר קבוע, לקרקע הראויה לְזֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים – לזרוע בה כור שעורים, בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, ולא לפי שווי השדה. נמצא דין זה מיקל בפרדיסות סבסטי ומחמיר בחולת המחוז.

וּבִשְׂדֵה מִקְנֶה אין שיעור קצוב לפדיונה מהקדש אלא נוֹתֵן אֶת שָׁוְוִיו.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶחָד שְׂדֵה מִקְנֶה וְאֶחָד שְׂדֵה אֲחוּזָה דינם שוה ליפדות בחמישים שקל, מַה חילוק יש בֵּין שְׂדֵה אֲחוּזָה לִשְׂדֵה מִקְנֶה, שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָה כשהבעלים פודה הוּא נוֹתֵן חוֹמֶשׁ נוסף על החמישים שקל, וּבִשְׂדֵה מִקְנֶה אֵינוֹ נוֹתֵן חוֹמֶשׁ, וטעם הדבר יתבאר בגמרא.

גמרא

רב הונא מבאר שהפדיון הקצוב לשדה אחוזה הוא לקרקע בלבד בלא האילנות: אָמַר רַב הוּנָא, הִקְדִּישׁ שָׂדֶה מְלֵיאָה אִילָנוֹת, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶן, פּוֹדֶה תחלה את האִילָנוֹת בְּשָׁוְוִין, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה את הקַרְקַע לפי בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. מבארת הגמרא: אַלְמָא קָסָבַר – מוכח שסבר רַב הוּנָא, שכשאָדָם מַקְדִּישׁ, בְּעֵין יָפָה הוא מַקְדִּישׁ, וודאי שהקדיש אילנות בפני עצמם וקרקע בפני עצמה, שלא ייפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל כסף.

אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא ממשנתינו, אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ שדה אחוזה בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז, וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סְבַסְטִי, נוֹתֵן בפדיונה לכל בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, ופרדיסות הם כרמים נטועים, ומוכח שגם שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: אָמַר לֵיהּ רב הונא לרב נחמן, ״פרדיסות סבסטי״ ששנינו, שדה הרְאוּיָה לְפַרְדֵּיסוֹת סבסטי קָאַמִינָא, אבל אינה נטועה, ולכן לא שנינו שפודה את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף להקשות: אִיתִיבֵיהּ – הקשה עליו רב נחמן מברייתא, בפדיון שדה אחוזה נאמר (ויקרא כז טז) ״וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף״, קצבה התורה השיעור לפי ״בֵּית זֶרַע״, ואם כך, אֵין יָדוּעַ לִי דין זה אֶלָּא בבֵּית זֶרַע – הראויה לזריעה, שֶׁדֶה גְּפָנִים וּשְׂדֵה קָנִים וּשְׂדֵה אִילָנוֹת, שאינן ראויות לזריעה כשהן נטועות, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) ״וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ״, שָׂדֶה מִכָּל מָקוֹם, ואף קרקע נטועה נקראת שדה. מוכח שאף שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: אָמַר לֵיהּ רב הונא לרב נחמן, הָכָא נַמִּי – אף כאן פּוֹדֶה תחילה אילנות בשווים, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה את הקרקע בחמישים שקל, ודרשת הברייתא לא נאמרה אלא על הקרקע שאינה נפדית בשוויה.

רב נחמן מוסיף להקשות: אִיתִיבֵיהּ – הקשה עליו רב נחמן מברייתא, הִקְדִּישׁ שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת, מִמַּטַּע עֲשָׂרָה לְבֵית סְאָה – המפוזרים בשיעור שעשרה אילנות המפוזרים כך תופסים בית סאה, שכך היא קרקע הנצרכת ליניקת האילנות, הֲרֵי זֶה הִקְדִּישׁ גם אֶת הַקַּרְקַע שבין האילנות, וְגם אֶת הָאִילָנוֹת הקטנים שֶׁבֵּינֵיהֶם, כיון שבאופן זה נחשבים ל״שדה אילן״, ודעתו להקדיש את כל השדה. וּכְשֶׁהוּא פּוֹדֶה אותם, פּוֹדֶה לפי בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף.

אבל היו מפוזרים פָּחוֹת מִיָּכֹן, שעשרה אילנות כמותם היו תופסים פחות מבית סאה, אוֹ אם פיזורם היה יֶתֶר עַל כֵּן, שעשרה אילנות היו תופסים יותר מבית סאה, אוֹ שמפוזרים בשיעור ״ממטע עשרה לבית סאה״, אלא שֶׁהִקְדִּישָׁן בָּזֶה אַחַר זֶה, הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ לֹא אֶת הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, אלא את האילנות בלבד, וכשהוא פודה, פודה בשווים, לפי שכשאינם נטועים כסדר נטיעת אילנות, אינם נחשבים ״שדה אילן״ ואין הקרקע נקנית עמהם, וכן הקדישן בזה אחר זה, כי רק שלשה אילנות יחד נחשבים כ״שדה אילן״, והקרקע נקנית עמהם.

מוסיפה הברייתא: וְלֹא עוֹד – לא רק כשהקרקע אינה קדושה נפדים האילנות בשוים, אֶלָּא אַפִּילּוּ הִקְדִּישׁ תחילה אִילָנוֹתָיו שאינם נטועים כ״מטע עשרה לבית סאה״, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ את הקַרְקַע שלהם, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה, פּוֹדֶה קודם אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע לפי בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, ואין פודה האילנות אגב הקרקע, לפי שלא הקדישם יחד, לכן גם אין נפדים יחד.

המשך בעמוד רטו

רש"י

מילתא אגב אורחיה קא משמע לן — דלא תנא "את הנאה שבגוים" לפי שאסור להזכיר שם נוי על גוי, כדרב יהודה, דכתיב (דברים ז): "לא תחנם" — לא תתן להם חן. **והא קתני** — גבי אונס ומפתה. **את הקטנה שבישראל ואת הגדולה שבכהונה** — אלמא בתרתי אומי קא מיירי! **בגוי לא משכחת לה** — דין שדה אחוזה, שיהא פודהו בחמשים שקל כסף, אלא בשויו, דלאו בני אחוזה בארץ ישראל נינהו. **משנה אחד המקדיש שדה בחולת המחוז** — סביבות עיר, שאינה חשובה כל כך מפני מדרס הרגלים. חולת — סביבות, כמו: מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א). (לישנא אחרינא) מחוז — עיר. לישנא אחרינא: מחוז — שם מקום שלא היו שדותיו חשובין. **פרדיסות סבסטי** — כרמים של אותו מקום, ומעולים הם מאוד. **נותן** — מי שפודה אותם, בין בעלים בין אדם אחר, בבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, אם תחלת היובל היה. ואם לא — מגרע לפי השנים שעברו סלע ופונדיון לשנה, כדכתיב קרא. **אחד שדה אחוזה כו'** — דכולהו מיפרקי בחמשים שקלים. **שדה אחוזה** — אם בעלים פודין אותה מוסיפין חומש על החמישים, כדכתיב (ויקרא כז): "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש" וגו'. **ובשדה מקנה אין נותן חומש** — כדמפרש בגמרא. נמ"א **בעין יפה מקדיש** — אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה אילנות אגב קרקע. **פרדיסות** — היינו כרמים נטועים. וקתני: חמשים שקל, אלמא נפדין אילנות אגב קרקע. **ראויה** — ואינה נטועה. **אין לי** — נפדה בחמשים שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה. **פודה** — האילנות בשויהן, וחוזר ופודה קרקע. ו"שדה מכל מקום" דקאמר לא קאי אלא אקרקע. **הקדיש שלשה אילנות** — נטועין ומפוזרין כסדרן. ממטע עשרה לבית סאה — שאם היו עשרה מפוזרין כדרך אלו היו מחזיקין בית סאה — זו היא דין נטיעת אילנות, וכל קרקע שביניהם צריך להם. לפיכך אם הקדישו — הרי זה הקדיש קרקע שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. **פחות מיכן** — אם נטועין בפחות ממטע עשרה לבית סאה, או ביותר מיכן — אין זה סדר נטיעת אילנות, ולא הקדיש אלא אילנות, ובשהוא פודן — פודה בשויהן. **זה אחר זה** — לא קנה הקדש קרקע, שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות, כדאמר בבבא בתרא (פא,א). **ולא עוד** — ולא אלו בלבד נפדין בשויהן, שאין עמהן הקדש קרקע כלל. **אלא אפילו הקדיש האילנות** — שאינן נטועים כסדר. **ואחר כך הקדיש קרקע** — דאיבא למימר ליפרקו אגב ארעייהו, אפילו הכי, הואיל ולא קדשו יחד — פודה אילנות בשויהן, והקרקע נפדית בית זרע חמשים שקלים. **תיובתא לרב הונא** — מרישא, דהיכא דהקדישן יחד נפדין אגב קרקע. **הקדיש את כולה** — כל אשר בתוכה. **רבי שמעון אומר לא הקדיש** — אילנות שבה. **אלא חרוב המורכב וסדן השקמה** — שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות. והכי מפורש בבבא בתרא (עא,ב). סדן (השקמה) — דדרך שקמין לקוץ אותם כדי שיגדלו בעובי, וקודם שנקצץ קרי ליה "בתולת שקמה", ולאחר קציצה קרי ליה "סדן השקמה", הכי תניא במסכת נדה (ח,ב). **ליזיל בתר פדיון** — והואיל ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות. **ליפרקו אגב ארעייהו** — ואף על גב דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם. **והקדישה ואחר כך מת אביו** — אף על גב דבשעת הקדש הוא שדה מקנה, הואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה. **מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה** — ונפדית בחמשים שקלים, ולא בשויה.

תוספות

בגוי לא משכחת — משום דלאו בני אחוזה נינהו. ואף על גב דאמרינן (קדושין יז,ב): גוי יורש אביו דבר תורה, מכל מקום לא היה להם אחוזה בארץ. ודין זה לא שייך כי אם בארץ ישראל, דמצוה היא התלויה בארץ, וגוי אין לו נחלה בארץ.

הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה — והנך אילנות בנטיעות איירי, דאילו גדולים — בשלשה [אילנות] לבית סאה סגי.

פחות מכאן או יתר על כן לא הקדיש את הקרקעות — ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן מאתים וחמשים אמות. ותימה: דבפרק "המוכר [את] הספינה" (בבא בתרא פב,א) תניא: הקונה שלשה אילנות והם מארבע אמות עד שש עשרה — קנה תחתיהן וביניהן וצידיהן כמלא אורה וסלו. אלמא לא חשבינן להו כרצופין כשאין בין זה לזה כי אם שמונה אמות על שמונה אמות בריבוע, דהיינו ששים וארבע אמות לכל אחד, ואית ליה קרקע בהכי. והכא אמרינן דפחות ממאתים וחמשים אמות לא הקדיש הקרקע! ואומר רבינו יצחק: דיש חילוק בין מוכר למקדיש, במוכר לא בעינן כולי האי. מיהו, תימה: דהכא אמרינן דיתר על כן אין לו קרקע, וגבי מוכר אמרינן: עד שש עשרה אמות על שש עשרה אמות, דהיינו מאתים חמשים ושש, ולא חשבינן להו כמפוזרים יותר מדאי, ויש להו קרקע! וצריך לומר: דהני שש עשרה אמות דגבי מכירה מיירי בעיגולא, והריבוע יתר על העיגול רביע, נמצא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש. והקשה רבינו שמואל בבבא בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין מוכר למקדיש לדין זה לקנות קרקע! ותירץ: דתנאי היא. מיהו, תימה: דרבי שמעון אית ליה התם דשמונה אמות בין זה לזה לא חשיב יותר מדאי, אף לענין הקדש. ובריתא דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה הכא בסמוך כרבי שמעון! ויש לומר: דלא מוקי כרבי שמעון כי אם מדין דמקדיש בעין רעה מקדיש, אבל מדין שיעור נטיעת האילנות — לא הוי כרבי שמעון. איבעיא

מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאמַר "כַּמָּה נָאֶה גּוֹי זֶה". - וְלִיתְנֵי: אֶת הַנָּאֶה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבַּגּוֹיִם! - בְּחַד אוּמָּה קָמְיַירֵי, בִּתְרֵי אוּמָּה לֹא מַיְירֵי. - וְלָא? וְהָא קָתָנֵי: הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל! - הָתָם חַד אוּמָּה הוּא, אֶלָּא מִקְּדִישׁ הוּא דִּקְדִישֵׁי כֹּהֲנִים טְפֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אֵידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דִּבְיִשְׂרָאֵל הוּא דְּמִשְׁכַּחַתְּ לָהּ, בְּגוֹי לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, דְּלָאו בְּנֵי אֲחוּזָּה נִינְהוּ - מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי לָהּ "בְּיִשְׂרָאֵל". **משנה** בְּשְׂדֵה אֲחוּזָּה לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סֶבַסְטִי - נוֹתֵן זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, וּבְשָׂדֶה מִקְנָה - נוֹתֵן אֶת שָׁוְוִיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד שָׂדֶה מִקְנָה וְאֶחָד שְׂדֵה אֲחוּזָּה; מַה בֵּין שְׂדֵה אֲחוּזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה? שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה הוּא נוֹתֵן חוֹמֶשׁ, וּבִשְׂדֵה מִקְנָה אֵינוֹ נוֹתֵן חוֹמֶשׁ. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָא: הִקְדִּישׁ שָׂדֶה מְלֵיאָה אִילָנוֹת, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶן - פּוֹדֶה אִילָנוֹת בְּשָׁוְוִין, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. אַלְמָא קָסָבַר רַב הוּנָא: אָדָם מַקְדִּישׁ - בְּעֵין יָפָה מַקְדִּישׁ. אִיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סֶבַסְטִי - נוֹתֵן בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף! אֲמַר לֵיהּ: רְאוּיָה לְפַרְדֵּיסוֹת קָאָמִינָא. אִיתִיבֵיהּ: "בֵּית זֶרַע" - אֵין לִי אֶלָּא בֵּית זֶרַע, שְׂדֵה גְּפָנִים וּשְׂדֵה קָנִים וּשְׂדֵה אִילָנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׂדֵה", מִכָּל מָקוֹם! אֲמַר לֵיהּ: הָכָא נַמִי פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה. אִיתִיבֵיהּ: הִקְדִּישׁ שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת מִמַּטָּע עֲשָׂרָה לְבֵית סָאָה - הֲרֵי זֶה הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע וְאֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. פָּחוֹת מִיכָּן אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן בְּזֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ לֹא אֶת הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אִילָנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ קַרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף! וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִי פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה, הָא מִדְּסֵיפָא פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה - מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָא! אֶלָּא הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מַקְדִּישׁ - בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ, דְּתַנְיָא: הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה - הִקְדִּישׁ אֶת כּוּלָּהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא חָרוּב הַמּוּרְכָּב וּסְדַן הַשִּׁקְמָה. - אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵימָא סֵיפָא: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אִילָנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ קַרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; וְאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - לֵיזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן וְלִיפַּרְקוּ אַגַּב אַרְעֵיהוּ, דְּהָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזֵיל בָּתַר פִּדְיוֹן! דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" - שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יְצָתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה?

תלמוד

תוספות

איבעיא להו לרבנן אית להו גזרה שוה ומפקין ליה לחומש או דלמא כו׳ — קשה לרבינו אלחנן: אמאי לא נילף מינהון גזרה שוה? נהי דבנין אב לא ילפינן מינייהו — מכל מקום גזרה שוה נילף מינייהו! ונראה לרבי: מדאיצטריך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו, ומצינו למילף חד מחבריה בגזרה שוה ולא ילפינן, אלא כתב חומש לכל חד וחד — שמע מינה, שני כתובין הבאים כאחד, ולא ילפינן מינייהו בעלמא אפילו בגזרה שוה.

במועד אין בתם לא לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא כו׳ — אסיפא דסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובזה משלם נזק שלם. אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אהמית בן חורין. דבהא לא פליג רבי עקיבא, דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד, כדאיתא בבבא קמא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (מב,ב). **יאמרו** בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים — יש תימה קצת, דבמשנה תני: אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים, ומאי שנא דהכא מזכיר בגמרא הגדולה בת מלכים, ובמשנה תנא גדולה שבכהונה?

הוו

תלמוד לומר וכו׳ — שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יש לה דין שדה מקנה לפדות בשוויה, יצתה זו כו׳. **ואחר כך הקדישה** — דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה. אבל הקדישה ואחר כך מת אביו — אינה אלא כשדה מקנה. [עד כאן שייך לעמוד א]. **אי משום קרא** — ד״אשר לא משדה אחוזתו״ — דלמא לאו למעוטי הקדישה ואחר כך מת אביו, אלא למעוטי מת אביו ואחר כך הקדישה, וכדדריש ליה רבי מאיר. **כתר פדיון** — וכיון דבשעת פדיון מת אביו — הויא לה שדה אחוזה. **אם כן** — דלכדרבי מאיר הוא דאתא, לכתוב רחמנא וכו׳. **פודן בשויהן** — ואף על גב דאחוזה נינהו. **לא גאלם** — ומכרם גזבר לאחר. **יוצאין לכהנים ביובל** — כדכתיב (ויקרא כז): ״ואם לא יגאל״ וגו׳, וכתיב: ״והיה השדה בצאתו ביובל״ וגו׳. **שדה אמר רחמנא** — ״והיה השדה בצאתו ביובל״ וגו׳ (שם). **פחות משתי שנים** — ואף על גב דמוכר קרקע לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, כדכתיב (שם כה): ״במספר שני תבואות״ וגו׳. **לא גאלם אין יוצאין לכהנים ביובל** — אם מכרם גזבר לאחר. **ליפרקו אגב ארעייהו** — מקום מושב האילן, ולהדרו לבעלים אגב ארעייהו, אם מכרן והגיע היובל! ואמאי אמר: מכר אילנות ולא גאלם — אין חוזרין לבעלים ביובל? **משיפולא** — מקום מושב האילן, עד תהומו. **מחמת טענה** — שטוענו שהזכיר לו שם קרקע. **שדה מקנה** — כתיב (ויקרא כז): ״וחשב לו הכהן את מכסת הערכך״. **לפי שנאמר** — בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעורים. **תלמוד לומר מכסת** — מנין דמיו, דהיינו שְׁוִיָּין. **נאמר כאן** — בשדה מקנה. ולהלן — בשדה אחוזה. **דבר קצוב** — חמשים כסף. מי אית להו דך גזירה שוה — ד״וחשב״, ומפקי ליה לחומש למילף חומש אשדה מקנה משדה אחוזה. **חומש בשדה אחוזה** — ובמקדיש בית בפרשת ״בחקתי״. וחומש דבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב. **תניא כוותיה דרבא** — דאין חומש בשדה מקנה. **ולא מטעמיה** — דאילו טעמא דרבא — מדגלי חומש בכל הנך דוכתי, וטעמא דברייתא — מדהיקישו לערכין, לאדם שהעריך עצמו או חבירו. **משנה המית בן חורין נותן שויו** — דכתיב במועד (שמות כא): ״אם כופר יושת עליו״ וגו׳. ותניא בבבא קמא (מ,א): ״ונתן פדיון נפשו״ — דמי ניזק. **חבל בזה ובזה** — בין בעבד בין בבן חורין, ולא המיתו — משלם נזק שלם. **גמרא במועד אין בתם לא** — אסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובזה כו׳. דרישא פשיטא לן דקנס, דעבד לא שייך בתם, דכתיב בתם: ״ובעל השור נקי״, ואמרינן בבבא קמא בפרק ״שור שנגח ארבעה וחמשה״ (מב,א): נקי מדמי עבד. וקתני נמי: המית בן חורין — נותן שויו. ודמי כופר לא שייך בתם, דדהתם נמי אמרינן: נקי מחצי כופר. **אף תם שחבל באדם וכו׳** — בבבא קמא בפרק ״המניח את הכד״ [לג,א]: שני שוורים תמים שחבלו זה בזה כו׳, רבי עקיבא אומר: אף תם שחבל באדם — משלם

תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ״, שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחוּזָּה; אִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲפִילּוּ הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָב - שְׂדֵה אֲחוּזָּה הָוְיָא, מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם קְרָא - קְרָא לְכִדְרַבִּי מֵאִיר הוּא דְּאָתָא! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכָּחוּ וּדְרוּשׁ: אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחֻזָּתוֹ״, מַאי ״מִשְּׂדֵה״? שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה. אָמַר רַב פַּפָּא: הִקְדִּישׁ טְרָשִׁין - פּוֹדָן בְּשָׁוְיָין, מַאי טַעְמָא? בֵּית זֶרַע אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - יוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? ״שָׂדֶה״ אָמַר רַחֲמָנָא, כָּל דְּהוּ. מָכַר טְרָשִׁין - נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? ״מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְבוּאָה נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? ״וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי נַמִּי אֲחוּזָּה הִיא. הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת - פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹהֶן, מַאי טַעְמָא? בֵּית זֶרַע אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת; לֹא גְּאָלָן - אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, ״וְהָיָה הַשָּׂדֶה״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. מָכַר אִילָנוֹת - אֵין נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? ״שְׁנֵי תְבוּאוֹת״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי בְּנֵי תְבוּאוֹת נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? ״וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. אָמַר מָר: הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת - פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹן. אַמַּאי? וְלִיקְדְּשׁוּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ וְלִיפַּרְקוּהּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ! וְכִי תֵּימָא: אִילָנוֹת אַקְדִּישׁ, אַרְעָא לָא אַקְדִּישׁ - וְהָאָמְרִי נְהַרְדְּעֵי: מַאן דִּמְזַבֵּן לֵיהּ דִּקְלָא לַחֲבֵרֵיהּ, קָנֵי לֵיהּ מִשִּׁיפּוּלָא וְעַד תְּהוֹמָא! - לָאו מִי אִיתְּמַר עָלָהּ: בְּבָא מַחֲמַת טַעֲנָה! ״שְׂדֵה מִקְנָה נוֹתֵן שָׁוְיוֹ״. תָּנוּ רַבָּנַן: ״בְּמִכְסַת״ - מַה בָּא לִלְמוֹד? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף״, יָכוֹל אַף שְׂדֵה מִקְנָה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מִכְסַת״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן ״וְחָשַׁב״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ״וְחִשַּׁב״, מַה לְּהַלָּן דָּבָר קָצוּב - אַף כָּאן דָּבָר קָצוּב. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבָּנַן אִית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה וּמַפְּקִין לֵיהּ לְחוֹמֶשׁ, אוֹ דִּלְמָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה וְלֵית לְהוּ לְחוֹמֶשׁ? אֲמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה; מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ גַּבֵּי שְׂדֵה אֲחוּזָּה וְגַבֵּי מַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ - הָווּ לֵיהּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ בִּמְעַשֵּׂר בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה וּבִבְהֵמָה טְמֵאָה, הָוָה לֵיהּ טוּבָא וְאֵין מְלַמְּדִין. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא, וְלָא מִטַּעְמֵיהּ; תַּנְיָא: ״בְּמִכְסַת הָעֲרֶכְךָ״ - הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַעֲרָכִין, מַה עֲרָכִין אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אַף שְׂדֵה מִקְנָה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. **משנה** בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהַקֵּל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵמִית אֶת הַנָּאֶה שֶׁבַּעֲבָדִים וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבַּעֲבָדִים - נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סֶלַע. הֵמִית בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן שָׁוְיוֹ. חָבַל בְּזֶה וּבְזֶה - נוֹתֵן נֵזֶק שָׁלֵם. **גמרא** בְּמוּעָד אִין, בְּתָם לָא; לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דִּתְנַן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֵזֶק שָׁלֵם? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תָּם נַמִּי, וְאַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנָא סֵיפָא: הֵמִית עֶבֶד הֵמִית בֶּן חוֹרִין, דִּבְמוּעָד הוּא דְּמִשְׁכַּחַתְּ לָהּ, בְּתָם לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ - מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי מוּעָד. **משנה** בְּאוֹנֵס וּבִמְפֻתֶּה לְהַקֵּל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִיתָּה אֶת גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים, וְהַבּוֹשֶׁת וְהַפֶּגָם - הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. **גמרא** אַמַּאי? אֵימָא: חֲמִשִּׁים סְלָעִים אָמַר רַחֲמָנָא מִכָּל מִילֵּי! אֲמַר רַב זְעֵירָא, יֹאמְרוּ: בָּעֵל בַּת מְלָכִים חֲמִשִּׁים, בָּעֵל בַּת הֶדְיוֹטוֹת חֲמִשִּׁים? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי הָכִי, גַּבֵּי עֶבֶד נַמִּי יֹאמְרוּ: עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית שְׁלֹשִׁים, עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט שְׁלֹשִׁים! אֶלָּא אָמַר רַב זְעֵירָא:

אילו

במותר נזק שלם. והיינו במותר: אם חבל גם האדם בשור, ושמו בית דין חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור — בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם. אלמא תם שחבל באדם משלם נזק שלם! **איידי דבעי למיתני סיפא המית עבד המית בן חורין כו׳** — משום הכי נקט ברישא מועד. והאי דקאמר סיפא — לאו סיפא ממש, אלא סיפא דרישא היא, דמועד — ברישא קתני לה. **משנה פגם** — מפרש בכתובות (מ,א): שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו. **גמרא מכל מילי** — ובושת ופגם לא ליתיב ליה. **בעל בת הדיוטות כו׳** — בתמיה. אבל השתא, כי יהיב בושת — יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות.

אילו

תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז כב) 'וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחוּזָתוֹ יַקְדִּישׁ לַה'', למדנו מתיבות 'אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחוּזָתוֹ', ששדה מקנה היא רק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שָׂדֶה אֲחוּזָה בשעת ההקדש, יָצְתָה זוֹ שירשה קודם שהקדישה, שֶׁבשעת הקדש הִיא שָׂדֶה אֲחוּזָה, ואינה נפדית כשדה מקנה בשויה אלא בחמישים שקל כשדה אחוזה, אבל אם הקדישה ואחר כך מת אביו, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, דינה כשדה מקנה.

הגמרא מוכיחה מהברייתא שלרבי שמעון שעת הפדיון קובעת. מדייקת הגמרא: [ו]אילו לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שחלקו על רבי מאיר, אֲפִילּוּ אם הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָב, שבשעת הקדש היתה שדה מקנה, מכל מקום שָׂדֶה אֲחוּזָה הָוְיָא [–היא], מַאי טַעְמָא, אִי מִשּׁוּם שלמדו זאת מִקְרָא – מן הפסוק, הרי הִקְרָא לְרַבְרַבִּי מֵאִיר הוּא דַּאֲתָא – מהפסוק ניתן ללמוד רק כרבי מאיר ששדה אחוזה היא כל שהיתה שדה אחוזה בשעת הקדש, אבל אין מוכח שאף כשנעשתה שדה אחוזה אחרי שהקדישה דינה כשדה אחוזה, אֶלָּא לָאו – ודאי טעמו של רבי שמעון מִשּׁוּם דְּאָזִיל בָּתַר – שהולך אחר שעת הַפְּדְיוֹן, ואז כבר מת אביו, ולכן דינה כשדה אחוזה. וכיון שאמרה הברייתא לעיל (ע"א) שבשלא הוקדשו האילנות עם הקרקע, אף שבשעת הפדיון שניהם קדושים, נפדים כל אחד בפני עצמו, אם כן אינה כרבי שמעון, וחזרה הקושיה על רב הונא למקומה.

הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אין טעמם משום שהלכו אחר שעת הפדיון, אלא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכְּחוּ וְדָרוּשׁ – מצאו לדרוש מן הפסוק אף כדברי הם, כי אִם כֵּן שהפסוק מלמד רק כדברי רבי מאיר שכשהקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, לְכִתּוּב רַחֲמָנָא 'אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחוּזָתוֹ', ללא המלה 'משדה', מַאי 'מִשְּׂדֵה', ללמד שרק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת כלל שָׂדֶה אֲחוּזָה דינה כשדה מקנה, כי 'משדה' משמע שאף במקצת אינה שדה אחוזה, אבל אם כשהקדישה אפשר שתהיה עוד שדה אחוזה אם ימות אביו קודם היובל, דינה כשדה אחוזה. הגמרא מבארת ששדה שאינה ראויה לזריעה, אף על פי שהיא שדה אחוזה פעמים אין דינה כן: אָמַר רַב פָּפָּא, הִקְדִּישׁ טַרְשִׁין – אדמת סלעים, פּוֹדָן בְּשָׁווּין ולא בחמישים שקל, מַאי טַעְמָא, מפני שבעניין פדיית שדה אחוזה, 'בֵּית זֶרַע' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כז טז) 'זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף', ומשמע שזה בקרקע הראויה לזריעה, וְהָנֵי – סלעים אלו, לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ.

לֹא גְּאָלָן המקדיש מן ההקדש, ומכרם הגזבר לאחר, יוֹצְאִין הטרשין לכהנים בַּיּוֹבֵל כשדה אחוזה, מַאי טַעְמָא, מפני שבעניין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובל, 'שָׂדֶה' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ו'שדה' משמע דווקא שדה וְלֹא אִילָנוֹת.

רב פפא מבאר דין פדיית אילנות מן הלוקח: מָכַר אִילָנוֹת לחבירו, אֵין נִגְאָלִין – אין יכול לפדותן מהלוקח בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מזמן מכירתם, מַאי טַעְמָא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול בתוך שתי שנים, 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ' (שם כה טו) אָמַר רַחֲמָנָא, וכיון שתלה הכתוב דין זה בעשיית תבואות, משמע שהוא בכל דבר השייך בעשיית תבואה, וְהָנֵי בְּנֵי תְּבוּאוֹת נִינְהוּ – ואף האילנות שהרי מוציאים פירות.

לֹא גְּאָלָן מן הלוקח, ונשארו בידו עד היובל, אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל בכל השדות, מַאי טַעְמָא, לפי שבעניין חזרת שדות ביובל, 'וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כה כח) 'וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ', ומשמע שדווקא אחוזה [דהיינו קרקע] חוזרת ביובל וְלֹא אִילָנוֹת שאינם אחוזה לפי שאינם מתקיימים לעולם.

אָמַר מַר – הובאו לעיל דברי רב פפא, הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת פּוֹדֶה בְּשָׁווּין, ולא לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל. מקשה הגמרא: אַמַּאי פודה בשווין, וְלִיקְדּוּשׁ האילנות אַגַּב אַרְעֵיהוּ – אגב הקרקע שעומדים עליה, וְבשעת פדיון לִיפְרְקוּהָ אַגַּב אַרְעֵיהוּ – יפדם אגב הקרקע בחמישים שקל, וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר, שרק אִילָנוֹת אַקְדִּישׁ, אבל אַרְעָא – את הקרקע לֹא אַקְדִּישׁ, וְהָאָמְרִי – והרי אמרו חכמי נְהַרְדְּעֵי, מַאן דְּמִזַּבֵּן לֵיהּ דִּקְלָא לְחַבְרֵיהּ – המוכר דקל לחבירו, קָנֵי לֵיהּ – הלוקח לקרקע מִשֵּׁיפּוּלָא וְעַד תְּהוֹמָא – מפני הקרקע שבשולי האילן עד לעומק התהום, דהיינו כל הקרקע, הרי שכל הקונה אילן קונה אף את הקרקע, וחזרה הקושיא למקומה, שיפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל ולא בשווין כדברי רב פפא.

מתרצת הגמרא: לָאו מִי אִיתְּמַר עָלָהּ – האם לא שנינו על זה, שהוא רק בְּאופן שבָּא הלוקח מֵחֲמַת טַעֲנָה, שטוען שבשעת הקנין כתב לו בשטר, שמקנה לו אף את הקרקע שתחת האילן, אבל בלא זה, אף נהרדעי מודים שאין מוכר לו קרקע.

שנינו במשנה: המקדיש שָׂדֶה מִקְנָה לרבנן נוֹתֵן שָׁוִיו, אבל לרבי אליעזר אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה, נותן על זרע חומר שעורים חמישים שקל כסף.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר בפדיית שדה מקנה, 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מְכִסַּת הָעֲרֶכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל' (ויקרא כז כג), ומבארת הברייתא: 'כְּמִכְסַת' – במנין דמי השדה, מַה בָּא לִלְמוֹד – מה בא ללמד, הרי סברא היא שהשדה נפדית בשוויה, אלא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בשדה אחוזה שנפדית לפי 'זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף' (שם כז טו), יָכוֹל אַף שָׂדֶה מִקְנָה כֵּן, שתיפדה זרע חומר כשאר שדה אחוזה, מַאי טַעְמָא, מפני שבענין שיבת קרקעות לבעלים ביובל, 'וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ' (שם כה כח) אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה כח) 'וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ', ומשמע שזה בכל מה שנקרא אחוזה, וְהַאי נַמִּי – וגם טרשין אלו, אֲחוּזָה הִיא.

רב פפא מבאר שבפדיית אילנות מההקדש אין דיני שדה אחוזה: הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת ללא קרקע, פּוֹדֶה אותם מהקדש בְּשָׁווּיֵהֶן ולא בחמישים שקל כשדה אחוזה, מַאי טַעְמָא, לפי שבענין פדיית שדה אחוזה, 'בֵּית זֶרַע' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז טז) 'זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף', ומשמע שדווקא קרקע שזורעים בה, וְלֹא אִילָנוֹת, שהם נפדים בשוויהם.

לֹא גְּאָלָן את האילנות מההקדש, ומכרן גזבר לאחר, אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל כשאר שדה אחוזה, לפי שבענין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובל, 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ו'שדה' משמע דווקא שדה וְלֹא אִילָנוֹת.

רב פפא מבאר דין פדיית אילנות מן הלוקח: מָכַר אִילָנוֹת לחבירו, אֵין נִגְאָלִין – אין יכול לפדותן מהלוקח בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מזמן מכירתם, מַאי טַעְמָא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול בתוך שתי שנים, 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ' (שם כה טו) אָמַר רַחֲמָנָא, וכיון שתלה הכתוב דין זה בעשיית תבואות, משמע שהוא בכל דבר השייך בעשיית תבואה, וְהָנֵי בְּנֵי תְּבוּאוֹת נִינְהוּ – ואף האילנות שהרי מוציאים פירות.

לֹא גְּאָלָן מן הלוקח, ונשארו בידו עד היובל, אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל בכל השדות, מַאי טַעְמָא, לפי שבענין חזרת שדות ביובל, 'וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כה כח) 'וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ', ומשמע שדווקא אחוזה [דהיינו קרקע] חוזרת ביובל וְלֹא אִילָנוֹת שאינם אחוזה לפי שאינם מתקיימים לעולם.

אָמַר מַר – הובאו לעיל דברי רב פפא, הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת פּוֹדֶה בְּשָׁווּין, ולא לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל. מקשה הגמרא: אַמַּאי פודה בשווין, וְלִיקְדּוּשׁ האילנות אַגַּב אַרְעֵיהוּ – אגב הקרקע שעומדים עליה, וְבשעת פדיון לִיפְרְקוּהָ אַגַּב אַרְעֵיהוּ – יפדם אגב הקרקע בחמישים שקל, וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר, שרק אִילָנוֹת אַקְדִּישׁ, אבל אַרְעָא – את הקרקע לֹא אַקְדִּישׁ, וְהָאָמְרִי – והרי אמרו חכמי נְהַרְדְּעֵי, מַאן דְּמִזַּבֵּן לֵיהּ דִּקְלָא לְחַבְרֵיהּ – המוכר דקל לחבירו, קָנֵי לֵיהּ – הלוקח לקרקע מִשֵּׁיפּוּלָא וְעַד תְּהוֹמָא – מפני הקרקע שבשולי האילן עד לעומק התהום, דהיינו כל הקרקע, הרי שכל הקונה אילן קונה אף את הקרקע, וחזרה הקושיא למקומה, שיפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל ולא בשווין כדברי רב פפא.

מתרצת הגמרא: לָאו מִי אִיתְּמַר עָלָהּ – האם לא שנינו על זה, שהוא רק בְּאופן שבָּא הלוקח מֵחֲמַת טַעֲנָה, שטוען שבשעת הקנין כתב לו בשטר, שמקנה לו אף את הקרקע שתחת האילן, אבל בלא זה, אף נהרדעי מודים שאין מוכר לו קרקע.

שנינו במשנה: המקדיש שָׂדֶה מִקְנָה לרבנן נוֹתֵן שָׁוִיו, אבל לרבי אליעזר אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה, נותן על זרע חומר שעורים חמישים שקל כסף.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר בפדיית שדה מקנה, 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מְכִסַּת הָעֲרֶכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל' (ויקרא כז כג), ומבארת הברייתא: 'כְּמִכְסַת' – במנין דמי השדה, מַה בָּא לִלְמוֹד – מה בא ללמד, הרי סברא היא שהשדה נפדית בשוויה, אלא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בשדה אחוזה שנפדית לפי 'זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף' (שם כז טו), יָכוֹל אַף שָׂדֶה מִקְנָה כֵּן, שתיפדה זרע חומר

המשך בעמוד רי

אם נאמר שאין האונס משלם בושת ופגם, אזי **אילו בָּאוּ עֲלֵיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד** בא עליה **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ,** וְלאחריו בא עליה **אֶחָד כְּדַרְכָּהּ** באונס או בפיתוי, והוא חייב בקנס, **יֹאמְרוּ** ויתמהו האנשים, כיצד יתכן שגם אם **בְּעַל** נערה **פְּגוּמָה** שנבעלה כבר ובשתה מועטת, משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, וגם אם **בְּעַל** נערה **שְׁלֵמָה** שלא נבעלה מעולם ובשתה מרובה, משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, אלא על כרחך שמשלם גם תשלומי בושת, ובהם יש חילוק בין פגומה לשלימה, שמשלם לכל אחת כפי בושתה.

אביי שב ודוחה: **אָמַר** לֵיהּ **אַבַּיֵי, אִי הָכִי, גַּבֵּי** שור שהמית **עֶבֶד נַמִּי, יֹאמְרוּ** האנשים, היתכן שגם כשהרג **עֶבֶד בְּרִיא** ששוה הרבה משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, וגם כשהרג **עֶבֶד מוּפֶה שְׁחִין** שהוא פגום ושוה מעט משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, ומכל מקום לא חילקה תורה בתשלומיהם, אף כאן אפשר שלא חילקה התורה בין נערה פגומה לנערה שלימה.

אביי מתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי,** בושת ופגם נלמדים ממה שֶ**אָמַר קְרָא** לגבי אונס (דברים כב כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה **תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ',** הוצרך הפסוק לפרש שהחמישים כסף הוא בעבור שעינה אותה בבעילתה, **מִכְּלָל דְּאִיכָּא** – משמע שיש גם **בּוֹשֶׁת וּפְגָם,** שחיובם אינו משום עינוי, אלא על מה שבייש ועל מה שפגם.

רבא מתרץ בעוד אופן: **רָבָא אָמַר,** בושת ופגם נלמדים ממה **דְּאָמַר קְרָא** (שם) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ וגו' לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף', והיה אפשר לכתוב 'ונתן לאבי הנערה חמישים כסף', משמע מתיבות 'האיש השוכב עמה', שרק על **הַנָּאַת שְׁכִיבָה** קנסתו התורה **חֲמִשִּׁים** כסף, **מִכְּלָל** – ומשמע **דְּאִיכָּא מִילְּתָא אַחֲרִיתִי** – שיש עוד חיובים שאינם עבור הנאת השכיבה, **וּמַאי נִיהוּ** – ואילו הם, תשלומי **בּוֹשֶׁת וּפְגָם.**

משנה

אדם הנושא נערה, וטוען שלא מצא לה בתולים לפי שזינתה תחתיו בעת שהיתה מאורסת לו, והתברר שהיה שקר בפיו, קנסה אותו התורה שישלם לאבי הנערה מאה סלעים, וכן אסור לו לגרשה כל ימיו, שנאמר (דברים כב יג–יט) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ, וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מְצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים וגו', וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ, וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו'.

משנתנו מביאה דין נוסף שיש בו אפשרות לקולא ולחומרא: יש **בְּמוֹצִיא שֵׁם רָע** צד **לְהָקֵל וְצד לְהַחְמִיר. כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁהוֹצִיא** – בין שהוציא **שֵׁם רָע עַל גְּדוּלָּה שֶׁבַּכְּהוּנָּה,** ובין שהוציא שם רע **עַל קְטַנָּה** במעלה **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן מֵאָה סֶלַע,** שלא חילקה התורה במעלת היחוס של האשה, אלא קנסה תמיד את המוציא שם רע במאה סלעים. מוסיפה המשנה ואומרת: **נִמְצָא שֶׁהָאוֹמֵר** דבר רע **בְּפִיו,** כמו אדם זה שאמר שלא מצא בתולים לאשתו, **חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** – מהאונס נערה בתולה, שהמוציא שם רע נקנס במאה סלעים, ואילו האונס אינו חייב אלא חמשים סלעים. ומוכיחה זאת המשנה: **שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר** שלא להכנס לארץ ישראל, **אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרָע** שאמרו עליה, **שֶׁנֶּאֱמַר,** בענין חטא המרגלים שנענשו ישראל שלא להכנס לארץ ישראל (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ **אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וגו'** וְלא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי', ומשמע שלא נחתם דינם אלא משום חטא זה.

גמרא

שנינו במשנה: 'נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה'. מקשה הגמרא: **מַמַּאי** – מנין שהאומר בפיו חמור, **דִּלְמָא** – שמא חומרת עונשו של המוציא שם רע אינה מחמת הלשון הרע בלבד, אלא **מִשּׁוּם דְּקָא גָּרִים לָהּ קְטָלָא** – שעל ידי הלשון הרע היה עשוי לגרום לה מיתה, שהרי אם היו מקבלים את דבריו, שזינתה בעודה מאורסת לו, היתה חייבת מיתה, **דִּכְתִיב** (דברים כב כ–כא) 'וְ**אִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר וגו'** הַזֶּה לא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה, **וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה וגו'** אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה'. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** (שם כב יט) 'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה **כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע** עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל', הרי פירשה התורה שעונש מאה כסף הוא **עַל שֵׁם רָע שֶׁהוֹצִיא,** ולא על כך שרצה לגרום לה מיתה.

שנינו במשנה: **וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין וכו'** על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר לגבי חטא המרגלים (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי'.

מקשה הגמרא: **מַמַּאי** – מנין לנו שהטעם שנחתם גזר דינם של ישראל שלא להכנס לארץ הוא מחמת חומרתו של חטא לשון הרע, **דִּלְמָא דְּאַכַּתִּי לֹא מָלֵא סְאָתָן** – שמא הטעם שלא נענשו עד חטא זה היה מחמת שעדיין לא התמלאה מדת עוונותיהם, ובחטא זה התמלאה המדה והיו ראויים לעונש זה. ומוכיחה הגמרא שכך היא ההנהגה, **דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם,** להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** בעוונות הרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כ כב) 'בִּמְלֹאוּת **סִפְקוֹ יֵצַר לוֹ',** כלומר, כשימלא אדם את כל רצונו בעוונות, אז תבוא עליו הצרה. ואף כאן יתכן שבחטא זה של לשון הרע התמלאה סאתם, ואין ראיה מהפסוק שחטא לשון הרע חמור יותר משאר החטאים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,** יש ללמוד זאת מכך **דְּאָמַר קְרָא,** (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ **אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים',** ולשון 'זה' מיותר ובא ללמד שעַל חטא זֶה לבדו **נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין,** ולא משום צירופם של חטאים אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חומר עון לשון הרע: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן פַּרְטָא, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל עון לָשׁוֹן הָרָע, מִנָּלָן** – ומנין יש ללמוד זאת, **מִמְּרַגְּלִים** ששלח משה רבינו ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, ונענשו. וכך יש ללמוד, **וּמָה הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים,** כמרגלים שאמרו על ארץ ישראל שיש בה 'עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם' (דברים א כח) ושהיא 'אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ' (במדבר יג לב), **כָּךְ** הוא עונשם, שמתו במגיפה (שם יד לז), **הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵירוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שעונשו גדול.

מקשה הגמרא: **מַמַּאי** – מנין שעונשם של המרגלים היה מחמת שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיינו על עצים ואבנים, **דִּלְמָא** – שמא עונשם היה **מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוציאו את דיבת ארץ ישראל, **דִּכְתִיב** (שם יג לא) 'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ',** ותיבת 'ממנו' יכולה להתפרש בשני פנים, **אַל תִּיקְרֵי** – אל תפרש 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ'** – מאיתנו, כלומר שהכנענים חזקים מעם ישראל, **אֶלָּא** 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ',** בלשון שמדברים על מישהו נסתר, וכוונתם היתה על הקדוש ברוך הוא, **כְּבֵיכוֹל בַּעַל הַבַּיִת** עצמו **אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם,** כלומר אפילו אם הקב"ה היה מפקיד שם כלים, לא היה בכוחו להוציאם משם. ואם כן נמצא שחטא המרגלים היה חמור יותר מסתם לשון הרע, שהרי כפרו בהקב"ה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **אָמַר קְרָא** (שם יד לז) 'וַיָּמֻתוּ **הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה** בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'', הרי שפירש הפסוק שעונשם היה **עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ,** ולא על שכפרו בהקב"ה.

המשך בעמוד נה

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה — תחילה, ואחר כך בא עליה זה כדרכה, דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס, [ויאמרו]: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי — יהיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה — לא יהיב נמי אלא חמשים? אבל השתא גבי בושת איכא חילוק, דיהיב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה. **מוכה שחין** — דהוי פגום, דומיא דנבעלה שלא כדרכה. **תחת אשר עינה** — רישיה דקרא: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" וגו' (דברים כב), דמשמע: הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי. ומדאיצטריך למכתב הכי — מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא, כגון בושת ופגם, דלאו קנסא דעינוי נינהו, דבלאו עינוי נמי איכא בושת. ופגם — היינו נזק, ששוה פחות מבתחילה. **משנה נמצא האומר בפיו חמור** — דנותן מאה סלע, והעושה מעשה דאונס בתולה — לא יהיב אלא חמשים. **גזר דין** — שלא ליכנס לארץ. **זה עשר פעמים** — גבי מרגלים כתיב, דמשמע: על זה נתחתם. **גמרא ממאי** — דאומר בפיו חמור? דמשמע דמשום לשון הרע בלבד קא יהיב להו? דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע — דגרים לה ביה קטלא! **על שם רע** — משום לשון הרע בלבד. **במלאת ספקו יצר לו** — כשתמלא סאתו בעונות הרבה — אז יצר לו, תבא עליו צרה. **על זה נתחתם** — ולאו משום צירוף דאחרינו. **בעל הבית** — הקדוש ברוך הוא. **על דבת הארץ** — שהוציאו, קאמר דמתו. **ממרים** — מורדים. **שנותן לו רבו מתנה** — פרנסה לדגים. **אחד ומחצה** — דבפרעה כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב".

אילו באו עליה שנים, אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה, יאמרו: בעל פגומה - חמשים, בעל שלמה - חמשים! אמר ליה אביי, אי הכי, גבי עבד נמי יאמרו: עבד בריא - שלשים, עבד מוכה שחין - שלשים! אלא אמר אביי, אמר קרא: "תחת אשר ענה" - מכלל דאיכא בושת ופגם. רבא אמר, דאמר קרא: "ונתן האיש השכב עמה" וגו' - הנאת שכיבה חמשים, מכלל דאיכא מילתא אחריתי, ומאי ניהו? בושת ופגם. **משנה** במוציא שם רע להקל ולהחמיר, כיצד? אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה ועל קטנה שבישראל - נותן מאה סלע. נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה, שכן מצינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר: "וינסו אותי זה עשר פעמים" וגו'. **גמרא** ממאי? דלמא משום דקא גרים לה קטלא, דכתיב: "ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה" וגו'! אמר רבא, אמר קרא: "כי הוציא שם רע" - על שם רע שהוציא. "וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין" וכו'. ממאי? דלמא דאמתי לא מלא סאתן, דאמר רב המנונא: אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר: "במלאת ספקו יצר לו"! אמר ריש לקיש, אמר קרא: "וינסו אותי זה עשר פעמים" - על זה נתחתם גזר דין. תניא, אמר רבי אליעזר בן פרטא: בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן? ממרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה? - ממאי? דלמא משום דרבי חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא: דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב: "כי חזק הוא ממנו", אל תיקרי "כי חזק הוא ממנו", אלא: "ממנו" - כביכול, בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם! אלא אמר רבה אמר ריש לקיש, אמר קרא: "וימותו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה" - על דבת הארץ שהוציאו. תניא: אמר רבי יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא: שנים בים, ושנים במים, שנים בשליו, אחת בעגל, ואחת במדבר פארן. שנים בים - אחת בירידה ואחת בעלייה. בירידה - דכתיב: "המכבלי אין קברים במצרים". בעלייה - כדרב הונא, דאמר רב הונא: ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו; כדרבה בר מרי. דאמר רבה בר מרי, מאי דכתיב: "וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו"? מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה, ואומרים: כשם שאנו עולים מצד זה, כך מצרים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים: פלוט אותם לבשה! אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו? אמר לו: אני נותן לך אחד ומחצה שבהם. אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עולם שתובע את רבו? אמר לו: נחל קישון יהיה ערב. מיד פלטן לבשה, דכתיב: "וירא ישראל את מצרים מת על" וגו'. שנים בים - במרה וברפידים. במרה - דכתיב: "ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות", וכתיב: "וילן העם על משה"; ברפידים - דכתיב: "ויחנו ברפידים ואין מים לשתות", וכתיב: "ויריב העם עם משה". שנים במן - דכתיב: "

[שייך לעמוד הקודם] **הוו** להו שני כתובין הבאין כאחד — ואם תאמר: מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד? כיון דגבי שדה מקנה איכא גזרה שוה למילף חומש משדה אחוזה, וגבי מקדיש בית ליכא גזרה שוה! ושמא הכא דכתיב "והעריך" גבי מקדיש בית, כמאן דכתיב "וחשב". או שמא יש לומר: "וחשב" אין זו גזרה שוה גמורה, אף על גב דקרי ליה הספר גזרה שוה. והכי נמי אשכחן בפרק קמא דבבא קמא (ו,ב) גבי נאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה, קרי ליה התם גזרה שוה. ואומר רבינו יצחק דאינו גזרה שוה גמורה. או שמא יש לומר: משום דכתיב "קודש" גבי מקדיש שדה אחוזה, וכתיב נמי "קודש" [גבי] מקדיש בית ו"קודש" "קודש" גזרה שוה גמורה היא, משום הכי קרי ליה שני כתובין הבאים כאחד. [שייך לעמוד הקודם] **בושת** הכל לפי המבייש והמתבייש — ופגם מפרש בכתובות (מ,ב): אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה, להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח.

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה — פירש רש"י: אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה, ואחד בא עליה כדרכה, דאכתי היא בתולה ויש לה קנס. ויאמרו: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי — יהיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא — לא יהיב נמי אלא חמשים. ורש"י פירש בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עג,ב) גבי האי דאמר: לא משלם עד גמר ביאה, ופירש רש"י שם: שהוא מוציא בתולים. משמע דבעינן השרת בתולים להתחייב קנס. ואינו כן, דהא איתא בפרק קמא דקדושין (ט,ב): באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה, פירוש: כגון שבאו עליה שלא כדרכה, רבי אומר: אומר אני הראשון בסקילה, וכולהו בחנק. ואמר רבי זירא עלה: מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי! לפיכך פירש רבינו יצחק: יאמרו בעל פגומה חמשים זהובים — אותו שבעל אחריו כדרכה, [בעל שלימה חמשים זהובים — אותו שבעל ראשון שלא כדרכה, דאז היתה שלימה. מיהו, לכל הפירושים צריך לומר דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון. ובספרים כתוב "אותו שבעל כדרכה", ולפירוש רבינו יצחק קצת קשה, דהוה מצי למימר: "באו עליה שנים שלא כדרכה"].

כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר — יש לתמוה: איך היו ישראל באותו הדור כל כך מקטני אמנה, שסברו שכך יעשה הקדוש ברוך הוא נסים למצרים להעבירם מארצם לארץ ישראל? ואומר רבי בשם אביו רבי שמואל, שישראל לא עברו הים לרחבו מצד זה לזה, שאם כן היו ממהרים ללכת אל ארץ ישראל. אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים, עד שפנו למדבר לצד אחד, כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים. ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם, לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד. וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו למדבר — כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו, כי סבורים שלא יעברו המצריים בים, אלא יבאו מצד אחר. ובהכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג): "ויסעו ממרה וגו' ויחנו על ים סוף", ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד אחר — היאך פגעו עוד בים, וכי חזרו לאחוריהם? אלא שמע מינה: לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים, שמצרים כמו כן לרוח דרומית של ארץ ישראל קרוב לסוף דרומית לצד מערב. ונילוס מפסיק בין מצרים ובין ארץ ישראל, והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב. ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים, ואחר כך יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה, ויצאו בצד צפוני שלהם, שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים. ואחר כך הלכו קצת ימים עד מרה, ואחר כך היו עדיין אצל הים. וכשהוצרכו ליכנס לארץ ישראל לא הוצרכו לעבור הים, אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב, שהוא בדרומית של ארץ ישראל ומזרחית של ארץ מצרים. **אחד** ומחצה שבהם — במצרים כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב בחור", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב". ואף על גב דכתיב (שמות יד) "כל רכב מצרים" — לא קא חשיב אלא השרים, של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב, ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל, ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה — אינו חושש.

תוספות

[שייך לעמוד הקודם] **אל** תקרי ממנו אלא ממנו — פירוש: אל תקרי "ממנו" רפי, אלא "ממנו" דגש. ואינו כן, שכל "ממנו". שבתורה דגושין, ואינו מחליף כלל זה בזהו וכן מצינו בסיפרי: "ולא נס ליחה" אין כתיב כאן, אלא: ולא נס ליחה. **התאוו** תאוה — פירש רש"י: התאוו יותר, משמע שלא פסק להם השליו. רש"י. והרב רבינו יוסף קרא פירש: שפסק להם השליו ראשון, והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה, לפי שלא היה להם שליו וירד להם שליו שני. **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע — "אמר" גרסינן, ולא גרסינן "ואמר", דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל.

לישנא תליתאי — פירש רש"י: לשון שלישי של רכיל מגלה סוד. ואני מצאתי כתוב: לישנא תליתאי — שהקיפה הקדוש ברוך הוא אחת של עצם ואחת של בשר, והוא שלישי בתוכם.

[מכאן שייך לעמוד הבא] **כל** מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא — פירוש: כגון כהאי גונא ד"נורא בי פלוני", דאיכא למישמע דלא אמרה משום לישנא בישא. אבל אם הוא אמר דבר קנטור על חבירו — אפילו היה אומרה בפניו אית ביה משום לישנא בישא.

אבנט מכפר על הרהור הלב — אהיכא דאיתא. ואבנט הוא כמו חגור של שש ארוכה מאד. ואיתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו סביביו שתי פעמים כנגד לב של אדם.

ובחזקתו

רש"י

אל תצאו — בשבת ללקוט. **בשליו ראשון** — כשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו, כדכתיב (שמות טז): "ויהי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל" וגו', ולאחר זמן מרובה התאוו יותר. **במדבר פארן** — מעשה מרגלים. **של עצם** — שינים. **מה יתן לך ומה יוסיף לך** — עוד הקדוש ברוך הוא שמירה, שלא תספר לשון הרע. **האומרים ללשוננו נגביר** — כמי שאומר "מי אדון לנו", דכופרים בעיקר. **למצורע מוחלט** — אלמא "אצמית" דמתרגם לשון חליטה — היינו צרעת. **אותו לא אוכל** — בהאי קרא לעיל כתיב: "מלשני בסתר רעהו". **על גסי הרוח** — להא דרב חסדא, דבהאי קרא ד"אותו לא אוכל" כתיב נמי: "גבה עינים". **נדוננו** — גרסינן. **וסלף בה** — מי שסולף בה, וחפץ לסלקה, שלא תהא בו עוד — ישבור רוחו. **כרתו** — לשון כרת. **הי מינייהו מפקא** — הא בכולהו כתיב "גדולות", הלכך כולהו אתו. **לישנא תליתאי** — זה לשון הרכיל, שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד. **לאומרו** — לרכיל עצמו. שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה, והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו. **דבעי מיית בלישניה** — יעסוק בדברי שטות ונבלה. **דבעי חיי בלישניה** — יעסוק בתורה. **נורא בי פלניא** — דמשמע: עשיר הוא, וכל שעה מצוי אש בביתו לבשל תבשילין. **גלויי מילתא בעלמא הוא** — הואיל ואינו אומרה בלשון הרע, אלא מגלה לאותן שמבקשין אור: לכו לבית פלוני. **דמיתאמרא באפי מרה** — שהמרגל אומרה בפני האומר עליו. **וחזרתי לאחורי** — לראות מי יעמוד אחורי, שאף בפני הבעלים אני אומרה. אלמא, לאו לישנא בישא חשיבא. לישנא אחרינא: שאם באו הבעלים ואמרו: למה אמרת כן — לא חזרתי בי לאמר לא אמרתי, אלא בפניהם הודיתי.

דמיתאמרא

"אַל תֵּצְאוּ" וְיָצְאוּ, "אַל תּוֹתִירוּ" וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם - בִּשְׁלָיו רִאשׁוֹן, וּבִשְׁלָיו שֵׁנִי; בִּשְׁלָיו רִאשׁוֹן - "בִּשְׁבִתְּכֶם עַל סִיר הַבָּשָׂר"; בִּשְׁלָיו שֵׁנִי - "וְהָאַסַּפְסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ". בָּעֲגֶל - כִּדְאִיתֵיהּ. בְּמִדְבַּר פָּארָן - כִּדְאִיתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, מַאי דִּכְתִיב: "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה"? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרַיִן שֶׁל אָדָם זְקוּפִים וְאַתָּה מוּטָל, כָּל אֵבָרַיִן שֶׁל אָדָם מִבַּחוּץ וְאַתָּה מִבִּפְנִים, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת, אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר, מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - נִגְעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "לִצְמִיתָת", וּמְתַרְגְּמִינַן: לַחֲלוּטִין, וּתְנַן: אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע"? זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן"? לָעָתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל נָחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, וְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אֶתְּה - מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? אוֹמֵר לָהֶם: וְכִי מַה יִּתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן? וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - רָאוּי לִסְוֹקְלוֹ בְּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא: "אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "צָמְתוּ בַבּוֹר חַיַּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי". וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל", אַל תִּיקְרֵי "אוֹתוֹ לֹא אוּכָל" אֶלָּא: "אִתּוֹ לֹא אוּכָל". וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ עַל גַּסֵּי הָרוּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַגֵּיהִנֹּם: אֲנִי עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאַתָּה עָלָיו מִלְּמַטָּה נְדוֹנֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "חֲצֵי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים", אֵין חֵץ אֶלָּא לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר", וְאֵין גִּבּוֹר אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא", גַּחֲלֵי רְתָמִים הַיְינוּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל מְסַפֵּרִי לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים", וְאֵין לָשׁוֹן אֶלָּא לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ"; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא - יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר רוּחַ". רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: סִיפֵּר - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁכְּבָר כָּרְתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", אֶלָּא מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא - יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר רוּחַ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת, עֲבוֹדָה זָרָה וְגִילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים; כְּתִיב הָכָא: "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", וּכְתִיב בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדֹלָה", בְּגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת", בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: "גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא". - "גְּדוֹלוֹת", אֵימָא תַּרְתֵּי! - הֵי מִינַיְיהוּ מַפְּקָא? בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: לָשׁוֹן תְּלִיתָאֵי קָטֵיל תְּלִיתָאֵי, הוֹרֵג לַמְסַפְּרוֹ וְלַמְקַבְּלוֹ וְלָאוֹמְרוֹ. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן", וְכִי יֵשׁ יַד לַלָּשׁוֹן? לוֹמַר לְךָ: מַה יַּד מְמִיתָה, אַף לָשׁוֹן מְמִיתָה. אִי מַה יַּד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסַמּוּךְ לָהּ, אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסַמּוּךְ לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". אִי מַה חֵץ עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם", "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם" לָמָּה לִי? - הָא קָמְשַׁמַע לָן, דְּקָטֵיל כְּחֵץ. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" לָמָּה לִי? - לִכְדַרְבָא, דְּאָמַר רָבָא: דְּבָעֵי חַיִּים - בְּלִישָׁנֵיהּ, דְּבָעֵי מִיתָה - בְּלִישָׁנֵיהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִּישָׁא? רָבָא אָמַר: כְּגוֹן דְּאָמַר "אִיכָּא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא". אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאי קָא עָבִיד? גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא דְּמַפִּיק בְּלִישָׁנָא בִּישָׁא, דְּאָמַר: "הֵיכָא מִשְׁתַּכַּח נוּרָא אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא". אָמַר רַבָּה: כָּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי מָרָהּ - לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לֵיהּ: כָּל שֶׁכֵּן, חוּצְפָּא וְלִישָׁנָא בִּישָׁא! אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִיָּמַי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַר

שאמר משה רבינו לישראל **אַל תֵּצְאוּ** ללקוט את המן בשבת, שנאמר (שמות טז כה) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה׳ הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה', ולא שמעו בקולו **וַיֵּצְאוּ**, שנאמר (שם טז כז) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ'. וכן אמר להם משה רבינו **אַל תּוֹתִירוּ** מהמן, שנאמר (שם טז יט) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר', ולא שמעו בקולו, שנאמר בפסוק הבא 'וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה **וַיּוֹתִירוּ** אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיְבָאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'שְׁנַיִם כִּשְׁלָיו', [כִּשְׁלָיו] רִאשׁוֹן וּכִשְׁלָיו שֵׁנִי** – בשתי הפעמים שנתן להם ה' את השליו. **כִּשְׁלָיו רִאשׁוֹן** – קודם שניתן להם השליו בפעם הראשונה, שנאמר (שם טז ג) 'וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לְשָׂבַע כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב', ואז הוריד להם ה' את המן, ויחד עמו היה עולה השליו, שנאמר (שם טז יג) 'וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה'. **וּכִשְׁלָיו שֵׁנִי** – קודם שירד השליו בפעם השניה, שאף שהיה להם שליו התאוו שיהיה להם יותר בשר, שנאמר (במדבר יא ד) 'וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר'. ואז נתן להם ה' את השליו בפעם השניה, שנאמר (שם יא לא) 'וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שְׂלָוִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'בְּעֶגֶל' כִּדְאִיתֵיהּ** – כמפורש בפסוקים, שכשעלה משה להוריד את לוחות הברית היה נראה לישראל שהוא מאחר מלבוא, ועשו את העגל ואמרו 'אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם' (שמות לב ד). **'בְּמִדְבַּר פָּארָן' כִּדְאִיתֵיהּ** – כמפורש בפסוקים, שכאשר חזרו המרגלים מארץ ישראל הוציאו את דיבת הארץ רעה, ובכו עמהם גם בני ישראל ולא רצו לעלות לארץ, ואמר ה' עליהם 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי' (במדבר יד כב).

הגמרא מביאה כמה דרשות בענין חומר עון לשון הרע: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, מַאי דִּכְתִיב** – מה הוא פירוש הפסוק (תהלים קכ ג) 'מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה'. כך **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן, כָּל אֵבָרַיִו שֶׁל הָאָדָם זְקוּפִים** – עומדים, **וְאִילוּ אַתָּה מוּטָל** – שוכב בתוך הפה, **וְכָל אֵבָרַיִו שֶׁל אָדָם** נראים **מִבַּחוּץ, וְאַתָּה מִכִּפְנִים, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת** לשמירה, שלא יהיה הדיבור קל, חומה **אַחַת שֶׁל עֶצֶם**, הן השיניים המקיפות את הלשון, **וְחומה אַחַת שֶׁל בָּשָׂר**, הן השפתים, ואם כן **מַה יִּתֵּן לְךָ** הקדוש ברוך הוא **וּמַה יֹּסִיף לָךְ, לָשׁוֹן רְמִיָּה** – עוד שמירה שלא תספרי לשון הרע.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, הרי הוא כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר – בקדוש ברוך הוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יב ה) **'אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ'**, והיינו שאותם המגבירים את לשונם ושפתם לדבר לשון הרע, כאילו אומרים 'מי אדון לנו', שאין הקדוש ברוך הוא אדון עליהם. **וְעוד אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע,** עונשו הוא **שִׁנְּעָיִם בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם קא ה) **'מְלַשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית'**, והיינו שהאומר לשון הרע על רעהו בסתר, עונשו הוא שיצמיתו אותו. **וְהביאור** של הצמתה הוא כמו **דִּכְתִיב הָתָם,** לגבי מכירת בית בעיר מוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לֹא חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל', **וְאת** התיבה 'לצמיתות' **מְתַרְגְּמִינַן** – תירגם אונקלוס 'לְחֵלוּטִין', **וּתְנַן** במשנה (מגילה ח:) **'אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה',** הרי שמצורע טמא קרוי 'מוחלט', שהוא התרגום של הצמתה, וזהו פירוש הפסוק שהאומר לשון הרע 'אוֹתוֹ אַצְמִית', שיהיה מצורע טמא.

הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שהמדבר לשון הרע נגעים באים עליו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב** – מה יש לדרוש מהפסוק (ויקרא יד ב) **'זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע',** הרי זה כאילו נאמר **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע,** שמחמת שדיבר לשון הרע והוציא שם רע על הבריות, לקה בצרעת.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (קהלת י יא) **'אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן', לְעָתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל נָחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת לוֹ, אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל,** ויש להם הנאה, ואילו **אַתָּה, מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ** במה שאתה מכיש את הבריות וממית אותם, והרי אינך אוכל את בשרם. **אוֹמֵר לָהֶם** הנחש, **וְכִי מַה יִּתְרוֹן** – מה תועלת יש **לְבַעַל הַלָּשׁוֹן** – לאדם המדבר לשון הרע, והרי גם הוא אינו נהנה בכך שהוא מטיל דופי בבריות.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג ט) **'שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ'.**

אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע רָאוּי לְסוֹקְלוֹ בָּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא, לגבי המספר לשון הרע (תהלים קא ה) **'אוֹתוֹ אַצְמִית',** וכפי שהתבאר לעיל, פסוק זה עוסק במדבר לשון הרע. **וּכְתִיב הָתָם,** במגילת איכה (ג נג) **'צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי',** והיינו שאותו שמצמיתים אותו, והוא המספר לשון הרע, ראוי לְיַדּוֹת [–להשליך] בו אבנים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עליו, **אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קא ה) **'מְלַשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל', אַל תִּיקְרֵי 'אֹתוֹ לֹא אוּכָל', אֶלָּא 'אִתּוֹ לֹא אוּכָל',** שאין הקדוש ברוך הוא יכול לדור איתו בעולם. מביאה הגמרא לשון אחרת בדרשת פסוק זה: **וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵהּ** – ויש ששונים מימרא זו **עַל גַּבֵּי הָרוּחַ** – בעלי גאוה, שהרי באותו פסוק נאמר 'גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אתו לא אוּכָל', ו'גבה עינים' היינו בעל גאוה שעיניו רמות, ועליו אומר הקדוש ברוך הוא שאינו יכול לדור איתו בעולם.

אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְשֵׂר שֶׁל] גֵּיהִנֹּם, אֲנִי עָלָיו מִלְּמַעְלָה, וְאַתָּה עָלָיו מִלְּמַטָּה, נְדוֹנֶנּוּ – נדון אותו ביחד, להענישו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם קכ ד) **'חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים', אֵין 'חִיץ'** האמור בפסוק **אֶלָּא** לָשׁוֹן הרע, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט ז) **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר** בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ', **וְאֵין 'גִּבּוֹר'** האמור בפסוק **אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מב יג) 'ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא', **ו'גַּחֲלֵי רְתָמִים' הַיְינוּ גֵּיהִנֹּם.**

אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טו ד) **'מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים', וְאֵין 'לָשׁוֹן' אֶלָּא לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר', וְאֵין 'עֵץ [חַיִּים]' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ג יח) **'עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ',** הרי שלימוד תורה הוא ה'מרפא' ללשון הרע. **וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל** את **דַּעְתּוֹ,** ולא יתגאה, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך אותו פסוק 'מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים **וְסָלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ',** כלומר, מי שסילף והטעה את לשונו בכך שהוא מדבר לשון הרע, וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור את רוחו. **רַבִּי אֶחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא** חולק **וְאוֹמֵר,** אם כבר **סִיֵּפֵר** האדם לשון הרע, **אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁכְּבָר בְּרָתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר** בתהלים (יב ד) **'יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת',** ולא יתוקן בכך שיעסוק בתורה

המשך בעמוד ריג

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְּרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא – כל דבר שאמר אותו בעל הדבר בפני שלשה בני אדם, **לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא** – אין בפרסומו משום איסור לשון הרע, **מַאי טַעְמָא, משום דַּחֲבָרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ** – לחברך, ששמע את הדבר, חבר יש לו, **וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ** – ואף לחברו של חברך, ששמע זאת מחברך, **חַבְרָא אִית לֵיהּ** – חבר נוסף יש לו, כלומר, כיון שידע האומר שדבר זה עתיד להתפרסם על ידי אותם שלשה ששמעו אותה, הרי גילה דעתו שאינו מקפיד בפרסום הדבר, ושוב אין באמירתו משום איסור לשון הרע.

הגמרא מביאה עתה כמה אופנים שאסור לומר על השני דבר שבח, מאחר והוא עשוי לגרום לו רעה: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירוש הפסוק (משלי כז יד) 'מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְּׁכֵּם קִלְלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ', מדוע ברכה זו נחשבת בקללה, וביאר רב דימי, כְּגוֹן דְּמִיקַּלַּע לְאוּשְׁפִּיזָא – שהזדמן אדם למקום שאירחו אותו בחינם, וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר – וטרחו לפניו יפה, לְמָחָר נָפִיק יָתִיב בְּשׁוּקָא – למחרת יוצא אותו אדם ויושב בשוק, וְאָמַר, רַחֲמָנָא נִיבָרְכֵיהּ לִפְלָנְיָא – ה' יברך את אותו אדם שאירח אותי, דְּהָכִי טָרַח קַמַּאי – שכל כך טרח לפני להיטיב עימי. וְדבר זה גורם דְּשָׁמְעִין אִינְשֵׁי – שישמעו דבר זה בני אדם שאינם הגונים, ויבינו מכך שאותו אדם שאירחו הוא עשיר, וְאָזְלִין וְאָנְסִין לֵיהּ – וילכו ויאנסו ממנו את ממונו, נמצא שדיבור זה של שבח על אותו אדם, גרם לו נזק, ולכן אסור לאומרו.

הגמרא מביאה אופן נוסף שאסור לספר בטובת חבירו: **תָּנֵי** [–שנה] **רַב דִּימִי אֲחוּהּ** [–אחיו] **דְּרַב סַפְּרָא, לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ** יותר מדאי, **שֶׁמִּתּוֹךְ** שהוא מספר **בְּטוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי** סיפור **רֶעָתוֹ** של אותו פלוני, לפי שדרך האדם היא שכשהוא מרבה לספר בטובתו, הרי הוא מוסיף ואומר חוץ ממדה רעה מסוימת שיש בו. וכן אחרים אומרים לו, כיצד אתה משבחו כל כך והרי יש בידו מידה רעה מסוימת. ולכן לא ירבה האדם בסיפור דברים טובים על חבירו.

הגמרא מביאה לשון אחרת באופן אמירת דין זה: **אִיבָּא דְּאָמְרִי** – יש אומרים שלא אמר רב דימי דין זה, אלא כך היה המעשה, **שֶׁרַב דִּימִי, אֲחוּהּ** [–אחיו] **דְּרַב סַפְּרָא, חָלַשׁ** – היה חולה, **עָל רַב סַפְּרָא לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ** – בא רב ספרא אחיו לשאול בשלומו, **אָמַר לְהוּ** רב דימי, **תֵּיתֵי לִי** – יבוא לי שכר טוב, כיון **דְּקַיְּימִי כָּל דְּאָמוּר רַבָּנַן** – שקיימתי כל דין שאמרו חכמים. **אָמְרוּ לֵיהּ, הָא מִי מְקַיְּימַת** – האם קיימת דבר זה, שאמרו חכמים **לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ. אָמַר** לְהוּ רב דימי, **לֹא שְׁמִיעָא לִי** – לא שמעתי עד עתה דין זה, **וְאִי הֲוָה שְׁמִיעָא לִי, קַיְּימִתֵּהּ** – ואם הייתי שומע דין זה, הייתי מקיימו.

הגמרא מביאה עוד מימרא בענין נגעים, שבאים מחמת לשון הרע: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין, א. עַל לָשׁוֹן הָרָע. ב. וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. ג. וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא. ד. וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת. ה. וְעַל נַסּוּת הָרוּחַ** – גאוה. **ו. וְעַל הַגָּזֵל. ז. וְעַל צָרוּת הָעַיִן** – שעינו צרה בשל אחרים, ואינו מהנה את שכניו להשאיל להם את כליו.

הגמרא מבארת עתה מנין נלמד שעל שבעה דברים אלו נגעים באים: **'עַל לָשׁוֹן הָרָע', דִּכְתִיב** (תהלים קא ה) 'מְלָשְׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית', ו'מלשני בסתר' הוא האומר לשון הרע, ו'אצמית' הוא מלשון מוחלט, כלומר שיהיה כמצורע מוחלט, וכמו שדרשה הגמרא לעיל (טו:).

'עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים', דִּכְתִיב לאחר שהרג יואב בן צרויה את אבנר בן נר, שקללו דוד המלך ואמר 'וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע' וגו' (שמואל ב' ג כט), הרי שמחמת שפיכות דמים שעשה יואב נענש זרעו בצרעת.

'וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא', דִּכְתִיב לגבי גיחזי תלמידו של אלישע, שלאחר שריפא אלישע את נעמן שר צבא ארם מצרעתו, סירב ליטול ממנו מתנות על כך, ואילו גיחזי רץ אחריו ואמר לו שאלישע שלחו ליטול בגדים וכסף, 'וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם' (מלכים ב' ה כג), כלומר, הישבע שאלישע שלח אותך וטול שתי ככרות כסף, ונשבע על כך גיחזי ונטל את הכסף מיד נעמן, **וּכְתִיב** לאחר מכן שקיללו אלישע ואמר לו 'וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג' (שם ה כז). הרי שבעון שבועת שוא נענש גיחזי בצרעת.

'וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת', דִּכְתִיב לגבי פרעה מלך מצרים שנטל את שרה אימנו לביתו, 'וַיִּנַּגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים וגו' גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם' (בראשית יב יז). **'וְעַל נַסּוּת הָרוּחַ', דִּכְתִיב** לגבי עוזיהו מלך יהודה, 'וּכְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעֹל בַּה' אֱלֹהָיו וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת' (דה"י ב' כו טז), ונאמר בהמשך הפרשה (שם כו יט) 'וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ', הרי שמתוך שהתגאה רצה להקטיר קטורת, ומחמת כן נענש בצרעת.

'וְעַל הַגָּזֵל', דִּכְתִיב לגבי נגע צרעת שנעשה באבני הבית, 'וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת' (ויקרא יד לו), **תָּנָא** – ועל פסוק זה שנינו בברייתא, **הוּא** – אותו אדם היה **כָּנֵס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ**, בגזילה, **בָּא הַכֹּהֵן וִיפַנֶּה** את **מָמוֹנוֹ**, שיפנו את הבית מכל כליו, הרי שמחמת שהיה אותו אדם גזלן נענש בנגע בביתו.

'וְעַל צָרוּת הָעַיִן', דִּכְתִיב באותה פרשה (שם יד לד–לה) 'וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, **וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת** [וגו'] וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת', **וְתָנָא** דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – ושנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, מה הוא לשון 'אשר לו הבית', ללמד שהנגעים באים על **מִי שֶׁמְּיוּחָד בֵּיתוֹ** רק **לוֹ**, ואינו מהנה אחרים מנכסיו.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: **אֵינִי** – וכי כך הוא הדבר, שנגעים באים על לשון הרע, **וְהָא אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְהוּנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת**, שנאמרו בפרשת תצוה (שמות פרקים כח כט) עניני בגדי כהונה יחד עם פרשת קרבנות המילואים, שבהם נחנכו אהרן ובניו לעבודת המקדש, **לוֹמַר לְךָ, מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין** על החטאים, **אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין** על החטאים. ומבאר רבי עניני על מה מכפר כל בגד ומנין לומדים זאת, **כְּתוֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב** לאחר שמכרו אחי יוסף את יוסף 'וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם' (בראשית לז לא), ויש בכך רמז לעתיד לבא, שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים, ו'טבילה' שהוזכרה בפסוק היא מלשון כפרה.

מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב בפרשת בגדי כהונה (שמות כח מב) 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה', ורמזה התורה בפסוק זה שהמכנסים 'מכסים' ומכפרים על גלוי עריות.

מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל נַסֵּי הָרוּחַ – על הגאוותנים, והטעם לכך הוא **כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בָּא דָּבָר שֶׁבְּגֹבַהּ**, והיא המצנפת שעל ראש הכהן הגדול שנמצאת במקום גבוה, **וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה גוֹבַהּ** – על הגאוה.

אַבְנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הָרְהוּר הַלֵּב, כיון שכפרתו היא **אַהֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – על המקום שבו הוא נמצא, והיינו על הלב, שעל גביו היו חוגרים את האבנט (**דִּכְתִיב וְהָיָה עַל לֵב אַהֲרֹן**).

הַחוֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין – אם מעוותים הדיינים את הדין, **דִּכְתִיב** (שמות כח טו) 'וְעָשִׂיתָ חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט', והיינו שהחושן מכפר על המשפט.

אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב לגבי הזמן שלאחר חורבן

המשך בעמוד צ

רש"י

דמיתאמרא באפי תלתא — שהבעלים אמרוה בפני שלשה, המגלה אותה אינו לשון הרע. שזה גילה תחלה דעתו שאם מגלה אותו אינו חושש, דמידע ידע דסופה להגלות, דחברך חברא אית ליה, וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע. **מברך רעהו בקול גדול וגו' קללה תחשב לו** — אותה ברכה קללה היא לו לחבירו. **ושמעין אינשי** — אלמי שהוא עשיר, ואזלי ואנסי ליה לממוניה. לישנא אחרינא: אנסי ליה — שמתאכסנין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו. **כא לידי רעתו** — שכשהוא מספר בטובתו יותר מדאי, הוא עצמו אומר: חוץ ממדה רעה זו שבו. או אחרים שומעין שזה משבחו, ואומרים: הלא מדת כך וכך בידו! **צרות העין** — שצרה עינו באחרים, ואינו מהנה שכיניו מכליו על ידי שאלה. **אותו אצמית** — ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים. **אל יכרת מבית יואב** — מפני שהרג את אבנר. **הואל** — השבע ששלחך אלישע, וקח כסרים. **ובחזקתו גבה לבו וגו'** — בעוזיהו משתעי. **שייחד ביתו** — כלי תשמישו, שלא השאילם לאחרים. למה נסמכה כו' — בפרשת "ואתה תצוה" נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה. **ויטבלו את הכתנת בדם** — רמז היה להם שטבילת כפרת דמים עולה על ידי כתנת. **אין אפוד ותרפים** — בזמן שאין אפוד — הוי עון תרפים. **שבקול** — פעמוני המעיל נשמעין על מעשה קול, לשון הרע. ואת אמרת נגעים אתו עליה! **אהנו מעשיו** — שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל נגעים באין עליהם, והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין? תריץ: דהא דתני בגדי כהונה מכפרין — לאו עליה דידיה, אלא על האחרים, שעל ידו נענשין. דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה): "כי הדם הוא יחניף" וגו', ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח): "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחריני. **שבחשאי** — קטורת נעשית בהיכל בחשאי, כדתניא בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מד,א): פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא. **קשיא שפיכות דמים וכו'** — דקאמרינן לעיל: בגדי כהונה מכפרין על אחרים, וקא חזינן דעבלה ערופה מכפרת על אחרים. דעל ההורג אינה מכפרת, דקיימא לן בסוטה (מו,ב) שאם נתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, מנין שהוא נהרג — תלמוד לומר: "ולארץ לא יכופר" וגו'. **קשיא לשון הרע** — דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין. **לא ידיע מאן קטליה** — עגלה מכפרת. **בר קטלא הוא** — וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני, דכתיב (במדבר לה): "ולארץ לא יכופר" וגו'. **בצינעא** — דמעשה חשאי קטרת מכפרת.

בפרהסיא

דמיתאמרא באפי תלתא — שהבעלים אמרוה בפני שלשה, המגלה אותה אינו לשון הרע. שזה גילה תחלה דעתו שאם מגלה אותו אינו חושש, דמידע ידע דסופה להגלות, דחברך חברא אית ליה, וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע. **מברך רעהו בקול גדול וגו' קללה תחשב לו** — אותה ברכה קללה היא לו לחבירו. **ושמעין אינשי** — אלמי שהוא עשיר, ואזלי ואנסי ליה לממוניה. לישנא אחרינא: אנסי ליה — שמתאכסנין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו. **כא לידי רעתו** — שכשהוא מספר בטובתו יותר מדאי, הוא עצמו אומר: חוץ ממדה רעה זו שבו. או אחרים שומעין שזה משבחו, ואומרים: הלא מדת כך וכך בידו! **צרות העין** — שצרה עינו באחרים, ואינו מהנה שכיניו מכליו על ידי שאלה. **אותו אצמית** — ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים. **אל יכרת מבית יואב** — מפני שהרג את אבנר. **הואל** — השבע ששלחך אלישע, וקח כסרים. **ובחזקתו גבה לבו וגו'** — בעוזיהו משתעי. **שייחד ביתו** — כלי תשמישו, שלא השאילם לאחרים. למה נסמכה כו' — בפרשת "ואתה תצוה" נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה. **ויטבלו את הכתנת בדם** — רמז היה להם שטבילת כפרת דמים עולה על ידי כתנת. **אין אפוד ותרפים** — בזמן שאין אפוד — הוי עון תרפים. **שבקול** — פעמוני המעיל נשמעין על מעשה קול, לשון הרע. ואת אמרת נגעים אתו עליה! **אהנו מעשיו** — שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל נגעים באין עליהם, והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין? תריץ: דהא דתני בגדי כהונה מכפרין — לאו עליה דידיה, אלא על האחרים, שעל ידו נענשין. דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה): "כי הדם הוא יחניף" וגו', ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח): "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחריני. **שבחשאי** — קטורת נעשית בהיכל בחשאי, כדתניא בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מד,א): פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא. **קשיא שפיכות דמים וכו'** — דקאמרינן לעיל: בגדי כהונה מכפרין על אחרים, וקא חזינן דעבלה ערופה מכפרת על אחרים. דעל ההורג אינה מכפרת, דקיימא לן בסוטה (מו,ב) שאם נתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, מנין שהוא נהרג — תלמוד לומר: "ולארץ לא יכופר" וגו'. **קשיא לשון הרע** — דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין. **לא ידיע מאן קטליה** — עגלה מכפרת. **בר קטלא הוא** — וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני, דכתיב (במדבר לה): "ולארץ לא יכופר" וגו'. **בצינעא** — דמעשה חשאי קטרת מכפרת.

בפרהסיא

ובחזקתו גבה לבו וגו' — גבי עוזיה כתוב בדברי הימים כתיב (דברי הימים א ה): "ויוחנן הוליד [את] עזריה (הכהן) [הוא] אשר כיהן (בתוך) בבית אשר בנה (המלך) שלמה [בירושלים]". וצריך עיון: למה כתיב עליו "אשר כיהן" יותר מן האחרים? שהוא מונה שם כל כהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון, והרי מונה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי (עוזיה) [עזריה] יותר מן האחרים? ויש לומר: לפי שהוא הכניס עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוזיה, יותר מן האחרים.

הא דאהנו מעשיו — פירש רש"י: שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל: נגעים באין עליהם, והכא תניא דבגדי כהונה מכפרים! תריץ: דהא דתני: בגדי כהונה מכפרים — לאו עליה דידיה, אלא על אחרים. דעל ידי שפיכות דמים נענשים העולם, דכתיב (במדבר לה): "כי הדם הוא יחניף", ובגילוי עריות כתיב: "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דאיענשי ביה אחריני, לשון רש"י. ולא נהירא, שהרי במסכת שבועות (לט,א) אומר דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות, ואי אין בידם למחות — אפילו גילוי עריות ושפיכות דמים נמי לא! ואומר רבינו יצחק: דמשפיכות דמים לא קשיא מידי, לפי שיש עליה מיתת בית דין, ובגדי כהונה מכפרין על המיתה, אבל נגעים מיהא באין עליו. עוד יש מפרש: דהאי דמשני התלמוד "הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו" קאי נמי אשפיכות דמים וגילוי עריות. והכי פירושו: אהנו מעשיו — היינו כשהרג ממש, ועליו אין בגדי כהונה מכפרים, אלא נגעים באין עליו. לא אהנו מעשיו, כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חבירו ברבים, דקיימא לן (בבא מציעא נח,ב) כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים — ועל זה בגדי כהונה מכפרים. וכן גילוי עריות ממש אהנו מעשיו, ולא אהנו מעשיו — זהו כי הא דאמרינן (שבת נה,ב): מתוך ששהו קיניהן מעלה עליהם כאילו שבבום.

[שייך לעמוד הבא] **חם** ליה דליכסוף זרעיה דרב על ידאי — וזהו ענוה שלא לשמה, שהניחו לביישו משום כבוד אביו. ועניוה

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כָּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא, לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא; מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ - חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ - חַבְרָא אִית לֵיהּ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, מַאי דְּכְתִיב: "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קְלָלָה תֵחָשֶׁב לוֹ"? כְּגוֹן דְּמִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר, לְמֹחַר נָפֵיק יָתֵיב בִּשּׁוּקָא וְאָמַר: "רַחֲמָנָא נִיבְרְכֵיהּ לְפִלָּנְיָא דְּהָכִי טָרַח קַמָּאי", וְשָׁמְעִין אֵינְשֵׁי וְאָזְלִין וְאָנְסִין לֵיהּ. תָּנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא: לְעוֹלָם אַל יִסַּפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ - בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. אִיבָּא דְּאָמְרִי: רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא חֲלֵשׁ, עַל רַב סָפְרָא לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ, אָמַר לְהוּ: תֵּיתֵי לִי דְּקַיְּימִי כָּל דְּאָמַר רַבָּנַן. אָמַר לֵיהּ: הָא מִי מְקַיְּימַת - לְעוֹלָם אַל יִסַּפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ? אָמַר לְהוּ: לָא שְׁמִיעָא לִי, וְאִי הֲוָה שְׁמִיעָא לִי - קַיְּימְתָּהּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין: עַל לָשׁוֹן הָרָע, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְעַל הַגֵּזֶל, וְעַל צָרוּת הָעַיִן. עַל לָשׁוֹן הָרָע - דִּכְתִיב: "מְלְשֹׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית"; עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים - דִּכְתִיב: "וְאַל יִכְּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע" וגו'; וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא - דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם", וּכְתִיב: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ" וגו'; וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת - דִּכְתִיב: "וַיַּנֵּגַע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים" וגו'; וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ - דִּכְתִיב: "וּבְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעֹל בַּה' אֱלֹהָיו", "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ"; וְעַל הַגֵּזֶל - דִּכְתִיב: "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", תָּנָא: הוּא כּוֹנֵס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - יָבֹא הַכֹּהֵן וִיפַזֵּר מָמוֹנוֹ; וְעַל צָרוּת הָעַיִן - דִּכְתִיב: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמִּיּוּחָד בֵּיתוֹ לוֹ. אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְהוּנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין - אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין; כְּתוֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים - דִּכְתִיב: "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם"; מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת - דִּכְתִיב: "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה"; מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ - כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּגוֹבַהּ וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה גּוֹבַהּ; אַבְנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הִרְהוּר הַלֵּב - אַהֲיֵיכָא דְּאִיתֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְהָיָה עַל לֵב אַהֲרֹן"; חוֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין - דִּכְתִיב: "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט"; אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה - דִּכְתִיב: "אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים"; מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרָע - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה הַקּוֹל; צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עַזִּי פָּנִים - כְּתִיב הָכָא: "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּכְתִיב הָתָם: "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ"! - לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּאָהַנּוּ מַעֲשָׂיו, הָא - דְּלָא אָהַנּוּ מַעֲשָׂיו, אִי אָהַנּוּ מַעֲשָׂיו - אֶתוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ, אִי לָא אָהַנּוּ מַעֲשָׂיו - מְעִיל מְכַפֵּר. - וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה, בִּדְבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה - שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרָע; שְׁפִיכוּת דָּמִים - בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרָע - בַּקְּטֹרֶת, דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא: לְמַדְנוּ לַקְּטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, דִּכְתִיב: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מָה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת? עַל לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים, קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע! - שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא: הָא - דִּידֵיעַ מַאן קְטַלֵיהּ, הָא - דְּלָא יְדִיעַ מַאן קְטַלֵיהּ. - דִּידֵיעַ מַאן קְטַלֵיהּ, בַּר קְטָלָא הוּא! - בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע לָא קַשְׁיָא: הָא בְּצִינְעָא,

תוספות

וענוה שלא לשמה — שעושה עצמו עניו, ואינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה לא לשם שמים היא, אלא שלא ישנאנו. ויש מפרשים: ענוה שלא לשמה — פירוש: משום גאוה, או שיאמרו: אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ושותק בחירופו ועלבונו, ולא לשם שמים אלא לקנות שם. אבל בקונטרס שפירש ענוה שלא לשמה, שמונע תוכחה מן הצריכים — לא ישר אלי, דהוה רשע גמור. **ומאן** דאמר עד נזיפה הא כתיב הכאה וקללה — ואם תאמר: למאן דאמר נמי קללה, הא כתיב הכאה! ויש לומר: שמא כדמשני, אגב חביבותא דיונתן. אי נמי, לא דריש ליה קרא ד"ויטל שאול", כיון דליתיה בהאי קרא ד"ויחר אף שאול", אלא קרא אחרינא הוא. **הכי** גרסינן: דאמר מר אימיה מדן ואבוה מנפתלי דבדברי הימים (ב ב) כתיב: ואמו מבני דן. **לעולם** אל ישנה אדם מאומנות אביו ומאומנות אבותיו — ומייתי ראיה שאמו היתה מבני דן, ולקח לו אומנות אבותיו.

הדרן עלך יש בערכין

בפרהסיא — דאמעשה קול הוא מעיל מכפר. **הוא הבדיל** — שעל לשון הרע באו נגעים עליו. **פטיט** — לשון קול היוצא בחשאי, ובלעז פולי"ר. **יביא קרבן פטיט** — שהצפרים צועקין בכל שעה. **יכול לא יכנו** — על דבר תוכחה. **יסטרנו** — כלאחר יד. **ופניו משתנין** — שיוכיחנו ברבים, להלבין פניו. **קיסם** — כלומר, עץ קטן שבידך, זה יכול לומר לו: טול אתה עץ גדול שבידך. הלכך אין יכולין להוכיח, שכולן חוטאים. **שיודע להוכיח** — דרך כבוד, שלא יהו פניו משתנין. **קובל עליו** — כשהייתי רואה בו דבר גנאי. **תוכחה לשמה** — לשם שמים. **וענוה שלא לשמה** — שעושה עצמו עניו, שאינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא, אלא שלא ישנאנו. **דאמר מר** — במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ב,ב): ענוה גדולה מכולן, דכתיב "יען משח אותי לבשר ענוים". לבשר חסידים לא נאמר. **אמר ליה רבי חייא** — לשמואל: חזי מר דקא מצער לן רב הונא, שמכה וחובט אותי. **כי נפק** — חייא בר רב, אמר ליה רב הונא לשמואל: להכי מצערנא ליה, דהכי והכי עביד, דברים מגונים. והיינו ענוה שלא לשמה, דלא אמר ליה בפניו, ושלא בפניו סיפר בגנותו. **עד היכן** — אדם חייב להוכיח את חבירו. **עד הכאה** — עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח. **עד קללה** — שיקלל את המוכיח. יהונתן הוכיח לשאול עד שקצף שאול. **שיכה** — בעל הבית את האכסנאי, או את אשתו. **עד שיפשיל** — בעל הבית כלי האכסנאי לאחוריו להשליכם מן הבית. **בהפשלה ובהכאה** — דאכסנאי גופיה, כולי עלמא לא פליגי, דתו לא מצי קאי. **שמואל סבר** — כיון דלדידיה אינו מכה, מאי נפקא ליה מיניה? הלכך עד הפשלה. **לאטרודי** — להתקוטט. **וכל כך למה** — לו לסבול. **אכסנאי** — המשנה מאכסניא שלו. **פוגם** — בעל הבית. **ונפגם** — הוא עצמו. דאמרי אינשי: כמה קשים אלו שלא יוכלו לדור יחד. **למסעיו** — בדרך שהיה רגיל לחנות ממסע למסע, שלא שינה בית מלוניו. **דאקראי** — כגון אכסנאי שבדרך שלן שם במקרה בעלמא, ששקעה לו שם חמה. למאן דאמר מאהלו — לא חשיב אלא אכסניא קבועה, ומאן דאמר מ"מסעיו" — חשיב אפילו דאקראי. **תבלית יסורין** — סוף מדת יסורין, כלומר, יסורין שאין פחותין מהן. **ואינו מתקבל עליו** — שאינו למדתו כהגון, וצער הוא לו. **למזוג** — כוס של יין במים חמין. **נהפך לו חלוקו** — שלא לבשה כסדר, וצריך להופכה ולפושטה. **שלש ועלו בידו שתים** — איכא טירחא למיהדר ולמשקל שלישית. **וכל כך למה** — כלומר, למאי הילכתא הוו יסורין? **קיבל עולמו** — כל מנותחו לעתיד. ואי עבר עליה חד מהנך — הרי הוא יסורין.

פורענות

הָא - בְּפַרְהֶסְיָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָדָב מַרְבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לֵהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָדָב חָתְנֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לֵהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ"? - הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: "בָּדָד יֵשֵׁב" וגו'. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: יָבִיא שְׁתֵּי צִיפֳּרִים לְטָהֳרָתוֹ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה פְּטִיט, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: יָבִיא קָרְבָּן פְּטִיט. תָּנוּ רַבָּנַן: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" - יָכוֹל לֹא יַכֶּנּוּ, לֹא יְסַטְּרֶנּוּ, וְלֹא יְקַלְקְלֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּלְבָבֶךָ" - שֶׁנָּאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִנַּיִן לְרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ דָּבָר מְגוּנֶּה שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ"; הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל, מִנַּיִן שֶׁיַּחֲזוֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם; יָכוֹל אֲפִילּוּ מִשְּׁתַּנִּים פָּנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תְּמִיהַנִי אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכָחָה, אִם אָמַר לוֹ: "טול קֵיסָם מִבֵּין עֵינֶיךָ" - אָמַר לוֹ: "טול קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: תְּמִיהַנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהִרְבֵּה פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא עַל יָדִי, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסַפְתִּי בּוֹ אַהֲבָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ".

בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: תּוֹכָחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֵי מִינֵּייהוּ עֲדִיפָא? אֲמַר לֵיהּ: וְלָא מוֹדֵית דַּעֲנָוָה לִשְׁמָהּ עֲדִיפָא, דְּאָמַר מָר: עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם? שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַמִּי עֲדִיפָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. הֵיכִי דָּמֵי תּוֹכָחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ? כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִיָּיא בַּר רַב הוּנָא יָתְבִי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ חִיָּיא בַּר רַב: חֲזֵי מָר דְּקָא מְצַעֵר לִי! קַבֵּיל עָלֵיהּ דְּתוּ לָא מְצַעֵר לֵיהּ. בָּתַר דְּנָפֵיק, אֲמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי קָא עָבֵיד. אֲמַר לֵיהּ: אֲמַאי לָא אֲמַרְתְּ לֵיהּ בְּאַנְפֵּיהּ? אֲמַר לֵיהּ: חַס לִי דְּלִיכְסוֹף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יַדַאי. עַד הֵיכָן תּוֹכָחָה? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד קְלָלָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עַד נְזִיפָה. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד הַכָּאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד קְלָלָה, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת", וּכְתִיב: "וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ"; לְמַאן דְּאָמַר עַד הַכָּאָה - דִּכְתִיב: "לְהַכּוֹתוֹ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד קְלָלָה - דִּכְתִיב: "לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה - דִּכְתִיב: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל". וּלְמַאן דְּאָמַר נְזִיפָה, הָכְתִיב הַכָּאָה וּקְלָלָה! - שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲגַב חֲבִיבוּתָא יְתִירָא דַּהֲוָה בֵּיהּ לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד, מְסַר נַפְשֵׁיהּ טְפֵי. עַד הֵיכָן לֹא יַשְׁנֶה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיִּפְשֹׁל לוֹ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו. בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו - כּוּלֵּי עָלְמָא נַמִּי לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּהַכָּאָה דִּדְבֵיתְהוּ, מָר סָבַר: כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ לָא מְצַעֵר לֵיהּ, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? וּמָר סָבַר: אָתֵי לְאִיטְרוּדֵי. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּאָמַר מָר: אַכְסַנַּאי פּוֹגֵם וְנִפְגָּם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַשְׁנֶה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא: "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו". מַאי בֵּינֵייהוּ? אִיכָּא בֵּינֵייהוּ אַכְסַנַּאי דְּאַקְרָאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַשְׁנֶה אָדָם מֵאוּמָּנוּתוֹ וּמֵאוּמָּנוּת אֲבוֹתָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחוֹשֶׁת", וְאָמַר מָר: אִימֵּיהּ מִבֵּית דָּן, וּכְתִיב: "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן". עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאֵרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לְלִבּוּשׁ וְאֵין מִתְקַבֵּל עָלָיו. מַתְקִיף לָהּ רָבָא וְעָיְרָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: גְּדוֹלָה מִזּוּ אָמְרוּ, אֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לְמִזּוֹג לוֹ בְּצוֹנֵן, בְּצוֹנֵן וּמְזָגוּ לוֹ בְּחַמִּין, וְאַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵּי הַאי? מָר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמַר: אֲפִילּוּ נֶהְפַּךְ לוֹ חֲלוּקוֹ. רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֲפִילּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס לִיטּוֹל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם. דַּיּוּקָא שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שְׁתַּיִם וְעָלוּ שָׁלֹשׁ - לָא, דְּלֵיכָּא טִירְחָא לְמִישְׁדֵיהוּ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? - דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין - קִיבֵּל עוֹלָמוֹ. בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי:

פורענות

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45

הָא בְּפַרְהֶסְיָא – ומה שאמר רבי ענני שהמעיל מכפר על לשון הרע היינו באופן שנאמר ברבים, בדומה למעיל שמשמיע את קולו, ובזה המעיל מכפר.

הגמרא מביאה עתה כמה מימרות בענין השייכות בין צרעת ללשון הרע: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַדָּב מֵרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים ששאל כן **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַדָּב חַתְנֵיהּ** [–שהיה חתנו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים ששאל כן **מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע** משאר הטמאים, **שֶׁאָמְרָה עליו הַתּוֹרָה 'בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ'** (ויקרא יג מו), שמורחק משלשת המחנות, ואילו זב משולח רק ממחנה שכינה ולויה, וטמא מת רק ממחנה שכינה (פסחים סז:). והשיבו לו, כיון **שהוּא**, המצורע, דיבר לשון הרע ובכך **הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** או **בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ**, שגרם להם להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר עליהם, **לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה 'בָּדָד יֵשֵׁב** וגו' מחוץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ'.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לֵוִי, מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע משאר הטמאים, **שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה** שמלבד קרבנותיו **יָבִיא שְׁתֵּי צִפָּרִים לְטַהֲרָתוֹ,** אחת נשחטת ואחת משתלחת, שלא מצאנו כפרה זו בשום טומאה אחרת. אלא כך **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא,** המצורע, **עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה פָּטִיט** – קול דיבור היוצא בלחש, **לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה שיָּבִיא קָרְבַּן פָּטִיט,** שהצפרים צועקות כל הזמן.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מצות תוכחה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק **'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'** (ויקרא יט יז), **יָכוֹל** היית לומר שאם רואהו שעושה חטא ורוצה להוכיחו, אף על פי כן **לֹא יַכֶּנּוּ** [–בידו], **וֹלא יְסַטְּרֶנּוּ** [–באחורי ידו], **וְלֹא** (יקלקלנו) [יְכַלְּלֶנּוּ], **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּלְבָבֶךָ',** שרק לגבי **שִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** שהיא אסורה, ואילו כשעושה כן דרך תוכחה אין זו שנאה שבלב.

וּמִנַּיִן לְרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ דָּבָר מְגוּנֶה, שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **'הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ'.** ואם **הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל** ממנו הלה את תוכחתו, **מִנַּיִן שֶׁיַּחֲזוֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תּוֹכִיחַ', מִכָּל מָקוֹם,** שאף אם התוכחות הראשונות לא התקבלו, ימשיך ויוכיחנו. **יָכוֹל** היית לומר שיוכיח אותו **אֲפִילּוּ** אם **מִשְּׁתַּנִּים פָּנָיו** מחמת כן, שמביישו ברבים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא',** כלומר, שאם תוכיחנו ברבים יהיה בך חטא.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין תוכחה: **תַּנְיָא** – שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, תְּמִיהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכֵחָה,** והטעם לכך, לפי **שאִם אָמַר לוֹ** המוכיח לחוטא **טוֹל קֵיסָם מִבֵּין (עיניך) [שִׁנֶּיךָ],** כלומר, חזור בתשובה על עון קטן שבידך, **אָמַר לוֹ** – משיב לו החוטא למוכיח, **טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ,** כלומר חזור בתשובה על עון גדול יותר שבידך, וכיון שכולם חוטאים אין מי שיכול להוכיח את חבירו.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, תְּמִיהַנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ כראוי, בדרך כבוד, שלא יהיו פניו של החוטא משתנות, שהרי שנינו שאסור לביישו.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהִרְבֵּה פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא עַל יָדִי, כשהיה בתחילת לימודו, **שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל** – מתלונן **עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן (שמעון) [גַּמְלִיאֵל] בְּרַבִּי** כשהייתי רואה בו דבר גנאי, **וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסַפְתִּי בּוֹ אַהֲבָה** – והוסיף רבי עקיבא לאהוב אותי על כך, **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** (משלי ט ח) **'אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָ'.**

הגמרא ממשיכה לדון בעניני תוכחה: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן פָּזִי מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי], תּוֹכָחָה לְשֶׁמָּהּ** – אדם המוכיח את חבירו, ועושה זאת לשם שמים, **וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לְשֶׁמָּהּ** – אדם הנמנע מלהוכיח את חבירו, ועושה עצמו בעניו, ובאמת הטעם שאינו מוכיח אינו מחמת ענוה אלא כיון שאינו רוצה שישנא אותו חבירו, **הֵי מִינֵּיהוּ עֲדִיפָא** – איזה מהם עדיף. **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רבי שמעון בן פזי, **וְלֹא מוֹדֵית** – האם אין אתה מודה **דַּעֲנָוָה לִשְׁמָהּ עֲדִיפָא** מתוכחה לשמה, **דְּאָמַר מָר, עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם** – מכל המידות האחרות, וכיון שכך, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַמִּי עֲדִיפָא** – אף ענוה שלא לשמה עדיפה מתוכחה לשמה, כיון **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אַף עַל פִּי** שעושה כן **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ** שהוא עוסק בהם מתחילה **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא** לבסוף לידי **לִשְׁמָהּ,** וממילא מוטב שיתנהג בענוה אף אם עושה כן שלא לשמה, שהרי מתוך כך יגיע לענוה לשמה, שהיא גדולה מכל המעלות.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד היא **תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ, וְכֵיצַד** היא **עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ.** מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **כִּי הָא** – כמעשה זה שהיה, **דְּרַב הוּנָא וְחִיָּיא בַּר רַב הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – היו יושבים ללמוד תורה לפני שמואל, **אָמַר לֵיהּ חִיָּיא בַּר רַב** לשמואל, **חֲזִי מַר** – יראה אדוני **דְּקָא מְצַעַר לִי** – שרב הונא מצער אותי, ומכה וחובט בי. **קַבִּיל עֲלֵיהּ דְּתוּ לֹא מְצַעַר לֵיהּ** – וקיבל עליו רב הונא בפני שמואל שיותר לא יצער את חייא בר רב. אמנם **כְּתַר דְּנִפֵּיק** – לאחר שיצא חייא בר רב משם, **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לשמואל, **הָכִי וְהָכִי קָא עָבִיד** – כך וכך עשה חייא בר רב, דברים שאינם הגונים, ולכן הייתי מצער אותו. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב הונא, **אַמַּאי לֹא אֲמַרְתְּ לֵיהּ בְּאַנְפֵּיהּ** – ומדוע לא אמרת כן בפניו, בזמן שאמר לי שאתה מצער אותו. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **חַס לִי** – חלילה לי, **דְּלִיכְסוֹף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יְדַאי** – שיתבייש בנו של רב על ידי, ולכן לא השבתי כן בפניו. ודבר זה הוא ענוה שלא לשמה, שנמנע מלביישו משום כבוד אביו.

התבאר בברייתא לעיל שאף אם הוכיח אדם את חבירו, ולא שמע לו, חייב להמשיך להוכיחו. הגמרא מבררת עתה עד איזה שיעור עליו להוכיחו. מבררת הגמרא: **עַד הֵיכָן** הוא שיעור חיוב **תּוֹכֵחָה,** אם אין הלה רוצה לקבל את תוכחתו. מביאה בזה הגמרא מחלוקת, **רַב אָמַר, עַד הַכָּאָה** – עד שיכנו אותו חוטא שהוא מוכיחו, שאז נפטר מחיוב תוכחה, כיון שאין הלה רוצה לקבל את תוכחתו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד קְלָלָה** – עד שיקללנו החוטא, שאם קיללו פטור מלהמשיך ולהוכיחו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, עַד נְזִיפָה** – אף אם החוטא רק גער בו על כך שהוא מוכיחו, ולא הכהו ולא קללו, פטור מלהוכיחו.

מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בענין זה: **כְּתַנָּאֵי** – מחלוקת זו של האמוראים, נחלקו בה כבר התנאים, שכך שנינו בברייתא, מה הוא שיעור מצוות תוכחה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד הַכָּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַד קְלָלָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, עַד נְזִיפָה.** וזהו כדעות שלשת האמוראים שהובאו לעיל.

הגמרא מבארת מנין למד כל אחד את דבריו: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן** – שלשת התנאים והאמוראים שנחלקו בשיעור תוכחה, **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – מאותה פרשה למדו את דינם אלא שכל אחד דרש באופן אחר, מסופר בנביא ששאול המלך התקנא בדוד וסבר שהוא מורד במלכותו, וביקש להורגו, ויהונתן בנו של שאול ניסה למנוע מאביו לרדוף אחר דוד, ונאמר שם (שמואל א׳ כ ל) **'וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי בֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ',** וכתיב בהמשך הפרשה (שם כ לג) **'וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ',** ואז הפסיק יהונתן לדבר עם שאול על דוד. ומבארת הגמרא את מחלוקתם: **לְמַאן דְּאָמַר** שחייב אדם להוכיח את חבירו **עַד הַכָּאָה,** למד זאת מכך **דִּכְתִיב 'לְהַכּוֹתוֹ',** ומוכח שעד שלא ביקש שאול להכותו המשיך להוכיחו. **וּלְמַאן דְּאָמַר עַד קְלָלָה,** למד כן מכך **דִּכְתִיב 'לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ',** הרי שקללו, שהנהגתו זו תביאנו לידי

המשך בעמוד ריא

פּוּרְעָנוּת מְזַדַּמֶּנֶת לוֹ – באה עליו פורענות, מחמת שעברו עליו ארבעים יום ללא יסורים.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, אִלְמָלֵא – אם היה **בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּדִּין, אפילו הם אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי הַתּוֹכֵחָה** שהיה אומר להם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בזמנו של שמואל הנביא, שביקשו ישראל להמליך עליהם מלך, והוכיחם שמואל על כל מעשיהם מעולם, ואמר להם **'וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאֶשְׁפְּטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֵת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם'** (שמואל א' יב ז), ו'אבותיכם' אלו אברהם יצחק ויעקב, הרי ש'צדקה' עשה איתם ה', ולא מצד הדין.

הגמרא מביאה פסוק בתהלים, שנחלקו כיצד לדורשו: נאמר בפסוק (תהלים כד ו) **'זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה'**, ודימה הפסוק את ה'דור' ל'דורשיו', כלומר למנהיגיו, **וּפְלִיגִי בָּהּ** – נחלקו בדרשה זו **רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה** [–הנשיא] **וְרַבָּנָן, חַד אָמַר** שכוונת הפסוק שה**דּוֹר לְפִי הַפַּרְנָס** – המנהיג. **וְחַד אָמַר, שה**ַ**פַּרְנָס** הוא **לְפִי דּוֹרוֹ.**

מבררת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְּתָא** – לענין מה נחלקו בדבר זה, **אִילִימָא לְמַעֲלִיוּתָא** – אם נאמר שזה לענין מעלת הדור והפרנס, **דְּמַר סָבַר, אִי מְעֲלֵי דָּרָא מְעֲלֵי פַּרְנָס** – שאם הדור מעולה וטוב, גם הפרנס שלו כך, **וּמַר סָבַר, אִי מְעֲלֵי פַּרְנָס מְעֲלֵי דָּרָא** – אם המנהיג של הדור מעולה וטוב, אף הדור מתעלה כמותו. והרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא אִיכָּא** – שהרי יש את **צִדְקִיָּה** מלך יהודה, **דַּהֲוָה מְעֲלֵי וְדָרֵיהּ לֵא הֲוָה מְעֲלֵי** – שצדקיה עצמו היה צדיק, ודורו היו רשעים, **וְכֵן הָא** – הרי היה את **יְהוֹיָקִים** מלך יהודה, **דְּלֵא הֲוָה מְעֲלֵי וְדָרֵיהּ הֲוָה מְעֲלֵי** – שיהויקים לא היה צדיק, ודורו היו צדיקים. ומוכיחה זאת הגמרא: **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירושו של הפסוק (ירמיה כו א) **'בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה'**, כלומר, מדוע נכתב בפסוק זה לשון 'בראשית', וכי עד עתה לא היו מלכים בישראל, אלא **שבִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ** ולהחריב את כל מעשה בראשית, **בִּשְׁבִיל** – מחמת **יְהוֹיָקִים** מלך יהודה שהיה רשע, אך **כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ**, שהיו צדיקים, **נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ.** וכן נאמר לגבי צדקיהו מלך יהודה (שם כח א) 'וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה', שאף באותו דור **בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ, מִפְּנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ** שהיו רשעים, **וּכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ** שהיה צדיק, **נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ.** ועל כל פנים מוכח משני דורות אלו שאין מעשי המנהיגים כפי אנשי דורם, ואם כן לענין מה נחלקו רבי וחכמים אם הדור לפי הפרנס או שהפרנס לפי הדור.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא, לְעִנְיַן תּוּקְפָּא וְנִיחוּתָא קָאָמְרִינַן** – המחלוקת היא לענין אופן ההנהגה בקפדנות או בנחת, שאחד מהם אמר שאם המנהיג קפדן אף אנשי דורו קפדנים, ואם הוא נוהג בנחת אף אנשי דורו כן, והאחר אמר שהמנהיג נוהג לפי הדור, שאם אנשי הדור קפדנים אף הקדוש ברוך הוא נותן להם מנהיג קפדן כמותם, ואם הם נוחים אף המנהיג נח כמותם.

הדרן עלך יש בערכין

פרק רביעי - השג יד

בפרק זה מבוארים דינים שונים שנאמרו בפרשת ערכין, כיצד דנים אותם. כמו כן יבוארו בו חילוקים שיש בין נדרי ערכין לנדרי קרבנות.

משנה

אדם שנודר ליתן להקדש את ערך עצמו או ערך אדם אחר, צריך ליתן סכום קבוע, לפי מה שקצבה התורה וחילקה בין צעיר לזקן, ובין זכר לנקבה. אם אין ידו משגת לתת סכום זה, אינו משלם אלא כפי מה שיש לו, שנאמר (ויקרא כז ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֲרֶכֶךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן', ונפטר בכך. משנתנו מבארת לפי מי נקבע דין 'השג יד' ולפי מי נקבע ה'ערך', האם לפי המעריך [–הנודר] או לפי הנערך.

דין **'הֶשֵּׂג יָד'** נאמר **בַּנּוֹדֵר** שהתחייב לתת את הממון להקדש, שאם הוא עני, הכהן מעריך את חיובו לפי הממון שיש לו, ואין חילוק אם הנערך עשיר או עני. **וְהַ'שָּׁנִים'** – הדין האמור בתורה שערך אדם נקבע לפי גילו, נאמר **בַּנִּידָּר** – באותו אדם שאת ערכו התחייב הנודר להקדש, ואין חילוק אם הנודר עצמו צעיר או זקן. **וְהָ'עֲרָכִין'** – מה שחילקה תורה בין ערך זכר לנקבה, הוא **בַּנֶּעֱרָךְ,** ואין חילוק אם המעריך עצמו זכר או נקבה. **וְהַ'עֵרֶךְ',** שנקבע לפי גילו של האדם, נאמר **בִּזְמַן הָעֵרֶךְ,** כלומר, לפי גילו של הנערך בשעת הנדר, ואף אם עדיין לא שילם ובינתיים השתנה ערכו של הנערך, משלם כזמן שנדר את ערכו, ולכן אדם צעיר שהעריך את עצמו כשהיה פחות מבן עשרים, שערכו מועט, ועדיין לא נתן את הערך עד שנעשה בן עשרים שערכו גדול, נותן ערך קטן.

המשנה מבארת את הדין הראשון: **'הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר' כֵּיצַד, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר,** כגון עשיר שאמר 'ערכי עלי', ושמע זאת עני ואמר 'מה שאמר זה, עלי' והתכוין בכך לפטור את העשיר מחיובו, אין העני חייב לשלם את ערכו של העשיר, אלא **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי. וְעָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָנִי,** שעני אמר 'ערכי עלי', ושמע זאת עשיר ואמר 'מה שאמר זה, עלי', **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר** – כפי הדמים הקצובים בתורה, ואין פוחתים לו מחמת שהנערך עני.

ומוסיפה המשנה: **אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר** הנודר **'קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי',** שחייב את עצמו להביא את הקרבנות שהמצורע חייב בהם ולפטור בכך את המצורע, ולגבי חלק מקרבנות מצורע יש חילוק בין עשיר לעני, שהעשיר מביא בהמה ואילו עני מביא עוף, אין אומרים שיביא הנודר לפי מצבו, אם הוא עשיר או עני, אלא חיובו נקבע לפי המצורע עצמו, שאם **הָיָה** אותו **מְצוֹרָע עָנִי, מֵבִיא** הנודר **קָרְבַּן עָנִי,** ואם המצורע היה **עָשִׁיר, מֵבִיא** הנודר **קָרְבַּן עָשִׁיר,** כיון שהוא מביא את קרבנותיו תחת המצורע, ועליו להביאם כפי חיובו.

המשנה מביאה דעה חולקת בענין ערכין: **רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, אַף בַּעֲרָכִין** הדין **כֵּן,** כמו לגבי קרבן, שאם יהיה בערכין אופן שוה לקרבן, יהא דינם שוה, והחילוק ביניהם הוא רק מפני שאינם דומים זה לזה, ומבאר רבי את דבריו, **וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי,** הרי זהו משום **שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר** עצמו **חַיָּיב כְּלוּם,** ולא התחייב הנודר בחיוב שהיה מוטל על העשיר, אלא נדר לתת את ערך העשיר, כפי שקבעה התורה לפי שנותיו. **אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר 'עֶרְכִּי עָלַי',** וחל עליו חיוב של ערך שלם, **וְשָׁמַע עָנִי** את נדרו **וְאָמַר, 'מַה שֶּׁאָמַר זֶה, עָלַי',** שנדר ליתן את הערך שהתחייב בו העשיר, הרי הוא **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר,** כיון שלא התחייב סתם בערכו של העשיר, אלא התחייב לשלם את הסכום המוטל על העשיר, ולגבי נדר זה לא נאמר דין 'השג יד'.

גמרא

יש שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב 'ערכין', כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבזה קצבה התורה את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב. חיוב 'נדרים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני

המשך בעמוד מג

פורענות מזדמנת לו — למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין. **מפני התוכחה** — שהיה מוכיח להם מעשיהם. **מאי דכתיב** זה דור דורשיו — דמקיש דור לדורשיו. **למעליותא** — לענין חסידות. **מאי שנא דכתיב** — ביהויקים וצדקיהו "בראשית"? לפי שביקש הקדוש ברוך הוא להפוך מעשה בראשית בימיהם. **תוקפא** — כעס. **ניחותא** — נוח לרצות.

פּוּרְעָנוּת מְזֻדַּמֶּנֶת לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אִלְמְלֵא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּדִין - אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תּוֹכָחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֶת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם". "זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְּשֵׁי פָּנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה" - פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבָּנַן, חַד אָמַר: דּוֹר לְפִי פַּרְנָס, וְחַד אָמַר: פַּרְנָס לְפִי דּוֹרוֹ. לְמַאי הִלְכְתָּא? אִילִימָא לְמַעְלִיוּתָא, דְּמָר סָבַר: אִי מַעֲלֵי דָּרָא - מַעֲלֵי פַּרְנָס, וּמָר סָבַר: אִי מַעֲלֵי פַּרְנָס - מַעֲלֵי דָּרָא? הָא אִיכָּא צִדְקִיָּה דַּהֲוָה מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ לָא הֲוָה מַעֲלֵי, וְהָא יְהוֹיָקִים דְּלָא הֲוָה מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ הֲוָה מַעֲלֵי! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מַאי דִּכְתִיב: "בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה"? בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ בִּשְׁבִיל יְהוֹיָקִים, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ; בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ מִפְּנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ! אֶלָּא לְעִנְיַן תּוֹקְפָא וְנִיחוּתָא קָאָמְרִינַן.

הדרן עלך יש בערכין

משנה השג יד בנודר — תורת דין השג יד, שהעני נידון בערכין לפי השג ידו, כדכתיב: "ואם מך הוא מערכך" — בתר נודר אזלינן, ולא בתר נידר, כדמפרש לקמן. **והשנים בנידר** — כדמפרש לקמן: ילד שהעריך זקן — נותן ערך זקן, דלא אזלינן בתר שנים דידיה דנודר, דהא לא אמר: "ערכי עלי", אלא: "ערך פלוני עלי", וערך זקן מבן ששים ומעלה פחות מערך ילד. **והערכין בנערך** — קצב הערך דזכר ונקבה בתר נערך אזיל, ולא בתר מעריך, כדמפרש לקמן: איש שהעריך אשה, דאמר: "ערך פלונית עלי" — נותן ערך הנערך. **בזמן הערך** — כדמפרש לקמן, שאם העריך עצמו פחות מבן עשרים, דהוי ערך קטן, וקודם נתינתו נעשה בן עשרים — אינו נותן אלא כשעה שהעריך תחילה. **אומר אני אף בערכין כן** — אילו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות — הוי כקרבנות. דהא דאמרת דערכין אינן כקרבנות — משום דלא דמו אהדדי, דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג ידו — משום דאין העשיר חייב כלום, ולא דמי למצורע. וזה שאמר על העשיר — לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו של העשיר, שפחותין או יתירין על שנותיו שלו, הלכך נידון בהשג יד, דהא לא פירש כלום, אלא ערך מדת [שנותיו של] העשיר קיבל עליו, ודין ערך נידון בהשג יד. **אבל עשיר שאמר ערכי עלי** — דהוי חייב ערך שלם, דומיא דמצורע עשיר, ושמע עני וכו'. **גמרא** וקפריך: השג יד במעריך הוא — ולא בנודר, שהאומר: "דמי עלי" — אין נידון בהשג יד, אלא הכל יתן כשיוכל, דאמרינן בפרק "האומר משקלי עלי" (ערכין כ,א): חומר בנדרים מבערכין, שהנדרים אין נידונים בהשג ידו! ומשני: **כדכתיב על פי אשר תשיג וגו'** — כלומר, האי דקרי למעריך הכא "נודר" — דלישנא דקרא נקט. **השנים בנערך ולא בנידר** — דהאומר: "דמי פלוני עלי" — אין נידון לפי מדת שנים, אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק. **ואף על גב דמדירו עשיר** — בתמיה. מדירו הייינו זה שאמר: "קרבן מצורע עלי". **דלמא עליה דמצורע חם רחמנא** — אדלות, אבל אמדירו לא, ואף על גב דהוי עני! **מאי אבל בקרבנות אינו כן** — הא בקרבנות נמי אזלת בתר נודר!

ומשני:

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך — תימה: אמאי לא ערבינהו בהדי הדדי, וליתני: השנים והערכין בנערך! ועוד תימה, אמאי לא תני: זכר נותן ערך נקבה, ולא איצטריך לקמן לומר "הערכין בנערך" כו'! **כיצד** עני שהעריך את העשיר כו' — (פירש רש"י) [פירשתי] לעיל (ז,ב) פרק "אין נערכין פחות" כו'.

השג יד בנודר במעריך הוא — פירוש: במעריך דוקא, לא בנודר, כדקאמרינן לקמן ב"האומר משקלי" (כ,א): חומר בנדרים מבערכין, שהנדרים חלים על הבהמה ועוף ואין נידונין בהשג יד, מה שאין כן בערכין (והוא למעוטי מצורע עשיר). **השג** יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני — מפי הרב רבינו מנחם מיאונ"ז: כגון עשיר שאמר: "ערכי עלי" ושמע עני ואמר: "זה עלי" — נותן ערך עני. אבל בקרבנות אינו כן, הרי שאמר: "קרבן של מצורע זה עלי" כו'. אהא פליג רבי, ואומר: עשיר שאמר "ערכי עלי", ושמע עני ואומר "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עשיר, כמו בקרבנות. וכן משמע פירוש דמתניתין. אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות אי הכי מאי אבל בקרבנות אינו כן — והלא בקרבנות כמו כן הדין, שאם אמר עשיר "קרבנות של מצורע עני זה עלי" — מביא קרבן עשיר, ואם כן מאי חילוק יש בקרבנות לערכין? ומשני: אחדא, פירוש: אמצורע עשיר ומדירו עני. דאילו גבי מצורע, אם אמר עני: "קרבן של מצורע עשיר זה עלי" — נותן ערך עשיר, דלא אזלינן בתר הנודר. ובערכין אזלינן בתר הנודר, דאילו אמר עשיר: "ערכי עלי", ושמע עני [ואמר]: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עני, דאזלינן בתר הנודר. ומשום הכי איצטריך "הוא" למעוטי גביה, דלא אזלינן בתר נודר כמו בערכין. ולרבי דאמר: ערכין וקרבן שוין בדין זה, אם כן לא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עשיר שמדירו עני, דנותן ערך עשיר — שהרי גבי ערכין כן הדין. אלא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר, דסלקא דעתך דהואיל ורבי בתר חיובא דגברא אזיל — הכי נמי ניזיל בתר חיובא דגברא ונייתי קרבן עני, קא משמע לן דלא. אבל לרבנן לא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר, דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר — פשיטא דבמצורע נמי אזלינן בתר נודר, ולא איצטריך "הוא" להכי, כדפירשתי, וכן פירש רש"י. וכי דייקינן בסוגיא דשמעתין כן הוא. אבל צריך עיון: לרבי, דמדמה אמר העשיר "ערכי עלי" לקרבנות דמצורע עשיר, דעני הנודר בעי לאיתויי קרבן עשיר — והיינו דוקא כשאמר העני: "הרי עלי קרבנות מצורע זה לפוטרו". ואם אמר כן בערכין מאי טעמא דרבנן? כיון שאמר הרי "מה שאמר זה עלי לפוטרו", אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים, ואיך נפטר בערך עני? לפי

מְצוֹרָע עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי". וְאַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ עָשִׁיר? "וְאִם דַּל הוּא" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלָא דַּל הוּא! אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: כְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי. - וְדִלְמָא עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ חַס רַחֲמָנָא, אַמַּדִּירוֹ לָא, דְּהָכְתִיב: "הוּא"! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: "וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" - לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר. - אֲבָל מַדִּירוֹ עָשִׁיר, הָכִי נַמִּי דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת? אִם כֵּן, מַאי "אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן"?

הדרן עלך יש בערכין

הֵשֵׂג יַד בַּנּוֹדֵר, וְהַשָּׁנִים בַּנִּידָּר, וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, וְהָעֲרָךְ בִּזְמַן הָעֲרָךְ. הֵשֵׂג יַד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי, וְעָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הָיָה מְצוֹרָע עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, עָשִׁיר - מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: אַף בַּעֲרָכִין כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי - שֶׁאֵין הָעָשִׁיר חַיָּיב כְּלוּם. אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר: "מַה שֶׁאָמַר זֶה עָלַי" - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. **גְּמָרָא** הֵשֵׂג יַד בְּמַעֲרִיךְ הוּא! - כְּדִכְתִיב: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן". הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר? בַּנֶּעֱרָךְ הוּא! - אַיְּדֵי דְּאָמַר: "הֵשֵׂג יַד בַּנּוֹדֵר" - אָמַר נַמִּי: "הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר". "הֵשֵׂג יַד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי". מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר" - בַּנּוֹדֵר תָּלָה רַחֲמָנָא. "אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הָיָה

תוספות

לפי שמצינו בערכין — תימה: בלאו הני טעמא דמצינו בערכין הוה לן למימר גבי מצורע, דעני שאמר: "קרבן מצורע עלי". נותן ערך עני, מריבויא ד"אין ידו משגת" לרבות את הנודר, כדדריש לעיל! ויש לומר: דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כהאי גונא — לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא "אם אין ידו משגת". **הכא** נמי בתר חיובא דגברא [אזלינן] קא משמע לן — והקשה רבינו אלחנן: כיון דאמרינן נמי אליבא דרבי: מצורע עני שמדירו עשיר — אזלינן בתר חיובא דגברא, אי לאו מיעוטא דקרא, אם כן בערכין נמי נימא כן, דאם אמר עני: "ערכי עלי" ושמע עשיר ואמר: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עני, כיון דאין לנו מקרא למעט, דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם! ותירץ רבינו אלחנן: דשאני גבי מצורע, דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה, כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא. אבל גבי ערכין, דאמר העשיר: "מה שאמר זה העני עלי" — פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא, שהרי אם לא היה העני חייב כלום, אלא שאמר העשיר: "ערך פלוני עלי" — היה נותן ערך עשיר, וכל שכן אם נתחייב (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני.

רבי יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם — ואם תאמר: האמר לקמן פרק "האומר משקלי עלי" (כא,א) (ובפרק שלישי דנזיר) (יט): כשם שחטאתו ואשמו מעכבת — כך עולתו מעכבת, חטאת ועולה, הא לא מכשיר כי אם אשם! ויש לומר: דהא ודאי כולהו מעכבי לאכול בקדשים, דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם. שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע, שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם. לכך קרי ליה דבר המכשירו. **אבל** בקרבנות [כו'] אפילו מת — אין לפרש: הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני — ימתין עד שימות אביו שהיה עשיר, ויתן ערך עשיר. דהא אמר בתוספתא דערכין: עני שהעריך עצמו — אין אומרים לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר, אלא מוטב שיביא ערך עני ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן. אלמא משמע שאין ממתינין. אלא הכי פירושו: אפילו מת אביו, שהיה גוסס, כדמוקי לה בגמרא, דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו — אין להקדש בהן כלום. [אבל בערכין אינו כן], כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע, ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר — נותן ערך עשיר. אך קשה: מאי האי דפריך בגמרא "פשיטא"! והא הרבה אתא לאשמועינן, שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר — אין להקדש בהם כלום! ויש לומר: דקאי אמילתיה דרבי יהודה, דאמר: עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר. אבל בקרבנות, מת אביו, כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה, כגון שהיה מתחלה עשיר והעני, ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירושת אביו

ומשנו: **הדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני** — כלומר, ודאי חדא מהנך מילי דמתניתין, דהיינו דך דקתני: אם היה מצורע עני מביא קרבן עני — ודאי במדירו עני קמיירי, וכדאוקימנא. ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן, דקתני: אם היה מצורע עשיר — מביא קרבן עשיר ואף על גב דמדירו עני. והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין, דלא אזלינן בתר נודר. **סלקא דעתך אמינא כו'** — כלומר, ואיצטריך לאשמועינן "אבל בקרבנות אינו כן" לאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבי נודר מ"ואין ידו משגת", דחס רחמנא עליה כי הוי איהו עני ומצורע עני — אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר, הואיל והוא עני, קא משמע לן. לי נראה, ועיקר, דהכי גרסינן: אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחדא אמצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא כו'. ואני שמעתיה כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתיה, ואין כן שיטת התלמוד. **יכול אף זה כן** — עני שאמר: "קרבן מצורע עשיר זה עלי". **אם דל הוא** — חס רחמנא עליה, ולא על מדירו. **ולרבי דאמר אף בערכין כן** — דאי הוי עשיר מחוייב ערך, ואמר עני: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עשיר, אלמא בתר חיובא דגברא דנערך אזלינן היכא דהוא חייב כלום, דומיא דמצורע. והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי, דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות. **למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר** — דמייתי בעשירות. ולרבנן לא איצטריך למעוטי, דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר — במצורע נמי אזלינן בתר נודר. אבל לרבי איצטריך להכי. **משנה היה עני והעשיר** — קודם נתינה, או עשיר והעני קודם נתינה — נותן ערך עשיר. **אבל בקרבנות אינו כן** — שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר — הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו. כדאמר בברייתא בגמרא: מצורע שהביא קרבנותיו כו', טעמא דאיקבע בקרא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אבל מדברי כולן נלמוד דבתר הבאת קרבנותיו אזלינן. **אפילו מת אביו כו'** — אערכין קאי, ומלתא באפי נפשיה היא. אפילו מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריכו, והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו', ובגמרא מפרש לה. **גמרא עשיר והעני אשר תשיג יד הנודר** — דמשמע: בתר שעת נדר אזלינן. **שהביא קרבנותיו** — קצת קרבנותיו. **הכל הולך אחר חטאת** — אם הביא חטאת בהמה בעשירות — מביא נמי עולת בהמה, ואם הביא חטאת העוף בעניות, אף על פי שהעשיר — מביא נמי עולה בעניות. **אחר צפורין** — שתי צפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת, אם בשעה שהזו עליו הוי עני — מביא בעניות קרבנותיו, ואם באותה שעה היה עשיר — מביא כל קרבנותיו בעשירות. **מקרא אחד דרשו** — דגזירת הכתוב היא. **דבר המכפר** — דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד): "וכפר עליו הכהן", וסמיך ליה האי קרא ד"זאת תורת אשר בו נגע צרעת" וגו', דמשמע: אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה — יהא לו תורה זו של דלות, ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך. **דבר המכשיר** — דהכי משמע: אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות. וטהרה זהו אשם, המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים, שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזנים. **צפרין** — גורמין לו טהרה, שכל זמן שאינו מביא צפרין אינו יכול לגלח. **לרבי כדאית ליה כו'** — כדדרשינן לעיל. **סומא פסול לעדות** — דבעינן "או ראה".

חֲדָא אַמְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי, וַחֲדָא לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי; סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְרַבּוּ אִיתְרַבּוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲרָכִין עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם דַּל הוּא". וּלְרַבִּי דְּאָמַר: אוֹמֵר אֲנִי אַף בַּעֲרָכִין כֵּן, אַלְמָא אָמַר: בְּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן, וְהָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי, "הוּא" לְמַעוּטֵי מַאי? - לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר; סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי בְּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. **משנה** הָיָה עָנִי וְהֶעָשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעָנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָנִי וְהֶעָשִׁיר וְחָזַר וְהֶעָנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן. אֲפִילוּ מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא, אוֹ סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת - אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהּ כְּלוּם. **גמרא** עָנִי וְהֶעָשִׁיר - "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר", עָשִׁיר וְהֶעָנִי - "עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג". "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילוּ עָנִי וְהֶעָשִׁיר וְחָזַר וְהֶעָנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֲרֶכְךָ", עַד שֶׁיְּהֵא בְּמְכוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ. - אֶלָּא מֵעַתָּה, "וְאִם דַּל הוּא", הָכִי נַמִּי עַד שֶׁיְּהֵא בְּדִלּוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי - וְהָתְנַן: מְצוֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, עָנִי וְהֶעָשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעָנִי - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם; וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר צִפֳּרִים! - הָא אִתְּמַר עֲלָהּ: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטַהֲרָתוֹ", רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: דָּבָר הַמְכַפֵּר, מַאי נִיהוּ - חַטָּאת; וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: דָּבָר הַמַּכְשִׁיר, וּמַאי נִיהוּ - אָשָׁם; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: הַגּוֹרֵם לוֹ טָהֳרָה, וּמַאי נִיהוּ - צִיפֳּרִים. - וְאֶלָּא "הוּא" לָמָּה לִי? - לְרַבִּי כִּדְאִית לֵיהּ, וּלְרַבָּנַן כִּדְאִית לְהוּ. - אֶלָּא מֵעַתָּה, "וְהוּא עֵד" - עַד שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי - וְהָא תַּנְיָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתְנוֹ, וְנַעֲשָׂה חָתְנוֹ, נַעֲשָׂה חָתְנוֹ, וְנִתְחָרֵשׁ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּתֵּם, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטֶּה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל; אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתְנוֹ, וְנַעֲשָׂה חָתְנוֹ,

ואחר

מתרצת הגמרא: אמנם לא בכל הדינים שבמשנה יש חילוק בין ערכין לקרבנות, אלא **חֲדָא** – דין אחד, שאם היה המצורע עני מביא גם הנודר קרבן עני, **אַמְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי** – נאמר באופן ששניהם עניים, וכדברי רבי יצחק, שרק באופן זה אמרה תורה שגם המדיר יביא קרבן עני, אבל אם המדיר עשיר, מביא קרבן עשיר, ובאופן זה באמת אין חילוק בין קרבנות לערכין. **וַחֲדָא** – אבל האופן האחר, שאם היה המצורע עשיר מביא הנודר קרבן עשיר, בא **לְמַעוּטֵי** – למעט מדין ערכין את האופן של **מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי**, שבקרבנות אין הולכים אחר המדיר אלא אחר המצורע עצמו, ולכן אף שהמדיר עני חייב להביא קרבן עשיר, כמו המצורע, ובזה שונה דין הקרבנות מדין הערכין, שבערכין הולכים לעולם אחר הנודר, ואילו בקרבנות יש אופן שהולכים אחר המצורע.

ומבארת הגמרא מדוע הוצרכה המשנה לומר שיש חילוק בענין זה בין קרבנות לבין ערכין: **סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְאִיתְּרַבּוּ, אִיתְּרַבּוּ** – כיון שנאמר (ויקרא יד כא) 'וְאִיָּן יָדוֹ מַשֶּׂגֶת' לרבות את הנודר, שחסה עליו התורה להביא קרבן עני באופן שהוא עני והמצורע עני, אפשר שנתרבה גם כשהמצורע עשיר הואיל והוא עני ויש לחוס עליו. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, אלא באופן כזה מביא הנודר קרבן עשיר, כמו המצורע. וכן שנינו בברייתא, **לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲרָכִין שֶׁעָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן** – אף עני שהתחייב קרבנות של מצורע עשיר יביא קרבן עני, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יד כא) **'אִם דַּל הוּא'**, שרק 'הוא', המצורע עצמו, אם הוא עני חסה עליו התורה ומביא קרבן עני, אבל הנודר אף שהוא עני לא חסה עליו התורה, ומביא קרבן עשיר [כשהמצורע עשיר].

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי, דְּאָמַר** במשנתנו **'אוֹמֵר אֲנִי, אַף בַּעֲרָכִין כֵּן'**, שאם אמר העשיר 'ערכי עלי', ושמע העני ונדר שיתן את הסכום שהתחייב העשיר, חייב דמי עשיר, **אַלְמָא אָמַר בָּתַר חִיּוּבָא דְּנַכְרָא אָזְלִינַן** – מוכח שהוא סובר שבערכין הולכים אחר חיובו של הנערך, אם הוא עצמו מחויב, **וְאִם כן קשה, הָא לֹא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי** – הרי לא צריך פסוק למעט מצורע עשיר ומדירו עני שאינו נפטר בקרבן עני, אלא יש ללמוד כן מערכין, ואם כן 'אִם דַּל הוּא' **לְמַעוּטֵי מַאי.**

מתרצת הגמרא: פסוק זה בא **לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר**, שאין המדיר מביא קרבן עני כמו המצורע, אלא קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו עשיר. **דִּסְלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי בָּתַר חִיּוּבָא דְּנַכְרָא אָזְלִינַן** – כיון שרבי אמר במשנה שהולכים אחר חיוב הנערך, אם כן אף במצורע נאמר שיביא הנודר קרבן מצורע של עני, וכמו המצורע עצמו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לימדנו הפסוק 'ואם דל הוא' שרק המצורע עצמו מביא קרבן עני, אבל עשיר שנדר להביא כמותו מביא קרבן עשיר.

משנה

לאחר שהתבאר במשנה לעיל (ע"א) שדין 'השג יד' נידון במעריך עצמו, מבררת משנתנו את הדין באופן שהשתנה מצבו מזמן הנדר לזמן התשלום: **הָיָה** המעריך **עָנִי**, ולפני שנתן את הממון, **הֶעֱשִׁיר**, או שהיה **עָשִׁיר** ולפני הנתינה **הֶעֱנִי**, בשני המקרים **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אם היה **עָנִי, וְהֶעֱשִׁיר**, ועדיין לא שילם, **וְחָזַר וְהֶעֱנִי**, אף שבין בתחילה ובין בסוף היה עני, **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר**, כיון שבאמצע היה לו זמן של עשירות, וחל עליו חיוב ליתן ערך שלם.

המשנה מבארת שלגבי קרבנות אין אומרים כן. אומרת המשנה: **אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן**, שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר, הכל הולך אחר זמן הבאת קרבנותיו.

המשנה אומרת דין נוסף לגבי ערכין: **אֲפִילּוּ** אם **מֵת אָבִיו** של המעריך בזמן שהכהן מעריכו, **וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא** – והוריש לו עשרת אלפים מנה, **אוֹ** שהיתה **סְפִינָתוֹ** של המעריך **בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת** – ועתידה להרוויח לו עשרות אלפי מנים, **אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהֶם כְּלוּם**, ובגמרא יבואר טעם דינים אלו.

גמרא

שנינו במשנה: 'היה עני והעשיר, עשיר והעני, נותן ערך עשיר'. מבארת הגמרא: אם היה **עָנִי וְהֶעֱשִׁיר**, נותן ערך עשיר, כיון שנאמר (ויקרא כז ח) 'עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן', וכיון שעתה הוא עשיר וידו משגת לשלם ערך עשיר, חייב לשלמו. ואם היה **עָשִׁיר וְהֶעֱנִי** גם כן נותן ערך עשיר, כיון שנאמר 'עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר', ומלשון 'הנודר' משמע שהולכים אחרי שעת הנדר, ובאותה שעה היה עשיר.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** היה **עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה**, והרי לא היה עשיר בשעת הנדר ולא בשעת התשלום. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** (שם), **'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ'**, ויש לדרוש מלשון זו שלא נאמר דין הישג יד **עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָכוֹתוֹ** [–בעניותו] **מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ**, אך אם היה עשיר באמצע, חייב בערך של עשיר, אף אם חזר והעני.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה**, שדורשים מלשון הפסוק 'ואם מך הוא' שלגבי ערכין צריך להיות בעניותו מתחילתו ועד סופו, אם כן מה שנאמר לגבי מצורע (שם יד כא) **'וְאִם דַּל הוּא'**, שמביא קרבן של עני, **הָכִי נַמִּי עַד שֶׁיְּהֵא בְּדָלוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ** – האם גם בזה נאמר שדין זה הוא רק אם היה עני מתחילה ועד סוף, אך אם היה עשיר באמצע, מביא קרבן עשיר. ממשיכה הגמרא את קושייתה: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תאמר שאכן אף לגבי קרבן מצורע הדין כן, **וְהָתְנַן** במשנה לא כך, לגבי חיוב המצורע להביא שלש קרבנות, אשם חטאת ועולה, שהאשם לעולם בא מן הבהמה, ואילו החטאת והעולה תלויות במצבו, שאם הוא עשיר מביאן מן הבהמה ואם הוא עני מביאן מן העוף, וכך שנינו במשנה (נגעים פי"ד מי"א), **מְצוֹרָע שֶׁהֵבִיא** מקצת **קָרְבְּנוֹתָיו** כשהוא **עָנִי**, **וְקודם** שהביא את השאר **הֶעֱשִׁיר**, או שהביא מקצתם כשהוא **עָשִׁיר, וְהֶעֱנִי, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת**, שאם בזמן הבאת החטאת היה עני, והביא חטאת עוף, מביא גם את העולה כ'עני', אף אם בינתיים התעשר. ואם היה עשיר והביא חטאת בהמה, מביא עולת בהמה, אף אם בינתיים העני, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם**, שאם היה עני בשעת הבאתו מביא הכל בעניות, ואם היה עשיר בשעת הבאתו מביא הכל בעשירות. **וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַצִּפָּרִים** שמביא המצורע ביום טהרתו, שאם בשעה שהכהן מזה עליו מדם הציפור הוא עני, מביא את קרבנותיו כעני, ואם הוא עשיר מביאם בעשירות. ועל כל פנים מוכח לדעת כל התנאים ובכללם רבי יהודה, שאף שנאמר לגבי מצורע 'ואם דל הוא', אין צורך שיהא בעניות מתחילה ועד סוף, אלא ישנם אופנים שהוא עשיר בעת הבאת הקרבנות ומכל מקום מביא קרבן עני, וכיצד ניתן לומר שטעמו של רבי יהודה לגבי ערכין, שאם היה עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר הוא מחמת הפסוק 'ואם מך הוא', שיהא במכותו מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: אין להקשות מקרבנות מצורע לדין ערכין, **דְּהָא אִתְּמַר עֲלָהּ** – שהרי נאמרה בבית המדרש מימרא זו, לגבי מחלוקת התנאים בקרבנות מצורע, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּשְׁלִשְׁתָּן** – שלשת התנאים שנחלקו לעיל בדין מצורע, **מִקְּרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – למדו זאת כגזירת הכתוב מאותו פסוק, אלא שכל

המשך בעמוד נה

וְאַחַר כָּךְ מֵתָה בִּתּוֹ, קודם שהעיד, **או שהיה פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּתֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטֶּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה, כָּשֵׁר** להעיד. מסיימת הברייתא: **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתְּחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ** – ראיית העדות ושעת הגדרתה היו **בְּכָשֵׁרוּת, כָּשֵׁר,** ואף שבאמצע היה זמן של פסול. ואם אכן רבי יהודה דורש מהפסוק 'וְאִם מֵף הוּא' שיהא במכותו מתחילה ועד סוף, מדוע לא נדרוש מהפסוק 'וְהוּא עֵד' שיהא כשר מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: **שֶׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר לגבי עדות, כיון **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא ה א) **'אוֹ רָאָה** וגו' **אִם לֹא יַגִּיד',** הרי שרק **בִּרְאִיָּיה וְהַגָּדָה תְּלָא רַחֲמָנָא מִילְּתָא** – תלתה התורה את כשרות העד, **וְהָא אִיכָּא** – והרי אלו היו בכשרות בכל האופנים שהובאו בברייתא.

מבררת הגמרא: **וְאֶלָּא** לפי זה לשון **'וְהוּא** עֵד' שאמרה תורה **לָמָּה לִי** – מה דורשים ממנה. מבארת הגמרא: פסוק זה נצרך **לְכַדְתַּנְיָא** בברייתא לגבי חיוב קרבן שבועת העדות, **אם רָאָה** בעל הדין **סִיאָה** [–סיעה], קבוצה **שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין, וְהִיוּ עֵדָיו בְּיַנֵּיהֶן, וְאָמַר** לכולם יחד **'מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם שאם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי',** וקיבלו את שבועתו, ולא העידוהו, **יָכוֹל** היית לומר שיִּהוּ העדים **חַיָּבִין** קרבן שבועת העדות, כדין עדים שיודעים עדות ונשבעים שאינם יודעים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהוּא עֵד',** ומשמע שיהא העד ידוע ומיוחד, **וַהֲרֵי** כאן **לֹא יִיחֵד** את **עֵדָיו,** אלא השביע את כל הקבוצה יחד. ממשיכה הברייתא: **יָכוֹל** היית לומר שיהיו פטורים **אֲפִילּוּ אָמַר** שהוא משביע את **'כָּל מִי** שיודע לו עדות', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהוּא עֵד', וַהֲרֵי יִיחֵד עֵדָיו,** שהרי אמר שהוא משביע רק את אלו היודעים לו עדות, ולא את כל הקבוצה, ולכן הם חייבים.

שנינו במשנה: **'אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן וכו'** אפילו מת אביו והניח לו ריבוא, או ספינתו בים ובאה לו ברבואות, אין להקדש בה כלום'.

מקשה הגמרא: אם **אָבִיו מֵת וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא** דינרי זהב, **עָשִׁיר הוּא,** ומדוע מעריכים אותו כעני, ואין להקדש כלום בממון זה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵימָא** – אמור בביאור המשנה שאביו **מַנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא,** כלומר עתיד להוריש לו ריבוא, אך עדיין לא מת אביו, ולכן הוא נערך כעני. תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** אם אביו חי ודאי שאין בנו נחשב עשיר. מתרצת הגמרא: מדובר **כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס** בשעה שהכהן מעריכו, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, כיון **שרוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה,** הרי הוא נחשב כעשיר, ויתחייב בערך עשיר, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין אומרים כן, אלא כיון שהאב עדיין חי, ולא ירש הבן כלום, דינו כעני.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי המשנה: אם היתה **'סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוֹאוֹת'** – באה עם סחורה בשווי עשרות אלפי מנים, הרי **עָשִׁיר הוּא,** ומדוע הוא נערך כעני. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** מדובר **כְּשֶׁהָיְתָה** ספינתו **מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׁכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים,** ואין לו בעלות על הסחורה שבספינה, ו'ריבואות' היינו דמי החכירה והשכירות שצריכים לשלם לו. מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא שְׁכִירוּת** – הרי יש לו את דמי השכירות שמשלמים לו, ומדוע הוא נידון כעני. מתרצת הגמרא: **שְׁכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף** – אין השוכר מתחייב בתשלום דמי השכירות אלא כשמסתיים זמן ההשכרה, וכיון שעתה עדיין לא הסתיים הזמן ואין חייבים לשלם לו, אינו עשיר.

מקשה הגמרא: **וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם סְפִינָה** – די בכך שיש לו את הספינה עצמה כדי להחשיבו לעשיר, שהרי היא שוה ממון רב. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו, כדעת מי היא, **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא,** דִּתְנַן (להלן כג:) **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** כששם הכהן את נכסי המעריך, משאיר לו את החפצים והכלים הנצרכים לו לפרנסתו, **אִם הָיָה** המעריך **אִיכָּר, נוֹתֵן לוֹ** את **צִמְדוֹ** – צמד הבקר שהוא חורש בהם, ואינו כוללם בהערכת נכסיו. **וְאִם** היה **חַמָּר** – מוביל סחורות על גבי חמור, **נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ.** והוא הדין כאן, כיון שהוא מתפרנס מספינתו, מניחים לו אותה, ואינה בכלל הערכת הכהן, וכיון שללא הספינה אין לו ממון רב, דינו כעני.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר את הכללים האמורים בתחילת הפרק (יז.) לגבי דיני ערכין: **'הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר'** – הדין שערך אדם נקבע לפי גילו, נאמר לגבי האדם שהעריכוהו, ולא במעריך, **כֵּיצַד, יֶלֶד** – צעיר, מבן עשרים עד ששים, **שֶׁהֶעֱרִיךְ זָקֵן** – בן ששים ומעלה, **נוֹתֵן עֶרֶךְ זָקֵן,** והיינו חמשה עשר שקלים, ולא ערך צעיר שהוא חמשים שקלים. **וְזָקֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד, נוֹתֵן עֶרֶךְ יֶלֶד.** ממשיכה המשנה ומבארת: **'הָעֲרָכִין בְּנֶעֱרָךְ'** – ערך אדם לפי זכר או נקבה נקבע לפי הנערך ולא לפי המעריך, **כֵּיצַד, אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ** את **הָאִשָּׁה** – שהתחייב לתת את ערכה להקדש, **נוֹתֵן עֶרֶךְ אִשָּׁה. וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, נוֹתֶנֶת עֶרֶךְ אִישׁ.**

מבארת המשנה את הכלל הנוסף ששנינו: **'וְהָעֲרֵךְ בִּזְמַן הָעֲרֵךְ'** – ערך אדם נקבע לפי גילו בשעת ההערכה, ולא בשעת התשלומים, **כֵּיצַד, הֶעֱרִיכוֹ** הכהן כשהיה **פָּחוּת מִבֶּן חָמֵשׁ,** שערכו חמשה שקלים, **וְנַעֲשָׂה יֶתֶר עַל בֶּן חָמֵשׁ,** שאז ערכו גדול יותר, או שהיה **פָּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים,** שערכו עשרים שקלים, **וְנַעֲשָׂה יֶתֶר עַל בֶּן עֶשְׂרִים,** שהשתנה ערכו, תמיד **נוֹתֵן כְּפִי** ערכו **בִּזְמַן הָעֲרֵךְ,** ואף שעתה נשתנה ערכו.

גמרא

ישנם שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב 'ערכין', כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבזה קצבה התורה את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב. חיוב 'נדרים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני עלי', שבזה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר בשוק.

הברייתא שלפנינו דנה בחילוק בין סוגי החיובים לגבי הדין האחרון במשנה: **תָּנוּ רַבָּנַן, אַתָּה הִקַּשְׁתָּ 'דָּמִים' לַ'עֲרָכִין'** – הקישה התורה ודימתה את דין האומר 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני עלי' לדין האומר 'ערך פלוני עלי' לגבי דברים אלו, **'מַרְגָּלִית לְקַלִּים'** – שאם אדם 'קל', עני, התחייב בערכו או בערך אדם אחר, ובא הכהן להעריך את ממונו [כדין 'השג יד' האמור לעיל, שהכהן מעריך את חיובו לפי ממונו, ולא יותר], ויש בידו מרגלית השווה שלשים סלעים, היה מקום לומר, כיון שאם נמתין עד שיביאנה לעיר גדולה שיש שם עשיר שיקנה אותה בחמשים סלעים, אף עתה יעריכנו הכהן כאילו יש לו חמשים סלעים, אין אומרים כן, אלא מעריכים אותה בשלשים, במקומה עתה. ולענין זה הוקש המתחייב בדמים למעריך, שאם אמר 'דמי מרגלית זו עלי', אין שמין אותה לפי שוויה בעיר גדולה, אלא במקומה עתה. **וְכָן** הוקשו דמים לערכין **'לִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ',** שאם העריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר 'ערך ראשי עלי' מתחייב בערך כולו, כך גם לגבי 'דמים', אם אמר 'דמי ראשי עלי' נותן את דמי כולו.

ממשיכה הברייתא ואומרת: כיון שהוקשו 'דמים' ל'ערכין', **יָכוֹל** היית לומר **שנַּקִּישׁ עֲרָכִין לְדָמִים** ללמד שֶׁבערכין **יִתֵּן** את הערך **כִּשְׁעַת נְתִינָה,** כשם שהאומר 'דמי עלי' חייב כפי שוויו להמכר לעבד בשעת נתינת הדמים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז יז) **'בְּעֶרְכְּךָ** (כֵּן) **יָקוּם',** שמשמע **שאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא** כמו שהיה שוה **בִּזְמַן הָעֲרֵךְ,** ולא כשעת הנתינה, וכמבואר במשנתנו.

המשך בעמוד ריד

רש"י

ואחר כך מתה בתו — קודם שבא לבית דין להעיד. **סיאה** = סיעה. **יכול יהו חייבין** — העדים קרבן שבועת העדות אם לא העידוהו? **והרי לא ייחד עדיו** — שהרי השביע את כולן. **יכול אפילו אמר כל מי** — שיודע עדות אני משביע לא יהו חייבין. **תלמוד לומר והוא עד והרי ייחד עדיו** — שהרי לא השביע אלא עדיו. **עשיר הוא** — ואמאי אין להקדש כלום בהן? **מניח** — שעדיין לא מת אביו, אבל עתיד הוא להניח לו. **פשיטא** — דהא לית ליהו! **כשהיה אביו נוסס** — בשעה שהכהן מעריכו. **כשהיתה פפינתו מוכרת ביד אחרים** — ואין לו בתוכה כלום, אלא שכרה. והיינו ריבוא דקתני במתניתין. **הא מני רבי אליעזר היא** — דאמר לקמן בפרק "שום היתומים" (כג,ב) גבי ערכין: אם היה חמר — נותן לו הכהן חמורו, ואינו נוטלה להקדש. **צמדו** — צמד בקר, דהיא פרנסתו. **משנה ילד** — מבן עשרים ועד בן ששים, דהוי ערכו חמשים שקלים. **הערכין בנערך** — ולא אזלינן בקצב הערך בתר מעריך. **גמרא אתה היקשתה דמים לערכין** — בפרק קמא (ערכין ד,ב), דאמרינן: "נדר בערכך נפשות", "נדר" — היינו דמים, "בערכך" — היינו ערכין, היקישן הכתוב להני תרי מילי. **מרגלית לקלים** — דאזלינן במרגלית בתר קלים. דכתיב בערכין: "ונתן את הערכך ביום ההוא", ודרשינן לקמן (ערכין כד,א) שלא ישהה מרגלית לקלים; עני שהעריך עצמו ובא כהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה שלשים סלעים — אין אומרים: אם משהין אותה עד שיעלוה לכרך, שיש שם עשיר והוא יקננה בחמשים סלעים, הילכך חמשים סלעים יש לו, ויתן ערך שלם. אין אומרים כן, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו. והכי נמי בדמים, אם אמר: "דמי מרגלית זו עלי" — אין שמין אותה לפי מכר הכרכים, אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום. **ולידון בכבודו** — שאם העריך דבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר: "ערך ראשי עלי" — נותן ערך שלם, דכתיב גבי ערכין: "בערכך נפשות", דבתר נפש אזלינן. **שיתן כשעת נתינה** — דבדמים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר. דהא כעבד בשוק שמין אותו, ואם אמר: "דמי עלי" בתשרי, ובניסן בא לבית דין — מי יודע מה היה שוה בשעת נדר? ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לבית דין. **תלמוד לומר כערכך יקום** — דמשמע: ערכין בשעת ערך, שאם העריך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים — נותן ערך גדול ולא ערך זקן. **משנה יום שלשים כלמטה** — ואם אמר: "ערך פלוני קטן עלי", ואותו קטן היה באותו יום בן שלשים — הוי כלמטה, ולא אמר כלום, ואין ערך לפחות מבן חדש, דהכי כתיב: "ואם מבן חדש" וגו'. **ומעלה** — משמע ששלמה שנת ששים, ואז הוא נידון כזקן, אבל בשנת ששים נידון כילד. **הן אם עשינו** — בתמיה: כלומר, וכי כן הוא? אם עשינו שנת ששים כלמטה להחמיר, דערך גדול יש לו לפחות מבן ששים חמשים סלעים, וליותר על בן ששים אין ערך אלא חמשה עשר סלעים. **להקל** — דערך [יותר] על בן עשרים יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים, וכן בבן חמש כדכתיב בקראי. **רבי אליעזר אומר** — לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה, עד שתשלם כל השנה וחדש ויום אחד משנה האחרת. **גמרא איכא למפרך** — כדפרכינן במתניתין. **שנה יתירי כתיבי** — דמצי למכתב "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים", ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתעי, "שנה" למה לי? ובן ששים. **לימא מתניתין** — דמצריך קרא למילף שנת עשרים בלמטה, דלא כרבי. דאי כרבי — האמר: "עד" ועד בכלל, וכיון דכתיב "מבן חמש שנים ועד בן עשרים" ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל, והיינו בלמטה. **יכול מיום הראשון ואילך** — יהא מוזהר על חמץ, ולא ראשון בכלל? כענין

תוספות

אביו אפילו הכי אין להקדש בהן כלום. ופריך בגמרא: פשיטא דאין להקדש בהן כלום, כיון שלא היה לו אותו ממון מעולם! **עד** שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו (ונעשה חתנו) ואחר כך מתה בתו כשר — מיירי בשאין בנים לבתו, כיון דמוקמינן ליה הכא כרבי יהודה. דאית ליה לרבי יהודה (סנהדרין כז,ב) היה חתנו ומתה בתו, אם יש לה בנים הימנו — הרי זה קרוב, אבל אם אין לו בנים — אין זה קרוב. **ואלא** והוא למה לי לרבי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו — וקשיא לרבי: מאי דרשי רבנן (הכא הוא) "ואם מך הוא מערכך"? ושמא יש דרשא בשום מקום מהאי "הוא" דהכא ודרשינן ליה. **לא** צריכא שהיה אביו גוסס כו' — פירש בקונטרס: אבל בערכין — בדעת הכהן תליא רחמנא, ואי חזי דאביו גוסס — אינו מעריכו עד שימות אביו. ולא נהירא, דלקמן אמרינן: אין בהקדש אלא מקומו ושעתו. ובסמוך נמי מייתי לה: אתה הקשת דמים לערכין, ומרגלית לקלים פירוש: עני שהעריך עצמו, ויש לו מרגלית שאינה שוה עכשיו כי אם עשרים סלעים — אין אומרים: נמתין עד שיבא יום השוק ותעלה לחמשים סלעים, אלא שמין אותה כמו שהיא עכשיו ולא יתן כי אם עשרים סלעים. ואם כן, למה אנו צריכין להמתין עד שימות אביו? לכן נראה לרבינו יצחק: דלא קאי "אבל בקרבנות אינו כן" א"מת אביו", אלא אהא דלעיל קאי, וסוף מילתא דרבי יהודה היא. והא דמפרש אחר כך: אפילו מת אביו והניח לו כו' — מילתא באפי נפשה היא, וקרבנות וערכין שוין בו.

שיתן כשעת נתינה — פירש רש"י: דבדמים פשיטא ליה דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת הנדר, דהא כעבד בשוק שמין אותו, ואם אמר: "דמי עלי" בתשרי, ובניסן בא לבית דין — מי יודע מה היה שוה בשעת הנדר? ושעת נתינה היינו [שעה] שהוא בא לבית דין, לשון רש"י. ותימה: מאי סברא הוא זה? דלמה יש לנו לומר שהיה שוה יותר מעכשיו? ואם אנו רואים שהוא חלש עכשיו, ואז היה גבור — אז ידענו בודאי שהיה שוה יותר ונפסיד ההקדש, מאחר שאנו רואים שהיה שוה יותר סלע לכל הפחות! לכך אומר רבינו יצחק: דאין זו סברא, אלא שום ראיה מקרא יש בו. ועוד דתנן לקמן פרק "האומר משקלי" (כ,א): מת הנידר — לא יתנו היורשים, לפי שאין דמים למותים. ואם היה הטעם מסברא, דאזלינן בתר נתינה — התם לא שייך למימר הך סברא, שהרי ידענו שהיה שוה בחייו סלע לכל הפחות, ואם כן מפני מה אנו פוטרים היורשים מכל וכל? אלא ודאי שום קרא יש בו. **יכול** ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל — ואם תאמר: היאך אפשר לומר כן? והכתיב (שמות יג): "שבעת ימים תאכל מצות"! ויש לומר: דלחיוב כרת קאמר, דכרת בהאי קרא כתיב, דכתיב: "כי כל אוכל מחמצת ונכרתה מיום הראשון עד יום השביעי", משום הכי מייתי תלמוד לומר "עד יום האחד ועשרים בערב", והאי קרא כרת נמי כתיב ביה. ואי

וְאַחַר כָּךְ מֵתָה בִּתּוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּתֵּם וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּתֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטֶּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה - כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתְּחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכִשְׁרוּת - כָּשֵׁר! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "אוֹ רָאָה... אִם לֹא יַגִּיד", בְּרְאִייָה וְהַגָּדָה תְּלָא רַחֲמָנָא מִילְּתָא, וְהָא אִיכָּא. - וְאֶלָּא "וְהוּא" לָמָּה לִי? - לְכִדְתַנְיָא: רָאָה סִיאָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְעֵידָיו בֵּינֵיהֶן, וְאָמַר: "מַשְׁבִּיעֵנִי עֲלֵיכֶם אִם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי לֹא יִיחֵד עֵידָיו; יָכוֹל אֲפִילּוּ אָמַר "כָּל מִי"? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי יִיחֵד עֵידָיו. "אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן" וכו'. אֲבִיו מֵת וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא, עָשִׁיר הוּא! אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אֵימָא: מַנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא. - פְּשִׁיטָא! - כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס, מַהוּ דְּתֵימָא: רוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה, קָא מַשְׁמַע לָן. סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוֹאוֹת, עָשִׁיר הוּא! אֲמַר רַב חִסְדָּא: כְּשֶׁהָיְתָה מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׁכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים. - וְהָאִיכָּא שְׂכִירוּת! - שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף. - וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם סְפִינָה! - הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִיכָּר - נוֹתֵן לוֹ צְמָדוֹ, וַחֲמָר - נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ. **מִשְׁנָה** הַשָּׁנִים בַּנִּדָּר, כֵּיצַד? יֶלֶד שֶׁהֶעֱרִיךְ זָקֵן - נוֹתֵן עֶרְךְ זָקֵן, וְזָקֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד - נוֹתֵן עֶרְךְ יֶלֶד. הָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, כֵּיצַד? אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ הָאִשָּׁה - נוֹתֵן עֶרְךְ אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ - נוֹתֶנֶת עֶרְךְ אִישׁ. וְהָעֲרֵךְ בִּזְמַן הָעֲרֵךְ, כֵּיצַד? הֶעֱרִיכוֹ פָּחוֹת מִבֶּן חֲמֵשׁ וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן חָמֵשׁ, פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן עֶשְׂרִים - נוֹתֵן בִּזְמַן הָעֲרֵךְ. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: אַתָּה הִקַּשְׁתָּ דָּמִים לַעֲרָכִין, מַרְגְּלִית לְקַלִּים וְלִידוֹן בִּכְבוֹדוֹ, יָכוֹל נָקִישׁ עֲרָכִין לְדָמִים שֶׁיִּתֵּן כְּשָׁעַת נְתִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּעֶרְכְּךָ כֵּן יָקוּם" - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא בִּזְמַן הָעֲרֵךְ. **מִשְׁנָה** יוֹם שְׁלֹשִׁים - כְּלַמְטָה הֵימֶנָּה, שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים - כְּלַמְטָה מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה", הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים בְּכוּלָּן מִשְׁנַת שִׁשִּׁים, מַה שְּׁנַת שִׁשִּׁים כְּלַמְטָה הֵימֶנָּה - אַף שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמְטָה הֵימֶנָּה. הֵן? אִם עָשָׂה שְׁנַת שִׁשִּׁים כְּלַמְטָה מִמֶּנָּה לְהַחְמִיר, נַעֲשֶׂה שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמְטָה מִמֶּנּוּ לְהָקֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׁנָה" "שָׁנָה" לִגְזֵירָה שָׁוָה, מַה שָּׁנָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים כְּלַמְטָה - אַף שָׁנָה הָאֲמוּרָה מִשְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמְטָה מִמֶּנּוּ, בֵּין לְהָקֵל וּבֵין לְהַחְמִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. **גְּמָרָא** מוּפְנֶה, דְּאִי לָא מוּפְנֶה - אֵיכָּא לְמִיפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן, "שָׁנָה" "שָׁנָה" יְתֵירֵי כְּתִיבִי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּאִי רַבִּי, הָאָמַר: עַד וְעַד בִּכְלָל! דְּתַנְיָא: "מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְעַד יוֹם הַשְּׁבִעִי" - יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל, שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל, כענין

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן — ואינו יכול לראות בראש מפני השער וברגל בין אצבע לאצבע. ואם תאמר: הכא משמע דפרח בכולו לא שייך ברגל, וב"איזהו מקומן" (זבחים מט,ב) לא משמע כך. דאיכא התם, רבי נתן בן אבטולמוס אמר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת בבגדים, ונאמר קרחת וגבחת באדם, מה להלן פרחה בכולו טהור — אף כאן פרחה בכולו טהור. והתם מנלן? דכתיב: "מראשו ועד רגליו", מה להלן כולו הפך טהור, פירוש ברגל — אף כאן, פירוש: בראשו, כולו הפך טהור. [משמע] דפריחה שייך שפיר ברגל, דיליף ראש מרגל. **ופדויו** מבן חדש ומעלה — וחפשנו אחר מקרא זה ולא מצאנוהו, כי אם: "ופדויו מבן חדש תפדה". ושמא דריש הכי: מדכתיב "ופדויו מבן חדש", דמשמע: מבן חדש ומעלה, מדלא כתיב "בן חדש". **שנתו** שלו ולא שנתו של עולם — הקשה הרב שמואל בן הרב אלחנן: למה לי קרא? תיפוק ליה מסברא! דאי לא תימא הכי היאך נמצא תמידין כשרין לראש השנה? שאם נולד קודם ראש השנה, מיד כשנבנס ראש השנה בן שתי שנים הוא, ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין. ואם הוא נולד יום ראש השנה — מחוסר זמן הוא! ויש מפרשים: דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום הרצאה, כדאמרינן גבי בכור: "לפני ה' תאכלנו שנה בשנה", ואמרינן (ראש השנה ו,ב) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה — הכי נמי אמרינן הכא. ואינו כן, דלא אמרינן דין זה כי אם לענין בל תאחר, אבל לענין מניין שניו — לא. דהא אמרינן בפרק שני דזבחים (כה,ב) דשעות פוסלות בקדשים. פירוש: אם שחט כבש [ביום] השלמת שנתו, קודם שהגיע מעת לעת דלידתו, ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר מעת לעת לשעת לידתו — פסול. ואי אזלינן ביה אחר הרצאה — לא תמצא דין זה, שהרי לעולם הוא בן שנתו. אלא שמע מינה דאזלינן אחר הלידה ממש, אם כן הדרא קושיא לדוכתיה. ואומר מורי הרב רבינו שמואל: דשפיר (איצטרבו תרי קראי) [איצטריך קרא], דאי לאו הכי לא אמרינן ביה מעת לעת, כדאיתא לקמן בפרק בתרא (לא,א). **במספר** שני תבואות פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים — ואם תאמר: היכי דרשינן מהאי קרא הכי? ואימא ארבע תבואות, לפי ש"שני" משמע שנים, ו"תבואות" משמע שנים — הרי כאן ארבע! ויש לומר: דדריש מ"מספר", דמשמע שני תבואות, והוה ליה למכתב "תבואה", משמע שתבואה אחת יש עדיין. וקשה לרבינו יצחק: שאפילו אנו מונין לשנות העולם נמצא שלש תבואות בשתי שנים, כגון שמכר לו בשני בתשרי שדה מליאה פירות, שכשיבא תשרי של שנים הבאים — קצר כבר פירותיו מעשרים ותשעה באלול! ויש לומר: דשכיח טפי שלשה תבואות בשתי שנים שאנו מונין מעת לעת, יותר משאנו מונין לבריאת עולם.

ובשביעית נמי יעבוד — הקשה הרב רבינו יצחק בן יום טוב: דהא לא שמעינן מהכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה, אבל מעת לעת של שאר שנים מנלן? אימא דשלשים יום שלפני ראש השנה חשיבי שנה! והשיב לו רבינו שמואל בן מאיר: דקרא "ובשביעית" גלי לן אשנה אחרונה, והוא הדין לשאר שנים, דאזלינן בהו מעת לעת, דומיא דהנך דכתיבי דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים ששים בתר מנין עולם. **לפרקין דיוצא דופן** — במסכת נדה (מה,ב): בן שתים עשרה שנה — נדריו נבדקין, בן שלש עשרה — נדריו קיימין. בת אחת עשרה — נדריה נבדקין, בת שתים עשרה — נדריה קיימין. וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם. וקאמר הכא דבולהו מעת לעת שנולדו. **האמר רב** — התם במסכת נדה (מז,ב). **הלכתא כבולה פירקין** — ד"יוצא דופן" מעת לעת. **מאי מעמא לא אמר ליוצא דופן** — הואיל וסכירא ליה נמי התם מעת לעת. **אמר לך** — אפילו הכי הכא לא קתני להו. דומיא דהנך שנה דקדשים ודעבד עברי קתני, דכתיבי באורייתא, והנהו שנים דיוצא דופן — כולהו דרבנן.

כְּעֵנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו", רֹאשׁוֹ - וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב". רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, "רֹאשׁוֹ" - וְרֹאשׁוֹן בִּכְלָל, "שְׁבִיעֵי" - וּשְׁבִיעֵי בִּכְלָל! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, שַׁקּוֹלֵי מְשַׁקְּלֵי קְרָאֵי, מִכְּדֵי כְּתִיב: "מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים", תּוּ "מִבֶּן חָמֵשׁ וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים" לָמָּה לִי? הֵילְכָךְ אִישְׁתַּקְּלוּ לְהוּ. אָמַר מָר: רֹאשׁוֹ - וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל. מְנָלַן? - אִיבָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי סִימָנִים דְּנוּפוֹ מִסִּימָנִים דְּרֹאשׁוֹ; אִיבָּעֵית אֵימָא: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "לְמַעֲלָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חֹדֶשׁ וָמַעְלָה", מַה לְּהַלָּן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד - אַף כָּאן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. - וְאִימָּא: כִּי הָתָם, מַה הָתָם חַד יוֹמָא - אַף כָּאן חַד יוֹמָא! - אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנִי. תְּנוּ רַבָּנַן: שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָּה, וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי, וְכֵן שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת - כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, מְנָלַן? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא: "בֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" - שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה - דִּכְתִיב: "עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ", מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָּה - דִּכְתִיב: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ", פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. שֵׁשׁ שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי - דִּכְתִיב: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִית", זְמַנִּין דְּבַשְּׁבִיעִית נַמִּי יַעֲבוֹד. וְשֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת, לְמַאי הִילְכְתָא? אֲמַר רַב גִּידֵל אֲמַר רַב: לְעַרְכִּין. רַב יוֹסֵף אָמַר: לְפִרְקִין דְּ"יוֹצֵא דּוֹפֶן". אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לְרַב יוֹסֵף: מִי פָּלְגִיתּוּ? אָמַר לֵיהּ: לָא, אָנָא אֲמַרִי חַדָא, וְהוּא אֲמַר חַדָא. הַכִּי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִיגִי, מַאן דְּאָמַר לַעַרְכִּין לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דּוֹפֶן"? וְהָאָמַר רַב: הִילְכְתָא בְּכוּלְּהוּ פִּירְקָא מֵעֵת לְעֵת! וְאֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לַעַרְכִּין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דּוֹפֶן"? - דּוּמְיָא דְּהָנָךְ, מַה הָנָךְ דִּכְתִיבָא, אַף הָנָךְ דִּכְתִיבָא. - וְאִידָּךְ? אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיבָא, הַאי "שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת",

"שבוכר"

כענין שנאמר מראשו ועד רגליו — דפשיטא לן, כדמפרש לקמן: מראשו — ולא ראשו בכלל. **תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב** — אלמא יום ראשון בכלל, כדכתיב ברישא דקרא: "בערב תאכלו מצות", ושביעי נמי בכלל — מסיפיה דקרא, כדכתיב: "בערב". **שקולי משקלי קראי** — שקולין הן המדרשות, לפי מדרשו של רבי יש להכריען כלמטה ויש להכריען כלמעלה, כדכתיב: "מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך" וגו', ואמרינן: "עד" ועד בכלל — הרי בן חמש כלמטה. והדר כתיב: "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים" וגו', ולרבי "מבן חמש" ובן חמש בכלל, דהאמר מיום הראשון הראשון בכלל — הרי שנת חמש כלמעלה. הלכך, אי לאו גזרה שוה לא קמה לן הכרעה להיכא. **מבן חמש תו למה לי** — הכי הוה ליה למיכתב: ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו', ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו'. **שאני סימנין דנופו מסימנין דראשו** — דסימני נגע שבמקום שיער נידון בשיער צהוב, ובנגע שבמקום בשר נידון בשיער לבן ובפסיון. **לכל מראה** — ואינו יכול לראות בראש מפני השיער, וברגל בין אצבע לאצבע. **ונאמר להלן** — גבי לוים: "חדש ומעלה", מה להלן חדש ויום אחד, כדכתיב "מבן חדש ומעלה", דכבר נכנס בה חדש האחר — אף כאן חדש ויום אחד. **מה התם חד יומא** — מה "מעלה" דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא, אף "מעלה" דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא. **גזרה שוה מאי אהני לי** — בלא גזרה שוה ידענא דחד יומא בעינן, דהא "ומעלה" כתיב. **שנה האמורה בקדשים** — כגון (במדבר כח) "כבשים בני שנה". **שתי שנים שבשדה אחוזה** — (שהוא) שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, דכתיב (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", ומיעוט שנים שתים. **ושבבן ושבבת** — שנים האמורים בבן ובבת, ולקמן מפרש להו. **מעת לעת** — אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, ולא אזלינן בתר מנין עולם, דכי מטי תשרי ניחשוב ליה שתא. **שני תבואות** — כיון דכתיב "שני" שני תבואות במשמע, "תבואות" למה לי? אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן שתי שנים יאכל, ואפילו שלש. כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה — ולא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום, ואם קדם וקצר — הרי שאכל שלש תבואות. וכשיפדנה מוכר יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים — נמצא שמכרה לכל שנה במנה, שהרי ביובל היתה עתידה לחזור. הלכך, כשהוא פודה עכשיו נותן שמנה מנים לשמנה שנים הנותרים, וזה אכל שלש תבואות שוות כמה מנים בשתי שנים. ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם, מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריק ליה, ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות. **לערכין** — לשאמר בשנת חמש ועשרים ושמונה שנים בתר מנין עולם. **לפרקין דיוצא דופן** — בן חמש שנים והיה ערכך וגו', ואמרינן: "עד" ועד בכלל — הרי בן חמש כלמטה. והדר כתיב: "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים" וגו', ולרבי "מבן חמש" ובן חמש בכלל, דהאמר מיום הראשון הראשון בכלל — הרי שנת חמש כלמעלה. הלכך, אי לאו גזרה שוה לא קמה לן הכרעה להיכא. **מבן חמש תו למה לי** — הכי הוה ליה למיכתב: ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו', ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו'. **שאני סימנין דנופו מסימנין דראשו** — דסימני נגע שבמקום שיער נידון בשיער צהוב, ובנגע שבמקום בשר נידון בשיער לבן ובפסיון. **לכל מראה** — ואינו יכול לראות בראש מפני השיער, וברגל בין אצבע לאצבע. **ונאמר להלן** — גבי לוים: "חדש ומעלה", מה להלן חדש ויום אחד, כדכתיב "מבן חדש ומעלה", דכבר נכנס בה חדש האחר — אף כאן חדש ויום אחד. **מה התם חד יומא** — מה "מעלה" דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא, אף "מעלה" דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא. **גזרה שוה מאי אהני לי** — בלא גזרה שוה ידענא דחד יומא בעינן, דהא "ומעלה" כתיב. **שנה האמורה בקדשים** — כגון (במדבר כח) "כבשים בני שנה". **שתי שנים שבשדה אחוזה** — (שהוא) שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, דכתיב (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", ומיעוט שנים שתים. **ושבבן ושבבת** — שנים האמורים בבן ובבת, ולקמן מפרש להו. **מעת לעת** — אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, ולא אזלינן בתר מנין עולם, דכי מטי תשרי ניחשוב ליה שתא. **שני תבואות** — כיון דכתיב "שני" שני תבואות במשמע, "תבואות" למה לי? אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן שתי שנים יאכל, ואפילו שלש. כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה — ולא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום, ואם קדם וקצר — הרי שאכל שלש תבואות. וכשיפדנה מוכר יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים — נמצא שמכרה לכל שנה במנה, שהרי ביובל היתה עתידה לחזור. הלכך, כשהוא פודה עכשיו נותן שמנה מנים לשמנה שנים הנותרים, וזה אכל שלש תבואות שוות כמה מנים בשתי שנים. ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם, מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריק ליה, ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות. **לערכין** — דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים ושמונה שנים בתר מנין עולם. **לפרקין דיוצא דופן** — במסכת נדה (מה,ב): בן שתים עשרה שנה — נדריו נבדקין, בן שלש עשרה — נדריו קיימין. בת אחת עשרה — נדריה נבדקין, בת שתים עשרה — נדריה קיימין. וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם. וקאמר הכא דבולהו מעת לעת שנולדו. **האמר רב** — התם במסכת נדה (מז,ב). **הלכתא כבולה פירקין** — ד"יוצא דופן" מעת לעת. **מאי מעמא לא אמר ליוצא דופן** — הואיל וסכירא ליה נמי התם מעת לעת. **אמר לך** — אפילו הכי הכא לא קתני להו. דומיא דהנך שנה דקדשים ודעבד עברי קתני, דכתיבי באורייתא, והנהו שנים דיוצא דופן — כולהו דרבנן.

וּבְעָנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מצורע (ויקרא יג יב–יג) 'וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע **מֵרֹאשׁוֹ וְעַד** רַגְלָיו לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן וגו' טָהוֹר הוּא', ודרשו חכמים **'רֹאשׁוֹ', וְלֹא רֹאשׁוֹ בְּכְלָל, 'רַגְלָיו', וְלֹא רַגְלָיו בְּכְלָל,** כלומר, אין כוונת הפסוק שאף ראשו ורגליו נגועים בצרעת, אלא די בכך שכל גופו מלבד ראשו ורגליו יהיו נגועים, ובכך הוא טהור. ואם כן אף לגבי פסח שמא נאמר שהיום הראשון והשביעי אינם בכלל איסור חמץ, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות יב יח) 'בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת **עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב',** הרי שציותה תורה בפירוש על אכילת מצות מיום ראשון של פסח ועד סוף יום שביעי. **רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** – אין צורך לדרוש כן, אלא מהפסוק 'מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי' עצמו יש ללמוד כן, כיון שפירוש **'רִאשׁוֹן'** האמור בפסוק היינו **וְאף רִאשׁוֹן בְּכְלָל** האיסור, ובלשון **'שְׁבִיעִי'** כוונת הפסוק **וּשְׁבִיעִי בְּכְלָל.** ואם כן לדברי רבי אף לענין ערכין אין צורך בגזירה שוה, אלא כיון שנאמר בפסוק 'עד בן חמש' הרי 'חמש' בכלל, והיינו עד סוף השנה החמישית, וכן 'עד בן עשרים' היינו עד סוף השנה העשרים, ושלא כדברי משנתנו הלומדת כן מכח הגזירה שוה.

מבארת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי** – אפילו אם תאמר שמשנתנו כרבי, אין כאן קושיא, כיון שכאן אף רבי מודה שיש צורך בגזירה שוה, **דְּשַׁקּוּלֵי מְשַׁקְּלֵי קְרָאֵי** – הפסוקים שקולים הם, ואפשר לדורשם בשני פנים. **מִכְּדֵי כְּתִיב** – הרי נאמר בפסוק (ויקרא כז ו) **'מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים',** ולדברי רבי היינו עד סוף חמש שנים, ואם כן **תּוּ 'מִבֶּן חָמֵשׁ (וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים)' לָמָּה לִי** – למה כתבה התורה בפסוק הקודם 'מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה', לא היה לה לכתוב אלא 'ועד בן עשרים שנה' בלי להקדים 'מבן חמש שנים', ובכך שהקדימה 'מבן חמש שנים' משמע שהשנה החמישית עצמה נחשבת כלמעלה מחמש, כשם שלרבי 'מיום הראשון' האמור בפסוק כולל את היום הראשון. **הֵילְכָךְ אִישְׁתַּקְּלוּ לְהוּ** – נמצא שהפסוקים שקולים וניתן לדורשם לכאן או לכאן, ולכן יש צורך בגזירה שוה האמורה במשנתנו, להכריע ששנת חמש ושנת עשרים כלמטה הן.

הגמרא מבארת את הדרשה לגבי מצורע שהובאה לעיל: **אָמַר מַר** בברייתא, נאמר לגבי מצורע (ויקרא יג יב–יג) 'ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן וגו' טהור הוא', ודרשנו, **'רֹאשׁוֹ', וְלֹא רֹאשׁוֹ בְּכְלָל, 'רַגְלָיו', וְלֹא רַגְלָיו בְּכְלָל.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין שאין ראשו ורגליו בכלל, ואף אם אינם נגועים, טהור הוא. מבארת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תוכל לומר, **שַׁאנִי סִימָנִים דְּגוּפוֹ מִסִּימָנִים דְּרֹאשׁוֹ** – שונים הם סימני צרעת הגוף מסימני צרעת הראש, שכן צרעת במקום בשר [צרעת הגוף] סימנה בשיער לבן, ואילו צרעת במקום שיער [צרעת הראש] סימנה בשיער צהוב, וממילא מסתבר שאין ראשו כלול במה שאמר הפסוק 'וכסתה הצרעת את כל עור הנגע'. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל לומר, שהטעם הוא לפי שנאמר בפסוק (שם) **'לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן',** ואין הכהן יכול לראות את נגעי הראש מחמת השיער שיש בו, ולא את נגעי הרגל במקום שבין אצבע לאצבע, שהם מוסתרים, ולכן ודאי אין כוונת הפסוק שיהיו הראש והרגלים בכלל.

שנינו במשנה: **'רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד'.**

הגמרא מביאה ברייתא בביאור טעמו של רבי אלעזר: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן,** בערכין לשון **'לְמַעְלָה',** שנאמר (ויקרא כז ז) 'מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן,** לגבי מנין הלויים (במדבר ג טו) 'פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ **וָמַעְלָה** תִּפְקְדֵם', ודורשים גזירה שוה 'ומעלה ומעלה', **מַה לְּהַלָּן,** לגבי מנין הלויים, כוונת הפסוק **מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד,** שהרי 'בן חודש' היינו שכבר נגמר החודש הראשון, 'ומעלה' היינו שנכנס כבר יום אחד בחודש השני, **אַף כָּאן** לגבי ערכין, לשון 'ומעלה' באה להוסיף על מנין השנים האמור בתורה '(מִבֶּן) חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד', והיינו שיהיה בן ששים וחודש ויום אחד.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא תאמר שיהא הדין בערכין **כִּי הָתָם** – כמו שם, במנין הלויים, **מָה הָתָם, חַד יוֹמָא** – כמו ששם נוסף על החודש רק יום אחד, **אַף כָּאן** נוסיף רק **חַד יוֹמָא** על ששים השנים, ומנין שיש להוסיף חודש ויום.

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי** – מה הועילה הגזירה שוה המדמה את דין ערכין למנין הלויים, והרי אף ללא הגזירה שוה היינו יודעים שיש להוסיף יום אחד מעצם לשון 'ומעלה'. אלא ודאי באה הגזירה שוה להוסיף חודש ויום אחד.

אגב הנידון בשנים האמורות בערכין, מביאה הגמרא דינים נוספים השייכים למנין שנים: **תָּנוּ רַבָּנָן, 'שָׁנָה' הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים** – בקרבנות, כגון (במדבר כח ג) 'כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה' בקרבן התמיד, וכן **'שָׁנָה' הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה** – המוכר בית בעיר מוקפת חומה, שיכול לפדותו רק בתוך השנה הראשונה למכירתו, שנאמר (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל'. וכן **'שְׁתֵּי שָׁנִים' שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָה** – המוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול אותה מהקונה עד שיעברו שתי שנים, שנאמר (שם פסוק טו) 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ', ו'שני' הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים. **וְ'שֵׁשׁ שָׁנִים' שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי,** שיוצא לאחריהם לחופשי, שנאמר (שמות כא ב) 'שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם'. **וְכֵן** שנים שֶׁנאמרו **בַּבֵּן** וְשֶׁנאמרו **בַּבַּת, כּוּלָּן 'מֵעֵת לְעֵת'** – מיום ליום ומשעה לשעה, שרק לאחר שיגיע שוב אותו תאריך ואותה שעה נחשב הדבר שעברה שנה, ואין אומרים שכשיגיע חודש תשרי נחשב שהסתיימה השנה הראשונה ומתחילה השנה השניה, אף אם לא עברה שנה שלימה, אלא יש צורך שתעבור שנה ממש.

הגמרא מבארת מהיכן לומדים שבכל הנידונים המובאים בברייתא יש צורך בשנים 'מעת לעת'. מבררת הגמרא: **'שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים', מְנָלָן** שהיא מעת לעת. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא,** 'כַּבֶּשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ' (ויקרא יב ו), ומשמע שיהא הכבש בן **שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא** בן שנה **שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם,** שאם היתה זו שנה של מנין עולם, והיינו שעדיין לא הגיע חודש תשרי, אם כן אחר חודש תשרי דינו כ'בן שנה', אך כיון שכוונת התורה לשנתו שלו, אם כן כל זמן שלא עברה עליו עצמו שנה שלימה מעת לעת מזמן שנולד, דינו כ'בן שנה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה'** היא 'מעת לעת', **דִּכְתִיב** (שם כה כט) **'עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ',** ומשמע שנה לפי זמן **מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם.**

'שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָה' אף הן מעת לעת, **דִּכְתִיב** (שם פסוק טו) **'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ',** ולכאורה קשה, כיון שנאמר 'שני', והיינו שנתיים, מדוע הוצרכה התורה לכתוב 'תבואות'. אלא בא הפסוק ללמד **שפְּעָמִים שֶׁאָדָם** הקונה את השדה **אוֹכֵל שֶׁלֹּשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים,** כגון שמכר לו את השדה בניסן כשהיא מלאה תבואה, וקצרה ואכל תבואה ראשונה, ובתשרי זרעה שוב ובניסן אכל תבואה שניה, ובתשרי של שנה השניה חזר וזרעה, ובניסן מיהר לקוצרה קודם תאריך המכירה, נמצא שכשבא המוכר לפדותה, אינו מגרע מחשבון השנים אלא שנתיים, על אף שהקונה הספיק לאכול בזמן זה

המשך בעמוד כו

הרי לשון 'שֶׁבַּזָּכָר וְשֶׁבַּנְּקֵבָה' מִיבְּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר, כלשון התורה. ואילו מלשון 'שבבן ושבבת' מוכח שהכוונה לדינים האמורים בפרק יוצא דופן, שם נקטו לשון 'בן' ו'בת'.

הגמרא מבררת עתה את טעם התורה בערכי הזכר והנקבה. שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – במה שונה **נְקֵבָה, דְּכִי מִיזַּקְנָא קָיְימָא אַתִּילְתָּא** – שכשהיא מזקינה ונעשית בת ששים ומעלה ערכה עומד על שליש מערכה הקודם, שהרי בת עשרים עד בת ששים ערכה שלשים שקלים, ובת ששים ומעלה ערכה עשרה שקלים. **וּמַאי שְׁנָא זָכָר, דְּלֵא קָאֵי אַתִּילְתָּא** – שכשהוא מזקין ונעשה בן ששים ומעלה ערכו עומד על פחות משליש מערכו הקודם, שהרי מבן עשרים עד בן ששים ערכו חמשים שקלים, ובן ששים ומעלה ערכו חמשה עשר שקלים.

משיבה הגמרא: **אָמַר חִזְקִיָּה, אָמְרִי אִינְשֵׁי** – רגילים בני האדם לומר, **'סָבָא בְּבֵיתָא, פָּאחָא בְּבֵיתָא. סַבְתָּא בְּבֵיתָא, סִימָא בְּבֵיתָא'** – כשזקן בבית, שֶׁבֶר בבית, כשזקנה בבית, אוצר בבית. שכן זקן אינו עושה כל מלאכה ואינו אלא משא על בני הבית, ואילו זקנה יכולה לטרוח ולעשות מלאכה אף בזקנותה, ומשום כך לענין ערכין ירידת ערך הזקן גדולה מירידת ערך הזקנה.

הדרן עלך השג יד

פרק חמישי - האומר משקלי עלי

פרק זה ממשיך לדון בחיובים שונים שאדם מחייב את עצמו להקדש, בין בלשון 'ערכין' שמתחייב בערך עצמו או בערך אדם אחר, בין ב'דמים', שמתחייב בדמי אדם מסוים או חפץ מסוים, וכן כשמחייב עצמו במשקלו של אדם מסוים או אבר מסוים.

משנה

משנתינו דנה במחייב את עצמו במשקלו של אדם, או במשקל אחד מאבריו: **הָאוֹמֵר 'מִשְׁקָלִי עָלַי'** – חייב אני ליתן להקדש את שווי משקלי, **נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם** התחייב **בְּכֶסֶף,** נותן משקלו **כֶּסֶף. וְאִם זָהָב,** נותן משקלו **בְּזָהָב. וּמַעֲשֶׂה** היה **בְּאַמָּה שֶׁל יִרְמְטָיָא** – שם אשה, **שֶׁאָמְרָה 'מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי', וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם** לשלם את נדרה, **וְשָׁקְלָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב.**

המשנה מבארת את דינו של המחייב עצמו במשקל אבר מסוים: האומר **'מִשְׁקַל יָדִי עָלַי',** כיצד משערים את משקלה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְמַלֵּא חָבִית מַיִם** עד שפתה, **וּמַכְנִיסָהּ** – מכניס את ידו לתוך החבית **עַד מַרְפִּיקוֹ** – עד בית השחי, כלומר עד כתיפו, ועל ידי זה יוצאים מים מהחבית בשיעור נפח ידו, ואחר כך **שׁוֹקֵל** חתיכה **מִבְּשַׂר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים,** לפי שבשר חמור שוה במשקלו לבשר אדם, ומצרף גם עצמות וגידים כפי שיש בידו של האדם, כיון שאין משקל הבשר שוה למשקל העצמות והגידים, **וְנוֹתֵן** את בשר החמור **לְתוֹכָהּ** – לתוך החבית, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא** החבית שוב, ושיעור בשר החמור שהכניס לחבית כדי שתתמלא שוב, זהו הנפח של ידו, וחייב ליתן משקל זה להקדש.

מביאה המשנה את דעת החולק: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר וְעֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת,** והרי אי אפשר לכוין שיהיה משקל בשר החמור ועצמותיו מדויק כמו שיעור יד האדם. **אֶלָּא, שָׁמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל,** אף שאין זו שומא מדויקת, ונותן להקדש.

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר משקלי עלי נותן משקלו, אם כסף כסף, ואם זהב זהב'. מבררת הגמרא: **מַאי 'אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, אִם זָהָב זָהָב',** כלומר, מתי נותן משקלו בכסף ומתי נותן בזהב. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה,** אם **פֵּירַשׁ** שיתן משקלו **בְּכֶסֶף,** נותן **בְּכֶסֶף.** ואם **פֵּירַשׁ** שיתן **בְּזָהָב,** נותן **בְּזָהָב.**

תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שעל האדם לתת כפי שנדר, ומה חידשה בזה המשנה. מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּמַעֲמָא דְּפֵירַשׁ** – טעם חיובו בכסף או בזהב הוא רק מחמת שפירש כן בנדרו, **הָא** – אך אם **לֹא פֵּירַשׁ, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ** – פוטר עצמו מנדרו בכל מה שיתן בשיעור משקלו, ואפילו בדבר זול ביותר. ודין זה הוא **כְּדִבְרֵי רַחְבָּה, דְּאָמַר רַחְבָּה, בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא** – במקום שנוהגים לשקול זפת, ואמר 'משקלי עלי', **פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּכוּפְרָא** – יכול להיפטר אף בנתינת זפת בשיעור משקלו.

מקשה הגמרא: אף דין זה **פְּשִׁיטָא,** שיכול לפטור את עצמו בכל דבר הנשקל, שהרי לא פירט באיזה דבר יתחייב. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רחבה להשמיענו דין זה, אלא במקום **דְּאִיכָּא דְּתָקְלֵי וְאִיכָּא דְּכָיֵיל** – שיש מי ששוקל את הזפת בעת מכירתו, ויש מי שמודדו בכלי ומוכרו, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי סבור לומר, **כֵּיוָן דְּכוּלְּהוּ לֹא תָקְלֵי, לֹא** – כיון שאין כולם נוהגים למוכרו במשקל, אינו נפטר בו, אלא עליו לתת דבר שכולם נוהגים לשוקלו, **קָא מַשְׁמַע לָן,** שכיון שיש ששוקלים אותו, יכול להפטר בו מנדרו.

מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר רַב פָּפָּא, בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי שַׁמְכֵּי** – במקום שנוהגים לשקול בצלים, **פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵּי** – יכול לפטור את עצמו מנדרו אפילו בנתינת בצלים במשקלו.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שכן הוא הדין. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא,** אלא **דְּבאותו מקום, כְּתַר דְּשָׁקְלֵי** – לאחר ששוקלים את הבצלים לפי מה ששילם הקונה, **שָׁדוּ תְּרֵי תְּלָתָא** – מוסיפים לו שנים או שלשה בצלים. **מַהוּ דְּתֵימָא, כְּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל** – אין הבצלים נחשבים כדבר הנשקל, כיון שלאחר שקילתם מוסיפים עליהם, **קָא מַשְׁמַע לָן,** שכיון שעיקר המקח הוא בשקילה, דינם כדבר הנשקל, ויכול להפטר בהם מנדרו.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה שֶׁל יִרְמְטָיָא וכו'** שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלה משקלה זהב. מקשה הגמרא: **מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר** – הרי מעשה זה סותר את הדין שאמרה המשנה עצמה קודם לכן, שברישא התבאר שרק אם פירש שמתחייב משקלו כסף או זהב, חייב בהם, אך לולא זאת יכול להפטר בכל דבר שבמשקל, ואילו ממעשה זה מוכח שאף שלא פירשה שתביא את משקל בתה זהב, הביאתו בזהב.

מתרצת הגמרא: **חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **וְאִם** הנודר **אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלֹא פֵּירַשׁ** – אף שלא פירש ממה יתן את משקלו, **לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן** – מחייבים אותו לתת לפי כבודו ועושרו, **וְהוכיחה** זאת המשנה, **מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה שֶׁל יִרְמְטָיָא שֶׁאָמְרָה מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי, וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם, וְשָׁקְלוּהָ, וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב,** כיון שהיתה מופלגת בעשירות.

הגמרא מבארת את דינו של אדם המתחייב להקדש בשיעור קומתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָאוֹמֵר 'קוֹמָתִי עָלַי', נוֹתֵן שַׁרְבִּיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף** – מִטָּה בשיעור גובהו, ובעובי כזה שאי אפשר לכופפו, כיון שלשון 'קומה' משמעותה דבר שיכול לעמוד מעצמו בקומתו, אך אינו צריך שיהא בעובי גופו, אלא אף אם הוא דק יותר, כיון שעומד מעצמו, נפטר בו. אך אם אמר **'מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי', נוֹתֵן שַׁרְבִּיט הַנִּכְפָּף** – יכול ליתן אף מִטָּה דק כל כך שאינו עומד מעצמו, כיון שכשאומר 'מלא קומתי' כוונתו שיהא זה רק בשיעור גובהו, אך לא שיהא דומה לקומתו בכך שאינו נכפף.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, האומר **'קוֹמָתִי עָלַי',**

רש"י

שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה — כלישנא דקרא, דכתיב בערכין (ויקרא כז): "אם זכר אם נקבה", ולא כתיב בן ובת. אבל יוצא דופן כוליה בן ובת תנינן. **ומאי שנא** — בערכין, דנקבה כי מזקנא יותר על ששים קיימא אתילתא, דערך ילדה שלשים שקל, וערך זקנה עשרת שקלים. **ומאי שנא זכר** — דכי עבר על ששים לא קאי אתילתא, דבציר ערך זקן טפי מתילתא בערך ילד, דילד חמשים שקלים וזקן חמשה עשר שקלים? **פאחא** = שבר, שאינו אלא למשא. לישנא אחרינא: "פחחא" גרסינן, לשון ערום ועריה, דמתרגמינן ל"ערום" — פחיח, בתרגום של נביאים (יחזקאל טז). **סימא** = מטמון. שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה בזקנותה.

הדרן עלך השג יד

משנה האומר משקלי עלי. ירמטיא — שם האשה. **משקל ידי עלי** — היאך הוא שוקל? אם רוצה מכביד, ואם רוצה מיקל! **ממלא חבית מים ומכניסה** — לתוכו. **עד מרפיקו** — אציל, שקורין איישיל"א. וכשמכניסה יוצאין המים, וכשמוציאה נמצאת חסירה. **ושוקל בשר חמור** — שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם. ויהיו באותו בשר גידין ועצמות לפי מה שיש ביד, לפי שאין משקל עצמות וגידים שוה למשקל בשר. ונותן לתוכה עד שתתמלא, דהשתא איכא נפח כשיעור ידו, וכפי אותו משקל יתן. **גמרא נפשיה בכל דהו** — כל מה שהוא רוצה לשקול ישקול. **בכופרא** = זפת. **שמכי** = בצלים. **באתרא דתקלי כופרא** — שמוכרים זפת במשקל. **שדי תרי תלתא** — כדרך המוכרין. **בטיל ליה משקל** — ונמצא שאין נמכרין במשקל. **מעשה לסתור** — קתני רישא: אם כסף כסף כו', ואוקימנא דקאתא לאשמועינן דאי לא פריש פטר נפשיה בכל דהו. והדר תני באמה של ירמטיא, שאמרה: משקל בתי סתם עלי, ושקלתה בזהב. **קומתי** — משמע כקומתו, ונותן שרביט עב שלא יוכל לכופפו. אם פירש כסף — כסף, ואם זהב — זהב. **מלא קומתי** — לא נתכוין אלא למדת גובה קומתו, ולא לעובי. **רב יהודה** — דאמר כרבי עקיבא. **ולא את הבור** — המוכר את הבית לא מכר את הבור שבה או את הדות. בור — בחפירה בלא בנין כתלים, ודות — בבנין. **וצריך** — מוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לילך בה לאותו בור ודות, שהרי כל הקרקע מכר לו ולא שייר. דסבירא ליה: מוכר, בעין יפה מוכר. **אינו צריך** — דמוכר בעין רעה מוכר, ודרך שייר לו. **בזמן שאמר לו** — מוכר ללוקח: "בית אני מוכר לך חוץ מאלו בור ודות" — שאין צריך ליקח לו דרך. אלמא, כיון דלא צריך לפרושי, דהא מסתמא נמי אין בור ודות בכלל הבית ופירש — ודאי לטפויי מילתא קאמר, ולהודיעו שמשייר לעצמו. הכא נמי, כיון ד"קומתי" משמע נמי גובה קומתי, וקאמר "מלא" אלמא לטפויי מילתא אתא, ולהודיע שאין דעתו אלא למדת הגובה. **עומדי עלי** — מי הוי משמע שרביט קומתו או לא?

רחבי

תוספות

[שייך לעמוד הקודם] **לערכין** — ואם תאמר: בערכין מנלן דבעינן מעת לעת? ופירש רבינו יצחק: דילפינן ליה מבן חדש, דכי היכי דאינו נערך בן חדש אלא אם כן יש לו חדש שלם, דלא שייך למימר דאזלינן בתר חדש העולם — הכי נמי לכל שאר בן חמש ובן עשרים.

הדרן עלך השג יד

האומר משקלי עלי. **מרפיקו** — פירש רש"י: אציל שקורין אשייל"א בלעז. ולא נראה, שהרי בברייתא בגמרא תני עד האציל, ואי אפשר שהוא אשייל"א, דאיתא בפרק שני דזבחים (יח,ב): "ולא יחגרו ביזע" — שלא היו חוגרים במקום זיעה, לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם (ולא תחת אצילי) [אלא כנגד אצילי] ידיהם. ואי אמרת דהוא אשייל"א — אדרבה, שם הוא מקום זיעה! לכך פירש רבינו יצחק דהוא שקורין קוד"א, ובמנחות (לז,א) ובזבחים (יט,א) הארכתי.

דכתר דשקלי שדו תרי תלתא — ואם תאמר: בכל מקום נמי היו מעריכין יותר מן המשקל, כדמוכח בבבא בתרא פרק "המוכר את הספינה" (פח,ב), והיכי סלקא דעתך דבטלה תורת משקל? ויש לומר דהכי פירוש: דהכא באתרא דשקלי שדו תרי תילתי יותר מן הכרע, הלכך סלקא דעתך דבטלה, כיון שנותן יותר מכדין. **הוא** דאמר כרבי עקיבא כו' — תימה: בריייתא מאן תניה? לא רבי עקיבא ולא רבנן! דעד כאן לא פליגי אלא דמר סבר מוכר בעין יפה מוכר, ומר סבר מוכר בעין רעה מוכר, ושייר הדרך לעצמו, ואינו צריך לרבנן היתור לשון. אבל היכא שהיתור צריך — לעולם מודו רבנן דמהני, ואם כן בריייתא כמאן תרמייה?

איבעיא להו עומדי מהו — יש לפרש כל הבעיות ב"אם תמצא לומר", והכי פירושו: "עומדי" מהו, מי אמרינן שרוצה לומר שיתן שרביט שאינו נכפף, או דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינן, ואף על פי שנכפף? "רחבי" מהו, אם תמצא לומר (דעמוד) ["עמדו" נותן] שרביט (שנכפף), ב"רחבו" מהו? מי בעינן כרחבו ממש, דרחבו אינו יכול לכפוף, כשכופף קומתו אינו כופף רחבו — הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה. או דלמא רוצה לומר שרביט ארוך כרוחבו, ואף על פי שנכפף. ואם תמצא לומר ב"רוחבו" נותן שרביט כפוף, "ישיבתי" מהו? מי אמרינן שרוצה לומר בלא (הפיכה) [כפיפה], כלומר, כמו שאני יושב מראשי ועד רגלי. או דילמא שרביט כפוף משמע, שהרי כשהוא יושב הוא כפוף? ואם תמצא לומר ד"ישיבתו" משמע שרביט כפוף, מפני שהוא כפוף ויושב, "עוביו" מהו? מי אמרינן רוצה לומר בלא כפיפה, (בלא) [אלא] עב בעובי קומתו, שהרי עוביו אינו כפוף. או דילמא שרביט גדול כמלא עוביו קאמר, ואף על פי שהוא כפוף? ואם תמצא לומר דב"עוביו" משמע בכפיפה, "הקיפו" מהו? מי

הדרן עלך השג יד

הָאוֹמֵר: "מִשְׁקָלִי עָלַי" - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, וְאִם זָהָב זָהָב. מַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יְרֻמַטְיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשָׁקְלָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. "מִשְׁקַל יָדִי עָלַי" - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְמַלֵּא חָבִית מַיִם, וּמַכְנִיסָהּ עַד מַרְפִּיקוֹ, וְשׁוֹקֵל מִבְּשַׂר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר וַעֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת? אֶלָּא שָׂמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל. גמרא מַאי "אִם כֶּסֶף כֶּסֶף אִם זָהָב זָהָב"? אָמַר רַב יְהוּדָה: פֵּירֵשׁ כֶּסֶף - כֶּסֶף, פֵּירֵשׁ זָהָב - זָהָב. - פְּשִׁיטָא! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, מַעֲמָא דְּפֵירֵשׁ, הָא לָא פֵּירֵשׁ - פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ; כְּרַחֲבָה, דְּאָמַר רַחֲבָה: בְּאַתְרָא דְּתַקְלֵי כּוּפְּרָא, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּכוּפְּרָא. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא דְּתַקֵּל וְאִיכָּא דְּכַיֵּיל, מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּכוּלְּהוּ לָא תָּקְלֵי - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב פַּפָּא: בְּאַתְרָא דְּתַקְלֵי שַׁמְכֵּי, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵּי. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּבָטֵיל דְּשִׁקְלֵי שָׁדוּ תְּרֵי תְּלָתָא; מַהוּ דְּתֵימָא בָּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל, קָא מַשְׁמַע לָן. "מַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יְרֻמַטְיָא" וכו'. מַעֲשֶׂה לְסָתוֹר? - חַפּוֹרֵי מִחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלָא פֵּרֵשׁ - לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן; וּמַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יְרֻמַטְיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וּשְׁקָלוּהָ וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָאוֹמֵר "קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִּיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף, "מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִּיט הַנִּכְפָּף. מֵיתִיבֵי: "קוֹמָתִי עָלַי" "מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִּיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף! - הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָיֵיק לִישָׁנָא יְתֵירָא; דִּתְנַן: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא הַדּוּת אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב "עוֹמְקָהּ וְרוֹמְהָּ". וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: חוּץ מֵאֵלּוּ - שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ; אַלְמָא כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי, הָכָא נַמִי כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "עוֹמְדִי", מַהוּ?**

רוחבו

אמרינן שרוצה לומר שרביט עד שמקיף כל גופו, ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו. או דילמא דבר שמקיפו קאמר, ואפילו כל דהו? ורבינו אלחנן פירש על "ישיבתו": מי אמרינן שרוצה לומר מראשו ועד מקום ישיבתו קאמר, שהוא חצי גופו, או דילמא כל גופו קאמר, כמו שהוא יושב מראשו ועד רגליו. ויש מפרשים: "ישיבתי" מהו? מי אמרינן שרוצה לומר שיתן השרביט שיחזיק קומת ישיבתו, ולא כמלא קומת עמידתו, או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר?

ושוקל

תוספות

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא — ותימה לרבינו אלחנן: כיון דשקל כבר בשר חמור כנגד משקל ידו, אמאי נותן עוד בשר חמור בחבית? והיה נראה לו דהכי פירושו: דשוקל בשר גידין חמור כשנתן בשר לתוך המים עד שתתמלא. ונותן קודם לתוך המים הבשר עד שתתמלא החבית, ואחר כך שוקל כנגד ידו. ואני מצאתי בשם רבינו יצחק: דוקא נקט שוקל מעיקרא ואחר כך מכניס, אבל מכניס מעיקרא — לא, לפי שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר מדאי מיד האדם, שחי נושא עצמו וחייא קליל ממיתא. ודוחק הוא לומר ששוקלין בשר חמור כנגד היד אם הוא נחתך, ששוקל יותר משהיה מחובר לגוף לגמרי. **רגלים** פרט לבעלי קבין — הקשה רבינו אלחנן: היכי משמע מהכא ד"רגל" קרי עד האיסתוירא? ודילמא היינו טעמא — שאינו יכול לישען עליו, ואפילו קרית נמי "רגל" עד הארכובה. וכי קא ממעטינן נמי בחגיגה פרק קמא (ג,א) חיגר וסומא, מפני שאינו יכול לילך ולישען בלי מקל! ותירץ: דהתם בחגיגה איכא שני דרשות מ"רגלים", דחדא דריש חיגר וסומא מטעם שאינן יכולין לילך ולישען בלא שום דבר, אף על פי שיש להם רגל. ובחדא דריש "רגלים" — פרט לבעלי קבין, מטעם שאין לו רגל.

חלצה — שנחתכה הרגל ונשתייר מעט מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה, לשון רש"י. ולא נהירא, שהרי ביבמות (קג,א) אמר דאפילו חלצה למי שנהפכה רגלו — חליצתה פסולה! לכך צריך לפרש, דמיירי הכא מקשרי הרצועות של המנעל, שאם קשרן מהארכובה ולמטה — כשרה, דהוי שפיר "וחלצה נעלו מעל רגלו". אבל אם קשרן למעלה — חליצתו פסולה, דאין זה "מעל רגלו". **התם** גברא זילא הוא — פירש"י: שכבר נקטעה ידו, ואפילו תחילת דמיו שאומדין [עתה כמה היה יפה] קודם לכן — אין שמין אלא בזול, שהרי רואין אותו מזולזל. וקשה לרבינו יצחק על פירוש זה: מאי שנא מנודר? הא רחמנא אמר בנודר (שמות כא): "ונתן פדיון נפשו", שיש לו ליתן כל דמיו — הכי נמי גבי נזיקין שאמר הכתוב לשום — כל דמיו משלם! ועוד קשה: מאי היא דאמר לקמן: ואידך פסיקא היינו דך, פירוש: ששמין יד העבד כמו שאין לו אלא יד אחת, והאחרת נפסקת — היינו דך דאומד של נזיקין. אדרבה, לאו היינו של נזיקין, דהא נזיקין שיימינן פחות מכדי שויו של חיים, שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס. אבל הכא גבי עבד, אף על גב דידו אחת נפסקה — מכל מקום אמלאכת ידו אחת אנו שמין משלם, וגברא שביח הוא! ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: אמר לו אביי מי דמי התם גברא זילא הוא גבי נזקין, שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהיה לו יד ונקשר, ולפיכך יש לו לשום לפי הזלזול. אבל הכא גבי נודר — גברא שביח הוא, שהרי שתי ידיו שלימות, הילכך שמין אותו פחות משוויו, ושמין אותו כמו שהיתה ידו מוכתב למלכות (אחר). **או** דילמא שאני

רש"י

רחבי עלי מהו — מי הוי משמע שרביט רוחב דוגמתי, או הוי משמע שרביט ארוך כמדת רחבי? **היקיפי מהו** — מי יהיב שרביט נכפף וארוך כמדת היקפו, או דילמא שרביט עב בהקיפו בעי למיתב? תיקו. **אציל** — מרפק. **עד הארכובה** — ומכאן ולמעלה לא הוי רגל, אלא ירך. **עד הפרק** — מקום חיבור הכף והזרוע. אלמא "יד" לא הוי אלא עד הפרק, דהא "יד" כתיב בקרא! **לשון בני אדם** — קרוי יד עד האציל. **קיבורא** — ברדו"ן בלעז, בגובה הזרוע, רחוק מן האציל מעט. **רגלים** — "שלש רגלים בשנה". **פרט לבעלי קבין** — מי שנחתך רגלו בפרק ראשון סמוך לשוקו, וחוקק קב מקבל כתיתין, ונותן שוקו לתוכה, וקורין אשקנצ"א. שפטור מן הראיה, דאין לו רגל. אלמא לא מיקרי רגל אלא עד פרק ראשון שקורין קביל"א! **חלצה** — למי שנחתך רגל, ונשתייר בו קצת מן הארכובה ולמטה — חליצתה כשירה. אלמא, עד הארכובה הוי רגל, וליחייב בראיה! **מעל רגלו** — משמע: מה שעל רגלו, דהיינו שוק עד הארכובה. **שמע מינה** — מדלא חשיב שוק עד הארכובה מעל דמעל. **האי איסתוירא** — קביל"א, עד ארעא נחית. שאין בה אלא פרק עליון המחברה עם השוק, אבל למטה אין בה פרק, אלא מעצם כף הרגל הוא. דאי סלקא דעתך למטה נמי פסיק — הוה ליה איסתוירא רו'. **משנה** זה **חומר בנדרים מבערכין** — דאילו אמר בערכין: "ערך ידי עלי, ערך רגלי עלי" — לא אמר כלום, אלא אם כן אמר בדבר שהנשמה תלויה בה. **גמרא** **אומד** של נזקין — כמו שאומדין אדם שקיטע לו חבירו ידו — שמין אותו כעבד הנמכר בשוק, כמה היה יפה קודם לכן, וכמה הוא יפה עכשיו. **התם גברא זילא הוא** — שכבר נקטעה ידו. ואפילו תחילת דמיו, שאומדין עתה כמה היה יפה קודם לכן — אין נישומין אלא בזול, שהרי רואין אותו מזולזל. **הכא גברא שביחא הוא** — ששתי ידיו שלימות, וצריך לשום כמה הוא יפה עכשיו שיקדיש דמיו, וכמה הוא יפה אם יחתכו ידיו. **ידו אחת מאי ניהו ואידך פסיקא** — כלומר, למה הוא עושה מלאכה בידו אחת — שהאחרת קטועה, היינו אומד של נזקין! **ידו מוכתבת לרבו ראשון** — שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני, דהשתא שיימינן כגברא שביחא. **אמדוהו אומד** של נזקין — שחבל בו חבירו, ואמדוהו כמה היה יפה וכמה הוא יפה. **ואמר דמי עלי** — ולא אמר: "ערכי עלי", מיבעי תו למישיימיה או לא? **אומדנא דבי עשרה** — שהאומר "דמי עלי" נישום בעשרה, כדתנן פרק קמא דסנהדרין (ב,א): הקרקעות תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן. ואומד של נזקין בשלשה, כדתנן: גזילות וחבלות בשלשה.

רוֹחְבוֹ, מַהוּ? יְשִׁיבָתוֹ, מַהוּ? עוֹבְיוֹ, מַהוּ? הֶיקֵּיפוֹ, מַהוּ? תֵּיקוּ. "מִשְׁקַל יָדֵי עָלַי" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "מִשְׁקַל יָדִי" וּ"מִשְׁקַל רַגְלִי עָלַי" - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵבִיא חָבִית וּמְמַלֵּא מַיִם וּמַכְנִיס בַּיָּד עַד הָאֶצְעָל, וּבְרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה, וְשׁוֹקֵל בְּשַׂר חֲמוֹר גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר - זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשַׂרָם". אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר, גִּידִים כְּנֶגֶד גִּידִים, עַצָּמוֹת כְּנֶגֶד עַצָּמוֹת? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: אוֹמְדִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: עַד שֶׁאוֹמְדִין, יָמוּדוּ אֶת הַיָּד. - וְרַבִּי יְהוּדָה? כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר עֲבָדִינַן. "בַּיָּד עַד הָאֶצְעָל". וּרְמִינְהוּ: קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ עַד הַפֶּרֶק! - דְּאוֹרַיְיתָא עַד הַפֶּרֶק, בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. - וּדְאוֹרַיְיתָא עַד הַפֶּרֶק? וְהָא גַּבֵּי תְּפִילִּין דִּכְתִיב: "יָדְךָ", וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: "יָדְךָ" - זוֹ קִיבּוֹרִית! - דְּאוֹרַיְיתָא קִיבּוֹרִית כּוּלָּהּ, בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְקִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ הִילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ. "בֶּרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה"? וּרְמִינְהוּ: "רַגְלַיִם" - פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין! - בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וּדְאוֹרַיְיתָא פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין? וְהָא גַּבֵּי חֲלִיצָה דִּכְתִיב: "רַגְלוֹ", וְתָנָא: חָלְצָה מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה - חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "מֵעַל רַגְלוֹ". - אִי הָכִי, לְמַעְלָה מֵהָאַרְכּוּבָה נַמִּי! - "מֵעַל", וְלֹא מֵעַל דְּמֵעַל. אֲמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי אִיסְתַּוֵּירָא עַד אַרְעָא נָחֵית, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִיפְּסַק פְּסִיק, הֲוָה לֵיהּ אִיסְתַּוֵּירָא מֵעַל, וְשָׁקָא - מֵעַל דְּמֵעַל. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא מִיפְּסַק פְּסִיק, כָּל דְּבַהֲדֵי כַּרְעָא כִּכְרַעָא דְּמֵי. **מִשְׁנָה** "דְּמֵי יָדִי עָלַי" - שֶׁמִּין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה בְּיַד וּבְלֹא יַד; זֶה חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבַּעֲרָכִין. **גְּמָרָא** הֵיכִי שָׁיְימִינַן לֵיהּ? אֲמַר רָבָא: אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֶׁל נְזָקִין. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם גַּבְרָא זִילָא הוּא, הָכָא גַּבְרָא שְׁבִיחַ הוּא! אֲמַר אַבַּיֵי: אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּעֶבֶד הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ אַחַת לַעֲשׂוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו. - יָדוֹ אַחַת מַאי נִיהוּ, וְאִידָּךְ פְּסִיקָא? הַיְינוּ הָךְ! אֶלָּא יָדוֹ מוּכְתֶּבֶת לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן. בָּעֵי רָבָא: אֲמָדוּהוּ אוֹמֶד שֶׁל נְזָקִין וְאָמַר "דְּמֵי עָלַי", מַהוּ? מִי אָמַר: הָא אֲמָדוּהוּ חֲדָא זִימְנָא, אוֹ דִּילְמָא: שָׁאנֵי אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: שָׁאנֵי אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא, אָמַר: "דְּמֵי עָלַי" וַאֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר: "דְּמֵי עָלַי", מַהוּ? הָכָא וַדַּאי אֲמָדוּהוּ בְּי עֲשָׂרָה, אוֹ דִּילְמָא שְׁבַח בֵּינֵי וּבֵינֵי? אָמַר: "דְּמֵי עָלַי" וְלֹא אֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר: "דְּמֵי עָלַי", מַהוּ? הָכָא וַדַּאי

בחד

אומד דבי עשרה — כדתניא בפרק קמא דסנהדרין (טו,א): הקרקעות כו' וכהן, ואדם כיוצא בהן. משום דעשרה כהנים כתיבי בפרשה, כדפירש רש"י. והקשה רבינו אלחנן: אמאי אין צריך יותר מעשרה? והא בית דין שקול הוא, וכל מלתא דתלויה בסברא צריך הכרע. והכי נמי קרי ליה בית דין, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, ויהא אחד עשר, שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר: אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, בפרק קמא דסנהדרין (ב,ב)!

אמדוהו

ממשיכה הגמרא ומסתפקת: אם התחייב בדמי 'רוֹחְבוֹ', שאמר 'רוחבי עלי', **מַהוּ**, האם כוונתו לשרביט רחב כמותו, או שכוונתו לשרביט שאורכו כמידת רוחבו של הנודר. '**יְשִׁיבָתוֹ**' **מַהוּ**, האם כוונתו לשרביט שאינו נכפף, שיהא כאורך קומתו כשהוא יושב [שהיא פחותה מקומתו כשהוא עומד], או שכוונתו לשרביט הנכפף, כמו שהוא עצמו כפוף כשהוא יושב. '**עוֹבְיוֹ**' **מַהוּ**, האם כוונתו לשרביט שאינו נכפף, כמו שעובי גופו אינו נכפף, או שכוונתו לשרביט שאורכו כעובי גופו, ואף שהוא נכפף. '**הֶיקֵּיפוֹ**' **מַהוּ**, האם כוונתו לשרביט נכפף שאורכו כהיקף גופו, או שכוונתו לשרביט עבה כהיקפו. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

שנינו במשנה: **מִשְׁקַל יָדִי עָלַי וכו'**, רבי יהודה אומר ממלא חבית מים וכו', אמר רבי יוסי, וכי היאך אפשר לכוין וכו'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, האומר '**מִשְׁקַל יָדִי עלי**' **וְהָאוֹמֵר** '**מִשְׁקַל רַגְלִי עָלַי**', **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵבִיא חָבִית וּמְמַלֵּא מַיִם, וּמַכְנִיס בַּיִד עַד הָאַצִּיל** – עד בית שחיו, **וּבָרֶגֶל,** מכניסה לחבית **עַד הָאַרְכּוּבָה** – עד הברך, ובכך יוצאים מהחבית מים כשיעור הנפח של ידו או רגלו, **וְשׁוֹקֵל בְּשַׂר חֲמוֹר עם גִּידִים וַעֲצָמוֹת** שבו, **וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא,** ונמצא שבשר החמור שוה לנפח ידו או רגלו, ונותן להקדש כמשקל בשר החמור. **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר,** שבשר חמור שוקל כבשר האדם, יש **זֵכֶר לַדָּבָר** – קצת ראיה, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי הגויים (יחזקאל כג ב) '**אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם**'. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין** שיהא שיעור **הַבָּשָׂר** של החמור בדיוק **כְּנֶגֶד** שיעור **הַבָּשָׂר** של האדם, **וּגִידִים כְּנֶגֶד גִּידִים, וַעֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת,** והרי אי אפשר לדקדק שיהיו מכוונים ממש. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, אוֹמְדִין** זאת, אף שאין הדבר מדוקדק. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי, עַד שֶׁאוֹמְדִין** את בשר החמור שיהא דומה ליד האדם, **יָמוּדוּ אֶת הַיָּד** עצמה, כמה היא ראויה לשקול, ואף שאין זה השיעור בדיוק, כיון שאף לדבריך אי אפשר לשער בדיוק. מבארת הגמרא: **וְאילו רַבִּי יְהוּדָה** סובר, אף שאי אפשר לכוין את השיעור בדיוק, מכל מקום **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר** לדקדק, **עֲבִדִינַן** – עושים כן, ולכן אמר שימדדו על ידי חבית של מים ובשר חמור. הגמרא מקשה סתירה בין הברייתות בענין השיעור של 'יד' ו'רגל'. שנינו בברייתא: **בַּיָּד, עַד הָאַצִּיל** – עד בית השחי. **וְרִמִּינְהוּ** – וקשה על כך מברייתא אחרת, נאמר בתורה (שמות ל יט) 'וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם', ושנינו בברייתא, **קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ** נעשה ברחיצתם **עַד הַפֶּרֶק,** והיינו עד מקום חיבור כף היד לזרוע, ומוכח שלשון 'יד' האמורה בתורה היא רק עד הזרוע, ולא עד בית השחי. מתרצת הגמרא: **דְּאוֹרַיְיתָא** – שיעור יד האמור בתורה, הוא רק **עַד הַפֶּרֶק,** אבל **בְּנָדָרִים, הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** ובני אדם קוראים 'יד' לכל הזרוע עד בית השחי.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְכִי** 'יד' **דְּאוֹרַיְיתָא** היינו **עַד הַפֶּרֶק, וְהָא גַּבֵּי תְּפִילִּין, דִּכְתִיב** (דברים ו ח) 'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ', **וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה,** 'יָדֶךָ' **זוּ קִיבּוֹרִית** – והיינו מקום הבשר הגבוה שביד, מעט אחרי בית השחי, ששם מניחים תפילין, ומוכח שאף החלק הזה מכונה בתורה בשם 'יד', ולא רק כף היד, עד הזרוע. הגמרא חוזרת בה ממה שאמרה שבלשון התורה 'יד' היינו רק כף היד, ומתרצת באופן אחר: **דְּאוֹרַיְיתָא, קִיבּוֹרִית כּוּלְּהּ** בכלל לשון 'יד', ולכן הנחת תפילין נעשית במקום הקיבורת, **בְּנָדָרִים, הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** ולכן חייב במשקל היד עד בית השחי. **וְאילו קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ,** שנעשה רק עד מקום חיבור כף היד לזרוע, **הֵילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ** – הלכה למשה מסיני היא, שכך מקדשים ידים במקדש.

הגמרא מבררת עתה את שיעור ה'רגל' האמור בברייתא. שנינו בברייתא: **בָּרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה** – עד הברך. מקשה הגמרא: **וְרִמִּינְהוּ,** שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (שמות כג יד) 'שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה', ומלשון '**רְגָלִים**' דרשו (חגיגה ד.) שרק מי שיכול לעלות ברגליו חייב לעלות לרגל, **פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין,** והיינו מי שנחתכה כף רגלו והשתייר לו ה'שוק', שהוא החלק שבין הברך לכף הרגל, שעושה 'קב', בית קיבול להניח שם את רגלו, ומהלך כך. ועל כל פנים מוכח ש'רגל' היינו רק כף הרגל, שמי שחסר לו חלק זה נחשב כמי שאין לו 'רגל', ואף שנשתייר לו החלק שעד הברך, ואילו בברייתא לעיל מבואר ש'רגל' היינו עד הברך.

מתרצת הגמרא: **בְּנָדָרִים, הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** ובלשון בני אדם 'רגל' היינו אף השוק, עד הברך, ולכן הנודר משקל רגלו צריך לתת שיעור זה. ואילו בלשון התורה 'רגל' היינו רק כף הרגל, ולכן בעלי קבין שאין להם כף רגל, פטורים מעליה לרגל. ממשיכה הגמרא ומקשה: **וּדְאוֹרַיְיתָא, פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין** – האם ניתן לומר שמן התורה אף מי שנחתכה כף רגלו ונשתייר לו השוק, נחשב כמי שאין לו רגל, **וְהָא גַּבֵּי חֲלִיצָה, דִּכְתִיב** (דברים כה ט) 'וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ', **וְתָנָא** – ושנינו במשנה (יבמות קא.), שאם **חָלְצָה מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה** – שנחתכה רגלו למטה מן הברך, ונעל שם את נעלו, וחלצה לו, **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה,** ומוכח שאף שנחתכה כף רגלו, אם נשאר השוק מחשיבה זאת התורה כ'רגלו', ומדוע לגבי עליה לרגל אמרה הברייתא שאם נחתכה כף רגלו, אף שנשתייר לו השוק, פטור. מתרצת הגמרא: באמת 'רגל' האמורה בתורה היינו כף הרגל, **וְשַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר לגבי חליצה, כיון **דְּאָמַר קְרָא** '**מֵעַל רַגְלוֹ**', ולשון 'מעל' באה לרבות אף את החלק שלמעלה מה'רגל', והיינו השוק שהוא מעל כף הרגל, שאף בו ניתן לקיים מצות חליצה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שריבתה התורה בפירוש לגבי חליצה אף מה ש'למעלה מרגלו', **לְמַעְלָה מֵהָאַרְכּוּבָה נַמִּי** – אף אם נחתכה רגלו מעל הברך, ונשתיירה רק ה'ירך', תהא חליצתה כשירה שם, ואילו במשנה (שם) מבואר שאם חלצה לו למעלה מהארכובה, חליצתה פסולה. מתרצת הגמרא: ריבתה התורה '**מֵעַל**' – מה שנמצא מיד למעלה מהרגל, והיינו ה'שוק' שהוא מעל כף הרגל [שהוא המכונה 'רגל' בתורה], **וְלֹא מֵעַל דְּמֵעַל,** והיינו הירך שהיא למעלה מהשוק, שהוא למעלה מה'רגל'.

אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מדינים אלו, **דַּהֲאי אִיסְתַּוִּירָא** – שעצם זו שתחת השוק, המכונה 'איסתוירא', והיינו הקרסול, **עַד אַרְעָא נָחִית** – יורדת והולכת עד הארץ ממש, ואין עצם נוספת המפסיקה בינה לבין הארץ, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִיפְּסָק פָּסִיק** – שאם תעלה בדעתך לומר שיש עצם נוספת המפסיקה בינה לבין הארץ, **הָוָה לֵיהּ אִיסְתַּוִּירָא** '**מֵעַל**' – נמצא שהעצם המכונה 'איסתוירא' היא מעל ה'רגל', וריבתה אותה התורה לענין חליצה, **וְאילו שָׁקָא** – ה'שוק' הוא '**מֵעַל דְּמֵעַל**', ואין חליצה מועילה בו. וכיון שמבואר במשנה שחליצה ב'שוק' כשירה, מוכח שה'איסתוירא' היא בסוף הרגל ממש.

רב אשי דוחה ראיה זו: **רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא מִיפְּסָק פָּסִיק** – באמת יתכן שיש עצם נוספת המפסיקה בין ה'איסתוירא' לבין הארץ, ומכל מקום נחשבות שתי העצמות יחד כ'רגל', כיון **דִּכְהָדֵי כַּרְעָא, כְּכַרְעָא דְּמִי** – כל העצמות שבגובה כף הרגל, מכונות 'רגל', והשוק שמעליהן נחשב כ'מעל' הרגל, וריבתה אותו התורה לענין חליצה.

משנה

במשנה הקודמת (ע"א) התבאר דין הנודר להקדש את משקל ידו, ומשנתינו מבארת את דין המחייב עצמו בדמי ידו: האומר '**דְּמֵי יָדִי עָלַי, שֶׁמִּין אוֹתוֹ** כעבד הנמכר בשוק, **כַּמָּה הוּא שָׁוֶה**

המשך בעמוד רטו

בְּחַד זִימְנָא אֶמְדִינַן לֵיהּ – בשומא אחת אומדים את שני הנדרים. אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר, ולא נדר בנדר אחד ליתן פעמיים את דמיו, תְּרֵי זִימְנֵי אֶמְדִינַן לֵיהּ – יש לאמוד את שוויו בשתי שומות נפרדות, ואין השומא הראשונה מועילה לנדר השני.

ממשיך רבא ומסתפק: וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר, שבספק הקודם כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר, תְּרֵי זִימְנֵי אֶמְדִינַן לֵיהּ – יש לאומדו בשתי פעמים, אם אָמַר ׳שְׁנֵי דָּמַי עָלַי׳ בְּבַת אַחַת, מַהוּ, האם נאמר דהָכָא – כאן, באופן זה, וַדַּאי כיון שבְּבַת אַחַת נָדַר, אֶמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָאָמַר לשון ׳שְׁנֵי דָּמַי׳, בְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי – הרי הוא כמי שנדר שני נדרים בזה אחר זה.

מסתפק רבא ספק נוסף: וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר כֵּיוָן דְּקָאָמַר ׳שְׁנֵי׳, בְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי, ויש לאומדו פעמיים, אֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָיו מַהוּ – אם אמדו את האדם שלא לשם נדרים, אלא בסתם, ללא שום צורך, אך נעשה האומד על ידי עשרה אנשים, וזהו אומד הראוי להועיל לענין נדרים, ואחר כך נדר ואמר ׳דמי עלי׳, מה דינו, מִי אֶמְרִינַן הָא אֲמִיד מֵאֵלָּיו וְקָאֵי – האם אנו אומרים שהולכים אחר אומד זה, שהרי הוא עומד באומדן זה מעצמו, אף שלא התכוונו לשם אומדנא הנצרכת. אוֹ דִּלְמָא, בָּעֵינַן כַּוָּונָה לְאוּמְדָּנָא – או שיש צורך בכוונה לשם אומדנא.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק האחרון. אומרת הגמרא: פְּשׁוֹט מֵהָא חֲדָא – מכל הספיקות הללו יש לפשוט את הספק האחרון, האם יש צורך בכוונה לשם אומדנא, דִּתְנַן במשנה להלן, האומר דָּמַי עָלַי, וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין – אין יורשיו חייבים לשלם, לפי שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים, ואי אפשר לשומו עתה, ואף אין לומר שישלמו כפי שהיה שוה מחיים, שהרי לא שמו אותו בחייו. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם יעלה בדעתך לומר שאם אֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָּיו הָוֵי אוּמְדָּנָא, ואין צורך אומדנא בכוונה, הָא אֲמִיד וְקָאֵי – הרי אף אדם זה, שמת, הרי הוא כמי שהוא אמוד בעינינו, כי אף שלא היה מעשה אומדנא, מכל מקום מִי אִיכָּא גַּבְרָא דְּלֵא שָׁוֵי אַרְבָּעָה זוּזֵי – וכי יש אדם שאינו שוה לפחות ארבעה זוזים, ומדוע לא יתחייבו בניו לשלם לפחות ארבעה זוזים להקדש. ומוכח שיש צורך שתהיה האומדנא לשמה, ולכן אף אם אמדוהו עשרה בני אדם, כיון שלא עשו כן לשם אומדנא, אין בכך כלום, ויש לחזור ולאומדו לשם אומדנא.

דוחה הגמרא: באופן שאֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָּיו, נָחִית לְאוּמְדָּנָא – התכוונו השמאים לאומדו, אף שהיה זה שלא לשם נדרו, ויש סברא לומר שאף אומדנא כזו מועילה, אבל באופן המבואר במשנה של דָּמַי עָלַי, שמת קודם שאמדוהו כלל, לֹא נָחִית לְאוּמְדָּנָא – לא היתה אומדנא כלל, ובזה ודאי לא חל שום חיוב עדיין, וכיון שלאחר מותו אי אפשר לאומדו, אין היורשים חייבים כלום.

משנה

חוֹמֶר בְּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים – דין זה שיובא להלן, הוא חומרא שיש באומר ׳ערכי עלי׳, יותר מבאומר ׳דמי עלי׳, ומבארת המשנה, כֵּיצַד, הָאוֹמֵר ׳עֶרְכִּי עָלַי׳, וָמֵת, ועדיין לא שילם את ערכו, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים את ערכו, כיון שהוא דבר ידוע וקצוב, כפי שחייבה התורה לפי גילו של הנערך, ולפי זכר או נקבה. אבל אם אמר ׳דָּמַי עָלַי׳, וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, כיון שכל הנדר הוא שישלם כפי שיחייבוהו בית דין, והרי לא שמו אותו, ועכשיו אי אפשר לשומו, שֶׁהרי אֵין דָּמִים לַמֵּתִים – אין המת שוה כלום ואי אפשר לשום את שוויו עתה.

המשנה מבארת את דין המחייב עצמו בערך חלק מגופו: האומר ׳עֶרְכִּי יְדֵי עלי׳, וְכן האומר ׳עֶרְכִּי רַגְלֵי עָלַי׳, לֹא אָמַר כְּלוּם, כיון שהתורה כתבה ערך רק לאדם שלם. אבל האומר ׳עֶרְכִּי רֹאשִׁי עלי׳ וְכן האומר ׳עֶרְכִּי כְּבִידִי עָלַי׳, נוֹתֵן עֶרְכִּי כּוּלּוֹ, כיון שאין אדם יכול לחיות ללא אברים אלו, והרי הוא כאומר ׳ערכי עלי׳. זֶה הַכְּלָל, אם התחייב בערך דָּבָר [–אבר] שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, נוֹתֵן עֶרְכִּי כּוּלּוֹ, ואם העריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, אינו נותן כלום.

מביאה המשנה דין נוסף באותו ענין: האומר ׳חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי׳, נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ, שיכול לחייב עצמו בחלק מערך שלם. אך האומר ׳עֶרְכִּי חֲצִי עָלַי׳ נוֹתֵן עֶרְכִּי כּוּלּוֹ, כיון שחייב עצמו בערך חצי גופו, ובתוך חצי גופו יש ודאי אברים שהנשמה תלויה בהם. וכן האומר ׳חֲצִי דָּמַי עָלַי׳, נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו. אך אם אמר ׳דָּמַי חֲצִי עָלַי׳, נוֹתֵן דָּמַי כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל, כל המחייב עצמו בדָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, נוֹתֵן דָּמַי כּוּלּוֹ.

המשנה מבארת את הדינים באופן שלאחר הנדר מת הנודר או הנידר: הָאוֹמֵר עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר וְהַנִּידָּר, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין של הנודר את ערכו של הנידר, שהרי אין הנערך צריך אומדן, אלא ערכו קצוב בכתוב בתורה.

אמר דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר, ואילו הנידר עדיין חי, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין של הנודר את דמי הנידר, על ידי שישומו את שוויו. אך אם מֵת גם הַנִּידָּר, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים, ואי אפשר לשום את שוויו.

גמרא

ברישא של המשנה הובאה חומרא שיש בערכין יותר מבנדרים, הגמרא מביאה עתה ברייתא שבה מבוארים חומרות שיש בנדרים וחומרות שיש בערכין: תָּנוּ רַבָּנַן, יש חוֹמֶר בַּנְּדָרִים יותר מִבַּעֲרָכִין, שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף – יכול אדם לידור שיתן להקדש דמי בהמה, חיה או עוף, וְאֵין נִדּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד – אין מפחיתים מדמי נדרו לפי מה שמשיגה ידו של הנודר, אלא עליו לשלם כל מה שנדר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲרָכִין, שאין אדם יכול לחייב עצמו בערך של בהמה חיה או עוף, שלא נתנה תורה ערך אלא לבני אדם. וכן נידון המעריך בהישג יד, שאם אין ידו משגת לשלם את כל דמי הערך שהתחייב, מעריכו הכהן כפי שתשיג ידו. ממשיכה הברייתא: חוֹמֶר שיש בַּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד, אָמַר ׳עֶרְכִּי עָלַי׳, וָמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין את הערך שהתחייב עליו. אבל אם אמר ׳דָּמַי עָלַי׳, וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, לפי שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים.

הגמרא לומדת דין מחומרא זו האמורה במשנה ובברייתא. שנינו במשנה ובברייתא: אָמַר עֶרְכִּי עָלַי, וָמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין. שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מדין זה, שמִלְּוֶה עַל פֶּה – אדם הלוה מחבירו ללא שטר, ומת הלוה, גּוֹבֶה המלוה את חובו מִן הַיּוֹרְשִׁין, שהרי חיוב זה של הנודר לשלם את נדרו אינו כתוב בשטר, ואף על פי כן אמרה המשנה שהיורשים חייבים לשלם, והרי בנידון זה נחלקו אמוראים בכמה מקומות.

דוחה הגמרא: שַׁאנִי הָכָא – שונה הדבר כאן, לגבי ערכין, דְּמִלְּוֶה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא – שחיוב זה של המעריך לשלם את נדרו הוא חיוב שחייבתו התורה בפרשת ערכין, ולכן אף היורשים חייבים לשלמו, ואין זו ראיה שכל מלוה על פה נגבית מהיורשים.

שואלת הגמרא: אם כן, שטעם החיוב של היורשים הוא כיון שזו מלוה הכתובה בתורה, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן שמִלְּוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, כְּמלוה הכְּתוּבָה בִּשְׁטָר דְּמָיָא – היא נחשבת, וגובים חיוב זה מהיורשים, והרי אף בזה נחלקו רבי יהודה וחכמים במסכת בכורות (מט:), והאם מוכח מכאן שמשנתינו סוברת כרבי יהודה, שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר.

דוחה הגמרא אף ראיה זו: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן, במשנה ובברייתא מדובר, כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין, וחייבוהו בית דין לשלם את

המשך בעמוד ריב

רש"י

בחד זימנא אמדינן ליה — פי שנים בדמים יתן. **אמדוהו מאליו** — בלא שום צורך, אלא לשום דברים בעלמא, ועשרה היו שם, מהו? **פשוט מהא מתניתין חדא** — מהני בעיות. **שאין דמים למתים** — ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה. **הא אמיד וקאי** — דהא אין לך אדם שאינו שוה ארבעה זוזי. **לא נחית לאומדנא** — שלא נאמד מעולם, אלא השתא הוא דאמדינן, ואנן אומדנא בעינן.

משנה ערכי עלי — דבר קצוב הוא, הלכך יתנו היורשין. **שאין דמים למתים** — והא דתניא בבבא קמא (כז,א): "ונתן פדיון נפשו" דמי ניזק, התם הוא טעמא משום דמשעתא דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת היזיק. וההיא שעתא דאזקיה חי הוא. אבל "דמי עלי", שאינו נודר אלא מה שישומוהו בית דין, והרי לא בא לידי כך, שהרי מת — לא יתנו היורשין. **נותן ערך כולו** — "בערכך נפשות" כתיב. **ערך חציי עלי** — הוי כ"ערך ראשי" ו"ערך כבידי", דהוי דבר שהנשמה תלויה בו. **דמי חציי עלי נותן דמי כולו** — דהא תניא בפרק "השג יד" (ערכין יח,א): הקשתה דמים לערכין לידון בכבודו. **גמרא על בהמה** — אם אמר: "דמי בהמתי עלי", אבל ערך אינו אלא באדם. **ואינן נידונין בהשג יד** — שאם אמר: "דמי עלי" ואין ידו משגת — יתן הכל לכשיוכל. **שמע מינה מלוה על פה כו'** — ופלוגתא היא בכמה דוכתי. **שמע מינה מלוה הכתובה כו'** — ופלוגתא היא במסכת בכורות בפרק "יש בכור לנחלה" (מט,ב). **כשעמד בדין** — וחייבוהו קודם מותו, דהוה ליה כמלוה בשטר. **אמאי לא יתנו יורשין** — הרי אמדוהו בית דין! **מחסרא אומדנא** — שחייבוהו לשלם, ולא הספיקו לאומדו עד שמת. **לא אמר כלום לרבנן** — דאמרי בפרק קמא (ערכין ה,א): אדם מוציא דבריו לבטלה. **נותן דמיו** — ואוקימנא בפרק קמא דאליבא דרבי מאיר אמרה. **אבל דמי לא קאמר** — והלכך לא ליתיב דמי, קא משמע לן. **נדר בערכך** — הוקשו נדרים לערכין. **לא שנא כולו ולא שנא חציו** — ואשמועינן בחציו וכל שכן בכולו, דאף על גב דלאו אורחא לאינדובי חצי דמי כלי — אפילו הכי יהיב, וכל שכן כולו. **אפילו כולו נמי** — אפילו אמר: "ערך כלי זה עלי" ליפטר. **סברי לה כרבי מאיר** — ומשום הכי לא פליג בכולו. **רבי שמעון פוטר** — האומר: "הרי עלי מנחה מן השעורין" בפרק בתרא דמנחות (קג,א). **מאי ניהו שעמד בדין** — כלומר, מתניתין דקתני: יתנו היורשין היכי מיתוקמא — בעל דרחך כשעמד בדין קודם מותו, כדאוקמא לרישא, ואמאי הדר קתני לה?

מהו

תוספות

אמדוהו מאליו מהו מי אמרינן כו' — הא בעיא לא אתיא ב"ואם תמצא לומר" במו ההיא דלעיל. ולבדה היה יכול לשאלה, אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות. **דמי** עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' — והא דתניא בבבא קמא (כז,א): "ונתן פדיון נפשו דמי ניזק", פירוש: ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים — גזירת הכתוב היא. אבל הכא אינו נודר אלא דמים שישומוהו בבית דין, והוא לא בא לידי שומא, שהרי הוא מת — לא יתנו יורשין את דמיו. **תנו** רבנן חומר בנדרים מבערכין כו' — תימה: אמאי לא פריך אמתניתין, דקתני: זה חומר בנדרים מבערכין — זה חומר ותו לא? והא איכא הני דברייתא, דכהאי גונא פריך בבבא מציעא פרק הזהב (נז,ב) גבי הא דאמר: זה חומר בהקדש מבהדיוט, ופריך: זה חומר ותו לא? האיכא טובא! לפרוך הכא הכי! ויש לומר: דהתם ליכא חידוש למצוא חומרא בהקדש מבהדיוט, דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט. ומשום הכי קא מתמה עליה התלמוד: זה חומר ותו לא? והא איכא טובא. אבל הכא, דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין — משום הכי לא שייך למיפרך עליה "זה חומר ותו לא", דתנא ושייר. **ואין** נידונין בהשג יד כערכין — וקשה: שהרי הקשנו לעיל (יח,א) דמים לערכין מרגלית לקלים, ואין היקש למחצה! ואיכא למימר: דאיכא חד מיעוטא. דכתיב "יעריכנו הכהן" גבי ערכין, דמשמע: ליה ולא לאחר. וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן, ולא גבי נדרים.

לאתויי מן הארכובה ולמעלה — ואם תאמר: אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר שמונה עשרה טריפות? ויש לומר: דאיכא רבותא בהאי טפי, לאפוקי דרבי שמעון דאמר (חולין מב,ב): יכולה היא ליכוות ולחיות.

תנו רבנן המעריך חצי ערך כלי רבי מאיר אומר נותן דמיו — הכי גרסינן ברוב הספרים. ולא נראה, דאם כן מאי קאמר בסמוך: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי, ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוייה של כלי? לכך נראה לרבינו יצחק דהכי גרסינן: המעריך ערך חצי כלי. והשתא ניחא, דאמר: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי — דחצי כלי אין שוה כלום, ומשום הכי קאמר: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי.

אמר

בְּחַד זִימְנָא אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר, תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר - תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ, אָמַר: "שְׁנֵי דָּמַי עָלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי בְּבַת אַחַת נָדַר - בְּבַת אַחַת אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי" - בְּזֶה אַחַר זֶה דָּמַי? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי" בְּזֶה אַחַר זֶה דָּמַי, אֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָיו, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הָא אָמִיד מֵאֵלָיו וְקָאֵי, אוֹ דִּלְמָא בָּעֵינַן כַּוָּנָה לְאוּמְדָּנָא? - פְּשׁוֹט מֵהָא חֲדָא, דִּתְנַן: "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָיו הֲוֵי אוּמְדָּנָא - הָא אָמִיד וְקָאֵי, מִי אִיכָּא גַּבְרָא דְּלָא שָׁוֵי אַרְבָּעָה זוּזֵי? - אֲמַדּוּהוּ מֵאֵלָיו - נָחֵית לְאוּמְדָּנָא, "דָּמַי עָלַי" - לָא נָחֵית לְאוּמְדָּנָא. **מִשְׁנָה** חוֹמֶר בְּעֲרָכִין מִבְּנְדָרִים, כֵּיצַד? דְּאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. "עֶרְכִּי עָלַי" וְ"עֶרְךְ יָדִי" וְ"עֶרְךְ רַגְלִי עָלַי" - לֹא אָמַר כְּלוּם, "עֶרְךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרְךְ כְּבִידִי עָלַי" - נוֹתֵן עֶרְךְ כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנֶּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - נוֹתֵן עֶרְךְ כּוּלּוֹ. "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ, "עֶרְךְ חֲצִיי עָלַי" - נוֹתֵן עֶרְךְ כּוּלּוֹ. "חֲצִי דָּמַי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו, "דְּמֵי חֲצִיי עָלַי" - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנֶּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ. וְאָמַר: "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", מֵת הַנּוֹדֵר וְהַנִּידָּר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין. "דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", וּמֵת הַנּוֹדֵר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, מֵת הַנִּידָּר - לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבְּעֲרָכִין, שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, וְאֵין נִדּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעֲרָכִין. חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבְּנְדָרִים, כֵּיצַד? אָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. אָמַר "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין. שָׁמַע מִינָּהּ: מְלִוֶּה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין? - שָׁאנֵי הָכָא, דִּמְלִוֶּה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא. שְׁמַע מִינָּהּ: מְלִוֶּה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. - דִּכְוָתָהּ גַּבֵּי "דָּמַי עָלַי" שֶׁעָמַד בַּדִּין, אַמַּאי לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין? - "דָּמַי עָלַי" מְחוּסַּר אוּמְדָּנָא, "עֶרְכִּי עָלַי" לֹא מְחוּסַּר וְלֹא כְּלוּם. "עֶרְךְ יָדִי וְרַגְלִי עָלַי" וכו'. אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: נוֹתֵן דָּמָיו. - וְהָא "לֹא אָמַר כְּלוּם" קָתָנֵי! - לֹא אָמַר כְּלוּם - לְרַבָּנַן, וְנוֹתֵן דָּמָיו - לְרַבִּי מֵאִיר. הָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֶרְךְ כְּלִי זֶה עָלַי" - נוֹתֵן דָּמָיו! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרְךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים; אֲבָל הָכָא - מִיטְּעָא קָטְעֵי, דְּסָבַר: כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא "עֶרְךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרְךְ כְּבִידִי" - אִיכָּא נַמִי "עֶרְךְ יָדִי" וְ"עֶרְךְ רַגְלִי", אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לָן. "עֶרְךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרְךְ כְּבִידִי" - נוֹתֵן עֶרְךְ כּוּלּוֹ. מַאי טַעְמָא? "נְפָשׁת" קָאָמַר רַחֲמָנָא. "זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנֶּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ" כו'. לְאָתוּיֵי מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה. "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי - נוֹתֵן" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ; רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֶרְךְ שָׁלֵם. לוֹקֶה אַמַּאי? אֲמַר רַב פַּפָּא: לוֹקֶה בְּעֶרְךְ שָׁלֵם; מַאי טַעְמָא? גְּזֵירָה "חֲצִי עֶרְכִּי" אַטּוּ עֶרְךְ חֲצִיוֹ, וְעֶרְךְ חֲצִיוֹ הֲוֵי דָּבָר שֶׁהַנֶּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ. "חֲצִי דָּמַי עָלַי - נוֹתֵן כו', דְּמֵי חֲצִיי עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ". מַאי טַעְמָא? "נֵדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת" כְּתִיב. "זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנֶּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ". לְאָתוּיֵי מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּעֲרִיךְ חֲצִי עֶרְךְ כְּלִי - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. רָבָא חֲלַשׁ, עוּל לְגַבֵּיהּ אַבַּיֵי וְרַבָּנַן, וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי: בִּשְׁלָמָא רַבִּי מֵאִיר, קָסָבַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שָׁנָא כּוּלּוֹ וְלָא שָׁנָא חֲצִיוֹ, אֶלָּא רַבָּנַן מַאי קָסָבְרִי? אִי אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה - אֲפִילּוּ כּוּלּוֹ נַמִי, וְאִי אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה - אֲפִילּוּ חֲצִיוֹ נַמִי! אֲמַר לְהוּ רָבָא וְאַבַּיֵי: רַבָּנַן דְּהָכָא כְּרַבִּי מֵאִיר סָבְרִי לֵהּ, וְסָבְרִי לֵהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; סָבְרִי לֵהּ כְּרַבִּי מֵאִיר - דְּאָמַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, וְסָבְרִי לֵהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - דְּאָמַר: שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים; כּוּלֵּיהּ - אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי, פַּלְגֵיהּ - לָאו אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי. "הָאוֹמֵר "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי" וּמֵת הַנּוֹדֵר" כו'. מַאי נִיהוּ - שֶׁעָמַד בַּדִּין, הֵיינוּ הָךְ! - סֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ: "דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלָיו" וּמֵת הַנּוֹדֵר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים.

מהו

תוספות

אמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה כיון דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר — כלומר, לטרוח עד שיתקרב. ואם תאמר: אם כן רישא דמתניתין, דקתני: "שור זה עולה", מת השור — פטור מלשלם, [ולאשמועינן] אפילו אמר "עלי" (נראה כן) הדין [כן]! דפטור מלשלם, כדמסיק רבי חייא בר רב! ואומר רבינו יצחק: דכולה מתניתין, בין רישא בין סיפא, מיירי דאמר "דמיי". והכי פירושא דמתניתין: "דמי שור זה עולה", "דמי בית זה קרבן", מת השור, נפל הבית — פטור מלשלם, כיון דלא אמר "עלי". אבל אמר: "דמי שור זה עלי עולה", "דמי בית זה עלי קרבן", מת השור ונפל הבית — חייב לשלם. והכי איתא בפרק קמא דראש השנה (ו,א): איזהו נדר ואיזהו נדבה? נדר — דאמר "עלי", נדבה — דאמר "הרי זו". מה בין נדר לנדבה? נדר, מת או נגנב — חייב באחריותו, נדבה מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. והא דתניא במתניתין "שור זה", נראה דרבותא אשמועינן, דאף על גב דאמר "זה", כיון דאמר "עלי" — חייב באחריותו. ואומר רבינו יצחק: דלכאורה משמע דכי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה, דדמי לאומר "דמי שור של פלוני עלי", דגוף השור הוא חולין, דאין אדם מקדיש שור חבירו. ולא דמי למקדיש זכר לדמיו, דאמר בתמורה (יט,ב) דקדוש קדושת הגוף, דמגו דנחתא ביה קדושת דמים נחתא ביה קדושת הגוף — דהתם מיירי כדאמר "יקדש שור זה לדמיו" והכי נמי איתא בסמוך בשמעתין, דכי אמר "יקדש השור לדמיו" דגוף השור קדוש.

מיתיבי שור זה עולה כו' שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב (אינו) חייב באחריותו — אלמא לא אמרינן "עלי להביאו" קאמר. וקשיא לרבי חייא! ומשני: מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי? הכא נמי דקאמר דמי. וקשה לפי מה דפירשתי דגופו חולין, ובהא בריתא קתני דשור קדוש! ולפי מה דפירש רש"י הכא ניחא, וזה לשונו: הכא נמי דקאמר דמי — וכדאוקימנא לקמן, דקאמר: "יקדש השור לדמיו והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהא אמר "יקדש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהא "עלי" אמר. והכא לא אמר: "עלי להביאם" קאמר, דכיון דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "דמים הללו עלי עולה" — ליכא למימר כדאמר לעיל. דהתם, כיון דאמר "זה" — למפטר נפשיה מאחריות קאתי, ו"עלי" אטורח הבאה קאי. אבל הכא, דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "הללו", ודאי "עלי" אאחריות קאי, ודאי דקאמר: "זה" — הכי קאמר: שור זה יהא קדוש עד שאמכרנו ואביא דמיו. **השור חולין** — דלא הקדיש אלא מעות דמי השור לכשימכר. **אינו חייב באחריותו** — שהרי לא נמכר, ונמצא שלא הקדיש כלום. **אבל חייב באחריות דמיו** — אם נמכר השור, וקדשו הדמים ואבדו — חייב באחריותו. **רישא דאמר יקדש השור לדמיו** — והלכך חייב באחריותו, שהרי חל קדושת דמים על השור, והוא קיבל עליו אחריות דמיו. ודאי "עלי" — אחריות הוי, דואיל ואדמים קאי, ודמים לא הוו קמיה דלימא "הללו". **סיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו** — הלכך אינו חייב באחריותו, דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים — נמצא שלא הקדיש כלום. **רבי מאיר היא** — דתניא: "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגייר" כו', רבי מאיר אומר מקודשת. **ואיכא דמתני לה** — להא דרב יהודה ואביי ורמי בר חמא. **אף על פי שחלטו כהן** — שאמר: טמא הוא, ועומד לנתץ. כל זמן שלא נתצו אומר לו משכיר לשוכר: הרי שלך לפניך, ולא אשכיר לך בית אחר, שהרי בית שהשכרתי לך קיים.

נתצו — כהן, חייב משכיר להעמיד בית אחר לשוכר. דמשום מזליה דמשכיר הוא, שנחשד על הגזל או על צרות העין.

הקדישו

מַהוּ דְּתִימָא: כֵּיוָן דְּלָא אֲמָדְרוּהוּ לָא אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דַּעֲמַד בַּדִּין אִישְׁתַּעְבּוּדֵי אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי, וְאוּמְדָנָא - גִּלּוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא. **משנה** "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" וּ"בַּיִת זֶה קָרְבָּן", וּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה" וּ"בַּיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן", מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - חַיָּיב לְשַׁלֵּם. **גמרא** אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר "דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", אֲבָל אָמַר: "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", כֵּיוָן דְּאָמַר "זֶה" וּמֵת - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עָלַי לְהָבִיאוֹ קָאָמַר. מֵיתִיבֵי: "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" - הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה" - הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ! - מִי אַלִּימָא מִמַּתְנִיתִין דְּאוֹקִימְנָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי"? הָכָא נַמִּי דְּקָאָמַר "דְּמֵי". - וְהָא מִדְּסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא דְּלָא קָאָמַר "דְּמֵי"! דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "דְּמֵי שׁוֹר עוֹלָה" - הַשּׁוֹר חוּלִּין וְאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אֲבָל חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּת דָּמָיו! - רֵישָׁא וְסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא - דְּאָמַר: "יַקְדִּישׁ הַשּׁוֹר לְדָמָיו", וְסֵיפָא - דְּקָאָמַר: "לִכְשֶׁיָּבֹאוּ דָּמָיו יִקְדְּשׁוּ". - וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם! אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, וְאָמְרִי לַהּ רָמִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: כְּמַאן, כְּרִבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אָמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא כְּמַאן? וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ אַהָא: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וְנִתְנַגֵּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁחָלְטוֹ כֹּהֵן - אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ", נִתְּצוֹ - חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת.

הקדישו

רש"י

מהו דתימא — אף על גב דעמד בדין נודר קודם מותו, הואיל ולא אמדו נידר בחיי נודר — לא אשתעבדו נכסי דיתמי. **גלויי מלתא בעלמא הוא** — לגלות מהו חייב, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה. **משנה ובית זה קרבן** — לבדק הבית. **ונפל הבית** — קודם שהחזיק בו גזבר. **גמרא לא שנו** — דכי אמר "עלי" חייב לשלם, אלא דאמר: "דמי עלי", דאם אבד השור — הדמים לא אבדו, דהא לא אמר "דמים הללו". **עלי להביאו** — לטרוח עד שיתקרב. **הכא נמי דקאמר דמי** — ובדאוקימנא לקמן, דאמר: "יקדש שור זה לדמיו, והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהאמר: "יקדש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהאמר: "עלי". והכא ליכא למימר כדאמר לעיל, דהתם כיון דאמר "זה" — למפטר נפשיה מאחריות אתי, ו"עלי" — אטורח הבאה קאי. אבל הכא, דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "הללו", ודאי "עלי" אאחריות קאי, והאי דקאמר: "זה" — הכי קאמר: שור זה יהא קדוש עד שאמכרנו ואביא דמיו. **השור חולין** — דלא הקדיש אלא מעות דמי השור לכשימכר. **אינו חייב באחריותו** — שהרי לא נמכר, ונמצא שלא הקדיש כלום. **אבל חייב באחריות דמיו** — אם נמכר השור, וקדשו הדמים ואבדו — חייב באחריותו. **רישא דאמר יקדש השור לדמיו** — והלכך חייב באחריותו, שהרי חל קדושת דמים על השור, והוא קיבל עליו אחריות דמיו. והאי "עלי" — אחריות הוי, הואיל ואדמים קאי, ודמים לא הוו קמיה דלימא "הללו". **סיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו** — הלכך אינו חייב באחריותו, דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים — נמצא שלא הקדיש כלום. **רבי מאיר היא** — דתניא: "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגייר" כו', רבי מאיר אומר מקודשת. **ואיכא דמתני לה** — להא דרב יהודה ואביי ורמי בר חמא. **אף על פי שחלטו כהן** — שאמר: טמא הוא, ועומד לנתץ. כל זמן שלא נתצו אומר לו משכיר לשוכר: הרי שלך לפניך, ולא אשכיר לך בית אחר, שהרי בית שהשכרתי לך קיים.

הקדישו

אף על פי שחלטו כהן — אומר לו רבינו יצחק: דמהכא משמע דבית מנוגע המוחלט מותר בהנאה. ומשום הכי אומר לו "הרי שלך לפניך", דדמי להא דתנן פרק "דאומנין" (בבא מציעא עח,א): שכר חמור והבריקה, או שנעשית אנגריא — אומר לו "הרי שלך לפניך". דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה — אם כן הוי כי מתה או נשברה, דתנן התם: חייב להעמיד לו חמור אחר. וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים: "צרעת ממארת" — תן לה מארה שלא יהנה ממנו, משמע דאסור בהנאה. וכן משמע בפרק

מצות

שאם לא היתה המשנה משמיעה זאת, מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר דכֵּיוָן דְּלֹא אֲמָדוּהוּ לאותו פלוני בעוד שהנודר חי, לֹא אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי – לא השתעבדו נכסיו של הנודר, ואין היורשים חייבים לשלם את נדרו, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעה לנו המשנה, דכֵּיוָן דְּעָמַד בַּדִּין, וחייבוהו לשלם, אִישְׁתַּעְבּוּד אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי – השתעבדו נכסיו לשלם כפי שישומו את הנידר, וְאוּמְדָּנָא זו של הנידר, רק גִּלּוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא – אינה אלא גילוי ובירור מה הוא סך חיובו מזמת הנדר, אך אין זה חיוב חדש שחל עליו לאחר זמן, וכיון שכך נמצא שבעודו חי היו נכסיו משועבדים לתשלום נדרו, ואף שמת חייבים יורשיו לשלם את חובו.

משנה

משנתינו עוברת לדון בחילוק בין מקדיש בהמה או חפץ מסוימים, לבין המחייב את עצמו בדמיהם: האומר על שורו 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', וְכן האומר על ביתו 'בַּיִת זֶה קָרְבָּן' [–קודש לבדק הבית], וּמֵת הַשּׁוֹר, וְנָפַל הַבַּיִת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם להקדש את דמי השור או הבית, כיון שלא התכוין לחייב את עצמו בכלום, אלא להקדיש שור או בית מסוימים אלו, וכיון שמת השור או נפל הבית הרי ההפסד של הקדש.

אבל אם אמר 'שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', וּ'בַּיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן', הרי חייב את עצמו בכך, ולכן אם מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת, חַיָּיב לְשַׁלֵּם את שויים.

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר שור זה עלי עולה ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית, חייב לשלם'. הגמרא מבארת באיזה אופן עוסקת המשנה: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר רַב, לֹא שָׁנוּ דין זה, שחייב בדמי השור או הבית, אֶלָּא באופן דְּאָמַר 'דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', דכיון שחייב את עצמו בדמי השור, אף אם אבד השור חייב לשלם את דמיו. אֲבָל אם אָמַר 'שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', כפשטות לשון המשנה, כֵּיוָן דְּאָמַר 'שור זֶה', וָמֵת השור, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, ואף שאמר 'עָלַי', אין כוונתו שאם ימות השור יתחייב להביא את דמיו, אלא 'עלי לַהֲבִיאוֹ' קָאָמַר – כוונתו שיהיה מוטל עליו החיוב להביאו לבית המקדש ולהקריבו, ולכן אם מת אינו חייב באחריותו.

הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב חייא בר רב: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, האומר 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', הרי הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ, וּמוֹעֲלִין בּוֹ – והמשתמש בו עובר באיסור מעילה. אם מֵת השור אוֹ נִגְנַב, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כיון שלא התחייב בדמי השור. אבל אם אמר 'שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, ואם מֵת אוֹ נִגְנַב חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, והיינו שלא כדברי רב חייא בר רב, שהאומר 'שור זה עלי עולה', אינו חייב באחריותו.

תמהה הגמרא על הקושיא: וּמִי אֲלִימָא מִמַּתְנִיתִין – וכי ברייתא זו חזקה ועדיפה ממשנתינו, שאף בה נאמרה לשון זו, דְּאוֹקִימְנָא דְּקָאָמַר דְּמֵי – והעמדנו את המשנה באופן שאמר 'דמי שור זה עלי', וְהָכָא נַמִּי – אף כאן, בברייתא זו, יש להעמידה באופן דְּקָאָמַר 'דְּמֵי שור זה עלי', וכדברי רב חייא בר רב.

מבארת הגמרא את קושייתה מהברייתא: וְהָא מִדְּסִיפָא דְּקָאָמַר דְּמֵי – והרי מכך שבסיפא של הברייתא מדובר באופן שאמר 'דמי שור זה עלי', וכמו שיובא להלן, אם כן משמע שבְּרֵישָׁא מדובר באופן דְּלֹא קָאָמַר דְּמֵי. דְּקָתָנֵי סֵיפָא, האומר 'דְּמֵי שׁוֹר עוֹלָה', הַשּׁוֹר חוּלִּין, וְאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ – המשתמש בו אינו עובר משום איסור מעילה, כיון שכוונתו היתה להקדיש את דמי השור בלבד, לאחר שימכרנו. מֵת השור אוֹ נִגְנַב, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כיון שנדר רק שלאחר מכירתו יתן את דמיו להקדש, וכיון שלא מכרו, אינו חייב בדמיו. אֲבָל אם מכרו, עליו ליתן את המעות להקדש, וחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּת דָּמָיו, שאם יאבדו המעות חייב להביא מעות אחרים. ועל כל פנים משמע שבריש מדובר באופן שאמר 'שור זה עלי עולה', ובזה חייב באחריותו, ושלא כדברי רב חייא בר רב.

מתרצת הגמרא: באמת גם בְּרֵישָׁא וְגַם בְּסֵיפָא מדובר באופן דְּקָאָמַר 'דְּמֵי', והחילוק ביניהם, שבְּרֵישָׁא מדובר באופן דְּאָמַר 'יקדיש' [יִקְדַּשׁ] הַשּׁוֹר לְדָמָיו' – יהא השור עצמו קדוש לענין דמיו, שימכר ויהיו דמיו קדושים, וכיון שהקדיש את השור עצמו, חייב באחריותו. וְסֵיפָא, מדובר דְּקָאָמַר 'לִכְשֶׁיָּבֹאוּ דָּמָיו יִקְדְּשׁוּ' – כשאמכרנו ואקבל את דמיו, יהיו הדמים קדושים, ולכן אינו חייב באחריות השור, עד שיבואו דמיו לידו, אך אם אבד או מת קודם לכן, אינו חייב באחריותו.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: כיצד יתכן להעמיד את הברייתא באופן שהקדיש את דמי המכירה לאחר שיקבלם, וְהָא – והרי אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וכיצד חלה הקדשתו על דמים שעדיין לא באו לידו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, הָא מַנִּי – כדעת מי נשנתה הברייתא, כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר, אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וממילא חלה הקדשתו על דמי השור, הגם שעדיין לא באו לידו.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדרך הבאת תירוץ זה: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש אומרים שכך נשנה תירוץ זה, אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שאמר כן רָמִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא, כְּמַאן – כדעת מי סוברת הברייתא, ודאי כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ אביי, או רב חסדא, וְאֶלָּא כְּמַאן – וכי ניתן להעמיד את הברייתא כתנא אחר, והרי ודאי כרבי מאיר היא, שאם לא כן כיצד יכול להקדיש את דמי המכירה קודם שבאו לידו.

הגמרא מביאה לשון אחרת שמביאה את דברי רב יהודה ואביי לגבי ברייתא אחרת: וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא – יש ששונים את דברי האמוראים לגבי ברייתא זו, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, וְנִתְנַגַּע הבית בנגע צרעת, אַף עַל פִּי שֶׁחֲלָטוֹ [–טימאו] הכֹּהֵן, ויש לנתץ עתה את הבית, אוֹמֵר לוֹ המשכיר לשוכר 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', ואין המשכיר צריך להעמיד לו בית אחר. אבל אם נִתָּצוּ, חַיָּיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אחר, כיון שאנו אומרים שמזלו של המשכיר גרם לנגע זה, שנחשד על גזל או צרות עין.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה יעקב יוסף שי'

שלום וברכה!

... לכתבו ע"ד אלו שהם אדאפטירט ילדים - באם אין **ודאי** שאמם יהודית צריך לשאול רב: הזקוקים הילדים לגירות ואופנה. ואז על הרב וכיו"ב להשתדל לגיירם, כיון שמתחנכים כיהודים ויתערבו בכל אופן בבנ"י וכו'. - מובן שהחינוך צ"ל ע"פ התומ"צ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

שעורים בחמישים שקל כסף, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב 'מִכְסַת', ששדה מקנה אינה כן אלא נפדית בשווי דמיה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן בשדה מקנה (שם כז כג) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרֶכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בשדה אחוזה (שם כז יח) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל', **מַה לְּהַלָּן** בשדה אחוזה פדייתה בְּדָבָר **קָצוּב**, דהיינו חמישים שקל, **אַף כָּאן** בשדה מקנה, פדייתה בְּדָבָר **קָצוּב** – חמישים שקל כסף לכל זרע חומר שעורים.

שנינו במשנה שלרבי אליעזר בשדה מקנה אין הבעלים מוסיפים חומש. הגמרא מסתפקת בשיטת רבנן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **רַבָּנַן** שלא למדו גזירה שוה זו לגבי פדיית שדה מקנה מהההקדש, האם **אִית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה** – למדו גזירה שוה זו מרבותיהם, **וּמַפְקִין לֵיהּ** – אלא שלמדוה לְענין **חוֹמֶשׁ**, שכמו בשדה אחוזה כשהמקדיש עצמו פודה צריך להוסיף חומש, אף בשדה מקנה כן, **אוֹ דְּלָמָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה** – או שמא אין סוברים כלל גזירה שוה זו, **וְלֵית לְהוּ לְחוֹמֶשׁ** – ואינם סוברים שיש חומש בשדה מקנה.

רבא פושט את הספק: **אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ** – מסתבר שרבנן לא למדו **גְּזֵירָה שָׁוָה** זו כלל, שהרי **מִדַּיְנֵי רַחֲמָנָא** – משגילה הכתוב דין **חוֹמֶשׁ** בשני מקומות, **לִגְבֵי שְׂדֵה אֲחוּזָה וְלִגְבֵי מַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ, הָווּ לֵיהּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** – הרי יש כאן שני כתובים המלמדים את אותו דין, **וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין** דין זה למקום אחר. **וְגַם לְמַאן דְּאָמַר** שני כתובים הבאים כאחד **מְלַמְּדִין**, כאן אין ללמוד חומש משדה אחוזה, שהרי **מִדַּיְנֵי רַחֲמָנָא** – ממה שגילה הכתוב דין **חוֹמֶשׁ בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר** שני, וכן **בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה** שהוקדשה לקרבן ונפל בה מום, **וּבְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְמֵאָה** שהוקדשה לבדק הבית, **הָווּ לֵיהּ טוּבָא** – הרי יש הרבה כתובים הבאים כאחד, **וְאֵין מְלַמְּדִין**.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – שנינו בברייתא כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, **וְלֹא מִטַּעְמֵיהּ** – אבל לא מהטעם שביאר, **תַּנְיָא** בברייתא, נאמר בענין פדיית שדה מקנה (ויקרא כז כג) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרֶכְךָ', ומהלשון 'בְּמִכְסַת הָעֲרֶכְךָ', למדנו שהִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַעֲרָכִין – למעריך את עצמו או את חבירו, כדי שתלמד פדיית שדה מקנה מערכין, **מָה עֲרָכִין אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ** אלא נותן את הערך הקצוב בתורה ולא יותר, **אַף שָׂדֶה מִקְנֶה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ**. מוכח כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, אבל לא כטעמו שאין לומדים 'גזירה שוה' משום שיש כאן שני כתובים הבאים כאחד, אלא משום שהוקש לערכין.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: **בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד**, פעמים שהדין לְהָקֵל על בעל השור, **וּפְעָמִים שֶׁלְּהַחְמִיר** עליו. **כֵּיצַד, אֶחָד** [–בין] **שֶׁאָנַס וּפִיתָה אֶת** נערה ממשפחה **גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה** שמחמת חשיבותה בושתה מרובה, **וּבֵין** שאנס ופיתה **אֶת** נערה ממשפחה **הַקְּטַנָּה** [–שפלה] **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** שאין בושתה גדולה כל כך, **נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים** קנס לאבי הנערה. נמצא דין זה מיקל בגדולה שבכהונה ומחמיר בקטנה שבישראל.

וְשִׁיעוּר הַבּוֹשֶׁת וְהַפָּגָם שצריך לשלם בנוסף לחמישים סלעים, **הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ**, שכשאדם בינוני מבייש, הבשת יותר גדולה מכשאדם חשוב או פשוט מבייש, וכן אם המתבייש הוא אדם חשוב, בשתו גדולה מאשר כשהוא אדם פשוט.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור תשלומי הבושת והפגם. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע חייב לשלם גם בושת ופגם, **אֵימָא** – נאמר **שֶׁחֲמִשִּׁים סְלָעִים אָמַר רַחֲמָנָא** שחייב האונס והמפתה לתת, **מִכָּל מִילֵּי** – עבור כל חיוביו, ואינו חייב עוד בבושת ופגם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב זְעֵירָא**, אם כן **יֹאמְרוּ** ויתמהו האנשים, כיצד יתכן שגם אם **בְּעַל בַּת מְלָכִים** משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, וגם אם **בְּעַל בַּת הֲדְיוֹטוֹת** משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, אלא על כרחך שיש עליו עוד תשלומי בושת ובהם יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות, שנותן לכל אחת כפי בושתה.

אביי דוחה: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי, גַּבֵּי** שור שהמית **עֶבֶד נַמִּי, יֹאמְרוּ** האנשים, כיצד יתכן שגם כשהרג השור **עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית** שעבודתו חשובה, משלם בעל השור **שְׁלֹשִׁים** סלעים, וגם כשהרג **עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט** שאין עבודתו חשובה כל כך, משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, ומכל מקום לא חילקה התורה ביניהם, ואם כן אף כאן אפשר שאמרה תורה חמישים סלעים בין בבת מלכים ובין בבת הדיוטות, ומנין שמשלם אף בושת ופגם. רב זעירא שב ומתרץ תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב זְעֵירָא,**

גמרא

הגמרא מבררת כשיטת איזה תנא שנויה משנתינו. מדייקת הגמרא: ממה שנקטה המשנה 'בשור המועד', משמע שכל דיני המשנה ואף הסיפא ששור שחבל באדם משלם נזק שלם, אם היה זה בְּשׁוֹר **מוּעָד, אִין** [–כן], אבל אם היה זה בְּשׁוֹר **תָּם, לֹא**, ואין משלם אלא חצי נזק, **לֵימָא** – האם נאמר שמַתְנִיתִין **דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתְנַן** במשנה (ב"ק לג:), **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף** שור **תָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם** וגם האדם חבל בשור, וניזוק האדם יותר ממה שניזק השור, **מְשַׁלֵּם** בעל השור **בַּמּוֹתָר** – את ההפרש שניזוק האדם יותר ממה שהזיק את השור, **נֶזֶק שָׁלֵם**, הרי שסבר רבי עקיבא שאף שור תם שהזיק את האדם משלם נזק שלם, ולא כמשנתינו.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תִּימָא** – יכול אתה לומר שמשנתינו **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, ולא רק מועד אלא **הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תָּם נַמִּי** משלם נזק שלם, **וְאַיְדֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְּנָא סֵיפָא** – אלא מפני שרצה התנא לשנות בהמשך דין שור שֶׁהֵמִית **עֶבֶד** או **הֵמִית בֶּן חוֹרִין, דִּבְמוּעָד הוּא דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ** – שדווקא במועד אתה מוצא דין זה, אבל **בְּתָם לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ** – אין שייך דין זה, שאין חיוב תשלומים לשור תם ההורג אדם, **מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי מוּעָד** – משום כן הזכיר התנא בתחילת המשנה 'שור המועד'.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: **בְּאוֹנֵס וּבְמַפְתֶּה**, פעמים שהדין לְהָקֵל על האונס והמפתה, **וּפְעָמִים שֶׁלְּהַחְמִיר** עליו. **כֵּיצַד, אֶחָד** [–בין] **שֶׁאָנַס וּפִיתָה אֶת** נערה ממשפחה **גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה** שמחמת חשיבותה בושתה מרובה, **וּבֵין** שאנס ופיתה **אֶת** נערה ממשפחה **הַקְּטַנָּה** [–שפלה] **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** שאין בושתה גדולה כל כך, **נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים** קנס לאבי הנערה. נמצא דין זה מיקל בגדולה שבכהונה ומחמיר בקטנה שבישראל.

וְשִׁיעוּר הַבּוֹשֶׁת וְהַפָּגָם שצריך לשלם בנוסף לחמישים סלעים, **הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ**, שכשאדם בינוני מבייש, הבשת יותר גדולה מכשאדם חשוב או פשוט מבייש, וכן אם המתבייש הוא אדם חשוב, בשתו גדולה מאשר כשהוא אדם פשוט.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור תשלומי הבושת והפגם. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע חייב לשלם גם בושת ופגם, **אֵימָא** – נאמר **שֶׁחֲמִשִּׁים סְלָעִים אָמַר רַחֲמָנָא** שחייב האונס והמפתה לתת, **מִכָּל מִילֵּי** – עבור כל חיוביו, ואינו חייב עוד בבושת ופגם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב זְעֵירָא**, אם כן **יֹאמְרוּ** ויתמהו האנשים, כיצד יתכן שגם אם **בְּעַל בַּת מְלָכִים** משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, וגם אם **בְּעַל בַּת הֲדְיוֹטוֹת** משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, אלא על כרחך שיש עליו עוד תשלומי בושת ובהם יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות, שנותן לכל אחת כפי בושתה.

אביי דוחה: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי, גַּבֵּי** שור שהמית **עֶבֶד נַמִּי, יֹאמְרוּ** האנשים, כיצד יתכן שגם כשהרג השור **עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית** שעבודתו חשובה, משלם בעל השור **שְׁלֹשִׁים** סלעים, וגם כשהרג **עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט** שאין עבודתו חשובה כל כך, משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, ומכל מקום לא חילקה התורה ביניהם, ואם כן אף כאן אפשר שאמרה תורה חמישים סלעים בין בבת מלכים ובין בבת הדיוטות, ומנין שמשלם אף בושת ופגם. רב זעירא שב ומתרץ תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב זְעֵירָא,**

בושה. **וּלְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה,** למד כן מדִּכְתִיב ,וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן, הרי שכעס עליו.

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שיש ללמוד מכאן שחייב אדם להוכיח את חבירו רק עד **נְזִיפָה, הָכְתִיב** – הרי נאמר בפרשה זו **הַכָּאָה וּקְלָלָה,** ששאול הכה וקלל את יהונתן, ואם כן יש ללמוד מכאן שחייב אדם להוכיח את חבירו עד שמכהו או שמקללו.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם, לגבי יהונתן ושאול, **דְּאַגַּב חֲבִיבוּתָא יְתֵירָא דַּהֲוָה בֵּיהּ לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד** – שמתוך החביבות הגדולה שחיבב יהונתן את דוד, **מְסַר נַפְשֵׁיהּ טָפֵי** – מסר נפשו להוכיח את שאול יותר ממה שהיה חייב. אך באמת עיקר החיוב הוא רק עד נזיפה.

אגב כך שהביאה הגמרא נידון עד היכן חייב אדם להוכיח את חבירו, מביאה הגמרא נידון דומה לגבי מה שאמרו חכמים שלא ישנה האדם את האכסניא שלו. מבררת הגמרא: **עַד הֵיכָן** – עד איזה שיעור צריך האדם להתאמץ בענין זה, **שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ** – שלא יחליף את המקום שהוא נוהג להתאכסן בו.

מביאה הגמרא מחלוקת: **רַב אָמַר, עַד הַכָּאָה** – עד כדי שיכנו בעל האכסניא, שאם נוהג עמו כן שוב אינו צריך להתאמץ ולהשאר שם. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד שֶׁיִּפָּשְׁטוּ לוֹ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו** – עד שיטול בעל הבית את בגדיו של האכסנאי להשליכם מביתו.

מבררת הגמרא באילו אופנים נחלקו: **בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** – אם מכה בעל הבית את האכסנאי עצמו, לדברי הכל אינו צריך להתאמץ ולהשאר שם, וכמו כן **בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו כּוּלֵּי עָלְמָא נַמִּי לָא פְּלִיגִי** – אף אם נוטל בעל הבית את כלי האכסנאי עצמו לדברי הכל יכול האכסנאי לילך למקום אחר, **כִּי פְּלִיגִי** – ומחלוקתם היא **בְּהַכָּאָה דִּדְכִיתְהוּ** – אם מכים את אשתו, **מַר סָבַר** – שמואל סובר שאף על פי כן לא ישנה את האכסניא, **דִּכְיָון דְּלִדְיֵדִיהּ לָא מְצַעַר לֵיהּ** – כיון שאינו מצער אותו עצמו, **מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ** – מה איכפת לו בכך שהוא מצער את אשתו, ולכן רק אם יפשיל כליו לאחוריו להשליכם מן הבית רשאי האכסנאי לצאת. **וּמַר סָבַר** – ואילו רב סובר שרשאי לשנות את מקומו, כיון **דְּאִתֵּי לְאִיטְרוּדֵי** – שדבר זה יביא לכך שיתקוטט עם בעל הבית.

הגמרא מבררת מדוע ראוי לאדם שלא ישנה את האכסניא שלו. שואלת הגמרא: **וְכָל כַּךְ לָמָּה** – ומדוע צריך האדם להתאמץ ולסבול כל כך עד שישנה את האכסניא שלו. משיבה הגמרא: **דְּאָמַר מַר, אַכְסְנַאי** העוזב את בית בעל הבית והולך למקום אחר, **פּוֹגֵם** את כבוד בעל הבית **וְנִפְגָּם** גם כבוד עצמו, שבני אדם אומרים כמה קשים שני אנשים אלו, שלא יכלו לדור ביחד.

הגמרא מביאה מקור לדין זה מן התורה: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מַנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי אברהם אבינו, בשעה שחזר ממצרים לארץ ישראל (בראשית יג ג) ,וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל (אל) [עַד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה', הרי שהלך אברהם דוקא לאותו מקום שהיה שם אהלו בתחילה, ולא שינה את מקומו.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא – מכאן יש ללמוד דבר זה, שנאמר בתחילת אותו פסוק ,וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו', והיינו שהיה הולך באותה דרך שהורגל בה ממסע למסע, שלא שינה את המקומות שהתאכסן בהם.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק ביניהם לענין הדין, מאיזה חלק של הפסוק לומדים זאת. מבארת הגמרא: **אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסְנַאי דְּאַקְרַאי** – החילוק ביניהם הוא באדם שהתאכסן דרך מקרה בבית מסוים, האם הוא רשאי לשנות את מקומו או לא, שלדעת רב שלומדים זאת מלשון ,אהלו', משמע שרק במקום שהיתה לאברהם אכסניא קבועה הקפיד ללון שם, אבל לא במקומות שהזדמנו לו פעם אחת. ואילו רבי יוסי ברבי חנינא הלומד כן מלשון ,למסעיו', משמע שאפילו אם הזדמן לו להתאכסן פעם אחת במקום מסוים, שוב לא ישנהו.

אגב כך שאמרה הגמרא שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין דומה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מְאוּמָנוּתוֹ וּמְאוּמָנוּת אֲבוֹתָיו,** שאם היה הוא או אבותיו רגילים באומנות מסוימת, לא יחליפנה באומנות אחרת, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שלמה המלך שביקש לעשות את כלי הנחושת שבבית המקדש, ,וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחוֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלַאכְתּוֹ' (מלכים א' ז יג–יד), **וְאָמַר מַר** על פסוק זה, **אִימֵּיהּ** – אמו של חירם היתה **מִבֵּית דָּן,** שנאמר (דה"י ב' ב יג) ,בֶּן אִשָּׁה מִן בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת בַּבַּרְזֶל בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים בָּאַרְגָּמָן בַּתְּכֵלֶת וּבַבּוּץ וּבַכַּרְמִיל וּלְפַתֵּחַ כָּל פִּתּוּחַ וְלַחְשֹׁב כָּל מַחֲשָׁבֶת אֲשֶׁר יִנָּתֶן לוֹ עִם חֲכָמֶיךָ וְחַכְמֵי אֲדֹנִי דָּוִיד אָבִיךָ', **וּכְתִיב** לגבי עושי מלאכת המשכן בזמן משה רבינו (שמות לח כג) **וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן,** הרי שאנשי שבט דן היו רגילים באמנות של עשיית כלים, ואף חירם מצור המשיך בכך ולא שינה את אומנות אבותיו.

אגב כך שאמרה הגמרא לעיל שעל עוונות מסוימים באים נגעים, מבארת הגמרא מה הוא שיעור יסורים. מבררת הגמרא: **עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין** – מה הוא השיעור הפחות ביותר של הצער שניתן להחשיבו כ'יסורים', ופחות ממנו ודאי אין זה יסורים [ולהלן יבואר לאיזה ענין יש נפקא מינה מהו שיעור יסורים]. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כֹּל מִי שֶׁאָרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, וְאֵין מִתְקַבֵּל עָלָיו** – ואינו מתאים למידתו, אלא גדול או קטן למידתו, ויש לו צער מכך, אבל בשיעור פחות מזה אין צערו נחשב כיסורים.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא זְעִירָא, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שהקשה כן **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי,** הרי **גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ** – חידוש גדול יותר אמרו חכמים בענין יסורים, **שֶׁאֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לְמַזּוֹג לו כוס של יין בְּמִים חַמִּין, וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנָן,** או שביקשו למזוג לו את היין **בְּצוֹנָן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין,** הרי זה יסורים, **וְאילו אַתְּ אָמְרַת כּוּלֵּי הַאי** – שרק בדבר גדול כל כך, שארגו לו בגד שאינו מתאים למידתו אז נחשב הדבר כיסורים.

הגמרא מביאה דעות נוספות בענין שיעור היסורים: **מַר בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִינָא אָמַר, אֲפִילּוּ** אם **נָהְפַּךְ לוֹ חֲלוּקוֹ,** שלבשו מהופך ועליו להסירו וללובשו שוב, הרי אלו יסורים. **רָבָא, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שהיה זה **רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵּימָא** שהיה זה **רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרֵי לֵהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש אומרים ששנינו כך בברייתא, **אֲפִילּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּים** – לארנק **לִיטּוֹל שָׁלֹשׁ** מטבעות, **וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁתַּיִם,** הרי אלו יסורים. ומוסיפה הגמרא: **דַּיּוּקָא** באופן זה שביקש **שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁתַּיִם** הרי אלו יסורים, **אֲבָל** באופן הפוך, שביקש **שְׁתַּיִם וְעָלוּ בְיָדוֹ שָׁלֹשׁ, לֹא** – אין אלו יסורים, כיון **דְּלִיכָּא טִירְחָא לְמִישְׁדֵּיהוּ** – שאין טורח בכך, להשליך את המטבע המיותרת לארנק.

הגמרא מבארת מדוע יש לדון בכך, מהו שיעור יסורים. מבררת הגמרא: **וְכָל כַּךְ לָמָּה** – כל השיטות שהובאו לעיל בענין שיעור יסורים, מה הנפקא מינה בכך, ולגבי איזה ענין יש לידע מה הוא שיעור יסורים. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – ששנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כֹּל** אדם **שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם כְּלֹא יִסּוּרִין, קִיבֵּל עוֹלָמוֹ** – קיבל בעולם הזה את כל החלק הראוי לו לעולם הבא, ורק אם היה לו אחד מהיסורים המובאים לעיל, לא קיבל את עולמו. מוסיפה הגמרא: **כְּמַעֲרָבָא אָמְרִי** – בארץ ישראל היו אומרים, שמי שעברו עליו ארבעים יום ללא יסורים,

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

דמי ערכו, ובזה הכל מודים שלאחר שעמד האדם בדין על כל חיוב שהוא, נעשה חובו ככתוב בשטר, כיון שלחיוב בית דין יש קול ופרסום, והרי זה כחוב שבשטר, שיש לו קול, ולכן גובים אותו מיתומים.

מקשה הגמרא: אם אתה מעמיד את המשנה באופן שעמד בדין, אם כן **דִּכְוָותָהּ** – בדומה לכך יש להעמיד את הסיפא, **גַּבֵּי** האומר 'דָּמַי עָלַי' ומת, שגם בזה מדובר באופן **שֶׁעָמַד בַּדִּין** ואחר כך מת, ואם כן **אַמַּאי** – מדוע אמרה המשנה **שֹׁלֵא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין,** והרי חל עליו חיוב גמור מחיים, ועל היורשים לשלם את חיובו.

מתרצת הגמרא: יש חילוק בין האומר ערכי עלי לבין האומר דמי עלי, שהאומר 'דָּמַי עָלַי', אף אם עמד בדין וחייבוהו לשלם, עדיין הוא **מְחוּסַּר אוּמְדָּנָא,** וכל זמן שלא אמדו בית דין את שוויו, אין חל עליו חיוב, ולכן פטורים היורשים מלשלם, אבל האומר 'עֶרְכִּי עָלַי' **לֹא מְחוּסָּר וְלֹא כְּלוּם,** שהרי ערכו קצוב בתורה, ואם עמד בדין וחייבוהו, חייבים היורשים לשלם.

שנינו במשנה: האומר **עֶרֶךְ יָדִי וַרְגְּלִי עָלַי וכו'** לא אמר כלום.

הגמרא מבארת שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: **אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב, וְנוֹתֵן דָּמֶיהָ** – חייב הנודר ליתן את ערך היד או הרגל שהתחייב.

תמהה הגמרא: **וְהָא** – והרי 'לֹא אָמַר כְּלוּם' קָתָנֵי במשנה, וכיצד אמר רב שעליו ליתן את דמיה. מתרצת הגמרא: מה ששנינו במשנה ש'לֹא אָמַר כְּלוּם', היינו לְרַבָּנָן, האומרים שאדם מוציא דבריו לבטלה, כיון שלא היתה כוונתו להתחייב אלא כפי דיני ערכין האמורים בתורה, ואין ערך בתורה אלא לאדם. ומה שאמר רב ש'נוֹתֵן דָּמֶיהָ' היינו לְרַבִּי מֵאִיר, הסובר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון שידע שמן התורה אין ערך לאבר בודד, היתה כוונתו להתחייב בדמי אותו אבר, והרי הוא כאומר 'דמי ידי עלי', שחייב את דמיה.

שואלת הגמרא: מדוע הוצרך רב לומר זאת כאן, **וְהָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר אמר זאת פעם אחת, **דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב,** אף שאמרה תורה את דיני ערכין רק בבני אדם, ולא בבעלי חיים ולא בכלים, מכל מקום **'הָאוֹמֵר עֶרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי', נוֹתֵן דָּמָיו,** והיינו כשיטת רבי מאיר, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והיתה כוונתו להתחייב בדמי הכלי, וכאומר 'דמי כלי עלי'.

משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היית סבור לומר, **הָתָם,** לגבי מעריך כלי, **הוּא** – זהו הטעם שסובר רבי מאיר שחייב בנתינת דמי הכלי, כיון **דְּכל אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר** בדעתו **וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים** – והתכוין שיחול חיובו לפי שווי הכלי, וכאילו אמר 'דמי הכלי עלי'. **אֲבָל הָכָא** – כאן, לגבי מעריך אחד מאבריו, יש לומר **דִּמִיטְעָא קָטָעֵי** – הוא טועה בדעתו, **דְּסָבַר, כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא** – כמו שיש אפשרות להתחייב ב'עֶרֶךְ רֹאשִׁי' **וְ'עֶרֶךְ כְּבֵידִי', אִיכָּא נַמִּי** – כך יש גם אפשרות להתחייב ב'עֶרֶךְ יָדִי' **וְ'עֶרֶךְ רַגְלִי',** ואינו יודע את החילוק בין אבר שהנשמה תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו, **אֲבָל 'דְּמַי' לֹא קָאָמַר** – אך אין כוונתו להתחייב בדמי האבר. **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן הוצרך רב להשמיע אף כאן שלדעת רבי מאיר האומר ערך ידי או ערך רגלי עלי נותן את דמיה.

שנינו במשנה: האומר **עֶרֶךְ רֹאשִׁי וְעֶרֶךְ כְּבֵידִי עלי, נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם לכך שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב את ערך כל גופו. משיבה הגמרא: לשון **'נִפְשׁוֹת' קָאָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה, שנאמר (ויקרא כז ב) 'אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'', והיינו שחיוב הערך הוא כשמתחייב בערך הנפש, וכל אבר שהנשמה תלויה בו נחשב כ'נפש', והמעריכו חייב בערך כולו.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ כו'** נותן ערך כולו.

מבארת הגמרא: אף שכבר נאמר שהמעריך את ראשו או כבידו חייב בערך כולו, נקטה המשנה כלל זה, **לְאַתּוּיֵי** – לרבות את המעריך את רגלו **מִן הָאַרְכּוּבָּה** [–הברך] **וּלְמַעְלָה,** שמקום זה נחשב כאבר שהנשמה תלויה בו, וחייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: האומר **חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חצי ערכו כו'.**

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** האומר **חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֶרֶךְ שָׁלֵם.**

תמהה הגמרא: לרבי יוסי ברבי יהודה, 'לוֹקֶה', **אַמַּאי** – מדוע הוא חייב מלקות, וכי איזה איסור עבר בכך שהתחייב בחצי ערכו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** אין הכוונה למלקות הגוף, אלא **לוֹקֶה** בממונו **בְּכך** שעליו לשלם **עֶרֶךְ שָׁלֵם.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע מחייבו רבי יוסי ברבי יהודה לשלם ערך שלם, והרי אמר רק 'חצי ערכי עלי'. מבארת הגמרא: אמנם מעיקר הדין אינו חייב אלא חצי ערכו, אך דין זה הוא **גְּזֵירָה,** שגזרו כן חכמים באומר **'חֲצִי עֶרְכִּי', שישלם ערך שלם, אָטוּ** – משום האומר **'עֶרֶךְ חֶצְיוֹ', וְעֶרֶךְ חֶצְיוֹ** הרי **הָוֵי דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ,** וחייב בו בערך שלם, וכמו שהתבאר במשנתינו, וכדי שלא יבואו לטעות ולומר שהאומר 'ערך חציי' משלם רק חצי, כמו באומר 'חצי ערכי', תיקנו שלעולם משלם ערך שלם.

שנינו במשנה: האומר **חֲצִי דָּמַי עָלַי, נוֹתֵן חצי דמיו כו' דְּמֵי חֲצָיֵי עָלַי, נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע הנודר ליתן את דמי חציו חייב ליתן את דמי כולו. והרי אף שדרשנו לעיל מלשון 'נפשות' שבפסוק שהמעריך את חצי גופו חייב בערך כולו, זהו לגבי ערכין, שנאמר בהם 'בערכך נפשות', ומנין שאף לגבי הנודר דמים כן הוא הדין.

משיבה הגמרא: בפסוק זה (ויקרא כז ב) **'נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת' כְּתִיב,** והקישה התורה נדרים לערכין, כשם שבערכין לומדים מלשון 'נפשות' שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב בערך כולו, אף לגבי הנודר דמי אבר שהנשמה תלויה בו, נותן דמי כולו. וכיון שבחצי גופו יש אברים שהנשמה תלויה בהם, חייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ** נותן דמי כולו. מבארת הגמרא: כלל זה אמרה המשנה, **לְאַתּוּיֵי** – להביא ולרבות את הנודר דמי רגלו **מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַעְלָה,** שזהו אבר שהנשמה תלויה בו, שמביא את דמי כולו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מחלוקת רבי מאיר וחכמים שהובאה לעיל, במעריך דבר שאין לו ערך מן התורה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַמַּעֲרִיךְ חֲצִי עֶרֶךְ כְּלִי,** שיש בזה שתי חסרונות, גם שלכלי אין ערך מן התורה כלל, וגם שהתחייב רק בחצי ערכו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נוֹתֵן דָּמָיו** – דמי חצי הכלי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא אָמַר כְּלוּם,** ופטור לגמרי.

הגמרא מבארת את הברייתא. מספרת הגמרא: **רָבָא חָלַשׁ** – נעשה חולה, **עוּל לְגַבֵּיהּ** – באו אליו לבקרו **אַבַּיֵי וְרַבָּנָן** [–ובני הישיבה], **וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי** – והיו יושבים ודנים בברייתא הזו, והקשו עליה כך, **בְּשִׁלְמָא** – מובנים דברי **רַבִּי מֵאִיר, דִּקְסָבַר שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לֹא שָׁנָא כּוּלּוֹ וְלֹא שָׁנָא חֶצְיוֹ** – ואין חילוק אם התחייב בערך כל הכלי או בערך חציו, לעולם

המשך בעמוד רמד

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

1 או ישפיל את דעתו. **אֶלָּא** כך יש לדרוש, **מַה תַּקָּנָתוֹ** של אדם
2 **שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסוֹק**
3 **בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל** את **דַּעְתּוֹ**, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'מַרְפֵּא
4 **לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ'.**
5 **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי
6 ישמעאל, **כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת** – גורם לעוונות
7 גדולים **כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת** חמורות, שהן **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִילוּי**
8 **עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים.** ויש ללמוד זאת מהפסוקים, **כְּתִיב הָכָא**
9 לגבי לשון הרע (תהלים שם) **'לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת', וּכְתִיב**
10 **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** כשחטאו ישראל בעגל אמר משה רבינו לפני
11 הקדוש ברוך הוא (שמות לב לא) **'אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה**
12 **גְדֹלָה'. וּבְגִילוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב** שאמר יוסף לאשת פוטיפר
13 (בראשית לט ט) **'וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת'.** וכן
14 **בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב** שאמר קין לה' אחרי שהרג את הבל
15 (בראשית ד יג) **'גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא',** הרי ששלשת העבירות
16 החמורות הללו מכונות בפסוק בלשון גדולה, וכן נאמר לגבי
17 לשון הרע **'לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת'.**
18 שואלת הגמרא: הרי לגבי לשון הרע נאמר לשון **'גְּדוֹלוֹת',**
19 ומיעוט רבים שנים, ואם כן **אִימָּא תַּרְתֵּי** – נאמר שחטא זה שקול
20 רק כנגד שתים מהעבירות החמורות, ומנין שהוא שקול כנגד
21 שלשתן. משיבה הגמרא: **הֵי מִינַּיְיהוּ מַפְּקַת** – איזה מהשלש
22 תוציא מהכלל, והרי בשלשתן נאמרה לשון 'גדולה', ואין סברא
23 למעט אחת מהן, לכן אמרה הברייתא שלשון הרע שקול כנגד
24 שלש עבירות החמורות.
25 **בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי** – בארץ ישראל היו אומרים, **'לָשׁוֹן תְּלִיתָאי'** –
26 לשון שלישית, זו לשונו של הרכיל, שהיא שלישית בין אדם
27 לחבירו לגלות לו סוד, **קָטֵיל תְּלִיתָאי** – לשון זו הורגת שלשה
28 אנשים, **הוֹרֵג לַמְסַפֵּרוֹ וְלַמְקַבְּלוֹ וְלַאוֹמְרִין עָלָיו,** לפי שמחמת
29 הלשון הרע יתקוטט המקבל עם אותו שאמרו לו עליו לשון הרע,
30 ויהרגו זה את זה, וגואלי הדם הורגים את הרכיל שאמר את
31 הלשון הרע, שעל ידו באה ההריגה הזו.
32 **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירוש הפסוק
33 (משלי יח כא) **'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן', וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן.** אלא
34 בא הפסוק **לוֹמַר לְךָ, מַה יָּד מְמִיתָה** – יכולה להמית, **אַף לָשׁוֹן**
35 **מְמִיתָה. אִי** – ואם תאמר שהלשון והיד דומות לגמרי, **מַה יָּד**
36 **אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא** את מי שעומד **בְּסָמוּךְ לָהּ,** עד מקום
37 שאגרופו מגיע, **אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא** את הנמצא **בְּסָמוּךְ**
38 **לָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר** (ירמיה ט ז) **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם',** וכמו שחץ
39 הורג גם את הרחוק, אף לשון הרע יכולה להרוג את הרחוק
40 ממנה. **אִי** – ואם תרצה לומר, **מַה חֵץ** הורג רק **עַד אַרְבָּעִים**
41 **וַחֲמִשִּׁים אַמָּה,** ולא יותר, **אַף לָשׁוֹן** הרע אינה הורגת אלא **עַד**
42 **אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר** (תהלים עג ט) **'שַׁתּוּ**
43 **בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ',** שאף אם המספר לשון
44 הרע רחוק מאותו שמספר עליו במרחק שמים מארץ, עדיין יכול
45 הוא להזיקו.

46 הגמרא מבארת עתה את הצורך בדרשות שלשת הפסוקים
47 הללו. שואלת הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב 'שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם**
48 **וּלְשׁוֹנָם תְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ'**, שמשמע שעל ידי לשון הרע אפשר להזיק
49 אף מי שנמצא במרחק גדול, אם כן הפסוק **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם'**
50 **לָמָּה לִי** – מה הוא מוסיף ללמדנו. משיבה הגמרא: **הָא קָמַשְׁמַע**
51 **לָן** – דבר זה בא הפסוק להשמיענו בכך שדימה לשון הרע לחץ,
52 **דְּקָטֵיל כְּחֵץ** – שהיא הורגת את אותו שמדברים עליו כחץ
53 ההורג את האדם. ממשיכה הגמרא ומבררת: **וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב**
54 גם הפסוק **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם',** ויודעים אנו גם שלשון הרע
55 פוגעת במי שנמצא במרחק גדול, וגם שהורגת כחץ, אם כן
56 הפסוק **'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן' לָמָּה לִי** – מה הוא בא ללמדנו.
57 משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך **לְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, דְּבָעֵי חַיֵּי**
58 **בְּלִישָׁנֵיהּ** – הרוצה חיים, ישיגם בלשונו על ידי שיעסוק בתורה,
59 **וּדְבָעֵי מִית בְּלִישָׁנֵיהּ** – והרוצה מיתה, ישיגה בלשונו על ידי
60 שיעסוק בדברי שטות ונבלה.
61 הגמרא מבררת עתה איזה דיבור נחשב 'לשון הרע'. מבררת
62 הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִישָׁא** – איזה דיבור של גנאי נחשב
63 כלשון הרע, ואסור לאומרו. מבארת הגמרא: **(רבא אמר) [אָמַר**
64 **רַבָּה], כְּגוֹן דְּאָמַר 'אִיכָּא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא'** – תמיד דולקת אש
65 בבית פלוני, שמשמע שעשיר הוא ובכל שעה מצויה אש בביתו
66 לבשל תבשילים. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבה, **מַאי קָא**
67 **עָבֵיד** – מה עשה בכך אותו אדם, ומדוע נחשב הדבר לשון הרע,
68 והרי **גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא** – אין זה אלא גילוי הדבר, שכן
69 אינו אומר כך בדרך לשון הרע, אלא מגלה לאותם המבקשים
70 אש שילכו לבית פלוני. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר באופן
71 **דְּמַפִּיק בְּלִישָׁנָא בִישָׁא** – שמוציא את הדברים מפיו בדרך של
72 אמירת לשון הרע, **דְּאָמַר, הֵיכָא מִשְׁתְּכַח נוּרָא** – וכי היכן ניתן
73 למצוא אש תמיד, **אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא** – אלא בביתו של אדם פלוני,
74 **[דְּאִיכָּא בִשְׂרָא וְכַוְוֵרֵי]** – שיש שם תמיד תבשילי בשר ודגים,
75 ואינו מהנה מהם לאחרים, שכשאומר הדברים בלשון זו משמע
76 גנות על אותו פלוני.
77 הגמרא מביאה אופן שאין איסור לשון הרע: **אָמַר רַבָּה, כָּל**
78 **מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְּרָא בְּאַפֵּי מָרָהּ** – כל דבר שנאמר בפני האדם
79 שעליו מדובר, **לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִישָׁא** – אין בו איסור
80 לשון הרע. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ [אַבַּיֵי], כָּל שֶׁכֵּן** שיש בזה
81 איסור, שהרי יש כאן גם **חוּצְפָּא,** שמעיז פניו לומר דבר גנאי על
82 חבירו בפניו, **וְגַם** משום **לִישָׁנָא בִישָׁא,** שהרי אמר עליו דבר
83 גנאי. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **אֲנָא בְּרַבִּי יוֹסֵי**
84 **סְבִירָא לִי** – אני סובר כרבי יוסי, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מַיְמֵי לֹא**
85 **אֲמַרְתִּי דָּבָר** על אדם, **וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרֵי** לבדוק אם אותו אדם
86 נמצא שם ושומע את הדברים, כיון שכל דבר שאמרתי על אדם,
87 הייתי אומרו אף בפניו.
88 הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות לשון הרע:
89 **אָמַר**

אגרות קודש

[ט"ו תמוז תשכ"ב]

מובנת הפליאה והתמי' **הכי** גדולה על העדר כל ידיעות מכם. ויהי רצון שיהי' זה סימן שהכל בסדר בענינים הפרטים, ושאין חסר כלל וכלל בפעולותיהם בענינים הכללים.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

משנה

נאמר בתורה שחיוב 'ערכין' הוא לפי גילו של האדם שהעריכוהו, שנאמר (ויקרא כז ג–ז) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְאִם נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל, וְאִם מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים, וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף, וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים'.

המשנה מבארת כיצד דנים את גיל האדם לגבי חיוב ערכין. נאמר בתורה שתינוק מבן חודש ומעלה ערכו חמשה שקלים לזכר ושלשה שקלים לנקבה, אמנם פחות מבן חודש אין לו ערך כלל. אומרת המשנה: **יוֹם שְׁלִשִׁים** עצמו, **כְּלִמַּטָּה הֵימֶנָּה** – כפחות מחודש, שאם אמר אדם 'ערך פלוני קטן עלי' ואותו קטן היה באותו יום בן שלושים יום, הרי זה כמעריך קטן פחות מבן חודש ולא התחייב כלום. **שְׁנַת חָמֵשׁ** עצמה, והיינו ילד בתוך השנה החמישית לחייו, קודם שהשלים חמש שנים, **וּשְׁנַת עֶשְׂרִים** – שנת העשרים לחיי האדם, קודם שהשלים שנה זו, **כְּלִמַּטָּה מֵהֶם,** ורק אחרי שהשלים חמש שנים שלימות נידון כ'מבן חמש שנים', ולאחר שהשלים עשרים שנה נידון כ'מבן עשרים שנה'. **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה', ותיבת 'ומעלה' מלמדת שרק לאחר שהשלים ששים שנה נידון כזקן וערכו חמשה עשר שקלים. ואף שלא נאמרה לשון זו בכולם, מכל מקום **הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים בְּכוּלָּן** מֵהאמור לגבי **שְׁנַת שִׁשִּׁים, מַה שְּׁנַת שִׁשִּׁים** עצמה **כְּלִמַּטָּה הֵימֶנָּה,** עד שישלים ששים שנה שלימות, כמשמעות תיבת 'ומעלה', **אַף שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלִמַּטָּה הֵימֶנָּה.**

תמהה המשנה על עצמה: **הֵן** – וכי כן הוא הדבר, והרי יש לדחות לימוד זה, **אם** מצאנו שעָשָׂה הכתוב **שְׁנַת שִׁשִּׁים** עצמה **כְּלִמַּטָּה מִמֶּנָּה,** לענין **לְהַחְמִיר** על המעריך, שהנערך נידון כפחות מששים שערכו חמשים שקלים, ולא כבן ששים ומעלה שערכו רק חמשה עשר שקלים, וכי **נַעֲשָׂה שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלִמַּטָּה מִמֶּנּוּ** לענין **לְהָקֵל,** שהרי ערכו של פחות מבן חמש הוא רק חמש סלעים, ואחר גיל חמש ערכו חמשה עשר שקלים, וכן ערכו של פחות מבן עשרים הוא חמשה עשר סלעים, ולאחר שנעשה בן עשרים ערכו חמשים שקלים, ומנין שכוונת התורה היתה אף להקל על המעריך. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכן נאמרה לשון 'שָׁנָה' 'שָׁנָה' בשלש המקומות, 'בן חמש שנים', 'בן עשרים שנה' ו'בן ששים שנה', **לִגְזֵרָה שָׁוָה,** וכך יש לדרוש, **מַה** 'שָׁנָה' **הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים** [שנת הששים עצמה] נידונת **כְּלִמַּטָּה, אַף** 'שָׁנָה' **הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלִמַּטָּה מִמֶּנּוּ, בֵּין לְהָקֵל וּבֵין לְהַחְמִיר.**

המשנה מביאה את דעת התנא המוסיף על דינים אלו: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** לא רק שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים עצמן נידונות כלמטה מהן, אלא לעולם הן נידונות כך **עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים** הללו **חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד,** ורק לאחר שנעשה בן חמש שנים שלימות וחודש ויום, נעשה דינו כ'מבן חמש שנים ומעלה', וכן לגבי בן עשרים וששים.

גמרא

שנינו במשנה: 'תלמוד לומר 'שנה' 'שנה' לגזירה שוה, מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה, אף שנה האמורה משנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו, בין להקל ובין להחמיר'.

הגמרא מבארת כיצד נדרשת גזירה שוה זו. אומרת הגמרא: **'מוּפְנֶה'** – גזירה שוה זו נדרשת מתיבות 'שנה' 'שנה' שהן מיותרות לגמרי בפסוק, ופנויות ללמד גזירה שוה זו, **דְּאִי לָא מוּפְנֶה** – שאילו לא היו תיבות אלו פנויות לדרשה זו, **אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ כִּדְפָרְכִינַן** – היה ניתן להקשות על גזירה שוה זו את הקושיא האמורה במשנתנו, שמא מה שאמרה תורה ששנת ששים כלמטה הימנה היינו להחמיר, שישלם ערך גבוה יותר, ולא להקל. ואומרת הגמרא שאכן 'שָׁנָה' 'שָׁנָה' 'יְתֵרֵי כְּתִיבִי – תיבות 'שנה' 'שנה' שכתבה התורה מיותרות הן, שכן יכלה התורה לכתוב 'וְאִם מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים', והיינו יודעים ש'עשרים' היינו עשרים שנה, וכן לגבי בן ששים יכלה התורה לכתוב 'מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וַעַד בֶּן שִׁשִּׁים' ונמצא שתיבת 'שנה' מיותרת בין אצל המלמד [בן ששים] ובין אצל הנלמד [בן עשרים], ועל גזירה שוה מופנה אין מקשים כלל.

הגמרא מבררת האם דין משנתינו תלוי במחלוקת תנאים. מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי** – שמא נאמר שמשנתנו שמצריכה פסוק ללמד ששנת העשרים כלמטה הימנה אינה סוברת כרבי, **דְּאִי רַבִּי, הָאָמַר 'עַד', וְעַד בִּכְלָל** – כל מקום שנאמרה לשון 'עד', כגון עד זמן מסוים או עד מקום מסוים, הרי אותו הדבר כלול, וכיון שאמרה התורה (ויקרא כז ה) 'מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה' אנו יודעים ששנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה הימנה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חג הפסח (שמות יב טו) 'כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן וְעַד יוֹם הַשְּׁבִעִי', **יָכוֹל** היית לומר שהאמור בתורה 'מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן' [ט"ו בניסן] היינו מאחרי היום הראשון, **וְלָא רִאשׁוֹן בִּכְלָל** – ואין היום הראשון בכלל איסור אכילת חמץ, וכן מה שנאמר 'עד יום הַשְּׁבִעִי' [כ"א בניסן] היינו קודם היום השביעי **וְלָא שְׁבִיעִי בִּכְלָל** – אין היום השביעי בכלל האיסור,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובימים אלו דאחר קבלת התורה הנקראת תורת חיים ותורת עולם, שאחד הפירושים בזה זהו שמכניסה חיים גם בעניני עולם, הנה יה"ר מהשי"ת שכל אחד ואחד מאתנו יראה את זה בהד' אמות שלו ושל ב"ב שיחיו ויראה את זה גם כפשוטו שיהי' להם א לעבעדיקער געזונטער פרייליכער זומער און א געזונטען פרייליכען תמיד.

בברכה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

ומתחילת הברייתא קשה לרב הונא, ששנינו שכשמקדיש אילנות עם קרקע, פודה האילנות עם הקרקע בחמישים שקל, ואינו פודה קודם את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף שרב הונא אינו יכול לתרץ כפי שתירץ לעיל: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן **פּוֹדֶה** תחילה האילנות בשווים **וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע, והברייתא דיברה רק על פדיון הקרקע, אי אפשר לומר כן, **דְּהָא מִדְּסֵיפָא** – הרי מהמפורש בסיפא **שפּוֹדֶה** את האילנות **וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע, **מִכְּלָל דְּרֵישָׁא** שלא פירשה בה הברייתא שכך הדין, **לֹא** – אין הדין שפודה וחוזר ופודה.

הגמרא מיישבת שיש תנא אחר שרב הונא כמותו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כך יש ליישב, **הָא מַנִּי** – ברייתא זו כשיטת מי שנויה, כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר מַקְדִּישׁ בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ,** כלומר במידה מועטת, כמוכר ולא כנותן מתנה, וכשהקדיש קרקע מליאה אילנות, לא היתה דעתו שיצטרך לפדות האילנות בפני עצמם, אבל רב הונא סבר כתנא הסובר שמקדיש בעין יפה הוא מקדיש, והיתה דעתו להקדיש אילנות לבד וקרקע לבד.

הגמרא מביאה את דעת רבי שמעון: **דְּתַנְיָא** במשנה (ב"ב עא.), **הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, הִקְדִּישׁ אֶת כּוּלָּהּ** – כל מה שבתוכה, כיון שמקדיש בעין יפה, ודעתו להקדיש כל מה שבשדה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא הִקְדִּישׁ** אילנות שבה, **אֶלָּא חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסַדַּן הַשִּׁקְמָה** שהם גדולים ויונקים מהקרקע יותר משאר אילנות.

הגמרא מוכיחה שהברייתא אינה כרבי שמעון. מקשה הגמרא: **אִי** הברייתא כ**רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵימָא סֵיפָא,** ששנינו, **וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אִילָנוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** את **הַקַּרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה, פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע **בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְאִי** הברייתא כ**רַבִּי שִׁמְעוֹן,** מדוע פודה וחוזר ופודה, **לֵיזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן וְלִיפְּרְקוּ אַנַּב אַרְעֵיהוּ** – הרי יש ללכת אחר שעת הפדיון, שהם קדושים אז יחד, ולפדות האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל, אף על פי שהקדישם זה לחוד וזה לחוד, **דְּהָא שַׁמְעִינַן לֵיהּ** – שהרי שמענו **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָזִיל בָּתַר** – שהלך לפי שעת **הַפִּדְיוֹן.**

הגמרא מביאה היכן סבר רבי שמעון שהולכים אחר שעת הפדיון: **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לָאָדָם הַלּוֹקֵחַ** [–קונה] **שָׂדֶה מֵאָבִיו, וְהִקְדִּישָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו,** שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, אך בשעת הפדיון היא שדה אחוזה, **מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא** השדה **לִפָּנָיו כְּשָׂדֶה אֲחוּזָה** ליפדות בחמישים שקל ולא בשוויה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – למדנו מהנאמר בשדה מקנה (ויקרא כז כב) **'וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה'',** ותיבות 'אֲשֶׁר לא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ' מיותרות, ללמדנו שדווקא **בְּשָׂדֶה שְׁבשעת ההקדש אֵינָהּ רְאוּיָה** לבא לו בירושה **וּלְהִיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה,** נאמר דין שדה מקנה ליפדות בשוויה, **יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה,** שהרי עומד לירשה כשימות אביו, ולפיכך דינה כשדה אחוזה ליפדות בחמישים שקל לאחר שמת אביו, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

רבי מאיר חולק שרק אם ירשה לפני שהקדישה אין היא שדה מקנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָה** שנפדית לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף,

---

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

בְּיָד – יחד עם ידו, **וְכמה הוא שוה בְּלֹא יָד,** וההפרש שביניהם הוא דמי ידו, ונותנו להקדש.

מסיימת המשנה ואומרת: דין **זֶה,** הוא **חוֹמֶר בִּנְדָרִים מִבַּעֲרָכִין,** שהנודר את דמי ידו חייב לשלם את שוויה, כמבואר במשנתינו, ואילו האומר 'ערך ידי עלי' אינו חייב כלום, כיון שאין 'ערך' האמור בתורה אלא במעריך אדם שלם, ולא אבר אחד.

גמרא

שנינו במשנה: 'דמי ידי עלי, שמין אותו'. מבררת הגמרא: **הֵיכִי שָׁיְימִינַן לֵיהּ** – כיצד שמים את שוויו. מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֶׁל נְזָקִין** – שמים אותו כמו ששמים מי שחבירו חתך את ידו, שאומדים אותו כמה הוא היה שוה להימכר כעבד כשהוא שלם, וכמה הוא שוה עתה ללא יד, ומשלם לו המזיק את ההפרש.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, **מִי דָּמֵי** – וכי ניתן לדמות את השומא של משנתינו לשומת אדם שחתכו את ידו, והרי **הָתָם** – שם, לגבי נזקין, **גַּבְרָא זִילָא הוּא** – אדם מזולזל הוא, כיון שהשמאים רואים אותו עתה כשאין לו יד, ואף כשבאים לשום אותו כמה היה שוה קודם לכן, בעודו שלם, שמים אותו בזול. ואילו **הָכָא** – כאן, לגבי הקדש, **גַּבְרָא שְׁכִיחַ הוּא** – אדם שלם ומשובח הוא, וראוי לשום אותו בדמים יקרים יותר.

מביאה הגמרא את דעת אביי: אלא **אָמַר אַבָּיֵי, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּעֶבֶד הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ אַחַת,** ומה החילוק בינו לְבין הסכום שיתן אדם תמורת עבד **הָעוֹשֶׂה** מלאכה **בִּשְׁתֵּי יָדָיו.**

תמהה הגמרא: **'יָדוֹ אַחַת' מַאי נִיהוּ** – באיזה עבד מדובר, האם בעבד שעושה מלאכה רק ביד אחת, **וְאִידָךְ פְּסִיקָא** – והיד השניה קטועה, אם כן **הֵיינוּ הַךְ** – זו אותה שומא שאמר רבא, ודחאו אביי מחמת שכשידו קטועה הוא מזולזל בעיני השמאים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כוונת אביי לעבד שיָדוֹ האחת **מוּכְתֶּבֶת לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן,** שכשמכר את עבדו שייר לעצמו את השימוש בידו האחת, וההבדל בשומא בין עבד כזה שידו האחת מוכתבת לרבו הראשון, לבין עבד שעושה מלאכה בשתי ידיו, הוא שיעור דמי שווי ידו, ואותו נותן להקדש.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בדינים אלו: **בָּעֵי** – הסתפק **רָבָא,** אדם שחבירו חבל בו, **וַאֲמָדוּהוּ אוֹמֶד שֶׁל נְזָקִין,** כמה היה שוה קודם החבלה וכמה הוא שוה עתה, **וְאָמַר** הנחבל **'דְּמֵי עָלַי', מַהוּ** – איך שמים את שוויו, **מִי אָמְרִינַן** – האם נאמר, **הָא אֲמָדוּהוּ חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר אמדו את שוויו פעם אחת, כשהזיקו חבירו, ועליו לשלם סכום זה. **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא נאמר, **שַׁאנִי אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא** – יש הבדל בין שומא הנעשית על ידי עשרה לבין שומא הנעשית על ידי שלשה, וכיון ששומת נזקין נעשית על ידי שלשה ואילו שומת נדרים נעשית בעשרה, עלינו לחזור ולשום אותו בעשרה.

ממשיך רבא ומסתפק: **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר דְּשַׁאנִי** – ששונה היא **אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא,** ואין שומת הנזקים מועילה לשומת הנדר, יש להסתפק באופן שאָמַר **'דְּמֵי עָלַי', וַאֲמָדוּהוּ** בעשרה, כדין, **וְחָזַר וְאָמַר 'דְּמֵי עָלַי'. מַהוּ** – האם צריכים לחזור ולשומו או לא. וצדדי הספק הם, האם נאמר **דְּהָכָא** – באופן זה, **וַדַּאי** יש לילך אחר אותה אומדנא, שהרי כבר **אֲמָדוּהוּ בְּבֵי עֲשָׂרָה, אוֹ דִּילְמָא** – או שמא נאמר, **שָׁבַח בֵּינֵי וּבֵינֵי** – יתכן שבין אותו זמן שאמדוהו לזמן הנדר השני, השביח, ויש מקום לאומדו שוב.

ועוד הסתפק רבא, אם **אָמַר 'דְּמֵי עָלַי', וְעַדַיין לֹא אֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר** שוב **'דְּמֵי עָלַי',** ונמצא שיש עליו עתה שני נדרים, **מַהוּ,** האם נאמר **דְּהָכָא וַדַּאי**

ב״ה, ט״ז תמוז תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הגאולה י״ג תמוז, בו כותב אודות הצעת נכבדות עבור בנו... שי׳.

שאף שלא סיימו עדיין המו״מ לפרטיו, אבל כבר התראו זע״ז וכו׳.

ויהי רצון שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית בישראל בית חסידותי.

ובנוגע לפרטים (הכספים וכו׳) מובן שבזה על שני הצדדים לבוא לעמק השוה, והשי״ת יצליחם.

בעת רצון יזכירו את זוגתו תחי׳ לרפו״ש. ובכלל בכגון זה יש לעשות כדיעה אחידה של שני רופאים מומחים במקצוע.

בברכה לבשו״ט בכל האמור, והרי נכתב מכתבו ביום הגאולה.

מ. שניאורסאהן

ב״ה, י״ח תמוז, תשכ״ב
ברוקלין.
הרה״ג וו״ח אי״א נו״נ הרא״ר שליט״א, רב ראשי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב מי״א בתמוז, ותוכנו אודות האברך הנעלה הוו״ח אי״א נו״נ הרב אלי׳ שי׳ וואזאנא, בקשר עם משרת שו״ב בק״ק של כת״ר.

ויהי רצון שיכנס למשרתו תפקידו בשעה טובה ומ[ו]צלחת ובודאי אשר כת״ר מצדו יסייע בידו בנוגע לכל ההידורים הדרושים במלאכת שמים האמורה ותלוים בבעלי בתים והאיטלזים וכו׳ הנשמעים לרב ולא תמיד לשו״ב, ובפרט בשו״ב אשר אך זה עתה בא, ובודאי לכת״ר האריכות בזה אך למותר.

התקוה חזקה אשר ידוע לכת״ר מפרשת חג הגאולה י״ב וי״ג תמוז, שזה עתה באנו מהם, גאולת כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא ישראל והרי בתר רישא גופא אזיל,

יהי רצון שתהי׳ נשיאות ראש כל או״א בעניניו הפרטים ובענינים הכללים בם צריך לפעול - גם יחד.

פעולת כאו״א בכל הענינים עליהם מסר נפשו בעל הגאולה והשמחה הנ״ל, וצוה עליהם לתלמידיו, להולכים באורחותיו, ובכלל - לכל השייכים אליו, בתוככי כלל ישראל.

תהיינה כמאן דבעי למהוי ובזריזות (מצדו) ובמהירות (מצד העזר מלמעלה) לקיים המטרה הפנימית של כל הפעולות: אנן פועלי דיממא אנן - מאכן ליכטיג - להאיר ועד שיומשך האור למטה להיות - נראה אור.

בכבוד ובברכה.

ב״ה, כ׳ תמוז, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי״ז תמוז - יהפך בקרוב לששון ולשמחה - בקשת ברכה פ״נ.

בעת רצון יקרא על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע,

בהתענינות קראתי אשר במשך הקיץ יהי׳ בתור רופא במחנה וכו׳,

והתקוה חזקה אשר ישתדל לא רק ברפואת הגוף של הפונים אליו, אלא גם ברפואת הנפש, ואדרבה, ובפרט שהרי גם הרופאים דתקופתנו באו לידי הכרה בגודל ההשפעה שיש לבריאות הנפש על בריאות הגוף, גדולה בהרבה מאשר שיערו מאז, כקבעם הסיסמא, נפש בריאה בגוף בריא.

ואת״ל הרי זה גם כן מתוכן הפנימי של אמונתנו, אמונת האחדות, אחדות המאחדת את כל הענינים אשר בבריאה, ענינים הגשמים והרוחנים, ובטח לדכוותי׳ האריכות בהאמור אך למותר.

והובטחנו, הבא לטהר - וידוע דיוק רבנו הזקן בעל התניא והשו״ע, לטהר (גם) אחרים - מסייעין אותו.

בכבוד ובברכה לבשו״ט בכל האמור.

נ. ב. בהכירי מלפני זמן מנהלי מחנה האמור, רצוני לקוות שיסייעוהו בפעולה האמורה ככל האפשרי ובחפץ לב.

ב״ה, כ׳ תמוז, תשכ״ב
ברוקלין.

מר ראובן שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב אודות הו״ל מחדש ספרי אבותיו, ושואל עצה בזה.

והנה בנוגע לעצם הספרים, כיון שלא ראיתים ובכלל - יש להתייעץ עם מומחים בכגון זה מהנמצאים בסביבתו ויראו הספרים

בנוגע למוסדות המתעסקים בכזה, בטח גם להם ידוע שבאם יש להספרים ומחברם שייכות למדינות אירופא, שסבלו במלחמה האחרונה, יש מקום לברר אצל ועד השלומין והפיצוים, שבמקרים מסוימים משתתפים בהוצאות הכנה לדפוס וכו׳, כן באה״ק ת״ו נמצאים איזה מוסדות המסייעים בהוצאות ספרי קודש, ובודאי יוכלו לברר הפרטים בזה ג״כ מרבנים וראשי ישיבות וכו׳.

בהמשך לסיום מכתבו, בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע למילוי משאלות לבבו לטובה בהענינים אודותם כותב, בודאי עושים גם בדרך הטבע כי הרי על האדם לעשות התלוי בו בדרך הטבע, וזהו כלי לקיום מ״ש וברכך ה״א בכל אשר תעשה.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח וחובת גברא בקביעות עתים גם בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, קביעות בכל יום ובהוספה ביום השבת אשר קדש הוא לה׳, שבאם בכל הזמנים ובכל המקומות הי׳ הכרח בזה עאכו״כ בתקופתנו ובאה״ק ת״ו ביחוד אשר כמ״ש עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יד טִיט שֶׁעַל רַגְלוֹ אוֹ עַל מִנְעָלוֹ[161] - מְקַנְּחוֹ בְּכֹתֶל, אֲבָל לֹא בַּקַּרְקַע, גְּזֵרָה[162] שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גּוּמּוֹת שֶׁבַּקַּרְקַע[קכו]
בְּכַוָּנָה, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ אָדָם לְחַזֵּר אַחַר מְקוֹם גּוּמָּא לְקַנְּחַ בּוֹ רַגְלָיו שֶׁהַטִּיט מִתְקַנְּחַ שָׁם הֵיטֵב, וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא
עָסוּק לְקַנֵּחַ - יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִשְׁכַּח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְיִכֵּוֵן לְהַשְׁוּוֹת הַגּוּמּוֹת בְּקִנּוּחוֹ.
וְיֵשׁ מַתִּירִין אַף בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁיַּשְׁוֶה גּוּמּוֹת בְּמִתְכַּוֵּן, וְאִם הֶשְׁוּוּ הַגּוּמּוֹת מֵאֲלֵיהֶן עַל יְדֵי קִנּוּחוֹ -
אֵין בְּכָךְ כְּלוּם שֶׁדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן מֻתָּר[165].
וְיֵשׁ אוֹסְרִין אַף בְּכֹתֶל שֶׁל חוֹמָה[קכא], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן[קכב-קכג].
וּלְעִנְיַן הֲלָכָה - בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים הֵלֵךְ אַחַר הַמִּקֵּל, וּמֻתָּר לְקַנֵּחַ מִן הַדִּין בֵּין בַּקַּרְקַע בֵּין בְּכֹתֶל שֶׁל חוֹמָה,
אֶלָּא שֶׁלְּכַתְּחִלָּה טוֹב לְקַנֵּחַ בַּקּוֹרָה אוֹ בְּכֹתֶל שֶׁל עֵץ[קכד] שֶׁהוּא מֻתָּר לְדִבְרֵי הַכֹּל[קכה], וְכֵן בַּחֲתִיכַת חֶרֶס
הַמֻּתֶּרֶת בְּטִלְטוּל, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן ש"ח[169].
וְאִם אֵין לְפָנָיו אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - יוֹתֵר טוֹב לְקַנֵּחַ בְּכֹתֶל אֲפִלּוּ שֶׁל חוֹמָה מִלְּקַנֵּחַ בַּקַּרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁרַבּוּ הַמַּתִּירִין
עַל הָאוֹסְרִין לְקַנֵּחַ בְּכֹתֶל שֶׁל חוֹמָה[קכו]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יד:

ביאורי הלכה

קכ] **גומות שבקרקע** - המשוה גומות שבקרקע חייב משום חורש[163], או בונה[164].
קכא] **של חומה** - כותל העשוי מאבנים וטיט.
קכב] **על הבנין** - כשמוסיף עליו טיט, אבל אין להחמיר בקינוח לכלוך אחר שאינו טיט או בוץ[166].
קכג] **על הבנין** - יש שכתב שבבניני אבן שבימינו, אין בהוספת בוץ עליהם משום הוספה על הבניין אלא לכלוך הבניין בלבד, ומותר לקנח עליהם טיט אפילו לדעת המחמירים[167].
קכד] **של עץ** - אין לחוש משום טלטול מוקצה שמא תתנענע הקורה (או האבן) כשמקנח בה את נעליו[168].
קכה] **לדברי הכל** - בזמנינו שרוב רחובות העיר מרוצפים (באבנים או באספלט (זפת)), לדברי הכל לא חוששים בקינוח או שפשוף הנעליים על הקרקע שמא ישוה גומות.
קכו] **של חומה** - שגם יעשה בכוונה להוסיף על הבנין אינו דרך בנין בכך אלא בנין גרוע הוא[170].

ציונים והוספות

161) לגבי איסור השוואת גומות ומוסיף על הבנין אין חילוק בין רגלו למנעלו, אבל להלן סעיפים טו־טז לעניין ממחק לא הזכיר אלא מנעלו.

162) גזירה שמא יבוא להשוות גומות הובא גם לקמן סי' שכד סי"ב (אין לגרוף את האבוס של השור שיש לחוש שמא כשיגרפו ויראה בו גומות ישוה אותן הגומות במתכוין). סי' שלג ס"ב (אין מפנים את כל האוצר שמא יראה גומות בקרקעיתו וישוה אותן). סי' שלז ס"ד־ה (אין סכין, מדיחים או נופחים הקרקע שמא יבא להשוות גומות). סי' שלח ס"ו (אין שוחקין באגוזים ולא בתפוחים וכיוצא בהם על גבי קרקע גזרה שמא יבאו להשוות גומות שבקרקע במתכוין).

163) כשהוא בשדה, כדלקמן סי' שיב סי"ד.

164) כשהוא בבית או בחצר, כדלקמן סי' שיג סכ"ד.

165) סי' שלז סעיף א: כל דבר שאינו מתכוין מותר אפילו אפשר בלעדיו כגון מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מותר לגררן על גבי קרקע ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואף אם נעשה חריץ מאליו אין בכך כלום כי דבר שאינו מתכוין הוא. ובסעיף ב: מותר לרבץ הבית כיון שאינו מתכוין להשוות הגומות אלא שלא יעלה האבק. וראה שם לעניין פסיק רישיה וכיבוד הבית.

166) לגבי הסרת לכלוך הדבוק על הבנין הביא בס' בנין שבת (מלאכת בונה פרק א) כתב שמותר לגרד לכלוך הנדבק בקרקע או בכותל משום דלא נעשה חלק מהבנין, ובס' מכון לשבתך (כאן הלכתא גבירתא ט) הקשה עליו, ואולי יש לחלק בין הסרת טיט לדבר אחר.

167) שלחן שלמה ס"ק יב: חושבני דבבנינים שלנו גם בנין של אבן אם מוסיפים עליו בוץ אין זה מוסיף על הבנין רק מלכלך בנין, ואיש לא מעלה על דעתו לראותו כמוסיף על הבנין, וכן לענין הדבקת מודעה על קיר של בית צ"ע אם אפשר לראותו כמוסיף על הבנין. ועכ"פ בצעצועי ילדים שמקימים בנינים צ"ע דאף שכוונתו לבנין מ"מ כוונתו לשחק בעלמא, וצ"ע בדבר. (ובהערה יא העיר שבנתינת או הסרת צינור גומי קטן שרגילים ליתן על הברז ולהשאירו שם יש משום מוסיף על הבנין).

168) כדלהלן סי' שח סנ"ב, שנחשב כטלטול כלאחר יד.

169) סעיף כט: חתיכת חרס שנשברה מכלי בין בחול בין בשבת והיא ראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה.

170) ריטב"א קמא, א ד"ה האי בנין: פי' דלא מיחזי כבונה, דאפי' עביד במתכוין אינו דרך בנין בכך והשתא דעביד בלא מתכוין לא מחזי כבונה כלל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר – לפי לוח "רב יומי"

לא צבור שצריכים לשכור רב וש"ץ ואין בידם כדי סיפוק שניהם אם הוא רב מובהק ובקי בהוראה הוא קודם לש"ץ שתלמוד תורה קודם לכל ואם לאו ש"ץ קודם כדי להוציא הרבים ידי חובתן.

ואין מסלקין ש"ץ מאומנתו אלא א"כ נמצא בו פסול בעדים אבל לא משום רנון בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתפס עם הנכרית או שמסר ממון ישראל ביד נכרי ומכל מקום יש להושיב בית דין על ככה ואם יבואו עליו עדים בזה וכיוצא בזה מעבירין אותו ואין חוזרין ומקבלין אותו עד שישוב בתשובה שלימה בלי ערמה ואפילו נשבע שלא ילך עוד בדרכים אלו אין זה כלום שהרי כבר מושבע ועומד הוא מהר סיני:

לב ש"ץ שהוא שוחט ובודק לא יתפלל בבגדים הצואין ומסריחין וטוב שיחליף בגדיו כל היום כשמהלך בין הבריות שלא יהיה בכלל משנאי אהבו מות ואם אינו רוצה להחליף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו וש"ץ המנבל פיו או שמרנן בתפלה בשירי הנכרים שמנגנים בהם לעבודת אלילים מוחין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע מעבירים אותו:

לג ש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אע"פ שאין קול בנו ערב כקולו אם ממלא מקומו בשאר דברים ואין קולו משונה אין הצבור יכולים למחות בידו לפי שכל המתמנה לש"ץ מן הסתם על דעת כן נתמנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא"כ בנו קודם בסיוע לכל אדם ואפילו אחר מותו בנו קודם לכל אדם כי כן הוא בכל המנויים שהבן שראוי לכך קודם אפילו לאחרים שגדולים ממנו חוץ ממנויים של כתר תורה כגון חכם הממונה להרביץ תורה או לדין שהתורה אינה ירושה:

* * *

לד במה דברים אמורים במקום שאין שם מנהג אבל אם המנהג הוא שאין בנו קודם לאחר יעשו כמנהגם ואפילו אם נהגו למנות הש"ץ עצמו על זמן ידוע ובכלות הזמן מעבירין אותו וממנין אחר תחתיו יעשו כמנהגם ואין בזה משום בזיון לו כיון שנהגו כך וה"ה לשאר מנויים הצריכים לצבור כגון קופה של צדקה וכיוצא בה משאר צרכי ציבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאין נוטלין אם נהגו למנות אנשים לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ונכנסו אחרים תחתיהם אפילו לא קבעו להם זמן בפירוש כשמינו אותם סתמן כפירושן מאחר שנהגו כך:

לה אין נכון להעביר ש"ץ (תוך זמנו) בשביל אחר שקולו ערב יותר ואם הרוב חפצים באחר ישמשו שניהם כאחד:

לו יש מי שאומר שראוי לש"ץ שיתפלל מתוך הסידור המיוחד לצבור שבודאי נכתב לשם שמים ולא לשם התפארות אבל בהנדפסין אין חילוק בין של צבור לאחר:

חלק א סימן נג דין הראוי לירד לפני התיבה:

א ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברוך שאמר ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפניהם וזו לאחריהם ופסוקים שביניהם אינם חשובין הפסק ולכן נוהגין במקומות הרבה לענות אמן אחר ברכת ישתבח אפילו אחר ברכת עצמו שלא אמרו שכל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה אלא כשלא בירך רק ברכה אחת או אפילו בירך ב' ברכות אלא שאין אחיזה לזו בזו שרשאי הוא להפסיק ולדבר בינתיים כגון ברכת השחר אבל כשעונה אחר סיום ב' ברכות או יותר הסמוכות זו לזו שיש אחיזה לזו בזו כגון ברכת קריאת שמע ושמונה עשרה הרי זה משובח וכן ישתבח כיון שהיא סמוכה לברוך שאמר ואסור להפסיק ביניהם בדיבור ומטעם זה עונין אמן אחר בונה ירושלים שבברכת המזון.

וי"א שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו אלא בברכת בונה ירושלים שבברכת המזון לבד להפסיק בין ג' ברכות הראשונים שבברכת המזון שהן מן התורה לברכה רביעית שהיא מדברי סופרים אבל שאר ברכות שכולן מדברי סופרים אין עונין אמן אחר ברכת עצמו אפילו בסיום כמה ברכות הסמוכות זו לזו וכן נוהגין במדינות אלו:

* * *

ב אין לענות אמן אחר בא"י אל מלך גדול בתשבחות שאין זה סיום הברכה אלא אחר חי העולמים שזה סיום הברכה:

ג המספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו וחוזר עליו מעורכי המלחמה מטעם שנתבאר בסימן נ"א ויש מי שאומר שלצרכי צבור או לצורך מצוה כגון לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר להפסיק וכן ש"ץ שלא היה לו טלית ותפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול ללבשן ולברך עליהן אבל כשהביאו לו קודם ישתבח יברך עליהם קודם ישתבח כמו שנתבאר בסי' נ"ג אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר ואצ"ל בין ברכו ליוצר אור בין ש"ץ עצמו ובין הצבור שעמו:

ד ומזה שמפסיקין בין ישתבח ליוצר לצורך מצוה נתפשט המנהג מקדם בהרבה מקומות לברך חולה או לקבול בבית הכנסת שיעשו לו דין בין ישתבח ליוצר שכל זה נקרא צורך מצוה.

ולאחר כן כשחוזרין ומתפללין יאמר הש"ץ מקצת פסוקי דזמרה ויאמר קדיש עליהם כי לעולם אין אומרים קדיש בלא תהלה לפניו ואם לא אמר פסוקים לא יאמר קדיש אלא יאמר ברכו בלא קדיש כמו שבערבית נוהגין לומר ברכו בלא קדיש הואיל ואין אומרים פסוקים לפניו.

והפורס על שמע לא יאמר קדיש אם לא שאמר פסוקים שלעולם לא תמצא קדיש בלא פסוקים שלפניו אם לא אחר גמר התפלה ולכן נהגו לומר פריסת שמע אחר גמר תפלת י"ח בלחש כדי שיאמר הקדיש על תפלת י"ח אבל אח"כ לא שייך לומר קדיש.

ועתה חדשים מקרוב באו שפורסין על שמע אחר קדיש

האחרון מיד ואינו נכון דמה ענין לומר ב' קדישין סמוכין זה לזה ויש ללמדם שיאמרו מקצת פסוקים בין ב' הקדישים.

ומנהג כל ישראל שאין מקדישין בקדיש לעולם אלא בסיום הפסוק או אגדה שהיא דרשת הפסוק אבל לא בסיום התורה שבעל פה שאינה דרשת הפסוק ולכן נוהגין לומר אחר פרקי אבות אגדת רבי חנניא בן עקשיא אומר כו' ואחר פיטום הקטורת ובמה מדליקין אגדת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים וכו' וא"כ גם כשלומדין משניות יש לומר איזה אגדה בסיומן כדי לומר קדיש לאחריה (אבל אחר איזהו די בסיום תפלת יהי רצון):

חלק א סימן נד דינים השייכים לישתבח ובו ד' סעיפים:

* * *

א אומרים קדיש בכל מקום שיש הפסק בסדר התפלה והם לא פחות מז' קדישים בכל יום על שם שבע ביום הללתיך ואלו הם א' אחר פסוקי דזמרה ששם הוא הפסק סדר הפסוקים. ב' אחר סיום תפלת י"ח שהיא מצוה בפני עצמה ואינה דבוקה למה שלאחריה. ג' אחר סדר קדושת ובא לציון שהוא ג"כ דבר שבקדושה. ד' אחר אשרי למנחה שהיא מצוה בפני עצמה שכל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא. ה' אחר סיום תפלת י"ח של מנחה שהיא מצוה בפני עצמה. ו' אחר ברכות של קריאת שמע של ערבית מטעם שיתבאר בסי' רל"ו. ז' אחר תפלת ערבית שכבר נשלמה התפלה.

וז' אלו הן חובה כשמתפללין בצבור והשאר מנהג וראוי לכל אדם ליזהר שלא לפחות מלענות י' קדישים בכל יום:

ב כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו וקדושה אין אומרים בפחות מעשרה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ולהלן נאמר הבדלו מתוך העדה וגו' ולמדין גזרה שוה תוך תוך מה תוך האמור להלן עדה אף תוך האמור כאן עדה ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת צא מהם יהושע וכלב נשארו עשרה.

ועדה זו צריך להיות כולה מזכרים בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות וכמו שהיתה עדה האמורה להלן אבל נשים ועבדים וקטנים אינן מצטרפין:

ג אם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתם גומרין אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל והוא שנשתיירו רובן] ומכל מקום עבירה היא לצאת ועליהם נאמר ועוזבי ה' יכלו אבל אם נשארו עשרה מותר לצאת:

* * *

ד ולא שהתחיל הקדושה עצמה אלא אפילו התחיל ברכות אבות בקול רם ויצאו מקצתן גומר אפילו קדושה וכל תפלת י"ח וסדר קדושת ובא לציון וקדיש שלאחריה שלא בעשרה שכל זה מגמר תפלת י"ח הוא ולכך אין ש"ץ אומר קדיש שלם עד אחר סדר קדושה זו ואותו קדיש שלם חוזר על תפלת י"ח שהרי אומר תתקבל צלותהון וכו'.

ומכל מקום אם הוא יום הכניסה אין קורין בתורה אם הלכו מקצתן קודם שהתחילו לקרות שהקריאה אינה מגמר התפלה שהרי במנחה קורין קודם התפלה.

וכן אם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו יוצר לא יתחיל הש"ץ להתפלל התפלה בקול רם שתפלת י"ח וקדושה אין להם ענין עם קדיש וברכו וכן כיוצא בזה בערבית לא יאמר הקדיש שלאחר תפלת י"ח אלא א"כ היו עשרה בתחלת תפלת י"ח ולא די במה שהיו עשרה בשעת קריאת שמע וברכותיה אבל קדיש שלפני תפלת י"ח יאמר כשהיו עשרה בתחלת ערבית אע"פ שיצאו מקצתן אח"כ.

וקדיש שלאחר עלינו בין בשחרית בין בערבית לא יאמר אלא א"כ יש עשרה בשעת אמירת הקדיש ואפילו היו עשרה בשעת אמירת עלינו אין זה מועיל לקדיש שלאחריו הואיל ואינו אלא מנהג לומר קדיש אחר עלינו ולא מתקנת חכמים הוא וה"ה בקדיש שאומרים אחר הלימוד צריך שיהיו עשרה בשעת אמירת הקדיש.

וה"ה אם היו עשרה באמירת פסוקי דזמרה או באמירת אשרי שלפני תפלת המנחה ואח"כ יצאו מקצתן קודם שהתחיל הקדיש לא יתחילנו בפחות מעשרה שאף שקדיש זה הוא מתקנת חכמים שסדרו התפלה מכל מקום כיון שלא יוכל לומר ברכו או תפלת י"ח אחר קדיש זה כמו שסדרו חכמים אין קדיש זה חובה כלל שתקנת חכמים היתה לומר קדיש וברכו סמוכים זה לזה ומטעם זה אסור להפסיק ביניהם בשום ענין כמו שנתבאר בסימן נ"ד וכן במנחה תקנתם היתה לומר קדיש לפני תפלת י"ח שלעולם אין מתחילין תפלת י"ח כך בלא קדיש לפניה כמו שיתבאר בסי' רצ"ב:

* * *

ה יש מתירין לומר דבר שבקדושה בט' וצירוף עבד או אשה או קטן לפי שעל כל עשרה בני ברית השכינה שורה אלא שאינו כבוד שמים לומר דבר שבקדושה בפחות מט' בני מצות שט' נראים כעשרה ובלבד שיהיה הקטן יותר מבן ו' שנה ויודע למי מתפללין שפחות מבן שש אע"פ שיודע אין דעתו כלום שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות והרי הוא כמו שאינו בן דעת ויש אומרים שאין אשה ועבד או קטן מצטרפים בשום ענין אלא צריך שיהו כל עשרה זכרים בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות ובפחות מכן אין השכינה שורה ואין אומרים דבר שבקדושה ואפילו ע"י ספר תורה שביד הקטן אין לצרפו וכן עיקר ואעפ"כ אין למחות באותן שנוהגין להקל בשעת הדחק לצרפו ע"י חומש שבידו או אפילו בלא חומש כיון שיש להם על מי שיסמכו ומכל מקום לא יאמרו אלא ברכו וקדיש שהוא חיוב אבל לא קדיש שאחר עלינו שאינו אלא מנהג:

ו אם לא הביא ב' שערות אפילו הוא גדול בשנים דינו כקטן עד שיצאו רוב שנותיו דהיינו ל"ו שנה שאז נתברר שהוא סריס ולא יביא שערות לעולם ואם נראה בו סימני סריס קודם לכן דינו כגדול מבן עשרים שנה ומעלה ומכל מקום א"צ לבדוק בשערות בכל שהגיע לכלל שנותיו דהיינו בן י"ג שנה ויום א' שכיון שתפלה מדברי סופרים סומכין על החזקה שמן הסתם הביא ב' שערות כיון שהגיע לכלל שנותיו שראוי להביא בהן ב' שערות:

ז אם התחיל אחד מעשרה להתפלל תפלת י"ח לבדו ואינו יכול לענות עמהם אעפ"כ מצטרף עמהם וה"ה לב' או ג' או ד' כל שנשאר הרוב שעונין אמן אין עניית המיעוט מעכבת שאין אמירת דבר שבקדושה בי' תלוי בענייתן רק שיהיו שם שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל על כל עשרה שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה (כגון קדיש וברכו או אפילו קדושה אם הש"ץ לא התפלל עדיין בלחש לעצמו אבל כשהש"ץ חוזר התפלה פעם ב' צריך ליזהר שיהיו ט' שומעין ועונין אמן אחריו שלא יהיה ברכותיו לבטלה כמ"ש סימן קכ"ד):

* * *

ח ויש אומרים שה"ה אם אחד מי' ישן מצטרף לדבר שבקדושה אע"פ שאינו עונה עמהם אבל יותר מאחד אין כבוד שמים לצרפם אם הם ישנים ויש אומרים שאין לדמות ישן למתפלל לפי שהישן נשמתו מסתלקת ממנו ואין קדושה שורה עליו ואפשר שרוח הטומאה שורה עליו אפילו כשישן ביום כמו שנתבאר בסי' ד' ולענין מעשה אין להכניס את עצמו למחלוקת כיון שאפשר להקיצו:

ט כשאדם מתפלל לבדו אע"פ שיש עשרה בלעדו נכון שימתינו מלומר קדיש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא אבל אם מתפלל עמהם ומאריך בתפלתו א"צ להמתין עליו כמ"ש סי' קכ"ד:

י ומי שישן בשעה שהצבור מגיעין לדבר שבקדושה נכון שימתינו עד שיעוררוהו משנתו ואם לא רצה לעמוד א"צ להמתין:

יא חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הן כפקחים ומצטרפים לכל דבר שבקדושה אע"פ שאין עונין עמהם ואפילו הם ב' או יותר כל שהרוב הם פקחים שיכולים לענות אמן אין עניית המיעוט מעכבת כל שהם בני מצות והשכינה שורה עליהם אלא שאם הש"צ התפלל כבר בלחש לא יחזיר התפלה שנית אלא א"כ יש ט' השומעים ועונין אמן כמ"ש סי' קכ"ד אבל מי שאינו שומע ולא מדבר הרי הוא כשוטה וקטן וזהו חרש שדברו בו חכמים בכל מקום:

יב לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד אבל קודם לכן אע"פ שהביא ב' שערות אינו אלא שומא:

יג מי שנולד ביום ראשון של ראש חודש כסליו שהוא יום ל' של מרחשוון ובשנת י"ג חודש מרחשוון חסר וראש חודש כסליו אינו אלא יום א' אעפ"כ אינו נעשה בר מצוה עד ראש חודש כסליו שאע"פ שלחדשים ושנים מונין מיום ב' של ראש חודש שהוא עיקר ויום א' הוא מן חודש שלפניו מכל מקום עדיין לא מלאו י"ג שנים שלימות מיום אל יום עד שיעברו כ"ט יומין שלמים ממרחשוון כמו שנולד אחר שעברו כבר כ"ט יום:

חלק א סימן נה דיני קדיש ובו כ"ו סעיפים:

'לקוטי תורה' פרשת קרח – הפרשה החסידית

וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן[1]

"**וְהִנֵּה** פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן כו', **וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים**" (פְּרָשָׁתֵנוּ יז, כג):

לְהָבִין לָמָּה **שְׁקֵדִים**?[2]

הִנֵּה שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהַגְּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּירוֹת וּתְבוּאוֹת כְּמוֹ זַיִת, גֶּפֶן, תְּאֵנָה כו', שֶׁכּוּלָּם מִשְׁתָּהִים זְמַן רַב יוֹתֵר מֵהַשְּׁקֵדִים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת סוֹף קֹהֶלֶת (קט"ו, ב): "מָה סִימָנוֹ שֶׁל שָׁקֵד זֶה? מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מֵצִיץ[3] עַד שָׁעָה שֶׁהוּא גוֹמֵר – כ"א יוֹם". וְעַל כֵּן נִקְרָא "**שָׁקֵד**" – שֶׁהוּא עִנְיָן **מְהִירוּת.** כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּיִרְמְיָה סִימָן א', [יא־יב]): "מַקֵּל **שָׁקֵד** כו' – **כִּי שֹׁקֵד** אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ"[4].

וְזֶהוּ רֶמֶז עַל הַכְּהוּנָּה: כִּי הִנֵּה "**אַהֲרֹן**" אוֹתִיּוֹת "**נִרְאָה**"[5], שֶׁעַל יָדוֹ הָיוּ כָּל הַהִתְגַּלּוּת וְהַמְשָׁכוֹת הָאוֹרוֹת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה[6]. וְהִנֵּה, הַהַמְשָׁכוֹת הַנִּמְשָׁכִים עַל יָדוֹ, הֵם נִמְשָׁכִים מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת עַד לְמַטָּה – **בִּמְהִירוּת** גְּדוֹלָה בְּלִי שׁוּם עִיכּוּבִים.

כִּי הִנֵּה כָּתוּב בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: "**הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּטוּבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד**"; לִהְיוֹת מִתְהַוֶּה מִטּוּבוֹ וְחַסְדּוֹ הָעֶלְיוֹנִים הַשְּׁפָעוֹת גַּשְׁמִיִּים, צָרִיךְ לִהְיוֹת יְרִידַת הַחֶסֶד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה

---

1. (כַּנִּרְאֶה נֶאֱמַר בִּשְׁנַת תקע"א).

2. (וְעַיֵּן בְּרַבּוֹת סוֹף פָּרָשָׁה קֹרַח. וְשָׁם: **וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים** – גָּמַל לְכָל מִי שֶׁהָיָה שׁוֹקֵד עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי [וּבְפֵירוּשׁ מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה: "וַיִּגְמוֹל" דָּרַשׁ לְשׁוֹן גְּמוֹל, וּ"שְׁקֵדִים" – לְשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת. וּבְפֵירוּשׁ הרד"ו: מִלְּשׁוֹן אוֹרֵב וְעוֹשֶׂה מְרִיבָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר יִרְמְיָה (הַ, ו) "צָמַר שֹׁקֵד עַל עֲרֵיהֶם" וְכֵן "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה" וְכֵן "כִּי שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי" (יִרְמְיָה א, יב) שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם, וְלָמָּה שְׁקֵדִים וְלֹא רִמּוֹנִים וְלֹא אֲגוֹזִים? לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם וְכָמוֹ שֶׁכָּתוּב "שֶׁלַּחִיךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, יג) וְכֵן "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז" (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, יא) כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁמוֹת רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה ל"ו. – הרד"ו].

3. (בְּרַבּוֹת שָׁם בְּדִפּוּסִים הַנִּפְוָצִים: "מִשָּׁעַת שֶׁיָּצִיץ". אָמְנָם בְּאֵיכָה רַבָּה בְּפִתִּיחְתָּא כד וּבְיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי קֹהֶלֶת רֶמֶז תתקפט – כְּבַבְּפָנִים).

4. (רְאֵה בַּמְּפָרְשִׁים עַל הַפָּסוּק).

5. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל ל, א)).

6. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" – [בְּפֵירוּשׁ*] "**בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר**". [* תִּקּוּן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר].

הַהַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ עַל חֶסֶד גַּשְׁמִי. וְעַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת "**נִרְאֶה אוֹר**" (תְּהִלִּים לו, י), הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בִּמְהִירוּת, **שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב** בְּהֶעוֹלְמוֹת וְרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בָּהֶם עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לְמַטָּה, כִּי אִם יִהְיֶה עוֹבֵר וְנִמְשָׁךְ דֶּרֶךְ הֵם **בִּמְהִירוּת**, מִבְּלִי עַכָּבָה בָהֶם[7], וְעַל כֵּן הָרֶמֶז לָזֶה הוּא "שְׁקֵדִים" כַּנַּ"ל.

וּבְיֹאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה יָדוּעַ הַקּוּשְׁיָא: מַדּוּעַ שֶׁמְּבַקְּשִׁים **בְּכָל יוֹם** וּמִתְפַּלְּלִים: "רְפָאֵנוּ ה'", "בָּרֵךְ עָלֵינוּ" – הֲרֵי עִיקַּר דִּינוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים**! וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב קוּשְׁיָא זוֹ בַּתּוֹסְפוֹת[8].

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי מַה שֶׁנִּכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[9] – הַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ חֶסֶד עַל נַפְשׁוֹ. וְהַחֶסֶד הַהוּא הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְמַעְלָה עֲדַיִין בְּמַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא מָקוֹר דְּבִי"עַ. וְהַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב: "**בִּטּוּבוֹ** – בְּחֵן וּבְחֶסֶד" **שֶׁלּוֹ**, שֶׁהוּא "חֶסֶד **עֶלְיוֹן**" בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמְּהוּת הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים.

וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (וַיֵּרָא יח, כז) – שֶׁאָמַר אַבְרָהָם עַל חֶסֶד וְאַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ דִּמְיוֹן לַחֶסֶד־דַּאֲצִילוּת רַק כְּמוֹ "עָפָר וָאֵפֶר" כו'.

וְלָכֵן, כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵחֶסֶד שֶׁבַּאֲצִילוּת הַשְׁפָּעוֹת הַגַּשְׁמִיּוּת בַּעֲשִׂיָּה, כִּצְרָכֵי הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף – הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּלְשֵׁל וְלֵירֵד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת בְּהֵיכְלוֹת דְּאַבִּי"עַ מֵהֵיכָל לְהֵיכָל, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה לִהְיוֹת "חַסְדּוֹ" בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, לְרַפְּאוֹת הַחוֹלֶה וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים[10].

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א): "**אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**" – שֶׁהוּא נִדּוֹן לְפִי מַעֲשָׂיו **הַיּוֹם**:

הַאִם רָאוּי וּכְדַאי הוּא שֶׁיֵּרֵד וְיוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד עֶלְיוֹן, הַנִּמְשָׁךְ כְּבָר עַל נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים – שֶׁיִּהְיֶה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, מֵהֵיכָל לְהֵיכָל בִּכְדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵרוּחָנִיּוּת לְגַשְׁמִיּוּת;

אוֹ שֶׁמָּא אֵין רָאוּי הָאָדָם לָזֶה, וַאֲזַי יִתְעַכֵּב וְלֹא יֵרֵד לְמַטָּה, רַק יִשָּׁאֵר לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת, וְשָׁם יַגִּיעַ לוֹ שֶׁיּוֹסִיפוּ לוֹ תַּעֲנוּג בְּגַן־עֵדֶן, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ הַחֶסֶד, אֲבָל עִם כָּל זֶה לֹא יוּמְשַׁךְ מִמֶּנּוּ לְמַטָּה כְּלָל.

(וְהֶגֶם שֶׁמָּה שֶׁאָמְרוּ "אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם" זֶהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי נָתָן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְרַבָּנָן. מִכָּל מָקוֹם, הָא עַל כָּרְחֲךָ גַּם לְרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, עִיקַּר הַדִּין – בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה. דְּאִם לֹא כֵּן, אֵיךְ יְפָרְשׁוּ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים פא, ה) דְּ"כִי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, **מִשְׁפָּט** לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב" – דְּקָאֵי אַרֹאשׁ הַשָּׁנָה?

וְגַם, מַה שֶׁכָּתוּב (עֵקֶב יא, יב): "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ **מֵרֵאשִׁית** הַשָּׁנָה", שֶׁמִּזֶּה לָמְדוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה (דַּף ח') – דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "רֹאשׁ הַשָּׁנָה **לְדִין**" כו'.

וְעוֹד, דְּאִם לֹא כֵּן, מָה עִנְיָן "מַלְכִּיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת" שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְ"הַמֶּלֶךְ **הַמִּשְׁפָּט**" – בַּ"עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה" – וּמַה יּוֹם מְיֻיּוֹמִים?! אֶלָּא וַדַּאי גַּם רַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן מוֹדִים דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "יוֹם הַדִּין".

וְכֵן מַאֲמַר רַז"ל (פֶּרֶק ב' דְּבֵיצָה, דַּף י"ז, עַמּוּד א'): "מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִין לוֹ **מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים**" – מַשְׁמַע דְּאִתַּי וַדַּאי לְכוּלֵּי עָלְמָא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם מַחְלוֹקֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן סְבִירָא לֵיהּ דְּ"אָדָם נִדּוֹן" גַּם כֵּן "בְּכָל יוֹם". וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

---

7. (וְעַיֵּן כְּהַאי גַּוְונָא מֵעִנְיָן "**מְהִירוּת**" – בְּהָרַמַ"ז אֶמוֹר, רֵישׁ דַּף צ"ט. כו').

8. (פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת, דַּף י"ב, עַמּוּד ב'. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דַּף ט"ז, עַמּוּד א').

9. (רְאֵה בֵּיצָה טו, א).

10. (וּיוּבָן זֶה מִמַּה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "פָּתַח אֲלִיָּהוּ", גַּבֵּי "אֵין לְךָ עֵשֶׂב כו'". וְתוֹרָה אוֹר יג, ד וְאֵילָךְ. וְשָׁם: שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב וּמִלְּמַטָּה, שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: גְּדַל)" . . וְדֶרֶי הַתַּפּוּחַ הַגַּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ מְתִיקוּת, "וְחִיּוּי אוֹכֵל יִטְעָם" (אִיּוֹב יב, יא) – הַאִם נֹאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ אֲשֶׁר בָּאָרֶץ טַעַם וּמְתִיקוּת גַּם כֵּן? וּפְשִׁיטָא בַּמַּזָּל שֶׁאֵינוֹ מַעֲרֵךְ וּמְהוּת זֶה כְּלָל!

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמְּתִיקוּת נִמְשָׁךְ מֵחֶסֶד וּמִרִירוּ מִגְּבוּרָה – וְדֶרֶי הֵם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים! רַק שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְסֵדֶר יְרִידַת הַמַּדְרֵגוֹת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה נִתְגַּשְׁמוּ, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת חֶסֶד – מְתִיקוּת כו', עִם הֱיוֹת שֶׁאֵין עָרוּךְ אֵלָיו, מִכָּל מָקוֹם הוּא מִמְּזֹגוֹ וּתְכוּנָתוֹ).

וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִזּוּזָה מִיָּמִין", בְּעִנְיָן "שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל" וְתוֹרָה אוֹר מב, ב וְאֵילָךְ. וְשָׁם: דְּהַיְינוּ שֶׁאָמַר עַל כָּל דָּבָר מִדִּבְרֵי תּוֹרָה – רוּחָנִיּוּת הָעִנְיָן. כְּמוֹ מִצְוֹת קָרְבָּנוֹת (וַיִּקְרָא א, ב): "מִן הַבְּהֵמָה", וּמִקְרִיבִים חֵלֶב וְדָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בְּכֹהֵן וּבְגִדֵי כְּהוּנָּה, וְהָיָה אוֹמֵר עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ נִקְרָא חֵלֶב וְדָם בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ כֹּהֵן וּמַהוּ בִּגְדֵי כְּהוּנָּה.

וְהַנָּה, "גְּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ" – כַּמָּה מַדְרֵגוֹת רוּחָנִיּוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. וְהַשִּׂיג שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, דְּהַיְינוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְכוּלָּם אֵינָן רַק בְּחִינַת מָשָׁל לְגַבֵּי בְּחִינַת אֲלוּקוּת מִמֹּשׁ הַשּׁוֹרֶה וּמִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה).

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" כו', בְּעִנְיָן "עוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים" (תּוֹרָה אוֹר סט, ג. וְשָׁם: "נוֹצֵר חֶסֶד" . . הִיא . . בִּבְחִינַת הֶעְלֵם קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי גִּלּוּי . . מַה שֶּׁאֵין כֵּן "וְעֹשֶׂה חֶסֶד" – שֶׁבְּעוֹלָם־הַזֶּה . . וְעַל ב' בְּחִינוֹת חֶסֶד הַנַּ"ל נֶאֱמַר "לַאֲלָפִים כו'" – פֵּירוּשׁ: אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת. וְעִנְיָן הַמַּדְרֵגוֹת – שֶׁהֵם מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה . . עִילּוּי אַחַר עִילּוּי. וְכֵן בַּהֲמִשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, הֵן הֵם כַּמָּה צִמְצוּמִים, צִמְצוּם אַחַר צִמְצוּם . . וְזֶהוּ "לַאֲלָפִים" – בֵּין בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" – בִּבְחִינַת אַבְרָהָם חֶסֶד־דַּאֲצִילוּת, וּבֵין בְּ"נוֹצֵר חֶסֶד" – בְּחִינַת מֹשֶׁה. וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַבְרָהָם בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" נִמְשָׁךְ רַק בַּאֲצִילוּת . . אֲבָל בְּחִינַת "נוֹצֵר חֶסֶד", בְּחִינַת מֹשֶׁה . . הַמְשִׁיךְ גַּם בְּבִי"עַ).

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (תּוֹרָה אוֹר פח, ג וְאֵילָךְ)).

וּכְמוֹ כֵן, גַּם לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, הֲרֵי גַּם לְדִידְהוּ עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר דְּשַׁיָּיךְ בְּחִינַת דִּין בְּכָל יוֹם. שֶׁהֲרֵי מְבַקְּשִׁים כָּל הַבַּקָּשׁוֹת בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – אַף גַּם לְרַבָּנָן. כַּמְּבוֹאָר בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (דַּף י"ב, עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב'). וְהַיְינוּ גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וְעִנְיָן הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁבֵּינֵיהֶם אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ[11]).

וְהִנֵּה הַשְׁפָּעַת חֶסֶד זֶה, הוּא מִתְעַכֵּב וְשׁוֹהֶה עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ וּבָא לְמַטָּה. שֶׁהֲרֵי בְּכָל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵהֵיכָל לְהֵיכָל – הוּא עַל יְדֵי מִשְׁפָּט, אִם רָאוּי הוּא שֶׁיּוּמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, וּמְעַיְּינִים בְּדִינוֹ, וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּקַטְרֵג לוֹמַר – שֶׁחָטָא, וְאֵינוֹ רָאוּי לָזֶה.

(וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל בְּרִבּוֹת וַיִּשְׁלַח, פָּרָשָׁה ע"ו, עַל פָּסוּק[12] "וַיֹּאמֶר בְּנָיָהוּ כוּ' אָמֵן כֵּן יֹאמַר": וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כב, ט): "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְךָ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה"? אֶלָּא אָמַר: "הַרְבֵּה קָטֵגוֹרִין יַעַמְדוּ מִכָּאן וְעַד גִּיחוֹן". עַיֵּין שָׁם).

אֲבָל כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּמִגִּזְעוֹ תַּחְתָּיו – כֹּהֲנִים הַנּוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם[13] וּמְבָרְכִים אֶת הָעָם בְּ"בִרְכַּת כֹּהֲנִים", אֲזַי הַשֶּׁפַע הִיא נִמְשֶׁכֶת בְּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלְמוֹת בְּאֵין מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְאֵין מְעַיְּינִים בַּדִּין כְּלָל.

(וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר (לִקּוּטֵי תַּצְא לט, א וְאֵילָךְ) עַל פָּסוּק (תַּצְא כג, ו): "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹעַ אֶל בִּלְעָם כוּ'" – שֶׁלֹּא שָׁמַע שׁוּם קִטְרוּג, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "כִּי **אֲהַבְךָ** כוּ'" (שָׁם). וְזֶהוּ שֶׁמְּבָרְכִים הַכֹּהֲנִים: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל **בְּאַהֲבָה**".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים קמז, טו): "**הַשּׁוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ, עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ**", דְּפֵירוּשׁ "**הַשּׁוֹלֵחַ**" הוּא – כְּשֶׁיּוֹרֵד הַשֶּׁפַע לְאַט לְאַט, וּבְהַדְרָגָה וּבְמָתוּן. אֲבָל "**עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ**" הַיְינוּ כְּשֶׁהַשֶּׁפַע הוֹלֵךְ בְּמְהִירוּת, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל[14].

וְעַיֵּין בְּרִבּוֹת פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן: "יֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנִית לְאַרְבָּעִים יוֹם כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנִית לְעֶשְׂרִים יוֹם כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנִית לְיוֹם אֶחָד כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה כוּ'". עַיֵּין שָׁם[15]).

וְזֶהוּ עִנְיָן "**בִּרְכַּת כֹּהֲנִים**":

"**יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ**" (נָשֹׂא ו, כד). וְאָמְרוּ רַז"ל: "יְבָרֶכְךָ" – בְּמָמוֹן כוּ', "יְבָרֶכְךָ" – בְּבָנִים כוּ'. "וְיִשְׁמְרֶךָ" – מִן הַמַּזִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת, נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י"א. הַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ הַחֶסֶד הָעֶלְיוֹן **מִיָּד** בַּגַּשְׁמִי, לִהְיוֹת הַבְּרָכָה בִּבְנֵי וּמְזוֹנֵי.

"**יָאֵר ה' פָּנָיו**" (נָשֹׂא שָׁם, כה) – הַיְינוּ הֶאָרַת פָּנִים.

"**וִיחֻנֶּךָּ**" (שָׁם) – שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה.

וְאָמְנָם שֹׁרֶשׁ הַטַּעַם לָזֶה, עַל הֱיוֹת הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נִמְשָׁךְ בְּמְהִירוּת בְּאֵין מְעַכֵּב וּמוֹנֵעַ הַהַמְשָׁכָה, הוּא לְפִי כִּי "אֵית חֶסֶד וְאֵית חֶסֶד"[16] – "חֶסֶד עוֹלָם", "וְרַב חֶסֶד". וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן הוּא מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד"[17], וְהוּא חֶסֶד שֶׁבְּלִי גְבוּל, שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ "עַל פִּי מִדּוֹתָיו", וְאֵין שׁוּם בְּחִינַת דִּין שֶׁיְּעַכְּבוּ כְּלָל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּ"חֶסֶד עוֹלָם", יֵשׁ כְּנֶגְדּוֹ בְּחִינַת דִּין הַמְּעַכְּבוֹ[18].

וְהַמָּשָׁל לָזֶה: עַל דֶּרֶךְ מְשֹׁל נָהָר גָּדוֹל בִּמְאֹד, שֶׁהֲלִיכַת הַמַּיִם הוּא בְּתִגְבּוֹרֶת גְּדוֹלָה – לֹא יוּכְלוּ לְעַכֵּב הֲלִיכַת הַמַּיִם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְנָהָרוֹת שֶׁאֵין גְּדוֹלִים כָּל כָּךְ – מְעַכְּבִים הֲלִיכַת וְהַמְשָׁכַת מֵימָיו עַל יְדֵי עֵצִים וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא, עַד שֶׁמַּעֲמִידִין עַל יְדֵי זֶה עֲלֵיהֶם בֵּית הַטְּחִינָה אוֹ גִּשְׁרִים. אֲבָל בְּנָהָר גָּדוֹל מְאֹד לֹא יְעוּכָּב עַל יְדֵי מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים הַנַּ"ל, כִּי אִם הָלוֹךְ יֵלֵךְ בִּמְנֻהָגוֹ, וְיִשְׁטוֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְּעַכְּבִים.

כָּךְ הַנִּמְשָׁל בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד" – הוּא הוֹלֵךְ וְנִמְשָׁךְ **בִּמְרוּצָה**. וְכָל הַדִּינִין מִתְעַבְּרִין וּמִתְבַּטְּלִין מֵחֲמָתוֹ כוּ'.

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים יט, ג) "**יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר**" (סִידּוּר עִם דַּא"ח קפ, ב וְאֵילָךְ), דְּפֵירֵשׁ בַּזֹּהַר תְּרוּמָה קל"ו, ב': "'**יַבִּיעַ**', כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: 'מַבָּע', אִתְעֲבֵד **אוֹחוּ** לְאִתְנַהֲרָא דָּא מִן דָּא"[19]. לְשׁוֹן **מְהִירוּת**. כְּדְמִתְרְגֵּם (אוּנְקְלוֹס הָאֲזִינוּ לב, לה) "וְחָשׁ עֲתִידוֹת לְמוֹ" – "וּמַבָּע דְּעָתִיד לְהוֹן"[20]. דְּהַיְינוּ שֶׁבְּשַׁבָּת נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע גַּם כֵּן בִּמְהִירוּת, מִשּׁוּם דְּ"כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָּהּ כוּ'". עַיֵּין שָׁם[21].

וְיוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (בִּירְמְיָה סִימָן ל"א, כ"(ו))[22], שֶׁיֵּשׁ

11. וּכְבָר הָאֲרִיךְ בָּזֶה גַּם כֵּן בַּ"עֶשְׂרָה מַאֲמָרוֹת", מַאֲמַר חִקּוּר דִּין, חֵלֶק ב', פֶּרֶק א' וּפֶרֶק כ"ו.

12. (מְלָכִים א' א, לו. וְשָׁם: "וַיַּעַן בְּנָיָהוּ").

13. (סוֹטָה לח, א. טור שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים קכח, יב)

14. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יא, ג).

15. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ "**מַהֵר קַח אֶת הַלְּבוּשׁ** כוּ'" – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עַד דְּלֹא יָדְעִי בֵּין כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צה, ד).

16. (זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי רִיט, א. זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קלג, ב).

17. כַּנִּזְכָּר עַל פָּסוּק "בַּהַעֲלֹתְךָ" (לְעֵיל בְּהַעֲלֹתְךָ ל, א). וְעַל פָּסוּק "וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ" (תּוֹרָה אוֹר פב, א וְאֵילָךְ).

18. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ" (תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י).

19. (תַּרְגּוּם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'מַבָּע' – נַעֲשָׂה בִּמְהִירוּת לְהָאִיר זֶה מִזֶּה).

20. (וּמַחִישׁ הֶעָתִיד לָהֶם).

21. וְעַיֵּין עוֹד מַעְנְיָן **שְׁקָדִים** – [בּוֹהַר] בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ט"ו, ב'). וְשָׁם: "תָּא חֲזֵי, שְׁקָדִים –מִנְּהוֹן מְרִירִין מִנְּהוֹן מְתִיקִין כוּ'".

22. (לא, ז: "כַּאֲשֶׁר **שָׁקַדְתִּי** עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרֵעַ, כֵּן

שְׁקִידָה לְמוּטָב וּלְטוֹב. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (מקץ מא, לב): "כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹקִים, וּמְמַהֵר הָאֱלֹקִים לַעֲשׂוֹתוֹ" – וְהָיוּ שְׁנֵי שָׁבָע וְגַם הַהֵפֶךְ[23].

וּ"שְׁקֵדִים" דְּגַבֵּי מַטֵּה אַהֲרֹן, "וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים", הַיְינוּ בְּמַאֲמָר[24]: "אַל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים" דְּפֵּירוּשׁ "טוֹבִים" – עַל דֶּרֶךְ "הָאוֹר כִּי טוֹב" (בְּרֵאשִׁית א, ד), "אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה", שֶׁיּוּמְשָׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה לִהְיוֹת "נִרְאֶה אוֹר"[25]. :

אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטֹעַ").

23. וְעַיֵּין בְּסֵפֶר "מָגֵן דָּוִד" בְּאוֹת גִּימֶל מִזֶּה.

24. (תְּפִלַּת הָעֲמִידָה).

25. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן מְשֻׁמָּחֵי חָתָן". (לְעֵיל צו ט, א).

(וְעַיֵּין בְּהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קנ"ח: "וְעוֹד נוֹדַע שֶׁשְּׁנֵי מִינֵי שֶׁפַע הֵם כוּ'". עַיֵּין שָׁם וְשָׁם: "הָאֶחָד הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה וּמִתְפַּשֵּׁט וְהוֹלֵךְ לִזּוֹן אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם נוֹטֵל חֶלְקוֹ, וְזֶה הוֹלֵךְ וּמִתְעַבֶּה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. וְהַמִּין הַשֵּׁנִי הוּא הָאוֹר הָעוֹבֵר דֶּרֶךְ מַעֲבָר וְאֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט (נֹסַח אַחֵר: מִתְמַעֵט) אֶלָּא מִתְעַבֶּה מֵרֹאשׁ עַד סוֹפוֹ").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(מה) **והנה** אע"פ שבכל זה מתורץ איך נעשה היחוד דחו"ב הוי' אלקינו כו' ע"י ישראל ששרשו רק במחשבה וח"ע כו' שאין זה רק ע"י מס"נ דרצון העליון דבכל נפשך הנ"ל (כמו שאמר בפע"ח דיחוד פנימי דאו"א אין זה אלא ע"י מס"נ דוקא כו' וראיה מעשרה הרוגי מלכות שהעלו מ"נ לאו"א כו') אבל עדיין יש להבין דא"כ מהו ההפרש בין אהבת בכל נפשך לאהבה דבכל מאדך כו' מאחר ששניהם בבחי' רצון העליון שלמעלה מן השכל כו' ולמעלה מבואר דדוק' ע"י בכל מאדך מתעורר למעלה ג"כ בחי' רעוא דכל רעוין כו' כנ"ל אך הנה ידוע דואהבת הוא גי' תי"ד שהן ב"פ או"ר והיינו להיות כי האהבה נקרא אור ויש ב' מדריגות בחי' אור ישר ובחי' אור חוזר כידוע והיינו ב' מדריגות דבכל נפשך ובכל מאדך כו' להבין כל זה יש להקדים תחלה ענין אחד הידוע בפע"ח שכל עיקר ענין הק"ש והתפילה דשחרית היינו כדי שיהיה היחוד פב"פ דוקא כי מתחלה היה יחוד משפיע ומקבל בבחי' אב"א לבד וע"י הק"ש נעשה החזרת פב"פ (ע"ד שאמרו באדם וחוה שהיו דו פרצופים בחי' אב"א ואחר הנסירה נעשה יחוד' בבחי' פב"פ כו' כידוע) ולהבין ביאו' ענין יחוד דפב"פ למעלה הנה אנו רואים ג"כ למטה בכנ"י שמתייחדים בהקב"ה שהוא בחי' סובב כו' שיש בהן ב' אופנים דיחוד אב"א פב"פ כו' להיות מבואר בפע"ח דסיבת החזרת היחוד פב"פ היינו ע"י בחי' דו"ר שכליים בבחי' המוחין דוקא והיינו בק"ש דוקא באמרו ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך כו' וזה דבר פלא לכאורה איך ע"י אוי"ר שנולדים מן ההתבוננות דשמע ישראל בסובב וממלא כו' עי"ז יהיה יחוד עליון דכנ"י בשרשם בסובב כ"ע בבחי' פב"פ כו'. אך הנה להבין בחי' פב"פ יש להקדים תחלה ענין יחוד דאב"א דלכאורה אם רק בחי' האחוריים של המשפיע והמקבל מתקרבים למה נקרא יחוד כו' להיות שיש להבין במ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים וידוע עד"מ באדם החזרת עורף לרעהו מורה ענין עזיבת האהבה והקירוב לגמרי אלא להיפוך להתרחק בחזרה זו שפונה עורף אליו כידוע וא"כ מה זה שאמר כי פנו אלי עורף ולא פנים שמזה הל' משמע שיש בזה איזה צד קירוב ויחוד רק שאינם מתייחדי' בבחי' פנים רק בבחינת עורף לבד וז"ש כי פנו אלי פי' שהן פונים אלי ביחוד וקירוב אך רק בבחי' עורף לבד הם פונים אלי ולא בבחי' פנים כו' אבל הנה הענין הוא כידוע דבחי' עורף או בחי' אחוריים דרצון הפנימי שבמוח ולב ופי' אחוריים היינו בחי' החיצוני' שהוא בחי' התמצית שנפל כלאחר יד כמו הנותן שפע כלאחר יד שאין פנימיות רצונו כלל בהשפע' זו רק בדרך חיצונית הרצון ביותר מפני שלא יהי' נראה כמרחק לגמרי אבל מ"מ הרי חל הרצון עכ"פ בהשפעה זו שאם לא היה רוצה כלל כמו לשונא לא היה משפיע גם בבחי' אחוריי' כו' אבל זה האוהב רוצה להשפיע חסדו רק מפני שאין פנימית רצונו ולבבו עמו אינו משפיע רק בהחזרת הפני' ממנו אלא מבתר כתפין וכה"ג ע"י שליח שלא יראה פניו כמו האב שמשפיע לבנו בדרך אחוריי' כשאינו רוצה בו בבחי' פנימיות כו' והיינו משום דכמים הפני' כו' לפי אופן קירוב המקבל אל המשפיע שמתקר' אליו רק בבחי' אחוריי' לבד דהיינו שלא בא אליו בבחינת פנימיות רצון הנפש כלל וכלל כי אין לו אהבה ורצון פנימי כלל אל המשפיע רק שמ"מ מתקרב אליו לבקש

בפה מן השפה לחוץ לבד ולבו בל עמו ומה שאין לו
אליו בחי' התקשרו' פנימית הנפש כלל היינו מפני
שהלך אחר איש זר ושם נפשו קשור' בבחינת הפנימית
ע"כ לא נשאר בנפשו אל זה המשפיע רק חיצוניות
הרצון בעלמא שאין בו חיות כלל עד"מ אשה זונה
מבעלה שעיקר פנימיות רצונה נתנה באחר ולבעלה
אין לה רק חיצוניות ואחוריי' של הרצון בקרבתה עמו
שלא יהיה נראה כריחוק גמור וכמ"כ בעלה מתרחק
בפנימיות רצון ממנה ואינו מתקרב אליה רק בבחי'
חיצונית בעלמא שלא יהיה נראה כמרחק לגמרי כו'
וזהו הנקרא יחוד אב"א שיש במשפיע ומקבל בחינ'
קירוב ויחוד זה עם זה אבל אין בזה שום התקשרו'
בחי' פנימית רצון הנפש כלל זה עם זה רק בבחי'
האחורי' והחיצונים שבנפשם קשור ומיוחד זע"ז כו'
וד"ל. ולמעל' יובן ג"כ ביחוד דכנ"י בבעלה בחי'
סובב כ"ע שז"ש כי פנו אלי פי' אף על פי שהם פוני'
ומתקרבים אלי בתפלתם בבקשת צרכיה' ומסדרי'
שבחו תחלה בפסד"ז ומתפעלים באוי"ר בק"ש כו' כל
זה שפוני' אלי אינו רק בבחי' חיצוני' הרצון שלהם
לבד (כמו מצות אנשי' מלומדה שלא יוכל לעזוב דרך
אבותיו ומצד עצמו אין לו רצון פנימי) וכמ"ש בפיו
ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני כו' וגם שמראין
עבודה שבלב בק"ש ותפלה אין זה רק בחי' אחוריים
וחיצוניות הרצון הפנימי וזהו הנקרא עורף ולכך א' כי
פנו אלי עורף דאע"פ שהן פוני' אלי אבל הקירוב הזה
אינו רק בחי' עורף של הרצון הפנימי ולא פנים של
הרצון כי אין ברצון זה שום אור וחיות פנימי מפנימית
רצון הנפש כלל וכל זה מפני שהלכו אחר שרירות לבם
כמו עד"מ אשה זונה מבעלה שפנימיות רצון נפשה
נתנה באחר כו' וכמ"ש ולא תתורו כו' אשר אתם זונים
אחריהם כו' דהיינו שעיקר בחינת הפנימית של הרצון
שבנפש וכל עיקר מהות הנפש קשורה בהבלי העוה"ז
ובכל תענוגי הגשמי' ובעושר וכבוד ופרנסת רווח הון
רב ובכהאי גוונא כל פנימיות נפשו נתון ומקושר שם
היטיב עד שלא נשאר בנפשו ורצונו לעבודת ה' שום
בחי' פנימיות הנפש בעמדו להתקרב לה' בתפלה או
בתורה ומצות וכהאי גוונא רק מן השפה ולחוץ או
כמו מצות אנשים מלומד' כו' כנ"ל וכמים הפנים כו'
ודאי כמו כן מן המשפיע אל המקבל שהוא מבחינת
סובב כל עלמין לכנ"י לא נמשך שום הארה פנימית
מפנימיות רצון העליון וגם הוא אינו פונה אל כנ"י
בבחינת הפנים שלו רק בבחי' עורף שהוא רק בחינ'
החיצוניות האחוריים דרצון העליון בבחינת הסתר
פנים שע"י בחי' שם אלקי' המסתיר על בחי' הפנימית
כו' כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא כו' אך
עכ"ז אין זה סילוק הרצון לגמרי ח"ו שהרי נאמר לא
מאסתים ולא גאלתים לכלותם כו' רק שהקירוב שהוא
מתקרב אליהם ג"כ רק בבחי' אחוריים והוא שמשפיע
להם לא בבחי' הארת פנים כלל רק בחיצונו' הרצון
כו' שאין פנימיות רצונו בזה רק שלא יהא נראה
כמרחק לגמרי כמו שכ"י באים אליו בקירוב חיצוני
כו' אבל עכ"פ בחי' יחוד וקירוב הוא עד"מ באשה
ובעלה שמתייחדים ממש רק שהוא בבחי' חיצוניות
הרצון זע"ז כנ"ל וזהו הנקרא בחי' יחוד אב"א שנקר'
יחוד עכ"פ רק שהוא בבחי' אב"א כו' (משא"כ השפע
הניתן לחיצונים מבחי' אחוריי' אין זה קירוב כלל
כמ"ש לא יגורך רע כו' אלא כמאן דשדי בתר כתפין
שהשונא לא יוכל לבא אליו בקירוב כלל גם ממול
אחוריו רק שמשליך מבתר כתפיו אליו מרחוק דוקא
וזהו כמאן דשדי דוקא מפני שהשפעה זו אין הרצון
חל עליו כלל וכלל גם לא מבחי' חיצוניו' הרצון מאחר
שירדה שנאה לאוה"ע וכמ"ש ואת עשו שנאתי אך גם
לשונא צריך להשפיע לפרקים כמו אם רעב שונאך
האכילהו לחם כי גחלים כו' או כמו השעיר לעזאזל
כו' בחי' מותרות ונובלות השפע שנופל כלאחר יד מן
השלחן או כמו פזור חיצוני ביותר שנופל דרך מותרות
לפחותי העבדים שעומדים מרחוק להיכל המלך כו'
משום דלגדולתו אין חקר ע"כ יפול בחי' מותרות
ביותר שנפילת המותרות בריבוי או מיעוט תלוי לפי
ערך הגדולה כידוע וכמ"ש במ"א). אבל הנה בחי'
יחוד פב"פ דכנ"י בקב"ה היינו כמ"ש לך אמר לבי
בקשו פני את פניך ה' אבקש כו'. פי' פני הוא בחי'
הפנימית כי עיקר פנימי' הנפש שורה בפנים דוקא
וע"כ נקרא פנים ע"ש בחי' הפנימי' דוקא. ויובן זה
עד"מ כאשר המקבל מתקרב אל המשפיע בקירוב
ודיבוק פנימית מפנימיות נפשו דהיינו בבחי' פנימיו'
רצונו בכל פנימיות נקודות לבבו כמו העני שנפשו
בשאלתו להחיותו שנושא את כל פנימיות נפשו
בתשוקה נפלאה וכן באוהב האמיתי כאשר כל לבבו
ונפשו קשורה בנפש אוהבו שנפשו בכל פנימיות שבה
דבוקה ומתקשרת בתשוקה נפלאה לאוהבו כמו ואל
אישך תשוקתך שהאשה כאשר אהבתה נאמנה לאישה
ואינה נזקקת אלא לבן זוגה ואין לה רצון ותשוקה רק
לו לבדו ולא תחפוץ באיש זר זולתו כלל וכלל כמו
היונה כו' הרי כל פנימיות נפשה קשורה בבעלה ואין
לה רצון פנימי בנפש רק אליו לבד ומה שמדברת עם
אנשים בשוק אין זה רק בבחי' חיצוניו' בעלמא בע"כ
לצורך פרנסת' לבד וכה"ג בעבודת ה' בעבודה שבלב
בכנ"י בתפלה כאשר מתקרבים בכל פנימיו' רצונם
שבנפש' רק לה' לבדו ואין זר אתו דהיינו לבטל כל

הרצונות הזרות הנכרים המקושרים בעניני הבלי
העוה"ז למאוס בהם לגמרי ולא עוד אלא שיהי'
פנימיו' הרצון של הנפש בלתי לה' לבדו דוקא וכמ"ש
מי לי בשמי' ועמך לא חפצתי כו' דהיינו גם הרצון
בתענוג העליון האלקי בג"ע ועוה"ב שהנשמות נהנין
כו' גם בזה אין עיקר החפץ והרצון גם שהוא שכר
הנשמות אבל קבלת פרס זה לא היה בו עיקר רצון
הנפש האלקי' בלתי להוי"ה לבדו במהותו ועצמותו
דוקא בהיות שכל מקור חיות אור האלקי שבג"ע
ועוה"ב אינו רק מבחי' אות א' שבמחשבה ודיבור
העליון כמ"ש ז"ל ביו"ד נברא העוה"ב כו' אבל
דביקות הרצון שבפנימיות הנפש אינו רק במהות
ועצמות אא"ס לבדו דוקא ולא בבחי' הארתו באותיות
לבד כו' וז"ש מי לי בשמים שהוא בחי' מקיפים
דבריאה שבג"ע העליון דבריאה גם לא בג"ע התחתון
שבארץ כ"א במהותו ועצמותו דוקא כלה שארי ולבבי
כו' וז"ש את פניך ה' אבקש פניך דוקא בחי' פנימיות
ועצמות אא"ס שבפנימיות רצון העליון עצמו שזהו
בחי' פנימיות דשם הוי"ה וז"ש את פניך הוי"ה כו'
שלמעלה מבחי' הארה חיצוניות דשם הוי"ה באחד
להיות בבחי' סובב וממלא כו' כנ"ל והיינו כמים
הפנים כו' משום דאתדל"ת מכנ"י מלמטה למעלה
בחי' קרבתם לפני ה' בעבודה שבלב בק"ש ותפלה בא
מבחי' פנימיות הרצון שבנקודת הלב בביטול כל רצון
זר רק להוי"ה לבדו בבחי' פנימי' וז"ש לך אמר לבי
בקשו פני ואז ממילא את פניך ה' אבקש כו' בחי' פנים
בפנים כי רוח אייתי רוח כו' וזהו הנק' יחוד פנים
בפנים שהמשפיע והמקבל מתקשרים זע"ז בכל פנימית
שבנפשם בחי' פנימית המקבל אל המשפיע ובחי'
פנימיות המשפיע אל המקבל בשעת יחודם כו' (וכמ"כ
היה במ"ת דכתי' פב"פ דיבר הוי"ה עמכם כו' לפי
שעל כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן כו' שהרי בכל
פנימיות הרצון קיבלו עליהם כשאמרו נעשה ונשמע
כו' וא"כ הרי יובן מכ"ז בק"ש באמרו ואהבת בכל
לבבך בשני יצריך שזהו לבטל כל הרצונות הזרות עד
שימאס בחיי הבלי העוה"ז ולא יאיר רצונו בהן רק
בבחי' אחוריים בהכרח בע"כ מפני צורך קיום הנפש
לבד כו' וע"ד שארז"ל שיהיה תורתו קבע ומלאכתו
עראי דהכוונה גם על בחי' הפנימיות שבדבר זה שהוא
מפני שפנימיות נפשו מקושר בהוי"ה אחד ע"כ תורתו
קבע בקביעות נפשו הפנימיות ומלאכתו בעניני עוה"ז
עראי דרך חיצוניות כמתעסק בעלמא רק מפני ההכרח
כו' ומאחר שפונה כל פנימיות שבנפשו להוי"ה באמרו
בכל לבבך ובכל נפשך אז ממילא כמים הפנים כו'
הקב"ה פונה אליו ג"כ בבחי' פנים שלו כמו יאר ה'
פניך אליך אלי"ך לכל פרט ניצוץ שבכאו"א מישראל
מבחי' פנימיות דהוי"ה שלמעלה מהיות מקור
להתהוות מקומו של עולם כו' וא"כ הרי מובן עכ"פ
שע"י בחי' אהבה דבכל נפשך כו' נעשה בחי' החזרת
היחוד פב"פ דוקא גם שהיה תחלה בבחי' אב"א כו'
ולא היה נעשה זה בפסוק ראשון לבד במס"נ של
הנשמה מצד טבעה באחד לפי שישראל עלה במחשבה
וח"ע כו' שאין זה עדיין בבחי' פנימיות הרצון
שלמעלה מן השכל כו' אלא דווקא ע"י מס"נ דאהבה
ורצון שלמעלה מן השכל רק שנולד מצד התלבשות
הרצון בשכל כנ"ל באריכות וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ענין חג המצות: (ט') להשבית חמץ בערב פסח
שנאמר תשביתו (שמות י"ב ט"ו). (י') לאכול
מצה בליל ט"ו בניסן שנאמר בערב תאכלו מצת (שמות
י"ב י"ח): הנה במצות אכילת הפסח צלי אש נת'
בלק"ת ובפע"ח שהענין כי בגלות מצרים הי' הז"א
בקטנות כי נסתלקו ממנו הה"ח המתפשטים בגופו
מחסדו עד הודו וחזרו לגרון ששם הדעת שלו המלובש
ביסוד אי' ואז פרעה העומד בעורף מעכב השפע
הנמשכת דרך הגרון ומקבל לעצמו מה"ח וה"ג הנ"ל
וזה הי' מחמת פגם הנשמות הנמשכים מחו"ג שבדעת,
ולזאת הוצרך לבא בבחי' עיבור תלת כלילן בתלת
ובליל פסח הי' הלידה וזהו ענין צליית הפסח ראשו
על כרעיו כו' ע"ש: וענין המצות הוא כי באותו לילה
נכנסים בו ג"כ כל המוחי' דעיבור יניקה מוחי' יחד
דהיינו מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות ועוד נוסף לזה
ג"כ קטנות וגדלות שני פי' קטנות וגדלות ראשון הוא
מוחי' הנמשכים לו מנה"י דישסו"ת חיצוני' ופנימי'
וקטנות וגדלות שני הוא הנמשכים לו מנה"י דאו"א
עילאי' חיצוני' ופנימי' וכ"ז נכנס יחד מה שע"פ
ההדרגה הי' צ"ל המשכת זמן טובא שאפי' בשבת אינו

מגיע לגדלות שני עד תפלת המוסף כו' והוא כדי לגואלם ממצרים שמחמת גילוי ההוא הי' הגאולה שלא כפי הטבע וזהו ענין מצות אכילת מצה רומז על המשכת מוחי' דאבא והד' כוסות רומזים על המשכת מוחי' דאימא שהם בחי' יין המשמח ע"ש בארוכה:

ולהבין זה קצת לקרב אל השכל ענין המשכת מוחי' הללו וההארה המגיע לנו עי"ז כי ידוע מ"ש בזהר ויצא (קנ"ז) שהמצה היא מיכלא דמהימנותא שע"י אכילת מצה תתחזק האמונה בלב נשמות ישראל וכ"כ החינוך במצות סיפור יצ"מ כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו ואמונתינו לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול פועל כל הנמצאות ובידו לשנות היש שיחפוץ בו בכל זמן מן הזמנים כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילינו כו' ועם שכתב דבריו אלה עפ"י פשוט דהיינו שע"י המצות שנעשה בזכרון יצ"מ תקבע בלבבינו האמונה הזאת כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות והאדם נפעל כפי פעולותיו ע"ש מצוה ט"ז שהאריך בזה, מ"מ כבר הקדמתי לך במצות מילה כי אורייתא סתים וגליא, והוא כתב הנראה ממצוה זו בנגלה, ועפ"י הנסתר הנה באמת המצה יש בה הכח הזה לחזק האמונה מלבד הזכרון וכעד"ז ענין ההגדה, והגליא שבתורה הוא כפי הסתים כמו הלבוש לגוף ויש עוד כמה פנים לפנים עד אין קץ ותכלית וכגוף לנפש ונפש לרוח ונח"י כו':

ולהבין הענין יש להקדים תחלה פי' וענין האמונה מה היא שאין הכוונה על ענין שהקב"ה מחי' כל העולמות בלבד כי זה לא יתכן לקרות אמונה כי עיני בשר ג"כ ישיגו זאת ואע"פ שאין רואים בגשמיות ממש ה"ז כאילו רואה בעיני בשר וכמו שא"צ לאמונה על חיות הנפש שבגוף מאחר שרואה בשרו ודמו חיים שהם מצד עצמם כמו דומם ממש ה"ז כאילו רואה בעין ממש חיות הרוחני המתלבש בבשרו להחיותו אעפ"י שלא ראה מהות הנפש ותמונתה וכך כתיב ומבשרי אחזה אלוה (איוב י"ט כ"ו) שכמו שרואה חיות הנפש ע"י חיות בשרו שהוא גוף קטן כך יראה חיות ה' המחי' את העולם שהוא גוף גדול מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה ועובי הרקיע ובין רקיע כו' שהם מצד עצמיות גופם כמו דומם והם חיים ויש בכאו"א חיות כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים והיינו ע"י שהקב"ה ממלא כל העולם ומשפיע הכחות בהם ולזה א"צ אמונה כלל וגם חסידי או"ה וחכמיהם משיגים זה, והאמונה שנתייחדה לישראל כדכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ' ב') כלומר ולזאת תאמין בשלימות מציאותו וכמ"ש הרמב"ם והרמב"ן ז"ל שהיא מצוה באמונה [בס' המצות במ"ע סי' א' ובמל"ת שמנה רמב"ן סי' א' ובס' המדע פ"א מה' יסודי התורה] היא להאמין שמציאותו ית' הוא רם ונשגב למעלה מעלה מבחי' זו שאנו רואים שמחי' את העולם בבחי' כח הפועל שבנפעל כי בחי' זו הוא רק מבחי' דבר ה' ורוח פיו ית' ונק' ממלא כל עלמין ולמשל באדם הדבור בטל לגבי המחשבה והמחשבה לגבי השכל והשכל לגבי עצמיות הנפש וכך בחי' מלכותו ית' נמשכת בעולמות להחיותם כי אין מלך בלא עם וז"ס שאמר והי' העולם דברי אלקים חיים ומלך עולם, אבל מ"ש אח"כ בק"ש ה' אחד הוא ההאמנה במהותו ועצמותו ית' שאינו מתלבש בעולמות כהתפשטות הנשמה בגוף הנראה לעין כנ"ל ונק' סובב כולא עלמין ולזאת תאמין ג"כ שהעולם וכל אשר בו בטילים באמת במציאות לגמרי אצלו ית' ואינו כמו הגוף שהוא טפל לנשמה ומ"מ הוא יש בפ"ע לפי שאין התהוות שרש הגוף מנשמתו אלא מטפת אביו ואמו משא"כ השמים והארץ וכל צבאם שכל עצמותם נתהווה מאין המוחלט הם בטילים ממש כאור השמש כשהוא בגוף כדור השמש וז"ס אין עוד שאין אפי' דבר טפל רק לעינינו הסתיר להיות נראה כאילו הם נפרדים כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ו (וע' ספר ראש אמנה פ"ז) ודו"ק שם היטב, וזו האמונה נתייחדה לישראל לבד כי או"ה קרו לי' אלקא דאלקייא כלומר שהוא כח הראשון ומקור האמיתי לכל מיני כחות מוגבלים הנמצאים ממנו ומ"מ מחשיבים העולם ליש ודבר ומחשבים אותו כנשמה לגוף כו' אבל הוא יתעלה המרומם ונשגב מזה הודיענו האמת כי ה' אחד ואין עוד ממש כי כל העולם אין ואפס ממש ולא כגוף לנשמה לפי שמהותו ועצמותו ית' מרומם מעלה מעלה ואינו מחי' העולמות ע"י התלבשותו בתוכם כנשמה בגוף אלא ע"י שהוא סוכ"ע וכמ"ש במ"א ובלק"א ח"א פמ"ח ומה שמתלבש ממנו בעולמות הוא רק הארה לבד מבחי' דיבור ונק' ממכ"ע וכמש"ל ועי' בלק"א ח"ב ביאר זה לקרב אל השכל בדרכי הראי' והמופת:

מצות השבתת חמץ, ואכילת מצה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, וארז"ל ברבות פ' בראשית פ"ו ג' דברים ניתן מתנה לעולם, וי"א אף השלום שנאמר ונתתי שלום בארץ, ובפ"ג דתענית דכ"ב סע"א וע"ב אפי' חרב של שלום, ובמהרש"א שם פי' דהאי קרא מדבר בעושים רצונו של מקום, וצ"ל מהו ענין חרב של שלום כו'. הנה כתיב רוממות אל בגרונם וחרב פפיות בידם שפי' רז"ל שע"י שרוממות אל בגרונם עי"ז נעשה חרב פפיות בידם שזהו בחי' התפילה, וכן גם דברי תורה. וביאור הענין צ"ל שרש ההפרש בין תפלה לתורה, ומ"מ בזה שוים הם שנק' חרב ורומח.

אך הענין הוא שזהו ההפרש בין תפלה לתורה שהתפילה היא מלמטלמ"ע והתורה היא מלמעלמ"ט, שפי' מלמטלמ"ע הוא לפי ערך הכנת כלי המקבל באתעדל"ת כן נמשך מלמעלמ"ט באתעדל"ע, אבל תורה היא בחי' אתעדל"ע מצד עצמה וכמ"ש בלק"ת פ' ואתחנן בד"ה ואתחנן שהתורה היא בחי' אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלה למטה, שע"ז הי' בקשת משה שיכניס הוא את ישראל לארץ שרצה להנחיל בהם הכח שיוכלו להמשיך המשכת אא"ס בבחי' אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט ע"י התורה כו', ולא פעל זה, כ"א אמר לו עלה ראש הפסגה ושא עיניך וראה את הארץ, שע"י הראי' שראה את הארץ מרחוק המשיך בחי' זו עכ"פ ביחידי סגולה כמו רשב"י וחביריו שתורתם אומנתם שיוכלו להמשיך ע"י תורתם אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט. ולכן מי שתורתו אומנתו פטור מן התפילה כמ"ש בסידור שער הק"ש הטעם לזה, כי התפילה היא בחי' חיי שעה, פי' שעה הוא בחי' מל' בחי' זמן מלך מלך ימלוך, וחיי שעה היינו ההמשכה בבחי' מל' הנק' שעה לצורך קיום וחיות העולמות, אבל תורה הוא בחי' חיי עולם המשכת מוחין לז"א, וא"כ בכלל מאתים מנה. לכן הם פטורים מהתפילה כו'.

ושורש ענין חיי עולם הוא ע"ד מ"ש בפי' הפסוק ואתה מרום לעולם הוי' (תילים צב) שמה שנמשך לעולם הוא מבחי' מרום בחי' רוממות עצמותו א"ס ב"ה, וכמארז"ל במד"ר ר"פ קדושים פך"ד ע"פ ואתה מרום, רוממות אתה נוהג בעולמך, כהונה לעולם, מלכות בית דוד לעולם, קדושה לישראל לעולם, וע"ד מ"ש רז"ל במד"ר ויצא פ"ע שם הגדולה לאה גדולה במתנותי', כהונה לעולם, מלכות בית דוד לעולם דכתיב ויהודה לעולם תשב (יואל ג' ך) וכתיב זאת מנוחתי עדי עד (תילים קל"ב), ושם הקטנה רחל קטנה במתנותיה יוסף לשעה, שאול לשעה, ושילה לשעה. והטעם הוא לפי שה"א גדולה לאה פי' ה"א גדולה היא בחי' בינה מקבלת מע"ק ולכן הוא לעולם, משא"כ ה"א קטנה מל' מקבלת מז"א, ולכן הוא רק לשעה. וז"ע שהתפלה היא ג"כ רק חיי שעה, אבל התורה היא בחי' חיי עולם, ולכן אנו מברכים בברכת התורה וחיי עולם נטע בתוכינו, וכן אומרים בקדושת ובא לציון ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם כו', ועי' מזה בד"ה ויתן אל משה (ך"ז) בשם הכוונות והרמ"ז.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד. ש"פ בחוקתי. ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ט) וְזֶהוּ דְ"אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָיוּ פּוֹרְכִין אֶת 'שְׁמַע' **וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין בֵּין 'אֶחָד' לִ'וְאָהַבְתָּ'"**[1]:

כִּי עַל יְדֵי קַבָּלַת בְּחִינַת "אֶחָד", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת יִחוּדָא־עִילָּאָה – "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא"[2] וְ"אִתְהַפְּכָא חֶשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"[3], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם שׁוּם אַחִיזָה בִּבְחִינָה זוֹ, וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה בִּיטּוּל הַיֵּשׁוּת לְגַמְרֵי, "אִשְׁתֵּיצֵי גּוּשְׁמָא כוּ'"

1. פְּסָחִים נה, ב.

2. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב קכח, ב. תֵּנְיָא פֶּרֶק כז הוּבָא לְקַמָּן. הַנִּסְמָן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל בָּאתי לְגַנִּי תשי"א הֶעָרָה 27.

3. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א ד, א.

כַּנַּ"ל[4]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הַרֵי כְּתִיב "מָלַךְ אֱלֹקִים עַל גּוֹיִם כו'", שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֲחִיזָה בְּסוֹף וְתַחְתִּיּוּת מַדְרֵיגָה זו.

וְכֵן בַּעֲבוֹדָה יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת אֶל הַיֵּשׁוּת, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בִּיטּוּל הַיֵּשׁוּת לְגַמְרֵי, וְאִם כֵּן, הַרֵי הוּא מוֹרִידוֹ לִימָשֵׁךְ אַחַר הַיֵּשׁוּת כו'.

וּמִכָּל מָקוֹם אֵין הֲלָכָה כְּאַנְשֵׁי יְרִיחוֹ, כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַתָּאָה בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

דֶּבְהָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ בֵּירוּר כִּי אִם בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, וּכְמוֹ בַּאֲכִילָה דְּשַׁבָּת שֶׁאֵין זֶה בּוֹרֵר כו'; וְיֵשׁ מַעֲלָה גְּדוֹלָה בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, מְצַד שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁלְּמַעְלָה מִשּׁוֹרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתּוֹסֵף אוֹר וְחִיּוּת בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּ"וְרֶב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר"[5] כו', וּבִשְׁבִיל זֶה הָיָה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה **בְּגוּף** דַּוְקָא כו'.

וַעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים הוּא בִּבְחִינַת **יִחוּדָא־תַתָּאָה** דַּוְקָא, וְלָזֹאת צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַתָּאָה. אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בָּזֶה גַּם כֵּן בְּחִינַת הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה אַף בְּמִעַט מִזְעֵיר עַל כָּל פָּנִים, שֶׁאָז תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַתָּאָה אֲמִיתִּית, שֶׁלֹּא יִרְצֶה בְּהַתַּעֲנוּגִים הַגַּשְׁמִיִּים,

(וְהַמֵּבִין יָבִין, שֶׁאֵין זֶה בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּתְבַּטֵּל מָהוּת הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזֶּהוּ בְּהָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה דַּוְקָא, שֶׁהוּא בִּיטּוּל הַיֵּשׁוּת, שֶׁמִּתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי בְּעֶצֶם מָהוּתוֹ, וְכָאן הוּא רַק שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָרְצוֹן בְּפוֹעֵל בְּגִילּוּי כו', דַּיְינוּ שֶׁלֹּא יִרְצֶה בְּפוֹעֵל (וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כו') כִּי פָּעֵל הַחֲלִישׁוּת וְהַהַכְנָעָה בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יִרְצֶה בְּפוֹעֵל כו')

וְלֹא יִמָּשֵׁךְ אַחֲרֵי הַיֵּשׁוּת בַּדְּבָרִים הַמּוֹתָרִים, וְהַמּוּכְרָחִים יִהְיוּ בְּכַוָּונָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְהֶרְגֵּשׁ הַיֵּשׁוּת שֶׁיֵּשׁ בְּעַל כָּרְחוֹ בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ אֵינוֹ פּוֹעֵל עָלָיו לְרָעָה חַס וְשָׁלוֹם כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ[6] שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּפִסְחִים דַף נו עַמּוּד א בְּעִנְיָן "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"[7]:

מָשָׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהֵרִיחָה צִיקֵי קְדֵירָה, אִם תֹּאמַר יֵשׁ לָהּ גְּנַאי, לֹא תֹּאמַר יֵשׁ לָהּ צַעַר[8]. הֵבִיאוּ עֲבָדֶיהָ לָהּ בַּחֲשָׁאי".

"**בַּת מֶלֶךְ**" הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת. וְכִידּוּעַ בְּעִנְיָן "רָנִּי וְשַׂמְחִי[9] בַּת צִיּוֹן"[10] וּבְעִנְיָן "בַּת[11] הָיְתָה[12] לְאַבְרָהָם אָבִינוּ כו'", דְּ"בַת" הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת.

וּמַה "**שֶׁהֵרִיחָה צִיקֵי קְדֵירָה**", הַיְינוּ הָרֵיחַ מֵעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים דִּבְחִינַת יִחוּדָא־תַתָּאָה. דְּ"צִיקֵי קְדֵירָה" הֵן הַתַּבְלִין שֶׁנִּשְׁאָרִים בְּשׁוּלֵי הַקְּדֵירָה[13], שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה קִיּוּהָא וְחֲרִיפוּת.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק כז בְּעִנְיָן "וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים"[14]: שֶׁיֵּשׁ ב' מִינֵי מַעֲדַנִּים: א' – מִמַּאֲכָלִים עֲרֵבִים וּמְתוּקִים, וְהַב' – מִדְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹ חֲמוּצִים, רַק שֶׁהֵם מְתוּבָּלִים וּמְתוּקָנִים כו'. וְהֵן ב' מִינֵי נַחַת־רוּחַ: א' – **מִבִּיטּוּל** הַסִּטְרָא־אָחֳרָא לְגַמְרֵי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּהַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה. וְהַב' – "כַּד **אִתְכַּפְיָא** סִטְרָא־אָחֳרָא" עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת יִחוּדָא־תַתָּאָה, שֶׁהוּא עִנְיָן בֵּירוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַתַּעֲנוּגִים מִדָּבָר חָרִיף הַמְתוּבָּל כו'.

וְעַל זֶה אָמְרוּ: "מָשָׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהֵרִיחָה צִיקֵי קְדֵירָה", וְהוּא הַתַּעֲנוּג מֵהַבֵּירוּרִים, וּצְרִיכָה לֵירֵד וּלְהַוּוֹת מְצִיאַת הַיֵּשׁ עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ חִיּוּת גַּם לְהָע' שָׂרִים, וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַבֵּירוּר,

"**תֹּאמַר**", הַיְינוּ שֶׁתִּימָשֵׁךְ וְתִתְפַּשֵּׁט בָּזֶה, "**יֵשׁ לָהּ גְּנַאי**" – שֶׁהֲרֵי נִמְשָׁךְ חִיּוּת גַּם לַסִּטְרָא־אָחֳרָא, וְיֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה בְּסוֹף וְתַחְתִּית הַמַּדְרֵיגוֹת, וּבְעִנְיָן "נָחָשׁ[15] כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ כו'"[16], וְהוּא הַנִּקְרָא "גְּנַאי כו'",

---

4. לְעֵיל סָעִיף ו. וְשָׁם "אִשְׁתַּצִּי גּוּשְׁמִי".

5. מִשְׁלֵי יד, ד.

6. רְאֵה תּוֹרַת חַיִּים וַיַּקְהֵל עַמּוּד תד, ג וְאֵילָךְ. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרַךְ א' עַמּוּד 98. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ח עַמּוּד קטז. הֶמְשֵׁךְ "בִּשְׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ" תער"ב חֵלֶק א עַמּוּד תלז וְאֵילָךְ.

7. וְשָׁם (וּבְפֵרוּשׁ רַשׁ"י): "פְּתַח יַעֲקֹב אָבִינוּ וְאָמַר: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". אָמְרֵי רַבָּנָן: הֵיכִי נַעֲבִיד? נֹאמְרוּהוּ (לְהַאי "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" בִּקְרִיאַת שְׁמַע) – לֹא אָמְרוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ! לֹא נֹאמְרוּהוּ – אָמְרוּ יַעֲקֹב! הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בַּחֲשָׁאי".

8. "צַעַר גּוּפָה מֵחֲמַת הַתַּאֲוָה". – רַשׁ"י.

9. בְּעִנְיָן רָנִּי וְשַׂמְחִי: **תּוֹרָה אוֹר** [בְּרֵאשִׁית לז, ד] **בִּיאוּר לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִּי וְשַׂמְחִי" (הַשֵּׁנִי).** – הֶעָרַת כְּבוֹד קָדוֹשֵׁת אַדְמוֹ"ר.

10. זְכַרְיָה ב, יד.

11. בָּבָא בַּתְרָא טז, ב.

12. בְּעִנְיָן בַּת הָיְתָה: **רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כד, א. אוֹר הַתּוֹרָה – לְהַצְמַח צֶדֶק** [בְּרֵאשִׁית כְּרַךְ א קכה, ב] – **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַה' בֵּרַךְ"**. – הֶעָרַת כְּבוֹד קָדוֹשֵׁת אַדְמוֹ"ר.

13. צִיקֵי קְדֵירָה: בְּרַשׁ"י יוֹמָא עה, א פֵּירֵשׁ – "תַּבְלִין לְתַבְשִׁיל עֶרֶב וּמְבוּשָׁם". בִּפְסָחִים שָׁם פֵּירֵשׁ – "בָּשָׂר מְטוּגָן וּמְתוּבָּל". עוֹד פֵּירוּשִׁים הוּבְאוּ וְנִתְבָּאֲרוּ בְּאוֹר הַתּוֹרָה שָׁם.

14. תּוֹלְדוֹת כז, ד.

15. בְּרָכוֹת ה, א.

16. נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ: **רְאֵה תּוֹרַת חַיִּים** [בְּרֵאשִׁית קעח, א] **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁכַּם לָבָן"** פֶּרֶק ו. **וּלְהָעִיר מִסּוֹף הַדְּרוּשׁ דְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח – בְּהֶמְשֵׁךְ "וְהַחֲרִינִי" תרל"א** [סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"א חֵלֶק א עַמּוּד רעו] .– הֶעָרַת כְּבוֹד קָדוֹשֵׁת אַדְמוֹ"ר.

"לא תאמַר יֵשׁ לָהּ צַעַר" – שֶׁהֲרֵי מַעֲלַת הַבֵּירוּרִים גָּדוֹל מְאֹד כוּ',

"הֲבִיאוּ לָהּ עֲבָדֶיהָ בַּחֶשְׁאִי", וְהַיְינוּ שֶׁהִתְקִינוּ לוֹמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" בַּחֶשְׁאִי.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעִנְיַן "בַּחֶשְׁאִי" הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה בָּזֶה הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה, דְּזֶהוּ עִנְיַן "בַּחֶשְׁאִי", וּכְמוֹ "צְלוֹתָא בַּחֶשְׁאִי"[17], "קוֹל דְּמָמָה דַקָּה"[18], שֶׁזֶּהוּ בְּבְחִינַת בִּיטּוּל אֲמִיתִּי דַּוְקָא, כַּיָּדוּעַ. וְכַאֲשֶׁר בְּהָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַּתָּאָה יֵשׁ בָּזֶה מְעוֹרָב גַּם כֵּן בְּחִינַת הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה כַּנַ"ל, אָז לֹא יִהְיֶה מִזֶּה יְנִיקָה, וּפוֹעֵל הַבֵּירוּר בְּטוֹב כוּ', כַּנַ"ל. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן "יִחוּד הַוָי' וֶאֱלֹקִים", שֶׁהוּא יִחוּד יִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה כוּ' :

נִמְצָא הָעוֹלֶה מִכָּל הַנַ"ל, דְּבְחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה לְבָד, בְּלִי יִחוּדָא־עִילָּאָה, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה אֲמִיתִּית בְּעַצְמָהּ; וּבְאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה, אֵינוֹ יוֹצֵא בָּזֶה מִן יֵשׁוּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, כִּי יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת אֶל הַיֵּשׁוּת, וּמִמֵּילָא הַיֵּשׁוּת מִתְגַּבֵּר עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא יוֹרֵד וְנוֹפֵל מִמַּדְרֵיגָתוֹ, כִּי יֵשׁוּת וְחוּמְרִיּוּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מוֹרִידִים אוֹתוֹ כוּ'.

וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁבְּמַדְרֵיגָה זוֹ יֵשׁ אֲחִיזָה לַחִיצוֹנִים, הֵן בְּהַכֹּחַ הָאֶלְקִי לְמַעְלָה וְהֵן בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְמַטָּה. וְזֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם שַׁיָּיכִים אֶל הַיֵּשׁ וּמִתְלַבְּשִׁים בּוֹ, וּמִשּׁוּם זֶה גַּם כֵּן יָכוֹל לִהְיוֹת בָּזֶה הִתְגַּבְּרוּת הַיֵּשׁוּת, שֶׁמּוֹרִיד אֶת הַנֶּפֶשׁ כוּ'. וְהוּא עִנְיַן "גְּלוּת הַשְּׁכִינָה"[19] לְמַעְלָה, וְ"גָּלוּת הַנֶּפֶשׁ" לְמַטָּה כוּ'.

וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת הַבִּיטּוּל וְיִחוּד דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה מְעַט מִזְעֵיר עַל כָּל פָּנִים, וְאָז תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַּתָּאָה אֲמִיתִּית, וְלֹא יִפּוֹל מִמַּדְרֵיגָתוֹ, אַדְּרַבָּה, יִתְגַּבֵּר עַל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְהַכְנִיעָם וּלְבָרְרָם כוּ', וּשְׁנֵיהֶם **כְּאֶחָד** – דַּוְקָא – טוֹבִים[20], שֶׁיִּהְיוּ ב' הַבְּחִינוֹת, בְּחִינַת יִחוּדָא־עִילָּאָה וּבְחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה כוּ'.

קִיצּוּר. יְבֹאַר דְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה הוּא בִּיטּ[וּ]ל, דְּיִחוּדָא־תַּתָּאָה – בֵּירוּר, וְהַמַּעֲלָה בָּזֶה – דֶּ"וְרֶב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר". וּיְבֹאַר הַמָּשָׁל דְּ"בַת מֶלֶךְ" – מַלְכוּת, "שֶׁהֲרִיחָה צִיקֵי קְדֵרָה" – עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, "הֲבִיאוּ לָהּ בַּחֶשְׁאִי" – בִּיטּוּל דְּיִחוּדָא־עִילָּאָה.

---

17. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א וַיֵּגַשׁ רי, א. תִּקּוּנִים בְּזֹהַר חָדָשׁ קא, ג. זֹהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל רב, א.

18. מְלָכִים א' יט, יב.

19. גָּלוּת הַשְּׁכִינָה: רְאֵה תַּנְיָא חֵלֶק א פֶּרֶק יז. וְשָׁם נִסְמָן בְּ"מְרָאֵי מְקוֹמוֹת", הַגָּהוֹת וְהָעֲרוֹת קְצָרוֹת": עַיֵּן גַּם כֵּן פְּרָקִים לז. מה. אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ו. אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ: ד, כה, כו. נוֹדָע בִּיהוּדָה מֵהֲדוּרָה תִּנְיָנָא אוֹרַח חַיִּים קז, עַל פִּי מוֹרֶה נְבוֹכִים חֵלֶק א פֶּרֶק כה.

20. וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד . . טוֹבִים: עַל פִּי קֹהֶלֶת יא, ו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלה: מהו ענין האריכות באחד, ומדוע מאריכין ימיו ושנותיו. כוונת המוח – השגה שכלית, כוונת הלב – להביא למדות טובות. שמע ישראל – להבין, שאלקינו – כוחנו, הוא הוי' שלמעלה מהטבע.

"כָּל* הַמַּאֲרִיךְ בְּאֶחָד מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב וּבַדָּלֵי"ת", דְּהָאֲרִיכוּת בְּאֶחָד צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּהַדָּלֵי"ת, "אָמַר רַב אַשִׁי וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחְטֹף בַּחֵי"ת" (בְּרָכוֹת יג, ב). וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן הָאֲרִיכוּת בְּאֶחָד, וּמַהוּ אֲרִיכוּת יָמִים וְשָׁנִים, דְּמִי שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ בְּאֶחָד מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. דְּהִנֵּה תֵּבַת "אֶחָד" הִיא בַּת ג' אוֹתִיּוֹת, א' ח' ד', וְהָאֲרִיכוּת הוּא בְּהַדָּלֵי"ת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחְטֹף גַּם אֶת הַחֵי"ת, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הָאֲרִיכוּת בְּהַדָּלֵי"ת וְאַזְהָרָתוֹ שֶׁל רַב אַשִׁי שֶׁלֹּא יַחְטֹף אֶת הַחֵי"ת, דְּמִכָּל זֶה מוּבָן דְּהָאֲרִיכוּת בְּהַדָּלֵי"ת הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁאֵינוֹ חוֹטֵף אֶת הַחֵי"ת. וְהִנֵּה מַאֲמָר זֶה דְּ"כָּל הַמַּאֲרִיךְ בְּאֶחָד" הוּא הֶמְשֵׁךְ הַבְּרִיתָא דְּ"תָּנוּ רַבָּנָן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַוָי' אֱלֹקֵינוּ הַוָי' אֶחָד, עַד כָּאן צְרִיכִים כַּוָּנַת הַלֵּב דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אָמַר רָבָא וַהֲלָכָה

---

*) מאמר זה ניתן מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ללמדו בחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז תר"ץ. מאמר זה נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק א עמוד קב ואילך.

כְּרַבִּי מֵאִיר". וְהִנֵּה יֶשְׁנוֹ כַּוָּנַת הַמֹּחַ וְכַוָּנַת הַלֵּב, כַּוָּנַת הַמֹּחַ הִיא הַשָּׂגָה שִׂכְלִית מַה שֶּׁמְּגִיעַ מֹחוֹ לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג עִנְיַן שִׂכְלִי עַד שֶׁיַּעֲמֹד עָלָיו וְיָבִינוֹ בְּכָל פְּרָטֵי עִנְיָנָיו, וְכַוָּנַת הַלֵּב הוּא לְהָבִיא הַשָּׂגָתוֹ הַטּוֹבָה מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְהַיְנוּ דְּרֵאשִׁית עֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲקֹר אַחַר כָּל מִדָּה לֹא טוֹבָה וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִדָּה מְגֻנָּה לְעָקְרָהּ וּלְשָׁרְשָׁהּ אֲשֶׁר בַּל תֵּרָאֶה וּבַל תִּמָּצֵא, וְהַדָּבָר הַלֹּא טוֹב בֵּין אִם הוּא דָּבָר שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם וּבֵין אִם הוּא דָּבָר אֲשֶׁר בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, יִהְיֶה מָאוּס אֶצְלוֹ, וְכָל יְגִיעָתוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ יִהְיֶה לִנְטֹעַ בְּעַצְמוֹ מִדּוֹת טוֹבוֹת וְהַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת, וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַלֵּב לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ, דְּלִבָּא פָּלִיג לְכָל שַׁיְיפִין[א] לְהָבִיא כָּל מִדָּה טוֹבָה לְפֹעַל מַמָּשׁ. וְהִנֵּה אֲמִירַת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו' אֶחָד" הוּא יְדִיעַת וְהַשָּׂגַת אַחְדוּת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁמַע וְיָבִין וְיַשִּׂיג כִּי הַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ, דֶּאֱלֹקֵינוּ הַיְנוּ כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ הוּא הַוָּיָ'. דְּהִנֵּה שֵׁם אֱלֹקִים הוּא לְשׁוֹן כֹּחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח", שֶׁמּוֹרֶה עַל הַכֹּחַ וְהַחֹזֶק, וַ"אלקים" בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע", שֶׁבְּכָל דָּבָר וְדָבָר הֲרֵי טִבְעוֹ הוּא כֹּחוֹ. וְאָנוּ אוֹמְרִים "הַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ", דְּהַכֹּחַ וְהַחַיּוּת דְּיִשְׂרָאֵל הוּא הַוָּיָ', הַיְנוּ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, דְּטֶבַע הוּא הַמֻּגְדָּר בִּזְמַן וּמָקוֹם, דְּהַמֻּגְדָּר בְּמָקוֹם הוּא מֻגְבָּל בְּהַגְבָּלוֹתָיו, וְכֵן הוּא בִּזְמַן שֶׁמֻּגְבָּל בְּהַגְבָּלָה דְּעָבָר הֹוֶה וְעָתִיד, וַהַוָּיָ' הוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמָּקוֹם וּלְמַעְלָה מִן הַזְּמַן. וְזֶהוּ "הַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ", דְּהַטֶּבַע דְּיִשְׂרָאֵל הוּא דְּבְהַהַגְבָּלוֹת דִּזְמַן וּמָקוֹם יַמְשִׁיכוּ הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִזְּמַן וּמָקוֹם.

ע"י התבוננות בה' אחד, האדם מכיר שכוחנו הוא הוי'. יום כלול מערב שקדם לבוקר, מדת הדין שלפני מדת הרחמים. קודם בראשית ברא "אלקים", ואח"כ ביום עשות "הוי' אלקים" ארץ ושמים.

וְהִנֵּה יְדִיעַת וְהַשָּׂגַת דָּבָר זֶה שֶׁהַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ, דְּכֹחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ הוּא הַוָּיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מִזְּמַן וּמָקוֹם, הוּא בָּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהַוָּיָ' אֶחָד, כִּי אֶחָד פֵּרוּשׁוֹ הוּא אֵיינְעֶר, כְּמוֹ יָחִיד דְּפֵרוּשׁוֹ אֵיינְצִיג, אֶלָּא דְּהַהֶפְרֵשׁ בֵּין אֶחָד לְיָחִיד הוּא, דְּיָחִיד הוּא שֶׁמְּיֻחָד בְּעֶצֶם, וְאֶחָד הוּא שֶׁהָאַחְדוּת נִכֶּרֶת מִפְּרָטֵי הַנִּבְרָאִים וְהַהִתְהַוּוּת, וְהַיְנוּ דְּעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהַוָּיָ' אֶחָד הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה בָּאִים לִידֵי הַכָּרָה זוֹ דַּהַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ, דְּכֹחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ הוּא הַוָּיָ', וְאִם כֵּן הֲרֵי אֲמִירַת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הוּא כַּוָּנַת הַמֹּחַ, וְלָמָּה אָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּעַד כָּאן צְרִיכִים כַּוָּנַת הַלֵּב. וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה פֵּרוּשׁ אֶחָד: הִנֵּה כְּתִיב "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד", דְּיוֹם אֶחָד הוּא כְּשֶׁכָּלוּל מֵעֶרֶב וּבֹקֶר דַּוְקָא, דְּכ"ד שָׁעוֹת הַיּוֹם הֵן י"ב שָׁעוֹת הַלַּיְלָה וְי"ב שָׁעוֹת הַיּוֹם וְאָז הוּא יוֹם שָׁלֵם, דְּהַגֶּדֶר הַיּוֹם הוּא שֶׁהוּא מֻגְדָּר בְּהַהַגְדָּרָה דְּעֶרֶב וּבֹקֶר וְשֶׁהָעֶרֶב יִהְיֶה קָדוּם לַבֹּקֶר, וְהַיְנוּ דְּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בֹּקֶר אוֹר, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עֶרֶב, וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּהָעֶרֶב עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַבֹּקֶר אוֹר. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּבִתְחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם שִׁתֵּף עִמּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים, וּכְמַאֲמַר "בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא וַהֲדַר נְהוֹרָא"ב, וְכֵן הָיָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, דִּתְחִלָּה כְּתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", דִּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם דִּבְרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא, וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת הַוָּיָ' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם" שֶׁהוּא וַהֲדַר נְהוֹרָא. וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ וַהֲדַר נְהוֹרָא הוּא עַל יְדֵי בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא, דְּהִנֵּה כְּתִיב "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הַוָּיָ' אֱלֹקִים", דְּהַב' שֵׁמוֹת הַוָּיָ' אֱלֹקִים שֶׁהוּא הַטֶּבַע וּלְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע הוּא כְּדֻגְמַת הַשֶּׁמֶשׁ וּמָגֵן הַשֶּׁמֶשׁ, דְּהִנֵּה זֶה מַה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים אֶת הַשֶּׁמֶשׁ הֲלֹא אָנוּ רוֹאִים רַק אֶת הַמָּגֵן וְנַרְתֵּק שֶׁמְּכַסֶּה עַל מְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, דִּמְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ לֹא הָיָה בְּאֶפְשָׁרוּת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים לְקַבֵּל אוֹרוֹ וְזִיוּוֹ, וְרַק עַל יְדֵי כִּסּוּי הַמָּגֵן וְנַרְתֵּק עַל יְדֵי זֶה יוּכַל לְהִתְקַבֵּל וּפוֹעֵל פְּעֻלָּתוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים", אִם כֵּן הֲרֵי הַפְּעֻלָּה בָּאָה מֵעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמִּתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר בְּהַמָּגֵן וְנַרְתֵּק בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִתְקַבֵּל וּלְפֹעֵל פְּעֻלָּתוֹ.

דוקא ע"י המגן דשם אלקים, יכולים הנבראים להתקיים ולקבל גילוי שם הוי'. ע"י לימוד התורה וקיום מצוות מעשיות, האדם משלים כוונת הבריאה.

וְהַדֻּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה בְּב' הַשֵּׁמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים וְשֵׁם הַוָּיָ', דְּבֶאֱמֶת הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הַוָּיָ', דְּשֵׁם הַוָּיָ' הוּא הַמְהַוֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ", דְּכָל הִתְהַוּוּת דְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הוּא מִשֵּׁם הַוָּיָ', אַךְ אִם הָיָה הַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל עַל יְדֵי שֵׁם הַוָּיָ' אָז לֹא הָיְתָה הַהִתְהַוּוּת בִּמְצִיאוּת יֵשׁ גַּשְׁמִי כְּמוֹ שֶׁהוּא

א. הלב מחלק לכל האברים. ב. בתחילה חושך ואחר־כך אור.

עַתָּה, אֶלָּא הָיָה כָּל מְצִיאוּתָן בְּטֵלִים בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל
כְּבִטּוּל זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בְּהַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא הָיָה הָאֱלֹקוּת יִתְבָּרֵךְ
נִרְגָּשׁ בַּנִּבְרָאִים וְנִכָּר וּמֻשָּׂג בְּהַכָּרָתָן וְהַשָּׂגָתָן כְּמוֹ שֶׁהוּא
עַתָּה, וּכְתִיב "הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית", דְּזֶה מַה שֶּׁמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית הֵם בְּהִתְחַדְּשׁוּת,
הוּא מִצַּד מִדַּת טוּבוֹ וַחֲסָדוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּטֶבַע הַטּוֹב
לְהֵיטִיב, כִּי נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ
דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לִבְרֹא וּלְהַוּוֹת עוֹלָם גַּשְׁמִי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה
לְיֵשׁ וּמְצִיאוּת, וּבְעוֹלָם זֶה לִבְרֹא אֶת הָאָדָם בַּעַל גּוּף
גַּשְׁמִי וּלְהוֹרִיד נְשָׁמָה אֱלֹקִית וְלִתֵּן לָהּ כֹּחַ וָעֹז לְהִתְגַּבֵּר
עַל חָמְרִיּוּת הַגּוּף וְלִכְבֹּשׁ אֶת כָּל תַּאֲוֹתָיו עַל יְדֵי כֹּחַ
הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בַּתְּפִלָּה, דְּהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמַטָּה
בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית, דְּכַאֲשֶׁר הַמַּלְאָכִים בִּקְּשׁוּ אֶת
הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם",
הֵשִׁיב לָהֶם מֹשֶׁה: "כְּלוּם יֵצֶר הָרָע יֵשׁ בָּכֶם"?! וְנִתְּנָה
דַּוְקָא לְבַעֲלֵי גּוּף גַּשְׁמִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יֵצֶר הָרָע, דְּהַיֵּצֶר הָרָע
מֵסִית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם בְּכַמָּה מִינֵי עַרְמוּמִיּוּת לַהֲסִיתוֹ
וּלְהַדִּיחוֹ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר. הִנֵּה עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה
וְקִיּוּמָהּ, הִנֵּה הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ מְאִירָה לוֹ לְהָאָדָם בְּדַרְכֵי
הַחַיִּים בְּחַיֵּי עוֹלָם, כְּמַאֲמַר "וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ",
וְהַיְנוּ דְּעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּפֹעַל בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת
מַעֲשִׂיּוֹת, הֲרֵי הוּא מַשְׂכִּיל הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה דְּנִתְאַוָּה
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.
וְזֶהוּ "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הֲוָי' אֱלֹקִים", כְּמוֹ בְּהַשֶּׁמֶשׁ וְהַמָּגֵן
דְּעַל יְדֵי כִּסּוּי הַמָּגֵן וְנִרְתֵּק הַשֶּׁמֶשׁ יוּכַל לְהִתְקַבֵּל
בְּהָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים, וְנֶהֱנִים מֵאוֹרוֹ שֶׁהוּא עֶצֶם מְאוֹר
הַשֶּׁמֶשׁ, כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַב' שֵׁמוֹת שֵׁם אֱלֹקִים וְשֵׁם הֲוָי'.
דְּהַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הֲוָי', רַק שֶׁהַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל הוּא
עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים בִּכְדֵי שֶׁהָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ יַמְשִׁיךְ
גִּלּוּי שֵׁם הֲוָי' בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית. וְזֶהוּ "בְּרֵישָׁא
חֲשׁוֹכָא", שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה בְּהִסְתַּלְּקוּת הַטֶּבַע לַעֲשׂוֹת כְּלִי
לְלִמְעָלָה מֵהַטֶּבַע שֶׁהוּא עִנְיַן "וַהֲדַר נְהוֹרָא".

האור האלקי מחיה את העולם, ובזה ניכרת אחדות ה'. כל המאריך – להתבונן בה' אחד,
ובהשגחתו הפרטית, צריך רק לעשות כלי טהור לקבל ברכת ה' שרק היא תעשיר.

וְהִנֵּה אַחְדוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא נִרְאֶה וְנִכָּר בְּכָל
הַנִּבְרָאִים, וְהַיְנוּ כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּהָעוֹלָם
וְהַנִּבְרָאִים, הוּא רוֹאֶה הָאוֹר וְהַחִיּוּת הָאֱלֹקִי, דְּזֶהוּ מַה
שֶּׁמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים, דְּהִנֵּה כְּתִיב "מִבְּשָׂרִי
אֶחֱזֶה אֱלֹקָה", וּכְמוֹ שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ
שֶׁהָעִקָּר הוּא בּוֹ אוֹר וְחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ (וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָה הוּא
מַרְגִּישׁ שֶׁהַחַיּוּת הוּא אֱלֹקוּת), דְּהַגּוּף בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ דָּבָר
כְּלָל, וְהָרְאִיָּה – דִּבְצֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף, חֲגַם שֶׁיֶּשְׁנָם כָּל
הָאֵבָרִים בִּשְׁלֵמוּת, וּמִכָּל מָקוֹם אֵין הָעַיִן רוֹאָה וְאֵין הַפֶּה
יָכוֹל לְדַבֵּר וְכוּ', הֲרֵי הָעִקָּר בּוֹ הוּא חַיּוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁהוּא
בְּהָאָדָם הִנֵּה מִזֶּה יָבִין גַּם בָּעוֹלָם שֶׁהָעִקָּר הוּא הָאוֹר
וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים, וְכִדְאִיתָא
בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן דְּהָאָדָם הוּא עוֹלָם קָטָן וְהָעוֹלָם הוּא
גּוּף גָּדוֹל, וּכְשֵׁם שֶׁבְּהָעוֹלָם קָטָן הֲרֵי הָעִקָּר הוּא הָאוֹר
וְהַחַיּוּת, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַגּוּף גָּדוֹל, וְזֶהוּ "הֲוָי'
אֶחָד", דְּאַחְדוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא נִכָּר וְנִרְאֶה בְּמוּחָשׁ
בְּכָל הַנִּבְרָאִים, כְּמוֹ שֶׁמְּאָר בַּאֲרֵכָה בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן
זֶה. וְזֶהוּ "כָּל הַמַּאֲרִיךְ בְּאֶחָד", שֶׁהוּא לְהַאֲרִיךְ בַּאֲרִיכוּת
הַהִתְבּוֹנְנוּת דַּהֲוָי' אֶחָד, דְּעִם הֱיוֹת דִּידִיעָה זוֹ הִיא הַבָּנָה
שִׂכְלִית עִיּוּנִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַחֵקֶר אֱלֹקַה תִּמְצָא",
אָבְעֶר אִין נְשָׁמָה הַשָּׂגָה דִּעֶר הֶעֶרְט זִיךְ דָּאָס בָּא אַלֶּע
אִידֶעֶן[ג], וְזֶהוּ הָאַרִיכוּת בְּ"אֶחָד", לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָל פְּרָטֵי
הַנִּבְרָאִים בְּעִנְיַן הַהַשְׁגָחָה פְּרָטִית, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ זָן
וּמְפַרְנֵס לַכֹּל, דִּכְתִיב "עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ, וְאַתָּה נוֹתֵן
לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ" שֶׁל מַאֲכָל כְּפִי שֶׁהֵקְצַב
מֵהַהַשְׁגָחָה הָעֶלְיוֹנָה. וְכֵן רוֹאֶה הָאָדָם בְּמוּחָשׁ דְּכָל
תַּחְבּוּלוֹתָיו בְּעֵסֶק מְקָח וּמִמְכָּר הֵם לִבְלִי הוֹעִיל, וְעַל כֵּן
הִנֵּה כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא רַק לְצַפּוֹת לְחַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ,
דְּאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כְּלִי וּבְרִכַּת הֲוָי' הִיא תַּעֲשִׂיר,
וּבְמִילָא צָרִיךְ לִהְיוֹת לוֹ זְמַן עַל תְּפִלָּה בְּצִבּוּר וּקְבִיעוּת
עִתִּים לְתוֹרָה, דְּזֶהוּ "וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ",
בְּעִתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא בְּעֵת שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה,
וּכְתִיב "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ",
שֶׁצְּרִיכִים עֲשִׂיַּת מְלָאכָה, אָמְנָם אֵינוֹ אֶלָּא רַק כְּלִי
לַבְּרָכָה הָעֶלְיוֹנָה, וּבִכְדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה בָּהּ הַבְּרָכָה, הִנֵּה לֹא
זוֹ בִּלְבַד שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת כְּלִי טְהוֹרָה מִגְּנֵבַת דַּעַת וְכוּ',
אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁתִּהְיֶה כְּלִי פַּרְנָסָתוֹ כְּשֵׁרָה עַל פִּי
הַתּוֹרָה, וְאָז הוּא כְּלִי לִבְרִכַּת הֲוָי'.

ד"ה כל המאריך באחד

ג. אבל בהשגה נשמתית - זה מופנם (נקלט) אצל כל ישראל.

ח. חייב אדם לומר בלשון רבו[10]. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר, העת קצרה והמלאכה מרובה.

זה[11] כבר יותר מ־19 חדשים, מראש השנה תש"א, שנוסדה בעזרתו יתברך חברה "מחנה ישראל" והיא עושה, ת"ל, עבודה טובה בהחזקת היהדות ובהרבצת התורה ואהבת ישראל.

החברים הראשונים של "מחנה ישראל" קיבלו חוק שחבר ב"מחנה ישראל" מוכרח להיות נסתר, גם ידידיו הקרובים ביותר וגם משפחתו אינם צריכים לדעת שהוא חבר ב"מחנה ישראל", כל אשר הוא חושב שיש לעשות וכל אשר הוא עושה ופועל, עליו להודיע בסוד גמור להנהלה בלבד.

במשך הזמן תיכננה "מחנה ישראל" תכנית עבודה ומקבלת חברים בלי הבדל גיל ומעמד. למדן, יהודי פשוט, מבוגר, צעיר, עשיר או לא עשיר, כולם שווים, העיקר הוא פעיל מסור לתכנית העבודה של "מחנה ישראל".

"מחנה ישראל" לא צריכה הפקרות ופרסומת, דרושות פעולות טובות בחיזוק היהדות בהנוגע להנחת תפילין, שמירת שבת, טהרת המשפחה, חינוך ואהבת ישראל.

המצב של כלל ישראל, גם במדינה זו, קשה מאד. מיום ליום מתרבים שונאי ישראל, ומזמן לזמן הם יוצאים בגלוי ובחריפות יותר. ישנם ב"ה במדינה זו לבושי הטבע של אנשי יושר וחסידי אומות העולם שיעמדו לצד ההצלה של עם ישראל, אך זקוקים לרצון הבורא ברוך־הוא שלבושי הטבע אלה יהיו שלמים ובעלי כוח להגן על שה פזורה ישראל מצמאי הדם השונאים.

יש להבהיר לכל בני ישראל את משמעות המצב המר, שזה המלך הקשה והגזירות הקשות שהתנא ר' אליעזר והרמב"ם אומרים שבזמן סוף הגלות יביאו היסורים והגלות את בני ישראל לתשובה וכאשר יעשו תשובה יושיע השי"ת את בני ישראל על ידי משיח צדקנו.

תפקידם של חברי "מחנה ישראל" לומר לעצמם ולאחרים, לא רק בבית המדרש ובבית הכנסת, כי־אם גם ברחוב ובפארק.

אנו כולנו יחד עם משפחותינו עומדים על הסף של חיים או ח"ו להיפך, חבלי המשיח גדולים מאד, הצלה אחת עומדת בפנינו והיא תשובה, להכריח מישהו לשמור על מצוות מעשיות – אין אנו יכולים, לתת כתף ולהגן מהצרות הבאות – גם כן אין אנו יכולים, כל יכלתנו היא להזהיר, לבקש רחמים בקול אחוואי: יהודים ריחמו על עצמכם, על משפחותיכם ועל כלל ישראל, עשו תשובה.

מוכרחות לקום ועדות של בעלי בתים חשובים: א) לבקר בבתי ישראל ולדבר עם הורי הילדים לשלוח אותם לתלמודי תורה כשרים, בהם המורים והמורות שומרי דת, ולישיבות. ב) לעורר על טהרת המשפחה, להסביר שהילדים הנולדים בלי טהרה של מקוה כשרה הם פסולים ומהווים כתם נצחי ו"קדיש" פגום. ג) לדבר ברחובות ובפארקים אודות שמירת שבת קודש, ולומר בבהירות, יהודים שימרו על השבת והשבת תשמור עליכם. ד) מוכרחים לגייס הכוחות הגדולים ביותר על חיזוק היהדות וכל המצוות המעשיות.

על כל איש יהודי ועל כל אשה יהודית לדעת רצינות הזמן. הבורא ברוך־הוא מנתץ שרשרות הגלות ועומד להיות אור מהגאולה השלימה, אך זה מוכרח לבוא רק על ידי תשובה.

הרחוב היהודי הקר והבתים היהודיים החשוכים, מוכרחים להתחמם ולהיות מוארים על ידי תורה, מצות ויהודים מסורים חמים.

עבודת ההתעוררות מן ההכרח שתיעשה במהירות הרבה ביותר ואסור לדחות, טיפש דוחה למחר, חכם פועל מיד.

השעה אומרת שמוכרחים לטהר את האויר, הגיעה השעה שמוכרחים לטהר את האויר.

חיי האדם תלויים באויר בו הוא נמצא, בלי אויר לא יכולים לחיות, ובאיזה אויר שחיים – כך הם החיים. כשחיים באויר של תורה ומצוות – החיים הם בריאים, וכשחיים באויר של כפירה – החיים הם חולים ועלולים תמיד לחלות במחלות מדבקות. הרפואה הכללית הראשונה היא לטהר את האויר.

טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה, כשעומדים בחנות או כשהולכים ברחוב או נוסעים ברכבת התחתית ואומרים אותיות שבתורה – מטהרים בכך את האויר.

העבודה של טהרת האויר מוטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. כל אחד מיודעי ספר ומיודעי תורה מוכרח ללמוד משהו בעל־פה, מחומש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום יוכל להרהר ולומר אותיות קדושות שבתורה.

---

10) ברכות מז, א. עדיות א, ג.

11) ראה גם "הקריאה והקדושה" סיון ה'תש"ב (חוברת כא).

נחוץ מאד שבני ישראל ילמדו משניות בעל־פה, שתים־שלש משניות בשבוע, וקובץ על יד ירבה. ללמוד שתים־שלש משניות בשבוע הוא דבר קל בעזה"י לכל אחד, וכאשר ישננו זאת בעל־פה ויחזרו על המשניות בכל עת ובכל מקום - יטהרו את האויר העצמי.

תלמידי הישיבות ולומדי תורה צריכים להיות הראשונים בתור בחברת לומדי משניות בעל־פה.

יהודים! כל אשר דובר כאן: א) עבודת חברת "מחנה ישראל", ב) טהרת האויר על ידי אותיות שבתורה, אין זה דבר מפלגתי או של שיטה, שכאילו דברים אלה שייכים למפלגה או שיטה מסויימת כמו חסידים, זהו ענין כללי הנוגע לכלל ישראל ויש בכך משום שמירה פרטית.

יהודים! הסכיתו ושימעו למה שאומרים לכם!

קשה ומר לומר דברים לא טובים ובפרט דברים רעים, חלילה, אין אני רוצה ח"ו להפחיד אף אחד, בדברי ההזהרה לא נאמר אף לא חלק ממה - ירחם השי"ת ולא יעלה ולא יבוא - שיכול חס וחלילה להיות.

עננים שחורים מתקרבים, שונאי ישראל מחדדים את שיניהם, צוררי היהודים מפיצים דברי הסתה. הרפואה האחת והיחידה למצב מאוים זה, היא תנועת התשובה, שמן ההכרח שתבוצע על ידי כל אחד מישראל, אנשים ונשים, בלי הבדל, מבוגר וצעיר, עשיר או עני, אין זה רק שאלה של אהבת ישראל כי־אם שאלה של הצלת ישראל.

צריכים לעשות תשובה גמורה, להתפרק מהכל, מתאוות וממחשבה דיבור ומעשה. כשפחד נופל על האדם, הוא מתרוקן מכל התאוות וממחשבה דיבור ומעשה, צרה פרטית משפיעה קשות ומרגישים תמיד שהמצב מר, שלאמיתו של דבר הרי יכול כל אחד למצוא טעם מדוע באה עליו אותה צרה ר"ל, אך בנוגע לכלל אין הדבר כך. לא יודעים כלל על לימוד הזכות שמלמדים כיום על פושע ישראל, שבזמנים עברו לא אמרו כך על צדיק גמור, אלא שהוא - הפושע ישראל - אינו צריך לדעת מכך.

צריכים לעורר יהודים לשובה ישראל, וזה למעלה מלחדש חידושי תורה. אינני מבטל ח"ו את החידושים, אך כיום נוגעת תשובה. ברוסיה הקימו אברכים חדרים בשעה שהיה אסור לעשות זאת, וזה היה קשור בסכנת נפשות ובגלל זה הגלו אותם לסיביר, ואילו כאן יכולים ב"ה ללמוד בחפשיות ובלי קשיים חלילה.

ט. בזמנו של הבעל שם טוב היתה פעם שנה רעה, ואמר הבעל שם טוב גזירה עבידא דבטלה[12], ושוחח אז עם החבריא קדישא שלו, כמה זמן נותנים לתשובה, מוצאים אנו ארבעים יום בנינוה, אך שם מדובר באינו יהודי, שאף אחרי התשובה הוא גוי בן נח. ואילו לגבי בני ישראל מוצאים אנו את הזמן לתשובה - שנה, כמו בימי מרדכי ואסתר.

טיפש דוחה למחר, וחכם עושה מיד.

י. (כ"ק אדמו"ר ציווה לנגן את הניגון של ד' בבות של אדמו"ר הזקן ואשר הבבא הרביעית ינגנו ג' פעמים, ואמר:)

חסידי רבנו הזקן קראו לניגונו זה של הרבי בשם תקיעה גדולה, שהוא מלשון[13] ותקעתם יתד במקום נאמן. שני ענינים ב"תקע", תוקעים את הענין בתוכו, או שתוקעים את עצמם בענין.

יא. (לאחר ברכת המזון אמר כ"ק אדמו"ר:)

שנת תר"ם היתה שנה רעה של גזירות על יהודים ברוסיה. היו אז הרבה שתדלנים ועסקנים. השתדלן העיקרי היה ר' ישעיה ברלין. כשבאו פעם מפטרבורג לליובאוויטש בבשורה לא טובה, הורה הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש להכין קוקטייל [עירוב משקאות לשתיית לחיים]. והם הכינו זאת מקודם על־דרך[14] יכול מבעוד יום. בהתוועדות שאלו מתי יהיה אור, והוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש ענה: "מחרתיים".

(וסיים כ"ק אדמו"ר:)

היום הוא ה"מחרתיים", אך צריכים להשתדל לעשות תשובה, תשובה גמורה, תשובה על מוחין, תשובה על מדות, על מחשבה דיבור ומעשה, ויעזור השי"ת, שאלה שהם בעלמא דין, יזכו הם וביתם לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש, שיתמעטו חבלי משיח ויזכו בקרוב לאור.

סעודת יום אחרון של פסח

12) כתובות ג, ב.
13) ישעיה כב, כג.
14) הגדה של פסח.

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תרצ"ה
ווארשא

שלום וברכה!

מידידנו ... קבלתי איזה מכתבים אודות תלמידנו היקרים התמימים האהובים שי' ובטח קרא את אשר עניתי לידידנו...

כבד לתאר אותו הצער והעגמ"נ שהי' לי ממכתבי ידידנו ... שהנני מחבבו במאד וכמה פעמים באתי אתו עמו בכתובים ארוכים, ומה מאד נהניתי בהודעי מהתעסקותו בעניני אנ"ש שי', כי חביב הוא לי, וקויתי אשר כשיבואו תלמידנו התמימים שי', בודאי יתיחס אליהם באותו היחס טוב הראוי לבחירי סגולת אנ"ש שי', ומובן כמה גדלה צערי ועגמת נפשי בקראי מכתב ידידנו ... ועד היום לא אוכל לבוא אל המנוחה מפגיעת כבודם של התמימים אשר יסודתה בהררי קדש הקדשים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

אינני יודע היחס של ידידי אל תלמידנו התמימים היקרים שי', דמיתי אשר בבואם בודאי יקרבם בכל מה דאפשר, וגם יודיעני מזה, בידעי עד כמה גדלה מעלתם במסירות נפש על היהדות ולימוד התורה וחסידות, ויודע הוא כל העבר עליהם בהיותם בגלות המר מורדפים באף וחימה רק בעד שמירת התומ"צ.

אמנם מה שעבר עבר, ומעתה הנני מבקשו לקרבם בכל מיני קירוב, ולהיות בעזרם בדבר שמירת קביעות הלימודים בנגלה ובחסידות, ובענין הסתדרות חדר של תשב"ר באותו האופן אשר חפץ הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

אבטח כי מלא ימלא את בקשתי בהידור, ובכל אשר לו ישפיע על ידידנו אנ"ש שי' להיטיב את היחס אל ידידיי התלמידים התמימים שי', הנני מברכו כי יעזרהו השי"ת בגו"ר, וימהר להודיעני להרגיע את רוחי, והשי"ת יזכנו לשמוע אך טוב מאנ"ש בתוך כאחב"י שי' בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

או שאמר 'מִלֹּא קוֹמָתִי עָלַי', בשני האופנים **נוֹתֵן שַׁרְבִּיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף**, ושלא כדברי רב יהודה שאם אמר 'מלא קומתי עלי' נותן שרביט הנכפף. מתרצת הגמרא: **הוּא** – רב יהודה, **דְּאָמַר** שהאומר 'מלא קומתי עלי' נפטר אף בנתינת שרביט נכפף, סובר **כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּדָיֵיק לִישְׁנָא יְתֵירָא** – שמדייק את לשונו היתירה של הנודר, כמו שיבואר להלן, ואף כאן כיון שלא אמר סתם 'קומתי' אלא הוסיף ואמר 'מלא קומתי', כוונתו שלא יהא זה דבר השוה לקומתו גם בכך שהוא עבה ואינו נכפף, אלא רק דומה לגובהו, ואף שרביט הנכפף בכלל זה. ואילו הברייתא שלא חילקה ביניהם היא כדעת החולקים על רבי עקיבא וסוברים שאין לדרוש לשון יתירה.

ומבארת הגמרא היכן מצינו שרבי עקיבא סובר כן: **דִּתְנַן** במשנה (ב"ב סד.) לגבי המוכר את הבית, שלא מכר בכללו **לֹא אֶת הַכּוֹר, וְלֹא [אֶת] הַדּוּת** – כעין בור, העשוי בנין של אבנים על גבי קרקע, **אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב** לו המוכר שהוא מקנה לו את כל החצר, **עוּמְקָהּ וְרוּמָהּ** – וגובהה באויר העולם. ומכל מקום, אף שלא מכר לו את הבור והדות, **צָרִיךְ** המוכר **לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ** – לקנות מהלוקח דרך בחצר, שיוכל ללכת לבור ולדות שלו, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, כיון שהוא סובר שהמוכר מוכר בעין יפה, ואינו משייר לעצמו דרך. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ** לקנות לו דרך, כיון שבודאי שייר לעצמו זכות ללכת בחצר עד מקום הבור או הדות. **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ** המוכר ללוקח בפירוש שהוא מוכר לו הכל 'חוּץ מֵאֵלּוּ' – חוץ מהבור והדות, **שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. אַלְמָא** – ומוכח מסיום דברי רבי עקיבא, שדעתו היא **שבֵּיוָן דְּלֹא צָרִיךְ** – כיון שלא היה המוכר צריך להוסיף ולפרש שאינו מוכר את הבור והדות, שהרי בין כך אינם מכורים, **וְקָאָמַר** – והוסיף ואמר זאת בפירוש בעת המכירה, אנו מפרשים **דִּלְטָפוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי** – שכוונתו היתה להוסיף בכך על עיקר הדין, והיינו שמשייר לעצמו אף דרך. **וְהָכָא נַמִּי** – אף כאן, לגבי ערכין, **כֵּיוָן דְּלֹא צָרִיךְ** לומר 'מלא קומתו', אלא די שיאמר 'קומתו', **וְקָאָמַר, לְטָפוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי** – בא להוסיף על משמעות דבריו, ולומר שאינו מתחייב בדבר שהוא ממש בקומתו, אף בעובי, אלא רק בגובהו.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בנדרים מעין אלו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** אמר הנודר 'עוֹמְדִי עלי', **מַהוּ** – מה עליו להביא להקדש, האם המשמעות היא שיביא שרביט בשיעור קומתו, או לא.

פרשת קרח

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם
בְּנֵי לֵוִי: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא
בְּנֵי לֵוִי: ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה
וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא
כִּי כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 290)

בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב בִּמְזוּזָה (רש"י טז, א)

לא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה עָנָה עַל שְׁאֵלוֹת אֵלּוּ שֶׁל קֹרַח, לֹא לְגַבֵּי מְזוּזָה וְלֹא לְגַבֵּי צִיצִית; הוּא רַק אָמַר "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ אָחִי אַהֲרֹן, וְהַהֲלָכָה הִיא שֶׁתַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה וְהוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, אֵינוֹ מֵסְמָךְ לוֹמַר "כָּךְ קִבַּלְתִּי".

שני יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ
וַתִּתֶּן־לָּנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה: טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד
וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: יז וּקְחוּ | אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ: יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיַּקְהֵל
עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 109)

שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר (רש"י טו, טז)

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ". אֲבָל רַש"י לא כָּתַב כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֶלְקָם שֶׁל עֲדַת קֹרַח בַּמִּנְחָה אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה "שֶׁלָּהֶם" (וְרַשִּׁ"י לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב שֶׁלּוֹ - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶלְקָם שֶׁל הַמְּמַאֲסִים וּמָאֲסוּ אִישׁ בִּתְמִידֵי צִבּוּר שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה (לֹא בְּמִנְחָה אוֹ בְּתָמִיד שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם) – שָׁפִיר שַׁיָּךְ לִקְרוֹתוֹ חֵלֶק.

שלישי כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרָגַע: כב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: **ס** כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
כו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי
הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם: כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל

מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם
יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם
וְטַפָּם: כח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה
שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא
מִלִּבִּי: כט אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה
וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה
שְׁלָחָנִי: ל וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה
הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה: לא וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תַּחְתֵּיהֶם: לב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח
וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: לג וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקָּהָל: לד וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ
לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ: לה וְאֵשׁ
יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־
הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ: ג אֶת מַחְתּוֹת
הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְּעֵי
פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיִּקַּח אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ
הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ: ה זִכָּרוֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא
מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה
וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ ו וַיַּלִּינוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם
הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה: ז וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה
כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה: ח וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 53)

מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁסִּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה (רש"י טז, כב)

הַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה סְרוּחָה וּמְאוּסָה בְּעֵינֵי ה', אֲבָל לֹא הִתְכַּוְּנוּ לִמְרֹד בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קֹרַח הֵסִית וּפִתָּה אוֹתָם עַד שֶׁהִכְנִיסָם לְמַחֲלֹקֶת זוֹ. וְאִלּוּ קֹרַח, שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לְסַרְחוֹן זֶה, הוּא חוֹטֵא מַמָּשׁ, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, נִפְרָע מִכֻּלָּם, גַּם מֵאִלּוּ שֶׁסִּרְחוּ; אֲבָל הַקָּבָּ"ה, הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, חֲרֵי יוֹדֵעַ מִיהוּ הָאִישׁ הָאֶחָד הַחוֹטֵא, וּמַדּוּעַ יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה.

רביעי ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י הֵרֹמוּ
מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־
הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים
קְטֹרֶת וְהוֹלֶךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף: יב וַיִּקַּח
אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל
וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר
עַל־הָעָם: יג וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה: יד וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־
דְּבַר־קֹרַח: טו וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 69)

שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן . . צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ . . לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה (רש"י יח, כט)

בְּלִמּוּד עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, לֹא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַחִיּוּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה כְּבָר יָשְׁנוּ בְּפֹעַל בַּטֶּבֶל חֵלֶק הַתְּרוּמָה (שֶׁעָתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי זֶה מוּבָן מַדּוּעַ צְרִיכִים פָּסוּק מְיֻחָד שֶׁאִם הִקְדִּים הַלֵּוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי חַיָּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

חמישי טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז דַּבֵּר |
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית
אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר

מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ: יח וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם: יט וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה: כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם: כא וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם: כב וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת: כג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים: כד וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 196)

וְלָמָּה שְׁקֵדִים, הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת (רש"י יז, כג)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַבֵּב עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי בְּכָל הֵיכָל דָּנִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לְשֶׁפַע זֶה. אַךְ בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים עוֹבֵר הַשֶּׁפַע בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ נָהָר גָּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְעַכְּבִים". וּבָזֶה נִרְמָז גַּם עִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא: כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, הִיא נִסְחֶפֶת בַּזֶּרֶם "וּמְמַהֶרֶת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמַּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ: כח כֹּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם: ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתֻךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת: ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ד וְנִלְוּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם: ט זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ: י בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ: יא וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנְתֶּיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ: יב כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים: יג בִּכּוּרֵי כָל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֻלֶנּוּ: יד כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: טו כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ אַךְ | פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: טז וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף

חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא׃
יז אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא
תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃
יח וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין
לְךָ יִהְיֶה׃ יט כָּל | תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ
אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי
יהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן
בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם
אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ׳ 63)

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם . . יִהְיֶה לָּךְ . . וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים מוּכָח שֶׁגֶּדֶר הַפִּדְיוֹן הוּא פְּדִיַּת הַחֲמוֹר מִיַּד הַכֹּהֵן, כִּי תֵּכֶף מִשֶּׁנּוֹלַד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן (״לְךָ יִהְיֶה״), אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הַקְּלָה עָלָיו שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׁה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַחֲמוֹר לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְשִׁיטָה זוֹ הַפִּדְיָה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֶלָּא שֶׁבַּכָּתוּב נִתְפָּרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי בְּרֵרוֹת, פִּדְיָה וַעֲרִיפָה, לֹא נְתִינַת הַחֲמוֹר.

שביעי כא וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל
לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־
עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ כב וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃
כג וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם
יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ כד כִּי אֶת־מַעֲשַׂר
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי
לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ פ כה וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרִמֹתֶם
מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃
כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן
וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃ כח כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם
תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת
יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ כט מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ
אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ
מִמֶּנּוּ׃ ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת
יָקֶב׃ לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם
כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא
תָמוּתוּ׃ פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת קורח תשכ״ד)

וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ (יח, לב)

מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הִפְרַשְׁתָּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר, שֶׁאַתֶּם בִּנְשִׂיאַת עָוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר, וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא (ספרי)

מִדִּבְרֵי הַ׳סִּפְרִי׳ נִמְצָינוּ לְמֵדִים, עַד כַּמָּה חַיָּב אָדָם לְקַיֵּם כָּל מִצְוָה בְּאֹפֶן שֶׁל הִדּוּר, לְפָנִים מִשּׁוּרַת־הַדִּין. וְזֶה הָיָה אַחַד הַדְּבָרִים שֶׁתָּבַע כ״ק אַדְמו״ר מוֹהֲרַיַּ״צ יוֹתֵר מִן הַנְּשִׂיאִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וּבִמְיֻחָד בִּשְׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת.

צ״ה פסוקים, דניא״ל סימן.

מפטיר ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא־יב

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה:

טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל

עטרת מרים

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה עַל כִּי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּהוּ כֻּלָּם בְּרָצוֹן: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שֵׁנִית שָׁם אֶת־שָׁאוּל בְּהִסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב. לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי

שי למורא

יד) וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל, שֶׁבְּקֵרוּב לְאוֹתוֹ מָקוֹם עָשָׂה ה' תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת שָׁאוּל נֶגֶד נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי. וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה, לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר. טו) וַיַּמְלִכוּ שָׁם, הִמְלִיכוּהוּ שֵׁנִית בְּהִסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב.

שי למורא

ב) וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׁבְתִּי, מֵרֹב עֲבוֹדָה וְעֹל הַצִּבּוּר קָפְצָה עָלַי וְזִקְנָה וְשֵׂיבָה קֹדֶם הַזְּמַן, (שֶׁהָיָה אָז בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבְנֵי הִנָּם אִתְּכֶם, וּבְנֵי לֹא יִירְשׁוּ אֶת גְּדֻלָּתִי, כִּי הִנָּם אִתְּכֶם כְּאֶחָד מִכֶּם. ג) עָנוּ בִי, הֵעִידוּ בִּי. כְּמוֹ "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" (שמות כ,ג). וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת. אֶת שׁוֹר מִי לָקַחְתִּי, הַאִם לָקַחְתִּי אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל מִישֶׁהוּ לַעֲבוֹדָתִי. וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי, כְּשֶׁהָיִיתִי הוֹלֵךְ מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי צָרְכֵיכֶם הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁלִּי, וְלֹא לָקַחְתִּי מִשֶּׁל הַצִּבּוּר. אֶת מִי רַצּוֹתִי, מִלְּשׁוֹן רִצּוּי וּשְׁבִירָה. לָקַחְתִּי כֹּפֶר, שֶׁיְּהֵא פִּדְיוֹן לוֹ עַל פִּשְׁעוֹ. וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ, וּבִתְמוּרַת הַכֹּפֶר הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי מִפִּשְׁעוֹ. וְאָשִׁיב לָכֶם, וְאָשִׁיב לְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁתֹּאמְרוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, וְאָשִׁיב לָכֶם תְּשׁוּבָה עַל כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, מֵאֵיזֶה טַעַם נַעֲשָׂה. ה) וַיֹּאמֶר עֵד, כָּל הָעָם אָמַר "עֵד". וְרז"ל אָמְרוּ, שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "עֵד", אָמַר לָהֶם הקב"ה, אַתֶּם מְעִידִים עָלַיו עַל מַה שֶּׁבַּגְּלוּי, וַאֲנִי מֵעִיד עָלָיו עַל מַה שֶּׁבַּסֵּתֶר. וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה. ו) אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר, הֵלֹא כֻּלְּכֶם יוֹדְעִים אֶת מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן. וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו', וְעַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם. ז) צִדְקוֹת ה', הַצִּדְקוֹת שֶׁעָשָׂה ה'.

עטרת מרים

עַד־מְאֹד: **יב** א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם:

יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם:

וְחַפְּצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפּוֹט אֶתְכֶם, וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם, אֶלָּא מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי פֹּה עֲנוּ בִי גֶּגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ הַנִּמְשָׁח מַה' אֶת־שׁוֹר | שֶׁל מִי לָקַחְתִּי לַעֲבוֹדָתִי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי גָּזַלְתִּי בְּמִמּוֹן אֶת־מִי רַצּוֹתִי עָשַׁקְתִּי בְּגוּפוֹ וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר לְהַטּוֹת הַדִּין וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ מִבְּלִי לְעָנְשׁוֹ עוֹנֶשׁ הָרָאוּי וְאָשִׁיב לָכֶם עַל דִּבְרֵיכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה שוּם דָּבָר: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יִהְיֶה יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ שָׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד אָמְרוּ עֵד: ו אַחַר שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא מָצְאוּ בְּיָדוֹ מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם הֵלֹא כֻּלְּכֶם יְדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת עַל יְדֵי־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עַל יָדָם וְעִמָּהֶם וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הוֹאִיל וִידַעְתֶּם הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וְאִשָּׁפְטָה וְאִתְוַכֵּחַ אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת עַל כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה מִקּוֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וּבְבוֹאָם לְאֶרֶץ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם מִסָּרָם בְּיַד הַגּוֹיִם, בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־

עטרת מרים

פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה הִתְפַּלְּלוּ
לַה׳ וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים
וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָ אֲבָל לֹא שָׁאֲלוּ
לָהֶם מֶלֶךְ לְלַחוֹם מִלְחֲמָתָם: יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל גִּדְעוֹן וְאֶת־בְּדָן
שְׁמוּשׁוֹן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל
עם כִּי לֹא הָיוּ מוֹלְכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּצֵּל
ה׳ אֶתְכֶם עַל יַדֵּיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם
הַיּוֹשְׁבִים מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח:
יב אֲבָל אַתֶּם כַּאֲשֶׁר וַתִּרְאוּ כִּי
נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם
לַמִּלְחָמָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיֶה
כַּאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא
לִפְנֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה כִּי אִם־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ
עָלֵינוּ וְהוּא יִלָּחֵם מִלְחַמְתֵּנוּ, הֲגַם
שֶׁיִּרְדּוּ לָכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מַלְכְּכֶם: יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר הִתְּשׁוּעָה
שֶׁעָשָׂה, מֵאַחַר אֲשֶׁר שְׁאֵלְתֶּם עַל
מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ
כִּי הַסִּבּוֹת עַל יֶדְכֶם וְהַמְלִיכוּ: יד אַךְ
אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם
אֹתוֹ וְתִשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וּשְׁמַעְתֶּם
בְּקוֹלוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַמְרוּ
אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה
וְהָיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִّלְחָמָה
לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: טו וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם
אֶת־פִּי יְהוָה אָז לֹא יָסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ
מִמְּכֶם, רַק וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בְּכֶם
כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־
עַתָּה אַחַר שֶׁהִסְּבּוֹת עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר
הַגָّדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה
לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׂוֹאֵל
אַף אִם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה׳, וְלֹא לְטוֹבָה
יַחְשֹׁב: יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם
וְהַמָּטָר לְקַלְלָה יַחְשֹׁב, וְעִם כָּל זֹאת
אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וְיִתֵּן
קֹלוֹת וּמָטָר כִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת
הַמְבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לַעֲצַמְכֶם וּבְעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא
שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה בַּעֲבוּר חִטְא שְׁאֵלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׁמוּאֵל עַל
שֶׁהִמְלִיכוּ מֶלֶךְ בְּחַיָּיו, וּכְאִלּוּ מָאֲסוּ בוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עוֹד

שי למורא

יא) אֶת יְרֻבַּעַל, הוּא גִּדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֶת בְּדָן, הוּא שִׁמְשׁוֹן, שֶׁבָּא
מִשֵּׁבֶט דָּן. "בִּדְרָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". יב) וַה׳ אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם, לֹא דַּי לָכֶם
שֶׁפִּשַּׁעְתֶּם בִּי, כִּי אַף בַּהַקְבָּ"ה שֶׁהוּא מַלְכְּכֶם מְאַסְתֶּם בּוֹ מִמְּלֹךְ עֲלֵיכֶם.
יג) וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁעָבַר אֵין, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא
מוֹלֵךְ בְּפֹעַל. וְהִנֵּה נָתַן ה׳, שֶׁהַקְבָּ"ה הִסְּבִּים שֶׁתַּמְלִיכוּ מֶלֶךְ.
יד) אַחַר ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה. טו) יַד ה׳,
מַכַּת יַד ה׳. בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם,
כְּלוֹמַר, וְהָיְתָה בָּכֶם אַחַר שֶׁהָיְתָה
בַּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרז"ל אָמְרוּ, "וּבַאֲבוֹתֵיכֶם",
שֶׁיַּחְטְאוּ לְהוֹצִיא הַמֵּתִים מִקִּבְרֵיהֶם,
שֶׁבְּעוֹן חַיִּים, מֵתִים נֶחֱטְאוּ.
טז) הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וגו׳, וּכְשֵׁם
שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת
הָעִתִּים, כָּךְ אִם פֻּגְעָה בָּכֶם מִלְחָמָה
הָיָה כֹּחַ בִּתְפִלָּתִי לַעֲמֹד עַל הָאוֹיֵב, וְלֹא
הֱיִיתֶם צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כָּל זְמַן
שֶׁאֲנִי חַי. יז) קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם,

חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ:
כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת
אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם
אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: כא וְלֹא תָסוּרוּ כִּי | אַחֲרֵי הַתֹּהוּ
אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה: כב כִּי לֹא־יִטֹּשׁ
יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת
אֶתְכֶם לוֹ לְעָם:

שי למורא

חדש סיון. **כא)** הַתֹּהוּ, כִּנּוּי לְעַבוֹדַת־זָרָה. **כב)** בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּצֵא שְׁמוֹ עֲלֵיכֶם שֶׁהוּא מוֹשִׁיעֲכֶם. כִּי הוֹאִיל ה׳, כִּי נִשְׁבַּע ה׳. לְעָם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

עטרת מרים

עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאָז, לַעֲשׂוֹת רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הַלֹּא אַתֶּם כְּבָר עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאֵין לְהָשִׁיב. אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם וּיכַפֵּר הָעֵגֶל: וְחוּץ מִזֶּה.... **כא** וְלֹא תָסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳ כִּי | הַהֲלִיכָה הַהִיא הִיא הַלִּיכָה אַחֲרֵי הַתֹּהוּ הָאֱלִילִים אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ: **כב** כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם חוֹטְאִים לְפָנָיו לֹא־יִטֹּשׁ לֹא יַעֲזוֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֶן נִפְלָא שֶׁזִּכֵּר בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בַּגּוֹיִם שֶׁה׳ מוֹשִׁיעֲכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם סְגֻלָּה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה
תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:
ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים:
ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ
אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ
שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לו) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם
וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף |
אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס
הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־
הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא
יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר
בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ
אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל
אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חָרֶב אוֹ בְמֵת
אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:
יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

המשך מעמוד ריב

חלים דבריו, כיון שהוא יודע שאין ערך לכלי, וכוונתו לידור את דמיו, שנדר זה מועיל אף לגבי כלי, והשמיע רבי מאיר דין זה בחציו, שאף על פי שאין דרך לידור חצי כלי, מחייבים אותו, וכל שכן שאם נדר את כל הכלי, שהועילו דבריו. **אֶלָּא רַבָּנָן, מַאי קָסָבְרֵי** – מה הם סוברים בנידון זה, **אִי** – אם הם סוברים **שֶׁאָדָם מוֹצִיא** דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, אם כן **אֲפִילּוּ** אם התחייב בערך הכלי **כּוּלּוֹ נַמִּי** – גם כן לא חלו דבריו, ומדוע אמרו את דינם באופן שהעריך את חציו. **וְאִי** הם סוברים כרבי מאיר, **שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא** דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, **אֲפִילּוּ** אם העריך את **חֶצְיוֹ נַמִּי** – גם כן יחולו דבריו, וכדברי רבי מאיר בברייתא.

אָמַר לֵהּ (**רָבָא וְאַבָּיֵי**), **רַבָּנָן דְּהָכָא** – רבנן שבברייתא זו, **כְּרַבִּי מֵאִיר סָבְרִי לָהּ, וְסָבְרִי לָהּ** – אך הם סוברים גם **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.** וביאר את דבריו, **סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אֵין אָדָם מוֹצִיא** דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, ולכן אם היה אומר ערך כלי שלם עלי, היה חייב בדמי כולו, **וְאולם סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (מנחות קג.) לגבי הנודר להביא מנחה מהשעורים, שפטור לגמרי, כיון שאין מביאים מנחה מן השעורים, ואין אומרים שיתחייב במנחה מן החיטין, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדַרְכּוֹ הַמִּתְנַדְּבִים**, ואף כאן, **כּוּלֵּיהּ, אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי** – כלי שלם, דרך להתנדב להקדש, אבל **פַּלְגֵיהּ** – חצי כלי, **לָאו אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי** – אין הדרך להתנדב, ולכן סוברים חכמים בברייתא זו שאם העריך חצי כלי, פטור לגמרי.

שנינו במשנה: **הָאוֹמֵר עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר כּוֹ'** והנידר, יתנו היורשים.

שואלת הגמרא: **מַאי נִיהוּ** – באיזה אופן עוסקת המשנה, הרי בודאי זהו באופן **שֶׁעָמַד בַּדִּין** קודם שמת, וכמו שהעמדנו את הרישא בעמד בדין, שאם לא כן לא היו היורשים חייבים לשלם את חובו, ואם כן **הֵיינוּ הַךְ** – זהו אותו אופן האמור ברישא לגבי המעריך את עצמו, שאם אמר ערכי עלי ומת, יתנו היורשים. משיבה הגמרא: אכן, לגבי הערכה אין חידוש בדין זה, **וּמַיפָּא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – הוצרכה המשנה להשמיע דין זה בסיפא, לגבי חיוב דמים, שהאומר **'דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים'**,

פרק ד משנה א

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ:

נקודות משיחות קודש

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס"[1] ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף־על־פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל־אף גדולתו הרבה, הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

(׳תורת־מנחם - התוועדויות׳ תשמח, כרך ג, עמ׳ 552)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על־מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן־הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם וברא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם־כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא[2], על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאני - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על־פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש־שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר־חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה, איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לוכד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש[3] נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת־הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להיפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא[4].

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

---

1) חגיגה יד, ב. 2) תענית כ, א. 3) קהלת־רבה א, לד. 4) ראה תניא פרק לב.

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח בחו"ל (חוקת באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:40	5:42	8:29	8:31	9:10	9:12	10:23	10:24	13:20	13:21	19:49	19:49	20:19	20:18	19:29	20:30
חיפה (ק)	5:35	5:38	8:25	8:27	9:07	9:09	10:21	10:22	13:19	13:20	19:56	19:55	20:23	20:22	19:25	20:34
ירושלים (ק)	5:37	5:39	8:26	8:28	9:08	9:09	10:21	10:22	13:18	13:19	19:54	19:54	20:19	20:18	19:14	20:30
תל אביב (ק)	5:38	5:40	8:27	8:30	9:09	9:11	10:22	10:24	13:20	13:21	19:51	19:51	20:21	20:21	19:31	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	4:57	5:01	7:41	7:46	8:56	8:58	10:18	10:20	13:38	13:39	20:59	20:57	21:43	21:40	20:39	21:59
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:37	7:36	9:18	9:19	9:58	9:58	10:48	10:49	12:54	12:55	17:12	17:15	17:42	17:45	16:57	17:57
אוקראינה, אודסה (ק)	5:07	5:11	7:56	8:00	9:02	9:04	10:23	10:25	13:40	13:41	20:54	20:52	21:35	21:33	20:34	21:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:32	4:36	7:17	7:22	8:30	8:33	9:52	9:54	13:12	13:13	20:32	20:30	21:16	21:14	20:13	21:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:41	4:45	7:24	7:29	8:40	8:43	10:03	10:05	13:24	13:24	20:45	20:43	21:30	21:27	20:26	21:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:58	5:02	7:29	7:37	9:01	9:04	10:25	10:27	13:50	13:51	21:19	21:17	22:07	22:04	21:00	22:25
אוקראינה, קייב (ק)	4:50	4:54	7:17	7:27	8:54	8:56	10:17	10:20	13:43	13:43	21:13	21:11	22:01	21:58	20:53	22:20
איטליה, מילאנו (ק)	5:38	5:42	8:27	8:31	9:30	9:33	10:50	10:52	14:06	14:07	21:18	21:17	21:56	21:54	20:59	22:11
אקוואדור, קיטו (ח)	6:14	6:15	8:43	8:44	9:14	9:15	10:17	10:18	12:48	12:49	18:21	18:22	18:45	18:46	18:04	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:49	9:50	10:27	10:28	11:19	11:19	13:27	13:28	17:54	17:57	18:23	18:26	17:39	18:37
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:11	9:10	10:46	10:46	11:28	11:28	12:16	12:17	14:19	14:20	18:26	18:30	19:00	19:03	18:11	19:15
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:43	5:46	8:35	8:38	9:25	9:27	10:41	10:43	13:47	13:48	20:37	20:36	21:11	21:10	20:18	21:24
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:28	5:31	8:20	8:23	9:12	9:14	10:29	10:31	13:37	13:38	20:31	20:30	21:06	21:05	20:12	21:19
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:28	5:32	8:20	8:23	9:12	9:14	10:29	10:31	13:38	13:38	20:31	20:30	21:07	21:05	20:13	21:20
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:59	6:02	8:50	8:53	9:45	9:47	11:03	11:05	14:14	14:15	21:13	21:12	21:50	21:48	20:54	22:03
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:24	6:26	9:13	9:15	9:52	9:54	11:05	11:06	14:00	14:01	20:27	20:27	20:55	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:47	8:35	8:37	9:18	9:20	10:32	10:33	13:32	13:33	20:07	20:06	20:38	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:33	6:35	9:19	9:21	9:57	9:58	11:07	11:09	13:59	14:00	20:17	20:17	20:44	20:44	19:59	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:22	5:25	8:14	8:16	9:06	9:09	10:24	10:26	13:33	13:34	20:29	20:28	21:05	21:03	20:10	21:18
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:53	5:56	8:45	8:48	9:36	9:38	10:53	10:55	14:01	14:02	20:54	20:53	21:30	21:28	20:35	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:19	5:22	8:10	8:13	9:04	9:07	10:22	10:24	13:32	13:33	20:30	20:28	21:06	21:05	20:11	21:20
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:15	9:16	9:47	9:48	10:45	10:46	13:06	13:07	18:11	18:13	18:36	18:38	17:54	18:47
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:30	5:35	7:46	7:52	9:36	9:39	11:01	11:03	14:27	14:28	22:02	21:59	22:52	22:48	21:42	23:10
בלגיה, בריסל (ק)	5:32	5:37	7:46	8:05	9:37	9:40	11:01	11:04	14:27	14:28	22:00	21:57	22:49	22:46	21:40	23:07
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:54	8:55	9:28	9:28	10:23	10:24	12:40	12:41	17:36	17:38	17:58	18:00	17:20	18:10
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:36	6:36	8:42	8:42	9:15	9:16	10:11	10:12	12:28	12:29	17:21	17:23	17:47	17:49	17:05	17:59
בריטניה, לונדון (ק)	4:47	4:51	7:04	7:05	8:53	8:56	10:18	10:20	13:45	13:46	21:23	21:21	22:12	22:08	21:06	22:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:43	4:48	7:13	7:14	8:56	8:59	10:23	10:25	13:55	13:56	21:41	21:38	22:37	22:33	21:24	22:59
גרמניה, ברלין (ק)	4:47	4:52	7:10	7:11	8:56	8:59	10:22	10:25	13:52	13:53	21:35	21:32	22:26	22:22	21:15	22:47
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:19	5:23	7:51	7:59	9:22	9:25	10:46	10:48	14:10	14:11	21:39	21:37	22:26	22:23	21:19	22:44
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:56	6:56	8:57	8:57	9:31	9:32	10:26	10:27	12:41	12:42	17:33	17:36	17:53	17:55	17:17	18:06
הודו, מומבאי (ח)	6:04	6:06	8:47	8:48	9:21	9:23	10:29	10:31	13:15	13:16	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:01	6:03	8:43	8:45	9:18	9:19	10:26	10:27	13:11	13:12	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:50	4:53	7:36	7:40	8:46	8:49	10:08	10:10	13:27	13:28	20:45	20:43	21:28	21:25	20:25	21:44
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:31	4:34	7:23	7:26	8:16	8:18	9:33	9:35	12:42	12:43	19:37	19:35	20:12	20:11	19:18	20:26
יוון, אתונה (ק)	6:06	6:09	8:57	9:00	9:45	9:47	11:01	11:03	14:06	14:07	20:52	20:51	21:25	21:24	20:33	21:38
מולדובה, קישינב (ק)	5:13	5:16	8:00	8:04	9:08	9:11	10:30	10:32	13:48	13:49	21:04	21:02	21:46	21:44	20:44	22:02

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח בחו"ל (חוקת באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:01	6:03	8:43	8:45	9:18	9:20	10:27	10:28	13:13	13:14	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:11	8:10	9:34	9:34	10:20	10:20	11:06	11:06	13:03	13:04	16:55	16:59	17:32	17:35	16:40	17:49
נפאל, קטמנדו (ח)	5:11	5:13	7:59	8:01	8:37	8:39	9:48	9:50	12:42	12:43	19:03	19:03	19:32	19:31	18:45	19:43
סין, בייג'ין (ח)	4:49	4:52	7:41	7:43	8:31	8:33	9:48	9:50	12:55	12:56	19:47	19:46	20:22	20:21	19:26	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	7:02	7:03	9:32	9:33	10:03	10:04	11:06	11:07	13:39	13:40	19:14	19:15	19:38	19:39	18:57	19:48
פולין, ורשא (ק)	4:18	4:23	6:40	6:41	8:27	8:30	9:52	9:55	13:21	13:22	21:01	20:58	21:53	21:50	20:41	22:13
פרו, לימה (ח)	6:29	6:30	8:47	8:48	9:19	9:19	10:18	10:19	12:42	12:43	17:55	17:56	18:19	18:21	17:38	18:30
צרפת, ליאון (ק)	5:54	5:58	8:43	8:47	9:47	9:49	11:07	11:09	14:23	14:24	21:34	21:33	22:15	22:13	21:15	22:30
צרפת, פריז (ק)	5:50	5:54	8:32	8:37	9:50	9:53	11:13	11:15	14:35	14:35	22:00	21:58	22:43	22:41	21:40	23:00
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:48	5:50	8:21	8:22	8:52	8:53	9:56	9:57	12:31	12:32	18:12	18:13	18:36	18:37	17:55	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:39	5:43	8:30	8:34	9:28	9:30	10:47	10:49	14:00	14:01	21:06	21:05	21:41	21:39	20:47	21:55
קנדה, מונטריאול (ק)	5:09	5:12	7:58	8:02	9:01	9:04	10:21	10:23	13:37	13:38	20:48	20:47	21:27	21:25	20:29	21:42
קפריסין, לרנקה (ק)	5:35	5:38	8:26	8:28	9:10	9:12	10:24	10:26	13:25	13:26	20:03	20:03	20:35	20:34	19:45	20:47
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:22	4:27	7:00	7:01	8:39	8:42	10:07	10:09	13:43	13:44	21:37	21:34	22:38	22:34	21:17	23:03
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:49	3:54	6:33	6:34	8:09	8:12	9:38	9:41	13:17	13:18	21:22	21:18	22:22	22:17	21:01	22:50
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:28	4:32	7:15	7:19	8:24	8:27	9:46	9:48	13:04	13:05	20:21	20:19	21:04	21:01	20:02	21:20
שוויץ, ציריך (ק)	5:32	5:36	8:19	8:23	9:29	9:31	10:50	10:52	14:09	14:10	21:32	21:30	22:09	22:07	21:12	22:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:54	5:56	8:33	8:34	9:06	9:07	10:12	10:14	12:54	12:55	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00687**
30/06/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים